

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΤΑ
ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΕΝ ΕΤΕΙ 1821

ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΩΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ.

Συγγραφεΐσα μὲν

ΥΠΟ

ΑΝΤ. ΠΡΟΚΕΣ-ΟΣΤΕΝ,

Μεταφρασθεΐσα δ' ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ
πρωτοτύπου

ΥΠΟ

Γ. ΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

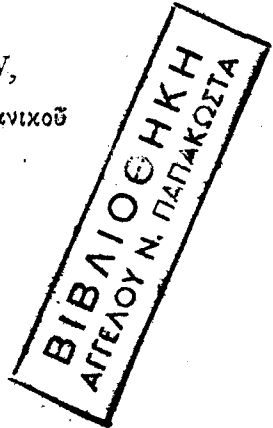
ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΑΘΗΝΑΣ.»

1868.

123856

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

Ἡ προκειμένη ἱστορία, ἔργον τοῦ στρατάρχου καὶ πρέσβευς τῆς Αὐστρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει Κ. Ἀντωνίου Πρόκες, συγροτεῖται ἐκ τόμων ἕξ. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι τόμοι γερμανιστι συντεταγμένοι, περιέχουσι τὸ κείμενον τῆς ἱστορίας, οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἐν εἴδει παραρτήματος τὰ διπλωματικά καὶ δημόσια ἔγγραφα, ἐξ ὧν ὁ συγγραφεὺς ἤρυσθη τὴν ὕλην. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἤτοι διακοινώσεις, ὑπομνήματα, ἐπιστολαὶ μοναρχῶν, πρακτικὰ διπλωματικῶν συνεδριάσεων, ὀδηγίαι διπλωματικαὶ κτλ. εἶναι γεγραμμένα τὰ πλεῖστα εἰς γλῶσσαν γαλλικὴν καὶ τὰ λοιπὰ εἰς γερμανικὴν καὶ ἀγγλικὴν.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο πόνημα συνεγράφη, ὡς λέγει ὁ συγγραφεὺς, κατὰ τὰ ἔτη 1834 μέχρι 1848, καὶ ἦτο ἐκτετυπωμένον μέχρι τέλους τοῦ τετάρτου τόμου ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1853 δαπάναις τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ἄλλ' ἔνεκα ἐκτάκτων περιστάσεων, κατὰ τὴν διπλωματικὴν φράσιν τοῦ πρέσβευς ἱστοριογράφου, ἐμποδίσθη ἡ δημοσίευσις αὐτοῦ ἐπὶ ὀλόκληρον δεκατετραετίαν. Ἴσως δὲ πάλιν ἔνεκα ἐκτάκτων περιστάσεων ὠρμήθη ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν δημοσίευσιν τοῦ συγγράμματος ἀκριβῶς σήμερον, ὅτε τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἶναι θέμα σκέψεων καὶ συζητήσεων μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν μυστικοσυμβουλίων.

Ἡ ἐπίσημος ὕλη τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, ἡ μακρὰ πεῖρα τοῦ γέροντος διπλωμάτου ἀναδεικνύουσι τὸ σύγγραμμα τοῦτο μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του, καὶ πλούτιμον διὰ τοὺς Ἕλληνας, πρὸ πάντων τοὺς πολιτικούς ἀνδρας, ὅσοι θέλουσι νὰ μυθῶσι τὰ μυστήρια τῆς διπλωματίας καὶ νὰ μάθωσι τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα.

Ὡς πρὸς τὰ πολεμικὰ συμβάντα τῆς ἐπαναστάσεως ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐστηρίχθη εἰς προγενέστερα συγγράμματα. Ὁ,τι λέγει, εἶναι προῖον ἰδίας ἀντιλήψεως, καὶ κατὰ τοῦτο δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ἔργον του εἶναι τρόπον τινὰ ἰθαγενές. Ἐκπλήσσειται τις βλέπων πόσον καλῶς ἐγνώρισε τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Τούρκους, τοὺς χαρακτῆρας, τὰ πάθη τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ ἠθικὰ ἐλατήρια τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκθέτει τὰ γεγονότα συντόμως μὲν ἀλλ' εὐκρινῶς καὶ μὲ ἀμεροληψίαν ἀνδρὸς ἀδιαφόρου. Σπανίως μεταχειρίζεται μεταφορὰς καὶ σχήματα ῥητορικὰ· ἡ φράσις του εἶναι ἀφελὴς καὶ ἀκριβής, καὶ αἱ λέξεις παριστῶσιν ἀπλῶς πράγματα. Προσπαθεῖ πάντοτε νὰ περιστέλλῃ τὸν ἐνθουσιασμόν του διὰ τῆς κριτικῆς καὶ διπλωματικῆς τέχνης, ἀλλ' ἡ συμπάθεια καὶ ὁ σεβασμὸς του πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποφαίνεται καθ' ὅλον τὸ σύγγραμμα.

Ὁ μεταφραστὴς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Δὲν συγγράφω ἵνα ἐπαινεθῶ. Συγγράφω ἐκ συνηθείας εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ κλίσεως εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἀλήθειαν. Συγγράφω ὡς ὁ κάστωρ οἰκοδομεῖ καὶ τὸ δένδρον φυλλοφυεῖ.

Ἄπο πολλῶν ἐτῶν συμμετέχων τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος, μάρτυς αὐτόπτης γενόμενος τῶν ἀγώνων αὐτῆς, συμπονήσας καὶ συνελπίσας, καταβαλὼν καὶ ἐγὼ ἓνα λίθον πρὸς θεμελίωσιν τῆς παλιγγενεσίας αὐτῆς, συνεργήσας εἰς διατήρησιν τῆς δι' αἱμάτων ἐξηγορασμένης αὐτονομίας αὐτῆς, τί θαυμαστὸν ἂν ἐπεχείρησα νὰ κρατήσω τὴν λαυπάδα τῆς ἱστορίας ἐν τῷ διπλωματικῷ λαβιρύνθῳ τοῦ περὶ ἐλευθερίας πολέμου.

Αἱ φιλικαὶ μου σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν τότε πολιτικῶν ἀνδρῶν, αὐτὸ τὸ ἀξίωμά μου παρέσχον μοι πηγὰς, ἃς οὐδεὶς ἄλλος ἐδύνατο νὰ συλλέξῃ. Ὅλα, ὅσα ἐγράφησαν μέχρι σήμερον περὶ τοῦ θέματος τούτου, εἶναι εἴτε μεροληπτικὰ ἢ ὅλως ἀτελῆ ἔργα. Ἐπιθυμῶ νὰ προσφέρω πληρέστερόν τι καὶ ἀμερόληπτον ἔργον. Παραθέτω δὲ τῷ ἀναγνώστῃ ἐν τοῖς παρχρητήμασιν ὅ,τι δύναται καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ τὰ σφάλματα νὰ διορθώσῃ.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1848.

ANT. ΠΡΟΚΕΣ - ΟΣΤΕΝ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

		Σελ.
Εισαγωγή		1
Κεφάλαιον πρῶτον.	ἔτος 1821. Ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Μολδαυίαν μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.	25
Κεφάλαιον δεύτερον.	» 1821. Ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξύ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας μέχρι τέλους τοῦ ἔτους	91
Κεφάλαιον τρίτον.	» 1822.	124
Κεφάλαιον τέταρτον.	» 1823.	207
Κεφάλαιον πέμπτον.	» 1824.	265
Κεφάλαιον ἕκτον.	» 1825.	351

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

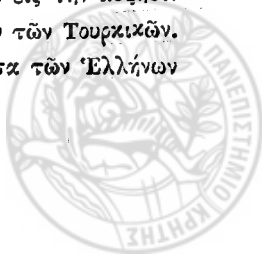

ΤΟ μέλλον θὰ δείξη ἂν ἀξίζη τὸν κόπον νὰ γράψῃ τις τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Διηγήσεις φόνων καὶ μαχῶν, ἀνδρείας καὶ ἀδυναμίας, ἀθλιότητος καὶ ἀπάτης, καταχρήσεων καὶ ἐπεμβάσεων, εἶναι γυμνάσματα σχολαῖα. Ἐὰν ὁ πόλεμος οὗτος ἐμφαίνῃ μόνον μετάβασιν ἀπὸ μιᾶς βαρβαρίου καταστάσεως εἰς ἄλλην, τότε ἂς ἐξακολουθῶμεν νὰ ἐξιστορῶμεν πρὸς τοὺς μαθητὰς τὰς πλάνας, αἵτινες εἶναι τὸ κυκλοφοροῦν νόμισμα εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς σημερινῆς ἱστορίας. Ἄλλ' ἔὰν τὴν ὠραίαν ταύτην χώραν μέλλῃ νὰ κατοικήσῃ πάλιν γένος ἐξημερωμένον, ὅπερ παρήγαγέ ποτε τόσον πλοῦσια ἄνθη καὶ καρπούς, τότε εἶθε νὰ εἶδῃ εἰς τὰς δέλτους, ἂς καταλείπομεν αὐτῷ προσπαθήσαντες νὰ ἱστορήσωμεν περιληπτικῶς καὶ ἀληθῶς τὴν αἱματηρὰν ἀναγέννησίν του, τὴν ἀπόδειξιν τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ἐκ τῶν προτέρων εἶχαμεν πρὸς αὐτὸ καὶ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ χάριν τῆς ἐλπίδος ἣν τρέφομεν περὶ αὐτοῦ.

Σκοπὸς τοῦ ἔργου τούτου εἶναι νὰ καταδείξῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐπέφεραν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, νὰ παραστήσῃ τὴν ἀληθῆ σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας, καὶ μάλιστα νὰ καταδείξῃ τὰ ἔργα καὶ τὰ παίγνια τῆς μέχρι τοῦδε ἤττον γνωστῆς διπλωματικῆς ἐνεργείας, ἥτις συνετέλεσε σπουδαίως καὶ μάλιστ' ἀποτελεσματικῶς πρὸς τοῦτο. Βραχεῖα τις εἰσαγωγή θὰ ὀρίσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ ζητήματος.

φυσικὸν εἶναι λαὸς καθ' ἡμέραν ἐκτεθειμένους εἰς τὴν αὐθαι-
ρεσίαν, ἔστω καὶ τὴν μετριωτάτην, νὰ ζητῇ ν' ἀνθίσταται
κατ' αὐτῆς, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ λαὸς οὗτος χωρίζεται ἀπὸ
τοῦ ὑφ' ὃν εἶναι ὑποτεταγμένος διὰ τῶν ἀναμνήσεων, τῆς
γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν, καὶ πρὸς τούτοις συν-
αισθάνεται ἢ πιστεύῃ ἑαυτὸν ἀνώτερον κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ
ικανότητα. Τί ἄλλο ἔθεταν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἑλλήνος
ξένοι καὶ ἐγγύριοι ἐν ἄσμασι καὶ ἱστορίαις, ἢ τὸ παλαιὸν
αὐτοῦ μεγαλεῖον καὶ τὸ νῦν ὄνειδος; Τί ἄλλο ἐκήρυσσαν οἱ
ἰσρεῖς αὐτοῦ, ἢ τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, ὅστις ἦτο καὶ θὰ
ἦναι ὁ Προστάτης ὄλων; Ποίαν ἄλλην συνείδησιν ἐγέννησεν ἢ
ὑπὸ τοσοῦτων τέκνων του ἀποκτηθεῖσα μεγάλη ἐπιφρόνη εἰς
ὅλας τὰς πολιτικὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ
πρὸς ἄλλους λαοὺς, ἐὰν ὄχι τὴν τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς;
Τί ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ ἢ ἐπιθυμία Εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως, εἰς
ἣν τὸν παρώτρυναν καθ' ἡμέραν, ἐξ ὀρθῆς πεποιθήσεως καὶ
γνώσεως ποῦ ἔμελλεν αὐτῇ νὰ φέρῃ, αἱ φωναὶ τῶν ξένων καὶ
ἀδελφῶν, καὶ ὅπισθεν τῆς θελκτικῆς εἰκόνας τῆς ὁποίας ὑπῆρ-
χεν ἢ ἐλπίς εὐημερίας, ἣν ἕκαστος ἐπεκόςμει κατὰ τὸν ἑαυτοῦ
τρόπον, ἐὰν ὄχι τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ;

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἰδρύσει τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς
Θρησκείας. Ἡ διὰ τῆς θρησκείας ἐξουσία ἦτον ἡ μόνη, ἣν οἱ
ἀνατολικοὶ Χριστιανοὶ ἠδύναντο νὰ ἐνοήσωσιν, ἥτις ἔφερεν ἐν
ἑαυτῇ τὴν δικαιολογίαν αὐτῆς, καὶ τὴν εἶχε λάβει παρὰ τοῦ
Θεοῦ. Ἄλλ' ὁ Σουλτάνος οὐδὲν ἄλλο στήριγμα τῆς δεσποτείας
του εἶχεν ἢ τὴν βίαν. Θρησκεία, ἥθη, νόμοι, φιλοπατρία συν-
εμάχουν κατ' αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἡ ἐπανάστασις ἤρξατο νὰ συν-
τρίβῃ καὶ τὴν βίαν, κατεῖχεν ἤδη ὄλων τὰς ψυχάς. Ἐκτοτε
ἡ ἐκρηξις αὐτῆς ἐξερτάτο ἐκ τῶν μέσων καὶ τῆς συγκεντρώ-
σεως αὐτῶν. Ἡ ἀληθὴς αἰτία αὐτῆς ὑπῆρχεν εἰς τὴν αὔξησιν
τῶν μέσων τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν Τουρκικῶν.
Ἐπρεπε δὲ νὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς, καθ' ὃν τὰ μέσα τῶν Ἑλλήνων

ἦσαν πλέον πράγματι ἀνώτερα ἢ τὰ τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, ἢ τοῦλάχιστον ἐθεωροῦντο ὡς τοιαῦτα. Τχύτην τὴν ἐποχὴν νὰ ἐπισπεύσωσι καὶ ἐπωφεληθῶσι προέθεντο καὶ προσεπάθουν τὰ μέλη τῆς ἐταιρίας, ἅτινα ὡς σκοπὸν εἶχαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ οἱ ξένοι, ὅσοι τὸν σκοπὸν τοῦτον ἤθελαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς μέσον πρὸς ἄλλα σχέδια.

Σφάλμα τοῦ κατακτητοῦ εἶναι ν' ἀφίη τὸν ὑποτεταγμένον λαόν, ὅστις κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ συγχωρευθῇ μετὰ τοῦ νικητοῦ, νὰ ὑπάρχη ὡς ὀργανικὸν σῶμα, ὡς Κράτος ἐν Κράτει. Τὸ σφάλμα τοῦτο ἔπραξεν Μωάμεθ ὁ Β'. Συστήσας τὸ πατριαρχεῖον καὶ τὴν Σύνοδον ἔδωκεν εἰς ὅλους τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, αἵτινες κατόκουον τὴν εὐρύχωρον ἐπικράτειάν του, ἐν κέντρον. Ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτον ὁ παρὰ θεοῦ δοθεὶς αὐτοῖς ἄρχων, ἦτον ὁ δέσμιος αὐτῶν βασιλεὺς ἐν μέσῳ τοῦ δεσμίου λαοῦ.

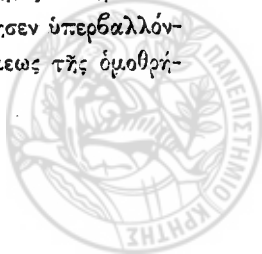
Αἱ κακώσεις, ἃς οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὑποστῆ παρὰ τῶν Λατίνων πρὸ καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐμπόδισαν νὰ χαλαρωθῇ διὰ νέων ἐλπίδων ἢ παλαιὰ προσκόλλησις αὐτῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπερασπίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας κατέστη ζωηρότερα, ἀφ' οὗ ὁ πολιτικὸς βίος ἔπαυσε. Δὲν εἶχαν δὲ νάντιταχθῶσι κατὰ τῶν Μουσουλμάνων, διότι οὗτοι δὲν κατεδίωκαν τὴν ἐκκλησίαν, ἀφῆκαν αὐτὴν ἐλευθέραν πλέον πάσης ἄλλης, ἐσεβάσθησαν τὰ μοναστήρια, περιέβαλαν αὐτὰ μὲ πρόνομια, ἀπένευμαν ἐν μέρει τὴν δικαστικὴν καὶ διοικητικὴν διαχείρισιν εἰς τοὺς ἱερεῖς, καὶ οὐδόλως ἐξήταζαν ἢ ἀμφοσβήτουν τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας. Ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τοὺς Λατίνους, ὑφ' ὧν οἱ Ἕλληνες ἔπαθαν πολιτικῶς, ὅσα καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων βραδύτερον, καὶ οἵτινες ἐκτὸς τούτου κατεδίωκαν ἀδιαλείπτως τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν. Ὁ λόγος οὗτος προσεκόλλησε καὶ ἐκράτησε τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν σταθερῶς περὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον, ὅπερ τῷ ἀφῆκεν ὁ κατακτητής.

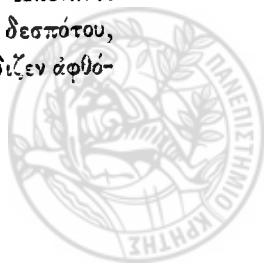
Ἐὰν ὁ δεσμὸς οὗτος ἤρκεσε νὰ διατηρῆ ἐκκλησιαστικῶς ἐν σῶμα, ὅπερ ἠδύνατό τις νὰ καλῆ Ἑλληνικὸν λαόν, ἐπίσης ἐξ ὁμοίων σφαλμάτων τοῦ κατακτητοῦ ἐγεννήθη, ἐκεῖ ὅπου τοπικαὶ σχέσεις ἐπέτρεπαν, ὡς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, καὶ πολιτικός τις δεσμὸς ὑπὲρ τῆς τοσοῦτον εὐνοηθείσης γῶρας, καὶ ἐσυμπλήρωσε τὸν σχηματικὸν χωριστοῦ τινος ὄλου, ὅπερ πολὺ εὐκολώτερον ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώκῃ τὸν ὀλοσχερῆ ἀποχωρισμὸν. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ μόρφωσις τοῦ κοινοτικοῦ συστήματος, δι' οὗ οἱ Τοῦρκοι ἀντήλλαξαν τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν γήσεων ἀντὶ χαλαρᾶς τινος προστατευτικῆς ἀρχῆς, ἐπὶ δὲ τῆς ἡπείρου καὶ τῆς χερσονήσου διετήρησαν πολλὰ ἐπίσης κέντρα μικρῶν σωματείων, ἀποστρεφόμενων τὴν δεσποτείαν των. Ἐπὶ τέλους ἔδωκαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ ὄπλα ἀνανεώσαντες τὸν βυζαντικὸν θεσμόν τῶν Ἀρματωλῶν, εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ ἀσφάλεια τῶν ὁδῶν καὶ ἡ φυλακὴ τῶν διόδων, καὶ πλησίον τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθησαν οἱ Κλέπται ὡς στίφη μὴ συγκεχωρημένα· ἀμφοτέρω δὲ περιέλαβαν μέγα μέρος τῆς δυναμένης νὰ ὀπλοφορῇ νεολαίας καὶ ἐκράτουναν τὴν πεποιθήσιν τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ δυνάμεις.

Ἐνῶ λοιπὸν ἕνεκα τῆς θρησκείας ἦτον ἀδύνατος ἡ συγχώνευσις τῶν ἠττημένων μετὰ τῶν νικητῶν, ἐνῶ οὗτοι παρημέλησαν ὅλα τὰ μέσα δι' ὧν ἠδύναντο ν' ἀποτελειώσωσι τὴν ὑποταγὴν, ὑπελείπετο πλεόν μόνον ν' ἀποκτήσῃ τὸ ξένον τοῦτο σῶμα ἐν τῷ Τουρκικῷ κράτει τὴν συναίσθησιν τῆς πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀναγκαστικῆς δυνάμεως, καὶ εἰς τὴν πρώτην εὐκαιρίαν νὰ ἀποχωρισθῇ.

Ἡ συναίσθησις αὕτη προῆλθεν ἐν μέρει μὲν ἐκ τῆς πραγματικῆς αὐξήσεως τῶν μέσων, ἐν μέρει δὲ ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῶν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐν μέρει ἐκ τῆς κρατυνομένης πεποιθήσεως περὶ ἐξωτερικῆς βοήθειας. Ἡ πεποιθήσις αὕτη, πολὺ εὐκόλως δίδουσα γῶραν εἰς τὰς πλάνας, ἠῤῥξεν ὑπερβαλλόντως ἐκ τῆς στάσεως, συμπεριφορᾶς καὶ δυνάμεως τῆς ὁμοθρή-

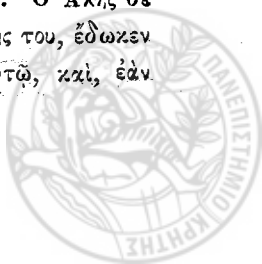

σκου Ῥωσσίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Πέτρου τοῦ μεγάλου, τόσον δ' ἐστερεώθη περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ὥστε ἡ Αἰκατερίνα δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ ἐπαναστατήσῃ τὰς νήσους καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως κατέστησε τοὺς Ἕλληνας φρονιμωτέρους καὶ τοὺς ἐπεισε νὰ ἐλπίζωσι μόνον εἰς ἑαυτοὺς· πλοῦτος, παιδεία, ναυτική δύναμις ἦσαν ὁ πρῶτος σκοπὸς τῶν προϋχόντων, οἵτινες ἐν γένει ἠδύναντο νὰ κινηθῶσι, καὶ ταῦτα ἔπρεπεν, ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως αὐτῶν, ν' ἀνυψώσωσι πάλιν τὸ θάρρος, ἐκεῖ ὅπου ἠδύναντο δεχόμενον τὸν σπινθῆρα νὰ τὸν μεταγγίσῃ εἰς τὰς φλέβας ὄλου τοῦ σώματος. Μετὰ τὴν ἐν Καϊναρτσῶ εἰρήνην ὁ Χασσάν-πασσᾶς κατήρτισε τὸ ναυτικὸν τῆς Πύλης, παρέλαβε τοὺς νησιώτας Ἕλληνας ὡς ναύτας, καὶ ἔκτοτε αἱ νῆσοι ἐνόησαν ὁποῖον θησαυρὸν κατεῖχαν· ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐξήρτατο ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ θάρρος ἐν αὐτοῖς κατέστη βεβαιώτης, ὅτι ἠδύναντο νὰ πολεμήσωσι τὴν Πύλην κατὰ θάλασσαν. Ἡ δὲ Πύλη, ἵνα ματαιώσῃ τὰς προσπαθείας τῶν Ῥώσων προξένων, οἵτινες προσεκάλουν τοὺς νησιώτας εἰς μετανάστευσιν, μετεχειρίζετο αὐτοὺς μὲ ἰδιαιτέραν πραότητα καὶ μέριμναν, καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν ναυτιλίαν των προνόμια ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐμπορικῶν σημαίων. Ἐντεῦθεν ἔλαβαν ἰδίως αἱ Σπέτσαι, ἡ Ὑδρα καὶ τὰ Ψαρὰ τὴν ἐκπληκτικὴν των ἀνάπτυξιν, καὶ ὠφελούμεναι ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης πρῶτευον ταχέως καὶ μεγάλως. Τὰ μεγάλα συνεωρευμένα πλοῦτη ἐπολλαπλασίασαν τὰ μέσα των καὶ ἐξήγειραν τὸ φρόνημά των. Σχολεῖα ἀνώτερα ἐν Κυθωνίαις, Σμύρῃ, Χίῳ, Ἰωαννίνοις, κατώτερα ἐν Πάτμῳ, Θεσσαλονίκῃ, Ἀμπελακίῳ, Ζαγορᾷ, Ἀθήναις, Δημητσάνῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ τέλους ἡ αὐξήσασα συγκοινωνία μετὰ τῆς Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ δυτικῆς Εὐρώπης ἐπλήθυναν τὰς γνώσεις. Ἀπέναντι τοῦ ἄλλου ὁδὸν παρὰ τὴν τῆς προόδου τραπέντος δεσπότη, τὸ κατ' οὐσίαν κερωρισμένον Ἑλληνικὸν σῶμα ἐκέρδιζεν ἀφρό-

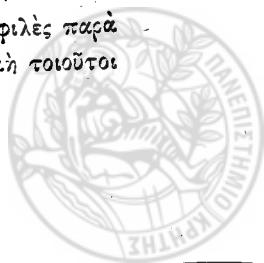
νω; ὡς πρὸς τὸ θάρρος, τὰ πλούτη καὶ τὰς γνώσεις πολλὰς ἐνεργούς καὶ ἀπαιτητικὰς δυνάμεις, ἀσυμβιβάστους μὲ τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἐπάρκειαν ἐν τῷ περιουσιῶν οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ εὐκαιρία μόνον ἔλλειπε καὶ ἡ ὄθησις πρὸς ἔκρηξιν· ἐκείνη μὲν παρέσχεν αὐτῇ ἡ Πύλη κηρύξασα τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ γείτονος τῆς Ἑλληνικῆς ἡπείρου Ἀλῆ-πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ἄλλην ἔδωκαν ἡ Ἐταιρία καὶ τὸ πλῆθος τῶν ζένων καὶ ἐγγυφίων ζηλωτῶν, οἵτινες κατεχρήσαντο τὴν ἔριδα τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Πύλην ἐν γνώσει ἢ ἐκ πλάνης.

Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης, προσπαθὼν νὰ συγκεντρώσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὰς προσόδους τοῦ κράτους του, κατέστρεψε τοὺς ἰσχυροὺς Ἀγυάνας, ἡ τοπάρχας ἐν Ῥουμελία, παρ' οἷς ἐνυπῆρχεν ἀκόμη ἐθνικὴ δύναμις καὶ σεβασμὸν ἐπιβάλλουσα θέλησις. Ἐξησθένισε δὲ οὕτω τὰς ὁμόρους χώρας τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἀντιστάσεως. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1820 προσέβαλεν ὁ Σουλτάνος καὶ τὸν Ἀλῆ-πασσᾶν τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀπέκτησε τὴν ἰσχὺν του ὡς Κλεισσοειάρχης τῆς ἀρκτώας Ἑλλάδος, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπροσπάθησε ἐκ τῶν Ἀρματωλῶν τοὺς μὲν νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸν, τοὺς δὲ νὰ ἐξοντώσῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἐνός καὶ διὰ τοῦ ἐτέρου τρόπου ἀνύψωσε τὸν θεσμὸν αὐτοῦ, παρήγαγε τὸν πολεμικὸν ἐκείνου βίον εἰς τὰ ὄρη, ὅστις ἀενάως ἴσταται ἄγρυπνος, καὶ ἐκ τῆς ἐκβάσεως μιᾶς μάχης προσδοκᾷ μόνον ἐν τεμάχιον ἄρτου, καὶ οὕτω διὰ τὸν προκείμενον πόλεμον, χωρὶς νὰ τὸ γινώσκῃ, προητοίμασε πολυάριθμα καὶ σπουδαῖα στοιχεῖα. Οἱ Ἑλλήνες μόνον τὸν Ἀλῆ-πασσᾶν ἐφοβοῦντο, καὶ ἐγίνωσκαν ὅτι, εὐθὺς ἅμα ὁ Σουλτάνος προσέβαλεν αὐτὸν, ἀπώλεσε τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ τοὺς κρατῇ ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἢ νὰ τοὺς ἐπαναγάγῃ ὑπ' αὐτόν. Ὁ Ἀλῆς δὲ πάλιν, ἅμα λαβὼν τὸ φριμάνιον τῆς καταδίκης του, ἔδωκεν ἀκρόασιν εἰς τοὺς Φιλικούς, οἵτινες ἐνέκειντο αὐτῷ, καὶ, ἐάν

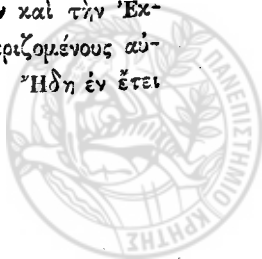
ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τῶν μᾶλλον ζηλωτῶν ἐξ αὐτῶν, οἵτινες τῷ ἐλάλουν περὶ βαπτίσματος καὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου, παρώτρυνεν ὁμως εἰς ταχέϊαν ἀποστασίαν καὶ ὑπεσχέθη νὰ συνδράμῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ἧς τὸν σκοπὸν καὶ τὸ σχέδιον ἐγίνωσκεν. Ἐπροσκάλεσε περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἀρματολούς τῶν θεσσαλικῶν στενῶν καὶ ὅλους, ὅσοι ἐκ τοῦ σώματος τούτου εἶχαν ὑπηρετήσει ὑπ' αὐτόν. Ὁ Σερασκέρης Σουλεϊμάν-πασσᾶς, ὅστις ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Ἀλῆ, ἔπραξε τὸ αὐτό· ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς ἀρκτῶς Ἑλλάδος εἰς τὰ ὄπλα· τὸ λάθος τοῦτο, πραχθὲν κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἑλλήνος ἰδιαιτέρου γραμματέως του, ἐπέφερον εὐθύς μετ' ὀλίγον τὸν ἀποκεφαλισμὸν του, ἀλλὰ τὰ ἐπακόλουθα ἔμειναν. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, λαθόντες τὴν ἄδειαν νὰ ὀπλοφορήσωσιν, ἔστρεψαν μετ' ὀλίγον τὰ ὄπλα τῶν κατὰ τῶν-στιφῶν τοῦ Σουλτάνου, ἅτινα διήρχοντο λεηλατοῦντα τὴν χώραν. Ἐν τῇ ἐξάψει τοῦ πολέμου τούτου καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα αὐτοῦ διαργανώθη ἡ ἐνοπλος ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Πύλης. Ἀλλ' ἡ ἀφορμὴ αὕτη, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι πρότερον, οὐκ ἐπαρήχθη, ἐὰν δὲν ἐδίδετο ἰσχυρὰ τις ὠθησις ἐν πολλοῖς συγχρόνως μέρεσιν εἰς τὰ οὕτω προπαρασκευασμένα στοιχεῖα. Ἐνταῦθα ἀνήκει εὐρεῖα τις καὶ πολύκλαδος συνωμοσία, ἧτις ἐπικαλουμένη μεγάλην τινα δύναμιν, ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὴν τοὺς δειλοὺς καὶ φρονίμους, νὰ συγκεντρώσῃ τὰ μέσα καὶ διὰ βιαιᾶς τινος πράξεως νὰ δώσῃ τὸ σημεῖον πρὸς ἔκρηξιν. Τοῦτο δ' ἔπραξεν ἡ Ἐταιρία.

Ἡ πρώτη ἰδέα ἐταιρίας, οὕτω καλουμένης, ἀνήκει εἰς τὸν Ὅσποδάρου τῆς Βλαχίας, Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, ἀποδημήσαντα τὸ 1784 εἰς Ῥωσίαν. Παραμυθία τῆς δυστυχίας ἦτο ὁ πρῶτος αὐτῆς σκοπός, ἔπειτα δὲ ἡ διάδοσις Εὐρωπαϊκῶν γνώσεων καὶ βαθμηδὸν ἡ ἀνατροπὴ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς ιδέας καὶ ἀργὰς ἐγένετο θέμα προσφιλὲς παρὰ πολλοῖς φιλανθρωποῖς ἀνδράσιν, ὅπερ καὶ πολλοὶ μὴ τοιοῦτοι

ἐκ ματαιότητος καὶ συρμού ἐπεδίωκον. Ὁ Κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ ἐξοχώτερος ἀνὴρ τοῦ λαοῦ του, συχνάκις μετεχειρίσθη τὴν ὑψηλὴν θέσιν καὶ τὴν εὐρείαν ἐπιρροήν του πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐγένετο εὐχαρίστως ὁ προστάτης καὶ ὁδηγὸς τῶν πλείστων προσπαθειῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπὸ τὸ φιλόανθρωπον τοῦτο πνεῦμα σκοπῶν τὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ πρᾶου τρόπου τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας, ἀνενέωσεν ἐν ἔτει 1814, ὅτε διέτριβεν ἐν Βιέννῃ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Συνόδου, μετὰ τοῦ λόρδου Γυλφύρδου καὶ ἄλλων φίλων τὴν μήπω ὀλοτελῶς διαλελυμένην Ἑταιρίαν. Αὕτη δὲ δὲν ἔμελλε νὰ ἦναι ἔργον μυστικόν. Ἀναφανδὸν ἐπεδίωκεν ὁ κόμης τὸν συνεταιρισμὸν ἐν ὀνόματι τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας. Ἕλληνες καὶ ξένοι τὸν ἐβοήθησαν, σημαντικὰ ὀνόματα κατεγράφησαν καὶ συνεισφοράι ἐδόθησαν. Ἡ ἑταιρία τῶν Φιλομούσων ἐν Ἀθήναις, ὁ λόρδος Γυλφύρδος ἐν Κερκύρα ὑπῆρξαν τὰ κέντρα τῆς ἐνεργείας ταύτης. Ὅ,τι δ' ἐπραξάν, παρήχθη ἐκ τῆς μιᾶς ἐν Βιέννῃ φουτευθεῖσας ρίζης.

Μόλις ἀντήχησεν ἡ εἶδησις περὶ τῆς ἑταιρίας ταύτης παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων ἐν Ῥωσσίᾳ, ὅτε, ὡς ἔπρεπε νὰ συμβῆ, ἡ φαντασία δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰ φαινόμενα, ἀλλ' ἤρχισε νὰ πιστεύῃ ὑποκεκρυμμένον τι σχέδιον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἦναι ἢ ἡ πολιτικὴ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἐθεώρει τὸ ὄνομα τοῦ προστάτου τῆς νέας Ἑταιρίας ὡς ἀναμφίβολον ἐγγύησιν περὶ τῆς παραδοχῆς τοῦ σχεδίου τούτου τουλάχιστον ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, ἴσως δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν Δυνάμεων. Ἡ πλάνη αὕτη, ἐρριζωμένη εἰς πολλὰς ψυχὰς καὶ τρεφομένη διὰ τῆς θερμῆς ἀγάπης τοῦ κόμητος πρὸς τὸν λαὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνεθάρρυνε ταχέως τινὰς, εἴτε συμμεριζομένους αὐτὴν εἴτε μὴ, νὰ τὴν καταστήσωσι καρποφόρον. Ἦδη ἐν ἔτει

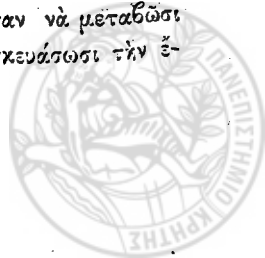
1814 συνεκρότησαν ἐν Ὀδησσῶ τρεῖς καθ' ἑαυτοὺς ὀλίγον ἐπίσημοι ἄνδρες, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἄρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Παναγιώτης Α. Ἀναγνωστόπουλος ἐξ Ἀνδριτσαινῆς, μυστικὴν τινα ἑταιρίαν πρὸς ἀλλήλους, ἣν ὠνόμασαν ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ παραστήσωσιν αὐτὴν ἐν τῇ ἰδέᾳ τῶν Ἑλλήνων ὡς παραρτήμα τῆς φανερᾶς, καὶ βοηθείᾳ ταύτης νὰ στρατολογῶσιν ἐκεῖνη τοὺς συνεταίρους. Ἡ μεγάλη αὐτῆ ἀπάτη ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ, διότι ἐστηρίζετο εἰς τὰς εὐχὰς καὶ τὴν πλάνην τοῦ λαοῦ, ὁ σκοπὸς ὅμως, ὃν προέθετο διὰ τῆς ἑταιρίας, δὲν ἦτο ἢ κατὰ πρῶτον καὶ βραδύτερον συλληφθεῖσα καὶ προτεθεῖσα ἀναδίωξις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλὰ πολὺ μείζων· πολὺ ὑψηλοτέρα, πολὺ ἐνεργητικώτερα, παλὴ χρησιμωτέρα ἰδέα ἐνεψύχου τὴν ἑταιρίαν ἐπρόκειτο νὰ σχηματίσωσι κάλιν δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μίαν πατρίδα, νὰ θεμελιώσωσιν ἐν κράτος, ὅπερ, ὡς ἄλλοτε, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ν' ἀνορθώσωσιν οὐχὶ τὰς Ἀθήνας, Θήβας καὶ Σπάρτην, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον τῶν Αὐτοκρατόρων. Ἡ ἀνάστασις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦτο ἐπομένως ὁ σκοπὸς τῆς ἑταιρίας, βάσις δ' αὐτῆς οὐχὶ ἡ ἐθνότης, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, καὶ κατὰ τοῦτο ἐγίνοντο καὶ αἱ κατηγορήσεις αὐτῆς. Ἐπενόησαν λοιπὸν οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἄνδρες ὄρκον καὶ σημεῖα καὶ τὰς ἄλλας παρασκευὰς μυστικῶν ἑταιριῶν. Παρίστανον ἑαυτοὺς ὡς ἀπλᾶ ὄργανα, ἔπειθον τοὺς προσηλύτους νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ἀπλῶς ὡς τοιαῦτα, ὑπακίσαντα ὑπερτάτῃν τινᾷ ὀδηγὸν Δύναμιν, χωρὶς νὰ τὴν ὀνομάζωσι καὶ ἐπίστευαν τὴν Δύναμιν ταύτην ὡς ἄρατικώτεραν, καθ' ὅσον αὐδεὶς ἐζήτει αὐτὴν ἐκεῖ ὅπου πράγματι ἦτο, ἀλλ' ἕκαστος ἔδλεπε πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἦτο βέβαιος ὅτι τὴν εἰκάζει. Ἀπελθόντες δι' ἔλλειψιν χρημάτων εἰς Μόσχαν, ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Τσακάλωφ ἐστρατολόγησαν ἐκεῖ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1815 πολλοὺς ὀπαδοὺς. Ἀλλὰ πρῶτον κατὰ τὸ ἐπόμενον

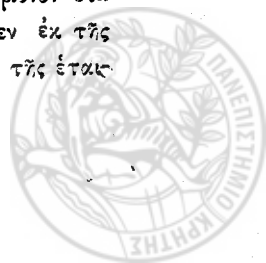
ἔτος, ὅτε ἐπανήλθαν ἀμφοτέροι εἰς Ὀδησσόν, ἡ ἑταιρία ἔλαβε πλήρη καταρτισμόν. Ἑπτὰ βαθμοὶ ἀντικατέστησαν ἤδη τοὺς τρεῖς τῶν βλάμιδων, τῶν συστημένων καὶ ἱερέων, πρόσετέθησαν δηλ. οἱ ποιμένες, οἱ ἀρχιποιμένες, οἱ ἀφιερωμένοι καὶ οἱ ἀρχηγοί. Τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν διετήρησαν οἱ τρεῖς προειρημένοι ἄνδρες· ἀλλ' ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ τὴν ἀναθέσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ κόμητος Καποδιστρίου. Ἐκ πλάνης ἢ καὶ ἀπλῶς ἐλπίζοντες ἔπεμψαν πρὸς αὐτὸν ἐν ἔτει 1816 εἰς Πετρούπολιν τὸν Νικόλαον Γαλάτην, Ἰθακήσιον.

Διὰ τῶν εὐχῶν ἠνωμένοι, διαφωνοῦντες ὡς πρὸς τὰ μέσα καὶ τὸν τρόπον, ἐχωρίζοντο διὰ χάσματος ὁ προστάτης τῆς ἑταιρίας ἐκείνης, ἥτις ἤθελε νὰ φέρῃ καὶ περιμένη τὴν φυσικὴν ὠριμότητα τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ ἀπόστολος τῆς ἄλλης, ἥτις ἀπέκρουε πᾶσαν ἀναβολὴν καὶ ἠλπίζε νὰ κατορθώσῃ τὴν ὠριμότητα διὰ τοῦ βρασμοῦ τῆς πάλης. Ὁ Καποδίστριας ἀνεκοίνωσε τὴν γνώμην αὐτοῦ πρὸς τὸν Γαλάτην. Ἡ ἀπερίσκεπτος δὲ διαγωγὴ τούτου κατέστησεν ἀδύνατον εἰς ἐκεῖνον καὶ τοὶ ἐπιθυμοῦντα νὰ τὸν φεισθῇ. Ὅθεν διέταξε νὰ τὸν συλλάβωσι, κατέσχε τὰ ἔγγραφα του καὶ περιωρίσθη νὰ διατάξῃ νὰ τὸν ἐκτοπίσωσιν εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ ἐκεῖ νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ῥωσικοῦ γενικοῦ προξενείου.

Τοῦτο δὲν ἐκλόνησε τὴν πίστιν τοῦ πλήθους. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος κατήχησε περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην πολλοὺς ἰσχυροὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες ἀπῆρχοντο διὰ τῆς Ὀδησσοῦ εἰς Πετρούπολιν, ἵνα πραγματοποιήσωσιν ἀπαιτήσεις μισθοδοσιῶν, καὶ τοὺς δύο Μανιάτας Χρυσοσπάθην καὶ Παναγιώτην Δημητρακόπουλον. Ἐν Ἰσμαηλίῳ προσεταιρίσθη τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων Κατιζιώτην, ὅστις ὁμως μετ' ὀλίγον ἀπέθανε, καὶ ἄλλους σημαντικὸς ἄνδρας. Τοσοῦτο δ' ἐκρατύνη τῶν τριῶν τὸ θάρρος εἰς τὸ ἔργον των, ὥστε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1816 ἠθέλησαν νὰ μεταβῶσι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ προπαρασκευάσωσι τὴν ἐ-

κρηξιν. Ἀλλὰ μετὰ τινα σκέψιν μετέφεραν τὴν ἔδραν τῶν τῆν ἀνοιξιν τοῦ 1817 εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσήλκυσαν ἐκεῖ τὸν Πάναγ. Σέκερην, ἔμπορον ἐκ Τριπόλεως, συνεργὸν δραστηριώτατον καὶ διεκλαδώθησαν ἐκεῖθεν τῇ βοήθειά τῶν ἐκ Πετροπόλεως εἰς Ἑλλάδα ἐπανακαμπτόντων ὀπλαρχηγῶν καὶ δι' ἰδίων ἀποστόλων εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους, καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν ἡπειρον, τὰς Ἡγεμονεῖας καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ μέχρι τῆς αὐλῆς τοῦ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐν ἔτει 1816 ἡ ἐταιρία κατήχησεν ὅλους σχεδὸν τοὺς μοναχοὺς καὶ ἐπισκόπους, τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ναυτικούς, πολλοὺς προύχοντας, τοὺς ἀρχηγούς τῶν τακτικῶν σιφῶν καὶ τῶν Σουλιωτῶν ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων, τοὺς ἀρχηγούς τῶν Κλεπτῶν, τοὺς Ἑλληνας τοὺς περιστοιχίζοντας τοὺς πασσάδας καὶ Τούρκους διοικητὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ, τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Κύπρῳ, Συρίᾳ καὶ τοὺς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγκατεστημένους ἐμπόρους καὶ τὰς ἐξοχωτέρας Ἑλληνικὰς οἰκογενεῖας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κλεπτικὰ ἄσματα διήγειρον τὴν νεολαϊάν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Νέος Τυρταῖος τοῦ προκειμένου ἀγῶνός ἀνεφάνη, Παναγιώτης ὁ Ἀνδρόνικος. Φύλλα δημόσια προστούτοις προπαρασκευάζον τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Εὐρώπῃ. Μάλιστα ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις ὁ ζῆλος ἐφαίνετο ὅτι μόλις ἠδύνατο πλέον νὰ χαλιναγωγηθῇ, διότι ἐκεῖ ἐνήργει ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, ἀνὴρ βίαιος, ἀκάματος καὶ πεποιθὼς εἰς τῆς Ῥωσσίας τὴν συνδρομὴν, ὅστις κατήχησε τοὺς ἀρχηγούς τῶν στρατευμάτων Ὀλύμπιον, Σάββαν καὶ Κεράτιον, ἠξέυρε νὰ ἐκτείνῃ τὴν χεῖρά του ὑπὲρ τὸν Δούναβιν καὶ ὑπὲρ τὰ Θεσσαλικά ὄρη ἕως κάτω εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐθεώρει τὴν ταχεῖαν ἐκρηξιν ὡς ἐγγύησιν τῆς ἐπιτυχίας. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Βλαχίαν αὐτὴν, ἵνα πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ μόνον διὰ φόβου ἠδυνήθη νὰ τὸν περιορίσῃ, ὅτι τὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς πλάνης του καὶ τὸν παρεδέχθη μετὰξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἑτακ-

ρίας. Διὰ τῶν ἐφοριῶν, ἃς ἐσύστησε, κατεξουσίασεν ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις τὸν βρασμὸν καὶ τὸν ἀπέτρεψε χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίση. Καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲ καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐσυστήθησαν ἐφορίαι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1818 καὶ κατὰ τοὺς ἐπομένους μῆνας. Κατῴρθωσαν δὲ νὰ λάβωσι παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐγκυκλίους διὰ τὴν Πελοπόννησον, αἰτίνες, ἐκδεδόμεναι λόγῳ ὅτι πρόκειται μόνον περὶ σχολείων, ἐσύσταινον τὴν ἴδρυσιν ἐφορίας καὶ εἰς τὴν χερσόνησον ταύτην. Τὰ πάντα ἔτειναν πρὸς τὴν ὠριμότητα, ἀλλὰ τὸ ἔργον ὠλίσθησεν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν θεμελιωτῶν.

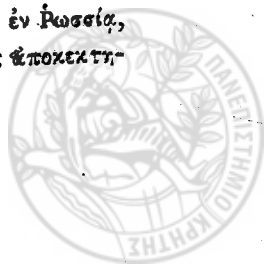
Ἀδύνατον ἦτο ἐνέργεια τόσον ἐκτεταμένη καὶ τόσον βαθέως εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ λαοῦ εἰσχωροῦσα νὰ μείνη ἀπόκρυφος εἰς τοὺς κυρίους τῆς χώρας, τοὺς Τούρκους. Ἐγίνωσκον μάλιστα αὐτὴν ἐν μέρει, καὶ εἰδοποιήθησαν πολυειδῶς καὶ πολλαχόθεν περὶ αὐτῆς. Ἀλλ' ὅμως δὲν κατενόησαν αὐτὴν τότε ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς, καὶ ἡ πλάνη, ἣτις ἔπρεπε νὰ μεταβῆ εἰς αὐτοὺς, τὸ θεμελιῶδες ψεῦδος τῆς ἐταιρίας, ὅπερ κυρίως ἦτο τὸ ξίφος καὶ ἡ ἀσπίς αὐτῆς, ἐκράτησε τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου ἀδρανῆ, ἢ τουλάχιστον τὴν ἐμπόδισεν ἀπὸ βιαιοπραγιῶν. Ὅχι τόσον τὴν εἰς τοὺς Τούρκους προδοσίαν, ὅσον τὴν εἰς τοὺς Φιλικοὺς αὐτοὺς ἐφοβοῦντο οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐταιρίας, καὶ ἐκ τοῦ φόβου τούτου ἐθυσίασαν ἕνα τῶν πρώτων, δραστηριωτέρων καὶ πιστοτέρων ἀδελφῶν, τὸν ἄφρονα Γαλάτην, ὅστις διαφλεγόμενος ὑπὸ φιλοδοξίας εἶχε τολμήσει νὰ συνοδεύσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μὲ τὴν ἀπειλὴν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μυστικοῦ. Μὲ γλυκεῖς λόγους παρεκίνησεν αὐτὸν ὁ Ἀναγκωστόπουλος νὰ ὑπάγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐκεῖ τὸν παρέλαβαν ὁ Σάχηρ καὶ Τσακάλωφ· οὗτος τὸν ὠδήγησεν εὐθὺς ὡς φίλος καὶ σύμβουλος μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ὑδραν, καὶ ἔβαλε καὶ τὸν ἐφόνευσαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1818 ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς τῆς Ἑρμιόνης.

Βιαζόμενοι ἐκ τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας εἶχαν προκαλέσει, συνεσκέφθησαν καὶ πάλιν οἱ ἀρχηγοὶ περὶ τὴν ἐποχὴν

ταύτην ἐν βαθυτάτῃ ἐμβριθείᾳ περὶ τοῦ πρακτέου καὶ ἔκριναν πρὸ πάντων ὡς ἀπαραίτητον νὰ μὴν ἄρῃσι τὸν πέπλον τῆς ἀπάτης, ν' ἀφήσωσι δηλ. νὰ υἱίσταται ἡ δόξα ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἦτον ἡ κεφαλὴ τῆς συνωμοσίας. Ἀλλὰ κατεῖδον καὶ τὴν ἀνάγκην νέας ἀποπειρας παρὰ τῷ Καποδιστρίῳ, καὶ ὁ Πάτριος Ἐμμανουὴλ Σάνθος, ὅστις παρεκάθητο εἰς τὸ μυστικὸν συμβούλιον, ἀνεδέχθη τὴν ἀποστολήν. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος ὤφειλεν ἐνίοτε νὰ διαμένῃ καὶ ἐνεργεῖ ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις· ὁ Τσακάλωφ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ὁ δὲ Σέκερης, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν, νὰ ἀποτελέσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ κέντρον καὶ νὰ διαχειρίζηται τὰ χρήματα, ἅτινα συνηθροίζοντο ἐκ τῶν συνεισφορῶν τῶν ἀδελφῶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1819, ὁ κόμης Καποδίστριας, γινώσκων τὰς διαθέσεις τοῦ Αὐτοκράτορος του καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ κόσμου, ἀνησύχει ἤδη ἐκ τῶν σημείων τὰ ὅποια ἐβλεπεν. Ἐξέδωκε τὴν 18 Ἀπριλίου, ἐνῶ διέτριβεν εἰς τὴν πατρίδα του Κέρκυραν, χωρὶς νὰ φανῇ ὡς συγγραφεὺς, ἂν καὶ πάντες εἶκασαν αὐτὸν, ὑπόμνημά τι, ἐν ᾧ ζωηρῶς ὑπερασπίσθη τὴν πρὸς ἀναβολὴν τεινοῦσαν Ἐταιρίαν, ἐκείνην ἣτις ἤθελε νὰ περιμένῃ τὴν φυσικὴν ὠριμότητα τοῦ λαοῦ καὶ, ἂν καὶ πληρέστατα ἀσπαζόμενος τὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρίας, ὡς καὶ τὴν θεμελίωσιν αὐτῆς οὐχὶ ἐπὶ τῆς στενῆς καὶ μόνον τὴν ὄψιν τῆς ζωῆς ἐχούσης ἰδέας τῆς ἐθνότητος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐρείας καὶ ζώσης Ἐκκλησίας, ἐπρότενε ν' ἀνατραφῶσιν οἱ ἱερεῖς ὡς σωτῆρες τοῦ λαοῦ καὶ ὑπ' αὐτῶν ὁ λαός. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κόμητος ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τῆς Πύλης, ἡ παλιγγενεσία διὰ τῆς σταθερᾶς θηλονότης ἀφοσιώσεως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ δι' ἀριθμοῦ νέων τινῶν λογαδῶν, αἵτινες ἔπρεπε νὰ ἐκπαιδεύωνται εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ βίου ἐν Ῥωσσίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ καὶ νὰ φέρωσι τὰς ἀποκεκτι-

μένας γνώσεις εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μόνον τὴν παλιγγενεσίαν ταύτην· νὰ στρέψωσι πρὸς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ. (*)

Ἡ συμβουλή αὕτη δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ζήλου τῶν ἀνυπομόνων ὅσοι δ' ἀνέκαθεν ἐδυσπίστουσαν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀπέκρουσαν αὐτήν, φοβούμενοι ὅτι οἱ ἱερεῖς θὰ παρέδιδοντο εἰς τὰς χεῖρας τῆς δυνάμεως ταύτης ὡς εὐχρηστα ὄργανα. Οἱ τὴν ἐπανάστασιν ἀποφασίσαντες κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τοὺς ἔτι ἐνδοιάζοντας ἀδελφοὺς αὐτῶν νὰ θεωρήσωσι τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ὡς ἀναγκαῖον πέπλον πρὸς ἐπικάλυψιν τῆς ὠρισμένης ὥρας, καὶ νὰ παραστήσωσιν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τὴν παρουσίαν τοῦ Ῥώσσου ὑπουργοῦ ἐν Κερκύρα ὡς μοχλόν. Οὐδέποτε ἐξετάθη καὶ ἐκραταιώθη τοσοῦτον ἡ δόξα ὅτι ὁ κόμης εἶναι ὁ μυστικὸς ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας, ὅσον τώρα, καὶ αἱ ἀποφατικαὶ ἀπαντήσεις, ἃς ἔδιδεν εἰς πολλὰς ἐρωτήσεις, ὀλίγον ἐνήργουν κατὰ τῆς ἰσχύος τῆς δόξης ταύτης. Οὕτως ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος Ἰγνάτιος ἐκ Πίσης, ὁ Θεόδωρος Νέγρης ἐκ Βουκουρεστίου, ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐξ Ὑδρας, αὐτὸς ὁ βέης τῆς Μάνης Πέτρος Μυρομιχάλης, ὅστις ἐπεμψεν ἐπὶ τέλους πρὸς αὐτὸν ἰδιαιτέρον ἀπεσταλλόμενον, τὸν Καμαρινόν. Ἄλλ' οἱ ἀρχηγοὶ ἤξευραν νὰ κρατῶσι τοῦτον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἕως οὗ ὁ Ξάνθος δυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του.

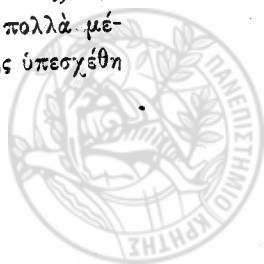
Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1820 ἔφθασεν ὁ Ξάνθος εἰς Πετροῦπολιν. Ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόμητα ὅλην τὴν συνωμοσίαν, τὰ μέσα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν καὶ αὐτὴν εἰς τὰς χεῖράς του. Λύπη κατέλαβε τὸν κόμητα, ἡ καρδιά του τὸν ἠπάτησε, καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἠδύνατο εἰσεῖτι ν' ἀποτρέψῃ τὴν καταιγίδα διὰ λόγων, ἐνόμισεν ὅτι ἡ εὐγλωττία του κατέβαλε τὴν τοῦ ἀποστόλου, καὶ τὸν ἀφῆκε ν' ἀπέλθῃ, πιστεύ-

---

*) Ἰβ. τὸ ὑπόμνημα ἐν G. Waddington's Visit to Greece. London 1824 Καὶ Portfolio V. IV. XXX.

σας ὅτι τὸν ἔπεισε περὶ τῆς ἀφροσύνης τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἄλλ' ὁ Ξάνθος, ἀφοῦ ἀπεκρούσθη, κρίνων ἀδύνατον πᾶσαν ἀναβολὴν ἀπετάθη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Ὁ νέος οὗτος, υἱὸς τοῦ εἰς Ῥωσίαν καταφυγόντος Ὀσποδάρου Κωνσταντίου Ὑψηλάντου, Ἕλλην τὴν καταγωγὴν, Φράγκος τὴν ἀνατροφὴν, κατὰλληλος, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἐν τῷ Ῥωσικῷ στρατῷ καὶ ὡς ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος, νὰ διατηρῇ τὴν πλάνην, ἧς εἶχεν ἀνάγκη ἢ Ἐταιρία, πρὸς τούτοις ἀνδρείος, ἐλευθέριος καὶ τολμηρὸς τὸ φρόνημα, παρεδέχθη ἀνευ πολλῆς σκέψεως τὰς προτάσεις τοῦ Ξάνθου καὶ ἐνέπλησεν αὐτὸν θάρρους. Πάντες ἀνεξαίρετως οἱ ἀρχηγοὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει νῦχαριστήθησαν, ὅτι εὔρον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ μὴ ἐπιδεχομένου πλέον ἀναβολῆν πολέμου. Τὴν 15 Ἰουνίου 1820 ἀνεγνωρίσθη ὁ πρίγκηψ Ἀλέξανδρος ὡς ὑπέρτατος Ἐφορος τῆς Ἐταιρίας παρ' ἐκείνων, οἵτινες ἕως τότε εἶχον εἰς χεῖρας τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, καὶ ἐγνωστοποιήθη εἰς ὅλας τὰς Ἐφορίας ὡς ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἱεροῦ πολέμου. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἐπέστρεψεν ὁ Καμαρινὸς ἐκ Πετροπόλεως, καὶ ἐξεφράζετο πανταχοῦ κατὰ τῆς δόξης περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, κατ' αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐφερε δὲ καὶ ἐπιστολὰς τοῦ κόμητος πρὸς τὸν βέην τῆς Μάνης, ὧν τὸ περιεχόμενον δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἀμφίβολον. Ὁ Ὑψηλάντης ταχέως ἀποφασίσας διέταξεν ἐπίτηδες δολοφόνους καὶ τὸν ἐπνίξαν κατὰ τὴν διάβασίν του διὰ τοῦ Δουνάβεως καὶ τῷ παρέδωκαν τὰς ἐπιστολὰς του. Ἀρθέντος τοῦ ἐμποδίου τούτου, μετεχειρίσθη τὴν ὑπόληψιν καὶ τὰ μέσα, ἅτινα τῷ παρεῖχεν ἡ θέσις του, ἵνα μὴ ἀφήσῃ νὰ διαλυθῇ ἡ πλάνη, ἧτις συνετήρει τὴν Ἐταιρίαν. Συνεσκέφθη μετὰ τοῦ Ξάνθου καὶ ἄλλων τὸ σχέδιον τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐγγυήθη περὶ τῆς Σερβίας, τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐφωδιασμένος μὲ πλουσίας συνεισφοράς ἤρχισεν εἰς πολλὰ μέρη συγχρόνως νὰ σχηματίζῃ ἔνοπλον δύναμιν, δι' ἧς ὑπεσχέθη

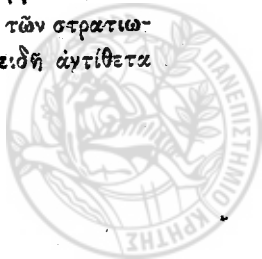

να εισβάλη εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ οὕτω νὰ δώσῃ τὸ σημεῖον τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως.

— Ἀλλὰ τοῦ ἦσαν τὰ μέσα πρὸς μίαν τόσοσιν γιγάντειον καὶ κινδυνώδη ἐπιχείρησιν; Ὑπῆρχον μὲν πολλὰ, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἦσαν συνηθροιαμένα καὶ διατεταγμένα. Ὑπῆρχον ἐν τῇ πληθούϊ τῶν πλοίων, καὶ ἐν τῇ πραγματικῇ ὑπεροχῇ τοῦ Ἑλληνος ναύτου. Ἐκειντο ἐν τῇ σχέσει τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τὸν Τουρκικὸν πληθυσμὸν, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταϊνάρου μέχρι τοῦ Ὀλίμπου ἐν τῇ ἐπιπόρῃ, ἣν ἤσκουν οἱ Ἕλληνες πανταχοῦ ὅπου συνέζων μετὰ Τούρκων. Ἀλλ' ἰδίως πολεμικὰ ἐφόδια ὑπῆρχον ὀλίγα, ἂν καὶ ὁ Σέκερης διέταξε ν' ἀγορασθῶσιν ὄπλα, καὶ ἐκτίσθησαν πυριτόμυλοι εἰς τινὰς τόπους. Ἀλλὰ καὶ οἱ χρηματικοὶ ἔρανοι ἦσαν σχετικῶς λίαν μικροί. Ὁ πόλεμος, ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπερασπίσεως καὶ ἐπιθέσεως ἐμελλε νὰ γεννήσῃ καὶ συγκεντρώσῃ τὰ μέσα οἱ ἐπιπόλοι οἱ ἐτρέφοντο μετὰ τὰς μεγαλύτερας ἐλπίδας, καὶ ὑπελόγιζαν ἑκατὸν χιλιάδας ἐνόπλων. Οἱ ἐχέφρονες ἤλπιζαν εἰς τὰ θαύματα καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ὅλοι δὲ ἀνεπαύοντο πεποιθότες εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Ρωσσίας.

Ἡμεῖς, οἵτινες ἐζήσαμεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἤξεύρομεν ὅτι, ἐξαιρέσει πολλὰ ὀλίγων, ὅλη ἡ Εὐρώπη θεώρει τὸν πόλεμον τῆς Ρωσσίας κατὰ τῆς Πύλης ὡς ἐπικείμενον, καὶ ὅλα, ὅσα ἔπραττεν ἡ Ἐταιρία, ὡς ἔργον τῆς δυνάμεως ταύτης, δὲν πρέπει ν' ἀπορωῶμεν ὅτι ἡ πλάνη αὕτη ἦτο ἐρρίζωμένη εἰς τὴν καρδίαν ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν των.

Ὅτε λαϊκὸν ἁ Σουλτάνος παρακούων τὴν συμβουλήν ὅλων τῶν περὶ ἑαυτὸν συνετῶν ἀνδρῶν ἐπεχείρησε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλλῆ, καὶ αὐτῶς ἔβλαψεν ἑαυτὸν καὶ τὸν μόνον ἄνδρα, ὃν οἱ Ἕλληνες ἐφοβούντο, ἡ ἀνυπομονησία πλέον τῶν Φιλικῶν ἦτον ἀκράτητος. Ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις κατετρίβη ἡ ἐνέργειά των εἰς ἐριδας καὶ διχονοίας. Λάθη περὶ τὴν ἀπονομὴν τῶν στρατιωτικῶν ἀξιοματῶν καὶ ἀμοιβῶν ὑποφία, πολυειδῆ ἀγίθιστα

σχέδια ἔφεραν τὴν διαίρεσιν μεταξύ τῶν Φιλικῶν, ἀλλ' ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι οἱ ἱερεῖς ἐκήρυττον σχεδὸν ἀναφανδὸν τὸν προσεγγίζοντα ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά συνήγαγον καὶ ἐφόπλισαν τὰ πλοῖά των. Ὁ Δικχιὸς εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ Ἀρκαδίαν, ὁ Περβαΐβος εἰς τὴν Μάνην, ἄλλοι εἰς ἄλλους τόπους σταλέντες ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, ἔφεραν προκηρύξεις καὶ διαβεβαιώσεις ἐπὶ ὅλων τῶν ὀρέων, εἰς ὅλας τὰς νήσους, καὶ ἀνήγγειλαν τὴν προσεχῆ ἔλευσιν τοῦ Ὑψηλάντου. Πανταχοῦ συνηγάζοντο ὁμοφώνως, ὅπερ συνετέλεσε τὰ μέγιστα, οἱ Ῥῶσσοι πρόξενοι, Ἕλληνες ὄντες τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τῆς ὑπουργίας τοῦ Καποδιστρίου. Ναὶ μὲν τὸν χειμῶνα τοῦ 1820 καὶ 1821 διενεμήθησαν πάλιν πολλὰ ἀντίγραφα τοῦ ἀποτρέποντος ὑπομνήματος, ἀλλ' οὐδὲν ἀποτελεσμα ἐπήνεγκαν. Ἐθεωρήθη ἀπλῶς ὅτι τοῦτο προήρχετο ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κόμητος Καποδιστρίου τοῦ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἰσχὺν τῆς ἐπιβόρης του πρὸς εὐόδωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως.

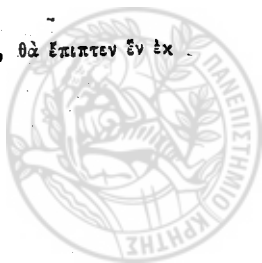
Οἱ ἰκανότατοι τῶν ἑταιριστῶν προσεπάθουν νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπ' αὐτῶν τῶν κυβερνήσεων καὶ νὰ τὰς διαθέσωσι κατὰ τὰς εὐχάς των. Ἐνταῦθα ἀνήκει ὑπόμνημά τι τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὅπερ ὁ ἐν ἔτει 1818 εἰς Ἰταλίαν καταφυγὼν ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, Ἰωάννης ὁ Καρατζᾶς (*) ἀπηύθυνεν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ

*) Ὁ ἐξοχος οὗτος ἀνὴρ ἠύνοετο πολὺ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὅστις, οὐχὶ ἵνα θανατώσῃ αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα τὸν πρῶτον τοῦτον χριστιανὸν παραλάβῃ εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ Κράτους, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν πρῶτευουσάν. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος εἶχε καὶ λόγον προκαλῶν αὐτὸν, διότι ἐπεθύμει νὰ μὴ παραδεχθῇ πράγματι τὴν ὑπὸ τῶν Ῥῶσσαν ἐπιβεβλημένην ἐπαιετῆ διαρκείαν τῶν Ὀσποδάρων. Διὰ τοῦτο ἄφειλεν ὁ Καρατζᾶς, ὅτι ἔλαβε τὴν ἡγεμονεΐαν, νὰ τῷ ὑποσχεθῇ κυριῶς ὅτι θὰ παρρητεῖτο μετὰ 3 ἔτη, καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ λάβῃ παράτασιν διὰ τέταρτον ἔτος· τοῦτο εἶχεν ἤδη παρέλθει. Ἐὰν δὲ νῦν ὁ Καρατζᾶς ἐπορεύετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, θὰ θυσηρέσει τὴν Ῥωσσίαν, ἐὰν δὲν ἐπορεύετο, θὰ παρῆβαινε τὸν λόγον του πρὸς τὸν Σουλτάνον. Πρὸς τοῦτοις ἐγίνωσκε τὰ τῆς Ἐταιρίας

1820 εἰς πολλὰς αὐλὰς. Ὁ συγγραφεὺς παρίστα ἐν αὐτῷ τοὺς Τούρκους ὡς προσεγγίζοντας εἰς τὴν ἀφευκτον καταστροφὴν των, καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀναγκαίαν καὶ ἐπικειμένην. Εὐλόγως δ' ἐξέφραζεν ἐν αὐτῷ τὴν ἀπορίαν του περὶ τῶν σφαλερῶν καὶ ἀντιφατικῶν γνωμῶν, ἃς Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς ἐδημοσίεον περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Τουρκίας, περὶ τῆς κενῆς φλυαρίας δι' ἧς ἐσυνείθιζον νὰ φενακίζωσι τοὺς ἀναγκώστας των, τέλος περὶ τῆς ἐντελοῦς αὐτῶν ἀγνοίας τῆς ἀπογραφικῆς τοῦ κράτους τούτου, ὡς καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν λαῶν, οἵτινες κατώκουν ἐν αὐτῷ. Ἀλλὰ στηριζόμενος εἰς τὴν ἀγνοίαν ταύτην παρέστησε τὴν διοίκησιν ὡς ὅπως αὐθαίρετον, καὶ ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τὴν πλήρη κατάθλιψιν καὶ τὴν παντελῆ ἀναρχίαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Κατ' αὐτὸν ἡ Τουρκία, ἧς τὴν ἔκτασιν παρεδέχετο εἰς 115,000 τετραγ. λευγῶν καὶ τὸν οἰκισμὸν εἰς 23 μέχρι 25 ἑκατομ. ψυχῶν, δὲν ἦτον εἰς θέσιν νὰ ἐξοπλίσῃ πλέον τῶν 70,000 ἀνδρῶν στρατοῦ, καὶ τούτους μόνον ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου ἠδύνατο νὰ συντηρήσῃ. Τὰ ἔσοδα ὑπελόγιζεν εἰς 60 ἑκατομ. φράγκων, καὶ τὰ ἐθεώρει ἀνεπαρκῆ καὶ μειούμενα καθ' ἑκάστην διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀνθρωποπληθείας καὶ τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος. Ὡς πρὸς τὸν οἰκισμὸν τῆς χώρας παρέστησεν ὅτι πλεονάζουν τὰ μὴ τουρκικὰ στοιχεῖα, καὶ ὅτι ἰδίως κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν μέρος τῆς ἐπικρατείας σχετίζονται πρὸς τοὺς Τούρκους ὡς ἑπτὰ πρὸς δύο. Τέλος ἐξήταζε τὸ ζήτημα τίνα βαρῦτητα εἶχε τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος ἐν τῇ πλάστιγγι κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ συνέχεεν αὐτὸ, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων του, πρὸς τοῦτο, πόσον δηλ. ἐβάρυνεν αὐτὴ ἐν τῇ πολιτικῇ πλάστιγγι τῆς Εὐρώπης. Ἐκοπίασε κυρίως νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἦτον ἀδύνατον εἰς τὴν Πύλῃν ν' ἀνεγερθῇ ποτε ἐκ τῆς παρακμῆς της, καὶ νὰ ἐμ-

---

καὶ ἤξευρεν ὅτι, ἐὰν διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, θὰ ἐπιπτεν ἐν ἑκ τῶν πρώτων θυμάτων τῆς ἐπανάστασεως.

ποδίση μάλιστα τὴν αὐξάνουσαν ταχύτητα τῆς πτώσεώς της εἰς τοὺς ἀνεωγμένους βραχίονας τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Μαυροκορδάτος ὑπηρετῶν τότε τὸν ἡγεμόνα, ὅστις κατὰ τὰς συνθήκας εἶχεν διορισθῆ Ὁσποδάρως τῆς Βλαχίας ἐπὶ ἑπταετίαν, καὶ μετὰ ματαίαν προσπάθειαν νὰ παρακινήσῃ τὴν Ῥωσσίαν, ὅπως ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ Πύλῃ τὴν παράτασιν τῆς ἀρχῆς του ἐπὶ ἄλλα ἑπτὰ ἔτη, ἔφυγε κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος εἰς Ἰταλίαν, ἐπρότεινε τὴν σύστασιν αὐτονόμων ἡγεμονειῶν ἐν Σερβίᾳ, Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ, ὡς τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ προληφθῶσιν οἱ κίνδυνοι, οἵτινες ἠπειλοῦν τὴν Εὐρώπην ἕνεκα τῆς μηδαμινότητος τῆς Πύλης· ὅπισθεν τῆς προτάσεως ταύτης ὑπέβαλε τὴν γνώμην του ὅτι, δικαίως καὶ κατ' ἀνάγκην προσεγγίζει νὰ ἐκραγῇ καὶ θὰ ἐπετύχχανεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἐπίστευε δὲ εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης, τὸν ὁποῖον ἀνήγγειλεν ἐπίσης ὡς ἀναπόφευκτον καὶ ἐπικείμενον· τέλος ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ ὑπομνήματος ἐτόλμησε καὶ ἀνέπτυξε τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι μόνον ἡ ἀνόρθωσις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἠδύνατο νὰ ἀρῇ ὀλοτελῶς τὸν διὰ τῆς ἰδρύσεως τριῶν αὐτονόμων ἡγεμονειῶν ἀναβαλλόμενον μόνον κίνδυνον, καὶ νὰ μετατρέψῃ τὴν ἀφευκτον καὶ προσεγγίζουσαν πτῶσιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους εἰς ὠφέλιμον τῇ Εὐρώπῃ συμβεβηκός (*).

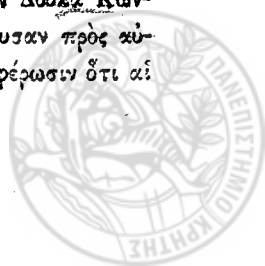
Ἡ γνώμη αὕτη ἦτο σχεδὸν καθολικὴ ἐν Εὐρώπῃ· προήρχετο δ' ἐκ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν, τῶν ἐλπίδων τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς πολιτικῆς παρελθόντων αἰώνων, καὶ τοῦ φόβου κατὰ τῆς Ῥωσσίας· εἶχεν ἐπομένως ὑπὲρ ἑαυτῆς ἀληθειάν τινα, ἀλλὰ καὶ τινα πλάνην· διότι ἐστηρίζετο ἐν μέρει μὲν εἰς ἄδικον κρίσιν περὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ, ἐν μέρει δὲ εἰς σκόπιμον παραμύρφωσιν τῶν γεγρονότων. Ἐθεώρει τὴν φρόνησιν ἀνωτέραν τῶν ἀσφαλεστά-

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 1.

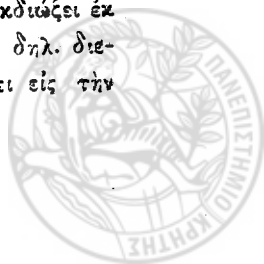
των θεμελίων πάσης κατοχής και δικαίου, και ακριβώς ἕνεκα τούτου δὲν ἠδύνατο νὰ τύχη ἐπιδοκιμασίας παρὰ τοῖς ἀνακτοβουλίοις, ἅτινα διὰ τοῦ δικαίου ὑπερήσπιζον τὴν ζωὴν τῶν κυβερνήσεων και κρατῶν.

Ἡ πεποίθησις εἰς τὴν Ῥωσσίαν παρῴτρυνε τὰ μέλη τῆς ἐταιρίας νὰ παραρῶσιν εὐκόλως τοὺς ῥόδους, οὓς ἔπρεπε νὰ ἐμπνέη αὐτοῖς ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως. Αἱ δεινούμεναι διαφωνίαι μεταξύ Ῥωσσίας και Πύλης ἐν ἔτει 1820 ἐνίσχυσαν τὴν πεποίθησιν ταύτην, ῥῶσσοι δὲ πρόξενοι και περιηγηταί, ἐπιθυμοῦντες ἐν καιρῷ πολέμου νὰ προετοιμάσωσι κατὰ τῆς Πύλης, ἕνα ἐχθρὸν περισσότερον και ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ἕνα σύμμαχον ἐντὸς τοῦ Τουρκικῷ κράτους, εὗραν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τόσῳ μᾶλλον πίστιν, καθ' ὅσον ἐκείνοι οὐχὶ σπανίως παρίστανον ὡς ἐντολήν, ὅτι ἔπραττον ἐκ ζήλου, και ἠδύνατο νὰ ἐπιδειξώσιν ἕνα Ἑλληνα, ὅστις ἔχαιρε κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, και ὃν ἡ κοινὴ γνώμη, ἂν και οἱ λόγοι του ἴσαν δυσμενεῖς, ἀνεγνώριζεν ὡς τὸν πρῶτον μεταξύ τῶν φίλων τῆς πατρίδος. Τούτων προϋποτιθεμένων, ἡ ἀμφίβολος θέσις τῆς Σερβίας, ἡ δυσἀρέσκεια ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Ἀλη-πασᾶ ἐξήρκουν, ἵνα θεωρῶσιν ὡς βεβαίαν τὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τὴν ἐννοχίαν και μέχρις οὗ ἡ Ῥωσσία ἀποφασίση. Ἐσκέφθησαν δὲ ἤδη ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ διατηρήσωσι περαιτέρω τὸ θρυλλοῦμενον μυστικόν' και ὅτε ὁ Ὑψηλάντης, διατρίβων ἀπὸ πολλοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν και φίλων του ἐν Κι-σθενεύῃ, ἔμαθε τὴν εἰδήσιν ὅτι ὁ Ἀριστείδης Πάπ, ὃν εἶχε πέμψει μὲ ἰδιοχείρους ἐπιστολάς εἰς Σερβίαν, ἵνα ὑποκινήσῃ ἐκεῖ τὸν λαὸν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος Μιλόσχη, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ πασσᾶ τοῦ Βιδβινίου, ἀπέκρουσε πᾶσαν ἀργοπορίαν, και ἐναντίαν τῆς συμβουλῆς τῶν δύο ἀπεσταλμένων Δούκα Κων-σταντίνου και Γερασίμου Ὀρφانوῦ, οἵτινες ἔσπευσαν πρὸς κῆ-τόν τὴν 22 Φεβρουαρίου ἐξ Ἰασίου, ἵνα τῷ ἀναφέρωσιν ὅτι αἱ

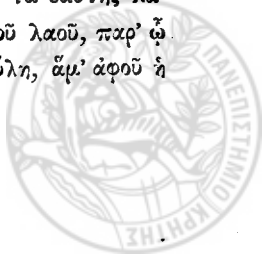

προετοιμασάσαι δὲν εἶχον εἰσέτι προχωρήσει ἀρκούντως, εἰτέ-
βαλε τὴν 7 Μαρτίου διὰ τοῦ Πρώτου εἰς τὴν Μολδαυίαν, καὶ
οὕτως ὁ κύβος ἐρρίφθη.

Ὅσον καὶ ἂν περιμένετο καὶ ἀνηγγέλλετο μάλιστα ἡ ἐπα-
νάστασις τῶν Ἑλλήνων, ὅτε ὅμως ἐξερράγη, κατεπλάγησαν καὶ
αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐθεώρουν τὸ συμβᾶν τοῦτο μετὰ θάρ-
ρους, καὶ εἶχαν ὑπὲρ αὐτῆς ἐργασθῆ προθυμότητα. Ἐσκέ-
πτοντο ἤδη ὅτι οὐδεμία ἄμεσος ἀφρημὴ, οὐδὲν νέον παρά-
πνον, οὐδεμία νέα καταπίεσις ὑπῆρχεν, ἵνα παρακινήσωσι
τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ κατά-
στασις αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀτυχοῦς ἀποπέρας τοῦ ἔτους 1771
κατ' οὐδένα τρόπον εἶχε χειροτερεύσει· τὸναντίον ἀπῆλθον
ὄλας τὰς ἐλευθερίας, ὄλην τὴν προστασίαν, ἣν ἠδύνατο νὰ πα-
ράσῃ ὁ μωαμεθανικὸς νόμος· ἡ βιομηχανικὴ καὶ διανοητικὴ
πρόοδος αὐτῶν, ὅπου τὸ ἐπέτρεπον αἱ τοπικαὶ σχέσεις, διέ-
μεινεν ἀκώλυτος. Εἶχαν αὐξήσει ταχέως καὶ μεγάλως τὸ ἐμ-
πόριον καὶ τὰ πλούτη των, εἶχαν φθάσει εἰς μεγάλην εὐημε-
ρίαν καὶ ἀπῆλθον αὐτὴν κατὰ τὸ δοκοῦν. Αἱ πρόκριτοι οἰκο-
γένειαι αὐτῶν, ἀντὶ νὰ μαραίνωνται ἐν λήθῃ καὶ περιφρονή-
σει, εἶχον πανταχοῦ μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ ἥσκουον ἰδίως ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων μεγαλειτέ-
ραν ἢ πρότερον. Οὐδὲν προκνήγγειλε τῇ Πύλῃ τὴν ἐπανάστα-
σιν. (Εἰδοποιήθη μὲν πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλῆ-
κασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ σπανίου τούτου ἀνδρός, ὅστις ἤξευρε καὶ ἐπ'
αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν του ν' ἀσκῆ ἀκαταμάχητόν τινα γοητείαν,
ὃν ὁ Λεόντιος ἐν τῇ ζέσει αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑκκλησίας καὶ τῆς
αὐτοκρατορίας ἤθελε νὰ κάμῃ χριστιανὸν, ἀρχηγὸν τῆς Ἐ-
ταιρίας καὶ αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὅστις,
ὅταν ἔπεσε, ἐπροστατεύθη ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, οὗς ἐπὶ τριά-
κοντα ἔτη εἶχεν αἱματηρώτατα πολεμήσει, εἶχεν ἐκδιώξει ἐκ
τῶν οἰκιῶν των καὶ σχεδὸν εἶχεν ἐξοντώσει.) Ἐνῶ δηλ. διε-
πραγματεύετο μετὰ τῶν συνωμοτῶν, ἐγνωστοποιεῖ εἰς τὴν

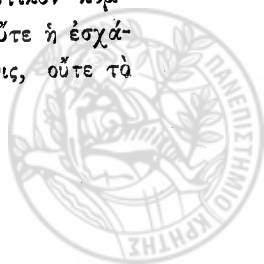

Πύλην, ἢ ἀποτρέψη τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπικειμένην καταγίδα, τὴν συνωμοσίαν καὶ ἀνεκρίνου τὰ σύμβολα καὶ μυστήρια αὐτῆς. Καὶ ὁ Καπουδὰν πασσᾶς καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι διοικηταί, ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ἐπίσης καὶ αὐτὰ τὰ ἀνακτοβούλια, οὐδὲ τοῦ Ῥωσσικοῦ ἐξαιρουμένου, εἶδοποιοῦν πρὸ πάντων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν ἐν Ἰταλίᾳ περὶ τῶν ραδιουργιῶν τῶν ἐταιριῶν καὶ συλλόγων, οἵτινες ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλανθρωπικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σκοπῶν εἶχαν σχηματισθῆ παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν παραλίαν, ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ· ἀλλ' ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ παρακούῃ τὰς νοουθεσίας ταύτας. Τουλάχιστον δὲν προήρχετο ἐξ ἀπλῆς ἐπιπολαιότητος ἢ πεποίθησις, μεθ' ἧς ἐθεώρει τὸ ἐκτὸς τῆς προόδου, τῶν πλανῶν καὶ νοσημάτων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ κείμενον κράτος τοῦ Σουλτάνου, ὡς ἄτρωτον διὰ τῶν ιδεῶν καὶ ραδιουργιῶν, αἵτινες εἶχαν καταλύσει πολλὰ χριστιανικὰ κράτη. Ἐφρόνει προσέτι ὅτι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κράτους οὐδὲν εἶχε συμβῆ, ὅπερ νὰ παρασῆσῃ τοῖς Ἑλλήσι τὴν ἐποχὴν ταύτην ὡς ἀρμοδίαν εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ πόλεμος ἠδύνατο βεβαίως νὰ προκαλέσῃ σπουδαίας ταραχὰς εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας, ἀλλ' ὁ σκληρὸς καὶ ἄπιστος χαρακτῆρ τοῦ τοποτηρητοῦ τούτου ἐφάνετο τῇ Πύλην ἴαν γνωστὸς, ὥστε καὶ οἱ ἀφρονέστεροι καὶ τυφλότεροι τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐλπίζωσιν εἰς αὐτὸν ὡς βοηθὸν ἢ ὑπερσπιστὴν τῆς ἀνεξαρτησίας των, ἢ καὶ ἀπλῶς ὡς πιστὸν σύμμαχον. Ἐκτὸς τούτου τόσον κακῶς ἐχώρουν τὰ πράγματα αὐτοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1822, καὶ ἡ ἔκβασις τόσον εὐκόλως ἐπροβλέπετο, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες δὲν εἶχον ἐπωφεληθῆ τὴν στιγμὴν τῆς νίκης του, θὰ ἐξέλεγον ἤδη ἐκείνην καθ' ἣν ἡ ἥττά του ἦτο βεβαία, καὶ θὰ συνεμερίζοντο τὴν τύχην του. Μὴ συνειδυῖα τὰ ἑαυτῆς λάθη καὶ μὴ ἐνοοῦσα τὰς ἀνάγκας χριστιανικοῦ λαοῦ, παρ' ᾧ εἰσήχθη σποράδην ἡ εὐρωπαϊκὴ παιδεία, ἡ Πύλη, ἀμ' ἀφοῦ ἡ

ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἐξεβράγη, καὶ δὲν ἀμφέβαλλε πλέον περὶ αὐτῆς, ἠδύνατο νὰ ὑποθέτῃ ὅτι αὕτη μόνον ἔξωθεν ὑπεκινήθη καὶ, ὅσον πυκνὸς καὶ ἂν ἦτο ὁ καλύπτων αὐτὴν πέπλος, δὲν ἔλειπον λόγοι ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς. Ἐλεγον μὲν αὐτῇ ὅτι τὸ αἷτιον αὐτῆς ὑπῆρχεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος, εἰς τὸ ἀλλαγῶν δοθὲν παράδειγμα, εἰς τὰς ραδιουργίας μυστικῶν ἐταιριῶν καὶ ἐνόει ὅτι βεβαίως ταῦτα καὶ ἄλλα αἷτια ἐδείκνυσαν βαρέως τὸν ἤδη ὑπάρχοντα βρασμὸν, ἐδημιούργησαν ἀρχηγούς καὶ κέντρα καὶ εἶχαν πείσει πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐλπίζωσιν ὀλοσχερῇ ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας τῶν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας, ἀλλ' ἤξευρεν ἐπίσης ὅτι τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν Ἑλλήνων οὐδὲν ἐγίνωσκεν ἐκ τῶν γιγνωμένων ἐν Εὐρώπῃ, ἢ μικρὰν ἐδίδεν ἀξίαν εἰς αὐτά. Μόνον λοιπὸν ὠρισμένοι καὶ τοπικαὶ προκλήσεις ἠδύνατο κατ' αὐτὴν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν γενικὴν κίνησιν καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπανάστασιν, καὶ ἅπαξ συλλάβοῦσα τὴν ιδέαν ταύτην δὲν ἠδύνατο ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς πηγῆς τῶν προκλήσεων τούτων. Ἄπασα ἡ Εὐρώπη ἐθεώρησε τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ὑψηλάντου ὡς προάγγελον τοῦ βῶσσικοῦ πολέμου. Τὸ ὅτι δ' ἡ ὑπόνομος ἐξεβράγη εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ ἡ Πύλη ἔπρεπε νὰ θεωρῆ ὡς φανεράν περὶ τούτου ἀπόδειξιν.

Ἡ Εὐρώπη διηρέθη εἰς δύο γνώμας περὶ τῆς αἰτίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἀμφοτέραι ἦσαν σφαλεραὶ. Οἱ μὲν ἰσχυρίζοντο ὅτι αὕτη ἦτον ὁ φυσικὸς καρπὸς τῆς βαρείας τυραννίας ὑφ' ἣν οἱ Ἕλληνες ἐστέναζον, οἱ ἄλλοι, ἐν οἷς οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ κυβερνήσεις, τὴν ἐθεώρουν ἀπλῶς ὡς ἔργον τοῦ πανταχοῦ παρόντος καὶ πρὸς καταστροφὴν ὄλων τῶν τότε μοναρχικῶν ἐργαζομένου κόμματος. Βεβαίως ἡ τυραννία εἶχε συναθροίσει πρὸ πολλοῦ τὸ ἔνχυσμα, ὅπερ ἐχρειαζόντο οἱ ἐμπρησταί, καὶ ἐπίσης ἀσφαλῶς ἠδύνατο τὸ ἀνατρεπτικὸν κόμμα νὰ παράσχη αὐτοῖς χρήσιμα ὄργανα. Ἄλλ' οὔτε ἡ ἐσχάτως μᾶλλον ἐλάττωθεῖσα ἢ αὐξήσασα κατάθλιψις, οὔτε τὰ

ἀνίκανον νὰ ἐκτελέσῃ τόσον εὐρὸ σχέδιον εἰς τόσον ἀπομακρυσμένας χώρας κόμμα θὰ ἠδύναντο νὰ προκαλέσωσιν εἰς τόσα σημεῖα τὴν σύγχρονον ἔκρηξιν εἰς στιγμὴν τόσον ὀλίγον εὐνοϊκὴν πρὸς τοῦτο, ὅτε ἡ Πύλη εἶχεν εἰρήνην μὲ ὄλας τὰς Δυνάμεις καὶ ἡ ἐν Ἰταλίᾳ ἐπανάστασις εἶχε πρὸ ὀλίγου καταβληθῆ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἡ τρίτη ὀρθὴ ἐξήγησις διέφυγεν ἐπίσης τὴν προσοχὴν ἕνεκα τῆς βαρύτητος τῶν δύο ἄλλων. Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ἦτο φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως καὶ προόδου τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῆς ἐκ τῶν σφαλμάτων τοῦ Σουλτάνου μᾶλλον ἢ τῆς ἐκ τῶν ἀνεξαρτήτων ἀπ' αὐτοῦ περιστάσεων ἐπελθούσης ἐσχάτως ἀσθενείας τοῦ Τουρκικοῦ κράτους. Τὴν ἀφορμὴν πρὸς ἔκρηξιν ἔδωκεν ἡ στάσις τῆς Πύλης πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Οἱ λαοὶ ὀλίγον ἐγίνωσκον τὰς πολυτεῖς ἐνεργείας τῶν Ῥώσων πρακτόρων ἐν Ἑλλάδι. Αἱ κυβερνήσεις τὰς ἐγίνωσκον μὲν, ἀλλ' ἡ φρόνησις καὶ σκέψις ἔπεισαν αὐτὰς νὰ σιωπήσωσι καὶ δὲν τὰς ἀπεκάλυψαν εἰς τοὺς λαοὺς. Ἄλλ' ἡ ἱστορία ὀφείλει νὰ γράψῃ καὶ παραστήσῃ εἰς τὰς ἀδεκάστους δέλτους αὐτῆς τὴν ὑπό τινων μὲν παραγνωρισθεῖσαν καὶ ὑπ' ἄλλων ἀποκρυφθεῖσαν ἀλήθειαν.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην θὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν καὶ θὰ ἐκτυλίξωμεν αὐτὴν φύλλον πρὸς φύλλον. Ἡ ἐποχὴ τῶν παθῶν καὶ ὁ καιρὸς καθ' ὃν αἱ ὑπερβολαὶ ἦσαν χρήσιμα ὄπλα παρήλθεν· ὁ ἀγὼν ἐτελειώσεν, ἡ ἀπελευθέρωσις, εἴαν ὄχι τῶν Ἑλλήνων, μέρους ὅμως τινὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐγένετο· φρονούμεν δὲ ὅτι τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μόνον μὲ τὴν ἀλήθειαν πρέπει νὰ ὑπηρετήσωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

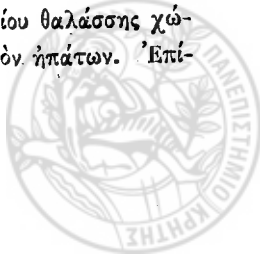
Ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥώσσου πρέσβευος.

Ὀλίγαι ἐπιχειρήσεις προπαρασκευάσθησαν με μεγαλειτέραν ἐπιπολαιότητα, ἤρχισαν με τοσαύτην πεποίθησιν, καὶ διεξήχθησαν με περισσοτέραν ἀνικανότητα, ὅσον ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονείας. Ἡ πλήρης αὐτοῦ ἄγνοια τῶν σχέσεων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις ἐδείχθη εἰς τὰ πρῶτά του ἔηματα. Ἡ δυσἀρέσκεια τῶν κατοίκων αὐτῶν διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐταιρίας ὡς ἐγγύησις περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Δὲν ἐνόησεν ὅτι αὕτη ἀπευθύνετο ὄχι τόσον κατὰ τῶν Τούρκων, ὅσον κατὰ τῶν Βοργιάρων καὶ Ἑλλήνων ἡγεμόνων. Μέσα, ἅτινα θὰ ἐξήρουν ἐν γένει εἰς συνωμότην, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὸν περιφερόμενον μετὴν δᾶδα τῆς ἐπαναστάσεως, ἦσαν σχεδὸν τὰ μόνα ἅπερ εἶχεν, οἷον δωροδοκία καὶ ἐξαγορὰ ἀνθρώπων ὀλίγον ἀσφαλῶν, ὑπόκρισις μεγάλων δυνάμεων καὶ μέσων, καὶ τέλος ἡ ὑπόσχεσις περὶ τῆς προσεγγιζούσης βοήθειας τῆς Ῥωσσίας. Ἄνδρες ἀνίκανοι καὶ ἀλαζῶνες περιῆλθον πρὸ δύο μηνῶν τὰς ἡγεμονείας. Ἀλλ' ὅσα εἶπαν καὶ ἔπραξαν ἦσαν μᾶλλον κατάλληλα νὰ ἐμποδίσωσιν, ἢ νὰ προπαρασκευάσωσι τὴν ἐπιχείρησιν. Οἱ Βοργιάροι, ἂν καὶ ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν των, οὐχ ἤττον ἐσιώπησαν, διότι ἐθεώρουν τὴν ἐπιχείρησιν ὡς ἀδύνατον μὲν ἄνευ τῆς ρητῆς συγκαταθέσεως τῆς Ῥωσσίας, ὡς ἀσφαλτον δὲ διὰ συνανέσεώς της. Ὁ Ὀσποδάρης τῆς Μολδαβίας, Μιχαὴλ Σούτσος, ἔμαθε τὸν σκοπὸν τοῦ Ὑψηλάντου μόλις δύο μηνάς πρὸ τῆς ἐκτελέσεως. Ὁ ἰδιαιτέρος γραμμα-

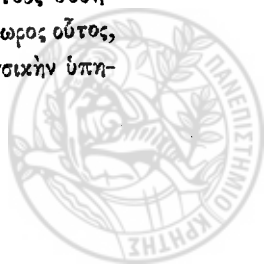

τεύς του, Ἰάκωβος Ρίζος, ἐν τῶν δραστηριωτέρων μελῶν τῆς Ἐταιρίας, δὲν εἰδοποίησε πρότερον τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, εἰ μὴ ἀφοῦ ἐκέρδισε τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ τοὺς σωματοφύλακάς του καὶ δὲν τῷ ἔμενε πλέον ἄλλη ἐκλογή. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόφασις τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἀνήκει εἰς ἐκείνας, αἵτινες δὲν ἐξηγοῦνται εἰμὴ διὰ μεγάλης ἀπάτης ἢ διὰ μεγάλης αὐταπαρνήσεως. Ἦτον εὐνοούμενος τοῦ Σουλτάνου καὶ ἔχαιρε μεγάλην παρ' αὐτῷ ἐμπιστοσύνην· παρεκάθησεν εἰς τὸ μυστικοσυμβούλιον αὐτοῦ, ὅπερ ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν προεδρείαν τοῦ Χαλέτ-Ἐφένδου ἀπετέλει ἐν ὑπουργεῖον παρὰ τὸ ὑπουργεῖον, ἀγνωστον εἰς τοῦτο, καὶ ὅπου ὅλαι αἱ συζητήσεις ἐγίνοντο ἀμέσως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Σουλτάνου. Εἶχεν ἀποκτήσει εἰς βαθμὸν σπάνιον τὴν εὐνοίαν τοῦ Σουλτάνου, διότι καὶ τοι Χριστιανὸς εἶχε γνωμοδοτήσει ὑπὲρ τῆς ἐξοντώσεως τῶν Ἀγυάων καὶ ὑπὲρ τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπερ οὐδεὶς Τούρκος ἐτόλμησε νὰ συμβουλεύσῃ. Ἐλαθε παρ' αὐτοῦ πλείστας εὐεργεσίας καὶ διετέλει εἰς διαρκῆ ἀλληλογραφίαν μετ' αὐτοῦ. Εἶχεν οἰκογένειαν ἀξιαγάπητον, μέγала πλοῦτη, νεότητα καὶ λαμπρὸν ἀξίωμα· διεκινδύνευε τὰ πάντα καὶ ἐξετίθετο εἰς τὰς βαρυτάτας μομφὰς τῆς ἀχαριστίας καὶ προδοσίας. Ἀλλ' ἦτο πατὴρ υἱῶν μεστῶν ἐλπιδῶν· δεκατέσσαρα μέλη τῆς οἰκογενείας του ἔπесαν ἐνώπιόν του θῦμα τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ Σουλτάνου. Ἐπόθει μίαν πατρῖδα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν τέκνων του, ἤλπιζεν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἐπίστευεν εἰς τὸν Ῥωσικὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῆς μεγάλης γείτονος δυνάμεως· ἠδύνατο δὲ νὰ πιστεύῃ ὅτι ἐκ τῆς ἀποφάσεώς του ἐξήρτηντο αἱ τύχαι τοῦ λαοῦ.

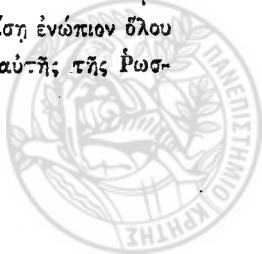
Στρατιωτικὰ μέσα ἐπίστευεν ὁ Ἰψηλάντης, ὅτι δὲν θὰ ἔλειπον, διότι πολλοὶ Φιλικοὶ ἦσαν διεσκορπισμένοι καθ' ὅλην τὴν μεταξὺ τοῦ Προῦθου, τῆς Ἴονικῆς καὶ μεσογείου θαλάσσης χώραν, καὶ πολυάριθμοι ὑπερβολικαὶ εἰδήσεις τὸν ἠπάτων. Ἐπί-

στευε πράγματι ὅτι θὰ ἐπορεύετο ἐν θριάμβῳ διὰ τῶν Ἡγεμονειῶν, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καὶ ὡς ἄλλος Ἀλέξανδρος θὰ συνεπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς λαοὺς. Ἡ Μολδαυία ἦτο διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἡγεμόνος ἐδική του. Τὴν Βλαχίαν ἐπίστευεν ὅτι ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ εὐκόλως διὰ τοῦ συνδέσμου του μετὰ τὸν Γεωργάκην, τὸν ἀρχηγὸν σώματός τινος Μακεδόνων καὶ Ἡπειρωτῶν ὑπηρετούντων τὸν πρῶτον ἡγεμόνα, καὶ διὰ τοῦ Ὀλυμπίου, Φαρμάκη καὶ ἄλλων Φιλικῶν. Τὴν Βουλγαρίαν ἐμελλε νὰ τῷ ἐπαναστατήσῃ ὁ Σάββας, Ἕλλην Πάτριος· εἰς τὴν Σερβίαν ὠργανίσθη συνωμοσία, ἥτις ἐμελλε νὰ ρίψῃ τὸν ἡγεμόνα Μιλόσχην καὶ ν' ἀναφλέξῃ ὁλόκληρον τὴν χώραν. Ἀμφότεραι αἱ Ἡγεμονεῖαι, ἄφθονα ἔχουσαι τὰ τρόφιμα, ὥστε νὰ θρέψωσιν ἀνέτως πλέον τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν, εἶχαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγκαταληφθῆ σχεδὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Βραΐλα, τὸ Ἀδαΐ-Κεβίρ καὶ τὰ φρούρια τοῦ Δουνάβεως σχεδὸν ἀφοπλισθῆ, καὶ ὁ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πόλεμος εἶχεν ἀφαιρέσει καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν, ἐκ τῆς Θράκης καὶ Βουλγαρίας τὸν πολεμικὸν λαόν. Ὀλίγοι τῶντι ἄνδρες, ὅτε ἐκινήθη ὁ Ἰψηλάντης, θὰ ἐξήρουν ν' ἀναφλέξωσιν τὰς Ἡγεμονεῖας, καὶ νὰ ἐνώσωσι τὰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας Ἑλλήνων, Βουλγάρων, Σέρβων καὶ ξένων, οἵτινες περιεπλανῶντο ἐν αὐταῖς ἀκολουθοῦντες τὸν ἰσχυρότερον, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ. Ἐμπειρος δὲ καὶ συνετὸς ἀνὴρ θὰ προπαρεσκεύαζε τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ θὰ κατάρθου νὰ φέρῃ ἐνότηता εἰς τὰς ἐνεργείας. Ἀλλ' ὁ κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἐπελθὼν θάνατος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ἐπροκάλεσε τὴν πρόωρον ἔκρηξιν. Ὁ Γεωργάκης ἐπίστευεν ἤδη τὸν Φεβρουάριον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ βραδύνη ἐπὶ πλέον, καὶ χωρὶς νὰ συνηνοηθῆ πρῶτον μετὰ τοῦ Σάββα, παρεκίνησε τὸν Θεόδωρον Βλαδιμηρέσκον νὰ συναγάγῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς δυσηρηστημένους, καὶ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Θεόδωρος οὗτος, Βλάχος τὴν πατρίδα, εἶχε διατελέσει εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπη-

φρείαν και ἦτον εἰς ἐξ ἐκείνων, εἰς οὓς ἡ Ῥωσσία διὰ τοῦ πρέσβεως της παρὰ τῇ Πύλῃ ὑπεσχέθη ἀποζημιώσεις και ἀνταμοιβὰς, ἐκτὸς τούτου ἦτο βρασύς, μάταιος και φιλόδοξος και ἐφάνη κατάλληλος πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν. Ὁ Γεωργάκις τῷ ἔδωκεν ἡμίσειαν ἑκατοντάδα Ἀλβανῶν και τῷ ἐλάλησε περὶ τῆς ἡγεμονικῆς τιάραις τῆς Βλαχίας. Ὁ Θεόδωρος συνήθευσε περὶ ἐχυτὸν κατὰ πρῶτον διακοσίους περίπου ἄνδρας, προεκήρυξεν ἔπειτα ἐλάττωσιν τῶν φόρων και κατάργησιν τῶν ἀγγαριῶν, περιεστοιχίσθη μετ' ὀλίγων ὑπὸ τινων χιλιάδων χωρικῶν και ἐβάδισε κατὰ τοῦ Βουκουρεστίου. Οἱ Βογιάροι τῆς πρωτευούσης ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, ἀλλ' ὁ Σάββας, ὅστις δὲν ἤθελεν ἐπανάστασιν τοιαύτην, ἐκράτησε τὴν πόλιν μετὰ χιλίων πεντακοσίων περίπου ἐκ τῶν ἐδικῶν του. Ἡ Πύλη πληροφορηθεῖσα ἐν μέρει τὰ διατρέχοντα ἀπέδωκεν αὐτοῖς πλείονα σημασίαν ἢ ὅσην ἀπέδιδεν εἰς ἄλλους καιροὺς· ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι τὰ ἐγχώρια στρατεύματα θὰ ἐζήκουν, παρήγγειλεν εἰς τοὺς τοποτηρητὰς νὰ ἐπαγρυπνῶσι και ἐζήτησε νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν διορισθέντος Ὀσποδάρου, τοῦ πρίγκηπο; Καρόλου Καλλιμάχου, ὅστις ὑπῆρξε διερμηνεὺς τῆς Πύλης, ἔπειτα Ὀσποδάρος τῆς Μολδαβίας ἐπὶ ἑπταετίαν, τέλος ὀθωμανικὸς πληρεξούσιος ἐν ταῖς μετὰ τῆς Ῥωσσίας διαπραγματεύσεσι και ἔχαιρε πολλὴν εὐνοίαν παρὰ τῷ ἰσχυροτάτῳ ἀνδρὶ ἐν τῷ Διβανίῳ, Χαλὲτ-ἐφένδῃ. Ὁ Ῥώσσο; πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἅμα μαθὼν τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Θεοδώρου, ἐξεφράσθη σφοδρῶς κατ' αὐτοῦ, παρεκίνησε τὴν Πύλην εἰς αὐστηρὰ μέτρα και δεχθεὶς εὐχαρίστως τὴν αἰτησίαν της διέταξε τὸν Ῥώσσον γενικὸν πρόξενον ἐν Βουκουρεστίῳ νὰ προσκαλέσῃ και κρατήσῃ αὐστηρῶς τὸν ἀποστάτην. Ἀνεκίνωσε προσέτι εἰς τὴν Πύλην τὰς πληροφορίας τοῦ προξένου τούτου περὶ τῆς προσόδου τῆς ἀποστασίας ὡς τῷ ἀπεστάλησαν, και εἶπεν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ ἐκδώσῃ γνωστοποιήσιν ἵνα χαρακτηρίσῃ ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου τὴν ἐπιχείρησιν ὡς ὕβριν και κατ' αὐτῆς τῆς Ῥωσ-

σίας· τούτο ἐθεώρησεν ὡς ἀρκούν· ἀλλ' ὅτε ἡ Πύλη ἐξέδωκε διαταγὴν πρὸς τὰς φρουρὰς τοῦ Δουνάβεως, ἐὰν οἱ τοποτηρηταὶ ἐζήτουν στρατεύματα νὰ τ' ἀφήσωσι νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὰς Ἡγεμονείας, ὁ Ῥώσσοις πρέσβυς ἐξανέστη κατὰ τοῦ μέτρου τούτου ὡς ἀντικειμένου εἰς τὰς συνθήκας, καὶ ἀπήτησε νὰ μὴ ἐκτελεσθῇ, τοῦλάχιστον ἕως οὔ ὁ Ῥώσσοις γεν. πρόξενος συνεννοηθῇ μὲ τούς τοποτηρητὰς περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπικουρίας ταύτης.

Μέχρι τούδε ἡ ἐπανάστασι: ἦτον ἀπλῆ παρατόλμου ἀπόπειρα, ἀλλ' ἔλαβεν ὄλως ἄλλον χαρακτῆρα, ὅτε τὸν Μάρτιον περὶ τὴν 6 ὥραν τὸ ἑσπέρας ὁ Ἀλέξανδρος Ἰψηλάντης διεβῆ τὸν Προὔθον, τὰ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ διαμεμερισμένα στίφη τῶν Ἀλβανῶν ἐκινήθησαν ἀμέσως εἰς τὴν διαταγὴν του, οἱ σωματοφύλακες τοῦ Ὄσποδάρου καὶ τῶν Βογιάρων ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ, πλεῖστοι Ῥώσσοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται παρηκολούθησαν αὐτοῦ, εἰ Τούρκοι παντὸς βαθμοῦ τάξεως καὶ γένους καταληφθέντες καθ' ὅλας τὰς Ἡγεμονείας ἀφωπλίσθησαν, συνελήφθησαν ἢ κατεκόπησαν, προκηρύξεις ἐκδοθεῖσαι πρὸς τὸν Μολδαυικὸν λαόν, πρὸς τοὺς Φιλικούς, πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀνήγγελλον πλεόν ὄχι μερικὴν τινα, ἀλλὰ τὴν καθ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, ἐξηπλωμένιν καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας περιλαμβάνουσαν ἐπανάστασιν, ὁ σταυρὸς ὑψοῦ· ο ὡς πυρρὸς τοῦ πολέμου καὶ ὁ Ἰψηλάντης ἐν ταῖς αὐταῖς προκηρύξεσιν ὑπαινίσσετο ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου μεγάλην τινα δύναμιν, ἣτις ἐπροτίθετο νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπιχείρησίν του, εἰς δὲ τὰς ἀγορεύσεις του δημοσίως καὶ ἰδιαιτέρως ἀνέφερον ὀνομαστὶ τὴν δύναμιν, ταύτην καὶ παρίστα ἑαυτὸν ὡς ἐντολοδόχον τῆς Ῥωσσίας. *)

Ἡ Πύλη ἔλαβε τὴν εἶδησιν τοῦ δεινοῦ τούτου συμβεβηκότος τὴν 14 Μαρτίου τὸ ἑσπέρας. Οἱ δύο ἐπίτροποι τοῦ Ὄσποδάρου τῆς Μολδαυίας, ὁ εἷς ἀδελφὸς καὶ ὁ ἕτερος γαμβρὸς αὐ-

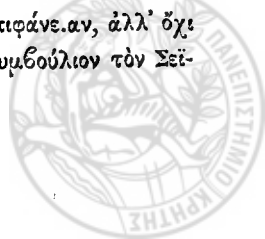
*) Ἰβ. Παράρτημα Α. 2.

του, είχαν προετοιμάσει τόσον καλῶς τὴν φυγὴν των, ὥστε μετέφεραν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας των εἰς ἀγγλικὸν τι πλοῖον, ὅπερ ἀνεχώρει εἰς Ὀδησσόν, ἐνῶ ὑπῆρέτουσαν κατὰ τὸ σύνθημα τὸν Ρεῖς - Ἐφένδην. Μετ' αὐτῶν ἔφυγε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος Καρατσᾶ, ἀδελφὸς τῆς συζύγου τοῦ Ὄσποδάρου τῆς Μολδαυίας.

Ἡ Πύλη ἐθεώρησεν, ὅπως ὅλη ἡ Εὐρώπη, τὴν πράξιν τοῦ Ἰψηλάντου ὡς ἄμεσον πρόδρομον τοῦ ῥωσικοῦ πολέμου· ἐπίστευεν ὅτι προκατελήφθη ἀπροσδοκῆτως καὶ ἀπίστως. Ἡ ἀπότομος συμπεριφορὰ τοῦ Ῥώσου πρέσβεως βαρώνου Στρογονῶφ, τὰ ἄπειρα σημεῖα τῆς πολυκλάδου συνωμοσίας, τῆς ὑποσκάψεως ὅλου τοῦ κράτους ἐνεφανίσθησαν ἤδη ἐνώπιόν της φοβερώτατα. Ἐπερίμενον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥρας τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς πᾶν μέρος τῆς ἐπικρατείας ὅπου κατώκουν ἔλληες, καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ πρώτη ἀναβόησις τοῦ Σουλτάνου ἦτο ἡ τῆς θρησκευτικῆς μανίας, οἷαν τὴν ἀφύπνισαν ἡ φύσις καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Ὁ Στρογονῶφ μαθὼν συγχρόνως τὰ συμβάντα καὶ εἰκάζων τὰ ἐπακόλουθα προέβη εἰς τὰ πρώτιστα μέτρα. Ἀνεκοίνωσεν ἀμέσως τῇ Πύλῃ τὰς εἰδήσεις του. Τὸ Διβάνιον τὸν ἐπροσκάλεσε τὴν 16 εἰς συνδιάσκεψιν, ἣν ὁ Στρογονῶφ εἶχεν ἀπαιτήσει, καὶ ἐξέφρασεν αὐτῷ ἀπροκαλύπτως τὴν γνώμην καὶ τοὺς φόβους του. Ἐπισήμως ἀντέκρουσεν ὁ πρέσβυς τὰς κατὰ τῆς Αὐλῆς του αἰτιάσεις, ἐχαρακτήρισε καὶ κατεδίκασε ὡς ἐσχάτην προδοσίαν τὸ ἐπιχειρήμα, τὸ ὅποῖον ὁ Ἰηλάντης ἐπικαλούμενος τὴν Ῥωσσίαν διενόειτο ν' ἀποπειραθῆ, καὶ προσέφερεν ὅλην τὴν βαρύτητα τῆς θέσεώς του εἰς συνδρομὴν τῆς Πύλης. Ἐξέδωκε προσέτι τὴν 21 γνωστοποιήσιν πρὸς ὅλους τοὺς Ῥώσους ὑπηκόους ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ, ἵνα τοὺς προφυλάξῃ ἐκ τῶν δόλων τῶν ἀποστατῶν. Ὁ δὲ Σουλτάνος καθυσύχασε κατ' ἐπιφάνεαν, ἀλλ' ὄχι καὶ πράγματι. Εἶχεν ἤδη καλέσει εἰς τὸ συμβούλιον τὸν Σεῖ-

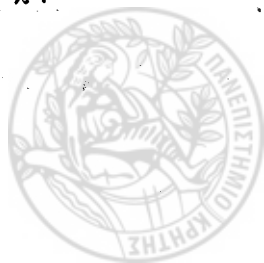
δὰ - Ἐφένδην, ἄσπονδον ἐχθρὸν τῶν Ῥώσσιων, διέταξε τὴν ἐξάρ-
τισιν 17 πολεμικῶν πλοίων, τὴν πορείαν τινῶν στρατευμάτων
καὶ τὴν σύστασιν ἀποθηκῶν εἰς τὴν Ἐρζερούμην. Ἐν φιρμάνιον
ἐκήρυξε τὸν Σοῦτσον καὶ Ἰψηλάντην καὶ ὄλους τοὺς ὁπαδοὺς καὶ
συνεργάτας αὐτῶν ἐσχάτης προδοσίας. Ὁ δὲ πατριάρχης
ἐξεσφενδόνησε κατ' αὐτῶν τὸ ἀνάθεμα τῆς ἐκκλησίας.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου ἔλαβον οἱ ἐν Λαυδίαχῃ συνη-
μένοι μονάρχαι τὴν εἶδησιν περὶ τῶν πρώτων προανακρουσμά-
των ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις. Εἶχον δὲ συνέλθει ἵνα καταβάλωσι
τὴν ἐπανάστασιν, ἣτις εἶχεν ὑψώσει τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν με-
σημβρινὴν καὶ δυτικὴν Ἰταλίαν, καὶ ἐθεώρησαν καθήκον αὐτῶν,
παντοῦ ὅπου ἔφθανεν ἡ χεὶρ καὶ συμβουλή των, νὰ διατηρήσω-
σι τὰ θεμέλια τῆς ὑφισταμένης τάξεως.

Ἡ πρώτη διαταγὴ ἐκ Λαυδίαχης ἦτο ἀπάντησις τις τοῦ
κόμητος Νεσσαλωδου πρὸς τὸν γεν. πρόξενον τῆς Ῥωσσίας
Πίνην ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 7 Μαρτίου. *)

Ἐν αὐτῇ ἐξέφραζε τὴν συγγένειαν τῆς ἐπαναστάσεως ταύ-
της πρὸς τὰς ἄλλας ἐν Εὐρώπῃ. «Ἐν Βλαχία, λέγει, ὡς ἐν
Μαδρίτῃ, Λισσαβῶνι καὶ Νεαπόλει σμῆνος ἐπιόρκων στρατιω-
τῶν ἀνοίγει τὰς πύλας τῆς ἀταξίας, καὶ ζητεῖ νὰ ρίψῃ τὰ
κράτη εἰς τὴν ἀναρχίαν. Ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐνταῦθα, οἱ ἀρχη-
γοὶ ὑποκρίνονται βαθύτατον σέβας πρὸς τὸν μονάρχην καὶ ἀπε-
ριόριστον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δικαιοσύνην του, ἐνῶ προσπα-
θοῦν νὰ καταλάβωσι τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν καὶ νὰ ἐκτελέ-
σωσι τ' ἀνατρεπτικὰ των σχέδια. Ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐνταῦθα, οἱ
ἐχθροὶ τῆς εἰρήνης καὶ τάξεως παραβαίνουσι τὸ ἱερώτατον παρ'
ἀνθρώποις, τὸν ὄρκον διαδίδουν ὅτι μόνον τὴν ἰδιοκτησίαν θέ-
λουν νὰ ὑπερασπίσωσι, μόνον τὴν ἡσυχίαν νὰ ἐξασφαλίσωσιν,
ἐξαπατοῦν τοὺς λαοὺς καλύπτοντες διὰ τῶν προσχημάτων

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 3.

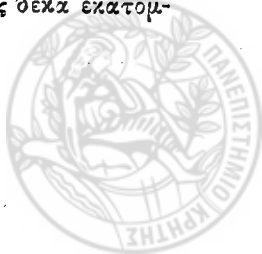

τούτων τούς κακούργους σκοπούς των και τολμούν τὰ πάντα, ἵνα τὰ πάντα ἀνατρέψωσιν.»

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ἐκήρυττεν ὅτι «αἱ συμμαχικαὶ δυνάμεις ἔχουν ἀπόφασιν νὰ μὴ συνθηκολογήσωσι μὲ τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ νὰ πολεμήσωσι τὸ κακὸν παγτοῦ ὅπου δύνανται, δι' ὧν τῶν μέσων τὰ ὁποῖα ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των.» Τὴν πρὸς τὸν Βλαδιμηρέσκον ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προξενίου ἀπευθυνθεῖσαν πρόσκλησιν, οὐ μόνον ἐπὶνει, ἀλλ' ἐπρόσθεσεν ὅτι ἄφειλε νὰ κηρύξῃ τὸν ὑπολοχαγὸν τοῦτον ἔκπτωτον τοῦ ῥωσικοῦ παρασήμου, ὅπερ εἶχε, καὶ πάσης προστασίας τῆς Ῥωσσίας, νὰ μὴν ἀφήσῃ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ Ῥωσσία καταδικάζει καθ' ὁλοκλήριαν τὰς ἐν Βλαχία παραχὰς, καὶ νὰ παρακινήσῃ τὴν Πύλην νὰ μὴ θραδύνη νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν ἀποστατῶν, νὰ στείλῃ ἄνευ ἀναβολῆς τὸν νεωστὶ διορισθέντα Ὀσποδάρου πρίγκηπα Καλλιμάχην εἰς τὴν θέσιν του, καὶ νὰ τῷ δώσῃ εὐρείαν πληρεξουσιότητα πρὸς καταστολὴν τῆς ἀποστασίας.

Μόλις ἐξεδόθησαν αἱ ὁδηγίαι αὗται ἐκ Λαυδάκης, καὶ ἔφθασαν ἐκεῖ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ πρίγκηπος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Ὀσποδάρου Μιχαὴλ Σούτσου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὡς καὶ ἡ ταυτόχρονος τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν λόμητα Καποδίστριαν ἐξ Ἰασίου τῆς 24 Φεβρουαρίου, αἵτινες ἔχυσαν νέον ἀπροσδόκητον φῶς. περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπαναστάσεως. *) Ὅχι μόνον ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀποστασίας ἐνὸς στρατιωτικοῦ στίφους εἰς μίαν πρὸ πολλοῦ προπαρσχευαζομένην ἐπανάστασιν ἐν ταῖς Ἡγεμονεαῖσις, ὅχι μόνον ἡ μεγίστη βοήθεια, ἣν τὸ σπουδαῖον διὰ τὸ μέλλον συμβὰν τοῦτο, ἐμελλε νὰ λάβῃ ἔνεκα τῆς συμμετοχῆς στρατηγοῦ εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν διατελοῦντος καὶ συγγενοῦς ἢ φίλου πολλῶν ἰσχυρῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπανάστασις δέκα ἑκατομ-

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 4. 5. 6.

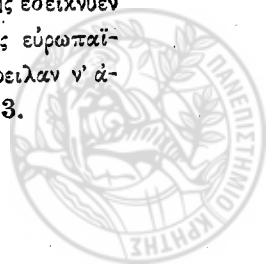

μυρίων Ἑλλήνων εἰς τόσας ἐπαρχίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους διεσπαρμένων, ἐγνωστοποιεῖτο ἐν αὐταῖς, παρίστατο δὲ ὡς ἀπὸ πολλοῦ προπαρασκευασμένον σχέδιον, καὶ ἡ θρησκεία ὑψοῦτο ὡς σημαία τοῦ πολέμου.

«Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, γράφει ὁ Ὑψηλάντης, οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐν Ἡπειρῷ κτυποῦσι τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου· οἱ Σουλιῶται, οἱ Πάργιοι ἐπιστρέφουν εἰς τὰς πατρίδας των ἵνα κηρύξωσιν ἑαυτοὺς ἐλευθέρους. Ὅλα τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος βρῖθουν ἀτρομήτων προμάχων τῆς ἐλευθερίας· ἡ Πελοπόννησος, τὸ Ἀρχιπέλαγος ἐγείρονται, ἡ Κρήτη ἀνορθοῦται, ἡ Σερβία, Βουλγαρία, Θράκη καὶ Μακεδονία δράττον τὰ ὄπλα· ἡ Βλαχία καὶ Μολδαυία ἀποτινάσσουν τὸν ζυγόν, καὶ οἱ ἔντρομοι Τούρκοι ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει κἀθηνται ἐπὶ ἡφαιστείου, ὅπερ εἶναι ἔτοιμον νὰ τοὺς καταβροχθίσῃ.» Οἱ δύο ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως παρεκάλουν τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον νὰ γείνη ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρόμαχος τοῦ Σταυροῦ κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμού μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Σοῦτσος ἐξέφραζε ῥητῶς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ εἰσβάλωσι ῥωσικὰ στρατεύματα εἰς τὰς Ἡγεμονείας καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν κόμητα Καποδίστριαν ἐπιστολῇ αὐτοῦ. Ἐξῆτεῖτο δὲ τοῦτο ὡς τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ σωθῶσιν αἱ χῶραι αὐταὶ ἀπὸ τῆς βεβαίας καταστροφῆς, διότι ὁ Ὑψηλάντης θὰ ἐξηκολούθει ἀνυπερθέτως τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πορείαν του.

Τὸ ὕψος τῶν ἐπιστολῶν τούτων δὲν ἐμαρτύρει συνेतὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐτι μεγαλείτερα ἦσαν τὰ λάθη ἐν ταῖς προκηρύξεσι τοῦ Ὑψηλάντου, αἵτινες ἀπέδιδον κατὰ τρόπον ἀκατανόητον ψευδῆ χαρακτῆρα εἰς τὰς τάσεις, εἰς ἃς ἔμελλον νὰ ἐνθουσιάσωσι τοὺς Ἕλληνας, ὅστις, καὶ ἀληθῆς ἂν ἦτο, ἔπρεπε ν' ἀποκρυβῇ ἐπιμελῶς. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδείκνυεν ὡς ἄξια μιμήσεως παραδείγματα τὰς ἐπαναστάσεις εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἃς πρὸ ὀλίγου εἶχον ἀποκρούσει καὶ ὤφειλαν ν' ἀ-

ποκρούσωσιν οἱ μονάρχαι. Ὑπέσχετο τοῖς Ἑλλήσι πολλοὺς φίλους τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες ἐπρόσμενον τὴν ὥραν νὰ προσδράμωσιν ἐξ Εὐρώπης, καὶ εἰς τὴν οὕτω χαρακτηριζομένην ἐπιχειρήσιν ἐγγυᾶτο μετὰ προπετοῦς πεποιθήσεως τὴν συνδρομὴν μεγάλης τινος Δυναμέως, ἀδιαφορῶν ἂν ὁ μονάρχης αὐτῆς ἦτον ἐκ τῶν πρώτων πολέμιων τῆς ἐπαναστάσεως.

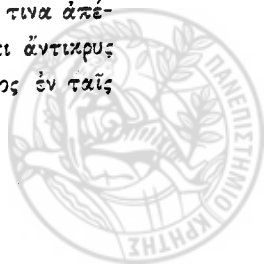
Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀγνοῶν τὰς ῥαδιουργίας τῶν πρακτόρων του, καὶ οὗτ' ἐπιθυμῶν, οὔτε προαισθανθεὶς τὴν ἐπίθεσιν ταύτην κατὰ τῆς Πύλης, ἀπεφάσισεν ἀμέσως ὅ,τι τῷ ἐπέβαλλον αἱ ἀρχαί, ἃς εἶχε κηρύξει ἐνώπιον ὅλης τῆς Εὐρώπης. Παρέστησε τὸν Ὑψηλάντην ὡς ψευδόμενον, κατεδίκασε διὰ σαφῶν καὶ καθαρῶν ἐκφράσεων τὴν ἐπιχειρήσιν του, καὶ ἔκοψε τοὺς δεσμοὺς, οἵτινες συνέδεον τὸν ἄνδρα τοῦτον μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ περίεργος ἐπιστολή, ἣν ἔνεκα τούτου διέταξε νὰ πέμψωσι πρὸς αὐτὸν, ἦτον ιδιόχειρος τοῦ κόμητος Καποδιστρίου. *) Ἐπρεπέ τις νὰ ἐκλάβῃ πᾶν ὅ,τι καλεῖται τιμὴ, πίστις, καὶ εὐθύτης ὡς μύθους, ἐὰν παρεδέχετο, ὅτι ἡ γλῶσσα, ἣν ἐτήρει τότε ὁ ὑπουργὸς οὗτος, αἱ πανηγυρικαὶ του ἐκφράσεις καὶ τὸ ὅλον τῆς διαγωγῆς του ἐν Λαυβάρῃ ἦσαν παίγιον τῆς ὑποκρισίας, ἀπάτης καὶ ἀπιστίας. Ἄν καὶ πλήρης θερμοτάτων εὐχῶν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος τῶν συμπατριωτῶν του, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ φίλος τοῦ Ὑψηλάντου, οὐχ ἦττον δὲν ὑπῆρξε συνωμότης του, οὐδὲ μυστικὸς σύμβουλος τῆς παρατόλμου ἐπιχειρήσεώς του, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὡς ἐκ τοῦ ὅλου χαρακτήρός του. Βεβαίως ὁ κόμης Καποδίστριας ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ τὴν βραδείαν καὶ φυσικὴν ἀπελευθέρωσιν, τὴν διὰ τῆς ἀφθονίας τῶν μέσων ὑποσχομένην τὴν ἐπιτυχίαν, τὴν ὠριμότητα πρὸς ἀποχωρισμὸν καὶ μετάβασιν εἰς ἄλλην εὐτυχεστέραν κατάστασιν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἔκειτο κατὰ τὴν γνώμην του του-

*) 18: Παράρτημα Α. 7,

λάχιστον ἡμίσεια αἰῶνα μακρὰν, καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὕτως ἔκρινε καὶ ὑπελόγιζε μὲ τὴν ὀξύτητα καὶ πεποίθησιν τῆς ψυχῆς του, θὰ ἔφερε τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ἐγίνωσκε κάλλιον παντὸς ἄλλου ὅτι, πᾶσα ἀποστασία καὶ αἱματηρὰ ἐπανάστασις, οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς θὰ ἐπιδομιμᾶζοντο ὑπὸ τοῦ μονάρχου ὃν ὑπηρετεῖ. Τέλος καὶ ἐὰν ἐπεθύμει, ἀπεφάσιζε καὶ προήγαγε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ὡς αὕτη ἐνεφανίσθη, θὰ ἐθρόνιζε τὴν ἀκατάλληλον ἐποχὴν τῆς ἐκρήξεώς της, διότι θὰ ἔρριπτεν αὐτὸν τὸν ἴδιον εἰς φοβερὰς ἀδημονίας καὶ θὰ συνεπήγαγε τὴν πτώσιν του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, προσενεχθεὶς ἀνοήτως καὶ σφαλερῶς, εἶδε νὰ ὀλισθαίνει τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας του κατὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ προσπαθείας τοῦ νὰ στερεωθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Εἶχεν ἀναγγελεῖ διαρρήδην τὴν συνδρομὴν τῆς Ῥωσσίας· διαρρήδην καὶ ἡ δύναμις αὕτη ἐδήλωσε τὴν ἀπαρέσκειάν της κατὰ τῆς ἐπιχειρήσεώς του, προσθέσασα ὅτι οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν ἀπ' αὐτῆς. Ὁ πρίγκηψ Ἀλέξανδρος διεγράφη ἐκ τῶν μητρώων τοῦ στρατοῦ, ῥηταὶ διαταγαὶ ἐδόθησαν πρὸς τὸν κύμητα Βιττεγστεν, διοικητὴν τῶν παρὰ τὸν Προῦθον καὶ ἐν Βεσσαραβία σταθμευόντων στρατευμάτων, νὰ μὴ ἀναμιχθῇ ὑπὸ μηδὲν πρόσχημα, μήτε ἀμέσως, μήτε ἐμμέσως, εἰς τὰς ταραχὰς τῶν Ἡγεμονειῶν· αἱ ἀποφάσεις αὗται ἀνεκοινώθησαν τῇ Πύλῃ καὶ ἐπανελήφθησαν αἱ διαβεβαιώσεις, αἵτινες εἶχαν ἤδη δοθῆ κατὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Βλοδιμπρέσκου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρησεν ὡς ὑπόθεσιν τιμῆς τὸ νὰ διατηρηθῇ ἄθικτος ἡ εὐθύτης τῶν φρονημάτων του ἐν τῇ πίστει τοῦ Διβανίου. Ὁ βαρῶνος Στρογονόφ διετάχθη κατεπειγόντως νὰ πείσῃ αὐτὸ, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας ἀντίκειται εἰς τὰς ῥαδιουργίας, αἵτινες ἠπείλουν νὰ διαταραξῶσι τὴν ἡσυχίαν τῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν· ὅτι ἡ πολιτικὴ, ἣν τινα ἀπέδιδον οἱ ταραχοποιεὶ εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἀντιφάσκει ἀντικρυσ εἰς τὰ φρονήματα τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ὅτι οὗτος ἐν ταῖς

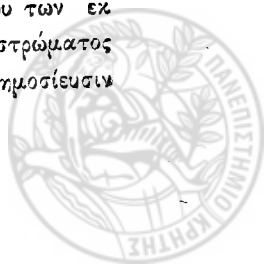
πρὸς τὴν Πύλῃν σχέσεσιν αὐτοῦ ἔχει πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν διατήρησιν καὶ αὐστηρὰν ἐκτέλεσιν τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν. Ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ συνετάχθη τὸ γράμμα τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ὅπερ ὁ ὑπουργὸς οὗτος ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος, ἔπεμψεν ἐκ Λαυβάχης τὴν 26 Μαρτίου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ διακοινώσεις τῆς αὐτῆς ἡμέρας πρὸς τὸν Βαρῶνον Στρογονῶφ. *) Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἠλπίζεν εἰσέτι, ὅτι ὁ νέος Ὀσποδάρος Καλλιμάχης, ἔχων ἔκτακτον πληρεξουσιότητα καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ ἀρκετῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, θὰ προσεῖλκεν ἐπιτοπίως εἰς ἑαυτὸν τοὺς μεγάλους γαιοκτήμονας, καὶ θὰ ἰδύνατο οὕτω νὰ καταβάλλῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἀμφότερα τὰ ἔγγραφα εἶχαν πρᾶον τὸ ὕφος ἢ ἀντανάκλασις τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Εὐρώπῃ εἶχεν ἐπενεργήσει ἐπ' αὐτά.

Τὴν πρωίαν τῆς 24 Μαρτίου ἔλαβεν ὁ Στρογονῶφ τὰς διακοινώσεις τῆς αὐτῆς τοῦ ἐκ Λαυβάχης ἀπὸ 7 Μαρτίου, αἰτίνας ἀπέβλεπαν μόνον τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Βλαδιμηράσκου. Διευκόλυναν δὲ αὐτὸν νὰ πορευθῇ εἰς τὸ Βεβέκι, ὅπου τὸν εἶχε προσκαλέσει ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς συνδιάλεξιν, ἀλλ' ἡ ἐνέργειά των ἐμοταιώθη ἐκ τῶν θαρῶν παραπόνων δι' ὧν τὸν ἀντέκρουεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης. Δὲν ἐπερίμεναν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν Ῥώσσον πρέσβυν μόνον αἱ ἀναριθμητοὶ κατηγορίαι κατὰ τῶν ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ καὶ ἰδίως κατὰ τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ κατοικούντων Ῥώσσων· οὔτε μόνον ἡ ἀπροκαλύπτως ἐκφρασθεῖσα ὑπόψια κατὰ τῶν μελῶν αὐτῆς τῆς πρεσβείας καὶ ἡ στερεὰ γνώμη, ὅτι ἡ ἀποστασία προπαρεσκευάσθη εἰς Ῥωσσικὴν χώραν καὶ ἐκεῖθεν διευθύνεται· ἀλλ' αἱ προσκλήσεις τοῦ Ὑψηλάντου καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν ὀνόματι καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου γενομένης καταλήψεως τῆς Μολδαυίας ἐβάρυναν περισσότερον

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 8.

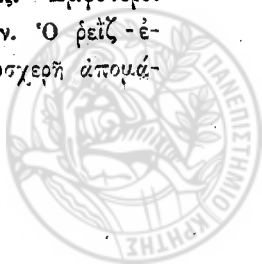

εἰς τὴν πλάστιγγα· βαρύτερον ὅμως ὄλων αἱ ἐπιστολαὶ, ἃς ἡ ἐλαφρόνεια τῶν Φιλικῶν εἶχεν ἀφήσει νὰ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ αἵτινες ἐφχνέρουσιν τὴν συνεννόησιν τῶν Ῥωσικῶν παρὰ τὰ σύνορα ἀρχῶν διὰ σειρᾶς γεγονότων, ἀπεδείκνυον ἀριδῆλως τὴν συνενοχὴν ἐξόχων ἀνδρῶν, καὶ ἐπεβεβαίουν σχεδὸν ἀναντιρρόητως τοὺς παρατόλμους ἰσχυρισμοὺς τῶν ἀποστατῶν περὶ τῆς Ῥωσικῆς βοηθείας. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὑπῆρχε μία τοῦ κόμητος Καποδιστρίου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ἧς τὸ περιεχόμενον δὲν ἐσυμφώνει πρὸς τὰς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους διακηρύξεις τοῦ Ῥωσικοῦ ὑπουργείου, ἧτις καὶ ὡς ἰδιωτικὴ γνώμη τοῦ ὑπουργοῦ θεωρουμένη μόνον διὰ τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῆ, ὅτι δὲν πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ βραδύνη τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ριφθῆ ὁ περὶ τῶν ὄλων κύβος. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἔλεγεν ὁ κόμης Καποδίστριας πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἀλέξανδρον· «νὰ μὴ φοβῆται ὅτι θὰ μείνη ἄνευ συνδρομῆς· μεγάλα βοηθίαι θὰ τῷ δοθῶσιν· ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ῥωσικῷ καὶ Τουρκικῷ κράτει καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἰονίοις νήσοις εἶναι ἔτοιμοι εἰς τὸ πρῶτον νεῦμα νὰ δράζωσι τὰ ὄπλα ἵνα πολεμήσωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.» Ὁ Στρογονῶφ εἶχεν εἰς τοῦτο τὸ βαρέως ἐπὶ τῆς πλάστιγγος ζυγίζον ἀποδεικτικὸν ἔγγραφον μίαν μόνην ἀπάντησιν· προσέβαλε τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ ἄλλων ὁμοίων καὶ τὰς ἐκήρυξεν ὡς κακοήθεις ἀποπειράς τῶν ἀποστατῶν, ἵνα φέρωσι τὴν Ῥῆξιν τῆς Πύλης μὲ τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ ρεῖζ - ἐφένδης παρεδέχθη τὴν ἐξήγησιν ταύτην, καὶ ἀπήτησεν ὡς τεκμήριον τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος πρῶτον τὴν παράδοσιν τῶν ἀποστατῶν, οἵτινες εἶχαν καταφύγει εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἢ θὰ κατέφευγον, ἔπειτα τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐρευνῶσι τὰ ὑπὸ Ῥωσικὴν σημαίαν πλοῖα πρὸ τοῦ ἀπόπλου των ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ λαμβάνωσιν ἐκ τοῦ καταστρώματος πάντα ὑπῆκρον τῆς Πύλης· τέλος τὴν ἐπίσημον δημοσίευσιν

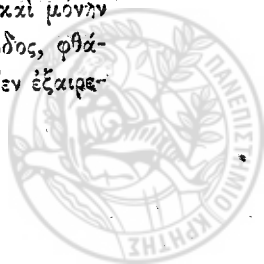
τῆς ἀποκηρύξεως τῆς ἀποστασίας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ δημοσίευσίς αὕτη ἔπρεπε ν' ἀπευθυνθῆ πρὸς ὅλους τοὺς Ῥώσους ὑπηκόους καὶ προστατευομένους καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους, καὶ ὁ Ῥώσος πρέσβυς νὰ ὑποσχεθῆ, ὅτι θὰ λάβῃ τὰ αὐστηρότερα ἀστυνομικὰ μέτρα κατὰ τῶν δύο πρώτων.

Ὁ Στρογονῶφ ὑπεσχέθη ἄνευ δισταγμοῦ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν φρονιμάτων τοῦ αὐτοκράτορός του· συνήνεσε καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πλοίων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτὴν καὶ αἱ λοιπαὶ σημαῖαι, καὶ ἐκήρυξεν ὅτι εἶναι ἔτοιμος, ὅσον ἀφραῖ τὴν παράδοσιν τῶν εἰς Ῥωσικὸν ἔδαφος καταφευγόντων, νὰ συστήσῃ τὴν ἀπαίτησιν ταύτην λίαν εὐνοϊκῶς εἰς τὴν αὐλὴν του, ἀλλ' ἐσυμβούλευσε ν' ἀπαιτήσῃ τὸ αὐτὸ καὶ παρὰ τῆς Αὐστρίας. «Ἡ Πύλη γινώσκει ἀγαμφιλόως, εἶπε, τί δύναται νὰ προσδοκᾷ παρὰ δυνάμεως, πρὸς τὴν ὁποίαν φέρεται λίαν ἀδίκως, ἕνεκα τῶν πολλῶν Βοσνίων καὶ ἄλλων φυγάδων, οἵτινες εὗρισκον παρ' αὐτῆ ὑποδοχὴν καὶ ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς χώρας ἐλεηλάτουν τὴν Αὐστριακὴν.» Ὁ ρεῖζ-ἑφένδης ἐθεώρησε τοὺς λόγους τούτους ὡς ἐμφαίνοντας τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ τὴν παράδοσιν, ἀλλ' ἐσιώπησε περὶ τούτου ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἄνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ῥώσσον πρέσβυν, ὅτι ἡ Πύλη θὰ διατάξῃ νὰ εἰσέλθῃσιν στρατεύματα εἰς τὰς Ἡγεμονείας, μέτρον εἰς τὰ ὁποῖα συγκατετέθη ὁ Στρογονῶφ, ἐπιφυλαχθεὶς μόνον ὑπὲρ τοῦ Ῥωσικοῦ προξενείου τὸ δικαίωμα νὰ συνδράμῃ τοὺς κατοίκους εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἐκ τούτου προσλευσομένων βαρῶν. Καὶ τὴν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ἀνεκοίνωσεν ὁ ρεῖζ-ἑφένδης πρὸς τὸν Ῥώσσον πρέσβυν, ἣν οὗτος ἐπίσης ἐπεδοκίμασεν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ κηρυχθῆ ἐπισήμως ἡ συνενοχὴ του, καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν αὐτῷ αἱ περὶ ταύτης ἀποδείξεις. Ἀμφότεροι ἀπεχωρίσθησαν εὐχαριστημένοι κατ' ἐπιφάνειαν. Ὁ ρεῖζ-ἑφένδης παρεπονέθη ἐπίσης διὰ τὴν τῷ ὄντι δυσχερῆ ἀπομά-

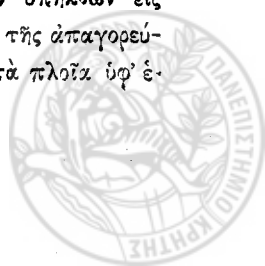
κρυσιν τοῦ Ῥώσσου πρέσβευς ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας κατὰ τὰς τότε κατεπειγούσας περιστάσεις, διότι κατοίκει εἰς Βουγιουκτερέν. Τὸν ἐπροσκάλεσε δὲ, νὰ μετοικήσῃ εἰς τὸ Σταυροδρόμιον. Ὁ Στρογονώφ καὶ τοι μὴ ἔχων οἰκίαν ἐν τῷ προαστείῳ τούτῳ συνήνεσεν. Ἦδη τὴν ἐπομένην ἡμέραν προσέφερεν αὐτῷ ἡ Πύλη τὴν οἰκίαν τινὸς Τιγγίρ - Ὀγλοῦ, ὅστις διαταχθεὶς νὰ τὴν κενώσῃ διὰ τὴν Ῥωσσικὴν πρεσβείαν ἔστειλεν ἀμέσως τὰς κλεῖς αὐτῆς. Ὁ Στρογονώφ ἀπέφυγε τὴν προσφοράν ταύτην, ἐνοίκισεν ἄλλην καὶ μετέβη εἰς αὐτὴν ἔτι τοῦ Μαρτίου ὑφισταμένου. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔγραψεν ὁ ρεῖζ - ἐφένδης πρὸς τὸν κήμπα Νεσσελρῶδην σκοπῶν νὰ μὴν ἀφήσῃ καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ Πύλη μόνον ἠθικὴν ὑποστήριξιν ἔλαβε παρὰ τῆς δυνάμεως ταύτης, καὶ ἤθελε διὰ τοῦτου νὰ προετοιμάσῃ τὴν πρότασιν τοῦ νὰ δειχάξῃ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς Ἡγεμονείας στρατεύματα.

Μὲ πρόδηλον εὐνοίαν ἀπέβλεψεν ἡ Πύλη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐθεώρει τὴν ἱεράν Συμμαχίαν ὡς πρόδρομον σταυροφορίας κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμού, καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἐπειδὴ δὲν ἀνῆκεν εἰς αὐτὴν, ὡς τὴν μόνην φιλικὴν δύναμιν. Τὴν ἐγκύκλιον τοῦ Καστλερῆγου κατὰ τῶν ἐν Τροππῶν γενομένων ἀποφάσεων περὶ Νεαπόλεως, ἐθεώρει τὸ Διβάνιον ὡς ἀπόδειξιν ὅτι, ἂν καὶ ἡ μεγάλη Βρεττανία ἐπολέμει ὀλιγώτερον αὐστηρῶς ἢ αἱ ἡπειρωτικαὶ δυνάμεις τὴν ἐπανάστασιν, δὲν ἐπεδοκίμαζεν ὅμως διὰ τοῦτο αὐτὴν, οὐδὲ προτίθετο νὰ τὴν συνδράμῃ. Τὸ δὲ Διβάνιον κατεῖδεν ἐν τῇ διακηρύξει ταύτῃ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου τὴν πρόθεσιν τῆς Ἀγγλίας νὰ τήρησῃ διάφορον τῶν λοιπῶν Δυνάμεων θέσιν, καὶ ἐπειδὴ ἐθεώρει τὰς Δυνάμεις ταύτας ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξηρητημένας ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, περὶ τῶν ἐχθρικῶν προθέσεων τῆς ὁποίας δὲν ἀμφέβαλλον, ἐθεώρησε τὴν Ἀγγλίαν ἔτι μᾶλλον ὡς φυσικὴν καὶ μόνην βεβαίαν σύμμαχον τῆς Πύλης. Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος, φθάσας τὴν 20 Μαρτίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔλαβεν ἐξαιρε-

τικὴν ὑποδοχὴν, ἐγένετο ἤδη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ὁ ἔμπιστος τοῦ κιαγιᾶ-βέη, Γιανίπ-Ἐφένδου, ὅστις, καὶ τοὶ ἑκτὸς τῶν πραγμάτων, ἐξηκολούθει νὰ ἔχη σπουδαίαν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις. Ἄν καὶ αἱ ἐλπίδες τοῦ Διβάνιου εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τῶν διασαφήσεων, αἱ ἔδωκεν ὁ πρέσβυς ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐκείνῃ, δὲν ἠύξησαν, ἀλλ' ὅμως ἡ ἀνάγκη τοῦ διατελεῖν φιλικῶς μετὰ μιᾶς δυνάμεως ἦτο λίαν μεγάλη, ὥστε νὰ περιορισθῇ εἰς ὅ,τι δὲν ἐξήρκει εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς. Τὸ Διβάνιον ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν ἄγγλον πρέσβυν πᾶν ὅ,τι ἀπέβλεπε τὴν Ῥωσίαν, ἐπομένως καὶ τὴν κατασχεθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ Καποδιστρίου, κατὰ τῆς ὁποίας κυρίως οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ἢ ὅ,τι εἶχεν ἤδη εἰπεῖ ὁ Στρογονώφ.

Ὁ Σουλτάνος ῥέπων πρὸς τὰ βίαια μέτρα καὶ βασανιζόμενος ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος ὅτι κáθηται ἐπὶ ὑπονόμεων, ἔψαυε πᾶσαν θέσιν ὅπου ἤλπιζε νὰ εὔρῃ τὸν μίτον τῆς συνωμοσίας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, πολλοὶ Βογιαῖροι καὶ εὐυπόληπτοι Ἑλληνες ἐφυλακίσθησαν ὁ γέρον Σκαναβῆς, ὁ Μιχαὴλ Μάνος, ὁ μέγας Λογοθέτης Ρίζος ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἐνοπλὰ στίφη ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰ παρὰ τὸν Βόσπορον Ἑλληνικὰ χωριά, εἰς τὰ προάστεια, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν ἤρχισαν νὰ ἀφοπλίζωσι τοὺς Ῥαγιαδάς καὶ ἔχοντας Εὐρωπαϊκὴν προστασίαν, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς κατάρχησιν τῆς ἐξουσίας καὶ ὠμότητος, καὶ ἠύξησε τῶν μὲν χριστιανῶν τὸν τρόμον, τῶν δὲ Τούρκων τὸν ἐρεθισμὸν. Ὅστις ἐκ τῶν πρώτων ἠδύνατο νὰ φύγῃ, ἔσπευσε πολλοὶ διέφυγαν ἐπὶ Εὐρωπαϊκῶν πλοίων εἰς τὸν Εὐξείνιον ἢ τὴν Μεσόγειον, καὶ ἄλλοι ἐφρονεῦθησαν κατὰ τὴν ἀποπειραν. Ἡ Πύλη ἐζήτησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὀρμὴν ταύτην πρὸς φυγὴν, παρακαλέσασα τὴν 29 Μαρτίου ὅλους τοὺς Εὐρωπαίους πρέσβεις ν' ἀρνηθῶσι τὴν παραδοχὴν Τούρκων ὑπηκόων εἰς τὰ πλοῖα, καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης διὰ τῆς ἀδείας τοῦ νὰ ἐρευνηθῶνται τὰ πλοῖα ὑφ' ἑ-

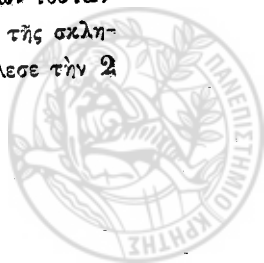

νός Τούρκου και καί ενός Εὐρωπαίου ἐπιτρόπου εἰς τὰ Δαρδὰ-
νέλλια καὶ κατὰ τὸν ἀκόπλουν.

Ὁ Σουλτάνος, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὴν δραστηριότητα
τοῦ μεγάλου βεζίρου καὶ στενοχωρούμενος ἐκ τῆς μετριοπα-
θείας τοῦ μουφτῆ, ἐξώρισε τὸν μὲν εἰς Καλλίπολιν, τὸν δὲ εἰς
Προύσσαν. Ὁ Βενδερλῆ - Ἀλῆ - Πιχσᾶ, ἐγένετο μέγας βεζί-
ρης, μουφτῆς δὲ, ὁ Τασσίν - Τσιζᾶδης. Φιρμάνιον τοῦ Σουλ-
τάνου ἀναγνωσθὲν τὴν 30 Μαρτίου ἐπήνει τοὺς Ἑβραίους καὶ
Ἀρμενίους διὰ τὴν πίστιν των, ἀνήγγελλε τὰ φρονήματα
τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας καὶ ὅλων τῶν ἄλλων μοναρ-
χῶν, ἐσύσταине τοὺς Φράγκους, καθ' ὅσον ἐφέροντο ἡσύχως εἰς
τὴν δημοσίαν προστασίαν, κατηγορεῖ τοὺς Ἕλληνας ὡς πα-
ρατόλμως ἀποπειραθέντας νὰ ἀνατρέψωσι τὸν σουλτανικὸν
θρόνον, ἠπείλει ὅτι θὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς αὐστηρότατα, καὶ
τέλος ἐπροσκάλει τοὺς Τούρκους νὰ κρατῶσιν ἕτοιμα τὰ ὄπλα,
διότι ὁ ἐχθρὸς εὕρισκετο ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ἀποκερχλίσεις τινὲς
συνώδευσαν τὴν δημοσίευσιν τῶν αὐτοκρατορικῶν τούτων λό-
γων, οἵτινες ἀπεστάλησαν διὰ τινος ἐγκυκλίου τοῦ πατριάρ-
χου καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ ὅλους ἐν γένει τοὺς
βασιτάδας, ὅσοι ἀνῆκαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν.

Μετ' ὀλίγον διεδόθησαν ὑποκώφως ψευδεῖς φήμει, ἀπηχήμε-
τα τῶν μεγαλαυχιῶν τῶν Φιλικῶν, αἵτινες ἤϋξησαν τὸν ἐρε-
θισμὸν τῶν Τούρκων εἰς μανίαν, καὶ μόλις ἠδυνήθη ὁ Σουλτά-
νος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σφαγὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ πρω-
τευούσῃ. Ὅτε μὲν ἔμελλαν νὰ καταληφθῶσιν ὅλαι αἱ φυλακαὶ
καὶ τὰ φρούρια τῶν Τούρκων, ὅτε δὲ νὰ πυρποληθῶσιν ὁ ναύ-
σταθμος καὶ ὁ στόλος ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην ἐπερίμε-
ναν ἅπαντες ἀπαίσιόν τι καὶ φοβερόν. Πρὶν ἢ ἐγερεθῇ εἰς ἀνῆρ
ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐπὶ τῶν νήσων, ἀνηγγέλθη ἤδη δεκάκις
ὡς βεβαία ἢ εἰδησις περὶ ἐπαναστάσεως τῶν χωρῶν τούτων·
οὕτω τὴν πρώτην Ἀπριλίου διεδόθη ἡ φήμη περὶ τῆς σκλη-
ρᾶς σφαγῆς ὅλων τῶν Τούρκων τῆς Χίου, ἐπροκάλεσε τὴν 2

αιματηράς σκηνάς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης, τὴν 3 ἀ-
στυνομικὰ τινα μέτρα, ἅτινα ἦσαν σχεδὸν χεῖρονα, καὶ ἔπειτα
διεφεύσθη ἢ ἀντικατέστη, ὡς πολλὰ ἄλλα, διὰ νέων εἰδήσεων.

Ἐν τούτοις ἐξεδόθη πράγματι ἢ παρὰ τοῦ Στρογονῶφ αἰτη-
θεῖσα καὶ ὑποσχεθεῖσα γνωστοποίησις πρὸς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ
διαμένοντας Ῥώσους ὑπηκόους καὶ προστατευομένους καὶ πε-
ριέστειλεν ὀλίγον τὸν ὀλέθριον ζῆλον τῶν θαρόαλέων Ἑλλήνων.
Ἡ τοῦ Στρογονῶφ ἀπάντησις τῆς 18 Μαρτίου *) εἰς τὴν ἐπι-
στολὴν τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς αὐτὸν ἀπὸ 22 Φεβρουαρίου ἐγρά-
φη ἤδη κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ὀδηγιῶν, ἃς ἔλαβεν ἐκ Λαυζιά-
χης ἕνα μῆνα βραδύτερον. Ὁ Στρογονῶφ καὶ ὁ βεῖζ-ἐφένδης
παρεδέχθησαν πάλιν τὴν 3 Ἀπριλίου τὰς προγενεστέρας δια-
τάξεις τοῦ πέμπτου ἄρθρου τῆς Βουκουρεστινῆς συνθήκης. Ἴνα
ἀπομακρύνῃ δὲ πᾶσαν ὑπόνοιαν ἐχθρικῆς ὑστεροβουλίας, ὁ
Ῥώστος πρέσβυς ἐξέφρασε τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ζητήσῃ ἐντὸς
ὀλίγου τὴν ἐπίσημον ἀκρόασιν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ἣν δὲν εἶ-
χεν εἰσέτι λάβει. Ἐθεώρησε καὶ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Γιανίπ-
Ἐφένδου ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ κιγιᾶ - βέη, ἐν μέρει τού-
λάχιστον, ὡς περιποίησιν πρὸς αὐτὸν, καὶ ὡς ἔκφρασιν ἐπιθυ-
μίας νὰ μὴ διαταραχθῶσιν αἱ μετὰ τῆς Ῥωσσίας σχέσεις, διό-
τι ὁ θερμὸς οὗτος ὑπηρέτης τοῦ Σουλτάνου καὶ φίλος τοῦ Χα-
λέτ - Ἐφένδου ἐξεφράζετο πάντοτε ἐν τῷ συμβουλίῳ σφοδρά-
τατα κατὰ τῆς Δυναμείως ταύτης.

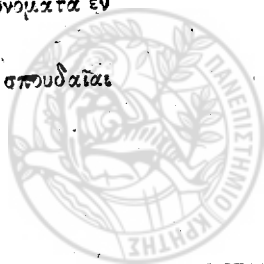
Αἱ ἐξ Ὁδησοῦ εἰδήσεις περὶ τῆς ὑποδοχῆς ἦν εὔρισκν οἱ
φυγάδες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ἐθνουσιασμοῦ ὅστις
κατέλαβεν ὅλην τὴν μεσημερινὴν Ῥωσσίαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλή-
νων αἱ ἐκ Βουκουρεστίου εἰδήσεις περὶ τῆς πλήρους ἀναρχίας
ἣτις ἐπεκράτει ἐκεῖ, περὶ τῆς προόδου τῶν ἀποστατῶν καὶ
τέλος περὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Βλαδιμηρέσκου εἰς τὴν πρωτεύ-
ουσαν ταύτην, ἠῤῥησαν τοὺς φόβους τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ λαοῦ.

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 9.

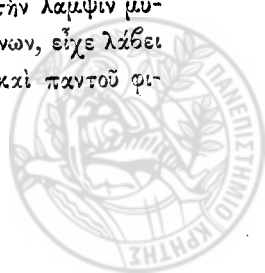

Ἡ κυβέρνησις διέκοψεν ὅλας τὰς κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίας. Πάντες οἱ φθάνοντες καὶ ἀπερχόμενοι ξένοι καὶ ἐγγώριοι ἐκπατοῦντο, ἐξητάζοντο τὰ ἐγγραφά των καὶ οὐχὶ σπηνίως ἐκκοιτοῦντο. Ἡ εἰδησις περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τῶν ἀποστατῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις μετὰ τοῦ Μιλόσχου Ὀδρέσκοβιτς, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας, ὁ μῦθος περὶ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, αἱ προσκλήσεις τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ὧν τὸν ἀγῶνα ἠσπάζετο ὡς ἴδιον, ἡ διακήρυξις τοῦ Μητροπολίτου τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τέλος αἱ πληροφορίαι ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἐξ Ἠπείρου περὶ συμβουλιῶν ἰδιωτῶν καὶ ἐπισκόπων, περὶ τῆς ἐκεῖ μεταβάτεως Σουλιωτικῶν τριφῶν ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων, καὶ περὶ συνελεύσεων τῶν Φιλικῶν ἐν Πρεβέζῃ, εἰς ἃς παρεκάθησεν ὁ Λογοθέτης, ὁ σύντροφος τοῦ Μινικίνη καὶ ἄλλοι φυγάδες ἐκ Ναυπόλεως, ὧθουν τὴν κυβέρνησιν εἰς βιαϊότερα πάντοτε μέτρα. Ἐνῶ δὲ ἀπέστειλεν ἐνοπλᾶ στίφη εἰς τὸν Δρύναβιν κατὰ ξηρὰν καὶ διὰ θαλάσσης καὶ ἐτοιμάσθησαν ν' ἀκολουθήσωσι 10,000 ἀνδρ. ἐν οἷς 7,000 Γενιτσάρων, ἐνῶ ἐξέδωκε καταπειγούσας διαταγὰς πρὸς τὸν Κουρσὴδ καὶ Ἰσμαήλ-πασᾶν νὰ περατώσωσι τὸν πρὸς τοὺς Σουλιώτας καὶ τὸν Ἄλῃ πασσᾶν πόλεμον, κατέσχε καὶ αὐτὴν τὴν τῆς ὑπηρεσίας ἀλληλογραφίαν τῶν φραγκικῶν προξένων μετὰ τῶν πρέσβεων των ἐν Κωνσταντινουπόλει, διέταξε τὴν ἔρευναν τῶν πλοίων ὄλων τῶν σημαῖων κατὰ τὸν ἀπόπλουον εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ τὴν Μεσόγειον, εἰς τὸ Φαναράκι καὶ εἰς τὰ Δαφρανέλλια, χωρὶς νὰ περιμεινῇ νὰ συνεννοηθῶσιν οἱ πρέσβεις μετ' αὐτῆς περὶ τοῦ τρόπου. Ἠνάγκασε τοὺς ἀνήκοντας εἰς ἡγεμονικὰς οἰκογενεῖς Ἑλληνας νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Φιναρίου, καὶ διέταξε νὰ σημειώσωσιν ὄλων ἐν γένει τῶν Ἑλλήνων τὰς οἰκίας καὶ τὰ ὄνύματα ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς προαστεῖοις.

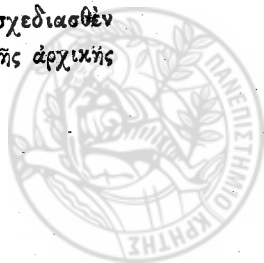
Τὴν 14 Ἀπριλίου ἔφθασαν εἰς τὸ Πέρα αἱ σπουδαῖαι

ἀποφάσεις τῶν μοναρχῶν ἀπὸ 26 Μαρτίου ἐκ Λαυδάκης. Ὁ βαρῶνος Στρογονόφ τὰς ἀνεκοίνωσε μετὰ μίαν ἡμέραν πρὸς τὸν βεῖζ - ἐφένδην, ἀλλὰ δὲν ἐπήνεγκαν τὴν προσδοκωμένην ἐντύπωσιν· διότι, ὅσον καὶ ἂν ἐφυλάσσετο ἡ Πύλη νὰ ὁμολογήσῃ ἀναφανδὸν τὴν πεποιθησὶν τῆς περὶ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ῥωσσίας, ἐνυπῆρχεν αὕτη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Σουλτάνου καὶ ὄλων τῶν ὑπουργῶν του. Ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ ἔκτασις τῆς Ῥωσσιακῆς ἐπιρροῆς ὄχι μόνον εἰς τὰς Ἡγεμονείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ῥουμελίαν, Ἀλβανίαν, Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς νήσους, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ σεραγίου καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Διθανίου, ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα γνωστόν· ὁ δεσμὸς μετὰ τοῦ Ῥωσσιακοῦ καὶ ἑλληνικοῦ κλήρου ὑφίστατο ὅλοι οἱ Ῥῶσοι πρόξενοι ἦσαν Ἕλληνες. Τὸ Ῥωσσιακὸν ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ καὶ τῇ Ἀνατολῇ ἐνεργεῖτο ὑπὸ Ὑδραίων, Σπετσιωτῶν καὶ Ψαριανῶν· ὅπου ἐγεννῶντο ταραχαί, τοῦτο συνέβαινεν ἐν ὀνόματι τῆς Ῥωσσίας· Ῥωσσιακὰ ἐβδόμημα διενεμήθησαν· τέλος ὁ κόσμος ἐφώναζεν· Ἡ Ῥωσσία τὰ ἐνεργεῖ! Αὕτη δὲ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβεία ἦτο καὶ ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς ὑποπτος καὶ μισητὴ εἰς τὴν Πύλην. Ἐκεῖ εἶχεν ὁ Κατακίζης, γαμβρὸς τοῦ πρίγκηπος· Ὑψηλάντου καὶ ἀδελφὸς τοῦ διοικητοῦ τῆς Βεσσαραβίας, καθημερινὰς σχέσεις μὲ τὰς φαναριωτικὰς οἰκογενείας. Ἐν Κιστενεύῃ, τῇ ἔδρᾳ τοῦ διοικητοῦ τούτου, εἶχε προετοιμάσει ὁ Ὑψηλάντης τὴν εἰσβολὴν εἰς Μολδαυίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἐπεγράφη ἡ πρὸς τὸν Μιλόσχην ἐπιστολή, δι' ἧς τὸν προσεκάλει εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐνέργειαν. Ἐκεῖ ἦτο Δασχκῶφ τις, περὶ οὗ ἐβεβαίουν, ὅτι περιηγήθη ὅλην τὴν Ἀνατολὴν πρὸς ἐξέτασιν ἢ βελτίωσιν τῶν προξενείων, εἶχεν ὀμιλήσει παντοῦ μὲ τοὺς Ἕλληνας· ἐπισκόπους δημοσίας καὶ μυστικῶς, εἶχε φέροι περὶ τὸ μέτωπόν του τὴν λάμψιν μυστικῆς ἐντολῆς περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων, εἶχε λάβει μεγάλας τιμὰς ὡς ἐκ τῆς προλήψεως ταύτης, καὶ παντοῦ φι-

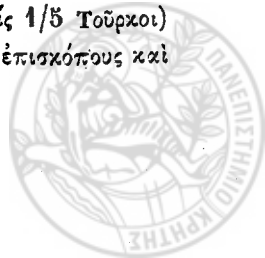
λοφρονηθείς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔηαι εὐχάριστος εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐκεῖ ἦτον αὐτὸς ὁ Στρογονῶφ, ἔμπαθης καὶ σφοδρὸς εἰς τὰς ἐκφράσεις του μᾶλλον ἢ εἰς τὰς πράξεις του, θεωρούμενος ὑφ' ὄλων ὡς ἀληθὴς φίλος τῶν Ἑλλήνων. Οὗτος εἶχε περικυκλώσει τὸν ρεῖζ-ἑφένδην διὰ τῶν ὀπαδῶν του. Ἰδίως δὲ ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης Μουρούζης ἦτο τυφλῶς ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν. Ὑπερήφανος ὢν πρὸς τοὺς διερμηνεῖς τῶν λοιπῶν πρέσβειων εἶρπεν αὐτος ἐνώπιον τοῦ Ῥωστικοῦ, καὶ ὁ Στρογονῶφ ἐλάμβανε τακτικὰς πληροφορίες περὶ πάντων ὅσα διήρχοντο διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Τὸ Διβάνιον καθησυχάσαν ὀλίγον διὰ τῆς δηλώσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ῥώσσου πρέσβειως γνωστοποίησιν πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας μὲ τὰς πλεόν καθαρὰς ἐκφράσεις. Οὗτος ἐκήρυξεν ὅτι δὲν ἔχει ἐξουσίαν πρὸς τοῦτο, καὶ ἐσυμβούλευσε μὲν τὴν βίαν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν συγχώρησιν. Τὸ Διβάνιον ἀπέρριψε τὴν πρότασιν, ἐδήλωσεν ὅτι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἄνευ ἀναβολῆς θὰ διέβαινον τὸν Δούναβιν καὶ μόνον τὴν ἀποριώριστον ὑποταγὴν ἤθελε νὰ ἤξεύρη, καὶ ὡς τελευταίαν ἀπάντησιν ἔδωκε, κατὰ μίμησιν τῆς τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐκφράσεως: «Ἡ μεγαλειότης του δὲν σενειθίζεται νὰ διαπραγματεύηται μετ' ἀποστατῶν». Ἐζήτησε τότε ὁ Στρογονῶφ, ὅστις ἐπρόβλεπε τὴν ἀθλιότητα εἰς ἣν θὰ περιέπιπταν αἱ Ἡγεμονεῖαι διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν τουρκικῶν σιφῶν, ἔνεκα τῆς τότε διαθέσεως τῆς Πύλης, νὰ λάβῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ αὐστριακοῦ Διαγγέλου (Internutius), Λυτσῶφ. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἐνέργεια ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἤδη ἐκφράσει τὰς λέξεις ὅτι κινδυνεύει ἡ θρησκεία, καὶ διὰ τούτου ἐτράπη ἡ μανία τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων, ἀπὸ τῆς γνώμης τῶν ὁποίων οὗτος ἐξηρτάτο, εἰς μῖσος κατὰ τῶν χριστιανῶν. Τὸ Διβάνιον ἐθεώρησε τὰς προσπαθείας τοῦ Στρογονῶφ ὡς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ προσχεδιασθὲν κτύπημα ἀπέτυχε, καὶ ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἐναντίον τῆς ἀρχικῆς

γνώμης της, δὲν ἐνεπιστεύετο πλέον εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅτι εἶχαν τὰ μέσα ἢ τὴν ἐνότητα, ἵνα ἐνεργήσωσι τὴν ἐπιθυμητὴν ἀνατροπὴν τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Ἐφθασαν τότε ἐκ Πελοποννήσου αἱ πρῶται εἰδήσεις περὶ τῆς ἀληθῶς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως· διότι, πρὶν ἢ τὸ ἀποτέλεσμα ἀποκαλύψῃ τὸ ἀβάσιμον τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν ταῖς Ἑγεμονεῖαις, αὐτὴ ἐπενήργησεν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Ἦδη τὸν Ἰανουάριον συνήλθαν οἱ μητροπολίται Πατρῶν καὶ Ἀρκαδίας, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἐκ Καλαβρύτων, ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐξ Αἰγίου καὶ πολλοὶ σημαντικοὶ Φιλικοὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει εἰς κοινὴν σύσκεψιν· ἐζύγισαν τὰ μέσα, τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰς ὑποσχέσεις, ἃς εἶχε φέροι αὐτοῖς ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος ἀπὸ τῶν συνωμοτῶν ἐν ταῖς Ἑγεμονεῖαις, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ περιμείνωσιν ἔτι ν' αὐξήσωσι τὰ μέσα των, καὶ νὰ ὑποταχθῶσι κατ' ἐπιφάνειαν. Ὁμοῖα συμβούλια ἐγένοντο πρότερον ἤδη ἐν Καλάμαις μεταξὺ τοῦ Πετρόβη Μαυρομυγάλου, ἡγεμόνος τῆς Μάνης, τῶν μητροπολιτῶν Ἀρκαδίας καὶ Μονεμβασίας καὶ πολλῶν Λακεδαιμονίων καὶ Μεσσηνίων ἀρχόντων, καὶ ἀπεφάσισαν τὸ αὐτό. Οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶχαν ἀκόμη ὑποπτευθῆ τὴν ὑπόνοιαν, ἥτις εἶχε πληρωθῆ ὑπὸ τοὺς πόδας των. Ὁ Κουρσὴδ-πασσᾶς, ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Σουλτάνου, ἠδύνατο καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Φεβρουάριον ν' ἀφήσῃ τὴν χώραν πεπεισμένος περὶ τῆς ἡσυχίας της, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἀρκούντως ἔπραξεν ἀποστείλας ἐκ Θεσσαλίας 1000 ἄνδρας εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ ἐπίτροπός του Σαλλῆ - πασσᾶς, ἐνῶ ὁ Κουρσὴδ - πασσᾶς ἐστρατοπέδευε κατὰ τοῦ τοποτηρητοῦ τῶν Ἰωαννίνων, ἐνόμισεν ὅτι πρέπει νὰ πράξῃ τι πλεῖότερον. Παρήγγειλε νὰ καταδαφίσωσι περὶ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου τοὺς πυριτομύλους ἐν Δημητσάνῃ, διέταξε τὴν ἐπὶ ὑπόπτων περιστάσεων συνήθη ἀφώπλισιν τῆς 400,000 περίπου ψυχῶν (ἐν οἷς 1/5 Τούρκοι) περιεχούσης γερσονήσου, καὶ ἐπροσκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους καὶ

ἄρχοντας εἰς Τρίπολιν. Ἐννέα ἐπίσκοποι, ἐν οἷς ὁ Κορίνθου, Ἀρχιδίας καὶ Μονεμβασίας, δώδεκα πρεσβύτες, ἐν οἷς ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης, Σωτήριος Νοταρᾶς ἐκ Κορίνθου, Ἰωάννης Πετρόπουλος ἐξ Ἄργους, καὶ ἄλλοι ἐπορεύθησαν ἐκεῖσε καὶ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, ἀποφυγὼν νὰ ὑπάγῃ αὐτοπροσώπως, ἔστειλε τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναστάσιου. Ἄλλοι, ὡς ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Ζαΐμης καὶ Γερμανὸς, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν, ἐξέκλιναν μὲν, ἀλλ' ἐστάθησαν εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ μετ' ἀπατηλᾶς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Τούρκων διαδίδοντες τὴν φήμην καὶ ἐξ αὐτῆς δῆθεν φοβούμενοι, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔσκόπουσαν νὰ σφάζωσιν ὅλους τοὺς ἐν Τρίπολει συνηγμένους ἀρχηγούς, ὑψώσαν τὴν 4 Ἀπριλίου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὀλίγας ἡμέρας πρότερον ὁ Νικ. Σολιώτης καὶ Πετμεζᾶς εἶχον ἐπιπέσει ἐκ Μάνης κατὰ πολλῶν εἰς Τρίπολιν πορευομένων Τούρκων, καὶ τὰ εἰς τὸν βένν τῆς Μάνης ὑποκείμενα σώματα τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου, Νικήτα καὶ Ἀγαγνοσταρᾶ κατέβησαν εἰς Καλάμας καὶ περιεκύκλωσαν τὸν διοικητὴν τῆς χώρας ταύτης. Τὴν 4 συνέβησαν ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες πανταχόθεν, ἐβίασαν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθῶσιν, ἐτέλεσαν μετὰ μίαν ἡμέραν πανηγυρικὴν δοξολογίαν πρὸς ἑνκρῆζιν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, καὶ οὕτως ἐ συστήθη ἐν Καλάμαις, ὅπως εἰς πολλοὺς τόπους ἐπιτροπαί ἐκ τῶν προυχόντων, μία Γερουσία, ἧς ὁ πρόεδρος Πέτρος Μαυρομιχάλης ἐξέδωκε τὴν 9 Ἀπριλίου κήρυγμα πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς, ὅπου ἐδηλοῦτο ὁ σκοπὸς τοῦ ν' ἀποτινάξωσι τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ἐζητεῖτο ἡ προστασία τῶν Δυνάμεων. *)

Ταχέως ἔφυγαν οἱ Τούρκοι ἐξ ὅλων τῶν ἀφρουρήτων τόπων εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Οἱ ἐν τῇ σπαρτιατικῇ χώρᾳ ἄφησαν τοὺς ὄχυρους πύργους των καὶ ἐπορεύθησαν ἐκεῖσε. Ὁ Κολοκοτρώνης περιεκύκλωσε τὴν Καρύταιναν. Ὁ Νικήτας κατέλαβε τὸ

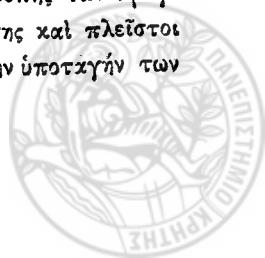
*) Ἴδε παραρ. Α. 10.

Λεοντάρι. Οἱ Μαυρομιχάλοι ἐστράφησαν πρὸς τὴν Τρίπολιν. Πολλὰι χιλιάδες ποιμένων καὶ χωρικῶν προσέδραμαν πρὸς αὐτοὺς, τοὺς ὤπλισαν δὲ μὲ τουρκικὰ ὄπλα καὶ κατέλαβαν ὅλας τὰς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν φρουρὰς διόδους.

Τώρα πλέον ἡ Πύλη εἶδεν ὄλους τοὺς δεινούς φόβους τῆς δικαιολογημένους. Ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης Μουρούζης ὑπῆρξε τὸ πρῶτον θῦμα τῆς πεποιθήσεως ταύτης, καὶ ἐπορεύθη, ἀντὶ εἰς συνδιάλεξιν μεταξὺ τοῦ βεῖζ-ἐφένδου καὶ τοῦ αὐστριακοῦ Διαγγέλου, ἧτις εἶχεν ὀρισθῆ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἰς τὸν θάνατον. Ἀπήχθη ἐν στολῇ εἰς τὸ Ἀλῆ-Κιὸσκ καὶ ἐκεῖ ἀπεκεφαλίσθη ἕνεκα τῶν σχέσεών του μετὰ τοῦ βέη τῆς Μάνης. Εἶχον ἤδη φυλακισθῆ οἱ ἐπίσκοποι Θεραπείων καὶ Νικουμηνείας, οἱ μητροπολίται Ἀνδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης καὶ Τουρνόβης. Ἐπλήθυναν αἱ φυλακίσεις, καταδιώξεις καὶ ἀποκεφαλίσεις· ὁκτὼ χιλιάδες Γεντσάρων ἀποπλευσάντων εἰς Βάρναν, διέπραξαν διερχόμενοι τὰ προάστεια καὶ τὸν Βόσπορον ὠμότητος καὶ βιαιοπραγίας· εἰς μάτην οἱ Εὐρωπαῖοι πρέσβεις ἐποίουν παραστάσεις εἰς τὴν Πύλην, καὶ ἐλάμβαναν δυσαρέστους ἀπαντήσεις. Αὐτὴ ἡ κυρία Στραγγφόρδου ἔλαβεν, ἐνῶ ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν βάπτισμα παρὰ τουρκικοῦ γυναιόλου. Πολλὰι Ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι προσεβλήθησαν, διηρπάγησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν· ἠπειλήθησαν αἱ οἰκίαι τῶν Φράγκων καὶ αὐτῶν τῶν πρέσβεων. Γυναῖκες καὶ παῖδια κατέφυγαν εἰς τὰ οἰκήματα Τούρκων φίλων, ἢ μετὰ τῶν ἀνδρῶν των εἰς τὸ μέγαρον τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας, ἧτις μόνη ἐκράτησεν ἀνοικτὰς τὰς πύλας τῆς, καὶ ὅπου μία ὀρδὴ Γεντσάρων ἐστάθμευσεν ὡς φυλακὴ.

Ἡ ἀδιαφορίαι, ἴσως δὲ ἡ κρυπτὴ χαρὰ, μεθ' ἧς ἡ κυβερνήσις ἔβλεπε τὰς ἀταξίας ταύτας, δὲν ἠλαττώθησαν διὰ τῆς ἀπροσδοκίτου καὶ εὐνοϊκῆς ὑπὲρ τῆς Πύλης τροπῆς τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις. Ὁ Μητροπολίτης καὶ πλείστοι Βογιάροι τῆς Βλαχίας ἐπεμψαν ἐγγράφως τὴν ὑποταχὴν των

πρὸς τὸ Διδάνιον, καὶ ὑπεσχέθησαν τὴν παράδοσιν τοῦ Βλαδιμηρέσκου. Ἐγράψαν δὲ συγχρόνως (Βουκουρέσι 10 Ἀπριλ.) πρὸς τὸν Στρογονόφ παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς αἰτήσεώς των τοῦ νὰ ἐκθέσωσι τὰ παράπονά των. Ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδωκε πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τῶν ὀρκῶν διακήρυξιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπέσχετο ἀνακωχῆν καὶ προσεκάλει ἐπίσης αὐτὰς εἰς τοῦτο· ἀδιότι ὁ Ῥώσος πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορός του ἔχει νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Πύλην τοὺς ὄρους, ὑφ' οὓς θὰ ὑπετάσσοντο αἱ ἐπαρχίαι.» Ἐκ Καλιντίνας ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Ῥώσον πρέσβυν, ὅτι ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Καποδιστρίου ἀπὸ 28 Μαρτίου, ὅτι ἀρέσως ἀπεσύρθη, καὶ ἐγνωστοποίησε τὴν ἀναχώρησίν του πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ κρείττους Καλλυμάχου. *) «Ἰτάγω, λέγει εἰς τὸ τέλος τῶν ὀλίγων γραμμῶν του, νὰ φέρω πρὸς τὴν Μεγαλειότητά του τὸν αὐτοκράτορα τὰς παρακλήσεις καὶ τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων, καὶ περιμένω ἀνοπομόνως τὴν συμβουλὴν σας.» Τὸ ὕφος τοῦτο δὲν ἐδείκνυεν ἄνδρα ὑποπτευόμενον ὅτι ἡ ἐπιχείρησίς του ἐθεωρεῖτο ὡς ἔγκλημα, καὶ παρέτεινε τὴν σιωπῆριον περὶ αὐτῆς κλάνην.

Ὁ Στρογονόφ ἐπέδειξε τὰς ἐπιστολάς ταύτας πρὸς τὴν Πύλην, αὕτη δ' ἐξήγαγεν ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα, ἐνισχύοντα ἔτι μᾶλλον τὴν γνώμην τῆς περὶ τοῦ προσώπου, ὅπερ ὑπεκρίνετο ἡ Ῥωσσία. Τὴν εἴσοδον τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς Ἡγεμονεῖας ἔκρινεν ὁ Ῥώσος πρέσβυς ὡς ὄλωσ περιττήν, ἐκεῖ ὅπου αἱ ἐπαρχίαι αὐταί, ὡς ἔλεγεν, εἶχον πάλιν ὑποταχθῆ εἰς τὴν νόμιμον ἐξουσίαν τοῦ κυριάρχου των, ὅ,τι δὲ ὑπελείπετο νὰ γείνη, νὰ ἐνεργηθῇ δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, προσφερομένου νὰ μεσιτεύσῃ μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῆς Πύλης ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν Ἡγεμονειῶν. Ἐκτὸς τούτου ἐσυμβούλευσε μετριοπάθειαν, καὶ ὑπεστήριξε τὴν αἴτησιν τῶν Βογιάρων, οἵτι-

*) Ἴδε παράρτ. Α. 11.

νες διηγούμενοι τὴν προδοσίαν καὶ φυγὴν τοῦ Ὀσποδάρου Μιχαήλ Σούτσου παρεκάλουν ἐν τέλει νὰ διορισθῆ καὶ ἀποσταλῆ ὁ διάδοχος. Ἡ Πύλη μὲ μεγάλην ἀποστροφὴν ἀπέκρουσε τὴν συμβουλήν καὶ αὐτῆς τῆς ἐμμέσου διαπραγματεύσεως μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν, πῶς ἡ ῥωσικὴ αὐλὴ δύναται ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τὸν κακοῦργον τοῦτον καὶ προδότην, τὸν πατροπαράδοτον βραγιᾶν τῆς Πύλης. Ἐπέμεινε δ' ἰσχυρίζομένη ὅτι ἡ εἴσοδος τῶν στρατευμάτων τῆς ἦτον ἀναγκαία, διότι ἡ ἔγγραφος ὑποταγῆ ἠδύνατο νὰ ἦναι καὶ ἀληθὴς καὶ πλαστὴ, διότι οἱ προδόται διέτριβαν εἰσέτι εἰς τὴν χώραν, καὶ ὁ μόνος τρόπος τῆς εἰρηνοποιήσεως ἦτον ἡ τιμωρία αὐτῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν των. Ἡ Πύλη ἀπήτησε παρὰ τῆς Ῥωσσίας νὰ μὴ δεχθῆ τοὺς προδότας καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ ἢ τιμωρήσῃ δημοσίᾳ ἐνώπιον ὄλου τοῦ κόσμου, ὡς καὶ παρὰ τῆς Αὐστρίας, ἧς ὁ διάγγελος ὑπεστήριξε τὰς συμβουλὰς τοῦ βαρῶνου Στρογονῶφ περὶ συγγνώμης καὶ ἐπιεικείας. Ἀπὸ ταύτης τῆς τιμωρίας ἢ παραδόσεως ἐζήτησεν ἡ Πύλη τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων, ἕως τότε δὲ αἱ Ἡγεμονεῖαι ἔπρεπε νὰ διοικῶνται ὑπὸ Μουχαβίδων ἢ στρατιωτικῶν διοικητῶν. *)

Ὁ Στρογονῶφ σκοπῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὰς αἰματηρὰς ἐκδικήσεις καὶ διατηρήσῃ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ῥωσσίας ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, ἤθελε νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀρκούσα ἀπόδειξις ὑποταγῆς ἢ ἀναφορὰ καὶ δῆλωσις τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν Βογιάρων ἀπέκρουσε τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν καὶ διοικήσιν ὡς ἐναντίας τῶν συνθηκῶν, ἐπανέλαβε τὴν πρότασιν τοῦ ν' ἀφήσῃ τῷ Ὑψηλάντῃ μίαν θύραν ἀνοικτὴν πρὸς φυγὴν, ὡς ἔργον φραγνύσεως, ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ τὸν πείσῃ εἰς τοῦτο, καὶ ἐθεώρησε τὸν ταχὺν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων ὡς τὸ μόνον μέσον τῆς εἰρηνοποιήσεως. Ἰσχυρίζετο δὲ ὅτι τῶν τουρκικῶν στρατευ-

*) Ἴδε παρὰρτ. Α. 12. 13.

μάτων ἢ εἰσοδος ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῆ μόνον ἵνα συνοδεύσωσι τοὺς Ὅσποδάρους εἰς τὰς Ἡγεμονείας.

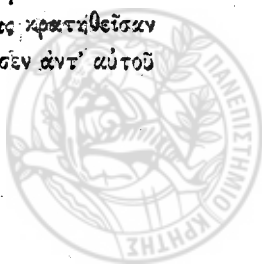
Ἡ Πύλη ἀπεκρίθη εἰς ταῦτα διὰ τινος καιροῦ κτυπήματος κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Διέταξε μετὰ δύο ἡμέρας, κατ' αὐτὸ τὸ ἅγιον Πάσχα, νὰ συλληφθῶσι πάντες οἱ ἱερεῖς τῆς συνοικίας Φανχοῦ καὶ τῶν ἑλληνικῶν προαστείων, καὶ νὰ κρεμασθῶσι τρεῖς μητροπολίται καὶ τρεῖς ἄλλοι ἱερεῖς πρὸ τῶν ἐκκλησιῶν των, καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης πρὸ τοῦ μεγάρου τοῦ ἐν πλήρει ἐκκλησιαστικῇ στολῇ. Πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν δὲν εἶχε λάβει χώραν τοιοῦτο ἀνοσιούργημα. Ἐγένετο δὲ ἀπαισιώτερον διὰ τῆς ἐπελευθύνσεως ἡμέρας καὶ τῆς συνοδευσάσης αὐτὸ χλεύης. Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς πράξεως ὁ μέγας βεζίρης ἐπορεύθη ἐπιτοπίως, διέταξε νὰ τῷ δώσωσι κάθισμα καὶ συμβούκιον, καὶ ἔθεάτο μετ' εὐχαριστήσεως τὸ πτώμα. Ὁ Μητροπολίτης Σπάρτης ἀναδειχθεὶς Πατριάρχης ἠναγκάσθη νὰ παρασταθῆ εἰς τὴν ἀπαισίαν ταύτην πράξιν. Μετὰ μίαν ἡμέραν ἀνῆρτησαν ἐπὶ τοῦ ἀπαγχονισθέντος τὸν Γιαφτᾶν, ὅστις κατελόγιζεν αὐτῷ τὸ ἔγκλημα, ὅτι καίτοι γινώσκων δὲν κατέδειξε τὴν συνωμοσίαν, καὶ ἐγένετο οὕτω προδότης πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ λαόν, ὅστις ἔνεκεν αὐτοῦ διέτρεξε τὸν μέγαν κίνδυνον τοῦ νὰ θυσιασθῆ ὀλόκληρος. Ὑπαινίσσετο δὲ πρότασιν τινὰ τοῦ Χαλὲτ-ἐφένδου καὶ τοῦ Καπουδᾶν-παστᾶ, γενομένην πρὸς τὸν Σουλτάνον κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας, τοῦ νὰ ἐπιπέσωσιν ἐν νυκτὶ καὶ κατὰ ῥητὸν σύνθημα καὶ νὰ σφάζωσιν ὅλους τοὺς ἐν τῇ πρωτευούσῃ Ἑλληνας. Ὁ Σικελικὸς οὗτος ἑσπερινὸς καὶ ἡ νύξ αὕτη τοῦ Βαρθολομαίου ἐπροτάθησαν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ προλάβωσι τοὺς Ἑλληνας οἴτινες, ὡς ἐλέγετο, ἤθελον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ σφάζωσι τοὺς φρουροὺς τῶν ὀχυρῶν θέσεων καὶ νὰ καταλάβωσιν αὐτάς. Ἡ ἀπόλυσις τοῦ μεγάλου βεζίρου καὶ τοῦ μουφτῆ, ἐγένετο κατ' ἀπαιτήσιν τῆς κοινῆς γνώμης, διότι οὗτοι ἀντεῖπαν κατὰ τῆς φοινικῆς ταύτης προτά-

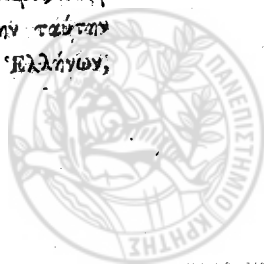
σεως. Τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ πατριάρχου παρεδόθη τὸ πτώμα του εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες ἐν χλευῇ καὶ ὕβρει τὸ ἔσυραν μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν γῆν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸ ἐβύθισαν ἐν αὐτῇ.

Φρικτὴν ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν αἱ πράξεις αὗται εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως εἰς τὸν Στρογοπόφ· οὗτος ἐζήτησε νὰ πείσῃ τοὺς πρέσβεις τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ὅπερ ἀπῆται καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια των, νὰ δηλώσωσιν εἰς τὴν Πύλην ὅτι θ' ἀνεφέροντο εἰς τὰς αὐλὰς των, ἵνα πέμψωσιν εἰς Κωνσταντινοῦπολιν πολεμικὰ πλοῖα πρὸς ὑπερέσπισίν των. Τὴν ἡμέραν τοῦ φόνου τοῦ πατριάρχου συνήγαγεν ὁ διάγγελος τῆς Αὐστρίας τοὺς πρέσβεις παρ' ἑαυτῶ εἰς γεῦμα, ἵν' ἀποφασίσωσιν ἐκεῖ περὶ τῆς δηλώσεως ταύτης. Ἀλλ' ὁ λόρδος Σταγγφόρδος, φοβούμενος μὴ διὰ τούτου προστεθῆ γέρον ἔναυσμα εἰς τὴν πυρκαϊάν, ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς ὅτι ἡ Πύλη ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ καθησυχαστικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς παραστάσεις του περὶ τῶν κινδύνων, οἵτινες ἠπειλοῦν τοὺς φράγκους, καὶ δηλώσας ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸν καθησύχασεν ὁλοσχερῶς ἐμπόδισεν αὐτοὺς νὰ προβῶσιν περαιτέρω. Ἡ περίστασις αὕτη ἤρξησε τὴν διάστασιν, ἣτις ὑφίστατο ἤδη μεταξύ τῶν πρέσβεων Αὐστρίας, Ῥωσσίας καὶ τοῦ λόρδου Σταγγφόρδου. Οὗτος δὲ ἀπέκτησε νέαν ὑπόληψιν παρὰ τῇ Πύλῃ, ἐνῶ ὁ πρῶτος ἀπώλεσεν αὐτὴν καὶ ἀνεφέρθη εἰς τὴν αὐλὴν του, καὶ ὁ δεῦτερος ἐζήτησε τὴν ἀνάκλησίν του καὶ ἐδήλωσε τῇ Πύλῃ ὅτι ἐξητήσατο παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ἐν πολεμικὸν πλοῖον, πρὸς ἀσφάλειάν του προσωπικὴν. Ἡ Πύλη, ἂν καὶ ἤθελε νὰ διάκηται φιλικῶς πρὸς ὅλας τὰς δυνάμεις, ἐνέμεινε εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ νὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ αἵματι.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἀπριλίου ἀφῆρασεν ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τοῦ Βενδερλή-Ἀλή-πασσᾶ, ὅστις εἶχε φεισθῆ εὐνοομένου του τινὰς, τὴν ἐπὶ ὀλίγας μόνον ἡμέρας κρατήθεισαν σφραγίδα, τὸν ἐξώρισεν εἰς Κύπρον καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ

τὸν Καϊμακίμην Ἐλγάζ - Σαλλή - πασσάν, ὅστις πρὸ δύο ἔτε
 μνηῶν ἦτον ἐπιμελητὴς τῶν προμηθειῶν τῆς πρωτεύουσας. Ὁ
 νέος βεζίρης παρήγγειλε πρὸς ὅλους τοὺς Τούρκους τῆς πρωτεύου-
 σης νὰ περιφέρωνται ὠπλισμένοι, ὅπερ ἐπροκάλεσε πολλὰς ὠμό-
 τητας καὶ καταχρήσεις τῶν ὀπλων. Τρεῖς ἐπίσκοποι τὴν 4
 Μαΐου καὶ ἄλλοι τὰς ἄλλας ἡμέρας ἀπεκαταλίθησαν ἐπὶ τοῦ
 Ἰπποδρουμίου. Ἐλληνες ἔμποροι ἐσφάγησαν πρὸ τῶν οἰκιῶν ἢ
 ἐργαστηρίων των· πολλὰ δ' ἐκκλησίαι ἐτυλήθησαν καὶ κατε-
 διαφύθησαν ὑπὸ τοῦ ὄχλου. Ἡ παραφορά εἶχεν ἤδη καταλά-
 βει ὅλον τὸ κράτος. Εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς
 ὅλας τὰς παραλίους ἀγοράς, οἱ Ἕλληνες ἐλθρατεύθησαν καὶ
 ἐσφάγησαν. Εἰς ὀλίγα μόνον μέρη, μάλιστα εἰς τὴν Αἴγυπτον,
 ἐτόλμησαν ἢ ἠδυνήθησαν οἱ διοικηταὶ νὰ περιστείλωσι τὸν διαί-
 σχρῶν ψευδολογιῶν καὶ θρησκευτικῆς λύσεως ἡρεθισμένον λαόν.
 Εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν ἡ κυβέρνησις δὲν ἦτο πλέον κυ-
 ρία τῶν ταραχῶν. Οἱ Γενίτσαροι ἠνώθησαν καὶ ἠπειλοῦν οἱ
 Γιαμακί ἐτουφέζων πᾶσαν ἔνοπλον δύναμιν, ἥτις ἤρχετο
 νὰ ἐμποδίσῃ τὰς βιαιοπραγίαις των· αἱ διαταγαί, αἱ ἀπειλαὶ
 καὶ αὐταὶ αἱ τιμωρίαι ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι. Τοῦμνητον ἡ
 παραφορά ἐφάνετο ὅτι κατελαμβάνεν ἐτι μᾶλλον καὶ αὐτὴν
 τὴν κυβέρνησιν. Ἐν τῷ κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Ἐλγάζ - Σαλλή
 πασσά ἐκδοθέντι Χάτ - Σεριφιῶ ἐκατηγόρει τὸν προκατόχον
 τούτου Βενδερλή - Ἀλλή - πασσάν ἐπὶ ἐπιεικείᾳ, ἥτις ἠπειλεῖ
 νὰ σθέσῃ τὸν ἰσρὸν ζῆλον τῶν Μιρυσουλμάνων. Ὅθεν ἐμέμφετο
 παντὸς πιστοῦ τὴν ἐπιεικείαν, ἐνεφύσα ἰδίᾳ στόματι τὴν θρη-
 σκευτικὴν μακίαν, καὶ θά ἤνοιγεν εἰς τὸν ἀχρεῖον ἐκεῖνον λαόν
 πᾶσαν διέξοδον πρὸς τὰ κακουργήματα καὶ τὰ πάθη. Ἦτο
 δὲ τοῦτο κρυφὴ τρύφυ καὶ ἐκδικήσεως! Ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐνε-
 κη τούτου ἔρριψε τὸν λίθον κατὰ τῆς Πύλης, καὶ ὅλη ἡ Εὐ-
 ρώπη διὰ τῶν εὐχῶν καὶ συμπαιθειῶν τῆς ἔλαβε μέρος ὑπὲρ
 τῶν ἀποστατῶν. Ἀλλ' ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτην ταύτην
 δεῖνωσιν τῶν πραγμάτων, οὔτε περὶ ἐξοντάτω; τῶν Ἑλλήνων,

οὔτε περὶ πολέμου κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπρόκειτο, διὰ τοῦτο ἢ ἀπάντησις δὲν ἐσυμφώνησε πρὸς τὴν πρόσκλησιν. Οἱ τρομεροὶ ἐκεῖνοι λόγοι περιωρίσθησαν κυρίως νὰ κρατῶσιν ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους ἀγρύπνους πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πίστεως καὶ τοῦ κράτους, ὅπερ ἠπειλεῖτο ἐκ θεμελίων.

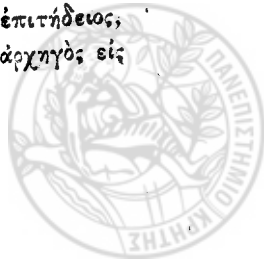
Ἡ Πύλη, οὕτω διατεθειμένη, ἦτο συγγνωστέα ὅτι ὕψωσε τὸν τόνον τῆς φωνῆς τῆς πρὸς τὸν Στρογονῶφ καὶ ἀπέβριψε τὴν πρότασίν του ὡς καὶ τὴν τοῦ Διαγγέλου περὶ συγχωρήσεως. Ἄλλ' ὁ Ῥώσσοι πρέσβυς ἐσυμπέρανεν ἐκ τούτου, ὅτι αὕτη ἐσκόπει νὰ παραδώσῃ τὰς Ἡγεμονείας εἰς τοὺς Γενιτσάρους πρὸς λεηλασίαν, καὶ ἐπεκαλέσθη τὰ προστατευτικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσσίας ὑπὲρ τῶν χωρῶν τούτων δυνάμει τοῦ ἄρθρου 7 τῆς ἐν Καϊναρτσῶ συνθήκης. Αἱ περὶ τούτου διαπραγματεύσεις κατήντησαν εἰς προσωπικὰς ὑβρίεις. Ἐπῆλθε δὲ καὶ ἡ φυλάκισις ἐν Πέρα Δανέζη τινός, ὃν ὁ Στρογονῶφ ὑπελήπτετο πολὺ, ὅστις ἦτον Ὀθωμανὸς ὑπήκοος, εἷς τῶν εὐυποληπτοτέρων Ἑλλήνων καὶ τραπεζίτης τῆς Ῥωσσιακῆς πρεσβείας, καὶ εἶχε διασώσει πολλὰ χρήματα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Στρογονῶφ ἐζητήσατο τὴν ἀποφυλάκισιν αὐτοῦ, διότι τὸν συνέλαβαν ἐνῶ ἐπορεύετο πρὸς τὴν Πύλην συνοδευόμενος καὶ προστατευόμενος τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ Ῥώσσοι διερμηνέως Φρχγκίνου. Ἡ πρώτη αἰτήσις του ἦτον ἔγγραφος, ἡ δευτέρα ἐγένετο ἐπισήμως διὰ τῶν γραμματέων τῆς πρεσβείας, ἡ τρίτη δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Στρογονῶφ. Ἄλλ' ἅπασαι οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφεραν. Μετὰ κόπου ἠδυνήθη ὁ πρέσβυς ν' ἀποτραπῆ τῆς ἀποφάσεως τοῦ νὰ ἐγχειρίσῃ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Σουλτάνον τὴν αἴτησίν του· ἐπραξε δὲ τοῦτο διὰ τοῦ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας Φοντόνου, ὅστις ἐπερίμενε μετὰ πολυαριθμοῦ συνοδείας τὸν Σουλτάνον νὰ πορευθῆ εἰς τὸ Τζαμίον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀπόπειρα τοῦ νὰ πυρπολήσωσιν ἐν τῶν τρικράτων καὶ δι' αὐτοῦ ὅλον τὸν ναύσταθμον, ὅπου ἠργάζοντο μὲ πολλὴν δραστηριότητα, ἐπροκάλεσε τὴν γενικὴν σφαγὴν Ἰδραίων, Σπετσωιτῶν καὶ ἄλλων νησιωτῶν. Ἄλλ' ἡ φυγὴ εἰς

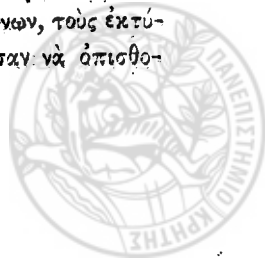

τὸν Εὐξείνιον Πόντον δὲν ἠδύνχτο νὰ ἐμποδισθῆ, ὡς καὶ ἡ ἐν Ὀδησσῶ ὑποδοχὴ, ὅπου ἐδεξιῶντο τοὺς φυγάδας ὡς μάρτυρας. Δι' ὃ ἡ ὑποδοχὴ αὕτη κατελογίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς βάρος τῆς ῥωστικῆς κυβερνήσεως. Τῶντι ὁ οἶκος τοῦ γεν. διοικητοῦ τῆς Ὀδησσῶ, κόμητος Λαγγερῶνου, ὅστις πρότερον εἶχε δεχθῆ τινὰς τῶν συνωμοτῶν ὡς καθημερινὸς συνδαιτημόνας, ἦτον ἀνοικτὸς εἰς ὅλους τοὺς φυγάδας. Εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὅλα τ' ἀνθρώπινα καὶ θρησκευτικὰ αἰσθήματα παρεκίνουν πρὸς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν, δι' ἣν ἔπρεπε νὰ παρῶνται πᾶσα πολιτικὴ ἐποψις, ἦτο βεβαίως δύσκολον εἰς τὸν Ῥῶσσον ὑπέλληλον νὰ συμβιάσῃ τὸ καθήκον τοῦ ἀξιωματοῦ του μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καρδίας του, ἀλλ' ἐπίσης δύσκολον ἦτο καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τοῦ Διβανίου νὰ διακρίνῃ τὴν χωρίζουσαν ἀμφοτέρω γραμμὴν, καὶ νὰ μὴν ἐκλαμβάνῃ τὸ ὑλάχιστον τὴν ἐκ φιλανθρωπίας προᾶξιν ὡς ἐπιδοκιμαζομένην ὑπὸ τῆς ῥωστικῆς αὐλῆς.

Χεῖρισται διὰ τὴν Πύλην ἦσαν αἱ ἐκ Πελοποννήσου εἰδήσεις. Ἀπέκρουσαν μὲν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Ἀλονίσταινιν τὸ σῶμα τοῦ ἐκ Μάνης καταβάντος Κολοκοτρώνου, ἐδίωξαν τοὺς Μανιάτας εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐνίκησαν εἰς πολλὰς μικρὰς συμπλοκάς· ἀλλὰ βρσκανιζόμενοι δι' ἀτελευτήτων ἐπιδρομῶν ἄλλο δὲν εἶχαν, ἢ ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ φρούρια, ὧν ὑπῆρχον ἐννεα ἐν Πελοποννήσῳ, τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν, τοῦ Μιστρά, τῆς Ἀκροκορίνθου, Μεθώνης, Κορώνης, Ναυαρίνου, Ναυπλίου, Μονεμβασίας καὶ Τριπόλεως. Ὅλα τὰ φρούρια ταῦτα ἐπολιορκήθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον τὸν Ἀπρίλιον. Ἡ δὲ παρουσία τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου ἔφερεν ἐνότητα εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων. Καταγόμενος οὗτος ἐξ ἀρχαίου κλεπτικῆς γένους, πολεμιστὴς παιδιόθεν, μορφωθείς κατὰ τι ἔπειτα ἐν τῇ ἀγγλικῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Ἰονίων νήσων περὶ τὴν τακτικὴν, γίγας κατὰ τὴν σωματικὴν ῥώμην, τολμηρὸς καὶ ἐπιτήδειος, εὐγλωττὸς κατ' ἴδιον τρόπον, ἐγένετο ὁ φυσικὸς ἀρχηγὸς εἰς

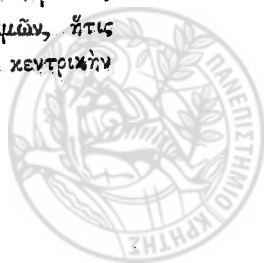

ὄν ὑπετάσσοντο εὐχαρίστως οἱ πλεῖστοι. Ὁ ἰσχυρότερός του βραχίων ἦτον ὁ ἀνεψιός αὐτοῦ Νικήτας. Οἱ ὄπαδοί του ἦσαν ἐπὶ ὄλων τῶν ὀρέων, εἰς ὅλας τὰς κοιλάδας. Ἐσύστησε διὰ πυρὸς σημεῖα ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας τῆς χερσονήσου μέχρι τῆς ἄλλης· ἢ ἐπίβλεψίς του ἔφθανε πανταχοῦ, ἀλλὰ τὰ μέσα του ἦσαν εἰσέτι μικρὰ, ἀβέβαια καὶ ἄδηλα. Ἡ ὑποταγὴ ἦτον ἐκουσία μόνον καὶ οὐχὶ γενικὴ. Αἱ ἔριδες, αἵτινες βραδύτερον κῦξησαν τοσοῦτο, ἀνεφύησαν ἤδη ἐν ἀρχῇ. Ἐνῶ δὲ διεξήγετο ὁ ἀκροβολιστικὸς πόλεμος κατὰ πάσης ὀχυραῆς θέσεως τῶν Τούρκων, οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ ἐζήτησαν νὰ συγκεντρώσωσι τὰς δυνάμεις των εἰς τρία μέρη, ἵνα ἐπιτιθέενται ἀποτελεσματικώτερον. Ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεοδώρητον καὶ τὸν Μαυρομιχάλην συνήχθησαν πολλαὶ χιλιάδες ἀνδρῶν παρὰ τὸ Βαλτέτσιον, κείμενον νοτιοδυτικῶς τῆς Τριπόλεως. Ὁ Κολοκοτρῶνης συνήγαγεν ὄπλοφόρους ἐπὶ τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων, καὶ ὁ Γερμανὸς ἐντὸς καὶ παρὰ τὰς Πάτρας ἐπολιόρκει τὴν ἀκρόπολιν. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου ἔφθασεν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὁ Γιουσοῦφ - Σελημ - πασσᾶς μετὰ 1000 ἰππέων, καὶ ἐδίωξε τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν Πατρῶν. Τὸν Μάϊον διεπεραιώθη ἐκ τῆς Στερεᾶς ὁ Μοχαμέτ, τοποτηρητῆς τοῦ Χουρσῆτ μετὰ 5,000 ἀνδρῶν περίπου, κατέστρεψε τὸ Αἶγιον, ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροκροίνθου, ἔκαυσε τὸ Ἄργος, ἀφῆκε τινὰς ἑκατοντάδας ἀνδρῶν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐπορεύθη ἔπειτα εἰς Τρίπολιν. Ἐχὼν τοὺς Τούρκους κατοίκους τοῦ Λάλα ἐν Ἠλείᾳ καὶ 4,000 περίπου καλῶν στρατιωτῶν ἐζήτησε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς παρὰ τὸ Βαλτέτσι συνηγμένους Ἕλληνας. Ὁ Νικήτας μετέφερε μόλυβδον ἐξ Ἄργους, ὅπου ἀφῆρσε τὴν ὄρφην τουρκικοῦ τινος σχολείου. Ὁ Κολοκοτρῶνης διετῆθε διὰ μέσου τῶν ἑθρῶν, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἔλθει εἰς Πελοπόννησον μετὰ πεντακοσίων ἕως ἑξακοσίων Ζακυνθίων καὶ Κεφαλλήνων, τοὺς ἐκτύπησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν, καὶ οἱ Τούρκοι ἐβιάσθησαν νὰ ἀπισθο-

δρομήσῳσι, μέγα δὲ πλῆθος ὄπλων ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἦτο εὐτυχεστέρα ἐπιθεσίς τις κατὰ τῶν Δολιανῶν (30 Μιλίου) ἣν ἀπέκρουσαν ὁ Νικήτας καὶ ὁ Βρεσθένης. Αἰ νίκαι αὗται ἐνεθάρρουν τοὺς Ἑλληνας νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὴν Τρίπολιν. Κατέλαβαν τὰ ὕψη τῶν Τρικώρων καὶ ἐτράπησαν εἰς τοὺς παρακειμένους τόπους. Τὴν Κορώνην προσέβαλαν οἱ Μανιάται ἀνευ ἀποτελέσματος, ἀλλὰ τὸ Ναυαρίνον ἀπέκλεισαν στενώτερον τῆ βοήθειά δύο πλοίων ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μιθώνης Γρηγόριον. Τὸ πλοῦσιον καὶ ἀκμαῖον Ἀλάζα περιέχον πλείονας τῶν χιλίων τουρκικῶν οἰκογενειῶν καὶ τοὺς Τούρκους, ὅσοι ἐκ τῶν περιχώρων ἠδυνήθησαν νὰ καταφύγωσιν ἐκεῖ καὶ εἰς τὸν Φραγκικὸν πύργον Χλουμίτσι, ἀνθίστατα εἰσέτι ἀνδρείως κατὰ τοῦ Γ. Σισίνη, Γρ. Πλαπούτα, Δεληγιάννη, Ἀσιμάκη, Φωτίλα καὶ Ἀνδρέου Μεταζᾶ, οἵτινες ὠδήγουν ὁμοῦ ὑπὲρ τὰς 3000 ἀνδρῶν. Ἡ Μονεμβασιά ἐπολιορκεῖτο στενῶς ὑπὸ Μανιατῶν καὶ Τσακῶνων. Τὸ Ναύπλιον ἐκράτουν ἀποκεκλεισμένον ὁ Γκίκας Βίτασις, ἡ Σπετασιώτις Βουβουλίνα κατὰ θάλασσαν καὶ πολὺς λαὸς ἐξ Ἄργους, Κρανιδίου καὶ Ἐρμιόνης κατὰ ξηρὰν, ἕως οὗ ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χουρσὴτ τὸ ἀπῆλλαξε τῆς πολιορκίας τὸν Ἀπρίλιον ἐπενεγκῶν πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Ἑλληνας. Περὶ τὴν Κόρινθον ἐσηκώθησαν τὰ χωρία τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ 2,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἀναγνωστὴν Πετμεζᾶν, ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι τὴν Ἀκροκόρινθον, ἕως οὗ ἐν βραχεῖ ἐξεδιώχθησαν. Τὸν Μάϊον συνήγαγον πάλιν ὁ Γερμανὸς, Α. Ζαΐμης, Α. Λόντος καὶ ἄλλοι παρὰ τὰς Πάτρας περὶ τὰς 3,000 ἀνδρῶν, καὶ ἡ πόλις παρεδόθη μετ' ὀλίγου εἰς τὰς φλόγας καὶ τὴν ἀρπυγὴν. Ἐπομένως παντοῦ ὕψωσαν τὴν κεφαλὴν οἱ Ἑλληνες τῆς χερσονήσου. Οἱ ἀρχηγοὶ συνησθάνοντο ὀρθῶς ὅτι, ἵνα συσσωματώσωσι τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐμφανίσωσιν αὐτὴν εἰς τὰ ἔκτος, ἔπρεπεν ἀνυπερθέτως νὰ συστήσωσι κυβέρνησιν. Ἡ συνέλευσις τῶν Καλαμῶν, ἥτις ὀνομάσθη Γερουσία, μετετράπη τὴν 7 Ἰουνοῦ εἰς κεντρικὴν

ἀρχὴν συγκροτούμενην ἐκ προϋχόντων καὶ πληρεξουσίων διαφόρων ἐπαρχιῶν, ἧς πρόεδρος ἐξελέχθη ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης. Παρακλήθησαν δὲ αὐτῷ ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης ἐκ Καλαβρύτων, ὁ Ἄθαν. Κανακάρης ἐκ Πατρῶν, ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάνης ἐκ Καρυταίνης, ὁ Θεοδωράκης Ρέντης ἐκ Κορίνθου καὶ ὁ Νικ. Πονηρόπουλος, ἐκ Πύργου. Ἡ κυβέρνησις αὕτη, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἔμεινε κυρίως ὁ Πέτρος Μαυριμιχάλης ὡς ἀρχιστράτηγος, ἐνιδρύθη ἐν τῇ Μονῇ Καλτέτσης καὶ ἔπειτα ἐν Σταμνίτσα. Εἶχε δὲ τὴν ἐξουσίαν, μέχρις οὗ θὰ ἐκυριεύετο ἡ Τρίπολις. *)

Ἡ ἰσχὺς αὐτῆς ἦτο μικρὰ καὶ ἐξετείνετο μόνον εἰς τὰ μέρη, ἅτινα εἶχον στρέψει τὰ ὄπλα των κατὰ τῆς πρωτεύουσας. Ἦτο αὐθόρμητός τις σύμπραξις ἀρχηγῶν, οἵτινες διὰ τῶν ἰδίων ἀρετῶν, χρημάτων καὶ ὑπολήψεως ἔστυραν κατόπιν των τὸν λαόν. Ἐπομένως τὸ καθίδρυμα τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη τάξιν κινὰ κατ' εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν, ἂν καὶ ἐδανείσθησαν δι' αὐτὸ εὐρωπαϊκὰ ὀνόματα, καὶ οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος.

Αἱ νῆσοι ἐσύστησαν χωριστὴν Γερουσίαν καὶ ἐπανάστησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, πρῶτον αἱ Σπέτσαι, ἔπειτα τὰ Ψαρά, τέλος ἡ Ὑδρα. Τὴν 29 Ἀπριλίου ἐξέπλευσαν 18 πλοῖα αὐτῶν, ἐν οἷς 7 Σπετσιωτικὰ καὶ 11 Ὑδραϊκὰ ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἰακώβου Τομβάζη ἐκ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἐφίτασαν τὴν 4 Μαΐου εἰς Τήνον, ὅπου εἶχεν ἤδη ὑψωθῆ ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν προϋχόντων καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἠνώθησαν τὴν 8 ἔμπροσθεν τῆς Χίου μὲ τρία Ψαριανὰ πλοῖα. Τὸ σχέδιον αὐτῶν οὗ νὰ ἐπαναστατήσωσι τὴν Χίον ἀπέτυχε. Συνέλαβον ἐν τῷ Ἀρχιεπελάγει φηρηγὰ τινὰ τουρκικὰ, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς νήσους των.

*Ολοι συνησθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἐνὸς κυβερνώντος ἀρχη-

*) Ἴδε παρὰρ. Α. 14.

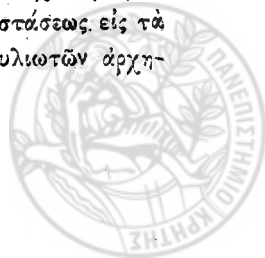
γού. Ἐνόμισαν δ' ὅτι εὔρον αὐτόν, ὅτε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰου-
νίου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἀποσταλὴς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ
τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατέπλευσεν ἀπροσδοκῆτως εἰς Ὑδραν, καὶ
ἐχαιρετήθη μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως. Συνηκολούθουν δὲ
αὐτῷ ὁ Γρηγόριος Κατακουζηνὸς καὶ πολλοὶ νέοι Ἕλληνες ἐξ
Εὐρώπης. Ἐδειξε τὰ πληρεξούσια τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ δὲν
ἐδίστασε νὰ συνενώσῃ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὴν Γερουσίαν
τῆς Ὑδρας καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἔμπροσθεν τῆς Τριπόλεως
στρατοπέδου. Πληρηγυρικῶς μετηνέχθη ὑπ' ὄλων τῶν μελῶν
τῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τῶν κυριωτέρων στρατηγῶν καὶ πρού-
χόντων εἰς Ἄστρος (21 Ἰουνίου) καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸ στρατό-
πεδον τῶν Βερβένων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς καὶ πάντες
οἱ ἑταίρισται ἔσπευσαν πρὸς αὐτόν. Ἐπεριεδόμενος δὲ εἰς τὸν
διορισμὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅστις ἦτο γενικὸς ἐπίτροπος τῆς
ὑψηλῆς καὶ ἀράτου ἀρχῆς, καὶ εἰς τὴν μεταδιβασθεῖσαν
αὐτῷ πληρεξουσιότητα, διεξεδίκησεν ἐν πανηγυρικῇ συνελεύ-
σει, ἐνώπιον ὄλου τοῦ διὰ τῶν πόλεμιστῶν του ἀντιπροσω-
πευομένου λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, καὶ
ἐπρότεινε τὴν διάλυσιν τῆς Γερουσίας. Μεγαλοψύχως παρε-
χώρησεν ὁ Πέτρος Μυρομιχάλης εἰς τὸν ἔπληυν, ὅπισθεν τοῦ
ἁποῦ ὑπελάμβανον ὅτι ἔβλεπον ὀλόκληρον τὴν Ῥωσσίαν, τὴν
θέσιν του ὡς ἀρχιστρατήγου, καὶ ὑπετάχθη αὐτῷ τὸ αὐτὸ
ἔπραξαν ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης καὶ ὄλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς
Πελοποννήσου, ἀλλ' ἐθεωρήθη ὑπερβολικὴ ἡ ἀπαίτησις ν' ἀνα-
τεθῇ αὐτῷ καὶ μόνῳ ἢ τε στρατιωτικὴ ἀρχηγία καὶ ἡ κυβερνη-
τικὴ ἐξουσία, καὶ ἡ Γερουσία ἐπεκαλέσθη τὴν πληρεξουσιότη-
τά της μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως. Ἄλλ' ὁ Ὑψηλάν-
της ἐπέμεινε εἰς τὴν ἀπαίτησίν του, ἠπειλήσε ν' ἀναχωρήσῃ,
καὶ συνήνεσεν ἐπὶ τέλους νὰ μείνῃ ἡ Γερουσία, ἀλλὰ νὰ λάβῃ
ὡς μέλη τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γερμανὸν καὶ τὸν Ἀσμάκην Ζαί-
μην, νὰ κυβερνᾷ ἀπὸ κοινῆς μετ' αὐτοῦ, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Κα-
λάβρυτα.

Ἦδη λοιπὸν εἶχεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου ἕνα ἀρχηγόν, καὶ ἡ ἐλπίς βωστικῆς βοήθειας τὴν ἐνέπλησε θάρρους κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν.

Τὴν 30 Μαΐου ἐξέπλευσε δευτέρα κατὰ θάλασσαν ἐκστρατεία συγκροτούμενη ἐξ 22 Ὑδραϊκῶν, 9 Σπετσικωτῶν καὶ 7 Ψαρικῶν πλοίων. Ἐκαμε τὴν 9 Ἰουνίου ἐν τῷ λιμένι τῆς ἐπὶ τῆς Μυτιλήνης Ἐκασοῦ τὴν πρώτην ἀπόπειραν διὰ πυρπολικῶν καθ' ἐνὸς τουρκικοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς, ὅπερ εἶχεν ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τινος στόλου ἐκ 2 φρεγατῶν, 3 κορβετῶν καὶ 2 βρικίων. Ἐπέτυχε δὲ νὰ τὸ πυρπολήσῃ, καὶ τὰ λοιπὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔφυγαν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Τότε ἀπεπειράθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπαναστήσωσι τὴν Μυτιλήνην καὶ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλ' ἐνεκὰ τῶν προσπαθειῶν τούτων κατεστράφησαν αἱ Κυδωνίαι. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐνισχυθεὶς διὰ τεσσάρων πλοίων ἐξ Ὑδρας παρέλαβεν ὄσους ἐκ τῶν δυστυχῶν ἠδυνήθη, καὶ τὴν 25 Ἰουνίου ἐπανῆλθεν εἰς Ὑδραν. Ὅθεν ἐν τῷ μεταξύ ἐξέπλευσαν 16 πλοῖα διὰ τὰς Πάτρας καὶ τ' ἀλβανικὰ παράλια.

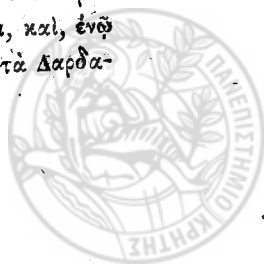
Ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐπανεστάτησαν κατὰ πρῶτον ἡ Ἀμφισσα, Λεβαδία καὶ αἱ Θῆβαι. Οἱ Τούρκοι τῶν δύο πρώτων τόπων ἔφυγαν εἰς τὰ φρούρια, ἅτινα ὅμως μετ' ὀλίγον ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Γαλαξείδιον ἐπραξέ τὸ αὐτὸ καὶ ἐξώπλισε τὰ πλοῖά του. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐβίασαν τοὺς Τούρκους νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὴν 7 Μαΐου ἐκυριεύθη ἡ πόλις, καὶ Ὑδραῖοι, Κεφαλλῆνες καὶ Κεῖοι σπεύσαντες ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ τοποθετῶσι κανονοστοιχίας κατὰ τοῦ φρουρίου. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου οἱ Αἰτωλοὶ καὶ Ἀκαρῶνες ὑπὸ τὸν Μακρῆν ἐδίωξαν τοὺς Τούρκους ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἔπειτα ἐκ Βραχωρίου. Ὁ Χουρσὴτ - πασσᾶς ἐπηναχολημένος κατὰ τοῦ Ἀλλῆ - πασσᾶ δὲν εἶχεν ἀρκετὰς δυνάμεις νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰ ὄρη, ἥτις προήγατο ὑπὸ τῶν ἐγγυρῶν καὶ Σουλιωτῶν ἀρχη-

γῶν. Ὁ Γεώργ. Τσόγκας ἐπολιόρκησε τὴν Βόνιτσαν ὁ Ἄνδρέας Καραϊσκος καὶ ὁ Γῶγος Βακόλας ὑπερασπίσθησαν τὴν ὄχυρὰν θέσιν τοῦ Μακρυνόρους κατὰ τινος στίφους Ἀλβανῶν, οἵτινες ἠπέλουν νὰ εἰσβάλωσιν ἐξ Ἄρτης. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ὁ Γιαννάκης Ράγκος παρὰ τὸ Αὐτί. Οἱ Βλάχοι τοῦ Πίνδου ἦλθαν κατὰ στίφη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν ὄρος, καταλιπόντες τὰ χωρῖα τῶν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἄνθιμος Γαζής διήγειρε τὰς χερσονήσους Κασσάνδραν καὶ Μαγνησίαν, καὶ ὀλόκληρος ὁ Ὀλυμπος ἐπανάστη. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐλθὼν ἐξ Ἰθάκης ἐγκατέστη ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Τούρκοι ἀπεσύρθησαν εἰς Ἄρταν, Θεσσαλονίκην, Εὐβοίαν καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας.

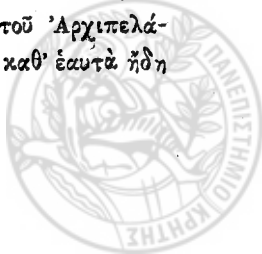
Ἡ ἐμφάνισις τοῦ δευτέρου Ὑψηλάντου, ὅστις εἶχεν ἐλθεῖ καὶ αὐτὸς ἐκ Ῥωσσίας καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι εἶχε παρουσιασθῆ ἐν Ῥωσικῇ στολῇ σωματοφύλακος εἰς τὸν οἶκον τοῦ κόμητος Λαγγερρόνου, παρώργισε πολὺ τὴν Πύλην· ἔδωκε δὲ αὐτῇ ἀφορμὴν εἰς τραχείας μεμφὰς καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ Ῥώσσου προξένου ἐν Πάτραις Βλασσοπούλου, ὅστις ὦν ἀναμφιβόλως εἰς τῶν ἐνεργητικωτέρων ἐταιριστῶν ἀπέδειξε τὴν ἐνοχὴν του διὰ τῆς φυγῆς του, ὅτε οἱ Τούρκοι κατέλαβαν πάλιν τὴν πόλιν, καὶ μάλιστα ἐδείνωσεν αὐτὴν, διότι ἐκάλυψε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα μὲ Ῥωσικὴν σημαίαν.

Δύο τινὰ ἠδύναντο νὰ φέρωσιν ἄμεσον ῤῆξιν μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Στρογονῶφ, ἡ ἀπόφασις τῆς Πύλης τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν σιταγωγίαν ἐκ τοῦ Εὐξείνου εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ ἡ αἴτησις τοῦ Στρογονῶφ τοῦ νὰ συγχωρήσῃ αὕτη τὴν ἐν τῷ Βοσπόρῳ διαμονὴν ἐνὸς Ῥωσικοῦ πλοίου πρὸς ὑπηρεσίαν του. Τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν πειρατικῶν, τὰ ὁποῖα οὐχὶ σπανίως ὑπὸ Ῥωσικὴν σημαίαν διέπλεον τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἀπέκλεισε τὴν πρῶτεύουσαν τῆς ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου εἰσαγωγῆς σίτου. Ἡ Πύλη ἐφοβεῖτο καὶ δι' αὐτοῦ ἔτι τοῦ περιορισμοῦ μεγίστους κινδύνους ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ, ἐνῶ ἐξῆρτισε ταχέως πλοῖα τινὰ καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὰ Δαρδα-

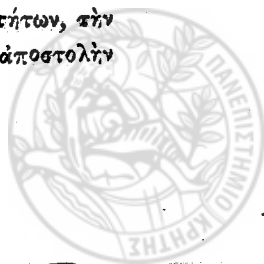
νέλλια, ἐπροσκάλεσε τὸν πασσαὶν τῆς Αἰγύπτου, τὰ πειρατικὰ κράτη, καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τῶν πειρατῶν, καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς, ὅτι ὅλα τὰ ἐκ τοῦ Εὐξείνου προερχόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν σιτηρὰ, ὑφ' οἰανδήποτε σημαίαν, ἔπρεπε νὰ μεταφέρονται εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς ἀποθήκας καὶ νὰ πωλῶνται εἰς αὐτάς. Ὁ Στρογονῶφ, ὃν εἰδοποίησε περὶ τούτου διὰ διακρινώσεως ἀπὸ 11 Μαΐου, ἠρνήθη τὴν συγκατάθεσίν του εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, ὅπερ ἀντέκειτο εἰς τὰ ἄρθρα 31, 32 καὶ 35 τῆς ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1783 μεταξύ Ρωσσίας καὶ Πύλης συνημμένης συνθήκης, ὅπερ βεβαίως ἠδύνατο ν' ἀπαιτῆ ἡ ἀνάγκη τῆς στιγμῆς καὶ ἐπομένως δι' ἐπεικοῦς συνεννοήσεως νὰ ἐπιτραπῆ καὶ ἐφαρμοσθῆ ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἄν καὶ ῥητῶς ἤρνεϊτο τοῦτο ἐν τῇ ἀπὸ 16 Μαΐου ἐγγράφῳ αὐτοῦ ἀπαντήσῃ, καὶ ἠπεῖλει διὰ τῆς ῥήξεως, οὐχ' ἦττον ὁ Στρογονῶφ ὑπέσχετο νὰ προμηθεύσῃ εἰς τὴν Πύλην ὅσα σιτηρὰ ᾔθελεν ἐν Ὁδησσῷ κατὰ τὴν ἐκεῖ ἀγοραίαν τιμὴν.

Τὸ δεύτερον ἐπροκάλεσε δυσάρεστα βήματα, ἅτινα εἶδινωσαν σφοδρῶς τὴν ἔριδα, καὶ τὸ Πέρα ἤρχισε νὰ φοβῆται σχεδὸν καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Στρογονῶφ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκπληρῶν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ εἶχε διατάξει τὴν ἀποστολὴν μικροῦ τινος πολεμικοῦ πλοίου εἰς τὸν Βόσπορον. Τὴν 12 Μαΐου ἐγνωστοποίησε τοῦτο ὁ Στρογονῶφ εἰς τὴν Πύλην, τὴν δὲ 7 ἐφάνη τὸ πλοῖον ὑπὸ σημαίαν ταχυδρομικοῦ καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς Βουγιουκτερέν. Ἡ Πύλη ἐξέλαβε τὸ πλοῖον τοῦφο ὡς παρουσιάζεν ἑαυτὸ, ἥτοι ὡς ἐμπορικόν, καὶ ἐφυλακίσεν ἐπὶ τινι προφάσει τὸν πλοίαρχον. Εἰς τὴν βιαιοπραγίαν ταύτην προσέθηκε καὶ ἄλλην, φυλακίσασα τὴν οἰκογένειαν Ρώσου ὑπηκόου κατοικοῦντος εἰς Γαλατὰν καὶ σφραγίσασα τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, συλλαβοῦσα ἑλληνας φυγάδας ἐπὶ ῥωσικῶν πλοίων, ὅπερ συνεπήγαγε τὴν ἄρνησιν τοῦ ἀπόπλου εἰς τὰ πλοῖα ὄλων τῶν σημαίων. Αἱ ἐκ Σμύρνης καὶ τοῦ Ἀρχιπελάγους εἰδήσεις, αἵτινες φυσικὰ ἐξώγκονον τὰ καθ' ἑαυτὰ ἤδη

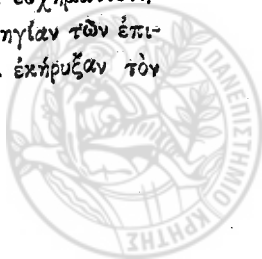
δεινὰ γεγονότα, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἑλλη-
νικὰ πλοῖα περιέπλεον τὴν θάλασσαν ταύτην, ἠπέλουν ὅλους
τοὺς λιμένας, ἤρπαζαν Τούρκους ἐξ εὐρωπαϊκῶν πλοίων καὶ
τοὺς ἐφόνεον· ὅτι ὄχι μόνον ὄλαι αἱ Κυκλάδες ἀλλὰ καὶ ἡ
Χίος, Μυτιλήνη καὶ Τένεδος ἦσαν ἐπαναστατημένοι, ὥστε ἡ
Πύλη ἐκράτησεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια τὸν ἐξ 6 πλοίων στολί-
σκον, ὃν ἐσκόπει ν' ἀποστείλῃ κατὰ πρῶτον, ὡς μὴ ἀρλούντως
ἰσχυρὸν, ἐσκήρυναν ὄλας αὐτῆς τὰς ἀποφάσεις. Ὁ Σουλτάνος
ἐσύστησε στρατόπεδον ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας, καὶ διή-
ρесеσεν αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν εἰς ἑπτὰ στρατιωτικὰ τμήματα,
ἐφ' ἑκάστου τῶν ὁποίων προέστησεν ἓνα Πασοῦν. Ἐν ταῖς
παρὰ τῷ μουφτῇ καὶ μεγάλῳ βεζίρῃ συσκέψεσιν, εἰς ἃς πα-
ρῆσαν ὁ Ἄγᾶς τῶν Γενιτσάρων καὶ δύο ἄλλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ
τάγματος τούτου, ἐσυζήτησαν συχνάκις περὶ τῶν στρατιωτι-
κῶν μέσων τοῦ κράτους καὶ περὶ τῆς μετατροπῆς τῶν γενιτσά-
ρων εἰς μόνιμον στρατεύμα. Ἐδόθησεν πρὸς ὅλους τοὺς Μου-
σουλμάνους τῆς αὐτοκρατορίας νοθεσῖαι ν' ἀφήσωσι τὰς με-
ταξὺ των διαφορὰς, καὶ νὰ ἐνωθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πί-
στεως. Ἐσκέφθησεν περὶ συστάσεως ἐνὸς αὐτοκρατορικοῦ ἀρ-
χηγείου ἐν Ἀνδριανουπόλει. Ἐπεσκεύασχεν τὰ φρούρια καὶ τὰ
πυροβολεῖα παρὰ τὸν Βόσπορον, θεωροῦντες τὸν μετὰ τῆς
Ῥωσσίας πόλεμον ὡς ἀφευκτον καὶ ἐπικείμενον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀντηλλάσσοντο διακοινώσεις μεταξὺ τῆς
Πύλης καὶ τῆς Ῥωσσικῆς πρεσβείας περὶ τῶν πραγμάτων τῶν
Ἡγεμονειῶν. Ἡ Πύλη ἐπέμεινεν εἰς τὴν περὶ παραδόσεως
τῶν φυγάδων αἰτησίῃ τῆς, εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ ν' ἀποστείλῃ
τοὺς Ὀσποδάρους εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας, καὶ εἰς τὴν στρα-
τιωτικὴν διοίκησιν αὐτῶν. Ὁ δὲ Ῥώσσοσ πρέσβυς ἠρνήθη τὴν
παραδόσιν, ὡς καταστᾶσαν ἀδύνατον ἐκ τῆς παραφορᾶς τῆς
Πύλης, ἐκήρυξεν ὅτι ἐλύθησαν ἅπαντες οἱ δεσμοὶ τοῦ κοινοῦ
δικαίου, διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς διαπραχθεισῶν ὠμοτήτων, τὴν
στρατιωτικὴν διοίκησιν ὡς ἀπορρίπτεαν καὶ τὴν ἀποστολὴν

τῶν Ὀστροδόρων ὡς ἀναγκαίαν καὶ ἀνεπίδεκτον ἀναβολῆς, ἵνα ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα. Καθ' ἡμέραν ᾗξανεν ἐκεῖ ἡ ἀναρχία. Ὁ Βλαδιμηρέσκος ἐκράτει φυλακισμένον τὸν μητροπολίτην καὶ τινα μέλη τοῦ Βλαχικοῦ Διβανίου, καὶ ἦτο κύριος τῆς χώρας. Ὁ Ὑψηλάντης ἐνησχολεῖτο ἐν Τεργοβίστῃ εἰς ἀμυντικὰ ἔργα. Ἡ διαίρεσις μεταξὺ τῶν δύο κομματαρχῶν ᾗξῃσεν ἤδη μεγάλως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου, ὥστε μόνον ὁ κοινὸς φόβος τῆς προσεγγίσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἴσταντο ἤδη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ Δουνάβεως, τοὺς ἐκράτει ἀπὸ τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας. Ἐν Ἰασίῳ οἱ ἑταιρισταὶ κατέλαβαν διὰ τῆς βίας τὴν κυβέρνησιν, ἐνῶ πολλοὶ Βογιάροι εἶχαν μυστικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν πασσᾶν τοῦ Ἰσμαηλίου. Ἀνήγειλαν ὅτι προσεχῶς θὰ εἰσβάλωσι τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα καὶ θὰ φθάσωσι χρηματικὰ συνδρομαὶ ἐξ ἑλληνικῶν ταμείων, καὶ οὕτω διετήρησαν ἀκμαῖον τὸ θάρρος τῶν ὀπαδῶν τῶν. Ἀλλὰ τὴν 13 Μαΐου ἐπέπεσεν ὁ Ἰβραὴμ-πασσᾶς μετὰ 6,000 ἀνδρῶν καὶ 17 κανονοφόρων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν παρὰ τὸ Γαλάζιον καὶ τοὺς κατετρόπωσε. Τοῦτο ἐβίασε τοὺς ἑταιριστὰς νὰ κενώσωσι τὴν 18 τὸ Ἰάσιον. Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς προήλασεν ὁ πασσᾶς τῆς Σιλιστρίας εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκურίευσεν ἀμαχητὶ τὴν πόλιν.

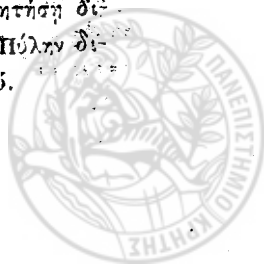
Ἡ Πύλη ἐπέισθη ἤδη ὅτι ὁ μεγαλείτερος κίνδυνος ἠπειλεῖ αὐτὴν ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ὅθεν ὑπῆρξε σκληρὰ καὶ ἀμετάπιστος εἰς τὰ μέτρα, ἅτινα κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἠδύναντο ν' ἀποτρέψωσιν αὐτόν. Αἱ κακαὶ εἰδήσεις ἐφθάνον ἀλληλοδιαδόχως ἐκεῖθεν. Ὁ Σουλτάνος ἔμαθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πῶς ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἑλλὰς ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τῆς Πελοποννήσου, οἱ Τοῦρκοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄχυρα φρούρια, καὶ ἐπολιορκούντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, πῶς ἐσχηματίσθησαν τὰ πολυάρθιμα ἐκεῖνα σώματα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν ἐπισκόπων, προϋχόντων καὶ ὀπλαρχηγῶν τῶν καὶ ἐκῆρξαν τὸν

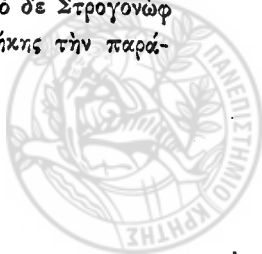
Θρησκευτικὸν καὶ πανώλεθρον πόλεμον κατὰ Ξερὰν καὶ θάλασσαν εἰς Ἀμφισσαν, Λεβαδίαν καὶ ὅπου οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἀσφάλειαν ὀπισθεν τῶν τευχῶν, τοὺς κατέσφαζαν ὅλους. Πῶς ἐθεώρουν βεβαίαν τὴν βρῆθειαν τῆς Ρωσσίας καὶ σταυροφορίαν τινὰ ὅλης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, πῶς ἤλπιζαν καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν συνδρομὴν τοῦ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκ τούτων ἐννοεῖται διατί ἡ Πύλη δὲν ἐσυγχῶρει τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν ἐκ τοῦ Εὐξείνου, οὔτε ἐπέτρεπε τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἡλάττου αὐτῇ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁμήρων, καὶ ἤϋξανε τὸν τῶν ἐπαναστατῶν. Ἦρνεῖτο ἐπιμόνως εἰς τὰ πλοῖα ὄλων τῶν σημαῖων, ἅτινα δὲν παρέδιδον αὐτῇ τὰ σιτηρὰ εἰς τὰς ὑπ' αὐτῆς ὠρισμένας τιμὰς, τὰ φερμάνια τοῦ ἀπόπλου. Ὁ αὐστριακὸς διάγγελος παρεπονέθη ἐν τινι διακοινώσει ἀπὸ 20 Μαΐου διὰ τὴν βλάβην ταύτην τοῦ ἐμπορίου. Ὁ Στρογονῶφ ἐπανελάβε τὸ αὐτὸ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας, καὶ παρήγγειλε πρὸς τοὺς Ρώσσους ἐμπόρους ν' ἀναχωρήσωσι, ν' ἀπαιτήσωσι τὰ φερμάνια τῶν καὶ ν' ἀναφέρωσιν ἐπιστήμως τὴν ὡς ἐκ τῆς ἀρνήσεως ἐπιγιγνομένην αὐτοῖς ζημίαν, ἐπεκαλέσθη δὲ, ὡς πρὸς τὰ ῥωσικὰ σιτηρὰ ἐπὶ τῶν μὴ ῥωσικῶν πλοίων καὶ τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν ἐπὶ τῶν ῥωσικῶν, τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα.

Ὅ,τι διευκόλυνε τῇ Πύλῃ τὴν ἀντίστασιν, ἦτον ἐν μέρει ἡ κλίσις τῶν ἐμπόρων τοῦ νὰ πωλῶσι τὰ σιτηρὰ εἰς αὐτὴν, ἡ εὐκολία μεθ' ἧς οὗτοι συνεφώνουν μετ' αὐτῆς, πρὸ πάντων δὲ ἡ ἔλλειψις ἐνόητος, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο μεταξὺ τῶν πρέσβων τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων. Ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία, αἵτινες εἶχον μικρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν εἰς τὸν Εὐξείνου, ἐφάνησαν ὅτι ἤθελον νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν Πύλην ἰδίως δὲ ὁ λόρδος Στραγγφόρδος, ὅστις ἐσκόπει ν' αὐξήσῃ τὴν ἐπιφόρὸν του ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, ἀνεγνώρισεν εἰς τὴν Πύλην τὸ δικαίωμα τῆς πράξεως ταύτης, καὶ περιορίσθη μόνον νὰ ζητήσῃ δικαίας τιμὰς διὰ τὰ ὑπὸ ἀγγλικῶν πλοίων εἰς τὴν Πύλην δι-

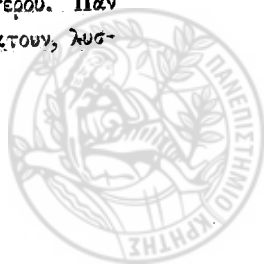
δόμενα σιτηρά. Ἡ Πύλη, ἥτις ἤδη κατὰ τὴν ἀφίξιν του, θερμῶς ἐνεκολπώθη αὐτὸν, ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας του. Ἐδειξεν ὅτις μόλις ἠδύνατο νὰ περιμένῃ τὴν ἐπίσημον παρουσίαςιν του πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἐνῶ πρὸς τὸν Ῥώσσον πρέσβυν, ὅστις ἐξητήσατο τὴν ἐδικήν του, μόλις ἀπεκρίθη. Ἡ κυρία Στραγγφόρδου, ἥτις παρευρίσκατο εἰς τὴν ἔντευξιν τοῦ συζύγου της, ἔτυχεν ἐξειδιασμένης περιποιήσεως ὅπερ ἦτο τιμὴ ἀπαραδειγματίστος. Τὴν νομισματικὴν συλλογὴν τοῦ πρὸ δύο ἐβδομάδων ἀποκεφαλισθέντος Χαντσερλῆ ἔδωκεν ἡ Πύλη τῷ λόρδῳ Στραγγφόρδῳ ὡς δῶρον, καὶ οὗτος τὴν ἐδέχθη. Ἀντὶ τούτου ἠξίου παρ' αὐτοῦ νὰ καλέσῃ ἐκ Μάλτας εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος πολεμικὰ πλοῖα κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν, ἵνα πέμψῃ τὴν περὶ βοηθείας πρόσκλησίν της εἰς τὰ πειρατικὰ κράτη, ἣν εἶχε συσκευθῆ μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶχεν ὑποχρεωθῆ εἰς τετραπλῆν ἀποζημίωσιν τῆς βλάβης, ἥτις ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τούτου εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς πλοιάρχους.

Οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης ἐποίουν διαβρήδην τὴν σύγκρισιν μεταξύ τῆς διαγωγῆς τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, λέγοντες ὅτι «ὁ Ῥώσσοσ πρόξενος Πατρῶν εἶναι ὁ πρωτοεργὸς τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ δὲ Ἀγγλος ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὁ πρῶτος ὅστις εἰδοποίησε τὴν Πύλην· ἡ Ῥωσσία δέχεται τοὺς προδότας καὶ ἡ Ἰονικὴ πολιτεία τοὺς ἀπωθεῖ· ἡ ἀγγλικὴ σημαία θὰ βοηθήσῃ ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει τὰ τουρκικὰ πλοῖα κατὰ τῶν ἐλληνικῶν πειρατικῶν, ἡ δὲ Ῥωσσικὴ λάμπει ἐπὶ τῶν πειρατικῶν τούτων, ἅτινα πλέουν μὲ Ῥωσσικὰ ἔγγραφα, καὶ ὁ Ῥώσσοσ πρόξενος Χίου φυγῶν εἰς Ψαρὰ, ὤπλισεν ἐκεῖ τὰ πλοῖα, ἅτινα ἔκτοτε ἠνώθησαν μετὰ τῶν Ὑδραϊκῶν καὶ Σπετσιωτικῶν. Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος ἐβεβαίωσε ἐν τῷ πρὸς τὸν Σουλτάνον λόγῳ του ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε θὰ συγχωρήσῃ νὰ προσβληθῇ ἡ ἀκεραιότης τοῦ τουρκικοῦ κράτους· ὁ δὲ Στρογονόφ ἀποφεύγει ἐναντίον τοῦ γράμματος τῆς συνθήκης τὴν παρά-

δοσιν τῶν ἀδίκως κατεχομένων Ἀσιατικῶν φρουρίων καὶ θέλει νὰ διαφιλονεικῆσῃ τῇ Πύλῃ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διοικῆ ἐπαρχίας ἀνηκούσας αὐτῇ καὶ νὰ τιμωρῆ ταραχοποιούς ὑπηκόους.»

Ἡ δυσπιστία μεταξὺ τοῦ Ρώσσου καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ πρέσβεως ἤρξανε, καθ' ὅσον ἀνεπτύσσετο ἔτι μᾶλλον ἡ θέσις των. Ὁ Διάγγελος ἔκλινε πρὸς τὸν Στρογονῶφ, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς διαθέσεις τῆς αὐτῆς του. Ἐν τούτοις ἡ θέσις τῆς πρωτευούσης ἐγένετο καθ' ἐκάστην ἀβεβαιότερα. Αἱ θανατώσεις ἐξηκολούθουν πολυάριθμοι. Ὁ ὄχλος διέπραττεν ἀκωλύτως βιαιοπραγίας παντὸς εἶδους. Τὰ ἄτακτα στρατεύματα ἐστασίαζον, οἱ κοινοὶ Γενίτσαροι ἀφήκων τὰ ἰδιωτικά των ἔργα καὶ πράγματα καὶ ὁ ὄχλος προσετέθη αὐτοῖς. Αἱ σφαγαὶ τοῦ Γαλαζίου, Ἰασίου καὶ ἄλλων μερῶν ἐφαίνοντο ὅτι διηρέθιζον τὴν δίψαν τοῦ αἵματος ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης. Ἡ δὲ κυβέρνησις πολλάκις ἔβλεπε τὴν ἀνάγκην νὰ σταματᾷ τὴν μανίαν τοῦ λαοῦ, διέταξε νὰ διαλύωνται αἱ συναθροίσεις τῶν καφφοπωλείων, ἐξώρισε πολλοὺς Οὐλεμάδας καὶ ἀξιωματικούς, καὶ τινὰς μάλιστα ἐθανάτωσεν. Ἐπεμψε πολλὰ στίφη Γικμάκων, ἦτοι φυλάκων τῶν φρουρίων, εἰς τὸν στόλον· συνεκέντρωσε δὲ καὶ ὑπὸ τὸν Ἰβραῖμ πασαῖν τῆς Προύσσης παρὰ τὸν Βουγιουκτερέν στρατόπεδον ἐκ 12,000 ἀνδρῶν ὄρισσα αὐτοὺς νὰ ἐπιτηρῶσι συγχρόνως τὰ βίαια ταῦτα στίφη. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἐφαίνετο συναρπαζομένη συχνάκις ὑπὸ τῆς παραφορᾶς· τὰ τρομερὰ τῆς μέτρα κατὰ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὑπηρετούντων Πελοποννησίων, τοὺς ὁποίους διέταξε νὰ συλλάβωσι, νὰ μετακομίσωσιν εἰς τὸν στόλον νὰ πνίξωσιν ἐν μέρει καὶ νὰ πωλήσωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των· αἱ ἀδιάκοποι θανατώσεις κληρικῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ἡ βίαια ναυτολογία τῶν νησιωτῶν Ἑλλήνων ἐνέσπειραν ἀδιαλείπτους τρόμους μεταξὺ τοῦ ἐνὸς μέρους τῶν κατοίκων, καὶ ἤρξανε τὴν μανίαν τοῦ ἐτέρου. Πᾶν εἶδος ἐμπορίου ἐσταμάτησεν, ὅλαι αἱ τέχναι ἠπράκτων, λυσ-

σῶντα στίφη διήρπαζαν τὰς οἰκίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἠπέι-
 λουν τὰς τῶν Φράγκων ἢ φυγῇ, ἢ τις συχνάκις ἀπατούγγανε,
 καὶ οἱ φόνοι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἠΐξανον· ὁ τουρκικὸς λαὸς ἐφάνετο
 ὡς μεθύων, καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες παρηκολούθουν τοὺς κακούρ-
 γους· ἅπαντες δὲ ἀνεβῶων, θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους! Αἱ
 ἐπαρχίαι ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τῆς πρωτεύουσας. Εἰς
 τὴν Μαγνησίαν καὶ Σμύρνην ἔλαβον χώραν φονικαὶ σκηναί. Ἐν
 Ἀδριανουπόλει, ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν Γεντισάρων καὶ παρὰ τὴν
 θέλησιν τοῦ μολλά, ἐθανατώθησαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς
 Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀνωτάτων τάξεων, ἐν οἷς καὶ ὁ πρῶν πα-
 τριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος, ὅστις ἔζη ἐκεῖ ἀπο-
 μεμακρυσμένος τῶν πραγμάτων. Ἡ διάλυσις αὕτη ὄλων τῶν
 δεσμῶν τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἡ περιφρόνησις πρὸς ὅλας τὰς
 χριστιανικὰς Δυνάμεις, ἠνάγκασαν τὸν Στρογονόφ νὰ διακόψῃ
 τὰς σχέσεις του μετὰ τὴν Πύλην. Ὡς πρόσφασις δὲ πρὸς τοῦτο
 εὔρε τὴν ἀπειλὴν τοῦ Διθανίου, ὅτι θὰ ἐκδιώξῃ βιαίως ἐκ τοῦ
 Βοσπόρου τὸ σταλὲν αὐτῷ ταχυδρομικὸν πλοῖον καὶ τὴν προ-
 σπάθειαν τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ Σταυροδρομίου εἰς
 Βουγιουκτερέν μετοίκισίν του. Τὴν 5 Ἰουνίου ἐγνωστοποίησε
 τὴν ἀπόφασίν του πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην, καὶ εἶπεν ὅτι πε-
 ριμένει τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του. *) Οἱ Τούρκοι πε-
 ρωρίσθησαν νὰ τὸν ἐπιτηρῶσιν εἰς Βουγιουκτερέν καὶ νὰ προ-
 σμένωσιν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκθέσεών του, τὰς ὁποίας ἀπέ-
 στειλε τὴν 9 Ἰουνίου.

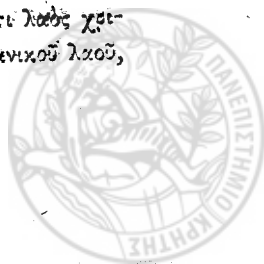
Τὴν 12 Μαΐου ἀνεχώρησαν οἱ μονάρχαι ἐκ Ααυβιάχης. Κατ'
 αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως συνέπεσε νὰ λάβῃ ὁ Ἀλέ-
 ξανδρος τὴν εἶδησιν περὶ τῶν αἱματηρῶν σκηνῶν τῆς Κωνσταν-
 τινουπόλεως. Ὁ βίαιος καὶ τραγικὸς χαρακτὴρ τοῦ πολέμου,
 τὰ ἀνυπολόγιστα ἐπακόλουθα, ἅτινα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διὰ τὴν
 Πύλην, δι' ὅλους τοὺς χριστιανοὺς ὑπηκόους τῆς, διὰ τὰ γει-

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 16.

τονικά κράτη καὶ διὰ τὰ σπουδαιότερα συμφέροντα τῆς Εὐρώπης συνεκίνησαν τὴν ψυχὴν του. Ἡ ἐπανάστασις, ἣν κατὰ πρῶτον ἐθεώρησαν ὡς πρότκαιρὸν τι κίνημα, παρέστη ὡς μία ἐκ τῶν καταστροφῶν ἐκείνων, αἵτινες εἶναι προωρισμένοι νὰ μεταβάλλωσι τὴν τύχην τῶν κρατῶν. Ὁ κόμης Καποδίστριας ἔφειλε νὰ βλέπῃ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔποψιν, καὶ ἐπομένως νὰ αἰσθάνηται τὰς ἀδυναμίας, αἵτινες προέκυπτον ἀπειλητικῶς ἐκ τῶν συμβάντων κατ' αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ. Ἄφειλε ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι τῷ ἦτον ἀδύνατον νὰ συμβιβάσῃ τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα τῷ ἐπέβαλλεν ἡ θέσις του, πρὸς τὴν συμμετοχὴν, τὴν ὁποῖαν ἐβιάζετο νὰ λάβῃ εἰς τὰ συμφέροντα, καθήματα καὶ κινδύνους, εἰς τὰς ἐπιθυμίας, τὰς περικλήσεις καὶ τὰς ραδιαγωγίας τῶν πολυαρέθμων φίλων του. Ἐναργῆς παρέστη αὐτῷ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ πύσῃ τὴν ψευδῆ θέσιν, τὴν ὁποῖαν εἰς τοιαύτας περιστάσεις νοημονέστερος καὶ ἰσχυρώτερος αὐτοῦ ἀνὴρ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερικήσῃ· καὶ εἰάν ἐκ φιλοδοξίας ἢ κακῶς ἐννοουμένης φιλοπατρίας ἀμφέβαλλεν εἰσέτι περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης, ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς ἐξ οἰκείας θελήσεως θὰ τὸν ἀπήλασσε τοῦ ἐπικινδύνου τούτου καὶ δυσχεροῦς ἔργου. Ἀλλ' ὑπερβολικὴ ἐπιείκεια καὶ καλοκγαθία ἐμπόδισαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ προβῇ ἐγκλίμως εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἥτις θὰ τὸν ἀπῆλασεν ἀπὸ πολλῶν μεριμνῶν καὶ ἀντιφάσεων.

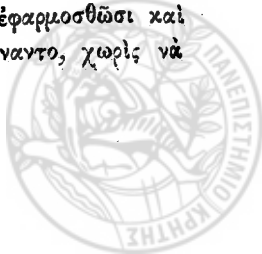
Ἐπεδείξαμεν ἤδη τὴν πορείαν, τὴν ὁποῖαν ἀπεφάσισαν τ' ἀνακτοβουλία νὰ λάβωσιν. Αἱ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐποχῆς, ὡς ἐνόμιζον, προερχόμεναι ἀρχαί των, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀμοιβαίας θεσεως των ἐξηρητημένα συμφέροντα, οὐδεμίαν ἄλλην ἐσυγχώρουν. Ἀσύνητον καὶ ἄσκοπον ἦτο ν' ἀξιοῖ τις παρ' αὐτῶν νὰ γείνωσιν ὄργανα τῆς ἀταξίας καὶ ἀνατροπῆς τοῦ καθεστώτος. Ἐξήντησαν ὅλας τὰς θεωρίας, ἵν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ ἐξουσία τῆς Πύλης ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο νόμιμος, ὅτι καθὼς χριστιανικῶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὑπὸ κωσὸς μὴ χριστιανικοῦ λαοῦ,

ἄνευ παραβάσεως ὄλων τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων κανόνων, ὅτι οὐδεμία παραγραφὴ καθίστα νόμιμον τὴν ἀπώλειαν ἀναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων· ὅτι τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων ἀνήκον εἰς τὴν τάξιν ταύτην, καὶ ἐὰν παρεγνωρίσθησαν ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας, ἠδύναντο κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ν' ἀναγνωρισθῶσιν, ἐπομένως ἡ ἐπανάστασις ἦτο καθήκον ἱερὸν, δικαίαι ἀπόληψις τοῦ βιαίως ἀφαιρεθέντος, καὶ ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι μονάρχαι ἀμαρτάνουν πρὸς τὸν Θεὸν, τὴν συνείδησιν καὶ τὸ καθήκον αὐτῶν, ἐὰν διστάζωσιν ἐπὶ στιγμὴν νὰ κηρυθῶσι κατὰ τῶν καταπιεστῶν ὑπὲρ τῶν κατεπιεζομένων, κατὰ τῶν τυράνων ὑπὲρ τῶν θυμάτων.

Αἱ θεωρίαι αὗται ἠδύναντο νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὰς ἰδέας καὶ ἐπιθυμίας τῆς ἐποχῆς, καὶ εἰς ἄλλας παρὰ τὰς πράγματι ὑφισταμένας πολιτικὰς σχέσεις νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς πολιτικὴν μεταβολήν· ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπογραμμὸς εἰς τὰ ἀνακτοβούλια, ἅτινα ἐθεώρουν ἑαυτὰ ὡς προωρισμένα, οὐχὶ νὰ διορθώσωσι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ὅπερ ἀνήκει εἰς ἀνώτερόν τι ὄν καὶ οὐχὶ εἰς ἀσθεῖ ἢ πλάσματα, ἀλλὰ νὰ διατηρῶσι τὸ κῆρος τοῦ θετικοῦ δικαίου, ὅπερ κανονίζει τὰς σχέσεις τῶν κρατῶν πρὸς ἄλληλα, καὶ δὲν δύναται ἄνευ προσβολῆς κατὰ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ὑπάρξεως νὰ προσβληθῇ ἐν τρίτῳ τινί. Ἡ ἐξουσία τῆς Πύλης παρήχθη ἐκ κατακτῆσεως καὶ ἡ κατάκτησις, ὅπως καὶ ἂν ἐγένετο, πρέπει βεβαίως παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ θεωρῆται ὡς νόμιμος τίτλος τῆς ἐξουσίας. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξουσία τῶν Τούρκων ἐκυρώθη διὰ πολλῶν συνθηκῶν μετὰ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, ὥστε αὗται δὲν ἠδύναντο, χωρὶς νὰ παραβιάσωσι τὰς συνθήκας ταύτας, ν' ἀμφισβητήσωσι τὴν νομιμότητα τῆς ἐξουσίας ταύτης.

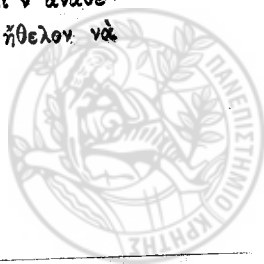
Ὅθεν αἱ ἐπίσημοι διακηρύξεις, δι' ὧν οἱ μονάρχαι εἶχον καταδικάσει πᾶσαν ἐπανάστασιν, ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἐὰν ἀνακτοβούλια δὲν ἠδύναντο, χωρὶς νὰ

ἔλθωσιν εἰς προφανῆ ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτὰ, νὰ κηρύξωσιν ὡς ἀθῶον καὶ ἐπαινετὸν ἐπὶ τῆς μιᾶς ἀκτῆς τῆς μεσογειοῦ, ὅ,τι ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἐπολέμησαν ὡς ἐγκληματικὸν καὶ τιμωρητέον. Ἡ σκέψις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ βᾶσις τῶν πρώτων ἀποφάσεών των. Μόνον ἡ Ῥωσσία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία ὑπέγραψαν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν καταδίκην τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διπλωματικὰ ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ ἡ Γαλλία καὶ Ἀγγλία παρέδεχθησαν τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐναντίον ἰσχυροῦ τινος ἐσωτερικοῦ κόμματος, ὅπερ ὄφειλαν νὰ περιποιηθῶσι, καὶ ἐκήρυξαν λόγῳ καὶ ἔργῳ ὅτι ἀσπάζονται τὸ ἐν Λαυδᾶχῃ καθιερωμένον σύστημα.

Ἄλλὰ καὶ τὸ συμφέρον τῶν Δυνάμεων ἐσυμβιδάζετο πληρέστατα πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν, περὶ ἧς πρόκειται ἐνταῦθα, ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων ἦτον ὀλίγων μόνον ἀνδρῶν ὄνειρον· τ' ἀνακτοβουλία ἠδύνατο νὰ θεωρῶσι τὴν ἀπόπειραν πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῆς ὡς ὀλίγον βέβαιον καὶ διαρκὲς ἐπιχειρήμα, ἀλλ' ὄφειλαν νὰ φροβῶνται, ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, τὰ παντὸς εἶδους κακὰ, τὰς ἐρημώσεις καὶ φονικὰς σκηναῶς, ἃς συνεπήγετο, καὶ τὴν ἀταξίαν ἣτις ἔπρεπε νὰ προέλθῃ ἐκ τούτων. Ὅθεν ἡ πρώτη των εὐχὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖ ἄλλη, εἰμὴ νὰ εἰδῶσι τὴν ἀπόπειραν ταύτην ὡς οἷόν τε τᾶχιον ματαιουμένην. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ὅσον καὶ ἐὰν ἐθεώρουσιν ἐνόχους τοὺς πρωταίτιους, συνηγόρουσιν ὑπὲρ τῶν συμπαρασεσυρμένων λαῶν ἢ φιλανθρωπία καὶ ἡ θρησκεία, διὰ τοῦτο ἤρμοζεν εἰς τὴν καλοκαγαθίαν τῶν κυβερνήσεων νὰ εὖρωσιν ἐν μέσον, δι' αὐτὴν νὰ χαλινώσωσι τὴν παρωργισμένην Πύλην, καὶ νὰ δυνηθῶσι νὰ εἰσαγάγωσι βελτιώσεις εἰς τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικοῦσιν χώρας.

Ἴνα δ' ἐπιτύχωσι τὸν διπλοῦν τοῦτον σκοπὸν, δύο πράγματα εἶχαν νὰ πράξωσιν· ἦτο δηλονότι ἀναγκαῖον νὰ γνωστοποιήσωσι πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτι ἐχρεώσταν ν' ἀποστῶσι πάσης περαιτέρω προσβολῆς, καὶ ν' ἀναθέσωσι τὴν ὑπόθεσιν των εἰς τὰς δυνάμεις, ἂν δὲν ἤθελον νὰ

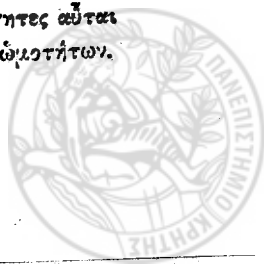
ἐμποδίσωσιν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τινος ἀναλόγου ἀμνηστίας καὶ εὐνοϊκοῦ διοργανισμοῦ τοῦ μέλλοντος. Τοῦτου ἐπιτευχθέντος, ὄφειλαν ν' ἀρχίσωσι μετὰ τῆς Πύλης σπουδαίας καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ἀμεταθέτους διαπραγματεύσεις, νὰ ἐνεργήσωσι δὲ ἀπὸ κοινοῦ μὲ φιλικὸν καὶ σταθερὸν ἔφος, ὥστε νὰ παύσωσιν αἱ ὀμότητες τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐκδικήσεως, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπαγορεύσωσι τὰς ἀναμορφώσεις ἐν τῇ δικίῃσει, καὶ νὰ προσπαθήσωσι νὰ πείσωσι τὴν Πύλην περὶ τῆς ὠφελείας, ἥτις θὰ προέκυπτεν ἐκ τούτων ὑπὲρ αὐτῆς ταύτης.

Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις δὲν ἠσπάσθησαν τὴν πορείαν ταύτην, τὴν ὁποίαν μόνον ἠνωμένοι ἐδύνατο ν' ἀκολουθήσωσι μετὰ βαρύτητος, ἥτις βεβαίως θὰ ἔλλειπεν ἀπὸ πάσης ἄλλης πορείας. Ἀφοῦ ἂ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς Λαυδάχης, περιήχησαν εἰς τὰ ὦτά του ἄλλαι φωναὶ, καὶ ἤλκυσαν τὸν ἄνθρωπον, ἃν καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐλκύσωσι τὸν αὐτακράτορα. Ἐὰν ἐπετύγχανον τὸ δεύτερον, δὲν θὰ ἐλαμβάνοντο τοῦλάχιστον τὰ ἡμιτελῆ ἐκεῖνα μέτρα, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὴν προσηλῆ ἐποχὴν. Μόνον ἡ Ῥωσσία ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἀνυπόπτως, ὅ,τι ἐπεδίωκον οἱ ἑταίρισται ὡς ἔσχατον σκοπὸν. Δι' ἄλλων Δυνάμεων γινόμενον θὰ ἐφαίνετο ὡς ἐνέργεια κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ θὰ ἔλυε τοὺς σπουδαίους φιλικούς δεσμούς μετὰ τοῦ κράτους τούτου. Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία ὄφειλε νὰ θεωρῇ τὸν Σουλτάνον ὡς εὐχρηστότερον γείτονα ἢ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ὅθεν μετὰ τῶν ἐσχάτων εὐχῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν ἑταιριστῶν ὑπῆρχε μέγα χάσμα, καὶ παράτολμον σχεδὸν ὄνειρον ἦτο τὸ ν' ἀφαιρῶσιν ὑπὲρ τοῦτο τὴν Ῥωσίαν διὰ τῆς βίαις τῶν περιστάσεων. Οὐχ' ἦττα ἤλιπρον τότε ἀκόμη πολλοὶ νὰ νικήσωσι τὴν πολιτικὴν διὰ φιλανθρωπικῶν καὶ χριστιανικῶν φρονημάτων, καὶ τοὺς συνέδραμον εἰς τοῦτο ἡ Ἑλλάς, αὐτὴ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ καὶ πολλοὶ σπουδαῖοι πολιτικεῖ ἀνδρες.

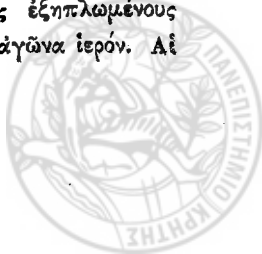

Ἡ κρυψὴ περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων διαπρατταμένων ὠμότητων ἀντήχησεν μυριοτρόπως καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἐθίζε τὰς εὐγενεστέρας χορδὰς τῶν ἀγαθωτέρων καρδιῶν. Ὁ Σουλτάνος, εἰς ὃν ἀπεδίδοντο αἱ ὠμότητες πάντων, ἴστατο κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην ὡς δῆμιος ἐπὶ τῆς λαμπητόμου. Βεβαίως τὸ πάθος δὲν ἔδωκεν αὐτῷ τὸν καιρὸν νὰ σκεφθῆ ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἦτο φοβερὰ, ὅτι ἐρόϊσθη λίαν αἰφνιδίως εἰς αὐτὴν καὶ ἄτι πολὺ διάφορα μέτρα ἢ τὰ ἐδικά του θὰ συνελέτου νὰ εὕρη κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τὴν ὀρθὴν καὶ πράγματι συμφέρουσαν αὐτῷ διαγωγὴν. Ἀλλὰ ποία εὐρωπαϊκὴ κυβέρνησις δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἐν ὁμοίᾳ θέσει θὰ ἐξεύρισκεν ἀμέσως τὰ πρόσφορα μέσα; Ὅσον ἀπροσδόκητα ἦσαν τὰ συμβάντα, τόσον τρομερωτέρα ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ ἐντύπωσις αὐτῶν. Ἀμ' ἀφοῦ ἐγνώσθησαν ὡς ἀλληλοδιάδοχα κτυπήματα, ἡ εἰσβολὴ εἰς τὰς Ἡγεμονείας, ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων, αἱ βιαιοπραγίαι καὶ παντοειδεῖς σφαγαὶ τῶν Μουσουλμάνων, πῶς νὰ μὴ ἀναφλεθθῆ ἡ μανία καὶ ἐκδίκησις; Πανταχόθεν ἐνέσκηψεν ἡ καταιγὶς ἐπὶ τῆς Πύλης, ἣτις ἐγίνωσκεν ὅτι δὲν τὴν ἐπροκάλεσε, πανταχοῦ εἶδεν ἑαυτὴν προδιδομένην καὶ κεκρηγμένον κατ' αὐτῆς τὸν πανώλεθρον πόλεμον, ὅχι ὅπως ἐκβιάσῃ τὴν ἐπιεικειάν της, ἀλλ' ὅπως καταστρέψῃ τὴν δύναμίν της, τὴν κατοχὴν της, τὴν ὑπαρξίν της. Τίς δὲν ἤξευρεν ὅτι ἐν τῇ παρακμῇ αὐτῆς εἶχεν ἔτι διατηρήσει συναίσθησίν τινα ἀξίας, ἣν ἔπρεπε νὰ πληγώσῃ ἡ τολμηρὰ ἐπίθεσις λαοῦ, ὃν ἐθεώρει πολὺ κατώτερόν της; Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἵτινες εἶχον νὰ ἐνεργήσωσι κατὰ τὴν θλιβερὰν ἐκείνην κρίσιν, ἐπειδὴ αἱ κυβερνήσεις των ἤθελον τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ὤφειλαν νὰ ἐκτιμῶσιν τὰς περιστάσεις ταύτας, νὰ μὴ καταπλαγῶσι εἰς τὴν θέαν τῶν πρώτων ἐκρήξεων, ἃς παρήγαγεν ὁ τρόμος, ἡ μανία καὶ ὁ φόβος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλοταχοῦ, καὶ ἰδίως νὰ μὴ λησμονήσωσιν, ὅτι αἱ ὠμότητες αὗται προκλήθησαν δι' ἄλλων οὐχ' ἥττον ἀσυγκώτων ὠμότητων.

Ἐνῶς ἡ Εὐρώπη ἀντήχει ἐκ τῆς μανιώδους κατακραυγῆς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ προσεκάλει εἰς σταυροφορίαν, τ' ἀνακτοβουλία καὶ τὰ ὄργανά των, ἰστάμενα ὑψηλότερον, ὤφειλον νὰ ἐργασθῶσιν ὅπως καταπραΰνωσι τὸν πυρετὸν τοῦτον, νὰ περιστείλωσι τὴν Πύλην διὰ συνετῶν καὶ ἀξιοπρεπῶν μέτρων, καὶ νὰ μὴ παραβλέψωσι τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς ἐπανόδου καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης. Αὕτη ἦτον, ὡς εἶχαν τότε τὰ πράγματα, ἡ μόνη ὑγιῆς πολιτικὴ. Ὑπῆρχε βεβαίως καὶ ἄλλη τις ἀλλοτρία τῷ δικαίῳ, ἣτις ἐπωφελομένη τὰς περιστάσεις, τὰ πάθη καὶ τὰς πλάνας τῆς ἐποχῆς, θὰ παρουσιάζετο ὡς τοιαύτη, ἣτις ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ τὴν δικαιολογίαν τῆς, καὶ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπαινέσῃ ἐκ τῶν προτέρων, ὅπως οὐδεὶς τὴν κατακρίνει ἐκ τῶν ὑστέρων. Αὕτη δὲ, προερχομένη ἐκ τῶν ἠνωμένων προσπαθειῶν τῶν Δυνάμεων, θὰ ἠδύνατο ν' ἀνεγείρῃ δυνατὸν προμαχῶνα κατὰ τῶν κινδύνων τοῦ μέλλοντος. Ἀλλὰ τοιαύτη πολιτικὴ ἀπαιτεῖ πλήρη ἀσφάλειαν τῶν κυβερνήσεων ἐσωτερικῶς, καὶ αὕτη ἔλειπε, τὸν μεγαλείτερον ἀμοιβαῖον σεβασμὸν καὶ ὁμόνοιαν, καὶ ταῦτα ἐπίσης ἔλειπον ἢ ἀπῆται μεγάλην ὑπεροχὴν μιᾶς Δυνάμεως, καὶ αὕτη δὲν ὑπῆρχεν.

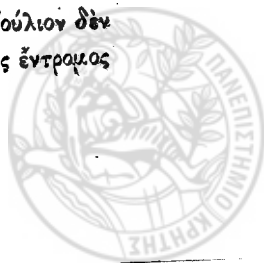
Ἄλλ' ἄλλαι σκέψεις καὶ ἀποφάσεις ἐπεκράτησαν. Μόλις ἐπανῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς Πετρούπολιν, εὐθὺς ἐξεβρόχθησαν περὶ αὐτοῦ τὰ ἐχθρικώτερα φρονήματα κατὰ τῆς Πύλης. Πόλεμος ἦτον ἡ εὐχὴ ὄλων τῶν Ῥώσων, ὅσον διάφορα καὶ ἂν ἦσαν τὰ αἰτία ἅτινα ἐγένων τὴν ἀπαιτήσιν ταύτην. Ὁ ὑπὲρ τῆς θρησκείας ζῆλος παρέσχεν προφάσεις καὶ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ κυρίως οὗτος ὀλίγον ζωηρὸς ἦτο. Ἰσχυρότερον ἐπενήργει τὸ ὑπερήφανον, μάταιον καὶ ἀνευχάριστον πνεῦμα τῆς φιλελευθερίας, τὸ ὁποῖον ἐλάμβανε πολλὴν ἐπίδοσιν ἐν τῷ στρατῷ καὶ ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ ἤδη θορυβωδῶς ὑπεστήριζε τοὺς καθ' ὅλον τὸ κράτος ἐξηπλωμένους Φιλικούς, οἵτινες ἐκήρυτταν τὸν πόλεμον ὡς ἀγῶνα ἱερόν. Αἱ

μεσημεριναί επαρχίαι ώνειροπόλου τὰ μεγάλα ώφελήματα
άτινα θά απέκτων εκ τῆς πτώσεως τῆς Δυνάμεως, ἥτις ἐκρά-
τει τὰς κλεῖς τοῦ Βοσπόρου. Ὁ στρατός, βαρυνθεὶς τὴν εἰρή-
νην, ώνειροπόλει τιμὰς, βαθμοὺς καὶ δόξαν. Οἱ ὄπαδοὶ τέλος
τῆς πολιτικῆς τῆς Αἰκατερίνης ἐπίστευον ὅτι ἤλθεν ὁ καιρὸς
ν' ἀναστήσῃ τὰ παλαιὰ σχέδια, ἅτινα δὲν συνῆδον πρὸς τὰ
τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὅλοι οὗτοι ὁμοῦ, καὶ ὁ ἀριθμὸς των ἦτο μέ-
γας, κατέκριναν τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς εὐρωπαϊ-
κὴν, καὶ προσεπάθον νὰ τὸν σύρῃσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐνόμιζαν
ὡς ῥωσικὴν, ἥτις ἐκολάκευε μᾶλλον τὴν ἐθνικὴν ζηλοτυπίαν
καὶ ματαιότητα, καὶ ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοινῆς ὑπο-
θέσεως, ἥτις κατεῖχε τὴν ψυχὴν του καὶ παρίστατο διὰ τῆς
ιερᾶς Συμμαχίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀντέστη κατὰ τῆς πίεσεως ταύτης. Ἡ ὑπε-
ροχὴ τοῦ νοός του, τὰ ὑψηλά του αἰσθήματα καὶ ἡ σταθερό-
της τοῦ χαρακτῆρός του απέκρυσον τὰ σοφίσματα περιωρισμέ-
νης πολιτικῆς καὶ τὰ σχέδια, ἅτινα ἡ φιλοδοξία εἶχε περιβά-
λει διὰ τοῦ πέπλου τῶν ῥωσικῶν συμφερόντων. Διατήρησις
τῆς εἰρήνης, ἐδραίωσις τῆς ὑφισταμένης τάξεως ἐν Εὐρώπῃ καὶ
πᾶσα εὐημερία καὶ ἐλευθερία ὑπὲρ τῶν ὁμοθρήσκων του, αἵ-
τινες ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἦσαν οἱ
σκοποὶ οὓς ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἦθελε νὰ σώ-
σῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ βραδύρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχαν
ρίψῃ αὐτοὶ ἑαυτοὺς, ἀλλὰ νὰ μὴ θυσιάσῃ διὰ τοῦτο τὰς ἀρ-
χάς του, νὰ μὴ προσθέσῃ εἰς τὰς ὀμίοντας ἅς ἐγέννησεν ἡ
ἐπανάστασις, νέας ἄλλας ἐνὸς πολέμου, τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἠ-
δύνατο νὰ ὀρίσῃ τὰν ἀληθῆ σκοπὸν, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα
ἐπακόλουθα θά ἦσαν ἡ σφαγὴ ἑκατὸν χιλιάδων ἑλληνικῶν οἰ-
κογενειῶν, ἡ ἐξόντωσις ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ
σειρὰ ἀνυπολογίστων καταστροφῶν.

Ἄλλὰ τὸ ὄργανον τῆς θελήσεώς του, τὸ ἀνακτοβούλιον δὲν
ἐνῆργει κατὰ τὴν ἐννοιαν ταύτην. Ὁ Καποδίστριας ἐντραμος

ἐκ τῶν κινδύνων τῶν πατριωτῶν του, Οηρεύων δραστήρια μέ-
σα ἔκ σωσῆ αὐτούς, καὶ παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς παραφορᾶς
τῆς Εὐρώπης, ἐνόμιζεν ὅτι ὄφειλεν ἐν ταῖς μετὰ τῆς Πύλης
δικπραγματεύσεσι νὰ μεταχειρισθῆ ἀντὶ τοῦ φιλικῆς τὸ δια-
τακτικὸν ὕψος. Ἐγίνωσκε καλῶς ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελε
τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἤλπιζεν, ὅτι κυβέρνησις ἀσθενὴς ὡς τὴν
τουρκικὴν δὲν θὰ ἤρχει νὰ δώσῃ ἀφορμὰς πρὸς τοῦτον, καὶ
δὲν θὰ ἀνθίστατο εἰς τὰς ἀπειλάς.

Ἀκριβῶς τοιαύτην πορείαν, ἣν ἡ Πύλη ἠκολούθει, καὶ τοι-
αύτην συμπεριφορὰν ὡς τὴν τοῦ βαρῶνου Στρογονώφ, ἐχρειαίζε-
το ὁ Καποδίστριας. Πρὶν ἢ φθάσωσιν ἀκόμη εἰς Πετρούπολιν
αἱ ἀπὸ 9 Ἰουνίου εἰδήσεις, τὸ πολεμικὸν κόμμα ἐνόμισεν ὅτι
ὑπερίσχυσε καὶ προέβη πάραυτα εἰς τὸ ἔργον. Ὁ Καποδί-
στριας ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τὸν αὐτοκράτορά του, καὶ ἐγίνω-
σκεν ὅτι μόνος αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν διεξάγῃ, καὶ ὅτι ὅλη
ἡ Εὐρώπη ἔπρεπε νὰ συμμερισθῆ μετ' αὐτοῦ τὴν εὐθύνην, πρὶν
ἢ ἀποφασίσῃ τὸν πόλεμον. Ἀλλ' ἤλπιζεν ὅτι θὰ περιέπλεκε τὰς
εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις τόσον βαθέως εἰς τὸ δίλητόν του, ὥστε
ν' ἀναγκασθῶσι νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν, ὅπου καὶ ἂν τὰς ὠδή-
γῃ. Ἡ ἐλπίς αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ὅλων τῶν σφαλερῶν ὑπό-
λογισμῶν του.

Τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρούπολεως ἐνίσχυθὲν διὰ τῶν
ἔπλων, τὰ ὅποια παρέσχεν αὐτῷ ἡ Πύλη καὶ ὁ Στρογονώφ, ἐνε-
φανίσθη τὴν 22 Ἰουνίου ἐνώπιον ὅλων τῶν λοιπῶν ἀνακτο-
βουλίων τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὡς ἐνώπιον με-
γάλου τινὸς δικαστηρίου, καὶ διεξήγαγε τοιουτοτρόπως τὴν
ὑπόθεσίν του, ὥστε προσεδόξα ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ἐπιδοκιμα-
σίαν ἀπάντων, καὶ ἤλπιζεν ὅτι θὰ παρεκίνει πᾶσαν χεῖρα νὰ
ρίψῃ μέλαιναν ψῆφον κατὰ τῆς Πύλης. *) Ἐπρόντις δὲ ἰδίως
νὰ προσελκύσῃ εἰς ἑαυτὸ τὴν Αὐστρίαν, τὴν σπουδαιότεραν

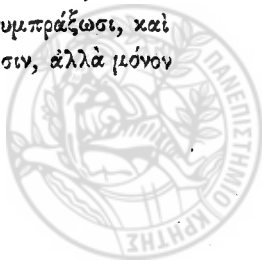
*) Ἰδε παραρ. Α. 17. α. β. γ.

Δυνάμειν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνακτο-
βούλιον, ἕνεκα τῆς αὐστηρότητος τῶν ἀρχῶν του καὶ τῆς ἰα-
νότητος τοῦ ἀρχηγοῦ του. Ὁ Καποδίστριας ἐπρόβαλε τὴν ταυ-
τότητα τῶν ἰδεῶν τῆς ῥωσικῆς καὶ αὐστριακῆς κυβερνήσεως,
καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἔφερε τὴν ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς ἀπαγ-
χονίσεως τοῦ πατριάρχου ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Μετερνίχου δο-
θεῖσαν παραγγελίαν πρὸς τὸν Διάγγελόν του, νὰ ἐκφράσῃ τὴν
ἀπαρέσκεϊαν τῆς αὐλῆς του δι' αὐστηρῶν φράσεων, καὶ νὰ εἴπῃ
συμβουλευτικῶς τῇ Πύλῃ, ὅτι ὄλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις
ἕνεκα τῆς προσβολῆς κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἡδύνατο
νὰ φθάσωσιν εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, καθ' ἣν ἡ Πύλη βεβαίως
διέτρεχε μέγαν κίνδυνον. Ὁ πρίγκηψ εἶχε προσέτι γράψῃ τό-
τε τῷ κύμητι Νεσσελρώδη, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας
τοσοῦτον ἐταράχθη, ὡς εἶν ἡ ὕβρις ἐγένετο κατὰ τοῦ Πάπα
ὅτι κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν οὐδεμίαν διάκρισιν
ἐποίει μεταξύ ῥωμαϊκῆς καὶ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Τῶν λέξεων
τούτων ἐδράζετο νῦν τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον, καὶ ἀποδί-
δον τῇ Πύλῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ὕβριση καὶ ταπεινώσῃ ὁλό-
κληρον τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ, προσε-
φέρθη ὡς συνήγορος προσκαλέσαν καὶ τὰς λοιπὰς χριστιανι-
κὰς δυνάμεις νὰ προστατεύσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ὅπερ
ἐπέταττε τὸ διὰ τῶν συνθηκῶν κεκτημένον καθῆκον καὶ δι-
καιώμα. Ἀπέδωκε δὲ τῇ Πύλῃ καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ἐξο-
λοθρεύσῃ οὐ μόνον τοὺς ἀποστάτας, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸν χρι-
στιανικὸν λαόν, καὶ ἐξήτήσαστο τὴν σύμπραξιν τῶν συμμάχων
Δυνάμεων κατὰ τῶν ἀποτροπαίων τούτων σκοπῶν. Ἡ Πύλη,
ὡς παρίστα τὴν θέσιν τῆς, ἡ ἡδυνάτει ἕνεκα τῆς ἰσχύος καὶ
ἐκτάσεως τῆς ἐπαναστάσεως νὰ τραπῇ φιλανθρωποτέραν ὁδόν,
ἢ, ὅταν τοῦτο τὴν ἐσύμφερειν, προθύμως ἐνέβαλλεν ἑαυτὴν εἰς
τὴν ἀδυναμίαν ταύτην, ὅπως ἐκήρυξεν αὐθορμητῶς τὸν κατὰ
τῶν ἀποστατῶν πόλεμον ὡς κοινὸν ἀγῶνα ὅλων τῶν Μουσουλ-
μάνων, ὡς πόλεμον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ κατὰ τοῦ Σταυροῦ. Ἐάν

ἡ κατάστασις αὕτη δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ διστάζωσιν, οὐχ ἦττον ἢ παραβίασις τῶν συνθηκῶν (ὄχι μόνον τῶν μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ πάσης ἐξ αὐτῶν συνημιμένων) δικαιοῖ καὶ ὑποχρεοῖ αὐτάς νὰ λάβωσι κοινήν τινὰ σπουδαίαν ἀπόφασιν. Ἴνα καταδείξῃ δὲ ὅτι πράγματι ἔλαβε χώραν ἡ παραβίασις, τὸ Ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον ὑπέβαλεν εἰς τὰς Δυνάμεις περίληψιν τῶν συνθηκῶν, αἵτινες εἶχαν συναφθῆ μετὰ τῆς Πύλης ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', καὶ ἔδειξε τὰς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς ἐκκλησίας καὶ ἱερωσύνης, παραδεδεγμένας ῥήτρας ὡς καὶ τοὺς ὀρισμοὺς περὶ ναυτιλίας καὶ ἐμπορίου. Παρέστησεν ὡς ἀνάγκαιον ἅπαιτήσωσι παρὰ τῆς Πύλης νὰ ἀλλάξῃ ὅλην τὴν μέχρι τοῦδε διαγωγὴν τῆς, ἀλλ' εἶπεν ὅτι δὲν εἶχε τὴν πρὸς τοῦτο θέλησιν, καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τούτου τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Πύλη δὲν δύναται πλέον νὰ συνυπάρχῃ μετὰ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν. Ἀπαξ ἐκφράσαν τὴν ὀριστικὴν ταύτην γνώμην, τὸ Ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον δὲν ἔλειψε νὰ ἐκδηλώσῃ τὸν φόβον, ὅτι τὸ ταραχοποιὸν κόμμα ἐν Εἰρώπῃ, ἐπειδὴ ἴσως ἔχει μέρος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, θὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἐὰν αἱ Δυνάμεις δὲν σπεύσωσι νὰ κατισχύσωσιν αὐτῆς, ἢ ἐὰν ἡ Πύλη κατορθώσῃ τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐπιμένως καὶ ἐν ἐπιτυχίᾳ καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ. Ἐπρόσθεσε δὲ εἰς τὸν σπουδαῖον δι' ὅλας ἐξίσου τὰς Δυνάμεις λόγον τοῦτον, τὸν ἰδιαίτερον ἑαυτοῦ, ὡς γειτονικοῦ κράτους, ὡς προστατῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔδωκε σύνοψιν τινὰ περὶ τούτου εἰλημμένην ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ ἑτέραν ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ βαρῶνου Στρογονόφ, ἵνα καταδείξῃ τὰς ζημίας αἵτινες προσεγίνοντο τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπὸ ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεως. Ὅδηγίαι δὲ πρὸς τὸν Στρογονόφ, ὡς τελευταία θυσία, τοῦ νὰ προσκαλέσῃ τὰς Δυνάμεις νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ συμπράξωσι, καὶ διαβεβαίωσις ὅτι οὐδεμίαν ἐπιδιώκει κατάκτησιν, ἀλλὰ μόνον

τὸ δίκαιόν της, τὴν εἰρήνην, τὴν διατήρησιν τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, τὴν κραταίωσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ χωρὶς τὴν διοίκησιν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ τέλος ὑπαινιγμοὶ ὅτι τὰ στρατεύματά της ἦσαν ἔτοιμα, ἔδιδαν πέρασ εἰς τὴν περιέργον ταύτην δῆλωσιν τῆς Ῥωσσίας, ἧτις κατὰ τὸ περιεχόμενον ἦτο εἰσαγωγὴ πολεμικοῦ τελεσιγράφου. Ἐφάνη δὲ φοβουμένη ὅτι δὲν δύναται νὰ πέμψῃ ἀπ' εὐθείας τὰς εἰδήσεις ταύτας πρὸς τὸν Στρογονῶφ, ὅθεν ἔπεμψεν ἀντίγραφον αὐτῶν πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Βιέννης, παρεκάλει αὐτὸ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀποστολὴν, ἐξύψου ἐπαινοῦν τὴν φιλίαν τοῦ Διαγγέλου πρὸς τὸν Στρογονῶφ, κατέκρινε τὴν διαγωγὴν τοῦ Στραγγφόρδου, ἀπηύθυνεν ἐν Ἀγγλίᾳ ῥητὰ παράπονα κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐξεδήλου δεινοὺς φόβους περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Στρογονῶφ, τὸν ὁποῖον προσεκάλεσεν ὅλας τὰς Δυνάμεις νὰ προστατεύσωσι.

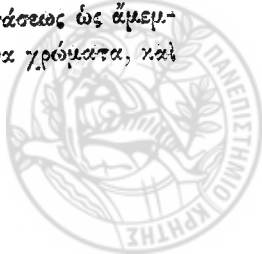
Τ' ἀνακτοβούλια, ἰδίως τὸ τῆς Βιέννης, ἐξεπλάγησαν ἰδόντα τὰς διακηρύξεις τῆς Ῥωσσίας καὶ τὰς πρὸς τὸν Στρογονῶφ ὀδηγίας, ἐν ταῖς ὁποῖαις σπανιώτατοι λόγοι διεδέχοντο βαρυστάτας κατηγορίας καὶ ἀπειλάς. Εἶκασαν ὅποιαν ἐντύπωσιν θὰ ἐπροξένουν αὐταὶ εἰς τὴν Πύλν, ἧτις τότε εἶχε πλείστας ἀποδείξεις περὶ τῆς συνενοχῆς τῶν Ῥώσων ὑπαλλήλων εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἕκαστος ἄγγελος ἔφερεν αὐτῇ νέας τρομερὰς εἰδήσεις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ δὲ πρωτεύουσα ἐπίστευεν ὅτι κἀθηται ἐπὶ ὑπονόμου, καὶ ὅλον τὸ κράτος ἠπληεῖτο. Εἶδαν ὅτι ἡ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις, προσπαθοῦσα νὰ μάθῃ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ μέτρα τῶν Δυνάμεων ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Πύλη ἀρνητικῶς ἀπαντῶσα ἢ ἀδυνατοῦσα νὰ τραπῇ φρονιμωτέραν ὁδὸν ἐπροκάλει τὸν πόλεμον, οὐδὲν ἄλλο ἐκαρᾶδόκει, οὐδεμίαν ἄλλην εὐχὴν εἶχεν, ἢ αὐτὸν τὸν πόλεμον.

Αἱ πρὸς τὸν Στρογονῶφ ὀδηγίαι ἐνοχοποιοῦν τὴν Πύλν ἐπὶ μεγάλη ἀχαριστία πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἧτις ἀπὸ ἐτῶν δὲν ἔπαισεν ἀπαιτοῦσα παρ' αὐτῆς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνθηκῶν, καὶ

ἔτρεφεν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ εἰρηνικώτερα καὶ φιλικώτερα φρονήματα. Τὸ ἀληθές ἦτον ὅτι ἡ Ῥωσσία ἔνεκα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν συνθηκῶν ἐκράτει μετεώρους καὶ ἀμφιβόλους τὰς διαπραγματεύσεις, καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Στρογονώφ σπανίως ἐδείκνυε φιλικὰς διαθέσεις. Ἀπέδιδον δὲ τῇ Πύλῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ πολεμήσῃ ὄχι τοὺς ἀποστάτας ἀλλὰ τοὺς Ἑλληνας ἐν γένει, νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς ὑπεράσπισιν, ἀλλὰ νὰ κτυπήσῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν· ἀλλ' αἱ κατηγορίαι αὗται δὲν ἦσαν ἀληθεῖς. Ἐκραύγαζον ὅτι κατεπατήθησαν αἱ συνθήκαι, ἀλλὰ δὲν ἐξετίμων τοὺς λόγους, οἵτινες ἐσυγχώρουν, ἐδικαιολόγουν καὶ διετήρουν τὰ κατὰ τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τῆς νικητικῆς μέτρα. Ἐρχίνοντο ὅτι ἤθελαν νὰ δείξωσι καὶ πάλιν τῇ Πύλῃ παρὰ τὴν θέλησίν της τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας της, καὶ ἠπέλουν διὰ τοῦ πολέμου, ἐὰν ἡ Πύλη δὲν παρεδέχετο τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ὄφειλε νὰ παρουσιάσῃ ὁ Στρογονώφ εἰς αὐτὴν ἐν διακοινώσει, ἥτις συνταχθεῖσα ἐστάλη αὐτῷ ἐκ Πετροπόλεως. Ἡ Ῥωσσία ἰδιοποιεῖτο τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀποφκνθῇ μονομερῶς περὶ τοῦ θεμιτοῦ τῆς περαιτέρω συνπαρξέως τῆς Πύλης μετὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, καὶ ἐνίσχυε τὰς ἀπειλάς της λέγουσα ὅτι εἶχε πρὸς τοῦτο τὴν συγκατάθεσιν τῶν Δυνάμεων, παρήγγειλε δὲ τῷ βαρῶνῳ Στρογονώφ, νὰ βεβαιώσῃ τὴν Πύλῃν ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου ὅλαι αἱ Δυνάμεις αὗται θὰ παρηκολούθουν τὴν Ῥωσσίαν. Καὶ ἵνα μὴ λείψῃ τι εἰς κατάρτισιν τῶν ὀδηγιῶν τούτων, διέταττε τὸν Στρογονώφ νὰ γνωστοποιήσῃ τὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης οὐ μόνον πρὸς τὴν αὐλήν του, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κόμητα Βιττεγενστέην καὶ τὸν ἀντιναύαρχον Γρέιχ, δηλ. πρὸς τοὺς διοικητὰς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου.

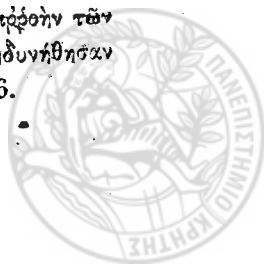
Ἡ πρὸς τὴν Πύλῃν διακοινώσις, περὶ ἧς εἶπαμεν ἀνωτέρω, συνετάχθη μὲ ὕψος τελεσιγράφου. Παρίστανε τὴν διαγωγὴν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ὡς ἀμειπτον, τοῦναντίον δὲ τὴν τῆς Πύλης μὲ μέλανα χρώματα, καὶ

ἐδικαιολόγει τὴν παρατεινομένην καὶ ἐπεκτεινομένην ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀγῶνα περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, προκληθέντα ἐκ τῶν μέτρων τῆς Πύλης. Ἔλεγε δὲ ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀντιπροσωπεύει τὴν Εὐρώπην, καὶ ἀπαιτεῖ παρ' ἐκείνης νὰ ἀλλάξῃ διαγωγὴν, νὰ δηλώσῃ σαφῶς, ὅτι τὰ ἔκτοτε γεγόμενα δὲν προῆλθαν ἐκ τῆς ἐλευθέρας θελήσεώς της, ἀπῆτει ἔμπρακτον ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Πύλη δύναται εἰπέτι ν' ἀσπασθῇ φιλανθρωπικώτερον καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς συνθήκας τρόπον ἐνεργείας, τὴν ἀνεγερσιν τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν προστασίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἀθίων καὶ ἐνόχων, τὴν ἀδειαν τοῦ νὰ παρεμβῇ ἡ Ῥωσσία πρὸς εἰρηνοποιήσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ πράξῃ τινα ἐν ταῖς χώραις ταύταις, δι' ἧς νὰ προσκληθῶσιν ἅπαντες οἱ Ἕλληνες νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ ὑποταχθῶσιν. Ἄλλ' ἐὰν ἡ διαγωγὴ τῆς Πύλης προήρχετο ἐκ προαπεφασισμένου σχεδίου καὶ ἤθελε νὰ τὸ ἐφαρμώσῃ περαιτέρω, τότε ἐκήρυττεν αὐτὴν ὡς ἐχθρὰν ὅλου τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς δικαιολογοῦσαν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀνγκάζουσαν τὴν Ῥωσσίαν καὶ ὅλον τὸν Χριστιανισμόν νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς ἄσυλον, προστασίαν καὶ συνδρομήν. Ὅκτῶ ἡμερῶν προθεσμίαν ἔδιδε τῇ Πύλῃ πρὸς ἀπάντησιν, καὶ, ἐὰν αὕτη ἦτο καταφατικὴ, τότε ἔπρεπε πάλιν νὰ συμφωνηθῇ μετ' αὐτῆς ἡ διορία, ἐντὸς τῆς ὁποίας διὰ σειρᾶς γεγονότων ὤφειλε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἠσπάσθη τὸ σύστημα τῆς μετριοπαθείας. Εἰς πᾶσαν δὲ ἄλλην περίστασιν ἡ Ῥωσσικὴ πρεσβεΐα θ' ἀνεχώρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Μόλις ἐξῆλθον ἐκ Πητρούπολεως αἱ ἀποφάσεις αὗται, καὶ ἔφθασαν ἐκεῖ οἱ ταχυδρόμοι τοῦ Στρογονῶφ ἀπὸ 9 Ἰουνίου. Τὰ πάντα εἶχον λεχθῆ· οὐδὲν ὑπελείπετο νὰ πραχθῇ, ἢ μόνον νὰ ἐπαναληφθῶσι τὰ λεχθέντα καὶ νὰ ἐνισχυθῶσιν ἐτι μᾶλλον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλεξάνδρος ἔγραφε τὴν 11 Ἰουλίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ὑπὸ τὴν ἐπιφύσην τῶν νέων εἰδήσεων τοῦ Στρογονῶφ, αἵτινες ὁμῶς δὲν ἠδυνήθησαν

να κατισχύσωσιν ὅλως τῆς γνώμης του. *) «Δύο μόνον ἀξιόθρηνητοι περιπτώσεις, ἔλεγε, φαίνονται ἀκόμη δυναταί· ἡ ὑπερισχύει ἡ Πύλη καὶ εἰς λαὸς ἐξολοθρεύεται, ὅστις μέχρι τοῦδε ἦτο ὁ μόνος συνδετικὸς κρίκος μεταξύ τῶν Τούρκων καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων, ἡ ἠτᾶται ἡ Πύλη καὶ ἡ ἐπανάστασις θριγμβεύει. Σκοπὸς τῶν πτωτουργῶν τῆς ἐπανάστασεως ἦτο νὰ λύσωσι τὸν δεσμὸν τῶν Δυνάμεων. Ἄλλ' ἡ διατήρησις τοῦ δεσμοῦ τούτου, καὶ ἐν περιπτώσει πολέμου εἶναι τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ ναυαγήσωσι τὰ περαιτέρω σχέδιά των.»

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐζήτηίτο τὴν ἐγγύησιν τῆς Αὐστρίας παρ' ἅπασιν ταῖς λοιπαῖς Δυνάμεσι περὶ τῶν φρονημάτων του ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὴν ὁποίαν ἐπομένως ἐδικαιολόγει. «Θεωρήσατε, Μεγαλειότατε, ἀμερολήπτως τὴν θέσιν μου. Δύναται ἡ Ῥωσσία νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιάφορον ὄμμα ὅτι καταδικάζουν, χωρὶς νὰ διακρίνωσι τοὺς ἀθώους ἀπὸ τῶν ἐνόχων, εἰς ὄλοσχερῆ ἐξόντωσιν λαὸν ὁμόθησκον, ὃν αἱ συνθῆκαι θέτουν ὑπὸ τὴν προστασίαν της; Δύναται νὰ σχίσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὰ ἐντιμώτερα φύλλα τῶν διαπραγματεύσεών της, νὰ καταστρέψῃ τὸ ἐμπόριον τῶν πλουσιωτέρων ἐπαρχιῶν της, νὰ θυσιάσῃ τὴν ναυτιλίαν της, ἢ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸ μίασμα τῆς ἀναρχίας; Γινώσκετε τὰ φρονήματά μου, ὡς καὶ ἐγὼ τὰ ὑμέτερα· μίαν μόνην γνώμην δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ παρόντος. . . Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς κατεδίκασα τὰ συμβάντα τοῦ Μαρτίου, ἔπραξα πᾶν ὅ,τι ἐζηρᾶτο ἀπ' ἐμοῦ, ἵνα καταπνίξω τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ σπάργανά της· ἡ μακροθυμία μου οὐδέποτε διεψεύσθη καὶ οὐδέποτε θὰ διαψευσθῇ, διότι τότε μόνον θὰ δράξω τὰ ὄπλα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων μου, ὅταν δὲν θὰ ὑπολείπεται πλέον ἄλλος τρόπος εἰρηνικῆς διαλλαγῆς».

Ἐκφ τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετροπόλεως ἤλπιζε νὰ κα-

*) Ἴδε Παράρτημα Α. 18.

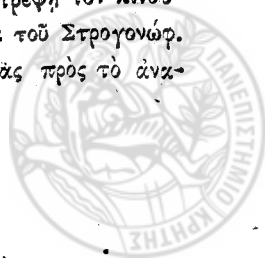
τορνώσει ὥστε ὁ πόλεμος νὰ πέσῃ ὡς ὄρμος ὀπώρα ἀπὸ τοῦ δένδρου, συνέβησαν πολλὰ ματαιώσαντα τὴν ἐνέργειαν τοῦ προπαρασκευασμένου κτυπήματος, καὶ παρέσχον εἰς τὸ Ἄνακτοβούλιον τῆς Βιέννης τὰ μέσα, ὅπως ἀνατρέψῃ σύσσωμον τὴν περὶ πολέμου διχλεκτικὴν τέχνην. Ὁ Σουλτάνος ἐφάνετο ἐντελῶς πεπεισμένος ὅτι ὁ μετὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμος ἦτον ἀφρευκτος, ἀπέστειλε παρὰ τὸν Δούναβιν στρατοὺς καὶ πολεμικοφύδια· αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ αὐλή του ἐφόρυσαν τὴν πολεμικὴν στολὴν, συνεσκέφθησαν ἐν τῇ Πύλῃ μετὰ θάρρους περὶ συστάσεως στρατοπέδου ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ περὶ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ Σαντζιάκ - Σερίφ, ἧτοι τῆς ἱερᾶς σημαίας, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Βαϊράμιου. Ἡ ἰσχὺς προσέτι τῶν ὄπλων ἔδωκε πέρασ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἡγεμονειῶν ἀκράτητοι εἰσῆλασαν οἱ Τούρκοι πασσαδες τὸν Ἰουνίον εἰς τὰς χώρας ταύτας, κατετρόπωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς Ἐταριστὰς, ὑπὸ τὸν Καντακουζηνὸν παρὰ τὸ Βουσκυ, καὶ ἄλλο ἀπόσπασμα τοῦ Ὑψηλάντου παρὰ τὸ Δραχασάνι, καὶ προῦχώρησαν κατὰ μῆκος τῶν ποταμῶν Σχύλου καὶ Ἀλούτζα. Οἱ διορισθέντες Καϊμακάμαὶ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐφθασαν εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, καὶ προσεκάλεσαν τοὺς φυγόντας κατοίκους νὰ ἐπανέλθωσιν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀφ' οὗ διέταξε νὰ συλλάβωσι καὶ φονεύσωσι τὴν 7 Ἰουνίου τὸν Θεόδωρον Βλαδιμηρέσκον, ὅστις εἶχε λάβει τὰ ὄπλα μόνον ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς Βλαχίας, καὶ δὲν παρεδέγετο τὸν πόλεμον πρὸς ἕξωσιν τῶν Τούρκων, ἐζήτησε νὰ χρακαωθῇ παρὰ τὸ Ῥίμνικον, ἀλλὰ κατεδιώχθη πρὸς τὴν Πύλιν καὶ ἐκεῖ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν πλείστων ἀνθρώπων του, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐλειποτάκτησαν πρὸς τοὺς Τούρκους. Τὴν 22 Ἰουνίου ἐξέδωκεν ἐν Ῥίμνικῳ διακήρυξιν πλήρη πικροτάτων μομφῶν, ἀπεσύρθη παρακολουθούμενος ὑπ' ὀλίγων εἰς τὴν Μονὴν τῆς Κοζίας, καὶ ἔπειτα ἔφυγεν εἰς τὴν Αὐστριακὴν χώραν. Ἡ περίστασις αὕτη, ἦν ἡ αὐστριακὴ καὶ ῥωσσικὴ κυβέρνησις

είχαν προειδεί, παρεκίνησεν ἀμφοτέρας νὰ κρατήσωσι τὸν Ὑψηλάντην ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς χώρας, καὶ οὕτω ν' ἀπαλλάξωσι τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ μεταχειρισθῆ μετὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου τὸν ἄνδρα τοῦτον, καὶ ἀμφοτέρας τὰς κυβερνήσεις τῆς μομφῆς ὅτι τὸν ἀφῆκαν νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐφυλάκισε τὸν Ὑψηλάντην, καὶ ἐπροφύλαξεν οὕτω τὴν Πύλην ἀπὸ νέας ἐπιθέσεως. Ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἡ Πύλη ὀλίγον ἐνόουν τὸ ἐπιεικὲς τῆς πράξεως ταύτης.

Κατὰ τῶν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει ἑλληνικῶν καταδρομικῶν εἶχε πέμψει ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουνίου ἡ Πύλη δύο πλοῖα τῆς γραμμῆς, τρεῖς φρεγάττας, πέντε βρῖκια καὶ πολλὰ μικρὰ πλοῖα, φέροντα ὄλα ἄθλιον πλήρωμα, διότι ἔλειπαν οἱ Ἕλληνες ναῦται. Αὐτὸς ἦτον ὁ στόλος, ὅστις ἀπώλεσε διὰ τῶν Ἑλληνικῶν πυρπολικῶν ἐν πλοῖόν τῆς γραμμῆς καὶ ἐπέστρεψεν ἔπειτα εἰς τὰ Δαρδανέλλια, ὅπου ἐνισχύθη διαρκούντος τοῦ μηνὸς ὑπὸ δύο πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ μιᾶς φρεγάττας. Οἱ δὲ ἐπαναστάται ἔχοντες 70 πλοῖα προσέβαλον τὴν 13 τὴν ὑπὸ 35,000 ψυχῶν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλλήνων κατοικουμένην πόλιν τῶν Κυθωνιῶν, ἣτις κατείχετο ὑπὸ ἐνὸς κεχαγιά τοῦ πασσᾶ τῆς Προύσσης. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι συνήργησαν εἰς τὴν ἤτταν καὶ σφαγὴν τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα οἱ ἐπαναστάται ἀπέπλευσαν μεθ' ὅσων ἀνθρώπων ἠδυνήθησαν νὰ φέρωσι τὰ πλοῖά των. Φοβερὰν τιμωρίαν ἔλαβαν οἱ ἐναπομείναντες, διότι οἱ ἐπανερχόμενοι Τούρκοι ἔσφαζαν ὄλους τοὺς ἄνδρας, ἀπήγάγον γυναῖκας καὶ παιδιὰ εἰς τὴν δουλείαν καὶ κατεδάφισαν τὴν λοιπὴν πόλιν.

Αἱ πολεμικαὶ νίκαι καθησύχασαν ὀλίγον τὴν Πύλην, καὶ τὴν κατέστησαν ἐπίδεκτικωτέραν τῶν συμβουλῶν τῶν φίλων τῆς. Ἰδίως ὁ ἄγγλος πρέσβυς ἐπροσπάθησε ν' ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον, ὃν ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἡ ῥῆξις αὐτῆς μετὰ τοῦ Στρογονόρ. Παρώτρυνε τὸ Διβάκιον νὰ ἀποταθῆ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ ἀνκ-

κτοβούλιον τῆς Πετροπόλεως, ὥστε νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ὑπὸ τοῦ Στρογονῶφ διαβρῆχθεῖσαι σχέσεις, ὅπως παραστήσῃ ὅτι αὐτὸς ὁ Στρογονῶφ ἐπροκάλεσε τὴν πρὸς αὐτὸν συμπεριφορὰν τῆς. Ὁ μέγας βεζίρης ἔγραψε κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην τὴν 27 τοῦ βραμζανίου 1236 πρὸς τὸν κόμητα Νεσεσελῶδην, παρεπονέθη διὰ τὸ ὀξύθυμον καὶ ἐπίμονον τοῦ Στρογονῶφ, ὅστις κατηγορεῖ τὴν Πύλν, ἵνα καλύψῃ τὴν ἀπρεπῆ συμπεριφορὰν του, καὶ ἀφῶυ κατήντησεν εἰς βιζίας πράξεις, ὑπεκρίνετο ἔπειτα τὸ ἐγκντίον. Παρεπονέθη ἰδίως, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἔμεινεν ἀτιμώρητος, ἂν καὶ ὁ αὐστριακὸς Διάγγελλας τῇ ὑπεσχέθῃ ὅτι ὅλοι οἱ ἀποστάται θ' ἀποδιωχθῶσιν ἢ τιμωρηθῶσιν. Ἐξητήσατο τὴν παράδοσιν τῶν προδοτῶν ἐπικαλουμένη τὰς συνθήκας, καὶ εἶπεν ὅτι ὁ Στρογονῶφ πάντοτε τῇ ἡγήθη τοῦτο, ὡς εἰν καὶ αὐτὸς ἦτον εἰς τῶν συνωμοτῶν. Ἐδιηγῆθη τὰ περὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐδικαιολόγησε τὰ μέτρα τῆς καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὅτι ἐδύνατο καὶ ἐδικαιούτο ἐν τῇ ὀργῇ αὐτῆς νὰ ἐξοντώσῃ ὅλον τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἀλλ' ἐξ ἐπιεικείας μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ δίκαιον προσεκάλεσε τὸν πατριάρχην νὰ διαλύσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Εὐθύς ὁμως μετὰ τοῦτο ἡ σημαία τῆς ἀποστασίας ὑψώθη εἰς αὐτὰ τὰ Καλάβρυτα, τὸν γενέθλιον τόπον τοῦ Πατριάρχου. Ἡ Πύλη, ἐξηκολούθει, ἐτιμώρησε τοὺς ἐνόχους, ὅχι διότι ἦσαν Ἕλληνες, ἀλλ' ὡς προδότας. Ὁ βαρῶνος Στρογονῶφ, ὅστις ἐθορύβησε τοσοῦτον διὰ τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ πατριάρχου, δὲν ἐγίνωσκεν ἢ δὲν ἐακέφθη, ὅτι Ἕλληνες εἶχαν καταγγεῖλει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας των ὡς προδότην. Πέτρος ὁ μέγας διέταξεν ἐπίσης νὰ θανατωθῇ ὁ πατριάρχης τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἔκτοτε κατηργήθη ἐν Ῥωσσίᾳ τὸ πατριαρχεῖον. Ἄλλ' ὁ Στρογονῶφ αὐδὲν θέλει ν' ἀκούσῃ, ἐνοχλεῖ τὴν Πύλν, ὑποβαθεῖ τὴν φυγὴν τῶν ἐνόχων καὶ συνέδραμε προπαρασκευάσας τὴν ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τέλους ἐβεβαίω, ὅτι ἐπεθύμει πολὺ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν φιλιαν μετὰ τῆς γείτονος τῆς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

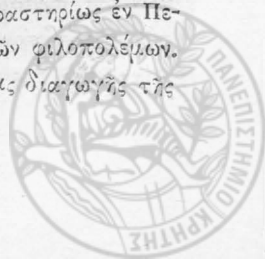
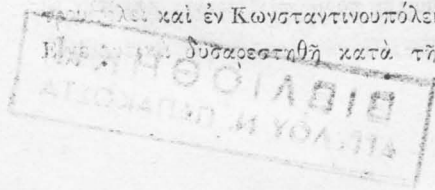
Τὸ γράμμα τοῦτο ἠθέλησεν ἡ Πύλη νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν ῥώσσον πρωθυπουργὸν διὰ τοῦ αὐστριακοῦ· ὅθεν περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου τὸ ἐνεχείρισε τῷ Διαγγέλῳ προσθέσασα ὀλίγας γραμμάς πρὸς τὸν πρίγκηπα Μετερνίχον.

Τὸ βαϊράμιον, ὅπερ τὴν φορὰν ταύτην συνέπεσε τὴν 1 Ἰουλίου, διήλθε ἡσυχώτερον ἢ ὅσον ὁ κόσμος περιέμενε. Τὰ παράφορα στίφη ἠρέκασθησαν διερχόμενα τὸ Πέρα νὰ θρυσώσι τὰ παράθυρα καὶ νὰ ἐκκένώσωσι τὰ ὄπλα των. Ἡ αὐστηρὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως ἐμπόδισαν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Αὕτη ἐξέδωκε διαταγὰς τινάς, αἵτινες ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐν μέρει ἀνάκλησις τῆς γενικῆς προσκλήσεως. Πάντες οἱ παῖδες καὶ νεανίσκοι, ἀχθοφόροι καὶ χειρώναντες καὶ ὅλος ὁ ὄχλος ὄφειλαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα, καὶ ἀπηγορεύθη τοῖς λοιποῖς ἢ κατάχρησις τῶν ὄπλων. Ὁ Σουλτάνος ἐζήτησε νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῶν ἠθῶν, ἵνα διεγείρῃ ἀνδρικὰ φρονήματα ἐν τῷ λαῷ. Ὅθεν ἐξέδωκεν ὄρισμὸν περὶ μετριότητος ἐν τῷ τρώγειν, δι' ἧς περιορίζοντο τὰ μὲν φαγητὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς τραπέζης εἰς ἐπτὰ, τὰ δὲ τῶν μεγιστάνων τοῦ κράτους εἰς πέντε. Τὰ μέτρα ταῦτα, καὶ ἡ τοποθέτησις πολλῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Τσαπάνουγλουν καὶ Βεράμ-πασσᾶν παρὰ τὸ Σκούταρι ὡς καὶ τοῦ Καρᾶ Ἀγᾶ παρὰ τὸν Ἁγ. Στέφανον, ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίης, ἔπρεπε νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν τάξιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τούτου συνετέλεσε πολὺ ἡ θανάτωσις τοῦ πρὸ ὀλίγου ἐξορισθέντος μεγάλου βεζίρου Βενδερλῆ - Ἀλῆ-πασσᾶ.

Ἡ ἐπιστροφή αὕτη τῆς Πύλης εἰς τὴν μετριοπάθειαν εὐχαρίστησε τὰς Δυνάμεις, αἵτινες ἐπεθύμουν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, καὶ δυσηρέστησε τοὺς φιλοταράχους ὄλων τῶν χωρῶν. Ἰδίως ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἀντέπραπτε δραστηρίως ἐν Πε-

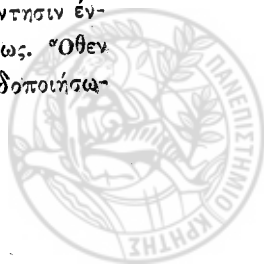
τρουπόλει καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν φιλοπολέμων.

Ἡμερολόγιον ὑποαρεσταθῆ κατὰ τῆς προτέρας διαγωγῆς τῆς

Πύλης, και παρήγγειλε τὴν 3 Ἰουλίου πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς νὰ παραστήσῃ πρὸς τὸ Διδάνιον πόσον ἐκινδύνευε διὰ τῆς διαγωγῆς του ταύτης. Ἰσχυρίσθη, ἀντικρούουσα κατὰ πόδας τὴν προσχηματισθεῖσαν γνώμην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης εἶναι εὐχὴ γενικὴ, ἐπομένως καὶ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ὕβρις κατὰ μιᾶς Δυναμείως ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶναι ὕβρις καθ' ὅλων. Ἠλπίζε δὲ νὰ πτοήσῃ τὴν Πύλην διὰ τῆς ὁμοφωνίας ταύτης. Ἐκτὸς τούτου ἐπέστησε σπουδαίως τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὸν δημόσιον χαρακτῆρα τοῦ Στρογονώφ καὶ ἀντέκρουσε τοὺς φόβους, τοὺς ὁποίους οὗτος ἐξέφραζε περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἀνεκοίνου πρὸς τὴν κυβέρνησίν του.

Αἱ ἀπὸ 16 Ἰουνίου ὀδηγίαι ἐστάλησαν τὴν 26 ἐκ Πετροπόλεως, ἔφθασαν τὴν 15 Ἰουλίου εἰς τὸν Βίσπορον καὶ ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ βόσσου πρέσβεως τὴν 17, διότι τὸ ταχύπλουν, μὴ ὀπισθοδρομῆσαν εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ φρουρίου Φανάρακι γεινόμενα πρὸς αὐτὸ σημεῖα, εἶχε κρατηθῆ ἐπὶ τινα χρόνον. Ὅσον δ' αὐστηραὶ καὶ ἂν ἦσαν αὗται, ὁ Στρογονώφ ὀλίγον νύχαριστήθη· ἐθεώρησεν ὡς λίαν μέτριον τὸ ὕψος τῶν ἀπαιτήσεων. Ἐμπαπαθῆς δὲ ὢν καὶ ὠργισμένος, βεβαρυμένος ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ προσβεβλημένος προσωπικῶς, ἄλλο δὲν ἐπεθύμει παρὰ τὴν ῥῆξιν. Ἐτι μᾶλλον παρῶξενεν αὐτὸν ἡ ἐξορία τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, Καρόλου Καλλιμάχου, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ ἐκρατεῖτο αὐστηρῶς καὶ ἀπήχθη τὴν 9 Ἰουλίου μεθ' ὅλης του τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ἀνθρώπων του εἰς Βόλι, πόλιν κειμένην πλησίον τῆς Προύσσης. Ἡ Πύλη ἐβεβαίωσε μὲν ὅτι ἔπραξε τοῦτο, ἵνα τὸν προστατεύσῃ, καὶ ἴσως εἶχε τοιαύτην πρόθεσιν, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι πάντες ἐφοβοῦντο περὶ τῆς ζωῆς τῆς οἰκογενείας ταύτης. Τὴν 18 ὁ Στρογονώφ ἐνεχείρισε τῇ Πύλῃ τὰς προτάξεις, ἐζήτησεν ὀριστικὴν περὶ αὐτῶν ἀπάντησιν ἐν τὸς ὀκτῶ ἡμερῶν, καὶ ἠπειλήσεν ν' ἀνχωρήσῃ ἀμέσως. Ὅθεν διέταξε νὰ συσκευάσωσι τὰ ἐπιπλά του, καὶ νὰ εἰδοποιήσω-

σιν ὅλους τοὺς ῥώσους ἐμπόρους, πλοιάρχους καὶ ὑπαλλήλους περὶ τῶν κατὰ τῆς Πύλης ἀπαιτήσεων, τῆς προθεσμίας καὶ τῶν ἐτοιμασιῶν του πρὸς ἀναχώρησιν.

Ἡ πρὸς τὴν Πύλην συμπεριφορά του ἦτο κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τραχυτέρα ἢ ἄλλοτέ ποτε. Τὰς ληφθείσας ὁδηγίας μετεσχημάτισε καὶ ὑπέβαλε τῇ Πύλῃ ὡς ἀκολούθως·

1. Τὰ μέχρι τοῦδε ληφθέντα μέτρα ἦσαν ἐκούσια καὶ προαπεφασισμένα, ἢ ὁ φανατισμὸς τινῶν ἀπονενομημένων παρέσυρεν αὐτὴν εἰς ταῦτα ;

2. Ἐὰν παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Πύλης λαμβάνωνται μέτρα, δι' ὧν πάσχουσιν ἡ θρησκεία καὶ φιλανθρωπία, εἶναι πρόθυμος αὐτὴ ν' ἀφήσῃ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς βίας καὶ ἀδιαλείπτου παραβιάσεως τῶν συνθηκῶν, καὶ ν' ἀσπασθῇ ἄλλο συμφωνότερον πρὸς τὰς εὐχὰς τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Εὐρώπης ;

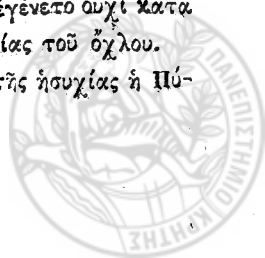
3. Συμφωνεῖ πρὸς ὅλας τὰς προτάσεις καὶ ἀρχὰς τῆς ἀπὸ 18 Ἰουνίου διακοινώσεως ;

Ἐν τῷ Διβανίῳ ὑπερίσχυσε ἡ γνώμη τοῦ Χαλὲτ-εφένδου νὰ μὴ ἐνθαρβύνωσι δι' ὑποχωρήσεως τὴν Ῥωσσίαν εἰς μεγαλειτέρας ἀπαιτήσεις. Ἄλλ' ὁ Στραγγφόρδος, ὅστις ἔμαθε τὸν σκοπὸν τοῦ ῥώσου ὑπουργοῦ, καὶ ὁ Διάγγελος τῆς Αὐστρίας κατεπειγόντως ὁδηγηθεὶς περὶ τούτου ὑπὸ τῆς αὐλῆς του, ἐπροσπάθησαν νὰ μετριάσωσι τὸ ὕφος τῆς Πύλης. Τὴν 26 Ἰουλίου, ὅτε οἱ διερμηνεῖς τῆς ῥωστικῆς Πύλης ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Πύλην ἵνα λάβωσι τὰς ἀπαντήσεις, ὁ ρεῖζ-εφένδης ἐδήλωσεν·

1. Ὅτι ἡ Πύλη ἐπισήμως ἀποκρούει τὴν μομφὴν ὅτι καταδιώκει τοὺς Ἕλληνας ἐνεκα τῆς θρησκείας των, ἢ ὅτι τοὺς πολεμεῖ μέχρις ἐξοντώσεως, διότι εἶναι χριστιανοί.

2. Ὅτι ὁ πριεράρχης ἀπηγόρευσε ὡς ἐνοχος ἐσχάτης προδοσίας, ὅχι δὲ καὶ ὡς ἀρχηγὸς θρησκείας διαφόρου τῆς τοῦ κράτους· ὅτι ἡ ἐξύβρισις τοῦ πτώματός του ἐγένετο οὐχὶ κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς μανίας τοῦ ὄχλου.

3. Ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας ἡ Πύ-

λη θὰ φροντίση ν' ἀνακαινίσῃ τὰς ὑπὸ τοῦ ὄχλου κατεδαφισμένας ἢ βεβλαμμένας ἐκκλησίας.

4. Ὅτι ἡ Πύλη πάντοτε διέκρινε τοὺς ἀθώους ἀπὸ τῶν ἐνόχων καὶ λυπεῖται ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ καὶ παρὰ τὴν θέλησίν της ἔλαβον χῶραν καταχρήσεις· ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἔχει κατὰ τοὺς θείους καὶ ἀνθρώπινους νόμους πᾶς τις, ἐπομένως καὶ αὕτη, ὅτι συνέλεξε τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἵνα καταβάλλῃ τὸν ἐχθρὸν, ὅστις ἐπεχείρησε τὴν καταστροφὴν της· ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε ν' ἀσπασθῇ τὸ σύστημα ἐξοντώσεως, καὶ ὅπου ἐγένοντο καταχρήσεις, προῆλθον ἐξ ἀτυχῶν περιστάσεων ἕνεκα τῆς ἐν ὧρα ἐσωτερικοῦ πολέμου ἀναποφεύκτου συγχύσεως καὶ τοῦ ἀναβρασμοῦ τῶν παθῶν.

5. *Ἀμ' ἀφ' οὗ καθαρισθῶσιν αἱ Ἑγεμονεῖαι ἀπὸ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν ὀπαδῶν του, θὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματα, ὧν ἡ εἰσβολὴ ἐγένετο κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ βαρῶνου Στρογονῶφ, θὰ πέμψῃ δ' ἐκεῖ Ὀσποδάρους, καὶ θὰ ἐπαναφέρῃ τὰ πάντα εἰς τὴν κατὰ τὰς συνθήκας κατάστασιν. Μετὰ τὴν προφορικὴν ταύτην ἀπάντησιν ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ τὴν γραπτὴν μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

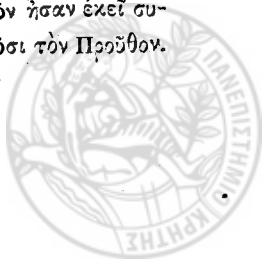
Ὁ Στρογονῶφ, κηρύξας τὴν προφορικὴν ὡς ἀνεπαρκῆ, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς διερμηνεῖς του νὰ δεχθῶσι τὴν γραπτὴν. Περὶ τὰς τρεῖς ὥρας τῆς πρωΐας ἡ Πύλη ἐπροσκάλεσε τοὺς κυρίου Φραγκίνας νὰ λάβωσιν αὐτήν. Ὁ εἰς ἐζήτησε συγγνώμην, διότι ἦτο κακοδιάθετος, ὁ δὲ ἕτερος δὲν ὑπῆρχε πλέον εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τὴν 27 πρωὶ ὁ εἰς Φραγκίνας παρουσιάσθη πρὸς τὸν ρεῖζ - ἐφένδην, ἠρνήθη νὰ λάβῃ τὴν γραπτὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν οὗτος τῷ ἐνεχείριζε, διότι ἦτο πολὺ αἰργά, καὶ ἀντὶ τούτου παρέδωκε διακρίνωσιν τοῦ Στρογονῶφ, δι' ἧς οὗτος ἐζήτηε τὰ διαβατήριά του. Ὁ ρεῖζ - ἐφένδης ἐκπλαγεὶς ἐνόμισεν ὅτι ὁ ῥώσσοσ πρέσβυσ δὲν εἶχεν ἄδειαν νὰ προβῇ εἰς τὸ βίαιον τοῦτο μέτρον, πρὶν ἢ ἀναγνώσῃ τὴν ἀπάν-

τησιν τῆς Πύλης· ἀλλ' ὁ Φραγκίνης δὲν τὴν ἐδέχθη· τότε ὁ ρεῖζ - ἐφένδης δὲν ἐδῶκεν τὰ διαβατήρια. Ἐκεῖνος ἀπῆλθεν, καὶ οὗτος ἔμεινε, ἐκάτερος μὲ τὰς ἀπαιτήσεις του.

Ἡ Πύλη εἰδοποίησεν εὐθύς περὶ τῶν διατρεχόντων τὸν αὐστριακὸν καὶ ἄγγλον πρέσβυν. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι καὶ ὅλοι ἐν γένει οἱ πρέσβεις τῶν ξένων Δυναμίεων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον μάθει ἤδη ἐπισήμως παρὰ τοῦ βαρῶνου Στρογονῶφ τὴν περὶ ἀναχώρησεως ἀπόφασιν· οὗτος ἐγνωστοποίησεν αὐτοῖς ταύτην δι' ὑπομνήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπισυνημμένη ἐν ἀντιγράφῳ ἡ ἀπαίτησις τῆς Ῥωσσίας καὶ αὐτοῦ περὶ τῶν διαβατηρίων, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπέδριπτεν ὅλον τὸ πταῖσμα ἐπὶ τῆς Πύλης. Ἐμίσθωσε δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τρία αὐστριακὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, καὶ τρία ἄλλα Ῥωσσικὰ ἦσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἐν τῷ Βοσπόρῳ.

Αἱ προσπάθειαι τοῦ ἄγγλου καὶ αὐστριακοῦ πρέσβεως νὰ πείσωσι τὸν Στρογονῶφ, νὰ δεχθῇ τὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης καὶ ν' ἀναβάλῃ τὴν ἀναχώρησίν του, ἔμειναν ἄκαρποι. Εἶχεν εἰπεῖ ἐν τῇ ἀπὸ 27 διακοινώσει του, ὅτι ὑπελείπετο εἰς τὴν Πύλην νὰ πέμψῃ τὴν ἀπάντησίν της ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἐπέμεινε δὲ εἰς τοῦτο καὶ ὑπεσχέθη συγχρόνως νὰ προσμένῃ ἐν Ὁδησσῷ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐσύνησε τοὺς Ῥώσσους ὑπηκόους εἰς τὴν προσοσίαν τοῦ αὐστριακοῦ διαγγέλου καὶ ἀπέπλευσε τὴν 10 Αὐγούστου, ἐμποδισθεὶς ἕως τότε ἐκ τῶν ἐναντίων ἀνέμων. Ἡ Πύλη, ἣτις εἶχεν ἀρνηθῆ τὰ διαβατήρια, διότι δὲν ἤθελε κατ' ἐλάχιστον νὰ φανῇ ὅτι συνεργεῖ εἰς τοῦτο, διέταξε τὰ φρούρια τοῦ Βοσπόρου νὰ μὴν ἐμποδίσωσι τὸν ἀπόπλουον τῶν πλοίων. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, ἂν καὶ ἐγίνωσκεν ὅτι ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων εὕρισκοντο καὶ 122 Ἑλληνας, τουρκικοὶ ὑπῆκοοι. Ὅλοι αἱ εἰδήσεις ἐκ τῶν Ῥωσσικῶν ὀρίων προεμήνυον τὸν πόλεμον· 180,000 ἀνδρῶν ἦσαν ἐκεῖ συνηγμένοι καὶ νεῦμα μόνον περιέμενον ἵνα διαβῶσι τὸν Προῦθον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν ἀμέσων διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1821.

Κραυγὴν ἀγαλλιᾶσεως ἐξέφεραν πάντες οἱ φιλοπόλεμοι εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς αἰφνιδίου καὶ καθ' ὅλα ἀπειλητικῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Στρογονώφ. Ἄλλοι μὲν ἐθεώρησαν τὴν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης ἔριδα ὡς πρόδρομον τῆς ἀναποφεύκτου συνταράξεως τῆς Εὐρώπης, τῆς λύσεως τοῦ ἀμοιβαίου συνδέσμου τῶν κυβερνήσεων, ὡς εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐνθέρμως ἐπόθουν ἄλλοι δ' ἔβλεπον ἤδη τοὺς Τούρκους διωκομένους ἐκ τῆς Εὐρώπης, καὶ συνίστων ἐκ τῶν ἐγκαταλειμμένων ἐπαρχιῶν τὰ ἀρέσκοντα αὐτοῖς βασίλεια. Ἄλλ' ὅμως ἐκ τοῦ μετὰ τοσαύτης ἐπιπολαίου πεποιθήσεως καὶ μετὰ τοσούτων ὀλεθρίων ἐλπίδων ἐπικροτηθέντος συμβάντος δὲν παρήχθη ὁ καρπὸς τοῦ πολέμου. Τούναντίον ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸν φέρη, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ.

Ἡ Πύλη, ἀφοῦ ὑπέβαλεν ἅπασι τοῖς ξένοις πρεσβευταῖς τὴν πρὸς τὸν Στρογονώφ ἔτοιμον ἀπάντησίν της, ἔπεμψεν αὐτὴν μετ' ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου βεζίρου πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρῶδην ἀπὸ 30 Ἰουλίου, πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετροπόλεως. *) Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἐπανελάμβανεν ὅσα εἶχεν ἀνακρινῶσει τὴν 27 τοῦ βραμαζανίου (27 Ἰουνίου) πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρῶδην, εἰς τὰ ὁποῖα παρέπεμπε, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἰσχυρίζετο ὅτι εἶχεν ἀποκριθῆ ἐκ τῶν προτέρων εἰς ὅλας τὰς ἀξιώσεις τῆς Ῥωσσίας. Μὴ δισταζούσα δὲ περὶ τῆς προθέσεως τῆς Ῥωσσιακῆς Αὐλῆς τοῦ νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην, κατηγορεῖ τὴν διαγωγὴν τοῦ Στρογονώφ ὡς ἐναντίαν

*) Ἴδε παράρτ. Β. 1.

εἰς τὴν πρόθεσιν ταύτην, ἐβεβαίωσεν τὴν πίστιν αὐτῆς περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, ἐλάλει περὶ τῆς ἀχαριστίας τῶν Ἑλλήνων, τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπαναστάσεως, περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ τὴν καταπολεμήσῃ, καὶ ἀπέκρουεν ὠρισμένως τὴν κατηγορίαν περὶ σκοπίμου ἐξυθρίσεως τῆς θρησκείας, ὡς καὶ τοὺς ὑπκινιγμοὺς τοῦ Στρογονώφ περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ τουρκικοῦ κράτους τὴν μὲν ὡς ψευδῆ, τοὺς δὲ ὡς ἀπρεπεῖς. Διβεβαιούσα δὲ ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἀπῆτει καὶ αὐθιγὰ τὴν παράδοσιν ἢ τιμωρίαν τῶν εἰς Ῥωσσίαν ἢ αὐστριακὴν χώραν καταφυγόντων ἀποστατῶν κατὰ τὰς συνθήκας, ὡς τὸ μόνον μέσον πρὸς ἐπάνοδον τῆς ἡσυχίας. Ἐξήρτησε δὲ τὸν διορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν Ὀσποδάρων ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, καὶ ἀπὸ τῆς πλήρους κατατραπίσεως τῶν ἐπαναστατῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις. Ἐκτὸς τούτου ἠπόρει πόθεν νὰ ἐκλέξῃ τούτους, διότι οὐδένα τῶν Φαναριωτῶν, οἵτινες συνήθως ὑπηρέτουν ὡς διερμηνεῖς καὶ Ὀσποδάραι, ἐνεπιστεύετο ἀρκούντως, καὶ ἐγνώριζε σχεδὸν ὅλους ὡς ἔχοντας σχέσεις μετὰ τῶν ἀποστατῶν. Ἐκλίνε δὲ νὰ παραχωρήσῃ πάλιν εἰς τοὺς ἐντοπίους τὴν διοίκησιν τῶν Ἡγεμονειῶν. Συγχρόνως μὲ τὸ διπλωματικὸν τοῦτο βῆμα ἐξέδωκεν ὁ Σουλτάνος (περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Ζυλκαῆ) φερμάνιον πρὸς ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους, ἐν ᾧ διέτατε νὰ φεΐδωνται καὶ προστατεύωσι τοὺς Ἑλληνας οἵτινες δὲν μετέσχον τῆς ἐπαναστάσεως. *) Διετάχθη προσέτι ὁ πατριάρχης νὰ προσκαλέσῃ τοὺς ἀπεπλανημένους εἰς τὸ καθῆκόν των. Ἀμφότερα δὲ τὰ διατάγματα ἀνεκοινώθησαν τοῖς ξένοις πρεσβευταῖς καὶ ἰδίως τῷ ἄγγλῳ πρὸς ἀπόδειξιν πόσον ταχέως ἐξεπληρώθη ἡ αἰτησίς του περὶ προστασίας τῶν φράγκων καὶ ρωσσιῶν τῆς Σμύρνης, περὶ τῶν κατοικῶν τῆς Μήλου, περὶ τῶν καθολικῶν ρα-

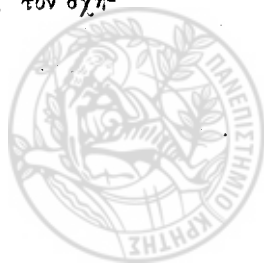
*) Ἴδε παρὰρτ. Β. 2.

γιαδών τῆς Χίου κτλ. Τὸ ποιμαντορικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου ἀνεγνώσθη εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τὴν 19 Αὐγούστου καὶ ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ὡς εἶδος ἀμνηστείας. Ὡς πρὸς τοὺς ῥώσσοις ὑπηκόους ἡ Πύλη δὲν ἤθελεν νὰ τῆ ἀφαιρεθῆ τὸ προνόμιον τῆς προστασίας, καὶ ἐξητήσατο παρὰ τοῦ Διαγγέλου νὰ τῆ τὸ παραχωρήσῃ. Ἦρε δὲ καὶ τὸν ἐπὶ τῶν σιτηρῶν περιορισμὸν πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν ἐμπόρων.

Αἱ παραχωρήσεις αὗται παρέσχον τοῖς ἀνακτοβουλίοις τοῦ Λονδίνου καὶ Βιέννης ἀρκούντα ἐπιχειρήματα. Ἐπέτυχον δὲ ταχέως νὰ ἐμποδίσωσι τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἀπὸ τοῦ νὰ γείνη ὄργανον τῶν φιλοπολέμων. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀπαντῶν ἐκ Σαλσβούργου ἀπὸ 22 Ἀπριλίου *) τὸσον ἐπιφυλακτικῶς συνήνεσεν εἰς τὴν περὶ ἐγγυήσεως αἰτησιν, ὥστε ἡ συναίνεσις του ὡμοιάζειν ἄρνησιν, ἐξεφράζετο μετὰ σταθερωτάτης πεποιθήσεως περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης καὶ ἐκήρυττε τὴν συντήρησιν τῆς συμμαχίας μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ἣν ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεώρει ὡς ἴδιον ἔργον, ὡς μεγίστην ἀνάγκην, καὶ ὄρον ἀπαραίτητον πρὸς διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἐν Εὐρώπῃ· κατέκρινε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Στρογονῶφ, ἰδίως διότι τὸσον σπουδαία ἀπόφασις ἐλήφθη διὰ τὴν ἀργοπορίαν ὀλίγων ἡρῶν, ὅπερ ἐνώπιον τοῦ κόσμου παρίστατο ὡς πρόσχημα, τὸ ὁποῖον οἱ ἐχθροὶ τῶν θρόνων θ' ἀπεδέχοντο εὐχαρίστως καὶ θὰ ἐθεώρουν ὡς ἀποδεδειγμένην τὴν διάστασιν μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων. Μόνη ἡ εἰρήνη κατὰ τὴν γνώμην του ἠδύνατο νὰ προλάβῃ τὰ ἐπακόλουθα τοῦ σφάλματος τούτου. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος εἰς τὰς ἀνακοινώσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρῶδην, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιβρόχην ἤλπιζε ν' ἀντιτάξῃ ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ἀντέκρουσεν ὅλας τὰς προσφιλεῖς ἰδέας τῶν φιλοπολέμων, τὴν ἐξῶσιν τῶν Τούρκων, τὸν σχη-

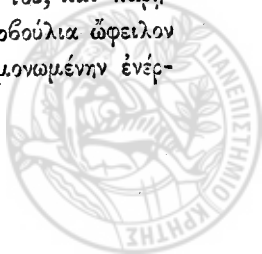
*) Ἴδε παρὰρτ. Β. 3. α. 6.

ματισμόν Ἑλληνικοῦ βασιλείου κτλ. Ἐδειξεν ὅτι ταῦτα ἦσαν ἀκατόρθωτα ἄνευ μεγάλων καὶ ἐπιζημιῶν θυσιῶν, καὶ ἐπέμει-
 νεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ὁ θρίαμβος τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ἦ-
 τα τῶν βασιλέων, καὶ ὅτι ἦτον ἀνάξιον τῆς συμμαχίας των,
 ἥτις εἶχε δαμάσει Βοναπάρτας, νὰ διαλυθῇ διὰ τῶν σφαλμά-
 των τῆς Πύλης. Ἄλλως τε καὶ ἡ θέσις τοῦ αὐτοκράτορος
 Ἀλεξάνδρου δὲν ἦτο εὐχάριστος. Δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδοκιμάσῃ
 δημοσίως τὰς ἄφρονας πράξεις τοῦ Στρογονῶφ, διότι ὁ πρέ-
 σβυς οὗτος, ὅστις διὰ τὴν πολυετῆ ἀπουσίαν του ἐκ Πετροῦ-
 πόλεως ἢ ἔνεκα τῆς γλώσσης τῶν ἐκεῖ φίλων του, ἐπλανάτο
 περὶ τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορος, εἶχεν ἐνεργήσει κατὰ
 τὸ πνεῦμα τῶν ὀδηγιῶν του.

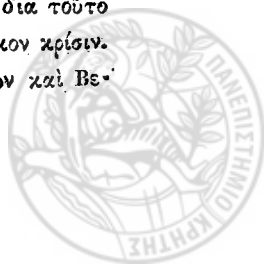
Τὸ γεγονός τῆς ἀναχωρήσεως ἦτον ἀδύνατον πλέον νὰ ἐξκ-
 λειφθῇ· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπεθύμει νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ
 συνεπίαις διὰ βημάτων ἐχθρικῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν
 πραγμάτων ἐβίασε τὴν Ῥωσίαν ν' ἀναθέσῃ εἰς τὰς αὐλὰς τῆς
 Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου τὴν ὑπόθεσίν της, τὴν ὁποῖαν δὲν ἠ-
 δύνατο πλέον ἢ ἰδίᾳ νὰ διεξαγάγῃ ἀπ' εὐθείας. Αὐτὸς ὁ κό-
 μης Καποδίστριας, συνειδὼν τὴν πλάνην του καὶ συναισθανό-
 μενος ὅτι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπέβαλλε τὴν ἐμπιστοσύνην
 τοῦ αὐτοκράτορός του, κατενόει μὲν τί ἔμελλε νὰ πάθῃ τὸ ἔρ-
 γον του εἰς τὰς χεῖρας, ὅπου ὤφειλε νὰ τὸ ἀναθέσῃ, ἀλλ' οὔτε
 νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, οὔτε νὰ προχωρήσῃ ἠδύνατο, καὶ ἦτο ἠναγ-
 κασμένος νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς συμμαχοῦς.

Ἄλλ' ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις μὴ προσμένουσα νὰ ὠρμάσῃ
 ἢ ἀπόφασις αὕτη ἀνέλαθεν, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀπεσύρθη ὁ Στρο-
 γονῶφ καὶ ἀπηλλάγη τοῦ ἐμποδίου τούτου, μετὰ δραστηριό-
 τητος τὸ ἔργον τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Ὁ πρίγκηψ Μετ-
 τερνῆχος διείδε ταχέως τὴν πρόθεσιν τοῦ κόμητος Καποδι-
 στρίου τοῦ νὰ τὸν περιπλέξῃ εἰς τὴν πορείαν του, καὶ παρή-
 τησε τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀρχὴν, ὅτι τ' ἀνακτοβοῦλια ὤφειλον
 νὰ ἐνεργῶσιν ἀπὸ κοινῆς, ἀσπασθεῖς τὴν μεμονωμένην ἐνέρ-

γειαν, ἢν ἐδικαιολόγει ἡ δυσπιστία τῆς Πύλης κατὰ τῶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων ὡς ὅλου σώματος. Παρήγγειλεν ἤδη τὴν 31 Ἰουλίου πρὸς τὸν Διάγγελον νὰ ἐνεργῇ χωριστά. Οὗτος εἶχε πεισθῆ νωστοὶ ἐν τινι συνδιαλέξει μετὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφέν-δου τὴν 5 Αὐγούστου, ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἤκουσε τὰς συνηγορίας του ὑπὲρ τοῦ Στρογονῶφ. Ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς ἐπέμεινε εἰς τοὺς δύο ἰσχυρισμούς ὅτι ὅλον τὸ κακὸν τοῦ κράτους ἐσχάτως προήρχετο ἐκ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅτι ὁ Στρογονῶφ εἶναι προσωπικὸς ἐχθρὸς τῆς Πύλης. Ὑπαινίχθη ἀπαντῶσα εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ παύσῃ τοὺς ἐξοπλισμούς τὸ πλῆθος τῶν στρατευμάτων, ἅτινα συνηθροίζοντο παρὰ τὸν Προῦθον, καὶ δὲν παρεδέχθη ὡς ἀποπερατωμένον τὸν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις πόλεμον, ἂν καὶ ὁ Βλαδιμηρέσκος ἀπεκεφαλίσθη καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγεν, ἐκρατεῖτο εἰς τὴν Ἑρμαννούπολιν καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ 18 ἄρθρου τῆς Βελιγραδινῆς εἰρήνης μετηνέχθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας εἰς ἀπόκεντρον τι φροῦριον καὶ ἐπομένως ὁ πόλεμος εἶχε καταπαύσει.

Ἡ Αὐστρία ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐνεργῇ ὑπὸ ὑψηλοτέραν τινα ἔποψιν. Ἐβεβαίωσε τὴν Πύλην περὶ τῶν καλῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, αἵτινες οὐδόλως μετεβλήθησαν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ Λαυβάχης. Ἐξέφρασε τὴν ἀλήθειαν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, δὲν ἐθεώρει τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ὡς Ῥωσσικόν, καὶ κατὰ τὴν ἀξιοθρήνητον σύγχυσιν τοῦ παρόντος διακρίνει αὐστηρῶς ὅ,τι ὑπαγορεύει ἡ καλοκάγαθία καὶ ἡ ὀρθῶς ἐννοουμένη φιλανθρωπία, ἀπ' ἐκείνου ὅπερ εἶναι προῖον τῆς ἐνεργείας τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες προτίθενται νὰ διαιρέσωσι τὰς μεγάλας Δυνάμεις. Ἐπέστησε δὲ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τούτου, ὅτι οἱ πλειότεροι τῶν Ῥώσσιων ὑπαλλήλων καὶ τοῦ Ῥωσσικῆ λαοῦ δὲν ἐποίουν τὴν διάκρισιν ταύτην, ἐσκέπτοντο διαφόρως ἢ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἠδύναντο ν' ἀποπλανήσωσι τοὺς μὴ εἰδότας εἰς ἀδικον κρίσιν. Ἐγγυᾶτο ὑπὲρ τῶν Ἀλλῶν τοῦ Λονδίνου, Παρισίων καὶ Βε-

ρολίνου, αἵτινες ἐπεθύμουν ἐξίσου θερμῶς τὴν εἰρήνην καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ᾠδήγησαν τοὺς πρέσβεις τῶν.

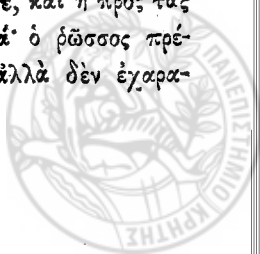
Ἐν ταῖς ὁδηγίαις, ἃς ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἐπεμφε τὴν 17 Αὐγούστου πρὸς τὸν Διάγγelon, παρέστησε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὡς ἀκολούθως.

1. Οἱ Τοῦρκοι κατέχουν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, εἴτε διὰ κατακτήσεως, ἀνεγνωρισμένης διὰ συνθηκῶν, εἴτε δι' ὑποταγῆς, γενομένης κατὰ νόμιμον τύπον. Ἐπομένως ἡ Πύλη κατέσχε νομίμως τὰς χώρας ταύτας, καὶ ὁ Σουλτάνος δικαιούται νὰ ἐξασκῇ ἐπ' αὐτῶν κυριαρχικὰ δικαιώματα. Ἄρχει δὲ καὶ ἐπὶ χριστιανῶν ὑπηκόων, καὶ οὗτοι δύνανται ν' ἀπολαύωσι τὴν θρησκευτικὴν καὶ νόμιμον προστασίαν, ἣν τὸ Κοράνιον θέλει καὶ ἀπαιτεῖ, ὀρίζουν αἱ συνήθειαὶ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει εἰς ὅλας τὰς κυβερνήσεις καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, σχέσεις καὶ χρόνους.

2. Ἐναντίον τῆς νομίμου ἐξασκήσεως τῆς ἐξουσίας τοῦ Σουλτάνου, ἡ ὅπερ εἶναι τὸ αὐτὸ, πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτῆς ἐσχηματίσθη μεγάλη τις συνομοσία, καὶ παρουσιάσθη μὲ τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας. Ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῶν πρώτων ἐνόπλων σιτιῶν ἐτόλμησε νὰ ὑπαινιχθῇ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον· ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδοκίμασε δημοσίᾳ τὸν ὑπαινιγμὸν τοῦτον καὶ κατεδίκασε τὸ ἐπιχείρημα, ὅπερ εἶχεν ἀναγγελοθῆ ὡς ὑπ' αὐτοῦ ὑποκινηθὲν καὶ ὑποστηριζόμενον.

3. Ἡ Πύλη βλέπουσα ὅτι ἡ ἀποστασία ἐξεβράγη καὶ εἰς τὴν ἰδίως Ἑλλάδα, ἔλαβεν εὐλόγως θέσιν ἀμυντικὴν. Ἐξέλεξε μὲν μέσα ἅτινα μᾶλλον κινδύνους ἢ πλεονεκτήματα συνεπήγοντο, ἀλλ' ἦτο κυρία νὰ ἐκλέξῃ ὅσα ἐθεώρει ὡς κατὰλληλα, ἡδύνατο δὲ ἄλλως νὰ πεισθῇ κατόπιν ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῶν δὲν ἦτον ἡ ἀρίστη.

4. Ἡ κατάσταση τῶν πραγμάτων ὥρμησε, καὶ ἡ πρὸς τὰς Δυνάμεις θέσις ἐγένετο ὅσον οἷόν τε καθαρὰ· ὁ ῥῶσσος πρέσβυς ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ δὲν ἐγαρα-

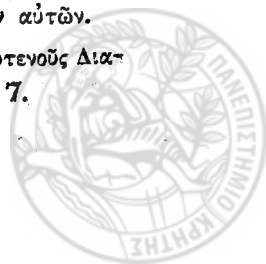
πτήρισε τὴν ἀναχώρησίν τοι ὡς ἑναρξίν πολέμου. Ἡ δὲ Πύλη ἀπέδειξεν ὅτι δὲν συγγέει τὸ βῆμα ἐκεῖνο πρὸς τοῦτον. Ἡ ἀπαιτήσις ἢ ἀνάγκη τοῦ πολέμου δὲν ὑφίσταται· καὶ ὁ πόλεμος πρέπει νὰ ἀποκρουσθῇ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἐπομένως ὅλοι οἱ εὐρωπαῖοι πρέσβεις ὁμοῦ καὶ ἕκαστος κατ' ἰδίαν ὀφείλουν νὰ λαλῶσι τ' αὐτὰ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης· ὀφείλουν νὰ ὑποδείξωσι τῷ βεῖζ - ἐφένδη ὅτι τὸ φρονιμώτερον εἶναι νὰ διαχωρίζῃ ὀλοτελῶς τὸ παρὸν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος, νὰ μὴ συγγέη τὸ ἐπουσιῶδες μὲ τὸ σπουδαῖον, τὰ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἀποδοκιμασθέντα συμβάντα μὲ τὰ παράπονα αὐτῆς, νὰ ἐκφρασθῇ περὶ τῶν παραπόνων, νὰ μὴν ἀποκρούσῃ τὰ συνδιαλλακτικὰ μέσα, νὰ μὴ συγγέη τοὺς ἀθῶους μετὰ τῶν ἐνόχων, νὰ μὴ συγχωρῇ νὰ γίνεταί ὁ ὄχλος ἐκτελεστῆς τῆς δικαιοσύνης, νὰ καταμετρήσῃ τοὺς κινδύνους καὶ νὰ δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ γράμμα τῶν ἀπαιτήσεων, ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος συνεκεφαλαίωσε τὴν διακοίνωσιν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ 18 Ἰουλίου εἰς τέσσαρας ὅρους, καὶ οὕτως ἐμετρίασε τὴν δριμύτητά της. Κατ' αὐτὸν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας ἦσαν αἱ ἑξῆς·

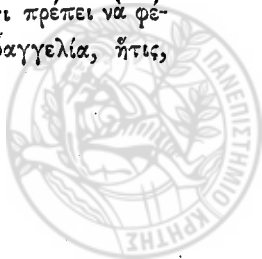
1. Ἡ ἀνακαίνισις τῶν Ἐκκλησιῶν.
2. Προστασία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οἷας ἀπῆλαυεν αὕτη μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ τὸ ἀπαραβίαστον αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον.
3. Διάκρισις τῶν ἀθῶων ἀπὸ τῶν ἐνόχων καὶ συγχώρησις ἐκεῖνων, ὅσοι ὑποταχθῶσιν ἐντὸς ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος.
4. Πράξις τις ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις συγχωροῦσα εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν πλήρη εἰρηνοποίησιν αὐτῶν.

Ἡ σύνοψις αὕτη τῆς ὀλίγον σαφοῦς καὶ σχοινοτενοῦς Δια-

κοινώσεως τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου, ἡ μετατροπὴ αὐτῆ τῶν ἀβεβαίων καὶ λίαν μεγάλων ἀπαιτήσεων του εἰς ὠρισμένας, ἐπεδοκίμασθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Οὐδὲν δὲ ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ παραβλάπτου τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Πύλης.

Σὺν τῇ ὑποβολῇ τῶν προτάσεων τούτων ἄρχεται ἡ δευτέρα ἐποχὴ τοῦ πολυπλόκου τούτου δράματος. Ὁ Διάγγελος ἐπρότεινεν εἰς δύο συνεντεύξεις τῆς 25 Αὐγούστου καὶ τῆς 3 Σεπτεμβρίου νὰ κενωθῶσιν αἱ Ἡγεμονεῖαι ὡς δεῖγμα ἰσχυρώτατον εἰρηνικῶν διαθέσεων καὶ προπαρασκευῆ πρὸς ἀποκατάσασιν τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν τούτων κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν συνθηκῶν. Ὁ ἄγγελος πρέσβυς καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι τῆς Γαλλίας καὶ Πρωσσίας ἀπηύθυναν τὴν αὐτὴν πρότασιν· διότι τὰ ἀνακτοβούλια τοῦ Λονδίνου, Παρισίων καὶ Βερολίνου ὡς μετεχειρίσθησαν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐν Πετροπόλει οἷαν καὶ τὸ τῆς Βιέννης, οὕτω καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει· ὅλοι ὁμως ἔλαβαν τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἡ Πύλη πρέπει πρῶτον νὰ λάβῃ τὴν ἐγγύησιν, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν μελετᾷ εὐθὺς τὴν ἄλλην ἡμέραν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ἐκκενωμένας Ἡγεμονεῖας καὶ νὰ ἐξασκήσῃ προστατευτικὸν δικαίωμα δικαιολογοῦσα αὐτὸ ἐκ τῶν συνθηκῶν. Τὴν πρότασιν ὁμως περὶ μεσολαβήσεως τῆς Αὐστρίας ἐδέχθη εὐχαρίστως ὁ ρεῖζ - ἐφένδης. Ἦδη δὲ ὅλαι αἱ Δυνάμεις προσεπάθουν ἐντονώτερον ἐν Πετροπόλει, ἵνα ἐπωφεληθῶσιν ἐκεῖ τὸ εἰρηνικὸν ὕφος τῆς Πύλης πρὸς διατήρησιν τῆς γενικῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ τὰ μέσα μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἠδύναντο νὰ εὐρωσιν. Ἡ Ἀγγλία ἐζήτησεν αὐτὰ κυρίως εἰς τὴν ἐποψιν τῆς φιλανθρωπίας. Ἡ Αὐστρία ἐπιτυχέστερον τὰ ἔλαβεν ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς θρησκείας. Ἐνῶ ὁ λόρδος Λονδονδερρῆς παρήγγειλε τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβει νὰ ἐργασθῇ πρὸ πάντων, ὅπως Τούρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ μάλιστα οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀρχιπελάγους, πεισθῶσιν ὅτι πρέπει νὰ φέρωνται πρὸς ἀλλήλους φιλανθρωπότερον, παράγγελία, ἥτις,

ὡς εἶπεν ὁ Στραγγόρδος, ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τοὺς στόλους τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως πρὸς τὸν ναύαρχον τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐν τῇ Μεσογείῳ, Σὶρ Γράχαμ Μοῦρ, διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὴν ἐνοηθῶσιν ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη, ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος ἔγραψε τὴν 4 Σεπτεμβρίου *) πρὸς τὸν Διάγγελον. «Ἡ Πύλη προέβη ὑπὲρ τὸ δέον θεωρήσασα τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐνὸς λαοῦ ὡς πόλεμον θρησκευτικόν. Τὸ ἔσχατον τοῦτο μέσον θ' ἀπηρτεῖτο, ἐὰν ἡδύνατο εὐλόγως νὰ φοβῆται ἐπίθεσιν τῶν χριστιανικῶν Δυνάμεων· καθὼς δὲ ὁ Σουλτάνος δὲν δύναται νὰ παραβῇ τὸ Κοράνιον, οὕτω καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας νὰ παραδώσῃ τοὺς ὁμοθρήσκους τοῦ εἰς τὸ τουρκικὸν ξίφος. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἀποστατῶν, ἀλλὰ περὶ ὁμοθρήσκων, καὶ τὴν διάκρισιν ταύτην δὲν ἔκαμεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Σουλτάνος πρέπει νὰ ἐνοήσῃ, ὅτι σήμερον θὰ ἦτο πολὺ εὐκολώτερον εἰς τὰς Δυνάμεις νὰ πέμψωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν ἕν ἑκατομμύριον στρατιωτῶν, ἢ νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸν κύκλον τῶν συνθηκῶν. Ἐὰν ὁ Σουλτάνος διευκολύνῃ αὐτοῖς τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον, οὐδένα κίνδυνον διατρέχει, καὶ ἐὰν ἔχῃ ὀρθὴν γνῶσιν τοῦ σημερινοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν λαῶν ἐν Εὐρώπῃ, θὰ ἐνοήσῃ πῶς συνέβη κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὀλόκληροι λαοὶ ἔνοπλοι νὰ ἐκχυθῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν.» Μετὰ αὐτὴν διήγησιν ταύτην ὁ πρίγκηψ ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ Πύλη, πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον, ὀφείλει νὰ παραιτηθῇ ἀπαιτήσεων ἀντικειμένων εἰς τὴν εἰρήνην, ὡς π. χ. τῆς παραδόσεως τῶν φυγάδων. «Τῶ ὄντι ἔχει τὸ δικαίωμα ἡ Πύλη ν' ἀπαιτῇ τὴν παράδοσιν, εἶπεν, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀπαιτεῖ νὰ μὴ κάμῃ χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν. . . Περὶ τοῦ δικαιώματος τούτου τῆς Πύλης φρονοῦμεν ἐν πεποιθήσει, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν δύναται σήμερον νὰ τὸ ἱκανο-

*) Ἴδε Παράρτημα Β. 4.

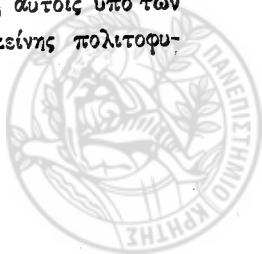

»ποιήση. Προσέθετε δὲ τὴν 10 Σεπτεμβρίου «Ὅλαι αἱ συνθη-
 »και μεταξύ Πύλης καὶ Αὐστρίας περιέχουν τὴν ῥήτραν, ὅτι οἱ
 »νεῖς τὴν χώραν μιᾶς τῶν δύο τούτων Δυνάμεων καταφεύγοντες
 »διαταράσσεται τῆς δημοσίας ἡσυχίας δὲν πρέπει νὰ παραδίδων-
 »ται, ἀλλὰ νὰ ἀπωθῶνται μακρὰν τῶν ὁρίων. Καὶ διὰ τοῦτο
 »οὔτε ὁ Τόκελης, Ῥαγόσκης, Σκάκης, Βερσκένης καὶ λ. ὑπὸ
 »τῆς Πύλης εἰς τὴν Αὐστρίαν, οὔτε ὁ Σκερνῦ-Γεώργιος καὶ Κα-
 »ρατσᾶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας παρεδόθησαν
 »νεῖς τὴν Πύλην. Τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ παράδοσις δὲν δύνα-
 »ται νὰ ζηρηχθῆ ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ νόμου. Ὅθεν τὸ παράδειγ-
 »μα τοῦτο ἄς λάβῃ ἡ Πύλη ὡς ὑπογραμμὸν τῆς διαγωγῆς τῆς
 »ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει».

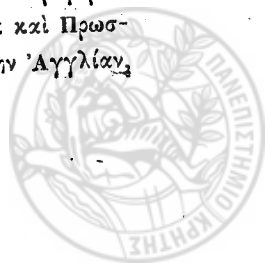
«Τὶ θ' ἀποκριθῆ ἡ Πύλη, ἂν ἐγὼ ἐφαρμόσω ἐπ' αὐτῆς ἀμοι-
 »βαίως τὴν ἀπαίτησιν ταύτην; Χιλιάδες Ὀθωμανῶν διατε-
 »λοῦν ὑπὸ τὸ ῥωσικὸν σκῆπτρον. Ἄς υποθέσωμεν, ὅτι τινὲς
 »αὐτῶν ἐγένοντο ἔνοχοι ἀποστασίας, καὶ κατέφυγαν εἰς τὴν
 »τουρκικὴν χώραν. Ἐὰν ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἀπῆται τὴν πα-
 »ράδοσιν αὐτῶν, ἡ Πύλη θὰ τὴν παρεχώρει;»

»Δὲν καταφεύγουν καθ' ἐκάστην κακοῦργοι ἐκ τῶν χριστια-
 »νικῶν κρατῶν εἰς τὴν Τουρκίαν; Ἄρκει εἰς ἐξ αὐτῶν ἐπὶ πα-
 »ρουσία ἐνὸς διερμηνέως νὰ δηλώσῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου,
 »ὅτι θέλει ν' ἀσπασθῇ τὸ ὀθωμανικὸν θρησκευμα, καὶ ἀμέσως
 »παύει ἡ παράδοσις. Οὕτως ὀρίζουν αἱ ἀρχαῖαι συνθεκαὶ μεθ' ὅ-
 »λων τῶν χριστιανικῶν κρατῶν. Νῦν δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς
 »Ῥωσσίας διάκειται πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλη-
 »σίας περίπου ὡς ὁ Σουλτάνος πρὸς τοὺς Μωαμεθανούς.»

Ὅλιγον κατ' ὀλίγον οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης συγκατετέθη-
 σαν νὰ μὴ θεωρῶσι τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων ὡς *conditio*
sine qua non, ὅρον ἀπαραίτητον. Ἡ μακρὰ ἐπιμονὴ εἰς τὸν
 ὅρον τοῦτον δὲν προήρχετο ἐκ τῆς πεποιθήσεως τοῦ Σουλ-
 τάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν του, ἀλλ' ἐπεβλήθη αὐτοῖς ὑπὸ τῶν
 Γενιτσάρων, τῆς κενოდόξου καὶ βαρβάρου ἐκείνης πολιτοφυ-

λακῆς, ἥτις προησθάνετο τὸ κτύπημα, ὅπερ ἔκτοτε τῇ ἐδόθη διὰ χειρὸς τοῦ Μαχμούτου. Διὰ τοῦτο ἐπεθύμει τὸν πόλεμον καὶ ἐδήλου διὰ ταραχῶν καὶ στάσεων τὰ παράπονα αὐτῆς κατὰ τῆς ἀναξίας ὑποχωρήσεως τὴν ὁποίαν, ὡς ἐνόμιζεν, ἐδείκνυεν ὁ Σουλτάνος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὰς συμμάχους αὐτῇ Δυνάμεις. Οὗτος ὁμως ἐτήρησε τὴν ἀξιοπρέπειάν του ἀπέναντι τῆς πολιτοφυλακῆς ταύτης, ἐπέφερε μεταβολὰς τινὰς εἰς τὸν ὄργανισμόν της, καὶ ἀντέταξε θράσος κατὰ τοῦ θράσους, ὅπερ, ἐὰν εἶχε τότε υἷον, δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ πράξῃ, ἀλλὰ προθύμως ἐπεζήτηε τίνι τρόπῳ νὰ καταπραύνη τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁνεκα τούτου ἔπεμψε κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τὸν πρῶτον πρέσβυν ἐν Λονδίνῳ Ἰσμαῆλ - ἐφένδην πρὸς τὸν λόρδον Στραγγφόρδον. Ἐν ἐμπιστευτικῇ συνδιαλέξει, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰσμαῆλ ἐβεβαίωσε ὅτι ἔχει ἐντολὴν ἐπιδείξας τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον τοῦ Χαλὲτ - ἐφένδου, ἐπρόβαλε τῷ ἄγγλῳ πρέσβει τὸ ζήτημα· ἐὰν τῷ ὄντι ἡ εἰρήνη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ τούτου καταφατικῶς ἀποκριθέντος, ὠμολόγησεν ὅτι ἐν τῷ Διβανίῳ ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι πρέπει νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν ἐκκένωσιν ταύτην ἀπὸ τῆς παραδόσεως τῶν φυγάδων. «Εἰς Μιχαῆλ Σούτσος, εἰς Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης παραδιδόμενοι εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς δικαιοσύνης, πόσας χιλιάδας ψυχῶν δὲν θὰ ἔσωζον; Ὅταν ἡ Ῥωσσία προστατεύῃ τοὺς ἀνάρτας, διότι πρεσβεύουν τὸ ἐλληνικὸν θρήσκευμα, τότε κατ' ἔτος θὰ γίνωνται ἐπαναστάσεις. Ἐὰν ἡ Ῥωσσία θέλῃ εἰλικρινῶς τὴν εἰρήνην, ὀφείλει νὰ τηρῇ τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτσίου, καὶ νὰ μὴ παρέχῃ ἀσφαλὲς ἄσυλον εἰς τὸν πρῶτον Ὀσποδάρων, ὅστις διέπραξε παντὸς εἶδους κακῶν, ὅταν ὁ μονάρχης του θέλῃ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ καὶ τιμωρήσῃ.» Ὁ Ἰσμαῆλ ὠμολόγησεν ἐν τῇ συνδιαλέξει ταύτῃ, ὅτι ἡ Πύλη θεωρεῖ τὴν ἱερὰν Συμμαχίαν ὡς Σταυροφορίαν κατὰ τῆς Ἡμισελήνου. Μόνον δὲ ἀφοῦ ἡ Αὐστρία καὶ Πρωσσία ἤρχισαν νὰ ἔχωσι τὰ αὐτὰ φρονήματα μὲ τὴν Ἀγγλίαν,

ἤτις δὲν συμμετέχει τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, ἀρχίζει καὶ ἡ Πύλη ν' ἀποβάλλῃ τοὺς φόβους τούτους. Ἀπῆλθε δὲ ὑποσχεθεὶς νὰ πείσῃ τὸν Χαλῆτ-ἐφένδην περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἑγεμονειῶν.

Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ἡ Πύλη ἔκλινε νὰ πιστεῦῃ ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν θέλει πράγματι τὸν πόλεμον, τόσον ζυλότυπος ἐγίνετο ὡς πρὸς τὴν ἀπαραβίαστον ἐξάσκησιν τῶν δικαιωμάτων της. Οἱ πρέσβεις τῶν ξένων Δυνάμεων εἶχαν συντάξει κήρυγμά τι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅπερ ἐμελλε ν' ἀφαιρέσῃ αὐτοῖς πᾶσαν ἐλπίδα περὶ ἐξωτερικῆς βοηθείας *) Ὅσον ἀφέλιμος καὶ ἂν ἦτον ἡ συνέπεια τοιοῦτου βήματος, τὸ Διβάνιον ἐν τούτοις τὸ ἀπέκρουσε, λόγῳ μὲν ἐκ θρησκευτικῶν αἰτιῶν, πράγματι δὲ, ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἐπιτρέπει τὴν ἀνάμιξιν. Ἐπίσης δυσαρέστως συγκατένευσε ὁ ρεῖζ-ἐφένδης εἰς συνδιάλεξιν τινα μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Σουηδίας, κυρίου Παλίνου, ὅστις, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως ἐν Στοκχόλμῃ, παρηγγέλη ν' ἀκολουθῇ τοὺς πρέσβεις τῶν λοιπῶν Δυνάμεων καὶ νὰ τοὺς ὑποστηρίξῃ.

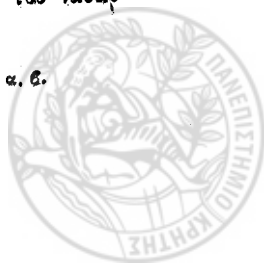
Τὸ Ῥωσσικὸν ἀνακτοβούλιον ἐκήρυξεν ὅτι δὲν νῦχαριστήθη ἐκ τῶν παραχωρήσεων τῆς Πύλης. Κατὰ τὴν γνώμην του τὰ γράμματα τοῦ μεγάλου βεζίρου, εἰς τὰ ὁποῖα παρέπεμπεν ἡ Πύλη διὰ τῶν μεταγενεστέρων δηλώσεών της ὡς ἀπαντῶντα εἰς ὅλα, οὐδὲν ἄλλο ἐμπεριεῖχον, ἢ ἀντεγκλίσεις καὶ παράπονα καὶ ἀληθινὴν ἄρνησιν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς τέσσαρας Ῥωσσικὰς ἀπαιτήσεις. Ὁ κόμης Νεσελρῶδης ἀπήντησεν εἰς τὰ γράμματα ταῦτα τὴν 10 Σεπτεμβρίου καὶ ἔδωκε τὸ σχέδιον τῆς ἀπαντήσεως πρὸς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν, τὴν ὁποῖαν ἡ Ῥωσσικὴ ἐθεώρει εἰς τὸ ἐξῆς ὡς ἀναλαβοῦσαν τὴν εὐθύνην τῆς ἀπαντήσεως. **) Ἡ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις ἐπιδιώκουσα τὴν σύμπραξιν τῆς Ἀγγλίας, συνεβούλευσε ἐν ταυτῷ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον

*) 18. Παράρτ. Β. 5. **) 18. παραρτ. Β. 6. 7. 8.

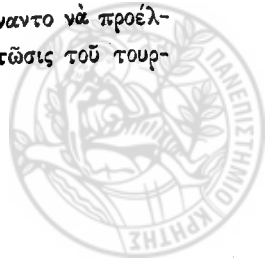
να γράψη πρὸς τὸν λόρδον Λονδονδερρῆν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἐπιστολῆς *) καὶ προσεπαθήσεν ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν κόμητα Λεϊβην ἀπὸ 19 Ὀκτωβρίου **) νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ ρεῖζ-ἑφένδης ἀδίκως ἀπήτησε καὶ παρὰ τοῦ λόρδου Στραγγφόρδου ἐγγύησιν, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐκκένωσης τῶν Ἑγεμονειῶν δὲν θὰ εἰσῆρχοντο ῥωσικὰ στρατεύματα εἰς αὐτάς. Ἡ μετριοπάθεια τοῦ αὐτοκράτορος παρέχει τὴν ἐγγύησιν ταύτην, ἔλεγεν ὁ κόμης Νεσσελρῶδης, καθ' ὅσον μάλιστα, ἂν καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων παρεβίαζε τὰς συνθήκας, δὲν εἰσέβαλαν ἐπίσης καὶ οἱ Ῥῶσοι. Ἡ ὀλίγον ἀσαφὴς ἀπαίτησις τοῦ Στρογονῶφ ἐν τῇ ἀπὸ 18 Ἰουλίου διακοινώσει τοῦ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῶν Ἑγεμονειῶν, ἥτις ἴσως ἐπροκάλεσε τοὺς φόβους τῆς Πύλης, ὑπετυποῦτο νῦν σαφέστερον. Ἐκκένωσις τῶν Ἑγεμονειῶν, διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων καὶ ταχεῖα διοργανώσεις καλῆς διοικήσεως; τούναντίον αἱ δύο ὀνομασίαι Ἑγεμονεῖαι καὶ χριστιανικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐξηκολούθουν νὰ συγχέωνται, ὡσάκις ἡ ῥωσικὴ ἐπιςυλὴ ἀνέφερεν ὅτι ἡ Ῥωσσία ἔπρεπε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν. Ὁ Στραγγφόρδος ἐφαίνετο ὅτι ἠλπίζε πολὺ ἐκ τῶν παραστάσεων, τὰς ὁποίας οἱ πρέσβεις ὄλων τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἔμελλον ν' ἀπευθύνωσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἡ Ῥωσσία ἐφρόνει ὅτι ἡ εἰρηνοποίησις μόνον διὰ τῆς ὀλοσχεροῦς μεταβολῆς τοῦ συστήματος τῆς Πύλης ἠδύνατο νὰ προσέλθῃ, καὶ μάλιστα ταυταύτης μεταβολῆς, ἥτις νὰ συγχωρῇ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Ἐως τότε ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξεν ὅτι οὐδὲν θὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τοῖς ἐπαναστάταις, καὶ ὅτι πᾶσα ἐνέργεια τῶν λοιπῶν Δυνάμεων θ' ἀπέβαινε ματαία. Ἀπερρίψε τὴν γνώμην τοῦ Στραγγφόρδου καὶ Λονδονδερρῆ νὰ σταλῇ πρόσκλησις πρὸς τὰς ἑλληνικὰς νήσους διὰ τοῦ ναυάρχ-

*) 18. Παράρτημα Β. 8.   **) 18. Παράρτημα Β. 10, α. ε.

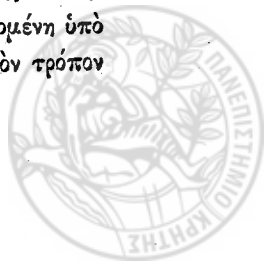
χου Σιρ Γράχαμ Μούρ, διότι ἔπρεπε νὰ ἐγγυηθῶσιν αὐτοῖς περὶ τῆς ἀμνηστίας, καὶ οὐδὲν ἐγένετο περὶ αὐτῆς, ἡ δὲ εἰρηνοποιήσις τῶν νήσων δὲν συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην καὶ τὴν τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου. Ἀλλ' ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι ἔτοιμος, ἂμ' ἀφοῦ ἐπαναληφθῶσιν αἱ μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις τῆς, νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῇ βάσει, ἣν εἶχε προτείνει ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τοῦ 1812 πρὸς τὴν ἰσπανικὴν κυβέρνησιν ὡς πρὸς τὰς ἀποικίας.

Τὴν στάσιν ταύτην τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου δὲν ἠγνόει ὁ ἐν τῷ μεταξὺ φθάσας βαρῶνος Στρογονόφ. Τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦτο ἀπήντησεν καὶ εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς Πύλης, ὅτι ὁ βαρῶνος συγκατετέθη εἰς τὴν εἴσοδον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰς Ἡγεμονίας, εἶπόν, ὅτι ἡ συγκατάθεσις αὕτη ἐδόθη μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ν' ἀποκατασταθῇ συγχρόνως ἡ παλαιὰ τάξις τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις, ἀλλ' ἡ Πύλη ζητεῖ ἤδη διὰ τῶν στρατευμάτων τῆς νὰ εἰσαγάγῃ νέον τρόπον διοικήσεως, τὸν διὰ στρατιωτικῶν διοικητῶν. Ὁ κόμης Καποδίστριας ἤλπιζεν, ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις θ' ἀποτύχωσι, καὶ ἔπραξε πᾶν ὅ,τι συνέτεινεν εἰς τοῦτο. Τούναντίον ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος εἶχεν ἀκλόνητον τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, διότι ἐγίνωσκε τί ἐφρόνει περὶ τῶν κινδύνων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πόσον ἀπεστρέφετο τὰς εὐχὰς τῶν Ῥώσων καὶ Ἑλλήνων, ἐξ ὧν ἐκεῖνοι μὲν ὠνειροπόλουσαν αὐξήσιν τῶν ὀρίων, οὗτοι δὲ τὴν ἀνέγερσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ κόμης Καποδίστριας πιεζόμενος μεταξὺ τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοκράτορός του καὶ τῆς περιορισμένης ἑαυτοῦ εὐχῆς ὑπὲρ τοῦ πολέμου, καθ' ὅσον δηλ. ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐξ αὐτοῦ μετὰ βεβαιότητος ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων, ἐναπέθεσε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν τύχην, τὰς συμπτώσεις καὶ τὰ πάθη, ἐξ ὧν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ὑφ' οἰκνδόποτε μορφήν καὶ ἕκτασιν ἢ πτώσιν τοῦ τουρ-

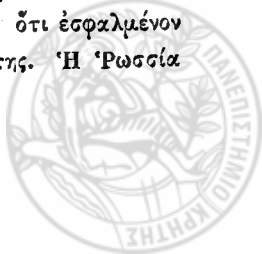

κικοῦ κράτους καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων. Ὅθεν ἡ πρὸς τὸν μέγαν βεζίρην ἀπάντησις καὶ αἱ ἀνακοινώσεις πρὸς τὴν αὐστριακὴν καὶ ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου καὶ 19 Ὀκτωβρίου ἐμαρτύρουν διχογνωμίαν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῷ ἀνακτοβουλίῳ τῆς Πετροπόλεως, καὶ οὐδεμίαν εἶχον χροιάν, διότι οὐδεμία ἀπόφασις ἐφαίνετο ὅτι εἶχε ληφθῆ· ἐδικαιολογοῦν μὲν τὰς πράξεις τοῦ Στρογονῶφ, ἀλλ' ἦτο γνωστὸν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τὰς εἶχεν ἀποδοκιμάσει προσωπικῶς, καὶ ἰδίως τὴν σύντομον ἀνακοίνωσιν τοῦ Στρογονῶφ πρὸς τὸν κόμητα Λαγκερώνην περὶ τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἣτις εἶχε καταταράξει τὴν Ὀδησάον καὶ καθ' ὅλην τῆς Εὐρώπην ἔθεωρήθη καὶ ἐπενέργησεν ὡς κήρυξις πολέμου. Ἐπεκαλοῦντο μὲν τὰς συνθήκας καὶ ἐπομένως ἐδείκνυον ὅτι ἐπεθύμουν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἠπείλου κηρύττουσαι ὅτι αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Στρογονῶφ ὑφίσταντο καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ βάρος, ἀλλ' αἱ ἀπειλαὶ αὗται περιορίσθησαν εἰς τὴν ἀναχώρησίν του, αὕτη δ' ἐγένετο χωρὶς νὰ συνεπιφέρῃ καὶ τὴν ῥῆξιν. Ὑπεδείκνυον μὲν τὸν πόλεμον ὡς μέτρον σχεδὸν ἀναπόφευκτον, ὡς συντομώτατον καὶ φιλανθρωπότατον μάλιστα, ἀλλ' ὑπέσχοντο ν' ἀναζητήσωσιν ἔτι τὰς ὁδοὺς τῆς εἰρήνης. Ἐπανελάμβανον τὴν ἐρώτησιν ποίαν στάσιν θὰ ἐλάμβανεν αὕτη ἡ ἐκείνη ἡ Δύναμις ἐν περιπτώσει παλέμου, ἢ μᾶλλον κατὰ τίνα τρόπον θὰ συμμετέσχεεν αὐτοῦ, καὶ ἐπροκάλουν συμβουλὰς περὶ τῆς μελλούσης ὀργανώσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀλλ' ἐφαίνοντο καὶ εὐχαριστημένα εἰς τὴν πρὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ ἔτους τούτου κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἐξ ὅλων δὲ ἀπεδεικνύετο ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἤθελε μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἠπόρει πῶς νὰ διατηρήσῃ ἐνταυτῷ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν της. Εὐκολωτέρα ἦτον ἡ θέσις τοῦ Σουλτάνου, οὗτινος ἡ ἀξιοπρέπεια ἐζηρῆτο μόνον ἐκ τῆς διατηρήσεως τῶν συνθηκῶν. Ὅθεν ἡ Αὐστρία ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Ῥωσσίας καὶ Γαλλίας, εἶχεν ὀρίσει τὸν τρόπον

πρὸς ἐξισασμὸν τῶν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης διαφορῶν. Ἐλαβε κατ' ἰδίαν τὰς Ῥωσσιακὰς ἀπαιτήσεις ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ῥωσσίας καὶ ὠδήγησε τὴν Πύλην πῶς ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτάς. Ἡ Ῥωσσία ἐν οὐδεμιᾷ τῶν τουρκικῶν δηλώσεων εὗρισκε τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θ' ἀνακαινισθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι. Ἡ Αὐστρία ἐσυμβούλευσε τὴν Πύλην ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τούτου, ἔστω καὶ ἵνα δηλώσῃ ἀπλῶς τὴν περὶ τούτου θέλησίν της. Ἡ Ῥωσσία παρεπονεῖτο, ὅτι ἡ Πύλη οὐδὲ λέξιν μομφῆς ἐξέφερον κατὰ τῶν γενομένων ἐναντίον τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας προσβολῶν, οὐδ' ἐγγυᾶτο ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον. Ἡ Αὐστρία ἐσυμβούλευσε ν' ἀποκριθῇ εἰς ταῦτα· «Δὲν παρεβιάσαμεν ἡμεῖς τὰς συνθήκας, οὐδὲ κατεπατήσαμεν ὑπεροπτικῶς δικαίωματα ἀνεγνωρισμένα. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες προσέβαλον τὰ ἐδικὰ μας· ἀλλ' ἔστω, ἀντὶ τοῦ δικαιώματος θέλομεν νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν πρῶτην· μεμφόμεθα, συγχωροῦμεν καὶ ἐγγυώμεθα περὶ τοῦ μέλλοντος.» Ἡ Ῥωσσία ἀπεκάλεσε τὰ φερμάνια τοῦ Σουλτάνου περὶ προστασίας τῶν ἀθῶων, λέξεις κενὰς μὴ ἐπικυρωθεῖσας εἰσέτι ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Ἡ Αὐστρία ἐνέμεινεν εἰς τὰ φερμάνια καὶ ἐζήτησε παρὰ τῆς Πύλης νὰ προσέχῃ, ὥστε τὰ φρονήματα καὶ αἱ ἐνέργειαι της νὰ χωρίζονται καλῶς ἀπὸ τὰς τῶν ἀτάκτων σφιγῶν, ἅτινα ἐπίστευον ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ ἰδιοκτησία, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν. Τέλος ἡ Ῥωσσία δὲν εὗρισκεν ἐν τῷ περὶ Ἡγεμονειῶν ἀρθρῷ, ὅτι ἀνεγνωρίζετο τὸ διὰ τῶν συνθηκῶν δεδομένον αὐτῇ δικαίωμα τοῦ νὰ συνεργῇ εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῶν χωρῶν τούτων, ἔβλεπε μάλιστα ὅτι ἡ ἐκκένωσις τῶν ἐξηρητάτο ἀπὸ τίνος ὄρου, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ. Ἡ Αὐστρία, γινώσκουσα ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἐπιμένει εἰς τὸν ὅρον τοῦτον, θεώρησε τὴν ἀντίρρῃσιν ταύτην ὡς πεπαυμένην, καὶ μεμφθεῖσα τὴν Πύλην ὅτι ἐσιώπησε περὶ τῆς δικαίας ταύτης ἀξιώσεως, τὴν ἐσυμβούλευσε νὰ εἴπῃ ἀπλῶς ὅτι ἐσφαλμένον συμπέρασμα ἐξήχθη ἐκ τῆς σιωπῆς της ταύτης. Ἡ Ῥωσσία

τέλος ἔλεγεν ὅτι ἦτον ἀδύνατος ἡ ἐπανάληψις τῶν φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης, ἐφ' ὅσον αὕτη οὐδὲ λέξις ἀνέφραξε περὶ τῶν συνθηκῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο αἱ σχέσεις αὗται, καὶ αἱ ὁποῖαι παρεβιάσθησαν ἅπασαι. Ἡ Αὐστρία ἐσυμβούλευσε νὰ ἐπαναχθῶσιν αἱ συνθήκαι εἰς τὴν προτέραν ἰσχύν των, τὸ ὁποῖον ἡ Ῥωσσία, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην, ἔχει ἀνχμφίβολον δικαίωμα ν' ἀπαιτῆ. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ Πύλη θέλη τὴν εἰρήνην, πρέπει νὰ θέλῃ καὶ τὰ μέσα πρὸς ταύτην, καὶ τοῦτο εἶναι εὐκόλον εἰς αὐτὴν, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖ, εἰμὴ ὅ,τι ὀρίζουσιν αἱ συνθήκαι. Μέγα δὲ πλεονέκτημα εἶναι ὑπὲρ αὐτῆς, τὸ νὰ μεταβῇ ἐξ ἀορίστου εἰς ὠρισμένην κατάστασιν εἰρήνης. Ὅθεν ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ ἀπλῶς τὰς συνθήκας καὶ νὰ δηλώσῃ ὅτι οὐδέποτε θὰ τὰς παραβῇ. Ἐκτὸς τούτου ἡ Ῥωσσία κατήγγελε τὰς βιαιοπραγίας, αἵτινες διεπράττοντο καθ' ἑκάστην ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, χωρὶς νὰ ἐξαίρωνται, οὔτε οἱ ἀθῶοι οὔτε αἱ γυναῖκες, καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ὑποταγὴ καὶ αἱ προσφερθεῖσαι ὑπηρεσίαι. Ἰσχυρίζετο ὅτι παρεβιάσθη ἡ πρότερον ἐν Βουκουρεστίῳ ὀρισθεῖσα ἀμνηστία ὑπὲρ τῆς Σερβίας, καὶ ἐκήρυξε, στηριζομένη εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο, ὡς ἀνεπαρκεῖς τὰς ἐγγράφους διαβεβαιώσεις τῆς Πύλης. Ἡ Αὐστρία συνείδε καλῶς πόσον δίκαιον εἶχεν ἡ Ῥωσσία ὡς πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην καὶ ἀμφιβολίαν ὅθεν ἐσυμβούλευσε τὴν Πύλην νὰ ὁμολογήσῃ τὰ γεγονότα, καὶ νὰ προβάλῃ αὐτὰς ταύτας τὰς βιαιοπραγίας ὡς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ πέρας εἰς αὐτὰς καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὰς Ἡγεμονεῖας. «Τὸ θέλομεν βεβαίως καὶ εἰμεθα πρόθυμοι πρὸς τοῦτο», ὄφειλε νὰ εἶπῃ ἡ Πύλη «καὶ ἐὰν δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ πράξωμεν, σεῖς πταίετε καὶ ὄχι ἡμεῖς». *)

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος σπουδάζων πολὺ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρὸδον τῶν ἐνεργειῶν του ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ προ-

*) Ἴδε παραρ. Β. 11. α. 6. 12.

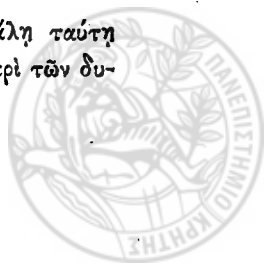
λάβη τὰς προσπαθείας, αἵτινες ἠδύνατο νὰ κατισχύσωσι τῶν προλήψεων τοῦ Διβανίου πρὸς βλάβην του, παρήγγειλεν ἕν τι μυστικῆ ἐπιστολῆ ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου πρὸς τὸν Διάγγελλον, νὰ ἐκθέσῃ φανερὰ εἰς τὴν Πύλῃν τοὺς κινουῦντας τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον λόγους. Εἰλικρινῶς ἐξεφράζετο ὁ πρίγκηψ λέγων «Ἐπιθυμοῦμεν τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ὅχι διότι φοβούμεθα τὰ συνήθη ἐπακόλουθα τοῦ πολέμου, οὐδ' ἐξ ἀδυναμίας. Ἐπολεμήσαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πολέμους, καὶ εἶδαμεν πολέμους· ἀλλ' εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι πᾶς πόλεμος τὴν σήμερον εἶναι λίαν ἐπιβλαβῆς εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἐν γένει, καὶ ἐπὶ τέλους θ' ἀποβῆ ἐπιζήμιος καὶ εἰς τὸ νικῆσαν καὶ εἰς τὸ ἡττηθὲν κράτος, εἴτε χριστιανικὸν εἴτε τουρκικὸν εἶναι, καὶ κυρίως μόνον τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαναστάσεως θὰ προαγάγῃ. Ἡ πεποίθησις αὕτη εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐνεργειῶν μας». Ἐπρόσθετε δὲ «Δεύτερον, πᾶσα δὲ πλάνη περὶ τοῦτο δύναται νὰ ἔχῃ συνεπείας, ἡ Πύλη δὲν πρέπει νὰ θεωρήσῃ τὴν ἀνάμιξίν μας ὡς προερχομένην ἐξ ἀνησύχου πολιτικῆς. Θεωροῦμεν τὸ ζήτημα ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν συνόλῳ καὶ ὅχι ἐν μικρῷ καὶ καθ' ἰδίαν. Ἐκτὸς τούτου ἡ Πύλη θὰ ἐλανθάνετο πιστεύουσα, ὅτι τὸ συμφέρον μᾶς κινεῖ νὰ ἐμποδίσωμεν διὰ πάσης θυσίας τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ῥῆξιν τῆς. Ἡ πρόληψις αὕτη ἠδύνατο νὰ τὴν παρασύρῃ ὥστε νὰ ἐξογκώσῃ ὑπὲρ τὸ δέον τὰς ἀπαιτήσεις τῆς. Ἐπίσης σφικτερὰ θὰ ἦτο ἡ γνώμη, ὅτι αὕτη μόνη, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τρίτης δυνάμεως, ἠδύνατο νὰ ἐξισάτῃ τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἔριδά τῆς. Ἡ Ῥωσσία θέλει μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἡ Πύλη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς ἀπαιτήσεις, ἄστινας θὰ παρενέβαλλαν αὐτῇ καθ' ὁδόν. Ὅθεν τὸ ὀρθώτερον εἶναι νὰ ἐμπιστευθῇ ἡμῖν, νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὸ δίκαιον, νὰ ὑποχωρήσῃ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον τοῦτο ὑπαγορεύει».

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος ὑποδεικνύων εἰς τὴν Πύλῃν τὴν ὁδὸν τῶν συνθηκῶν, ἣν τόσον καθαρῶς τῇ ἐπρότεινεν ἡ Ῥωσ-

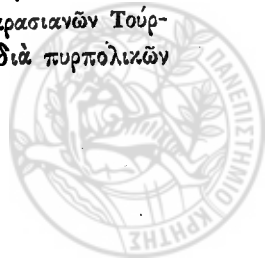

σία τῇ ἔδιδε βεβαίως τὴν καλλίστην καὶ ὠφελιμωτάτην συμβουλήν. Αἱ συνθήκαι παρείχον αὐτῇ ἐν τῇ παρουσίᾳ συγχύσει τόσον ἐπωφελῆ καὶ στερεὰν βάσιν, ὥστε πᾶσα ἄλλη συγκρινομένη ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπατηλή. Ἐκτὸς τούτου ἡ ὁδὸς αὐτῆ διευκόλυνεν ὅλας τὰς λοιπὰς Δυνάμεις νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν Πύλῃν. Τὸ Διδάνιον εἶχε συμφέρον ν' ἀποκριθῇ ταχέως καὶ σαφῶς, ν' ἀποδείξῃ γεγονότα, νὰ διορίσῃ ἐπιτρόπους, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ῥώσσω ἐπιτρόπων νὰ ἐπαναφέρωσιν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις τὴν προτέραν κατάστασιν, καὶ νὰ κενώσῃ τὰς χώρας ταύτας, διότι, ὅταν τις δὲν ἔχῃ ἄλλα μέσα πρὸς εἰρηνοποίησιν ἢ τοιαῦτα ἔκνομα στίφη, ὡς ἡ Τουρκία, ὀφείλει σπεύσας νὰ τὰ ἐκβάλῃ ἐκ μέσου. Ἡ ῥωσικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ γράμμα τοῦ μεγάλου Βεζύρου καὶ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς Πύλης πρὸς τὸν Διάγγελον ἐτελείωνεν ἐπίσης ἀπαιτοῦσα τὴν ἄνευ ὄρων ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, διότι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐθεωροῦντο ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου ὡς ἡ μόνη αἰτία τῆς παρατάσεως τῶν ταραχῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, ὅπως συσχεφθῇ περὶ τῆς ἐγκταστάσεως τοῦ νέου ἡγεμόνος καὶ τῶν μέτρων, δι' ὧν ἡδύνατο νὰ συστηθῇ ἐκεῖ κκλή κυβέρνησις, καὶ νὰ καταπαύσωσιν αἱ ὠμότητες εἰς τὰς λοιπὰς χριστιανικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Αἱ ἀπαιτήσεις αὗται ἐβोधήθησαν τὴν Αὐστρίαν καὶ Ἀγγλίαν δι' ὅλης τῆς βαρύτητός των, ὅχι ὡς μεσιτρίας ἀλλ' ἐν ἰδίῳ ὀνόματι, ὡς φίλας ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν, καὶ πρὸ πάντων τὴν Αὐστρίαν, ὡς κράτος κείμενον ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐπομένως κατάλληλον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο νὰ διορθώσῃ τὰς σχέσεις τῶν γειτονικῶν τούτων κρατῶν. Πᾶσαι αἱ ἄλλαι Αὐλαὶ εἶχαν τὴν αὐτὴν γνώμην μὲ τὰς τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου. Ἐκ τούτου ἡδύνατο καὶ ὤφειλεν ὁ Σουλτάνος νὰ πεισθῇ.

Ἄλλ' ἡ Πύλη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ συγχύσει τετυφλωμένη ἐκ τοῦ δικαιώματός της, περὶ τῶν δυ-

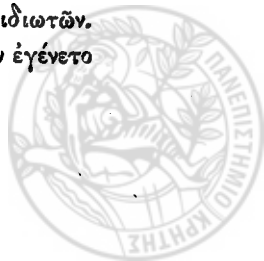

νάμεών της καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν σχέσεων, ἐνέμεινεν εἰς τὴν πολιτικὴν της καὶ δὲν ἀπέβαλε τὴν δυσπιστίαν της καθ' ὅλων τῶν χριστιανικῶν Δυναμίεων καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Οἱ πλείοτεροι σύνοδροι τοῦ Διβανίου, αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, ἐξηκολούθουν νὰ ἔχωσι τὴν σφαλερὰν καὶ ἐπιπολαίαν ἰδέαν περὶ τῆς ἱεράς Συμμαχίας, τὴν ὅποιαν εἶχον σχηματίσει ἐν ἔτει 1815. Ἄλλ' εἶχαν καὶ ἄλλους περισπασμοὺς, οἵτινες ἀπέτρεπον τὸν χρόνον καὶ τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ ζητήματος. Ὁ Σάχης τῆς Περσίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, καὶ ἠπέλει τὴν Ἐρζερούμην καὶ τὸ Βαγδάτιον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ πλήθη τῶν Γενιτσάρων προέβησαν μέχρι βιαιοπραγιῶν, καὶ ἐξεβίβισαν τὴν παῦσιν τοῦ Ἀγᾶ αὐτῶν. Ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῃ δὲν ἔλειπον αἱ ῥαδιουργίαι καὶ ἐγένων περιπλοκάς· οὕτω π. χ. ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης εἰργάζετο νὰ καταστρέψῃ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Καλλιμάχου καὶ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἠγεμονίαν. Ἐξεμεταλλεύθη δὲ πρὸς τοῦτο γράμμα τι συντεταγμένον διὰ σημείων, ὅπερ ἐστάλη ἐκ Βιέννης ὑπὸ τινος ὀπαδοῦ τοῦ ἠγεμόνος Καρατσᾶ πρὸς τινὰ ὑπάλληλον τοῦ Ὄσποδάρου καὶ ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Πύλης, παρεξηγήσας αὐτὸ ὀλεθρίως. Τοῦτο προῦκάλεσε τὸν θάνατον τοῦ πρῶην διερμηνεῶς τῆς Πύλης Ἰωάννου Καλλιμάχου ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐξορίας του, τῇ ἐν Συρίᾳ Καισαρείᾳ, δεινωθέντα διὰ τῆς κατεδαφίσεως τῆς ἐν Θεραπειοῖς οἰκίας του καὶ διὰ τινος φερμανίου, ὅπερ ἀπηγόρευεν ν' ἀνακτισθῇ ἄλλη ἐπὶ τῆς θέσεως. Ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἐν Κρήτῃ ἢ ἐπανάστασις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκραταιοῦτο, καὶ ἀπῆτει μεγαλειτέρους ἐξοπλισμοὺς καὶ διαίρεσιν τῶν δυνάμεων εἰς πολλὰ σημεία. Ἦδη τὸν Ἰούλιον ἐξέπλευσεν ἡ τρίτη ἑλληνικὴ νευτικὴ ἐκστρατεία συγκεκροτημένη ἐξ 90 πλοίων, καὶ ἐμπόδισεν ἐπιθεσίᾳ τινὰ τοῦ Καπουδᾶν - Βέη καὶ τῶν Μικρασιανῶν Τούρκων κατὰ τῆς Σάμου. Ἀπέτυχον μὲν πολλαὶ διὰ τυρπολικῶν

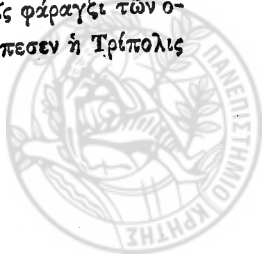

ἀπόπειραι τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος ἠνώθη ἀκωλύτως παρὰ τὴν Ῥόδον μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ, ἀλλὰ πολλὰ τουρκικὰ φρεττῆγὰ πλοῖα κατεστράφησαν, ἡ Σάμος ἐπαναστάτησεν, ἐφωδιάσθη μέ τινα πολεμοφόδια καὶ ὁ στόλος ἐπανήλθεν οἰκαδὲ ἀρκοῦντως παρηγορηθεὶς, ὅτι ἀντὶ δυσαρέστου συναντήσεως ἔλαβε φιλικὰς συμβουλὰς καὶ ἐνθαρρυντικοὺς λόγους παρὰ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου, Σὶρ Γράχαμ Μούρ. Ἡ διαφορὰ, ἥτις ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπεκράτησε μεταξὺ τῆς διχωγωγῆς τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου καὶ τῆς τοῦ ἄγγλου πρέσβευος ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατεφάνη ἤδη τότε, καὶ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ θάρρος καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων.

Τὴν 3 Αὐγούστου ἡ Μονεμβασία ἐκ παντελοῦς ἐλλείψεως τροφῶν παρεδόθη εἰς τὸν Γρηγόριον Καντακουζηνόν. Οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι, μόλις 756 ὑπολειφθέντες, διεβιβάσθησαν ἐπὶ Σπετσιωτικῶν πλοίων εἰς τὴν Ἀσίαν. Μετ' ὀλίγον τὴν 19 Αὐγούστου παρεδόθη καὶ τὸ Ναυαρίνον, οὗτινος οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι εἶχον πολεμήσει καθ' ὅλων τῶν βασάνων τῆς πείνης. Δις εἶχον ἐκδιώξει ἐκ τοῦ φρουρίου πλῆθος γυναικῶν καὶ παιδίων, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες εἴτε παρέλαβον, εἴτ' ἐφόνευσαν, εἴτε παρέδωσαν εἰς τὸν διὰ τῆς πείνης θάνατον ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ λιμένι ἐρήμου σκοπέλου. Τέλος ἡ φρουρὰ ἀπεθαρρύνθη, παρέδωκεν ὅλην τῆς τὴν περιουσίαν, καὶ ἔπρεπε νὰ διαβιβάσθῃ ἐπίσης εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες καταπατήσαντες τὰς συνθήκας ἔσφαξαν βαρβάρως ὅλους τοὺς Τοῦρκους. Λίαν βραδέως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου ἐφάνη ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου. Ὁ ἐκ Βυρτεμβέργης φιλέλλην, στρατηγὸς Νορμάνιος, ἀπέκρουσε μὲν ἀπόβασίν τινα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Ναυαρίνου, ἀλλ' οὗτος ἐξεδίωξε τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐκ Μεθώνης καὶ ἐφώδιασεν ἀφθόνως τὸ φρούριον τοῦτο καὶ τὴν Κορώνην, ἅτινα νῦν ἀντέσχον ἐπὶ ἔτη. Ἐπειτα εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ κατέστρεψε τὰ πλοῖα τῶν Γαλαξειδιωτῶν. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀποκλεισμός τῶν Πατρῶν ἐγένετο

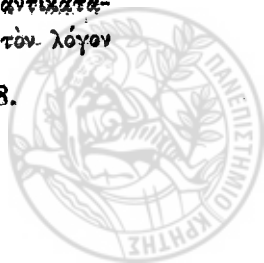

στενώτερος. Πέντε ἕως ἕξ χιλιάδες Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Ζαΐμην, Λόντον καὶ Καραντσᾶν ἐπολέμησαν ἐκεῖ μετὰ τεσσάρων ἕως πέντε χιλιάδων Τούρκων, ἀλλ' ὁ πόλεμος ὑπῆρξε σχεδὸν ἀμφίρροπος. Ἐμπροσθεν τῆς Τριπόλεως, τῆς πρωτεύουσας τῆς Πελοποννήσου, ἦτις εἶχεν 25,000 κατοίκων, περὶ τὰ πενήτηντα πυροβόλα καὶ τινὰς χιλιάδας φρουρῶν, παρεκάθητο ἑπτὰ ἕως δέκα χιλιάδες Ἑλλήνων μὲ τινὰ πεδινὰ πυροβόλα καὶ ὄλμους μετακομισθέντας ἐκ Μονεμβασίας. Τυχοδιώκται ἐξ ὄλων τῶν χωρῶν συνέρρευσαν ἐκεῖσε. Οἱ Ἕλληνες ἐπροσπάθουν νὰ στενοχωρήσωσι τοὺς Τούρκους διὰ χαρακωμάτων, καὶ τοὺς ἔβλαψαν μάλιστα τὴν 22 Αὐγούστου μεγάλως συλλαβόντες πολλὰ ὑποζύγια τῶν φορτωμένα μὲ λάφυρα. Οἱ ἵπποι τῶν Τούρκων ἐφθείροντο δι' ἔλλειψιν φορβῆς. Οἱ Ἄλβανοὶ διήρπασαν τὸ ταμεῖον τοῦ Πασσᾶ, ἵνα λάβωσι τοὺς καθυστερουμένους μισθοὺς τῶν. Αἱ ἐπικουρίαι, ἃς προσεδόκουν ἐκ τοῦ στόλου, εἶχον μὲν ἀποβιβάσθῃ ἐκ τῆς ξηρᾶς παρὰ τὰς Πάτρας, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ διαβῶσι τὰ στενὰ τῆς Ἀρκαδίας, τὰ ὁποῖα κατεῖχεν ὁ Κολοκοτρώνης πεφραγμένα. Ἐπίσης δ'ἀπέτυχαν καὶ τὰ ἐκ Θεσσαλίας εἰσβαλόντα στίφη εἰς τὰ Βοιωτικὰ στενά. Τὸν Ἰούλιον ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς Βρυόνης καὶ ὁ Μεχμέτ-πασσᾶς μετὰ 4,000 ἀνδρῶν περίπου ἦλθαν παρὰ τὸν Σπερχεῖον, ἐνίκησαν παρὰ τὰς Θερμοπύλας τοὺς ἀνδρείως ἀντιστάντας Διάκον ἐκ Λοιδωρικίου καὶ ἐπίσκοπον Ἰσαΐαν ἐκ Θεσσαλονίκης, ἀλλ' εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιάς ἀπώλεσαν πολλοὺς ἀνδρας ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ Γούρα, καὶ ἐπορεύθησαν ἀρπάζοντες καὶ λεηλατοῦντες εἰς Λεβαδίαν καὶ Θήβας, τινὲς μάλιστα αὐτῶν μέχρις Ἀθηνῶν, χωρὶς ὅμως νὰ διαβῶσι τὸν Ἰσθμόν. Ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Βαϊράμ-πασσᾶς μετὰ 6,000 ἀνδρῶν, τὸ πλεῖστον ἱππέων, ἐπορεύθη τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἀλλὰ κατετροπήθη ὑπὸ τοῦ Γούρα καὶ Παπανδρέου ἐν ταῖς φάραξι τῶν ὀρέων τῆς Φωκίδος. Ἐν ἀρχῇ τοῦ Ὀκτωβρίου ἔπεσεν ἡ Τρίπολις

πνιγείσα εἰς τὸ αἷμα καὶ τὰς ὀμότητας, ὡς Ἐκατόμβη τις εἰς τὴν μανίαν. Οἱ ἐκεῖ Ἄλβανοὶ ἀνεχώρησαν ὑπόσπονδοι. Πολλοὶ τουρκικαὶ καὶ ἐβραϊκαὶ οἰκογένειαι ἐξηγόρασαν τὴν ἀναχώρησίν των. Ἐν τούτοις τὴν 5 Ὀκτωβρίου ἐκυριεύθη ἡ πόλις ἐξ ἐφόδου καὶ κατεστράφη τὰ φρούριον παρεδόθη τῷ Κολοκοτρῶνῃ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παῖδιά, ἐν μὲν τῇ πόλει 8,000, ἔξωθεν δ' αὐτῆς 4,000 περίπου κατεσφάγησαν. Τὸ μέγαρον τοῦ πασσᾶ ἐπυρπολήθη μὲ τὸ πλεῖστον τῶν ἐν αὐτῷ πολυτίμων πραγμάτων. Αἱ οἰκογένειαι τοῦ Χουρσὶδ καὶ Μεχμέτ πασσᾶ ἠχμαλωτίσθησαν, ὡς καὶ ὁ Κιαμὴλ-βέης τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε σώσει τὸν μητροπολίτην τῆς πόλεως ταύτης, τὸν Σωτήριον Νοταρᾶν καὶ ἄλλους ἀμύρους. Σχεδὸν ὅλα τὰ λάφυρα κατεσκορπίσθησαν. Μόνον τὰ τηλεβόλα, ἡ πυρῖτις καὶ ὁ μόλυβδος ἀπέμειναν εἰς τὴν κυβερνησίαν. Ἦδη οἱ Τοῦρκοι ἦσαν περιωρισμένοι ἐπὶ τῶν πέντε παραλίων φραυρίων, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν πολλὰ ἐφόδια. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ καθησυχάσῃ τὴν Πύλην. Τὴν 1 Νοεμβρίου ἐξώρισε τὸν βεῖζ-ἑφένδην Χαμιθ-βέην εἰς Σεβάστειν, καὶ διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Σαδὶκ-ἑφένδην, ὅστις ὑπὸ τὸν Σαλίχ-Γιανὶβ-ἑφένδην διετέλεσεν ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐμαρτύρει ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἀναλγησίαν καὶ τῷ ὄντι ἡ Πύλη, μόνον ἀφρῦ ἐβαρύνθη τὰς συμβουλάς των Δυναμειῶν, ἤκουσεν αὐτάς. Ἀπεστράφη δὲ τὰς συνδιασκέψεις μετὰ ξένων πρέσβειων, καὶ ὅτε τὴν 22 Νοεμβρίου ὁ Διάγγελος ἐπέτυχε τέλος νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ βεῖζ-ἑφένδου ἐν τῇ ἐξοικίῃ αὐτοῦ οἰκίᾳ εἰς τὸ Βεγγρέβη, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Γιανὶβ-ἑφένδου καὶ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ τῆς Ῥουμελίας, Σιδῆ-ἑφένδου, ἀμέσως κατεδείχθη ὅτι ἡ Πύλη ἐπέμνευ εἰς τὰς παλαιὰς τῆς ἀπαιτήσεις, καὶ εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν βεῖζ-ἑφένδην, ἵνα δυνήθῃ ν' ἀνακαλέσῃ τὸν λόγον

της. *) Πάντες οἱ λόγοι ἐναυάχησαν ἐνώπιον τοῦ ζήλου τοῦ Γιαννίβ-ἐφένδου, τοῦ δεινοῦ τούτου χριστιανομάχου, ὅστις εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἶχε συμβουλευσεὶ τὸν θρησκευτικὸν πόλεμον. Ἀπῆλθον δὲ πάλιν οἱ Τούρκοι τὴν παράδοσιν τῶν προσφύγων, ἢ τουλάχισον τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν αὐτῶν. «Διατί αἱ Δυνάμεις ἀπαιτοῦσι μόνον παρ' ἡμῶν, ἔλεγον οὗτοι, διατί ὄχι παρὰ τῆς Ῥωσσίας; Δὲν θέλομεν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ μόνον τὸ δικαίον μας. Φέροντες τὸ Κοράνιον εἰς τὴν μίαν, καὶ τὴν σπάθην εἰς τὴν ἄλλην χεῖραν, θὰ ἐγερωῶμεν σύμπαντες, καὶ θὰ πολεμήσωμεν ἐκεῖνον, ὅστις θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν μας. Τὰ πράγματα λοιπὸν πάλιν ἐπανῆλθαν εἰς τὴν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον κατάστασιν. Ἐπλήθυναν μάλιστα αἱ σφαγαὶ καὶ ὠμότητες εἰς ὅλας τὰς ὁδοὺς. Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος παρεπονέθη, ἀλλ' ἡ Πύλη τῷ ἀπεκρίθη διὰ φράσεων τετρυμμένων.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ λόρδου Λονδονδερέρῃ εἰς τὸ Ἀννόβερον. Ἀμφότεροι δ' ἐξέφρασαν τὴν κρίσιν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι πολὺ μᾶλλον ἔργον τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις τῆς Εὐρώπης, ἢ προῖον τῆς θελήσεως αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κόμμα τοῦτο θέλει τὴν ἐξῶσιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης, διὰ τοῦτο πρέπει τις νὰ θέλῃ τὸ ἐναντίον, ἥτοι τὴν διατήρησιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Διότι τίς θ' ἀντικαταστήσῃ τοῦτο; καὶ τίνι τρόπῳ; Ἀμφότεροι δὲ ἀνεγνώρισαν, ὅτι πᾶσα μεγάλη πολιτικὴ μεταβολὴ θὰ ἔβλαπτε τὰ συμφέροντα, ἅτινα ἦσαν ἐπιφορτισμένοι. Οἱ δὲ πρέσβεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφοβοῦντο τὸν πόλεμον πρὸς τὸ συμφέρον καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος ἔγραψε τὴν 10 Δεκεμβρίου πρὸς τὸν λόρδον Λονδονδερέρῃν «Οἱ συνάδελφοί μου καὶ ἐγὼ, αἰσθανόμεθα μεγάλην ἀγωνίαν ὡς πρὸς τοῦτο, διότι εἴμεθα πεπεισμένοι

*) Ἴδε παρὰρτ. Β. 13. 14. 15. 16.

(ὡς πρέπει νὰ εἶναι πᾶς ὅστις παρηκολούθησε μετὰ προσο-
χῆς τὴν πορείαν τῶν συμβάντων καὶ τὴν τάσιν αὐτῶν) ὅτι
πόλεμος τοιοῦτος, ἂν καὶ θὰ ἐδικαιολογεῖτο διὰ τὸν φιλόανθρω-
πον σκοπὸν του, θὰ ἐπεσώρευεν ὅμως ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ
τὰς δεινότερας συμφορὰς, καὶ ὄλαι αἱ ἀντεκδικήσεις δὲν θὰ ὠφέ-
λουν. Μόλις εἶναι δέκα ἡμέραι, ἀφοῦ στίφος Γενιτσάρων ἐκή-
ρυξεν, ὅτι δὲν θὰ βαδίση κατὰ τοῦ φανεροῦ πολεμίου, πρὶν ἢ
ἢ πρωτεύουσα ἀπαλλαγῇ τοῦ κεκρυμμένου ἐχθροῦ, δηλονότι
πρὶν ἢ πάντες οἱ Ἕλληνες φονευθῶσιν ἢ διωχθῶσιν ἐκ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως».

Αἱ ὀδηγίαι, τὰς ὁποίας ὁ μαρκέσιος Λονδονδεῖρρῆς καὶ ὁ
πρίγκηψ Μεττερνῆχος ἐπεμψαν ἐξ Ἀννοβέρου τὴν 9 Νοεμβρίου
πρὸς τὸν ἱππότην Βαγότην καὶ τὸν κόμητα Λεφέλτερνον εἰς
Πετρούπολιν ἐσυμφώνουν ἀμφότεραι πρὸς τὰς παρατηρήσεις
ταύτας. Ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ
Ῥωσσίας καὶ Πύλης ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Αὐλῶν τοῦ Λονδίνου
καὶ τῆς Βιέννης ὡς τὸ μόνον ἔργον, ὅπερ εἶχον κατὰ τὸ πα-
ρὸν, πρόωρον δὲ πᾶσαν περὶ πολέμου διαπραγματεύσειν. Ἡ
Ῥωσσία δὲν ἠσπᾶσθη τὴν γνώμην ταύτην, καὶ παρέστησεν ὡς
λίαν συντελεστικὸν εἰς τὴν εἰρήνην τὸ νὰ ἐκφρασθῶσιν αἱ Δυ-
νάμεις τί θὰ πράξωσιν ἐν περιπτώσει πολέμου. Ἐξηκολούθει
δὲ νὰ διῦσχυρίζεται, ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο πιθανὸς καὶ ἠρήθησε
τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Στρογονῶφ συ-
νεπιμαρτύρουν, ὅτι ἡ Πύλη ἢ δὲν θέλει ἢ δὲν δύναται γ' ἀλλά-
ξῃ τὸν αἰματηρὸν δρόμον της, ἦτοι τὴν ἀπόρριψιν ὄλων τῶν
ἀπαιτήσεων, τὰς ὁμοιότητας ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, τὰς θανα-
τώσεις, τὰς σφαγὰς ἐν Κύπρῳ κτλ. *)

Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις, ἣτις ἕως τότε ἀφῆκε τὸν ἐπιτε-
τραμμένον αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλεύθερον εἰς τὰς

*) Ἴδε παράρτ. Β. 17.

ἐνεργείας του, κυρίως δὲ ὀλίγον ἐνήργει, ἐνόμισαν ἤδη ὅτι πρέπει νὰ προβῆ δραστηριώτερον, καὶ διώρισεν ὡς πρέσβην παρὰ τῇ Πύλῃ τὸν Λατούρ-Μωβοῦργον. Πρὶν ἢ οὗτος φθάσῃ καὶ τὸ ἔτος παρέλθῃ, ὁ βεῖζ-ἐφένδης ἐπέδωκεν κατ' ἰδιαιτέραν ἐντολὴν τοῦ Σουλτάνου τὴν 7 βεβουλεββέλ 1237 (2 Δεκεμβρίου 1821) πρὸς τὸν Διάγγελον διακοίνωσίν τινα πρὸς ἀπάντησιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Πύλη διαβεβαιοῦσα, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν συνθηκῶν, ἐπανελάμβανε τὰς παλαιὰς ἀπαιτήσεις. *) Ἀπῆτει ἐκ νέου δυνάμει τῶν συνθηκῶν τὴν παράδοσιν τῶν προσφύγων, ἀλλὰ συγκατετίθετο ν' ἀναβληθῇ αὕτη ἐπ' ἀόριστον χρόνον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔμμεσος παράβλαψις. Ἀπέκρουεν ὡς προσβάλλον τὰ ἡγεμονικὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειάν της τὸ νὰ κενώσῃ νῦν τὰς Ἠγεμονείας, καὶ νὰ διορίσῃ τοὺς Ὀσποδάρους. Ἐλεγε δ' ὅτι θὰ πράξῃ δὲ τοῦτο, ἂμ' ἀφοῦ ἡ τάξις ἀποκατασταθῇ, καὶ θὰ διοικήσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἕως τότε τὰς ἐπαρχίας ταύτας δι' Ἑλλήνων τοποτηρητῶν καὶ τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησίας θὰ συγχωρήσῃ ν' ἀνακτισθῶσιν αἱ κατεδαφισθεῖσαι. Τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν αὐδέποτε κατεδίωξεν, καὶ πάντοτε ἐπεθύμει νὰ διακρίνῃ τοὺς ἀθῶνους ἀπὸ τῶν ἐνόχων. Ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ ἡ Πύλη ὠρμήθη ἐκ τούτου, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἐὰν ἤθελαν πράγματι τὴν εἰρήνην, θὰ τῇ παρεχώρουσαν τὴν ὁποίαν ἀπῆτει διορίαν. Ἄλλ' ἐὰν ἤθελαν τὸν πόλεμον, ἡ ὑποχώρησις τοῦ Διβανίου θὰ ἐχειροτέρευε μόνον τὴν ὑπόθεσίν του.

Αἱ διακηρύξεις δύο Δυνάμεων, τοσοῦτω ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας, ἀφῆκαν ὀλίγην ἐλπίδα διαλλαγῆς. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπίστευε σχεδὸν περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἔδωκε τῷ πρέσβει αὐτῆς ὁδηγίας δι' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, εἴτ' ἐκραγῇ ὁ πόλεμος, εἴτε ῥωσικὰ στρα-

*) Ἴδε παράρτ. Β. 18.

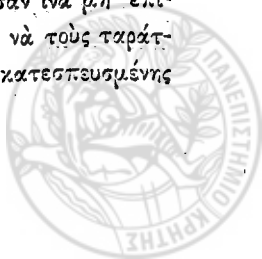
τεύματα καταλάβωσι τὰς Ἡγεμονείας ὑπὸ εἰρηνικὸν πρόσχημα. Οἱ φόβοι οὗτοι, οὓς μετ' ὀλίγον συνεμετρίσθησαν καὶ οἱ λοιποὶ πρέσβεις, ἐκίνησαν τὸν λόρδον Στραγγφόρδον νὰ καταφύγῃ εἰς δύο μέσα ὀλίγον ἀποτελεσματικὰ, ἅτινα ὁμῶς οὗτος δὲν ἐθέλωρσεν ὡς τοιαῦτα, ἦτοι ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς ἐκφράσεις τῆς Πύλης δι' ἄλλων εὐνοϊκωτέρων, καὶ νὰ πειραθῇ νὰ κερδίσῃ διὰ δωροδοκίας τὰ ἰσχυρὰ μέλη τοῦ Διβανίου. Ἐνῶ δὲ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης τὴν 10 Δεκεμβρίου ἀπῆλπιζε σχεδὸν τὸν αὐστριακὸν διερμηνέα, Κάρολον Τέσταν, ἀρχαῖον φίλόν του, περὶ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς Πύλης, ὁ Στραγγφόρδος ἔγραφεν αὐθιμερὸν πρὸς τὴν κυβέρνησίν του λίαν καθησυχαστικὰς λέξεις, ὅπως ἀνακινῶθῶσιν εἰς τὴν Πετρούπολιν. *) «Θὰ λαλήσω ἑλευθέρως, εἶπεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς τὸν κύριόν Τέσταν, θ' ἀποβάλω τὸν δημόσιον χαρακτῆρα μου καὶ θὰ ἐκφρασθῶ μετ' ἐμπιστοσύνης. Πόθεν ὁ ζῆλος οὗτος τῶν φίλων μας κυβερνήσεων ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας; διατί προθύμως ὑπερασπίζονται πᾶσαν ἀπαιτήσιν αὐτῆς, ἐνῶ ἡ Πύλη ἀδικεῖται; διατί ἡ αὐστήρὰ αὕτη πρόσοχὴ ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, τοῦ νὰ μὴ καταλογίσωσιν αὐτῇ οὐδὲ μίαν κἂν ἐκ τῶν πολλῶν ἀδικιῶν τῆς; ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀπὸτέλεσμα τῆς πολυθρηλλύτου μερίμνης τῶν φίλων μας ὑπὲρ ἡμῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνταπεκρίθμεν δι' εἰλικρινοῦς ἐπιθυμίας ὑπὲρ τῆς δικτηρήσεως τῆς εἰρήνης; Ἡ Πύλη δύναται νὰ προτείνῃ ἰσχυροὺς λόγους ὅτι οἱ φίλοι τῆς ἀπαιτοῦν θυσιάν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἐπιβαλλομένην αὐτῇ θέλησιν. Ἐτείνωμεν τὸ οὖς πρὸς τοὺς φίλους μας, διότι ἐνομιζομεν ὅτι θὰ ὑπερασπίζοντο ἑξίστου καὶ ἡμᾶς. Ἴσως τὸ ἔπραξαν, ἀλλ' εἶναι πρόδηλον ὅτι οὐδὲν κατώρθωσαν. Ἡ Πύλη γινώσκει βεβαίως τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Ῥωσσίας, οὐδὲ πιστεύει ὅτι μὲ μίαν θράκα ἀνδρῶν, ὠρισμένων μόνον νὰ πρόφυλάξωσιν τὰς Ἡγεμονείας ἀπὸ τῆς λεηλασίας, εἰς ἣν εἶναι ἐκ-

*) Ἴδε Παρίσημα Β. 18. α. 6.

τεθειμέναι, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, δύναται νὰ σταματήσῃ τὸν χεῖμαρρον τῶν δυνάμεων τούτων, ἀλλ' αἰσθανομένη τὸ δίκαιόν της καὶ πεποιθυῖα εἰς τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῆς θείας Προνοίας, δὲν θὰ ὀκνήσῃ ἐν ἀνάγκῃ νὰ δεχθῇ τὸν πόλεμον.»

Ὁ λόρδος Στραγγφόρδος ἔγραφε· «Κατὰ τὴν μετὰ τῶν ὑπουργῶν τῆς Πύλης συνδιάλεξίν μου ὠμολόγησαν οὗτοι πρᾶγμα σπουδαῖον. Μὲ διαβεβαίωσαν θετικώτατα, καὶ μὲ παρεκάλεσαν νὰ πληροφορήσω περὶ τούτου τὴν κυβέρνησίν μου, ὅτι παραιτοῦνται ἀπὸ τῆς ἀξιώσεως τῆς παραδόσεως τῶν φυγάδων, ἀλλὰ διὰ τούτου δὲν προτίθενται νὰ δείξωσιν ὑποχώρησιν πρὸς τὴν Ῥωσίαν, ἢ νὰ ἐξαγοράσωσι τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ ὑποχώρῃ αὐτὴ ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων. Ἡ παραίτησις ἀπὸ τῆς τῶν φυγάδων παραδόσεως εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν ζητημάτων τούτων καὶ παραχώρησις διαρκῆς, ἐνῶ ἡ ἐκκένωσις καὶ ὁ διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων ἐξαρτῶνται ἀπὸ τυχαίων καὶ καιρικῶν περιστάσεων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡ Πύλη ἐπιθυμεῖ ν' ἀπαλλαγθῇ ὡς οἷόν τε τάχιον· προσθέτου δὲ ὅτι, ἅμ' ἀφοῦ αἱ περιστάσεις αὐταὶ παρέλθωσιν, ἡ ἐπιθυμία τῆς Ῥωσσίας θὰ ἐκπληρωθῇ ἀμέσως. Οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης μὲ παρεκάλεσαν ῥητῶς νὰ βεβαιώσω τὴν κυβέρνησίν μου ὅτι, ἅμ' ἀφοῦ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἡσυχίας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις συγχωρήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν στρατευμάτων, αὐτὴ ἀμέσως θὰ γείνη· ἤδη δὲ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στρατευμάτων πράγματι ἀπεμακρύνθη. Μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπανάστασεως 30,000 ἀνδρῶν εἰσήλθον εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ τώρα μόλις τρεῖς ἢ τέσσαρες χιλιάδων ἀνδρῶν ὑπάρχουν πλέον ἐκεῖ, οἵτινες ἀπέστειλαν ἤδη ὀπίσω τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰς ἀποσκευὰς των, αἱ αὐστηρότεροι διαταγαὶ ἐδόθησαν ἵνα μὴ ἐπιβαρύνωσιν ἀδίκως τοὺς κατοίκους, μήτε κἂν νὰ τοὺς ταρατῶσι· παρεπονέθησαν προσέτι, ὅτι διὰ τῆς κατεσπευσμένης

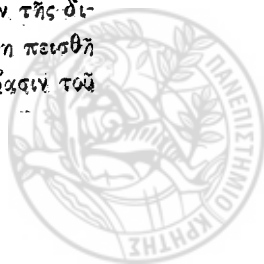

καὶ ἄνευ λόγου ἀνακλήσεως τῶν ῥώσσιων προζένων καὶ πρακτόρων, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιστροφὴν ὕ ἀπαιτήσῃ δὲν συγχωρεῖ τῇ Πύλῃ ἢ ἀξιοπρέπειά της, ἢ Ῥωσσία ἀφῆρσεν αὐτὴ ἀφ' ἐαυτῆς τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ λαμβάνῃ ἀξιοπίστους εἰδήσεις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καὶ νὰ βλέπῃ ἀναιρούμενα τὰ ψεύδη, ἅτινα ἐξυφάνοντο ἐν Ῥωσσία κατὰ τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν καὶ τόσον προθύμως ἐπιστεύοντο.»

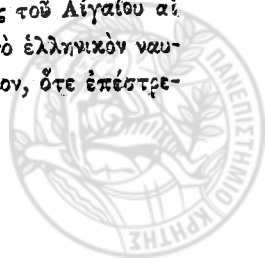
Ἐν Βουγιουριλίδιον, ὅπερ ἀνεγνώσθη τὴν 30 Νοεμβρίου πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταυτοχρόνον φερμάνιον τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὸν Σαλήχ-πασσᾶν, διοικητὴν ἐν Μολδαυία, περὶ ἐπανορθώσεως τῆς πειθαρχίας καὶ τάξεως, ἐπεβεβαίωσαν τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

Ἡ δωροδοκία τοῦ Σχιδικ-εφένδου, ἵνα πείσῃ τὸ Διβάνιον νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ῥωσσικὰς ἀπαιτήσεις, δὲν ἐπέτυχεν, διότι ἦτον ὄργανον πιστὸν τοῦ Γιανίπ-εφένδου, καὶ ὁ ἰσχυρὸς οὗτος ἀνὴρ δὲν ἐξηγοράζετο διὰ χρημάτων. Ἐπίσης ἀπέτυχεν ὁ Στραγγφόρδος καὶ ὡς πρὸς τὸν Χαλέτ-εφένδην. Ἡ κυβέρνησις εἶχε θέσει εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου 50,000 λιρῶν στερλινῶν.

Οὕτω παρήλθε τὸ ἔτος. Ὁ μετὰ κόπου ἀποτραπεῖς κερκυνὸς ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἐπλησίαζε νὰ κατασκήψῃ, καὶ ἢ ἐν μέσῳ τῆς ἀντιπαθείας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἀντιπράξεως τῶν ἀνακτοβουλιῶν τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου εὐτυχῶς διασωζομένη, κατὰ μὲν τὸν σκοπὸν γιγάντειος, κατὰ δὲ τὰ μέσα μικρὰ πολιτικὴ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου ἐπλησίαζε νὰ ὑπερισχύσῃ ὀριστικῶς· οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος δὲν ἀπρηγῆθησαν τὴν πολιτικὴν ταύτην, διότι εἶχον παραδοθῆ τυφλῶς εἰς αὐτὴν, ὅπερ τοὺς ἐμπόδιζεν ἢ ἐπανάστασις κατήντησε γενικὴ πυρκαϊά, καὶ εἶχε λάβει τόσον σκληρὸν χαρακτῆρα, ὥστε ἐξηκολούθει ἐπιμόνως καὶ ἐματαίου τὴν μεσολάβησιν τῆς διπλωματίας. Ἀλλὰ τὰ ἀνακτοβούλια δὲν εἶχαν ἀκόμη πεισθῆ περὶ τῆς διαρκείας αὐτῆς, καὶ ἐνόμιζαν ὅτι τὴν ἐκβασιν τοῦ

ἐν ταῖς ἡγεμονεῖαις ἐπιχειρήματος θὰ ἐλάμβανε καὶ ἡ γενικὴ ἐπανάστασις τὸ πολὺ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Κυρίως δ' εἶπεῖν ἡ Πύλη ἔπαισεν εἰς τὸ ὅτι τὰ πράγματα ἄλλως ἀπέβησαν. Ἡ διαγωγὴ τῆς πρὸς τὸν Πατριάρχην, τὸν κληρὸν καὶ τὰς ἐκκλησίας ἔχυσαν ἔλαιον εἰς τὸ πῦρ. Πᾶς ἱερεὺς ἐνόμιζεν ὅτι ἐκινδύνευε προσωπικῶς, καὶ προσεχάλει δι' ὄλων τῶν μέσων τῆς ἐκκλησίας τὸν λαὸν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀμυνόμενος οὕτως ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν, τῶν ἐλπίδων, τῆς πίστεως, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Τὴν ἐμφύχωσιν ταύτην συνώδευσε καὶ ἡ μετὰ τὸν πρῶτον ἐνδοιασμὸν στερεωθεῖσα γνώμη περὶ τῆς προσεχοῦς ἐκρήξεως τοῦ ῥωσικοῦ πολέμου, καὶ ἡ μεγάλη ἐπιδοκιμασία τῶν λαῶν, παρ' οἷς θρησκεία καὶ φιλανθρωπία συνεμάχουν μετὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ φαντασιοκοπίας, καὶ ἐσχηματίσθησαν πλεῖσται ἐταιρίαι, ὅπως συνδράμωσι τοὺς Ἕλληνας διὰ χρημάτων καὶ πολεμοφοδίων. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης καὶ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἤρχον ἐπὶ στιφῶν μεθυόντων ἐκ τῶν νικῶν καὶ τῶν αἱμάτων. Τὸ Ναύπλιον καὶ αἱ Ἠάτραι ἦσαν στενωῶς πολιορκημέναι καὶ ἡ Ἀκροκόρινθος ἐπλησίαζε νὰ πέσῃ. Ὁ Ὁμέρ-Βρυόνης ἠναγκάσθη τὸν Νοέμβριον νὰ κενώσῃ τὰς Ἀθήνας, καὶ οἱ Ἕλληνες εἶχον ἤδη ἀποκόψει τὸ ὕδωρ τοῦ φρουρίου, καὶ ἐφορμῶντες ἐφθασαν μέχρι τῆς τελευταίας θύρας. Ἐν Βοιωτίᾳ, Φωκίᾳ, Λοκρίδι οὐδεὶς πλέον πολέμιος ὑπῆρχεν, οὐδ' ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ. Εἰς Θεσσαλίαν οἱ κλέπται τοῦ Ὀλύμπου ἀντεῖχον ὡς καὶ οἱ Σουλιῶται τῆς Ἠπείρου. Μόνον ἐπὶ τῆς χερσονήσου Κασσάνδρας ὁ Μεχμέτ-Ἀβουλαβοῦδ-πασσᾶς τῆς Θεσσαλονίκης κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ αἵματι· ἡ Εὐβοία δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπελευθερωθῆ· ἡ κατὰ τῆς Καρύστου ὑπὸ τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ θεῖου του Κυριακούλη ἐνεργουμένη ἐπιθεσις δὲν ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἐπετύγχανεν. Ὅλαι ὁμῶς τοῦ Αἰγαίου αἱ νῆσοι ἦσαν ἐλεύθεραι, καὶ αὐτὴ ἡ Σάμος, καὶ τὸ ἐλληνικὸν ναυτικὸν ἐδυνήθη νὰ προσβάλῃ τὸν ἐνδοξὸν στόλον, ὅτε ἐπέστρε-

φεν ἐκ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὰ Δαρδανέλλια, καὶ νὰ τὸν βλάβῃ πλέον ἢ ὅσον αὐτὸ ἐβλάβη.

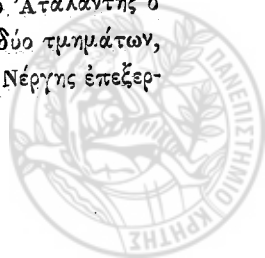
Αἱ προσπάθειαι προσέτι τοῦ νὰ συγκεντρωθῶσιν αἱ διεσκορπισμέναι δυνάμεις ὁλονὲν ἐπετύγχανον. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης καὶ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος, ὁ μὲν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ δ' ἕτερος ὡς ἐπιτήδειος καὶ ἔμπειρος Ἕλλην, ἐζήτησαν νὰ σχηματίσωσι τὴν κυβένησιν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπροσκάλεσε διὰ κηρύγματος τὸν Ὀκτώμβριον ὄλον τὸν Πελοποννησιακὸν λαόν, ἐν ᾧ ἐλάλει ὡς ἐὰν ἦτον ἡγεμὼν αὐτοῦ καὶ ὑπεγράφετο «τοποτηρητὴς τοῦ γεν. ἐφόρου». *) Ἀλλὰ τῆς λέξεως ταύτης ἡ ἀπάτη ἔχασε πλέον τὴν γοητείαν της· ἡ ἐπονειδιστος ἔκβασις τοῦ ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις ἀγῶνος ἐγένετο ἔγνωστή, καὶ ὁ Δημ. Ὑψηλάντης πολλὰ ὀλίγην ἰκνότητα εἶχεν, ὅπως ἐπανορθώσῃ τὴν ἥτταν ταύτην. Ἐνῷ ἡ ἀκράδαντος ἀγάπη του πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἡ ἀνδρεία, ἀκεραιότης καὶ πραότης του ἐχρειάζοντο χρόνον καὶ περιστάσεις ν' ἀναγνωρισθῶσιν, κατεφάνησαν τὰ ἐλαττώματά του, ἡ ἀπειρία, τὸ ἀναποφάσιστον, ἡ ὀλίγη στρατηγικότης καὶ ἐν γένει ἡ μετριότης αὐτοῦ. Διχονοήσας πρὸς τοὺς προὔχοντας, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Φιλικῶν, ὀλίγον τιμώμενος ὑπὸ τῶν ὑπλαρχηγῶν, εἶχεν εἰσέτι ὡς στήριγμα τὰς ἐλπίδας τοῦ λαοῦ, ὅστις δὲν τὸν ἐγνώριζεν. Ἦδη δὲ τὸν Αὐγούστον ἐπροκάλεσε συμβούλια περὶ σχεδίου τινὸς πολιτεύματος, καθ' ἃ ἡ Ἑλλάς διαιρουμένη εἰς 24 ἐπαρχίας ὄφειλε νὰ ἔχη ἄλλας τόσας ἐφορίας, καὶ ἐκάστη ἐφορία νὰ πέμπῃ ἐν ἐκ τῶν μελῶν τῆς πρὸς ἀπαρτισμὸν ἑνὸς ἀνωτάτου καὶ τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν ἐπιτετραμμένου συνεδρίου, τοῦ ὁποίου ἡξίου δι' ἑαυτὸν τὴν πρεσβρείαν· ἀλλ' οὐδεμίαν συνενόησιν περὶ τούτου κατωρθώθη, καὶ ἡ προκήρυξις τοῦ Ὀκτωβρίου μόλις τὸν Δεκέμβριον ἐπέτυχεν νὰ συγκροτηθῇ ἡ συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, ἧς ἡ ἐνέργεια ἀνή-

*) 18. Παράρτημα Β. 20.

κει εις τὸ ἐπόμενον ἔτος. Μέχρι τοῦδε λοιπὸν ἡ παρουσία του ὀλίγον ἐβάρυνε πλέον τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως, ἀλλὰ καὶ αὕτη ὑπῆρξεν ὠφέλιμος.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντέπραπτεν αὐτῷ ὁ Ἄλεξ. Μαυροκορδάτος, ἀνὴρ συνετὸς καὶ ἐμπειρίαν τῶν τε πραγμάτων καὶ ἀνθρώπων κεκτημένος διὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας, Ἰωάννη Καρατσᾶ. Εἶχε δὲ προσδράμει ἐκ Πίσης, ὅπου εἶχε συζῆσει ἐσχάτως μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἄρτης, ἀφιερῶν ἑαυτὸν καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν εἰς τὸν ἀγῶνα. Ταχέως εἶχε γνωρίσει καὶ ἐκτιμήσει τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, ἀλλὰ δὲν τὸν παρηγωνίσει· δὲν ἠνώθη μετὰ τῶν ἀντιπάλων του· ἀνεχώρησε μόνον ἐκ τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀνέλαβε νὰ διοργανώσῃ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐύστησε μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Βλοχοῦ καὶ Βραχωρίου, Ζυγοῦ, Ξηρομέρου, Σουλίου, Βάλτου, Ἀποκούρου, Ἀνατολικοῦ καὶ Μεσολογγίου τὴν Γερουσίαν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἣτις πρὸς τὸ παρὸν συνεκροτεῖτο ἐξ ἑννέα μελῶν, ἀλλ' ἦτον ἀνοικτὴ καὶ διὰ τὰς ἐπαρχίας, ὅσαι δὲν ἔλαβαν καιρὸν νὰ πέμψωσι τοὺς πληρεξουσίουσιν των, ἢ ἔμελλον κατόπιν ν' ἀποσείσωσι τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὴν προεδρείαν τῆς Γερουσίας ταύτης εἶχεν ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις καὶ τοι ξένος, ἐξελέχθη μετ' ἐμπιστοσύνης ὑφ' ὄλων τῶν πληρεξουσίων. Ἐπροσπάθησε δὲ νὰ συμβιβάσῃ τὰ συμφέροντα τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ προύχόντων· ἐξέφρασε τὴν ὑποταγὴν τῆς Γερουσίας εἰς τὴν μέλλουσαν γενικὴν κυβέρνησιν· ἐνήργει νοημῶς τὰς ἐξοπλίσεις καὶ τὸν πόλεμον· καὶ αὐτοὺς τοὺς Τουρκαλβανοὺς τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ ἤξευρε νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἔκθροῦ καὶ νὰ τοὺς διατηρῇ ἐπὶ τινα καιρὸν. Τὸ πρὸ πάντων ἐκτεθειμένον μέρος τῆς ἰδίως Ἑλλάδος εἶχεν ἀνάγκην κατὰ πρῶτον ὀργανισμοῦ καὶ τάξεως. Διὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀταλάντης ὁ Ἄρειος Πάγος ἐν Ἀμφίση, συγχροτούμενος ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ διοικητικοῦ καὶ δικαστικοῦ. Ὁ Θεόδωρος Νέργης ἐπεξερ-

γάσθη τὸν ὄργανισμὸν, ὅστις ἔλαβεν ἰσχὺν νόμου τὴν 27 Νοεμβρίου. Τὸ σῶμα τοῦτο πρῶτον ἀπεπειράθη νὰ συνάψῃ δάνειον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἐδῶκεν ἐντολὰς μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 150,000 φιορινίων, ἀλλὰ μόλις τὸ τρίτον αὐτῶν ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὡς προσωρινὸν καὶ ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς μελλούσης γενικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ βασιλέως, ὃν ἡ Ἑλλὰς ἔμελλε νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης. Τὸ ἀρχαῖον καὶ εὐρὺ σχέδιον τῶν Φιλικῶν παρήτησαν ἤδη οἱ Ἕλληνες σχεδὸν πανταχοῦ· ἀντικατέστησε δὲ αὐτὸ ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς ἰδίως Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ὡς σκοπὸς κατορθωτός. Εὐλόγως λοιπὸν πάντες ἐθεώρησαν ὡς τὸ σπουδαιότατον πάντων τὸν σχηματισμὸν γενικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ συγκροτηθῇ ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἣν ὁ Ὑψηλάντης συνεχάλεσε τὸ πρῶτον εἰς Ἄργος, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔπειτα ἐξελέχθη κατὰ πρότασιν τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ Πιάδα, δύο ὥρας ἀπὸ τῆς Ἐπιδάουρου ἀπέχουσα. Ἐκεῖσε ἔδραμαν λήγοντος τοῦ ἔτους οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου καὶ Στῆρεᾶς καὶ κατόπιν οἱ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, ἀφ' οὗ αὗται ἐξησφάλισαν πρῶτον τὴν ἀποζημιώσιν των διὰ τοὺς γενομένους ἐξοπλισμοὺς λαβοῦσαι ὑποσχέσεις περὶ ἀπονομῆς γῆς. Ὅλοι συνήσθάνοντο τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην ἐνὸς ἐθνικοῦ συνεδρίου, μιᾶς γενικῆς κυβερνήσεως, καὶ, ὅσον ἰσχυραὶ καὶ ἂν ἦσαν αἱ διαιρέσεις ἐν τῷ λαῷ, ὑπεχώρησαν εἰς τὸ αἶσθημα τοῦτο, ὅπερ ἐγέννα ἡ ἀνάγκη καὶ ὁ κίνδυνος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἔτος 1822.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ νέου ἔτους ἔφερε τῇ Ἑλλάδι τὸν ἐπιθυμητὸν διοργανισμόν. Τὴν 1 Ἰανουαρίου συνεδρίασεν ἡ συνέλευσις τῶν πληρεξουσίων τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἡσυχῇ καὶ μακρᾷ τῆς ὀχληρᾶς γειτονείας τοῦ Νκυπλίου κειμένη Πιάδα. Ἐπιτροπὴ αὐτῆς, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, συνέταξε τὸ σχέδιον τοῦ πολιτεύματος, ὅπερ ψηφισθὲν ἤδη τὴν 12 ἐδημοσιεύθη ἀμέσως. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία διενεμήθη εἰς δύο ἀνωτάτας ἀρχάς, ὥστε τὸ βουλευτικὸν σῶμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκδίδῃ νόμους ἄνευ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ ἐκτελεστικοῦ, καὶ τοῦτο νὰ συνάπτῃ συνθήκας καὶ δάνεια, ἢ νὰ διαθέτῃ τὴν ἐθνικὴν περιουσίαν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως ἐκείνου. Τὰ μέλη τοῦ Βουλευτικοῦ ἔπρεπε νὰ διορίζωνται ἐπὶ ἐν ἔτος ὑπὸ τῶν Γερουσιῶν τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐπίσης δ' ἐπὶ ἐν ἔτος καὶ τὰ μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ ὑπὸ ἰδιαίτερας πρὸς τοῦτο συγκαλουμένης συνέλευσεως τῶν πληρεξουσίων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πρώτων ἔμεινεν ἀόριστος, καὶ ἔφθασε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς πεντήκοντα καὶ ἑννέα· τοῦ δὲ ἐκτελεστικοῦ τὰ μέλη ὁρίσθησαν εἰς πέντε. Περὶ δὲ τῆς ἀνεξαρτήτου ἀπ' ἀμφιτέρων δικαστικῆς ἐξουσίας ἔμελλε νὰ ὀρίσῃ ἀκριβέστερον νόμος εἰδικός. Τὸ ἐκτελεστικὸν ἠδύνατο νὰ διορίζῃ ὀκτώ ὑπουργοὺς καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τούτων, καὶ νὰ διεύθυνῃ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις. Τὸ δὲ Βουλευτικὸν νὰ ἐξελέγῃ τοὺς λογαριασμοὺς, καὶ ν' ἀποφασίζῃ περὶ τῶν κατὰ τῶν μελῶν ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων ἐγειρομένων παραπόνων. Τὸ βουλευτικὸν ἐξελέξατο πρόεδρον αὐτοῦ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην, καὶ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἠρκέσθη εἰς τὴν δευτερεύουσαν θέσιν ἐν τῷ σώματι τούτῳ. Τὸ ἐκτελεστικὸν συνεκροτεῖτο ἐκ τοῦ Ἀθαν. Κωνυχάρου ἐκ Πατρῶν, Ἰωάν. Ὁρλάνδου ἐξ Ὑδρας,

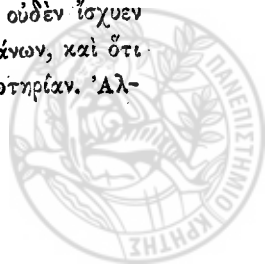
Ἄναγν. Δεληγιάννου Παπαγιαννοπούλου ἐκ Καρυταίνης, Ἰωάν. Λογοθέτου ἐκ Λεβαδείας καὶ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ὅστις ἐξελέχθη καὶ πρόεδρος. Κατὰ πρότασιν τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνου ὠργανώθη καὶ τὸ στρατιωτικὸν οὖτως, ὥστε ἡ μὲν ἐκλογή τῶν ἀξιωματικῶν μέχρι τῶν σημαιοφόρων ἀνήκεν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἡ ἐπικύρωσις εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἡ δὲ ἐκλογή τῶν ὑπαξιωματικῶν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Τὴν 27 Ἰανουαρίου διελύθη ἡ συνέλευσις, ἀφ' ἧς ἐξέδωκε κήρυγμα πρὸς τὸν λαόν, ἐν ᾧ ἐδικαιολόγει τὴν ἐπανάστασιν ὡς ἐκ τῆς τυραννίας, καὶ ἀντέκρουε τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτῆς ἦτο προῖον δημαγωγικῶν βραδιουργιῶν. *)

Τὰ ἐκτελεστικὰ ἔργα διώρισεν ἔπειτα ὑπουργὸς, ἐπὶ μὲν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Θεόδωρον Νέγγρον, ἐπὶ δὲ τῶν Ἐσωτερικῶν τὸν Ἰωάν. Κωλέττην, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν τὸν Νότην Βότσαρην, ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν τὸν Πανοῦτσον Νοταοῦαν, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὸν ἐπίσκοπον Ἀνδρούσης, τὸν Ἀνδρ. Μεταξᾶν ἐπὶ τῆς Ἀστυνομίας καὶ τὸν Θεοτόκην ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης· ἐπὶ δὲ τῶν Ναυτικῶν τριμελὴ ἐπιτροπὴν, ἔχουσαν ἀνὰ ἓν μέλος ἐξ ἐκάστης τῶν τριῶν νήσων. Ἐχάραξε νέαν σφραγίδα, φέρουσαν τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ παραιτήσαν τὸ μέλαν χρῶμα τῆς Ἑταιρίας, καθιέρωσεν ὡς νέα χρώματα τῆς χώρας, τὰ γλαυκὸν καὶ λευκόν. Ἐτίθησε τὰς Ἀθήνας ὡς πρωτεύουσαν, καὶ μετέφερον ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, ἧς τὸ φρούριον εἶχε παραδοθῆ λήγοντος τοῦ Ἰανουαρίου εἰς τὸν Ὑψηλάντην μεσολάβησι τοῦ ἐν Τριπόλει αἰχμαλωτισθέντος πρῶτον ἀρχόντος τῆς Κορίνθου Κιαμιλ-βέη. Τὸ δημοτικὸν σύστημα ἀφῆθη ὡς ἦτο· αἱ κοινότητες ἐξέλεγον προεστῶτας, οὗτοι δὲ τοὺς προεστῶτας τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ δὲ ἐπαρχίαι τὰς Γερουσίας ἢ ἐπαρχιακὰς ἀρχὰς, αἵτινες ὑπήγοντο ἀμέσως εἰς τὰς δύο ἀνωτάτας ἀρχὰς.

*) Ἴδε Παράρτημα Γ. 1. 2.

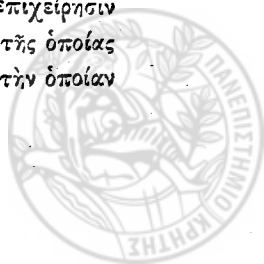
Τὸ σπουδαιότερον ἔργον ἦτο τῶρα ὁ πόλεμος. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔπεισε τὰς τρεῖς νήσους δι' 800,000 γροσίων, τὰ ὁποῖα διέταξε νὰ πληρωθῶσιν αὐταῖς ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Κορίνθου πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ἀπαιτήσεών των, εἰς νέας θυσίας καὶ ἀγῶνας, διότι ταύτην τὴν φορὰν παρὰ τὴν συνθήειαν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος στόλος τουρκικὸς ὑπὸ τὸν Καπουδὰν Βέν, συγχροτούμενος ἐκ τριῶν φρεγαττῶν καὶ τριάκοντα μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, ἐφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Ὑδρας θελασθεῖς ἐκ τινος φημιζομένης συνωμοσίας. Ἀπεπειράθη τὴν 11 Φεβρουαρίου ἀπόβασιν εἰς Νευαρχῖνον, ἣτις ἀπέτυχε διὰ τῆς ἀντιστάσεως ὀλίγων φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Νορμάννον, καὶ ἔπειτα ἐφώδιασε μὲ πολεμοφόδια τὰς Πάτρας. Τοῦτον τὸν στόλον ἐξέπλευσε νὰ πολεμήσῃ μετὰ ἐξήκοντα πλοίων περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου ὁ Ἀνδρέας Μιαοῦλης, ἀναδειχθεὶς Ναύαρχος μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Τομβάζου. Τὰ δὲ ἐλληνικὰ τοπικὰ στρατεύματα ἄλλα μὲν διεσκορπίσθησαν, ἄλλα δὲ συνήχθησαν ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Στερεᾶς. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀπὸ ἔλαβε τὴν μερίδα του ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Ἀκροκορίνθου, ἧς ἡ φρουρὰ κατὰ μέγα μέρος ἐσφάγη παρασπόνδως, ἤρχισε τὸν ἐπιδρομικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Πατρῶν. Τὸ αὐτὸ ἔτραξεν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς κατὰ τοῦ Ναυαρχίνου, καὶ οἱ Μανιάται κατὰ τῆς Κορώνης. Τὸ Ναύπλιον ἐκράτει στενωῶς ἀποκλεισμένον κατὰ θάλασσαν ἢ ἀνδρική Βουβουλίνα, ἣτις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ὑπανδρεύσει τὴν κόρην τῆς μετὰ τοῦ Πάνου, τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Κολοκοτρώνου. Ὅλαι αὗται αἰ ἐνέργειαι δὲν εἶχαν μὲν σύνδεσμον, ἀλλ' ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου ἐθεωρεῖτο ὑφ' ὧν ὡς ἀναπόφευκτος ἀνάγκη. Ἐκαστος Ἕλλην συνησθάνετο, ὅτι καὶ ἡ μᾶλλον δραστήριος θέλησις τῶν Δυνάμεων καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου οὐδὲν ἴσχυεν ἀπέναντι τῆς μανίας τῶν ἡρεθισμένων Μουσουλμάνων, καὶ ὅτι μόνον διὰ τῆς σπάθης του ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ σωτηρίαν. Ἄλ-

λ' αἱ Δυνάμεις, ὅπως καὶ ἂν ἐσκέπτοντο περὶ τῆς δυνάμεως τῆς πυρκαϊᾶς ταύτης, εἴτ' ἐγνώριζαν αὐτὴν, εἴτε τὴν ἔκριναν ἐσφραμένως κατὰ τὸ παράδειγμα εὐρωπαϊκῶν πολέμων, εἰργάσθησαν κατὰ πρῶτον ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἡργάσθησαν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἡ δὲ Αὐστρία προίστατο αὐτῶν.

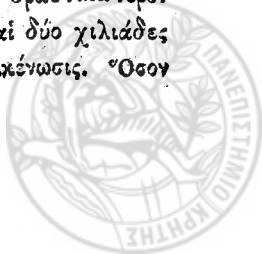
Σήμερον τὸ πρόσφατον τοῦτο παρελθὸν κεῖται ἀκόμη ἐνώπιόν μας εἰς νεκρὰ μόνον στοιχεῖα. Ὅθεν ὀλίγοι θὰ ἐνοήσωσι τὴν δυσχέριαν τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνάλαβεν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος καὶ ἐπεδίωξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, χωρὶς ὅμως, χάρις εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν θρίαμβον τῶν Ἑλλήνων. Ὁλη ἡ Εὐρώπη ἐπολέμει τὴν πορείαν τῆς Αὐστρίας, διότι ὅλη ἡ Εὐρώπη εἶχε λάβει μέρος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανα τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως δὲν ἔμειναν ἐλεύθερα τῆς ἐπιρροίας ταύτης.

Ὁ διάγγελος τῆς Αὐστρίας, καταληφθεὶς ἐκ τῶν στιγμιαίων ἐντυπώσεων καὶ τῶν συμβαινόντων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἠσπάσθη τὰς ἰδέας τῶν ἀντιπάλων τῆς Πύλης. Ὁ Μεττερνίχος ἐπετίμησε τὴν δριμύτητα τῶν πρὸς αὐτὴν ἐκφράσεων του, ἔνεκα τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὰς πληροφορίας τοῦ πρέσβεως τούτου παρὰ τῆ ῥωσικῆς κυβερνήσει. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἡ Αὐστρία διέκειτο φιλικῶς καὶ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Πύλην, καὶ ὡς πρῶτιστον ἔργον εἶχε τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἐὰν δὲ συνηγόρει ὑπὲρ τῶν προτάσεων τῆς Ῥωσσίας, τὸ ἔπραττε, διότι τὰς ἐθεώρει ὡς ὅρους τῆς εἰρήνης. Ὅρθως δὲ ποιούσα ἠδιαφόρει, ἂν ἡ Ῥωσσία ἢ ἡ Πύλη ἦτο μᾶλλον ἀξία τῆς ὑποστηριξείας της. Ἐκτὸς τούτου μετ' ὀδύνης ἔπρεπε νὰ βλέπῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἔριδος, ἧτοι τὸν λαὸν τῶν Τούρκων, ὃν ἅπανα ἡ Εὐρώπη ἀπετροπιάζετο καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν φύσιν, καὶ τὴν ἐπιχείρησιν λαοῦ, περὶ τῆς δυνάμεως, διαρκείας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὁποίας αἱ γινώμει ἠδύναντο εἰσέτι ν' ἀμφιβάλλωσι, καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν

συνωθούντο εὐχαρίστως οἱ ἐχθροὶ τῆς τάξεως ἐν Εὐρώπῃ, με-
ταξὺ δ' ἀμφοτέρων τούτων τὴν Ῥωσσίαν μὲ τοὺς φιλοκτήμενας
μεγιστάνάς της, μὲ τὰς ἀναντιβόητους σχέσεις της πρὸς τοὺς
Ἕλληνας, καὶ τὸν Καποδίστριαν πλησίον τοῦ Ἀλεξάνδρου.
Ὁ μέγιστος κίνδυνος ἦτο μήπως ἡ Ῥωσσία ἐκμεταλλευθῆ τὴν
ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν ἐμπαθεῖ ἐρεθισμὸν τῆς Εὐ-
ρώπης, ἥτις ἔκλινε νὰ τῇ ἐπιτρέψῃ τὰ πάντα καὶ νὰ τὴν συν-
δράμῃ μάλιστα καθ' ὅλα. Ὅθεν πρῶτιστον καὶ σπουδαιότα-
τον ἔργον εἶχε νὰ παύσῃ τὴν μεταξὺ Πύλης καὶ Ῥωσσίας ἐρι-
δα. Ἦλπιζε δὲ ὁ Μεττερνίχος εἰς τὰ φρονήματα τοῦ αὐτο-
κράτορος Ἀλεξάνδρου. Διότι οὗτος, κατεχόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας
τῆς καταπολεμησέως τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπέιχεν εὐχαρίστως
ἀπὸ τῶν χωρῶν, ἃς οἱ πρόγονοὶ του τοσοῦτον ἐπεθύμουν νὰ
κατακτήσωσι. Ῥῶσσος ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως θὰ παρέσυρε
τὸν αὐτοκράτορα εἰς πολιτικὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, ἀλ-
λὰ δὲν θὰ ἐζήτηι νὰ τὸν πείσῃ εἰς τοῦτο ἐπεκτείνων τὴν ἐπα-
νάστασιν. Ἕλληνας δὲ, ὡς ὁ Καποδίστριας, ὤφειλε κατ' ἀνάγκη
νὰ περιπλέξῃ τὰ πράγματα καὶ πρὸ πάντων τὸν αὐτο-
κράτορα.

Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἀπαντῶσα εἰς τὴν διακοίνωσιν
τῆς 2. Δεκεμβρίου ἔλεγε πρὸς τὸν διάγγελόν της, ὅτι βλέπει
ἐν αὐτῇ τὴν πλήρη συγκατάθεσιν εἰς τρεῖς ἐκ τῶν τεσσάρων
ἀπαιτήσεων τῆς Ῥωσσίας, καὶ σημειοῖ αὐτάς· βλέπει προσέτι
τὴν συγκατάθεσιν εἰς τὴν τρίτην, ἥτοι τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡ-
γεμονειῶν, καὶ ὅτι αὕτη ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ χρονικοῦ τινος
ὄρου· βλέπει τέλος τὴν παραίτησιν ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ ἄρθρου
2. τῆς συνθήκης τοῦ Κραϊναρτσίου ὀριζομένης παραδόσεως τῶν
φυγάδων. Τὰ ὅλον τῆς διακοινώσεως εἶναι βῆμά τι πρὸς συν-
διαλλαγὴν, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐπαρκoῦν· ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῶν
φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας εἶναι πολὺ δραστικώτερον
μέσον πρὸς εἰρηνοποίησιν τῶν Ἡγεμονειῶν, ἢ αἱ δύο χιλιάδες
ἀνδρῶν, ἃς ἔχει ἐκεῖ, ἅθην συμφέρει αὐτῇ ἢ ἐκκένωσις. Ὅσον

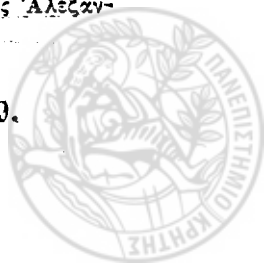

ἀφραῖ τὴν διοίκησιν, τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον ἐπρότεινε τὸν διορισμὸν ἐπιτρόπων, οἵτινες ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἄλλων, ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας διορισθησομένων, νὰ διαπραγματευθῶσι τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἠλπίζεν ἐκ τοῦ συμβουλίου τούτου, ἂν ἐσυγκροτεῖτο, λίαν εὐάρεστα ἀποτελέσματα. *)

Ὁ πρίγκηψ Μεττενῆχος κατέκρινε πρὸς ἐτι ἐν τινι διακοινώσει πρὸς τὸν Διάγγελον ἀπὸ 4 Ἰανουαρίου πολλοὺς λόγους, οὓς ὁ ρεῖζ - ἐφένδης ἐξέφρασε κατὰ τινα συνέντευξίν του μετὰ τοῦ τελευταίου, λαβοῦσαν χώραν τὴν 22 Νοεμβρίου. Ἀπέκρουσε δὲ τὴν μομφὴν τῆς μεροληψίας ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, διαθεβαιώσας ὅτι οἱ σύμμαχοι εἰργάζοντο, ὄχι ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἡ Ῥωσσία ἐχώρισεν, ἀφ' ἧς ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἡ Πύλη συγγέει ἀμρότερα, καὶ βαδίζει μετὰ τῆς Ῥήξεως καὶ τῆς διαλλαγῆς. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς αὕτη μεγαλειτέρας μόνον περιπλοκάς, κινδύνους καὶ ζημίας δύναται νὰ φέρῃ. Διὰ τούτου δὲ τοῦ τρόπου ἡ Πύλη ἐμπόδισε πᾶσαν ἐνεργεῖαν τῶν προσπαθειῶν τῶν Δυνάμεων. Ἐφερε δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀμερολήπτου ἐνεργείας τῶν συμμάχων ἐν Πετροπόλει τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἤυξσε τὰς ἀπαιτήσεις της, ἂν καὶ ἐφάνησαν ὅλως ἀνεπαρκεῖς εἰς τὸ ἐκεῖ πολεμικὸν κόμμα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Πύλη ἐθεώρει τὴν κατοχὴν τῶν Ἡγεμονειῶν ὡς ἀναγκαῖον μέτρον ἀσφαλείας, τὴν ἐσυμβούλευσε νὰ εἴπῃ. «Θὰ ἐκκενώσω μὲν αὐτάς, ἀλλ' ἡ Ῥωσσία πρέπει νὰ μὲ διευκολύνη εἰς τοῦτο ἀποδιώκουσα τοὺς ταραχοποιούς ἐκ τῶν ὀρίων.» Ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἀταξιῶν, τὰς ὁποίας δι' ἑλλειψίν πειθαρχίας διέπραττον ὁλονὲν τὰ στατεύματα της ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις. Καὶ ἐκ τούτου ἐσυμπέραναν, ὅτι ἐσύμφερε νὰ τὰ ἀποσύρῃ ὡς οἷόν τε τάχιστα. Τέλος ἀνεκοίνωσε πρὸς τὴν Πύλην δῆλωσίν τινα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάν-

*) Ἴδε Παράρτημα Γ. 3.

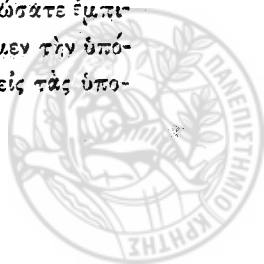
δρου πρὸς τὸν αὐστριακὸν πρέσβυν ἐν Πετρούπολει λέγουσαν. «Ἡ Πύλη μὲ διευκολύνει νὰ ἀποδείξω εἰς τοὺς ταραξίας Ἑλληνας, ὅτι οὐδεμίαν βρῆθειαν ἔχουν νὰ προσδοκῶσι παρ' ἐμοῦ· ἀλλὰ πῶς δύναμαι νὰ πράξω καὶ λαλήσω, ὅταν ἡ Πύλη δὲν μοὶ χρηργεῖ τὰ μέσα; Ἡξεύρω ἐγὼ ἂν ἐπὶ τέλους δὲν προτίθεται νὰ μὲ πολεμήσῃ, διὰ τὸ ὅποιον αὐτὴ βεβαίως, ὅχι ἐγὼ, θὰ μετανοήσῃ.» Ἐπεμψε δὲ τοὺς λόγους τούτους εἰς τὴν Γαλλίαν ἵνα τοὺς ὑποστηρίξῃ. Ἡ Γαλλία, ἵν' ἀποπλύνῃ τὴν μομφὴν τῆς πολιτικῆς ἀδρανείας, ἔπεμψε διακοίνωσιν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν σύμφωνα πρὸς τὰς αὐστριακὰς ἰδέας, καὶ διώρισεν, ὡς εἶπε, τὸν κήμητα Λατοῦρ - Μωβοῦργον πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος ἔφθασεν ἐκεῖ τὸν Φεβρουάριον φέρων τὴν ἰδίως αὐτῷ συστηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ἀπαίτησιν τοῦ ν' ἀνακτισθῇ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀβδαλλάχ πασσᾶ τῆς Πτολεμαίδος καταστραφεὶς ναὸς, ἐπὶ τοῦ ὄρους Καρμήλου, καὶ ἀπέφυγε νὰ ζητήσῃ τὴν παρουσίαν του, πρὶν ἢ ἐκείνη ἰκνοποιηθῇ. Τὸ σφάλμα τοῦτο ἐμψένησε τὴν ἐνέργειάν του ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ λόρδος Στραγκφῆρδος ὑπεστήριξε μετὰ ζήλου τὰς προσπαθείας τῆς Αὐστρίας. Κατῶρθωσε δὲ μετὰ τριῶν ἐβδομάδων ἀπαίτησιν νὰ λάβῃ τὴν 16 Φεβρουαρίου συνέντευξιν μετὰ τοῦ βεῖτς - ἐφένδου, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκειτο ὁ Γκιενπ - ἐφένδης καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥουμελίας Σιδῆ - Ζηδὲ - Ἀχμέτ. *) Ἐβίασεν εἰς παραδοχὴν τῶν τεσσάρων ἀπαιτήσεων καὶ προεῖπεν ἐν κινήσει τὸν πόλεμον. «Καὶ ἐὰν μόνον βραδύνετε, εἶπε, ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς θὰ κατακλύσῃ τὴν χώραν σας ῥωσικὴ στρατός, καὶ ῥωσικὸς στόλος θὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν πολεμίων σας εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος.» Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπρηξένησαν ἐντύπωσιν τινα. «—Ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι δίκαιος» ἀπερίθη ὁ βεῖτς - ἐφένδης, «καὶ ἡμεῖς μόνον καιρὸν ζητοῦμεν. Ἡ Ῥωσσία θέλει τὴν

*) Ἴδε παραρ. Γ. 4.

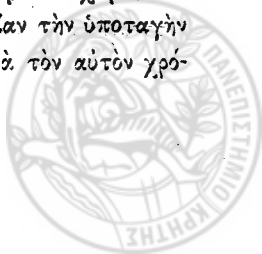

ἐκκένωσιν αὐθωρεῖ, ἵνα μὴ φαίνηται ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ἀδικος, ἵνα καταπαύσῃ τὸν ἐρεθισμὸν ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ἵνα ἐξέλθῃ τῆς καταστάσεως, ἥτις οὔτε πόλεμος εἶναι οὔτε εἰρήνη· ἀλλὰ δὲν τὴν ἐσπρώξαμεν ἡμεῖς εἰς ταύτην, ἔχομεν δὲ καὶ δημοσίαν γνώμην νὰ σεβασθῶμεν.» — «Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγνοεῖ ὀλοσχερῶς» ἀντέλεξεν ὁ λόρδος, «ἂν ὑμεῖς σήμερον ὑπεσχέθητε εἰς ἐμὲ καὶ τὸν Διάγγελον, νὰ κενώσῃτε ἐντὸς ἐνὸς μηνὸς τὰς Ἡγεμονείας, ἀλλὰ ταχέως θὰ αἰσθανθῇ τὴν πείναν, ἣν θὰ συνεπαγάγῃ ὁ πόλεμος· καὶ ταχέως θὰ τὸ μάθῃ, ὅταν μίαν πρωΐαν ἡ ἀγγλικὴ πρεσβεία καὶ οἱ ὑπάρχοντες αὐτῆς ἀναχωρήσωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.» Ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἐπίσης ὀλίγον ἐπενήργησε. Ὁ Στραγγφὸρδος ἐπρότεινε ὡς χρήσιμον μέσον τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ ῥώτου. Ὁ ῥεῖζ - ἐφένδης ἐκήρυξεν, ὅτι τοῦτο ἦτον ἀπαράδεκτον, διότι δίδει εἰς τὴν Πύλν τὴν ὄψιν τῆς ἀδυναμίας καὶ τοῦ φόβου. Ἦδη ἠθέλησεν ὁ λόρδος νὰ μάθῃ διὰ τίνες λόγους ἀποφύγουσι τὴν ἐκκένωσιν. «Αὕτη ἐξκοτάχι ἀπὸ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀποστασίας» ἀπεκρίθη ὁ ῥεῖζ - ἐφένδης «καὶ θὰ γένη θεοῦ θέλοντος πρότερον, ἢ ὅσον ὁ φίλος μας Ἄγγλος πρέσβυς πιστεύει. Ν' ἀποστειρώμεν τώρα τὰ στρατεύματα ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ πέμψωμεν ἐκ δευτέρου, τοῦτο θὰ κατέστρεφε τὰς χώρας ταύτας.» — «Εἰρήνην ἢ πόλεμον» ἠρώτησε καὶ πάλιν ὁ Στραγγφὸρδος, «τί νὰ γράψω εἰς Λονδίνον καὶ Πετρούπολιν; τί νὰ εἶπω τῆς ἀγγλικῆς ἐμπόρου, οἵτινες μετὰ περιμένουν ἤδη εἰς τὴν θύραν ἵνα μὴ ἐρωτήσωσιν ἂν δύνανται νὰ δαμνῶσιν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἥτι ἀπειλεῖται ὑφ' ἴλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ πολέμου; Ἐφ' ἡμῶν; πᾶσα συμφέρει τῷ δικαίῳ πολέμῳ τῆς Ῥωστικῆς.» — «Δὲν προκλιῶμεν ἡμεῖς τὸν πόλεμον,» ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης, «ἀλλ' ἐκπληρῶμεν μόνον τὰς συνθήκας κατὰ γράμματα. Δώσατε ἔμπιστοσύνην εἰς ἡμᾶς καὶ ἀφήσατέ μας νὰ διεξαγάγωμεν τὴν ὑπόθεσιν μας, ὅπως ἡξυρόμεν. Οὐδέποτε προσέβημεν εἰς τὰς ὑπο-

σχέσεις μας τοσοῦτον, ὅσον σήμερον, οὐδὲ εἶπαμεν ὅτι πᾶν ὄ,τι ἀπαιτεῖτε, θὰ γείνη ταχέως, ὡς οἶόν τε τάχιςχ.» Ἐδῶ ἔμειναν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶχε διατάζει τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν φυγάδων ἀπὸ τῶν ὀρίων καὶ τὴν ἀποστολὴν των εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους. Ὁ Μιχαὴλ Σούτσος, ὁστις ἔκτοτε διέτριβεν ἐν Κισγενεύῃ, ἀπεπέμφθη ἐκ τῆς Ῥωσσίας. Ἄλλ' ἡ Πύλη ἐξέλαβεν, ὅτι τοῦτο ἐγένετο μὲ τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ μὴ τὸν παραδώσωσιν. Ἐλαβε δὲ καὶ τὴν εἰδησιν, ὅτι ἐκ Λιβόρνου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ῥώσσου προξένου ἀπέπλευσαν δύο πλοῖα μὲ ὄπλα καὶ ἄνδρας εἰς Πελοπόννησον. Ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι ὁ πρόξενος ἄνευ ἀνωτέρας ὁδηγίας ἐνήργησεν αὐτογνωμόνας, ὀλίγον τὴν καθησύχασεν. Ἡξέυρην ὅτι εἰς Ὀδησσὸν ἐγένοντο φορτία δι' Ἰδραν, καὶ κατέσχεν ἐν τοῦ οἴκου Σικάρδου. Ὁ Σικάρδος οὗτος ἐθεωρεῖτο ὡς ἔμπιστος τοῦ Νεσσελῶδου καὶ τοῦ βαρῶνου Στρογόνωφ, καὶ ἦτον εἰς τῶν πέντε ταμιῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Τὸ συμφέρον τῆς Πύλης ἦτο νὰ μὴ συγχέῃ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἡγεμονειῶν μετὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις καλῶν γειτονικῶν σχέσεων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων ἢ ἄλλη, ὅτι ἡ φροῦ τῶν πραγμάτων θὰ παρασύρῃ ἄκοντα τὸν αὐτοκράτορα εἰς πόλεμον, καὶ ὅτι ἡ ἀπότομος στάσις τῆς Πύλης ἐνθαρρύνει τὸ πολεμικὸν κόμμα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, δὲν ἐπενήργησεν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον ἡ κατατρόπωσις τοῦ Ἀλῆ - πασσᾶ ἀπεκοίμιζε πλανῶσα καθ' ὀλοκληρίαν περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τοῦ κράτους αὐτοῦ. Τὴν 23 Φεβρουαρίου ὁ σελιτάρης τοῦ Κουρσὴ - πασσᾶ ἔφερε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰσχυροῦ τούτου τοποτηρητοῦ, (ὃν ὁ Σουλτάνος, ὡς καὶ τὸν Μεχμέτ - Ἀλῆν βραδύτερον, δὲν ἐνόησε νὰ μεταχειρισθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ) εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ τιμῶν. Τώρα τὸ Διβάνιον ἐνόμιζεν ὡς βεβαίαν τὴν ὑποταγὴν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καθ' ὅσον μάλιστα κατὰ τὸν αὐτὸν χρό-

νον ὁ πασσᾶς τῆς Θεσσαλονίκης κατέβαλε καθ' ὀλοκληρίαν τὴν ἐπανάστασιν ἐν τῷ πλουσίῳ τμήματι τοῦ ὄρους Ἄθωνος. Ἦλπιζε προσέτι ἡ Πύλη εἰς ἐπανάστασιν τινα ἐν τῇ Κριμαίᾳ. Ἐθεώρει δὲ μετὰ θάρρους τὰ στρατεύματα, ἅτινα ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῆ κατὰ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Μέρως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου ἐξέπλευσε πρὸ ὀλίγου ὑπὸ τὸν Χαλλῆλ - βέρην ἐκ Δαρδανελλίων, καὶ ὁ Καπουδᾶν - πασσᾶς ἠτοιμάσθη νὰ τὸν παρακολουθήσῃ.

Ἐν τινι μεγάλῳ συμβουλίῳ, εἰς τὸ ὅποῖον ἡ ἕνεκα τῶν συμβάντων τοῦ 1807 καὶ 1808 τὸν φόβον φέρουσα κυβέρνησις προσεκάλεσε καὶ τοὺς ἀρχηγούς ὄλων τῶν σωματείων καὶ συντεχνιῶν, συνεσκέφθη ἡ Πύλη ποίαν στάσιν νὰ λάβῃ ἀπέναντι τῆς Ῥωσσίας. Ἐκ τοῦ συμβουλίου δὲ τούτου ἡ Πύλη ἐπέισθη, ὅτι οἱ Γενίτσαροι ὀλίγην ὀρεξίν εἶχαν νὰ πολεμήσωσι κατὰ τῆς Ῥωσσίας ὅθεν ὁ ρεῖζ - ἐφένδης ἔπεμψε τῷ Διαγγέλῳ καὶ λόρδῳ Στραγγφόρδῳ τὴν 28 Φεβρουαρίου διακήρυξίν τινα πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἀναβάλλουσαν ἔτι μᾶλλον τὴν συνδιαλλαγὴν. *)

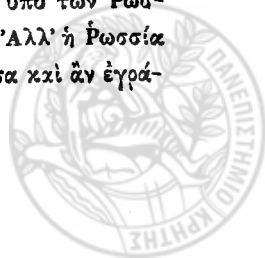
Λίαν βραδέως ἔφθασεν ἐπιστολή τις τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου ἀπὸ 19 Φεβρουαρίου, **) ὥστε νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἴσως δὲ θὰ τὴν ἐμπόδιζεν ἢ ἐμετρίαζεν. Ὁ πρίγκηψ ἐγγυᾶτο ἐν αὐτῇ περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἤυχετο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λαβυρίνθου, εἰς ὃν τὸν περιέπλεξεν ἡ κυβέρνησις του. Ἐλεγεν ὅτι ἡ πορεία τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἐχαράχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιστάσεως τῆς Πύλης. «Ὁ ἀγὼν ὑμῶν εἶναι δίκαιος,» ἔγραφεν ὁ πρίγκηψ. «Ἐχετε δίκαιον ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Τῷ ὄντι ραδιουργίαι, ἔχουσται τὴν ρίζαν των ἐν τῇ Ῥωσσικῇ κυβερνήσει, παρεσκεύασαν, ἤρχισαν καὶ ὑπέθαλψαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων. Οὐχ ἦττον ἄλλως ἔπρεπε νὰ φερθῆτε, ἢ ὡς ἐπράξατε. Ἐπρεπε νὰ χωρίσητε τὰ φρονήματα τοῦ αὐτοῦ.

*) 18. Παράρτ. Γ. 5. α. β.   **) 18. παρарт. Γ. 6.

κράτορος ἀπὸ τῆς διαγωγῆς τινῶν ὀργάνων του. Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὰ παρελθόντα καὶ ἄς εἰδῶμεν τὸ παρόν. Θέλετε τὸν πόλεμον; Πολεμήσατε. Δὲν τὸν θέλετε, τότε μὴν ὑποβοηθήτε τοὺς ἐχθρούς σας. Ὅτι ταχύτερον ἐνδώσῃτε εἰς ὅ,τι ἀπαιτοῦσι, τόσῳ ὀλιγώτερον ἐκπληροῖτε τὰς ἐπιθυμίας των. Ὅτι ἀπαιτοῦσι, πρέπει νὰ τοῖς δοθῇ κατὰ δίκαιον. Θὰ ἐπρότειναν δὲ καὶ ἄλλας ἀπαιτήσεις, ἐὼν δὲν ἤξευραν ὅτι καὶ ταύτας ἀποκρούετε, καὶ ὀλίγον θὰ ἐφρόντιζαν νὰ περικαλύψωσι τὴν ῥῆξιν μετὸν πέπλον τῆς μετριότητος. Ἀκολουθήσατε τὴν συμβουλὴν μου, ἥτις συμφέροι εἰς ὑμᾶς, ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς τὸ κῆμμα, ὅπερ ἐλπίζει τὴν ἐπιτυχίαν του πολὺ μᾶλλον ἐκ τῶν στραλμάτων σας ἢ ἐκ τοῦ δικαίου.»

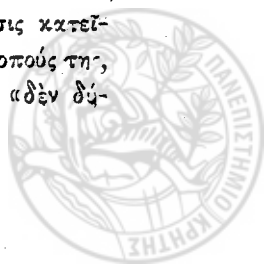
Ἄλλ' ἡ Πύλη ἐπέμεινεν εἰς τὰ λάθη τῆς. «Βεβιαίως,» λέγει ἡ δικαιοσύνη τῆς 28 Φεβρουαρίου, «ἡ Ῥωσσία δὲν ἐπεδοκίμασε τὴν ἐπανάστασιν ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις, ἀλλὰ εἰς λόγους μόνον περιορίσθη. Ὁ Ὑψηλάντης εἶναι σήμερον ἀσφαλῆς, καὶ οἱ ὀπαδοὶ του προΐστανται τῶν ἀποστατῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Μιχαὴλ Σούτσος εὔρεν ἐν Ῥωσσίᾳ ἀρίστην ὑποδοχὴν. Ἡ ἀνταρσία σήμερον πανταχοῦ εἶναι ζωηρά· ἐπομένως ζωηρὰ πρέπει νὰ ᾔται καὶ ἡ τιμωρία πανταχοῦ. Ἐὰν ἡ Πύλη πῶμψη σήμερον εἰς τὰς Ἡγεμονείας Ὀσποδάρους, θ' ἀτιμάσῃ ἑαυτήν. Ἐὰν ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματα, θὰ καταστήσῃ πάλιν τὰς ἐπαρχίας ταύτας τόπον συβόλλης ὄλων τῶν προδοτῶν, καὶ θα ἀνάψῃ νέαν πυρκαϊάν. Ἡ Πύλη δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐκκίνωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, ἀλλὰ τὴν ἀναβάλλει μόνον μέχρι τῆς ἐντελοῦς εἰρηνεύσεως. Μᾶς βιάζουσι νὰ ἐκτελέσωμεν τὰς συνθήκας, ἀλλὰ τότε ἀμφοτέρω τὰ μέρη ὀφείλουσι νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ἀμοιβὰς των ὑποχρεώσεις. Ἡ Ῥωσσία ἀληθῶς εἰπεῖν δὲν βιάζεται νὰ ἐκπληρώσῃ τῆς ἐδικᾶς τῆς. Τὸ ἄρθρον 6 τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἀπαιτεῖ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατεχομένων φρουριῶν καὶ ἄλλων τόπων. Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην, μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἐγρά-

φησαν ἤδη περὶ τούτου. Ἡ ὑπομονὴ τῆς Πύλης ἐν τῷ ζήτηματι τούτῳ μαρτυρεῖ τὰς εἰρηνικὰς τῆς διαθέσεις. Τὸ ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Καϊνχρτσίου ὀρίζει τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ῥωσσία δὲν ἐξεπλήρωσεν ἀρκούντως τὸν ὄρον τοῦτον, σπεύδουσιν σήμερον οἱ ταρχιχοποιοὶ καὶ ἀντάρται εἰς τὰς ἐπανεστατημένας ἑλληνικὰς χώρας, καυχῶνται ἐκεῖ δικαίως περὶ τῆς Ῥωστικῆς συνδρομῆς, καὶ δυσκολεύουσιν τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως. Ἀλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνέβαλεν ἡ Πύλη· δὲν εἶναι καὶ τοῦτο ἀπόδειξις τῶν εἰρηνικῶν τῆς διαθέσεων; Ὁ δικαιότερος καὶ ἀσφαλέτερος τρόπος τοῦ νὰ βεβαιωθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐντελῶς περὶ τῶν φρονημάτων τοῦ αὐτοῦ ῥάτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ νὰ βιασθῶσι νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα, εἶναι νὰ ἐκκενώτῃ ἡ Ῥωσσία τὰ φρούρια τῆς Ἀσίας, καὶ νὰ μᾶς παραδώσῃ τοὺς φυγάδας.» Ἐν τέλει δὲ τῆς διακοινώσεως ταύτης ἐλεγεν ἡ Πύλη καθαρῶς τὰ ἑξῆς· «Ἐνεκα διουκτικῶν λόγων καὶ ἐκ τῆς βλάβης, ἣτις ἐδύνατο νὰ προέλθῃ, δὲν δυνάμεθα τὴν σήμερον νὰ ἐκκενώσωμεν τὰς Ἡγεμονείας καὶ νὰ διυρίσωμεν τοὺς Ὀσποδάροους. Τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα εἶναι ὀλίγα ἐκεῖ, καὶ καθ' ἑλάσσην ὀλιγοστεύουσιν. Ἕλληνες δὲ ὡς τραπεζιτηταὶ θὰ διατηρήσωσι τὴν ἡσυχίαν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις.

Καθ' ὅσον ἀφραῖ τὴν ἀποστολὴν ἐπιτρόπων τῶν δύο Δυνάμεων εἰς τὰς Ἡγεμονείας, ἡ Πύλη φρονεῖ ὅτι διατελεῖ ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπυμένως κρίνει περιττὴν τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Ὁ πρέσβυς καὶ οἱ πρόξενοι τῆς Ῥωσσίας ἀνεχώρησαν αὐτογνωμόνως ἐκ τῆς Τουρκικῆς χώρας ... εἰάν ἐπιστρέψωσι, θὰ εὐρωτῶν ἀρίστην ὑποδοχὴν».

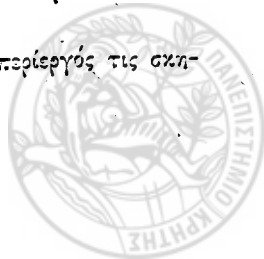
Ἐάν ἡ Πύλη εἶχε στρατὸν ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν ἐτοιμοπόλεμον παρὰ τὸν Δούναβιν, οἱ λόγοι τῆς παρ' ὄλου τοῦ νόσμου θὰ ἐθεωροῦντο δίκαιοι. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις κατείδε πόσον ἡ γλῶσσα τῆς Πύλης ἀνέτρεπε τοὺς σκοπούς της, ὅθεν ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην, ὅτι «δὲν δύ-

ναται νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀπάντησιν εἰς τὰς πρὸς αὐτὴν γενομένης προτάσεις τὴν διακοίνωσιν ταύτην, ἥτις, ἀντὶ νὰ πραγματοποιέται περὶ τῶν πραγματικῶν κινδύνων τῆς Πύλης, διαλαμβάνει ἀνωφελῆ ἐκθεσιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐκτὸς τούτου περιέχει τοιαύτας ἐκφράσεις, αἰτινες, ἀντὶ νὰ διαθέσωσιν εὐνοϊκώτερον ὑπὲρ τῆς Πύλης τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας, μᾶλλον εἶναι κατ'ἀλληλοὶ νὰ ὑπερρυξήσωσι τὴν δυσαρέσκειαν αὐτοῦ ἢ διαβίβασις τοιαύτης διακοινώσεως πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτὴν τῆς Πετροπόλεως δὲν συμβιβάζεται, οὔτε μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς, οὔτε μὲ τὸ σέβας, ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ὀφείλει πρὸς τὸν ὑψηλὸν σύμμαχόν του, οὔτε χρησιμεύει πρὸς τινὰ ἐπωφελῆ σκοπὸν, ἀλλὰ θὰ ἐπέφερε ταχέως τὰ ἀπειλοῦντα τὴν Πύλην κακὰ ὅθεν τὴν ἀφίνει κατὰ μέρος, καὶ ἡ Πύλη ἄς κάμῃ οἰκνῆ ποτε χρῆσιν αὐτῆς θέλῃ.

Ἐφθασε δὲ καὶ εἰς λίαν ἀκατάλληλον ἐποχὴν ἡ διακοίνωσις τῆς Πύλης εἰς τὴν Βιέννην, ὅτε δηλ. ἤλθεν ἐκεῖ ὁ Βαλλῆς Τατσιτσέφ, ὃν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπεμψεν εἰσθανθεὶς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποχωρισθῇ κατὰ τι τοῦ ὑπουργείου του, καὶ ἐλπίζων δι' ἀμέσῃ συνεννόησεως μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου νὰ εὕρῃ τὸν τρόπον τοῦ νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὰ φρονήματα του θεσεώς του, χωρὶς νὰ βλάβῃ τὴν ἀξιοπρέπειάν του καὶ προτιμούσῃ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ Ἀλέξανδρος, βέβαιος ὢν περὶ τῆς ἀκραιφνέτου θελήσεως τοῦ αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἐσυγχώρησεν εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του νὰ λαλῇ πλέον ἀποτόμως, ἢ ὅπως θὰ ἐπραττεν ὁ ἴδιος, καὶ διεφύλαξεν αὐτῷ τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ἐνέργειαν παραγγείλας εἰς τὸν κόμητα Γολορκίνην, τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν του, νὰ συμμετάσχῃ τῶν ἐμπιστευτικῶν συνδιαλέξεων. Ὁ Καροδίστριας διείδε τοὺς σκοποὺς τοῦ αὐτοκράτορός του. Ἐνδιεφέρετο δὲ νὰ ἐξαντλήσῃ ὅλους τοὺς τρόπους τῆς συνδιαλλαγῆς, πεπεισμένος ὢν ὅτι ἦσαν μάταιοι.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Βαλλῆ Τατσιτσέφ εἶναι περιεργὸς τις σκη-

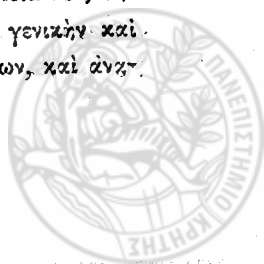

νή ἐν τῷ δυσχερεῖ δράματι, ὅπερ πραγματευόμεθα. Παρέσχεν εἰς τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον τὴν πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμητὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξασκήσῃ τὴν προσωπικὴν του βαρύτητα. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέθεσε τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰς τὴν Αὐστρίαν, αἱ ἐλπίδες τοῦ πολεμικοῦ κόμματος ἔπρεπε νὰ πέσωσιν. Ἡ διακοίνωσις τῆς Πύλης ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου, τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐδέχθη μετ' ἀγαλλιᾶσεως, ἔμεινε χάρτης ἄγραφος εἰς χεῖράς του.

Θ' ἀκολουθήσωμεν κατὰ βῆμα τὰς συνδιαλέξεις ταύτας, καὶ ἵνα κρίνωμεν αὐτὰς ὀρθῶς, θὰ ρίψωμεν πρῶτον ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν συνθηκῶν, τὰς ὁποίας ἡ Ῥωσσία καὶ Τουρκία ἀδικλείπτως ἐπεκαλοῦντο, καὶ ἔπειτα ἐπὶ τῆς πυρείας, ἣν τὸ Ῥωσσικὸν ἀνακτοβούλιον ἠκολούθησεν ἀπ' ἀρχῆς τῶν περιπλοκῶν.

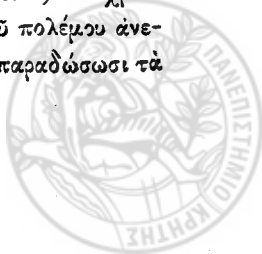
Τὸ ἄρθρον 7 τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτσίου περιέχει διὰ γενικῶν φράσεων τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πύλης νὰ προστατεύῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἐκκλησίας τῆς. Ἐν τῷ ἄρθρῳ 17 ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐφαρμόζεται ἰδίως ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους, αἵτινες ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας τῇ Πύλῃ. Αὕτη ὑπέσχετο δι' αὐτοῦ ἀμνηστειᾶν καὶ αἰωνίαν λήθην ὄλων τῶν ἀληθῶν ἢ ὑποτιθεμένων ἐγκλημάτων καὶ ζημιῶν. Ὑπέσχετο προσέτι ὅτι οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον θὰ καταπιέζῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, οὐδὲ θὰ ἐμποδίξῃ τὴν ἀνέγερσιν, ἐπισκευὴν ἢ οἰκοδομὴν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ δὲν θὰ φορολογῇ, οὔτε ταύτας οὔτε τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς· ὅτι οὐδένα ἐκ τῶν ἐτησίων φόρων θ' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν νήσων, ἐφ' ὅσον διετέλεσαν ὑπὸ τὴν Ῥωσσικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μάλιστα θὰ πικραχωρήσῃ αὐταῖς διαιτὴ πλήρη ἀσιδοσίαν, ἐκτιμῶσα τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν βάρη τοῦ πολέμου· τέλος ὅτι θὰ συγχωρήσῃ εἰς τοὺς νησιώτας ἐλευθέρην μετανάστευσιν ἐπὶ ἓν ἔτος.

Τὸ ἄρθρον 16 ὀρίζει τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ἡγεμονειῶν εἰς τὴν Πύλιν ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους· πλήρη ἀμνηστειᾶν γενικὴν καὶ εἰδικὴν ἄνευ ἐξαίρεσεων, ἀπόδοσιν τῶν κτημάτων, καὶ ἀνα-

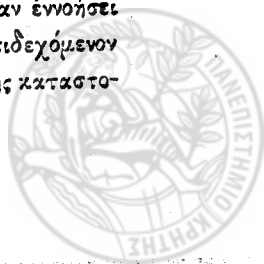
διουρισμὸν εἰς τὰς πρὸ τοῦ πολέμου κατεχομένας θέσεις καὶ ἀξιώματα· ἔλευθέρην θρησκευτικὴν λατρείαν, ἄδειαν ἢ ἀνακτισθῶσιν αἱ ἐκκλησίαι, ἐπιστροφὴν τῶν πρότερον κατεχομένων γαιῶν εἰς τὰς Μονὰς καὶ τοὺς ἰδιώτας ἐν ταῖς περιφερειαῖς Βραβίλκι, Χότσ μ, Βένδερ κ. τ. λ. σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς· ἔλευ ἔρχν μετανάστευτιν ἐπὶ ἐν ἔτος· πλήρη ἀσυδοσίαν διὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου καὶ δύο ἔτη μετ' αὐτόν. Ἐπιείκειαν ὡς πρὸς τοὺς φόνους μετα παρέλευτιν τοῦ χρόνου τούτου καὶ παραλαβὴν αὐτῶν διὰ τῶν ἐπιτρόπων, οὓς αἱ Ἡγεμονεῖαι κατὰ διετίαν ἐμέλλον νὰ πέμπωσι πρὸς τοῦτο· αὐστηρὰν πρκαγγελίαν πρὸς τοὺς πασπάδες καὶ τοποτηρητάς, οἵτινες μέλλουσι νὰ ἀνδεχθῶσι τοὺς φόνους τούτους, νὰ μὴν ἀπαιτῶσι πλέον τοῦ δέουτος ὑπὸ μηδὲν πρόσχημα· ἄδειαν εἰς ἑ ἀτερρον τῶν Ὀσπιδάρων νὰ διατηρῆ Ἑλληνα ἐπιτετραμμένον παρὰ τῆ Πύλλη, ὅστις νὰ διεξῆγη τὰς ὑποέσεις του, καὶ νὰ ἦναι ἀπαρχίσιτος. Συγχώρησιν εἰς τοὺς παρὰ τῆ Πύλλη διαπεπιστευμένους πρέσβεις τῆς Ρωσσίας νὰ πρερμβαίνωσι ὑπὲρ τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ ἢ ἀκούωται μετ' τὸ ἀνήκον αὐτοῖς σέβας. Τύχας τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ὡς πρὸς τὰς Ἡγεμονεῖας ἐπεκύρωσεν ἡ Πύλλη δι' ἰδ αἰτέρων φερικιών κατὰ τὰ ἔτη 1775, 1786, 1792 καὶ 1802. Το τελευταῖον φερμάνιον, ἐκδοθὲν τὴν 24 Δεκεμβρίου, περιεῖχεν ἐκτὸς τῆς ἐπικυρώσεως τῶν προτέρων καὶ πρόσθετά τινα ἄρθρα περὶ διαρκείας τῆς ἡγεμονίας τῶν Ὀσπιδάρων καὶ περὶ τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἠδύναντο νὰ πλυθῶσι πρὸ τῆς πρερλεύσεως τοῦ χρόνου τούτου, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν φόνων, τοῦ διουρισμοῦ εἰς θέσεις καὶ ἀξιώματα, καὶ τοῦ κκαταρισμοῦ τῆς ἐόπλου δυνάμεως.

Τὸ ἄρθρον 8 τῆς Βουκουρεστινῆς συνθήκης τοῦ ἔτους 1812 ὑπέσχετο ἐπίσης τοῖς Σέρβοις πλήρη ἀμνηστειάν, ὑπεχρέου αὐτοῖς νὰ κατεδαφίσωσι τὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου ἀνεγερθέντα καὶ μηκέτι ἀναγκαῖα φρούρια, καὶ νὰ παραδώσωσι τὰ

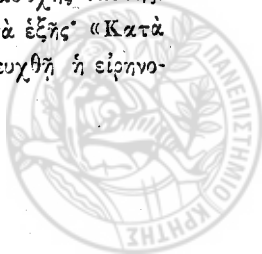
λοιπά εις τὴν Πύλῃν ἐξησφάλιζεν αὐτοῖς τὰ κλονεκτήματα, ὧν ἀπήλαυον οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Ἀργιπελάγους, τὴν διοίκησιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, μετρίους φόρους καὶ σκόπιμον εἴσπραξιν αὐτῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν αἱ συνθήκαι. Αἱ δὲ αἰτιάσεις, ἃς ἡ Ῥωσσία ἤγειρε κατὰ τῆς Πύλης ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν, ἦσαν δύο εἰδῶν, περὶ παραβιάσεως τῶν συνθηκῶν καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ Πύλη μετεχειρίζετο τοὺς Ἑλληνας ὑπάρχουσας τῆς Ἀμφότεροι δ' ἐγένοντο θέμα διπλωματικῶν ἐνεργειῶν, ὅτε μὲν κατ' ἰδίαν ὅτε δὲ ἐνωμένοι, ἀλλ' οὐδέποτε ἐχωρίσθησαν εὐκρινῶς. Ἐν τῇ ἀπὸ 6 Ἰουλίου 1821 διακοινώσει τῆς Ῥωσσίας εὐρίσκονται ἀμφότεροι ἀναμεμιγμένοι, καὶ ἐκφράζεται ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ κατ' ὅλας τὰς ἐπομένους ἐποχὰς, ἡ ἀξίωσις τοῦ νὰ διοικῶνται οἱ Ἕλληνας ὑπῆκοοι καθ' ἓν σύστημα, περιλαμβάνει δὲ διάφορα πράγματα ἐν διαφόροις διακοινώσεσιν, ὅτε μὲν μόνον τὴν ἐκπλήρωσιν σαφῶς ἐκπεφρασμένων καὶ περιωσμένων ἀπαιτήσεων, ὅτε δὲ τὴν μετ. βολὴν ὀλοκλήρου τοῦ πολιτικοῦ συστήματος. Τὸ αὐστριακὸν ἀνγκοστούλιον, ἵνα ὀρίση καὶ διακαρῶς τὰς ἀορίστους ταύτας ἀπαιτήσεις, ἀνήγαγεν αὐτάς ἐν τῇ ἀπὸ 17 Ἰουλίου διακοινώσει αὐτοῦ εἰς τέσσαρας, τὸ δὲ Ῥωστικὸν ἀνεγνώρισεν ὅτι περιλαμβάνουν πράγματι τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου δοθείσης πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν, κήμητα Γολοκβίνην, ἐξηγήσεως. Ἄλλ' ἡ Πύλη ἐδέχθη αὐτάς ὡς βάσιν. Τοῦτο ἐγένετο πρὸ τὴν προσδοκίαν τῆς Ῥωστικῆς κυβερνήσεως, ὅθεν αὐτὴ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὰς ἀοριστίας τῶν συνθηκῶν, καθ' ὅσον κανονίζουσι τὴν συμπεριφορὰν τῆς Πύλης πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐξήρτησεν ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς αὐτῶν τὴν ἐπανάληψιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων· οὐχ ἦττον ἐκλήρωξε τὴν ἀπὸ 6 Ἰουλίου διακοίνωσιν, καθ' ἣ τὴν εἶχαν ἐννοήσει αἱ Δυνάμεις, ὡς τελεσίγραφον αὐτῆς, οὐδεμίαν ἐπιδεχόμενον παραλλαγὴν· καὶ ἐνῶ τοῦτο δὲν ἐλάλει οὔτε περὶ τῆς καταστο-

λῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οὔτε περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, συνώδευσε τὴν ἀπαίτησιν περὶ παραδοχῆς τοῦ τελεσιγράφου τούτου, δηλ. τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὑπὸ τῶν συνθηκῶν ὀριζομένων σχέσεων μὲ ἀπειλὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα εὐνοίας· ἐλάλει δηλονότι περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν, περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων, περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καταλλήλου διοικήσεως ὡς μέσων ἀρμοδίων πρὸς πλήρη κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως, τῶν ὁποίων ἡ παραδοχὴ θὰ ἐσυγχώρει εἰς τὴν Ῥωσίαν, νὰ προβῆ εἰς συνδιασκέψεις μετὰ τῆς Πύλης περὶ τῆς πλήρους ταύτης εἰρηνοποιήσεως. Ἐπίσης τὸ Ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἔγραψε τὴν 19 Ὀκτωβρίου πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρέσβην του, κόμητα Λεϊβεν, ὅτι ὅλαι τοῦ αὐτοκράτορος αἱ εὐχαὶ θὰ ἐπληρῶντο, εἰ ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ τὸν πείσῃ διὰ πράξεων, ὅτι θέλει νὰ τηρήσῃ τὰς συνθήκας οὐ μόνον ἀπέναντι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὁμορθήσκων του. Ἐπειτα δὲ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἣτις θὰ καθίστα δυνατὸν εἰς τὸ αὐτοκράτορα νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις του, ἐλπίζει ὅτι δύναται νὰ συντελέσῃ πρὸς εἰρηνοποίησιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐν ταῖς ὁποίαις ἀναμφιβόλως ἄπιστοι φανακισμοὶ εἶχον ἐξάψῃ τὴν πυρκαϊὰν τῆς ἀνταρσίας, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι ἔκτοτε ἕνεκα τῶν ὠμοτάτων μέτρων τῆς Πύλης ἐβιάζοντο νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτάς. Εἷς τινὰ δὲ ἄλλα διπλωματικὰ ἔγγραφα ἢ ἄμυνα αὕτη ἀπεκαλεῖτο *legitime*, ἔκφρασις, τὴν ὁποίαν ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας βαρύτητός της κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν θέλομεν νὰ ἐξασθενίσωμεν μεταφράζοντες.

Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων αἱ ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης, αἰτινες ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἔμειναν ἐξηρητημέναι ἐκ τῆς παραδοχῆς ταύτης. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπισήμῳ ἐπιστολῇ ἀνεφέροντο καὶ τὰ ἐξῆς· «Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν τότε μόνον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ εἰρηνο-

ποίησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ὅταν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀλλάξῃ τὸ σύστημά της, ὥστε νὰ δικαιολογηταὶ ἡ ἀνανέωσις τῶν διπλωματικῶν μας σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Μέχρις οὗ ἐπέληθῃ ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἡ Ῥωσσία ἀναγκάζεται ν' ἀπέχη τῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἠδύνατο νὰ φέρωσι τὸν συμβιβασμὸν τῆς Πύλης μετὰ τῶν Ἑλλήνων». Ἐπομένως ἡ ἀλλαγὴ τοῦ συστήματος ἀπητεῖτο ἐνταῦθα ὡς ὅρος προκαταρκτικὸς οὐ μόνον τῆς εἰρηνοποιήσεως ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνανέωσεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἐνῶ ἐν τῷ προηγουμένῳ χωρίῳ ἡ ἀνανέωσις αὕτη ἐξηρτάτο ἐκ τῆς παραδοχῆς καὶ ἐκπληρώσεως τῶν τεσσάρων ὄρων. Ἄλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐπροτείνεται ἀορίστως, καὶ ἐπομένως τόσῳ μᾶλλον ἀπειλητικῶς, ὡς ὅρος τῆς ἀνανέωσεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ὅπερ ἡ Πύλη ἐθεώρει ὡς πρόκλησιν, ἵνα ἐμμένῃ καὶ ἀμύνηται ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον χρόνον ὀπισθεν τῶν προχωμάτων της.

Τὴν 9 Δεκεμβρίου τὸ ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον ἀπεκρίθη εἰς ὑπόμνημά τι ἀπευθυνθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ λόρδου Λονδονδερβῆ ἐξ Ἄννοβέρου ἐπίσης ἀντιφατικῶς, ὡς ἐν τῇ πρὸ ὀλίγου μνημονευθεῖσῃ διακοινώσει· Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἦτο νὰ παραστήσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου, ὅτι ὁ πόλεμος ἀπίθανος μόνον ἦτο. Οἱ δὲ περὶ τούτου λόγοι ἐξετίθεντο οὕτως, ὡς εἶναι ἐθεωρεῖτο ἀναπόφευκτος.

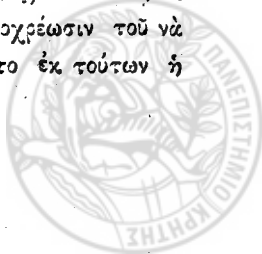
Τῆς διακοινώσεως ταύτης χωρίον τι λέγει· «Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀμφιβάλλει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν διαβημάτων τῶν συμμάχων του. Βεβαίως ταῦτα δύναται νὰ παρακινήσωσι τοὺς Τούρκους εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν προκαταρκτικῶν ὄρων, μετὰ τοὺς ὁποίους ἔπειτα θὰ ἐπακολουθῆσωσιν ἄμεσοι διαπραγματεύσεις πρὸς ἐμπέδωσιν πλήρους καὶ μόνιμου συνεννοήσεως μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης.»

Αἱ προσπάθειαι τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ πείσωσι τὴν Πύλην νὰ παραδεχθῇ καὶ ἐκπλήρωσῃ τοὺς τέσσαρας προκαταρκτικούς

τούτους ὄρους, οὓς αὐτὴ μὲν ἐθεώρει ὡς δεινούντας ἔτι μᾶλλον τὰς περιπλοκάς, ἐκείναι δὲ ὡς τόσα κωλύματα τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, δὲν ἔμειναν, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως, ἀτελεσφόρητοι, καὶ αἱ Δυνάμεις ἐσταμάτησαν ἐνταῦθα δραζόμεναι τῆς ὑποσχέσεως τῆς Ῥωσίας. Ἄλλ' αὐτὴ ἐξωλίσιθῆσεν αὐταῖς διὰ τῆς ἀπὸ 31 Ἰανουαρίου 1822 διακοινώσεως, ἐν ἣ ἐλέγε πρὸς τὰ δύο Αὐλὰς τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Βιέννης. «Σπουδαῖον θεωρεῖ νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ μετὰ τῆς Πύλης συμφιλίωσις, ἥτις, μόνον ἐὰν αὐτὴ ὑποχωρήσῃ, δύναται νὰ γείνη, μᾶλλον φανερόν ἐστι ἢ ἡ ἀλήθειαν, διότι ἐκ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποῖαν προτείνουν εἰς αὐτὴν γ' ἀκλουθήσῃ, καὶ κατὰ τὰς διακρούσεις τῆς Πύλης δὲν φαίνεται, ὅτι ἐτέθη ὡς βᾶσις ἢ πλήρης καὶ πιστὴ ἐφ' ἑμνησίαν τῶν συνθηκῶν. Οἱ Τούρκοι ὑπέσχοντο μὲν νὰ λάβωσιν ἐν καιρῷ μέτρα ἐν ταῖς Ἡγεμονεαῖς, ἀλλ' οὐδόπως εἶπαν ὅτι θ' ἀλλάξωσι τὴν πολιτικὴν των. Ὅθεν ἐξάγεται ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ κρατήσωσιν τὴν ἐκδικησὶν των ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς σιωπηρᾶς ἐπιδοκιμασίας τῆς Ῥωσίας, ὅπερ κυρίως αὐτὴ ζητεῖ νὰ ἐμποδίσῃ. Ἐπιμένως ἡ ἀμειωμένη διαπραγματεύσις μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης δὲν προμηνοῦναι αἰσίαν ἐκβασιν' ἡ Ῥωσσία δὲν ἐφανατόθη ὅτι δύναται νὰ καταρθῶσιν ὅτι αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσι, καὶ ἐπιθυμεῖ φυσικῶς τῶ λόγῳ νὰ μὴν καταστρέψῃ ὅλους τοὺς δεσμοὺς τῶν προτέρων σχέσεων τῆς μετὰ τῆς Πύλης. Ἄλλ' οὗτοι ἀναμφιβύβως θὰ ἰφχνίζοντο καὶ εἰς ἀμφοτέρω τὰς περιπτώσεις, εἴτε οἱ Τούρκοι ὑπερισχίσωσιν ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἐν ταῖς Ἡγεμονεαῖς, εἴτε οἱ Ἕλληνας ἐξηκολουθήσωσιν ἀνθισταμένο, ὡς μέχρι τοῦδε».

Ἐκ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης κατεφάνη, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἤρκειτο εἰς τοὺς προκαταρκτικὸς ὄρους, οὓς αἱ Δυνάμεις τῆς ἐπεδείκνυαν ὡς ὑπ' αὐτῆς τῆς ἰδίας τεθεμένους, καὶ ἀπῆτει ἐπὶ πλέον παρὰ τῆς Πύλης τὴν ἀρίστον ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ἀλλάξῃ πολιτικὴν ὅθεν ἐναργῶς κατεφάνετο ἐκ τούτων ἡ

πρόθεσις τοῦ πολέμου· διότι, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία προέβλεπεν, ὅτι δι' οἰαζδήποτε ἐκβάσεως τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τοῦ κυριάρχου των πολέμου δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῶσιν οἱ δεσμοὶ τῶν πρότερον σχέσεων τῆς μετὰ τῆς Πύλης, ἔκρινεν ὅτι οὐδεμία πλέον συνή η τὴν ἐδέσμευε, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ θέσῃ νέας βάσεις τῆς πρὸς τὴν Πύλην διαγωγῆς τῆς.*)

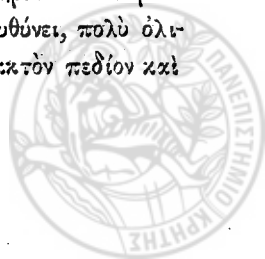
Αἱ κυβερνήσεις τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου, ὡς καὶ αἱ τοῦ Βερολίνου καὶ τῶν Παρισίων, κατανοήσασαι τὸ ζήτημα ἤρχισαν ν' ἀδημονῶσιν ὄχι ὀλίγον· ὡς ἔργον πλέον εἶχον τὴν εἰρήνην. Εἶχαν ἀποδοκιμάσει ἐξ ἀρχῆς τὰ διαθήματα τῆς Ῥωσσίας, μεμφθῆ τὸ πρόσχημα αὐτῶν, καὶ κατηγορήσει τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς των, εἶχαν δὲ κατανοήσει καὶ τὸ ἀνίσχυρον τῶν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας προτεινομένων λόγων. Ἐγίνωσκον ὅτι, ἂν εἶχε δίκαιον μ' ἓκ τῶν δύο, ἡ Ῥωσσία ἢ ἡ Πύλη, νὰ παραπονήται, ἦτο βεβαίως ἡ τελευταία. Αἱ κατ' αὐτῆς αἰτιάσεις τῆς Ῥωσσίας ἢ ἦσαν ἀδίκαι, ἢ διέφευγον τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ξένων κυβερνήσεων. Ἡ Πύλη οὐδεμίαν χριστιανικὴν Δύναμιν εἶχε βλάψει, ἐνῶ ἡμύνητο ὅσον καλῶς ἢ κακῶς ἠδύνατο κατ' ἐχθρῶ, ὅστις τὴν προσέβαλλε θανασίμως, καὶ δὲν ὑπέκρυπτε τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ τὴν καταστρέψῃ. Ἀφ' ἑτέρου ἔκρινον σπουδαῖον καὶ ἀναγκαστικὸν νὰ μὴ προσκρούσωσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐθεώρουν τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὡς παρκαυρῶμενον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ, τὸν ὁποῖον δὲν ἠθέλησε νὰ ἀπομακρύνῃ ἐγκλίμως, καὶ τοῦτο μόνον τὸ σφάλμα ἐπέρριπτον αὐτῷ. Τὰς ἰδέας του παρεδέχοντο ὡς ἐδικὰς των, τὴν διατήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης, ὡς τὸ τέλος τῶν εὐχῶν καὶ τάσεων του· διὰ τοῦτο ἐθεώρουν ὡς πρῶτιστον συμφέρον τῶν συμμάχων του, νὰ παράττωσι πᾶσαν ἡλικὴν συνδρομὴν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἥ τις ἐδύνατο νὰ τῷ ἦναι ὠφελιμὸς, νὰ θεωρῶσι τὴν ἐκλινοποιήσιν του ὡς εὐρωπαϊκὸν πλεονέκτημα, νὰ δι-

*) Ἴδε Παράρτημα Γ. 7. α. 6.

εξάγωσι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ, ὅσον ἀσθενῆς καὶ ἂν ἦτο αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, καὶ διὰ τῶν ὀργάνων δι' ὧν οὗτος τὴν ἐνήργει· λαλοῦσαι δὲ καὶ πράττουσαι ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπλεονέκτουσαν καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐμάνθανον τὴν αὐθάδειαν καὶ ἀναισθησίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τινῶν μελῶν τοῦ Διβαγίου· καὶ εἶχαν νὰ φοβῶνται διὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ περὶ τῶν κινδύνων, οὓς διέτρεχεν. Ἐὰν δὲν ἐσυνηγόρουσαν ἐντόμως ὑπὲρ τῶν ῥωσικῶν ἀπαιτήσεων, ἡ Πύλην ἐδύνατο ἐπαναπαυομένη εἰς ψευδῆ ἀσφάλειαν νὰ γείνη ἀναισθητοτέρα παρ' ὅσον ἤδη ἦτο· ὅσον δὲ ὁμοφρονέστεροι πρὸς ἀλλήλους παρίσταντο οἱ σύμμαχοι, τόσον περισσοτέραν πιθανότητα εἶχαν ν' ἀναγκάσωσι τὴν Πύλην νὰ ᾖ μετριοπαθεστέρα.

Ἄλλὰ τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπεβάλλοντο αἱ Δυνάμεις, δὲν ἦτον εὐκολόν. Ὅτε μὲν ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις παρεπονεῖτο διὰ τὴν χλιαρότητα, μεθ' ἧς διεξῆγον τὴν ὑπόθεσιν τῆς, διὰ τὴν μαλακότητα, μεθ' ἧς μετεχειρίζοντο τὴν Πύλην, καὶ διὰ τὴν βραδύτητα τῶν διαπραγματεύσεων. Ὅτε δὲ τὸ Διβάνιον ἐμέμφετο τοὺς συμμάχους ἐπὶ μεροληψία ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἀδίκῳ αὐστηρότητι κατὰ τῆς Πύλης. Πολλάκις δὲ ἡ Ῥῆξις ἐπεφάνη ἐτοιμὴ νὰ ἐπέλθῃ. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας, ἧς προΐστατο ὁ λόρδος Λονδονδερρῆς, συντάχθη σταθερῶς μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Αὐστρίας, ὅπερ διεύθυνεν ἀνὴρ, ὃν οὐδεμία δυσχέρεια κατεπτόει. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀπέδειξε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὅλας τὰς ἀρετὰς πηδαλιούχου, στιβαρᾶ τῇ χειρὶ διευθύνοντος τὸ πλοῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη πολλῶν κρατῶν, διὰ μέσου τῶν σκοπέλων καὶ κινδύνων τῆς τεταραγμένης θαλάσσης. Τὸ θάρρος του, ἡ ἐπιμονή του, ἡ ἐπιτηδειότης του καὶ ἡ δραστηριότης ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ του διέσωζον διαρκῶς τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν ἀλληλομαχομένων συμφερόντων. Αἱ διπλωματικαὶ ὑπηρεσίαι ἀνταμείβουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκεῖνον, ὅστις τὰς διευθύνει, πολὺ ὀλιγώτερον ἢ αἱ στρατιωτικαί. Αὗται ἔχουν ἀνοικτὸν πεδῖον καὶ

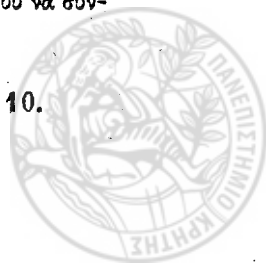

πρόκεινται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπάντων, ἐνῶ τὰ λαυπρότερα πλεονεκτήματα, μετὰ κόπου ἀποκτηθέντα ἐν τῇ σιγῇ τοῦ γραφείου, ὑπ' ὀλίγων μόνον δύνανται νὰ ὀραθῶσι καὶ ἐκτιμηθῶσι, καὶ οὐχὶ σπανίως μένουσι κεκρυμμένα καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τῆς γνώσεως τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ὅταν ἐπέλθῃ ὁ καιρὸς τῆς ἀπροκαταλήπτου ἐκτιμήσεως, καὶ ἀποκαλυφθῶσιν ἀρκετὰ τεκμήρια πρὸς ταύτην, ἡ ἱστορία θὰ ὁμολογήσῃ περὶ τοῦ αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ, ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ σταδίου του εἶναι ἐκ τῶν τὰ μάλιστα δοξαζόντων αὐτόν. Μέχρι τοῦδε μονομερῆ μόνον, ἐσφαλμένα καὶ ἀνεπαρκῆ πράγματα εἶναι γνωστὰ περὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἐκτὸς τούτου ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἐν μόνον μέρος τοῦ σταδίου του, ἀλλ' ἡ ἀπίστευτος ἐνέργεια του διετῆρει αὐτὸν παρόντα ἐπὶ ὄλων τῶν πεδίων, καὶ πολὺν χρόνον κύριον τῶν πραγμάτων πανταχοῦ.

Ὁ Βαλλῆς Τατιτσέφ ἤρχισε τὰς συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ τὴν 8 Μαρτίου *), διαβεβαιώσας αὐτὸν πρῶτον περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκράτορός του ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἄλλ' ἐπρότεινε νὰ ἐξετασθῶσιν ἀμφοτέραι αἱ περιπτώσεις, ὅ τε πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη.

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀπέρριψεν ἀμέσως τὴν μίαν, καὶ παρέδεχθη μόνον τὴν εἰρήνην ὡς θέμα συνδιασκέψεων. Ἐχώρισεν ἀκριβῶς τὸ περὶ δικαίου ζήτημα ἀπὸ τῶν εὐχῶν τοῦ αὐτοκράτορος, παρέπεμψεν εἰς ἐκεῖνο πᾶν ὅ,τι ἀνήκεν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν συνθηκῶν, καὶ συνέδεσε τὰς ἄλλας πρὸς τὰς εὐχὰς τῶν συμμάχων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ ὀμοθρήσκου λαοῦ, ἀλλ' ἐζήτησε νὰ μάθῃ μέχρι τίνος ἐξέτεινεν αὐτὰς ὁ αὐτοκράτωρ. Ὁ Τατιτσέφ ἀπεκρίθη ἀπλῶς δι' ἀορίστων φράσεων, ὅτε δὲ ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς ἐλάλησεν ὡς δεῖθεν κατὰ τύχην περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Σερβίας, ἐκεῖνος ἀπήντησεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ συν-

*) Ἰδ. Παράρτημα Γ. 8. α. 6. γ. δ. ε.

ταυτίζη τὴν Πελοπόννησον πρὸς τὴν Σερβίαν ἢ τὰς Ἰγυμονεΐας. Οἱ Σέρβοι, Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι εἶναι λαοὶ κεχωρισμένοι, ὅπερ δὲν δύναται τις νὰ εἶπῃ περὶ τῶν Πελοποννησίων. Ἐπειτα ἐξέτεινε τὰ ὅρια ταῦτα καὶ εἶπεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ θέλει νὰ ἐξασφαλίῃ ὑπὲρ μόνων τῶν κυρίως Ἑλλήνων ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας καὶ ἀμερόληπτον διανομὴν τῆς δικαιοσύνης, νὰ τοὺς ἴδη προσαυτευομένους κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν Τούρκων τοπαρχῶν, καὶ νὰ κανονίσῃ τὴν θέσιν αὐτῶν ὡς ὑπηκόων τῆς Πύλης κάλλιον, ἢ ὅπως μέχρι τοῦδε συνέβαινεν. Μέτρα δὲ τινα νομοθετικὰ ἐμχρτύρουν πόσον ἐξετείνοντο αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ Πύλη πρέπει νὰ πεισθῇ, ὡς ἔλεγεν ὁ Τατιτσέφ, ὅτι ἐν Ἑλλάδι μία ῥωσικὴ λέξις ἰσχύει πλειότερον μιᾶς βολῆς τουρκικοῦ κανονίου.

Ἐπρότεινε δὲ νῦν τὸ ζήτημα, τίνα θέσιν θὰ ἐλάμβανεν ἡ Αὐστρία ἐν περιπτώσει πολέμου, ἂν δηλονότι ἡ Πύλη ἀπέρριπτε τὰς δικαίας καὶ μετρίκας ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας; Ὁ Μεττερνίχος τὸν παρεκάλεσε νὰ ἐξηγηθῇ τί ἐνοεῖ διὰ τῶν ἀπαιτήσεων τούτων ἡ Ῥωσσία;—«Τοὺς τέσσαρας ὄρους,» ἀπεκρίθη ὁ Βαλλῆς, «οἵτινες ἀπὸ ἑξ μηνῶν εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῶν διαπραγματεύσεων.»—«Τότε λοιπὸν ἡ ἐρώτησίς σας εἶναι περιττή,» εἶπεν ὁ πρίγκηψ. «Ἡ Πύλη θὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς τέσσαρας τούτους ὄρους, ἐὰν ἡ Ῥωσσία δὲν τὴν καταπτοήσῃ δι' ἀπειλῶν καὶ ἄλλων ἀπαιτήσεων.»—«Ἄλλ' ἐὰν δὲν τοὺς ἐκπληρώσῃ, τί θὰ πράξετε; Δὲν ἀπαιτῶ εἰς ἀπάντησιν στρατιωτικὰς ἐπικουρίας ὑπάρχουν ἄλλα μέσα, π. χ. ἡ ἀνάκλησις τῆς πρεσβείας, ἢ ὁ περιορισμὸς αὐτῆς εἰς καθαρῶς προξενικὰ ἔργα. Ὁ αὐτοκράτωρ δίδει πολλὴν σημασίαν εἰς τοῦτο, γινόμενον μάλιστα ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ὑπὲρ ἧς τὸ παρελθὸν ἔτος ἔπραξε τοσαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις πρὸς τοὺς συμμάχους του, ἐὰν ποτε περιπλεχθῶσιν εἰς πόλεμον· ἐὰν οἱ σύμμαχοι τὸν ἐγκαταλείψωσιν, ὅταν εὐρεθῇ εἰς τοιαύτην θέσιν,»

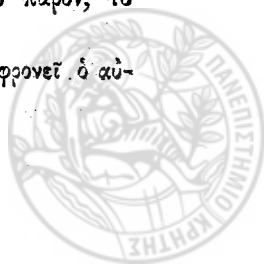

τότε αἱ ὑποχρεώσεις αὐταὶ λύονται ὁλοσχερῶς, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ προτιμᾷ νὰ μένη ὑποχρεωμένος.»

Ὁ Μεττερνίχος εἶπεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπορρίψη ἡ Πύλη τοὺς τέσσαρας ὄρους· ἐσυμβούλευσε νὰ μὴν ἐπιμένωσιν ἀπαιτοῦντες τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, διότι, ἀφοῦ ἡ Πύλη παραδεχθῆ τοὺς τέσσαρας ὄρους, πᾶς λόγος πρὸς τοῦτο ἐκλείπει. Ἐκτὸς τούτου πᾶρήγγειλε ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῆς Πύλης νὰ συγκατατεθῆ εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην, ἀλλὰ πρέπει τις καὶ νὰ ἠξεύρῃ νὰ τῆ εἴπῃ πρὸς τί ; Δὲν ἀπέφυγε δὲ νὰ φανερώσῃ τί θὰ πράξῃ ἡ Αὐστρία ἐν περιπτώσει πολέμου. «Ὁ διάγγελός μας ἐν τῇ ἀπιθάνῳ περιπτώσει τοῦ πολέμου θ' ἀκολουθήσῃ τὴν διαγωγὴν τῶν πρέσβων τῶν λοιπῶν μεγάλων Δυνάμεων· ὅταν δὲ ὅλη ἡ Εὐρώπη ἕνεκα τῆς ῥήξεως μεταξύ Ρωσσίας καὶ Πύλης ἐκλάβῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Δυνάμεων ὡς χαλαρωμένην, καὶ τότε ἡ Αὐστρία θὰ θεωρήσῃ ἑαυτὴν ὑπόχρεω νὰ κρατῆ στερεῶς ἐν τῇ συμμαχίᾳ ταύτῃ μεταξύ τῶν διαμενουσῶν εἰς αὐτὴν Δυνάμεων τὸν δεσμόν τῆς ἐνώσεως. Πιστεύετε τάχα ὅτι ὁ ἄγγλος πρέσβυς θ' ἀφήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ ἄλλα μεγάλα συμφέροντα τῆς χώρας του ; Ἐγὼ δὲν τὸ πιστεύω.»

«Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς συμμαχοὺς του, δὲν βλέπω κατὰ πόσον ὁ πόλεμος, ὃν ὁ ἴδιος ἠσπάζετο, θὰ τὸν ἀπέλυεν ἀπ' αὐτῶν. Ἐν τούτοις εἰς περιστασιν, καθ' ἣν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐκλέξῃ μόνον μεταξύ δύο κακῶν, ἢ νὰ μὴν ἀντιτείνῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας, ἀκολουθοῦντα εἰς τὸ μέλλον σύστημα ἀντίθετον πρὸς τὰς διακηρύξεις του, ἢ νὰ ἴδῃ τὴν Εὐρώπην διηρημένην διὰ τῆς ταχείας διαλύσεως τῆς μεγάλης συμμαχίας, θὰ ἐπροτίμα τὸ μικρότερον κακόν. Ὅταν κινδυνεύῃ τό τε μέλλον καὶ τὸ παρὸν, τὸ πρῶτον θὰ ἦτο μικρότερον κακόν.»

Ὁ Τατισεφ μετέβη ἤδη εἰς τὸ ζήτημα, τί φρονεῖ ὁ αὐ-

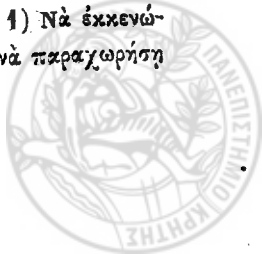

στριακὸς πρωθυπουργὸς περὶ προσκαίρου καταλήψεως μέρους τινὸς τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας ὑπὸ ῥωσικῶν στρατευμάτων, ἕως οὗ δηλ. ἡ Πύλη ἱκανοποίησιν τὰς ἀπαιτήσεις; Ὁ Μεττερνίχος ἐκήρυξε τὴν κατοχὴν ταύτην ὡς ἐπιζήμιον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς τε Ῥωσσίας καὶ Πύλης, καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἐνόσω ὁ Στρογονῶφ ἦτον εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ μέτρον ταῦτο θὰ ἐδικαιολογεῖτο, ἀλλὰ σήμερον θ' ἀντιστοίχει πρὸς κήρυξιν πολέμου. Ἡ ζῶὴ ὅλων τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει κινδυνεύει, ἐὰν εἰς ῥώσσοις στρατιώτης περάσῃ τὸν Προῦθον. Καὶ ὅ,τι δὲν ἔπραξεν ἡ Ῥωσσία ὑπὲρ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς, ἐνόσω περιεφρονῶντο, πῶς θὰ τὸ ἔπραττεν ἤδη, ὅτε ἡ Πύλη παρεδέχεται κατ' οὐσίαν αὐτάς.

«Ἀλλὰ τοῦ θὰ φθάσωμεν ἐπὶ τέλους;» ἠρώτησεν ὁ Βαλλῆς. — «Εἰς τὴν εἰρήνην» ἀπεκρίθη ὁ Μεττερνίχος, «ἐὰν ἡ Ῥωσσία τὴν θέλῃ, καὶ δὲν φράξῃ τὰς πρὸς ταύτην ὁδοὺς.»

Τότε ὁ Τατιτσέφ παρουσίασε χειρόγραφον τι φύλλον, προῖον συνδιαλέξεως μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος του, ὡς ἔλεγε, καὶ γεγραμμένον ἐπὶ τῆς τραπέζης του.

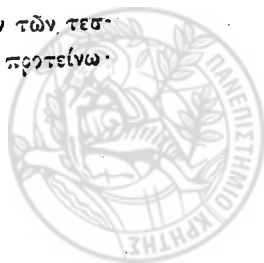
Τοῦτο δὲ περιεῖχε κατὰ λέξιν τὰ ἑξῆς: «Ἡ Πύλη πρέπει νὰ δηλώσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν, ὅτι παρεδέχεται ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις, ὅσαι ἐμπεριέχονται ἐν τῇ ἐπιατολῇ τῆς κυβερνήσεως ταύτης πρὸς τὸν μέγαν βεζίρην καὶ ἐν τῇ διακοινώσει τοῦ βαρῶνου Στρογονῶφ ἀπὸ 18 Ἰουλίου, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν Ῥωσσίαν ὡς δικαιουμένην ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ προστατευτικοῦ δικαιώματος, ὅπερ αὐταὶ παρέχουσιν αὐτῇ ἐπὶ τῶν ὁμοθρήσκων τῆς, ὡς ἀπαιτήσῃ τὸ ἀπαρθίαστον τῆς θρησκείας, τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν δικαίαν διάκρισιν μεταξὺ ἀθῶων καὶ ἐνόχων, καὶ ὅτι θὰ εὐχαριστήσῃ καθ' ὅλοκληρίαν τὴν Ῥωσσίαν κατὰ τοὺς τρεῖς τούτους ὅρους· ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸ παρὸν ἕνεκα τῶν περιστάσεων ἡ Πύλη πρέπει νὰ περιορισθῇ ἀκουσίως εἰς τὰ ἑξῆς: 1) Νὰ ἐκκενώσῃ ὅλοσχερῶς καὶ ἀμέσως τὰς Ἡγεμονείας· 2) νὰ παραχωρήσῃ

τὴν διοίκησίν των εἰς τὰ ἐπιτόπια Διβάνια ὑπὸ τὴν προεδρείαν Ἑλλήνων τοποτηρητῶν, διορισθησομένων ὑπ' αὐτῆς κατὰ τοὺς περὶ ἐκλογῆς τῶν Ὀσποδάρων κανόνας. 3) Νὰ στείλῃ ἓνα ἢ πλεοπέτους πληρεξουσίου, καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὴν Ῥωσίαν νὰ πράξῃ τὸ αὐτό 4) νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἐδικούς της τὴν ἐξουσίαν τοῦ νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ὅχι μόνον περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν συνθηκῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ διοικήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μέτρων, δι' ὧν δύναται νὰ παρασκευασθῇ ἡρεμον καὶ εὐτυχῆς μέλλον ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἅς αἱ συνθηκὴ ἀναθέουσι εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας.»

Ὁ Ματτερνῆχος ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως τὸ φύλλον τοῦτο, καὶ ἠρώτησεν ἔπειτα, ἐὰν ὁ Τατιτσέφ ἔχῃ ἐντολὴν νὰ τῷ ὑποβάλῃ αὐτὸ, ὅπερ οὗτος ἠρνήθη, καὶ εἶπε ὅτι πρέπει νὰ τὸ θεωρήσῃ ἀπλῶς ὡς ἐμπιστευτικὴν διακοίνωσιν. Εἰς τὴν ἄλλην ἐρώτησιν τοῦ πρίγκηπος, ἐὰν τὸ ἐγγραφοὺν τοῦτο ἔπρεπε νὰ κριθῇ κατ' ἐννοίαν ἢ κατὰ γράμμα, ἀπεκρίθη εἰπὼν—«τὸ γράμμα ἔχει μόνον τὴν ἀξίαν ὅτι ἐγένετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ αὐτοκράτορος.»

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔλαθεν ὁ Τατιτσέφ συνέντευξιν μετὰ τοῦ κυρίου Γέντς, τοῦ ἐμπίστου φίλου καὶ ὄργανου τοῦ πρίγκηπος, ἐν ἧ ὁμολόγησεν ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεώς του μέχρι τῆς ὥρας δὲν ὑπῆρξε λίαν καθαρὰ, ἀλλ' ἐπέμεινε ὅτι πρέπει νὰ λάβωσι τὴν ὑπόθεσιν, ὅπως σήμερον παρουσιάζεται. Ἐὰν ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐπεθύμει νὰ χωρίσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν συνθηκῶν ἀπὸ τοῦ τῆς παρεμβάσεως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἡ ἐπιθυμία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ὑπουργείου του ἐξ ἄλλων λόγων εἶναι, νὰ συζητηθῶσι ὁμοῦ ἀμφοτέρω, καὶ οὕτω νὰ ἐνισχυθῇ ἡ φυσικὴ ἀσθένεια τοῦ δευτέρου. Ὁ Ῥώσσοσ ἀπεσταλμένος ἐνόησε καλῶς πόσον δυσχερὲς ἦτο εἰς τοὺς συμμάχους νὰ ἐπιτύχωσι πλέον τῶν τεσσάρων ὄρων, καὶ πόσον κινδυνῶδες καὶ ἀσκαρον νὰ προτείνω·

σι νέας απαιτήσεις εις τὴν Πύλην, ἀλλ' ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἀδυναμίας τῆς Πύλης καὶ εἰς τὴν πεποίθησιν, ἣτις ἔπρεπε νὰ γεννηθῆ αὐτῇ, ὅτι ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς Ῥωσσίας οὐδέποτε θὰ κατώρθου νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς Ἑλληνας. Ὅθεν ἐθεώρησεν ὡς ὡς ἀναγκαῖα τὴν ἀνάμειξιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ ἰσχυρίσθη, ὅτι αὕτη ἀνεφέρετο ἤδη λίαν σαφῶς ἐν τῷ τελεσιγράφῳ τοῦ Στρογονόφ, τουλάχιστον τοῦτο συνετάχθη οὕτως, ὥστε νὰ ἐκφράζῃ τὴν ἐπιθυμίαν μεταβολῆς συστήματος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Χάριν τῶν Ἡγεμονειῶν μόνον δὲν θὰ ἐξέφραζε τις τόσον αὐστηροὺς λόγους. Τὸ κύριον λοιπὸν ζήτημα εἶναι νὰ μὴν ἐπανκληθῶσιν αἱ μετὰ τῆς Πύλης σχέσεις, πρὶν ἢ αὕτη ὑποχρεωθῆ νὰ προβῆ μετὰ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Ῥωσσίας εἰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῶν Ἑλλήνων.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Τατιτσέφ παρέδωκε πρὸς τὸν αὐστριακὸν πρωθυπουργὸν ὑπόμνημα ἀνυπόγραφον, ἀναπτύσσον ἔτι μᾶλλον τὰς ἀνωτέρω σκέψεις. *) Ἡ ἐπανάστασις, λέγει, ἦτις ἐξερράγη ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει, ἤγειρε δύο λαοὺς κατ' ἀλλήλων. Ἀμφότεροι δὲ εἶναι προωρισμένοι νὰ ζῶσιν ὑπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον, καὶ ἡ εὐημερία αὐτῶν καὶ τοῦ κυριάρχου των ἀπαιτεῖ νὰ μὴν ἐπαναλαμβάνωνται τὰ τοιαῦτα συμβάντα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Εὐρώπη ἐνδιαφέρεται νὰ μὴ ταρασσηται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἢ εἰρήνη ἐν Ἀνατολῇ, καὶ τόσῳ μᾶλλον ἐνδιαφέρεται, καθ' ὅσον ἡ κοινὴ γνώμη ἐκεῖ ἐπιθυμεῖ τοῦτο.

Προτείνει λοιπὸν τὸ ὑπόμνημα τοῦτο νὰ ληθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ μέτρα, καὶ νὰ ἐνεργήσωσι διαπραγματευόμενοι μετὰ τῆς Πύλης, ὥστε νὰ παύσῃ ὁ ἀγὼν ἐν ταῖς ἐπανεστατημέναις ἐπαρχίαις, νὰ κατέχη αὐτὰς ἡ Πύλη ἡσύχως, καὶ νὰ γείνη συνεννόησις, ὥστε οἱ φιλήσυχοι κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων καὶ ὅσοι καταθέσωσι τὰ ὄπλα, νὰ προστατευθῶσιν

*) Ἴδε Παράρτημα Γ. 9.

ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ἰδιοκτησίαν των· διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν οὗτοι μετὰ τῶν κτημάτων καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν κατ' ἴδιαν καὶ ἐν συνόλῳ ὑπὸ μόνιμόν τινα καὶ δρα-
στικὴν ἐγγύησιν.

«Ἡ Πύλη ἐπομένως,» οὕτω καταλήγει τὸ ὑπόμνημα, «ὡς δια-
τηρῆ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν Πελοποννή-
σῳ καὶ ταῖς ἄλλαις χώραις, αἵτινες τώρα ἀπαιτοῦσι ν' ἀπο-
χωρισθῶσιν ὀλοτελῶς· αἱ χώραι αὗται πρέπει νὰ μένωσιν εἰς
τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν, αἱ πρόσθοι αὐτῶν νὰ δίδωνται
τῷ Σουλτάνῳ, καὶ νὰ μὴ ταράσσῃται εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ἡσυχία
τῆς Εὐρώπης δι' ἐσωτερικῶν πολέμων ἐν εὐρωπαϊκῷ κράτει,
ὅπερ πάντοτε δύναται νὰ συμβαίῃ, ἐφ' ὅσον τὰ ἐρίζοντα μέρη
δὲν τεθῶσιν εἰς νέας σχέσεις πρὸς ἄλληλα.»

Τὸ περιέργον τοῦτο ὑπόμνημα, ὅπερ περιεῖχεν ἐν σπέρματι
τὴν πρόθεσιν, ἦν ἔπειτα σταθερῶς εἶχεν ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις,
ἀπέκρουσεν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐν τινι συνεντεύξει τῆς 18
Μαρτίου *) εἰπὼν, ὅτι μετατρέπει εἰς νόμιμον ἀπαίτησιν ὅ,τι
πρέπει νὰ ὑποβληθῇ τῇ Πύλῃ ὡς εὐχή. Κατέκρινε τὴν ἐκφρα-
σιν «κοινὰ μέτρα» ὡς λίαν διαφέρουσαν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς
φράσεως, «κοινὴ ὑπόθεσις», ἐξωβέλισε τὴν λέξιν «ἐγγύησιν» καὶ
ἐκηρύχθη ὀριστικῶς κατὰ πάσης παραβλάψεως τῆς κυριαρχίας,
διότι ἡ περὶ ταύτης πρότασις εἶναι ἐμπόδιον ἀνυπερέβλητον
καὶ φανερὰ ἀντίφρασις πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν μέχρι τοῦδε κατὰ
τῆς Πύλης ἀπευθυνθεισῶν ἀξιώσεων, καὶ κατ' αὐτῶν μάλιστα
τῶν πρὸ μικροῦ προταθέντων διοικητικῶν μέτρων, ἅτινα ἐθεω-
ρήθησαν ὡς ἱκανοποιούντα τὰς εὐχὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Προ-
σέβαλε δὲ καὶ πᾶσαν φράσιν τοῦ συμπεράσματός, ὥστε ὁ Τα-
τιτσέφ ἐβιάσθη ν' ἀποσύρῃ τὸ ὑπόμνημα.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐφθασεν εἰς Βιέννην ἡ ἀπὸ
28 Φεβρουαρίου διακοίνωσις τῆς Πύλης. Ὁ πρίγκηψ Μεττερ-

*) 18ε παράρτ. Γ. 10. 11.

νῆχος οὐδ' ἐλαχίστην ἀξίαν ἔδωκεν εἰς αὐτήν. «Εἶναι ἔλεει-
νὴ,» εἶπε τὴν 21 Μαρτίου πρὸς τὸν Βαλλῆν, «καὶ περιέχει
ὄλας τὰς ἐλλείψεις, ὅσας δύναται νὰ ἔχη τοιοῦτο ἔγγραφο.
Εἶναι μακρὰ καὶ σχοινοτενῶς συντεταγμένη ἡ Πύλη λαμβά-
νει πρὸς ὑπεράσπισίν της τοιαύτην θέσιν, εἰς ἣν οὐδεὶς ἐφαν-
τάσθῃ νὰ τὴν προσβάλλῃ. Συσσωρεύει μωρὰς αἰτιάσεις, καὶ τὸ
μόνον, ὅπερ εὐρίσκω ἐν αὐτῇ ἀνεκτὸν, εἶναι ὅτι δὲν προσβάλλει
μόνον τὴν Ῥωσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Αὐστρίαν. Ὡς πρὸς τὸ κύ-
ριον ὅμως ζήτημα, τοὺς τέσσαρας ὅρους, παραδέχεται αὐτοὺς
νῦν σαφέστερον ἢ ἄλλοτε πρότερον.

Οὕτως ἀπέτρεψεν ὁ Μεττερνῆχος τὸν ἐπικίνδυνον χειμαρρῶν,
καὶ ἴσως μὲν παρετήρησεν ὁ ἀντίπαλός του πόσον ἐνδιεφέ-
ρετο νὰ μὴν ἀποχωρισθῇ τῆς Ῥωσσίας. «Ὁ αὐτοκράτωρ μου θὰ
γνωστοποιήσῃ τῇ Πύλῃ,» ἐξηκολούθησεν ὁ πρίγκηψ, «ὅτι ἀπη-
γόρευσε εἰς τὴν κυβέρνησίν του νὰ πέμψῃ τὴν διακοίνωσιν
ταύτην εἰς Πετρούπολιν. Ἐὰν ἡ Πύλη θέλῃ νὰ λαλῇ μὲ τοι-
οῦτο ὕφος, θὰ εἶπῃ, τότε ὀφείλει ν' ἀποταθῇ ἀπ' εὐθείας πρὸς
τὴν Ῥωσίαν.»

Μετὰ προσοχῆς ἠκροάσθη ὁ Βαλλῆς τὴν διακοίνωσιν, ἣν
τῷ ἀνέγνωσεν ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργός· ἐπὶ τέλους δὲ εἶπε·
«Γινώσκω ἤδη τὴν ἀπάντησιν τοῦ αὐτοκράτορός μου, ὅταν τῷ
ἀνακρινωθῇ ἐμπιστευτικῶς ἡ διακοίνωσις αὕτη.» «Μία τουρ-
κικὴ ἀνοησίς δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ τὴν πορείαν καὶ τὰς
ἀποφάσεις μου.» «Τοῦτο θὰ εἶπῃ. Ἡ κατὰ τοῦ Ἀλῆ-πασ-
σᾶ νίκη ἐσκότισε τὸν νοῦν τοῦ Σουλτάνου· εἰάν δὲ νικήσῃ καὶ
δεύτερον, θὰ γείνη ἀυθαδέστερος.»

Ὁ Τατιτσέφ ὑπεχώρει ὁλονὲν ἐνώπιον τοῦ πρίγκηπος Μετ-
τερνῆχου. Τὴν 5 Ἀπριλίου, *) ὅτε ἤδη ἀπεφασίσθη ἡ συνέντευξις
τῶν μοναρχῶν Αὐστρίας καὶ Ῥωσσίας, εἶπε πρὸς τοῦτον· «Θέ-
λετε νὰ μάθετε ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ἀποστολῆς μου; Πρέ-

*) Ἴδε παράρτ. Γ. 12.

πει νὰ εὐρεθῆ ὁ τρόπος, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ μου κατὰ τὴν ἐν τῷ φθινοπώρῳ τούτῳ ὀρισμένην συνέντευξιν νὰ μὴν φανῆ, ὅτι τῷ δένουσι τὰς χεῖρας. Δὲν θ' ἀποφασίσῃ τὸν πόλεμον, πρὶν ἢ συσχεφθῆ μετὰ τῶν συμμάχων του.» — «Τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι καλόν», ἀπεκρίθη ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργός, «δὲν θὰ ἦτο ὅμως καλόν, ἐὰν ἐφήμοζε τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἀναβολῆς καὶ προσδοκίας καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς συνεννοήσεως καὶ συνδιαλλαγῆς μετὰ τῆς Πύλης». — «Ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν εἰρήνην εἰς χεῖράς του, καὶ τὴν εἰρήνην μόνον ζητεῖ», ἀπάντησεν ὁ Βαλλῆς — «Λαλήσατε ἄπξι σαφῶς» παρετήρησεν αὐτῷ ὁ Μεττερνίχος, «καὶ τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ σᾶς ὑπηρετήσωμεν. Ὁ πόλεμος οὐδέποτε θὰ προέλθῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

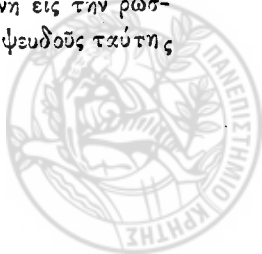
Ἐπὶ τοσοῦτον ἐπροχώρησαν αἱ συνδιαλέξεις, αἵτινες ἐγένοντο μόνον μετὰ τοῦ Τατιτσέφ καὶ Μεττερνίχου, διότι ὁ ῥώσσοις πρέσβυς Γολοφκίνης, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὑπουργείου ἀλλ' ὄχι καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, μόνον εἰς τὴν δευτέραν ἔλαβε μέρος, καὶ παρελήφθη εἰς τὰς λοιπὰς ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Τατιτσέφ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Τατιτσέφ ἦτον ὑπεύθυνος πρὸς τὸ ὑπουργεῖόν του, ἐπέδωκεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Γολοφκίνου τὴν 12 Ἀπριλίου σχέδιον πρωτοκόλλου *) πρὸς τὸν Μεττερνίχον, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ τὸ ὑπογράψῃ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπανελάμβανε τὰς προτάσεις τοῦ ἀπὸ 14 Μαρτίου ἀνυπογράφου ὑπομνήματός του, καὶ ἐτελείωνε ἀξιῶν ὅτι, ἐὰν τυχὸν ἡ Πύλη ἀρνηθῆ νὰ παραδεχθῆ τὰς προτάσεις ταύτας, ἢ ἐὰν ἀναβάλῃ ἐπ' ἀορίστῳ τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίων, ἤρνεϊτο δὲ διὰ τούτου τοὺς λοιποὺς ὄρους, πρέπει νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς τὴν Πύλην, ὅτι οὕτω ἐμποδίζει πᾶσαν περαιτέρω μεσολάβησίν του, καὶ ὅτι θὰ διακόψῃ καὶ οὗτος τὰς μετ' αὐτῆς διπλωματικὰς σχέσεις. Ἡ ἀνάμιξις εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐθεωρεῖτο ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τούτῳ

*) Ἴδε παράρτ. L. 13.

ὡς ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς ἀποκατάστασιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ στηριχθῆ εἰς συνθήκας, ὠφείλεν ἡ Αὐστρία νὰ πείσῃ τὴν Πύλην περὶ τοῦ συμφέροντος τῆς παρεμβάσεως ταύτης, καὶ περὶ ἐλείνου ὅπερ θὰ εἶχαν αἱ χριστιανικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐὰν εἰς τὸ μέλλον ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐπὶ τέλους ἐπροτείνετο τῷ πρίγκηπι Μεττερνίχῳ ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις καὶ ὑπογραφή τῶν ἐπομένων ὄρων· 1. ὅτι ἀπὸ τοῦδε εἰς μόνον τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσσίας ἀνήκει νὰ κρίνῃ, ἐὰν δύναται ἐπὶ πλέον νὰ διατηρῆ τὴν πρὸς τὴν Πύλην θέσιν του, ἢ ἐὰν πρέπη νὰ προτιμῆσῃ τὸν πόλεμον· 2. ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ Αὐστρία οὐδαμῶς θὰ παράσχη βοήθειαν εἰς τὴν Πύλην, ἀλλ' ἀναγνωρίζουσα ὡς δικαίαν τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ῥωσσίας θὰ διακόψῃ τὰς διπλωματικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πύλης· 3. ὅτι ἡ Αὐστρία συναινεῖ νὰ προτείνῃ ἐντῶνος τὰ αὐτὰ πρὸς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις.

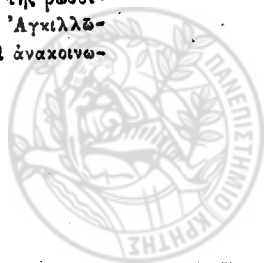
Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας, ἐδήλωσε πρὸς τὸν Βαλλῆν Τατιτσέφ, ὅτι δὲν ὑπογράφει τὸ πρωτόκολλον τοῦτο. Εἰς τοῦτο δὲ τῷ εἶχε δώσει νύξιν αὐτὸς ὁ Τατιτσέφ εἰπὼν, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ τῷ τὸ πέμψῃ, ἵνα εὐχαριστήσῃ τὸν Γολοφίνην καὶ τὸ ὑπουργεῖον του· ὅθεν ὁ πρίγκηψ δύναται νὰ τὸ κάμῃ, ὅ,τι ἂν θέλῃ. Συνεννοήθησαν δὲ ἀμφότεροι, ν'ἀπαντήσῃ εἰς αὐτὸ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος διὰ διακοινώσεως, ἀλλὰ νὰ προσέξῃ μὴ προδώσῃ ἐν αὐτῇ τὰς μυστικὰς τῶν συνδιαλέξεως. Οὗτος ἐπέδωκε τῷ ὄντι τὴν 19 τὴν διακοίνωσιν ταύτην, τὴν μόνην, ἣτις ἀνεκοινώθη πρὸς τὸν Γολοφίνην, ἀποκρούσας ὅμως προφορικῶς ὡς ἀδικαιολόγητον πᾶσαν ἀνάμιξιν τῆς Ῥωσσίας καὶ τὸ προστατευτικὸν αὐτῆς δικαίωμα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ τόσον συχνὰ ἀνέφερον τὰ Ῥωστικὰ ἔγγραφα. Λιεξήθη τὰς συνθήκας, ἀπέδειξεν ὅτι, ἐκτὸς τῶν Ἡγεμονειῶν, οὐδεμίαν ἄλλην ἐπαρχίαν τῆς Τουρκίας εἶναι ὑποβεβλημένη εἰς τὴν Ῥωσικὴν προστασίαν· ἀπήτησε τὴν παράλειψιν τῆς ψευδοῦς ταύτης

αξιώσεως, τὸν ὅποιαν τὸ Διβάσιον οὐδέποτε δύναται νὰ παραδεχθῆ καὶ αἱ Δυνάμεις νὰ ὑποστηρίξωσι, καὶ ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὴν συμφιλίωσιν. Ἀπέρριψε καὶ τὴν φράσιν «χριστιανικαὶ ἐπαρχίαι» ὡς ἀκατάλληλον, καὶ ἐσυμβούλευσε νὰ φαιρῆ τὸ ἄρθρον περὶ διακρίσεως τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῶν ἀθῶων, διότι αὕτη ἡ φύσις ἐπιβάλλει τοῦτο εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡ μετατροπὴ αὐτῆς εἰς ἴδιον ἄρθρον θὰ προσέβαλλε μᾶλλον τὴν Πύλην, αὕτη δὲ ἠδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ διάφορα φερμάνιά της περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐν οἷς ἐκφράζεται λίαν αὐστηρῶς πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς καὶ στρατιωτικοὺς διοικητὰς της.

Καὶ ἐν τῷ Βερολίῳ δὲ ὑπεγράφη τὴν 14 Μαρτίου μεταξύ τοῦ κόμητος Βερνστόρφου καὶ τοῦ πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας παρὰ τῆ πρωσσικῆ Αὐλῆς Κ. Ἀλωπαίου, πρωτόκολλόν τι περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς Δυνάμεως ταύτης εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο οὔτε ἐμπόδισεν οὔτε διέφερε κατὰ τι, ἀλλ' ὡς πρᾶξις κεχωρισμένη ἦτον τρόπον τινὰ σφαιερὰ, διότι ὄφειλαν ν' ἀποφύγωσι καὶ αὐτὴν τὴν ἐπίδειξιν τοῦ χωρισμοῦ. Τὸ πρωτόκολλον γεννᾷ ὑποχρεώσεις, καὶ ὅστις ἀναγκάζεται νὰ δεχθῆ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ αὐτοῦ τὰς ἐκφράσεις τοῦ ἄλλου, ἐκτίθεται εἰς ἐρμηνείας, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσιν ἐπὶ πολὺ. Ἡ φράσις περὶ τοῦ προστατευτικοῦ δικαιώματος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ αἱ συνθῆκαι παρέχουσιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἡ γεννήσασα τὴν πλάνην τῆς κοινῆς γνώμης καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀνεγινώσκετο σποράδην ἐν τῷ διπλωματικῷ τούτῳ ἐγγράφῳ. Ἦτο δὲ φόβος, ὅτι ἡ Ῥωσσία τάχιον ἢ βράδιον θὰ ἐποίει χρῆσιν τοῦ πρωτοκόλλου τούτου. Ἀλλὰ δὲν ἀνεκοινώθη εἰς τὴν Πύλην, καὶ ἀπέθανεν ἅμα γεννηθέν. *)

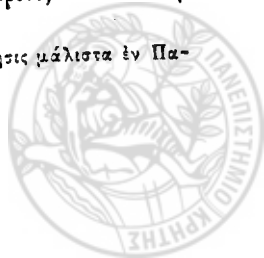
*) Τὸ πρωσσικὸν ἀνακτοβούλιον ἦτο εἰς τὴν δύσκολον θέσιν, ἥτις ὄλιγον συνῆδε πρὸς τὰς προσωπικὰς ἰδέας τῶν ὑπουργῶν, οἱ εὐρίσκετο ἐν τῷ μέσῳ δύο δυνάμειν ἐνεργουσῶν ἀντιθέτως πρὸς ἀλλήλας, τῆς Ῥωσσικῆς καὶ αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ἐν ὑπόμνημα τοῦ κυρίου Ἀγγιλλῶν-νὸς (ἰδ. παρὰρτ. Γ. 15) συνταχθέν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 καὶ ἀνακοινω-

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐγένετο τὸ μάταιον τοῦτο βῆμα, ὁ Μεττερνίχος συνεσχέθη μετὰ τοῦ Τατιτσέφ τίνι τρόπῳ νὰ

θῆν εἰς ἀμοτέραις τὰς κυβερνήσεις ὑπὸ τοῦ κόμητος Βερνστόρφου ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης καὶ ὁμοιοῦς μεταξὺ τῶν Αὐλῶν ἠδύνατο νὰ κατορθωθῆ μόνον, ἐὰν αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις ἀνελάμβανον ἐπισήμως τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν προστασίαν των. Κατέληγε δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο διὰ τῶν ἐξῆς συλλογισμῶν «Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν καταπιέσεων τῆς Πύλης» ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος ἐν Εὐρώπῃ ἔδωκε μόνον ἀφορμὴν πρὸς τὴν ἐκρήσιν. Αἱ δυνάμεις αὐτῆς ὑπάρχουν ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες κατέστησαν ἤδη ἱκανοὶ ν' ἀνεγερθῶσιν ἐν τῇ παρακμῇ καὶ ἀδυναμίᾳ τῶν Τούρκων, ἐν τῇ σκληρότητι αὐτῶν, ἥτις μετέτρεψε τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἰς ζήτημα φιλανθρωπίας ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν ἀσπάζονται ὅλοι οἱ φίλοι τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐννόμου τάξεως, τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ θέσει τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅστις ὄφειλε νὰ εἴπῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὰς τῆς Νεαπόλεως, Σαρδηνίας, Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας, εἰμὴ μόνον τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐκρήξεως οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἀντάρται κατὰ νομίμου ἐξουσίας, δὲν εἶναι ἄνθρωποι, οἵτινες ὑπὲρ ἐνὸς τεμαχίου χάρτου διακινδυνεύουν ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς κοινωνικῆς τάξεως τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα καὶ σκοποὶ διδούσιν αὐτοῖς τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας ἡ δεσποτεία τοῦ Σουλτάνου δὲν εἶναι κυβέρνησις, ἀλλὰ παραφθορὰ πάσης κυβερνήσεως οὐδεμία δὲ ὑποχρέωσις ὑποταγῆς εἰς τοιαύτην δεσποτείαν ὑπάρχει, ἐναντίον τῆς ὁποίας εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν ἐκ φιλανθρωπίας καὶ θρησκευτικῆς εὐλαθείας θὰ ἐλαμβάνε τις τὰ ὄπλα, ὅπερ ἐμποδίζει σήμερον ἄλλος ὑψηλότερος σκοπός. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δὲν θὰ δυνηθῆ ν' ἀντιτεῖν μέχρι τέλους εἰς τὴν βίαν τῆς εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας του, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν εὐγενῶν, κληρικῶν, τοῦ στρατοῦ καὶ λαοῦ, ὃ δὲ πόλεμος θ' ἀναπτέρωσῃ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος ἐρεθίζων δὲ τὴν ἀντιζηλίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, καὶ ἀπειλῶν ἀμοτέρων τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα, θὰ λύσῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Δυνάμεων, ἐπομένως ἡ εὐχὴ τοῦ νὰ διατηρηθῆ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὁμόνοια κατὰ τῶν ἐπανάστασεων φέρει ἀναγκαστικῶς εἰς τὴν διέξοδον τοῦ νὰ καταστῇ ὃ ἑλληνικὸς ἀγὼν ζήτημα εὐρωπαϊκόν, νὰ ματαιωθῆ ἡ βρωσικὴ ἀνάμιξις δι' εὐρωπαϊκῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσι, νὰ τεθῶσιν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν προστασίαν. Ἐν περιπτώσει δὲ πολέμου ὅλοι αἱ Δυνάμεις θὰ ἐνήργουν ἀπὸ κοινοῦ, καὶ τοῦτο θὰ ἐσπερέου, ἀντὶ νὰ λύσῃ τὴν συμμαχίαν.»

Ἐποῦ τοιοῦτο πνεῦμα ἐνήργει ἡ πρωτικὴ κυβέρνησις μάλιστα ἐν Πα-

ὁ προφρρικός λόγος εἶναι καλλίτερος τῆς γραφῆς· ἔρχεται λοιπὸν ἵνα σᾶς ὁμιλήσῃ καὶ εἴπῃ, ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ συνεννοηθῶμεν πρὸς ἀλλήλους. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἐν πρὸ πάντων εἶναι ναγκαῖον, νὰ εἴπωμεν καθαρῶς τί θέλομεν. *)

Ὁ Γολοφκίνης πρὸ πολλοῦ εἶχεν αἰσθανθῆ τὸ ταπεινωτικὸν πρόσωπον ὅπερ ἔπαιζεν. Ἐνῶ αὐτὸς παρεπονεῖτο ὅτι τὰ πράγματα μένουν στάσιμα, ὁ Μεττερνίχος μετὰ τοῦ Τατιτσέφ ἦσαν ἤδη συνεννοημένοι. Κατήντησε δὲ εἰς λόγους δεικτικούς οἵτινες ἠνάγκασαν τὸν Τατιτσέφ νὰ τῷ εἴπῃ, ὅτι αὐτὸς μόνος ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην. Τὴν πλαστὴν διακρίνωσιν τοῦ Μεττερνίχου εὔρεν ὁ Γολοφκίνης λίαν συντόμως συντεταγμένην, ἀλλ' ἐπροσποιήθη ὅτι ἦτο εὐχαριστημένος ἐξ αὐτῆς. Ὁ Τατιτσέφ ἀνεχώρησε τὴν 19, ὁ δὲ Μεττερνίχος τῷ ἔδωκεν ἐν ὑπόμνημα, ὅπερ ἐσκιχράφει ὡς ἐξῆς τὴν κατάστασιν τῆς περιπλοκῆς.

Σύνοψις.

Δύο εἰδῶν ζητήματα πρόκεινται ἡμῖν. Ζητήματα τοῦ δικαίου καὶ ζητήματα τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Τὰ πρῶτα εἶναι λελυμμένα· τὰ δεύτερα πρέπει νὰ λυθῶσιν ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἣν συναισθάνοντι καὶ αἱ χριστιανικαὶ Δυνάμεις καὶ ἡ Πύλη, τοῦ νὰ γίνωσι δηλονότι στερεώτεροι οἱ δεσμοὶ μεταξύ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων του, ὥστε ἡ ἡσυχία τῶν τουρκικῶν χωρῶν, χωρὶς ν' ἀπειληται διαρκῶς, νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς τὸ ἐξῆς διὰ μέτρων σοφῶν, δικαίων καὶ καταλλήλων εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων τούτων, τὴν ἡσυχίαν τῶν γειτονικῶν κρατῶν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης.

Σημερινὴ κατάστασις τῶν διαπραγματεύσεων.

1. Ἡ Πύλη ἀφῆκε πολλὰς διατάξεις τῶν συνθηκῶν ἀνεκτελέ-

*) Ἰδ. Παραρτ. Γ. 17. α. 6. γ.

στους. Ἡ Ῥωσσία ἀπήτησε τὴν ἐκτέλεσιν. Αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις ὑπεστήριξαν τὴν δικαίαν ταύτην ἀπαίτησιν δι' ὅλων τῶν εἰρηνικῶν μέσων, ἅτινα εἶχαν. Τὸ δὲ Διβάνιον, ὅχι μόνον ἀνεγνώρισεν ἑαυτὸ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὑπόχρεων νὰ τηρῇ τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ ῥητῶς συνήνεσεν εἰς τὴν αἴτησιν τῆς Ῥωσσίας ἐν τούτοις ἔθεσεν ὅρους, οἵτινες κατέστησαν μέχρι τοῦδε ἀδύνατον τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων.

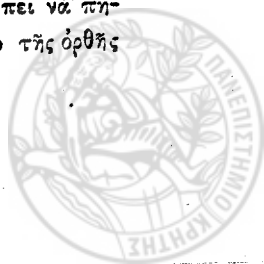
2. Ἀφ' ἐτέρου ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἐξ ἀρχῆς τῶν περιπλοκῶν ἐπέμεινεν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ πλήρης λύσις δὲν δύναται νὰ κατορθωθῇ, χωρὶς νὰ ἐξετασθῶσι τὰ ζητήματα τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Ταῦτα δὲ οὐδέποτε ὑπῆρξαν θέμα συνδιασχέψεων μεταξύ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀνακτοβουλλίων, οὐδ' ἐποίησάν ποτε λόγον περὶ αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἀντικείμερον μελλουσῶν διαπραγματεῦσεων.

Ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἐδήλωσεν ἀμετάρρηπτον ἀπόφασιν νὰ μὴ χωρίσῃ τὰς μερίμνας, ἃς τῷ ἐπιβάλλει τὸ ἀνχτολικὸν ζήτημα, ὅσον σπουδαῖαι καὶ ἂν ἦναι, ἀπὸ τῶν ἀφορωσῶν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ὅπερ εἶναι σήμερον ἡ βᾶσις καὶ ὁ μόνος ὅρος τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ὑποχρεοῖ τ' ἀνακτοβούλια νὰ ἐνώσωσι πάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις, ὅπως λύσωσι τὴν διαφιλονεικουμένην ὑπόθεσιν κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὰς εὐχὰς τῆς Α. Μ. καὶ ἐξασφαλίζοντα τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῶν κινδύνων, οἵτινες ἐδύναντο νὰ προκύψωσι κατ' αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ σήμερον ἢ εἰς τὸ μέλλον.

1. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν συνθηκῶν δὲν δύναται ν' ἀπαντήσῃ δυσκολίαν. Ὁ πρὸς αὐτὰς σεβασμὸς εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης.

2. Τὰ δὲ ζητήματα τοῦ γενικοῦ συμφέροντος πρέπει νὰ πηγάωσιν ἐξ εὐχῶν δικαίων καὶ ἐπικεκρωμένων ὑπὸ τῆς ὀρθῆς

πολιτικῆς καὶ φιλανθρωπίας. Ἐπομένως πρέπει νὰ συμβιβάζωσι τὸ συμφέρον ἐκείνων, ἀφ' ὧν τις ἀπαιτεῖ, πρὸς τὸ συμφέρον τούτων, εἰς οὓς θέλει νὰ δώσῃ.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν πρόκειται νὰ περιορισθῶσι τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου, διὰ τοῦτο καὶ αἱ εὐχαὶ τῶν κυβερνήσεων θὰ περιορισθῶσιν εἰς νόμους καὶ διοικητικὰ μέτρα.

Ἡ Αὐστρία οὔτε εἰς ἑαυτὴν οὔτε εἰς τὰς ἄλλας Δυνάμεις ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα τῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τρίτου, ἐφ' ὅσον νεωτερισμοὶ δὲν ἀπειλοῦσι τὴν ἀσφάλειαν τῶν γειτονικῶν κρατῶν. Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τοῦ τουρκικοῦ βασιλείου σχέσεις, ἀναγκάζουσαι τὰς Δυνάμεις ὡς καὶ τὴν Πύλην νὰ ζητῶσι πρόσφορα μέσα, ὅπως ἀποκαταστήσωσιν, ὄχι πρόσκαιρόν τινα καὶ διὰ χειμάρρων αἱμάτων ἐξηγορασμένην εἰρηνολοίησιν, ἀλλὰ εἰρήνην διαρκῆ, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν ἐξασφαλίζεται ἡ ὑπαρξις τοῦ κράτους τούτου καὶ ἡ ἡσυχία τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι ἡ μόνη νόμιμος βᾶσις καὶ τὸ μόνον μέσον ἀπέναντι τῆς Πύλης.

Ἴνα δὲ ἐργασθῶμεν ἐπὶ τῇ βᾶσει τούτῃ, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐκδώσῃ ἡ Πύλη ἀληθινὴν ἀμνηστειάν· ἐπίσης ἀπαραίτητον εἶναι νὰ δεχθῶσιν αὐτὴν οἱ ἐπαναστάται.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς Ἡγεμονείας, ἀρκεῖ ἡ ἐκκένωσις αὐτῶν, ἡ ἀποκατάστασις τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ ἡ διατήρησις τῶν ἐκ τῶν συνθηκῶν ἀπορρέοντων δικαιωμάτων.

Ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι ἔχουσι λίαν διάφορον διοίκησιν· φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ λογικαὶ καὶ πρὸς τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης συμβιβάζόμεναι εὐχαὶ τῶν χριστιανῶν τῶν χωρῶν τούτων δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς τρεῖς κατηγορίας. Ἐλευθέρα θρησκευτικὴ λατρεία, νομικοὶ ὁρίσμοι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς καὶ περιουσίας καὶ δικαστικὴ διαχείρισις κανονισμένη.

Συμπεράσματα.

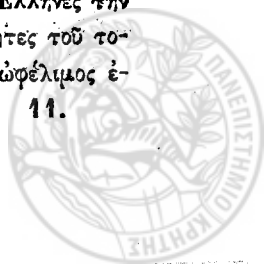
1. Ἐπειδὴ τὸ Διδάνιον εἶναι ἕτοιμον νὰ ἐκτελέσῃ τὰς συνθήκας, καὶ μόνον περὶ τοῦ τρόπου καὶ χρόνου φιλονεικεῖ μέχρι τοῦδε, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ δραστηριώτατα ἡ ἀνευ ἀναβολῆς ἐκκένωσις τῶν Ἡγεμονικῶν καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων ἐν αὐταῖς.

2. Πρέπει νὰ καταδειχθῆ εἰς τὴν Πύλην ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ χρηγηθῆ ἐντὸς ὁρισμένου χρονικοῦ διαστήματος τὴν ἀμνηστειάν, καὶ νὰ τῇ δοθῆ συγχρόνως ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι οἱ σύμμαχοι εἶναι ἕτοιμοι νὰ προτρέψωσιν ὡς σὶόν τε ἐπιμένως τοὺς ἐπαναστάτας νὰ δεχθῶσιν αὐτήν.

3. Πρέπει νὰ ἀπαιτηθῆ ὁ διορισμὸς πληρεξουσίων, οἵτινες νὰ συσχεφθῶσι μετὰ τῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν συμμάχων περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν τὸ τουρκικὸν κράτος ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ ταχεῖαν καὶ διαρκῆ εἰρήνην.

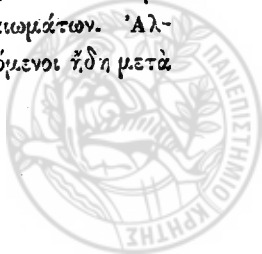
Ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς ἦτο πεπεισμένος, ὅτι τὸ ὑπόμνημα τοῦτο καὶ αἱ προφορικαὶ ἀνακινώσεις τοῦ Τατιτσεφ θὰ ἐστερέουσι τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ πεποίθησις του δὲν ἦτο σφαλερὰ. Μετ' ὀλίγον τὸ πολεμικὸν κόμμα συνηθάνθη πᾶσον κατέπεσεν ἡ ἐπιβρόχῃ του ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Ἄλλὰ πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐξιστόρισιν τῆς νέας ταύτης ἐποχῆς, θὰ συμπληρώσωμεν ὅσα συνέβησαν ἐπὶ τοῦ θεάτρου τοῦ ἀγῶνος, περὶ τὸ ὅποιον ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἐκάθητο ὡς ἐπισκαυμένως θεατῆς. Τὰ πολεμικὰ συμβάντα ἐξῆρξον βαρέως ἐπὶ τῆς πλάστρυγος κατὰ τῆς Πύλης, καθ' ὅσον ἀνεζωπύρουν ὁλονεν τὴν ἐπανάστασιν, ἐπέσπων πάντοτε βραιότερον τὴν κοινὴν γνώμην, καὶ καθίστων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δύσκολον τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνακτοβουλῶν ἐπὶ τῆς ἐκλελεγεμένης ὁδοῦ. Βαρὺ δυστύχημα ἐθεώρησαν εὐλόγως οἱ Ἕλληνες τὴν πτώσιν τοῦ Ἀλλ-πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Αἱ ὁμότητες τοῦ τοπτηρητοῦ τούτου εἶχαν λησμονηθῆ, καὶ μόνον ἡ ὠφέλιμος ἐ-

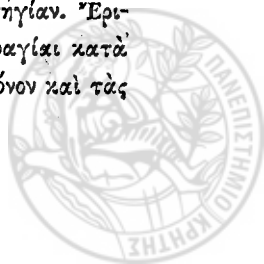
νέργειά του ὡς ἐχθροῦ τῆς Πύλης ἐθεωρεῖτο. Ἦδη ἀπελύθησαν αἱ χιλιάδες, αἵτινες εἶχαν ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Κουρσήτ-πασσᾶν. Ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔτρεμε. Ματαίως τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα μετεχειρίσθη τὸ παρὰ τοῦ νόμου δεδομένον δικαίωμα τοῦ νὰ διαθέτῃ τὰς κκτὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολεμικάς δυνάμεις, ἵνα πέμψῃ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὰ σώματά του εἰς τὰ ἀπειλούμενα ὄρια. Ὁ στρατηγὸς ἠρνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον, καὶ οὕτω μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς κυβερνήσεως ἐδόθη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰσχυροτάτων ὀργάνων τῆς τὸ παράδειγμα τῆς παρακοῆς τῶν διαταγῶν τῆς.

Τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα κατεῖχον ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Ἰψηλάντης, ὅστις, ἐξασθενισθεὶς διὰ τῶν ἰδίων ἐλαττωμάτων καὶ τοῦ κομματικοῦ μίσους, παρήτησεν εὐχαρίστως τὸ κενὸν ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας ἀντὶ τῆς ἐνεργοῦ ἐκστρατείας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ διὰ τοῦτο, ἅμα μιλῶν τὸν κίνδυνον, ἐξητήσατο καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ δράμῃ εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ἀλλὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔσωσεν τόσον τὰ ἀμυντικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν, ὅσον αἱ ἔξεις τῶν ἀλβανικῶν στρατευμάτων καὶ τὰ σφάλματα τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν. Πολλοὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐβέβησαν, ἅμ' ἀπρὸς κατεστράφη ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς, τὸ ἔργον αὐτῶν πεπερατωμένον, τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν ἐκπεπληρωμένας, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια. Ἄλλοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐκ Πελοποννήσου διαφυγόντες, ἦσαν ἀπειθεῖς, διότι ἐφοβοῦντο εὐλόγως τὴν ἐκδίκησιν τοῦ πασσᾶ, ὅστις ἀπέδιδε τὴν ἀπώλειαν τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν κακὴν των διαγωγὴν. Τὰς ἐπιλαίπους δυνάμεις του δὲν ἔκρινεν ὁ Κουρσήτ ἀρκούσας, καὶ αὐτὴ ἡ ὥρᾳ τοῦ ἔτους τὸν ἐβίασε νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ τὴν τακτοποίησιν τῶν στρατευμάτων του. Ὑπεσχέθη χάριν εἰς τοὺς ἐνόχους καὶ ἀδικτάρακτον κατοχὴν τῆς χώρας των ἐν πλήρει ἀπολύσει τῶν προτέρων ἐλευθεριῶν καὶ δικαιοματιῶν. Ἀλλ' οὗτοι δὲν ἔδωκαν πίστιν, καὶ διαπραγματευόμενοι ἤδη μετὰ

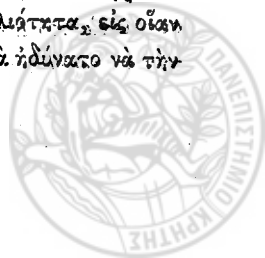
τῶν Σουλιωτῶν ἀπήτουν νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ οὗτοι ἐν τῇ εἰρήνῃ. Ἐπὶ τούτοις ἐξεστράτευσεν ὁ Κουρσὴτ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ τοῦτο ἀπέτρεψεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν κίνδυνον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλο φρικῶδες συμβάν ἠτοιμάζετο κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὅπερ ὡς πρὸς τὰ ἔσχατα ἐπακόλουθά του ὑπῆρξεν ἐπίσης εὐνοϊκὸν τοῖς Ἑλλησι. Δύο Χῖοι, αὐτοκαλούμενοι πληρεξούσιοι τῆς ἀνθηρᾶς καὶ προνομιούχου ταύτης νήσου, ἔφθασαν κατὰ τὸν Μάρτιον καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν ἵνα ἐκδιώξωσι τοὺς Τούρκους. Ἡ κυβέρνησις ἐν ἑλλείψει μέσων ἐνεθάρρουνεν τοῦλάχιστον αὐτούς. Οἱ συντοπιταὶ τῶν εἶχαν ἀποκρούσει τὴν πρώτην πρόσκλησιν πρὸς ἐπανάστασιν, ἐξ ἧς θὰ ἐζημιούντο κατὰ πολλὰ. Ἄλλ' αἱ βιαιοπραγαὶ τῶν εἰς Χίον ἐλθόντων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πασσᾶ στρατιωτικῶν στιφῶν ἠρέθισαν τὸν πυρετὸν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἢ ἐνέργεια τῶν δημαγωγῶν καὶ τέλος ἡ ἔνοπλος πρόκλησις τῶν Σαμίων διήγειραν τὰς ψυχὰς, καὶ ἐβρίψαν τὴν νῆσον εἰς φοβερωτάτην συμφορὰν. Τὴν 22 Μαρτίου ὁ Σάμιος καὶ ἐταιριστὴς Λυκοῦργος Λογοθέτης, ὅστις εἶχε κατορθώσει νὰ σχηματίσῃ κόμμα ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, ἀπέβη ἐπὶ τῆς νήσου μετὰ 500 περίπου Σαμίων καὶ 150 φυγάδων καὶ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς παλινοστύτων Χίων. Οἱ πλείονες τῶν κατοίκων ἀπεδοκίμαζον τὸν πόλεμον, διότι ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα προύχοντες, ἐν οἷς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πλάτων, ἐκρατοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τῇ ἀκρόπόλει ὡς ὄμηροι, οὗτοι δὲ ἦσαν πολυάριθμοι καὶ καλῶς ἐφοδιασμένοι, καὶ ἐγίνωσκον ὅτι ἐν τοῖς Δαρδανελλίοις ὁ Καπουδάν-πασσᾶς παρεσκευάζετο νὰ ἐκπλεύσῃ· ἀλλ' ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης εὗρεν ὁπαδοὺς, ἐδίωξε τοὺς Τούρκους καὶ ἤρχισε νὰ πολιορκῇ τὴν ἀκρόπολιν. Μωρὸς τις καὶ μάταιος ἄνθρωπος, ὁ Χῖος Βουρνιαῆς, ὅστις εἶχεν ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν, ἐσφετερίσθη τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ἐριδες μετὰ τοῦ Λογοθέτου, καταπιέσεις καὶ βιαιοπραγαὶ κατὰ τῶν προύχόντων καὶ εὐπόρων κατηνάλισκον τὸν χρόνον καὶ τὰς

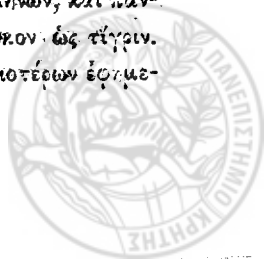

δυνάμεις. Τὴν 11 Ἀπριλίου (ἕ. π.) ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς, Καραῶ-Ἀλῆς, ἐφάνη μετὰ ἑπτὰ πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ 26 φρεγατῶν καὶ κορβετῶν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Χίου· τὰ παραπλέοντα ἐκεῖ ὀλίγα Ψαριανὰ πλοῖα ἐτρόπησαν εἰς φυγὴν. Ἡ φρουρὰ τῆς ἀκροπόλεως ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν· ἀσιατικὰ δὲ στίφη παραδοκῶντα ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Τσασιμῆ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν νῆσον· τὰ τηλεβολοστάσια καὶ προχώματα τῶν Ἑλλήνων ἐκυριεύθησαν ἐξ ἐφόδου· οἱ Σάμιοι ἔφυγον, καὶ οἱ κήϊσσις τῶν κατὰ κων κατεσφάγησαν ἢ ἀπῆχθησαν ἀλυσσοῦθεται ὡς ἀνδράποδα εἰς τὴν Ἀσίαν· οἱ δὲ ἀπεσταλμένοι τῆς Κορινθοῦ φέροντες πολεμοφόδια καὶ πολλὰ καθ' ὁδὸν ὑποσχόμενοι ἔμαθον εἰς Ψαρὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος των.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου, τὸ φοβερώτερον δρᾶμα ἐν τῇ μέλει ταύτῃ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐφέλκει τὸν σκληρὸν χαρακτήρα τῆς εἰς τὰς περιστάσεις, αἰτίνας ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν ἐκφάνειν αὐτῆς. Οὐδεὶς περιέμενε τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Αὐτὴ ἡ Πύλη, ἂν καὶ πληροφορημένη καὶ προσδοκῶσα πᾶν ὅτι ἡ ἐξυγίαισι καὶ ὁ φανατισμὸς ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσωσαν εἰς τοὺς ἐχθρούς της, ἔστον ἄσυχος περὶ τῆς πλουσίας, τσαοῦτον ὑπ' αὐτῆς εὐνοουμένης καὶ 130,000 κατοίκων ἐχούσης γήσαν ταύτης. Ἀφοῦ δὲ καταφθῶν ἡ ἀπόβασις, ὁ ὄχλος, ὅστις συνηνῆθη μετὰ τῶν Σαμίων, παραδόθη εἰς αἰσχρὰς ἀκολασίας. Μὲ τυφλὴν ὑπερηφάνειαν ἀπερρίφθησαν αἱ περὶ διαλλαγῆς προτάσεις τοῦ καπουδᾶν-πασσᾶ, ἐσφάγησαν οἱ ἀπεσταλμένοι, καὶ διὰ τῶν ὕβρεων καὶ τῆς βίας ἐξηγνώθησαν μέχρι λύσσης οἱ Τούρκοι. Ὅτι ἤγγισεν ἡ παρεπόλεμος ἀβουλία, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐλπίδος διαρχοῦς ἀπατελέσματος καὶ μάλιστα με ὀφθαλμοφανῆ βεβαιότητα, ὅτι ἡ μάταιος θράκιμος ὀλίγων ὥρων θὰ ἐξηγοράζετο διὰ τῆς καταστροφῆς ἀλακλήσει λαοῦ, τυφλῆ ἐπίσης ὑπερηφάνειᾳ ἐξηκολούθησε, καὶ ἔρριψαν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τὴν νῆσον εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα, εἰς οἴαν αἰῶνος βαρυτάτη τυραννία τῶν Τούρκων δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν

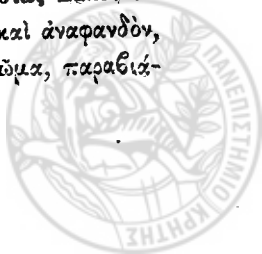

ρίψη. Θανατώσει, ἐν Κωνσταντινουπόλει, γινόμεναι ἕνεκα τῆς προρωμένης ἐπαναστάσεως τῆς νήσου, ἐξώγκωσαν ἐν Εὐρώπῃ τὰς δι' ὄλων τῶν χρωμάτων τοῦ πάθους ἐξιστορηθείσας ὁμότητας τοῦ συμβάντος τούτου, αἰτινὲς βεβαίως ἦσαν λίαν μεγάλαι, διεπράχθησαν κατὰ λαοῦ πλουσίου, πεπολιτισμένου, κατὰ μέγα μέρος ἀποδοκιμαζόντος τὴν εἰσβολὴν τῶν Σαρμίων καὶ παρασυρθέντος ὑπὸ τῶν ξένων καὶ τοῦ ὄχλου. Αἱ ἀγοραὶ τῶν ἀνδραπόδων ἐν Ἀσίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἐπληθον ὠραίων Χίων γυναικῶν. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τασαῦται ὁμότητες ἔλαβαν χώραν, ὥστε ὁ νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ τὴς περιγράψῃ. Ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἔλαβε τῷ ὄντι τότε τὸ αἵματηρὸν αὐτοῦ βάπτισμα, διότι ἕκτοτε ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ ἀπέκτησε ἰσχύον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ τέλους δὲν ἤδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν αἱ κυβερνήσεις. Προσετέθησαν δ' εἰς ταῦτα καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκδόσεως εἰσβολῆς τινος τῶν Θεσσαλῶν Καρχατάσου καὶ Διαμάντου εἰς Μακεδονίαν, οἵτινὲς εἶχον συνθηροῦσαι ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου χιλιάδας τινὰς ἀνδρῶν, καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ δύο πλοίων ἠπείλουν τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιον κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως ταύτης, Ἀβδουλαβὰδ-πασσᾶ, ἐπροκάλεσαν τὴν λεηλασίαν τῆς πλουσίας χώρας τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ἐβύβισαν οὕτω χιλιάδας οἰκογενειῶν εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ καταστροφὴν. Ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν Ψαριανῶν εἰς Μιτυλήνην καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς νήσου ταύτης διήγειρεν ἕδῃ φόβους καὶ περὶ αὐτῆς. Ἡ Εὐρώπη ἐφαντάζετο τώρα τὴν Σαρμίνην, Σάμιον καὶ τὰς Κυκλάδας ὑπὸ τὴν μάχαιραν, καὶ κραυγὴ φόβου ἀντήχει ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας αὐτῆς μέχρι τῆς ἄλλης. Ἐὰν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκκρύσσεται Σταυροφορία, βὰ ἐπανεφέρει τὴν ἐποχὴν Πέτρου τοῦ ἀναχωρητοῦ. Ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἐμάνθανε τὰς προκλήσεις καὶ ὁμότητας τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάντα Ἑλληνα ἐθεώρει ὡς μάρτυρα, πάντα δὲ Τούρκον ὡς τίτην. Ὁ πυρετὸς αὗτος, ὑποθαλαπόμενος ὑπὸ τῶν πλειοτέρων ἐφομε-

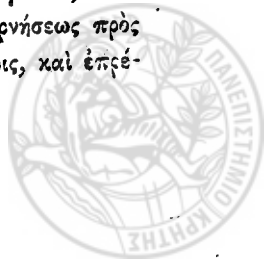
ρίδων και τῆς τάσεως τοῦ αἰῶνος εἰς ἰσχυροὺς κλονισμοὺς, δεινούμενος δ' ἐπιμελῶς ὑπὸ τε τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κόμματος, και ὑπὸ τῶν εὐγενεστέρων καρδιῶν, ἐδυσχέρανε τὴν θέσιν τῶν κυβερνήσεων. Οἱ συγγραφεῖς τῆς ἡμέρας ἐκήρυσσον τὸν πόλεμον ὡς ἀναγκαῖον, ἱερὸν και ἀπαραίτητον πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχαν ἀναγγεῖλει αὐτὸν ὡς ἔτοιμον νὰ ἐκτραγῆ, και μάλιστα ἐκατοντάκις ὡς ἐκρηγμένον· διέψευδον ὅλα τὰ γεγονότα, ὅσα δὲν ἐσυμφώνουν πρὸς τὰς εἰκασίας των, ἐπλαττον εἰδήσεις, ἐπενόουν διπλωματικὰ ἔγγραφα, και παρέσυραν διὰ τῆς θρασύτητός των τὴν κοινὴν γνώμην, ὥστε αἱ κυβερνήσεις ὡς ὑπερασπιζόμεναι πολιτικὴν, ἣν ἐθεώρουν ἀναγκασίαν και ἥτις δὲ, ἐσυγκινεῖτο ἐκ τῶν ὀμοτήτων τοῦ πολέμου, ἐχρειάζοντο μεγάλην γενναϊότητα, ἵνα μὴ παραιτηθῶσι τοῦ δυσχεροῦς αὐτῶν ἔργου. Ἡ Ἀγγλία και Αὐστρία ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὰς ἀποφάσεις των, και ἐὰν τὸ ὀδηγεῖον πνεῦμα ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Βιέννης, εἰς τὰ ἐξῆς ἢ ἐκτέλειαι ἐπὶ τοῦ κυρίου σημείου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἦτον εἰς χεῖρας τοῦ ἀγγλικοῦ, ὅπερ διὰ δραστηρίων μέσων διέσωσε τὴν ἐνεργειάν του και ἐν αὐταῖς ταῖς Ἰονίοις νήσοις.

Ἡ Ἰονικὴ κυβέρνησις πρῶτῶς ἤδη εἶχεν ἀποφασίσει νὰ κρατῆ εἰς περιορισμὸν τοὺς ὑπηκόους τῆς, συγγενεῖς ὄντας πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας διὰ τῆς γλώσσης, θρησκείας και τῶν ἐθίμων, και εἶχε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1821 διαγράψει ἐν διαφόροις διατάγμασι τὴν διαγωγὴν, ἣν ὀφείλε νὰ τηρῆ ἀπαρεγκλίτως πᾶς Ἰόνιος, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς πατρίδος εὐρισκόμενος, ἵνα μὴ παραβῆ τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου κράτους οὐδετέρου. Ἦτο δὲ διατεθειμένη νὰ παραβλέπῃ μικρὰς τινας παραβάσεις τῶν διατάξεων τούτων, και νὰ παρασιωπᾷ πράξεις τιμωρητέας ἐν ἄλλοις καιροῖς· ἀλλ' ὅτε ἡ μετανάστευσις ἤρχισε νὰ πλεονάζῃ, και πολλοὶ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων, ἰδίως Ζακύνθιοι και Κεφαλλῆνες, ἀνεχώρουν ἔνοπλοι ἐν θορύβῳ και ἀναφανδόν, και ἀπετέλεσαν ἐν Πελοποννήσῳ ἐν Ἰονικὸν σῶμα, παραβιά-

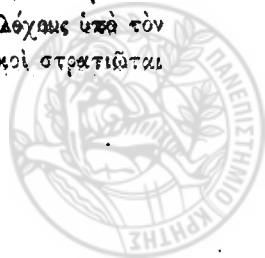
ζοντες οὕτω τὰς ἀλληλεθνεῖς σχέσεις μεταξύ τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Τουρκίας, ἡ κυβέρνησις ἐξέδωκε τὴν 10 Αὐγούστου 1821 δόγμα τῆς Γερουσίας, κατὰ τὸ ὁποῖον πᾶς μετανάστης ἐξωρίζετο, καὶ ἡ κινήτῃ καὶ ἀκίνητος περιουσία του ἐδημεύετο. Τὴν 9 Ὀκτωβρίου ἀνεδημοσίευσεν ὁ λόρδος Ἀρμωστὴς τοὺς ὀρισμοὺς τούτους, ἐχαρακτήρισεν ἰδίως ἐκείνους, οἵτινες ἐνεφανίσθησαν ἐν Πελοποννήσῳ ὡς ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ὡς τυχοδιώκτας καὶ ἐγκληματίας, παρήγγειλε τοῖς κληρικοῖς μετριότητα, καὶ ἀπέδιωξε τοὺς Παργίους, οἵτινες εἶχαν ἀπεπειραθῆ ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων ἂν ἀνακτήσωσι τὴν πατρίδα των, καὶ ἀποτυχόντες ἐζήτουν νὰ ἐπανέλθωσιν. Δόγμα τῆς Γερουσίας ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου ἔθεσε τὴν νῆσον τῶν Κυθέρων ὑπὸ τὸν στρατιωτικὸν νόμον, διότι κάτοικοὶ τινες αὐτῆς συνονοηθέντες μετὰ τῶν Μανιατῶν εἶχαν προσελκύσει ἐκεῖ δολίως ἐν σῶμα Τούρκων, καὶ ἔπειτα τὸ κατέσφαζαν ἀνιλεῶς. Τὸ αὐτὸ μέτρον ἐλήφθη πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἐν Ζακύνθῳ, διότι ἐκεῖ ὁ λαὸς ἐξώκειλεν εἰς βίαν κατὰ τῶν ἀγγλῶν στρατιωτῶν, οἵτινες εἶχαν σχηματίσει ὑγειονομικὴν ἄλυσιν περὶ τοῦ πληρώματος ἐνὸς σκληρῶς καταδιωκομένου τουρκικοῦ πολεμικοῦ βρικκίου, ὅπερ διεσώθη εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ διὰ ταύτης τὸ ἐπροστάτευσεν. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν πνευμάτων ἐδημοσιεύθη τὸν Νοέμβριον ὁ στρατιωτικὸς νόμος καὶ εἰς τὴν Λευκάδα, Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην καὶ τὸν Φεβρουάριον εἰς Κέρκυραν καὶ Παξοὺς, ἀφωπλίσθη δὲ σύμπας ὁ λαός.

Τὰ αὐστηρὰ ταῦτα μέτρα ἐπροκλήθησαν, ἀφοῦ ἐγνώσθη ὁ μέγας κίνδυνος, ὃν διέτρεχεν ἡ ἀγγλικὴ ἐξουσία ἐν ταῖς νήσοις ταύταις. Τὸ αὐτὸ κόμμα, ὅπερ συνήργησε δραστηρίως εἰς προπαρασκευὴν καὶ ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι, καὶ τοῦ ὁποῖου ἠγεῖτο ἐν Κερκύρᾳ ἡ Καποδιστριακὴ οἰκογένεια, ἐπολέμησε καὶ τὰς προσπαθείας τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐδραίωσιν τῆς ἐξουσίας τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις, καὶ ἐπέ-

σθευε τὸ δημοκρατικὸν σύστημα. Ἡ σφοδρότης, μεθ' ἧς κα-
κατέκρινε τὴν ἀπόδοσιν τῆς Πάργας, ὑποχρέωσιν λυπηρὰν μὲν
ἀλλ' ὑφ' ὅλης τῆς Εὐρώπης ἐπιδοκιμασθεῖσαν, ἡ σχέσις τῆς
μὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἥτις κατὰ τὰς διαπραγμα-
τεύσεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐσυνήγερσε πρώτην φο-
ρὰν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἱκτήματος οὕτως, ὥστε ἐθεωρήθη ὡς
πρόδρομος τῆς μετ' ὀλίγον ἐκρηγείσης ἐπαναστάσεως, ἠνάγκα-
σαν τὸν Μαιτλάνδον νὰ λάβῃ μέτρα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀναμφι-
βόλως θὰ ἐξερηγνύετο ἡ ἐπανάστασις ἐν τοῖς Ἴονις νήσοις,
θὰ συνεπήγαγεν ἀκαταλογίστους συμφράς ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ
καὶ τὴν Ἀγγλίαν αὐτὴν θὰ ἐνέβαλεν εἰς ἀδημονίαν, καὶ τὴν
Ἀλβανίαν θὰ ἠρέθιζεν.

Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι τὰ πολεμικὰ συμβάντα πρῶτον κατὰ
τὰ θέρος ἔλαβαν σπουδαῖον χαρακτήρα. Αἱ διαιρέσεις καὶ τὰ
κώμματα ἐξησθένειζον ἐν Πελοποννήσῳ τὴν ἐνέργειαν. Ἀμελῶς
ἐξστράτευσα: κατὰ τῆς Μοθώνης, Κορώνης καὶ Πατρῶν, καὶ
ἡ ἕξις μετὰ τῶν πολιτικῶν ἐξουσιῶν ἐμπόδιζε τὴν ἄλωσιν
τοῦ Ναυπλίου, ὅπου οἱ Τούρκοι ἤδη τοῦ Μαΐου ἀρχομένου
ἔτεινα τὰς χεῖρας εἰς παράδοσιν· εἰς μάτην προσέβαλλον αἱ
Ἕλληνες τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν· διάφοροι ἐπιθέσεις κατ'
αὐτῆς ἀπέδειξαν μόνον, ὅτι ὤφειλον νὰ περιμείνωσιν, ἕως οὔ αἱ
στερήσεις κλονίσωσι τὸ θάρρος τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς. Ὁρ-
θὴ ἔννοια τοῦ συμφέροντος, ἥτις καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὑπε-
λείπετο τοῖς ἐπαναστάταις, ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ἐξωτερικὰς
ἐπιχειρήσεις. Ἔχε μὲν ἀποτύχει ἡ τῆς Χίου, καὶ ἐματκωῖθη ἡ
τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου· ἀλλ' ἡ σπου-
δαιότερα θὰ ἦτο ὑπὲρ τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες ἔγραφον κατε-
πειγόντως πρὸς τὰς κυβερνητικὰς ἀρχὰς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος
ζητοῦντες ἐπικουρίαν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἐξασφαλίσας ἐαυ-
τῷ δυνάμεις τινὰς ἀπεφάσισε νὰ ἐκατρατεύσῃ εἰς Ἠπειρον. Οἱ
Φιλέλληνες συναθροισμένοι ἐν Κορίνθῳ εἰς δύο λόχους ὑπὸ τὸν
στρατηγὸν Νορμάννον καὶ 3 ἕως 4000 τακτικοὶ στρατιῶται

γεγυμνασμένοι ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου, ἔμελλον νὰ γείνωσι σχολεῖον εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ πυρὴν τοῦ στρατοῦ, δι' οὗ ἤλπίζαν ν' ἀντιστῶσιν ἐν Ἠπειρῷ κατὰ τῶν ἐτοιμίμων νὰ εἰσβάλωσι Τούρκων καὶ νὰ ἐλευθερώσωσι τὰ ὄρη τοῦ Σουλίου. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἔπεμψε τὸν υἱὸν τοῦ Γενναίου. Μανιᾶται ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην διέβησαν εἰς Μεσολόγγιον· συνήχθη δὲ ἐκεῖ μικρὸν στράτευμα ἐκ 3000 περίπου ἀνδρῶν, διότι ἐκτός 600 Ἑπτανησίων καὶ Φιλελλήνων ἤριθμοι καὶ ἄλλους τόσους Πελοποννησίους. Ὁ Γενναῖος ἠγεῖτο 300 ἀνδρῶν· ὁ Μάρκος Βότσαρης καὶ ἄλλοι Σουλιῶται ἀρχηγοὶ εἶχαν περὶ ἑαυτοὺς πολλὰς ἑκατοντάδας μαχητῶν· οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἦσαν ἐκ πῶν σωματίων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀναδειχθεὶς δικτάτωρ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπὶ δύο μῆνας δι' ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας *) ἀνεΐχευε μετὰ τοῦ στρατοῦ τούτου εἰς τὰ ἐνδότερα. Διήλθε τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, καὶ προήλασε κατὰ τῆς Ἄρτης, ἐνῶ ὁ Κυριακούλης μετὰ τινῶν πλοίων εἶχεν ἤδη ἀποσταλῆ προηγουμένως εἰς Φανάριον παρὰ τὴν Πάργαν. Φθάσας δὲ ἔμπροσθεν τῆς Ἄρτης ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐζήτησε νὰ διέλθῃ διὰ μέσου τῶν πολεμίων πρὸς τοὺς οἰκίους, τῶν ὁποίων ἐγίνωσκε τὴν δεινὴν ἀνάγκην μάλιστα τότε. Οἱ ἀνδρεῖοι Σουλιῶται προσβληθέντες τὴν 27 Μαΐου ὑπὸ 20,000 πολεμίων καὶ ὄντες δεκάκις ὀλιγώτεροι ἀπώλεσαν μὲν τὸ Σούλιον, ἀλλ' ἀντέστησαν νικηφόρος εἰς Κιάφην, Ναβαρῆκον καὶ Χώνια. Ἡ γενναϊότης τῶν μαχητῶν ταύτων καὶ τῶν οἰκογενειῶν των, αἵτινες συμμετεῖχον τῶν κινδύνων καὶ στερήσεων, ἔσωσεν αὐτοὺς, ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαυροκορδάτου ἕνεκα τῶν λίαν μικρῶν μέσων ἀπέτυχε. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου πλησίον τοῦ Πέτα ἐφθάρη ὑπὸ τοῦ παρὰ τὴν Ἄρταν ἐσρατοπεδευμένου Μεγμέτ-πασᾶ τὸ ἀνθος τῶν Φιλελλήνων καὶ ὅλον σχεδὸν τὸ στράτευμα, ἀφοῦ κα-

*) 18. Παράρτ. Γ. 18.

τεστράφη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Πρεβέζης καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Κόρσου Πασσάνου ναυαρχούμενος στολίσκος, ὅστις συνέπραττεν αὐτοῖς. Οἱ Σουλιῶται ἀντέστησαν ἐπὶ δύο ἔτι μῆνας ἐν ταῖς ὄχυραῖς αὐτῶν θέσεσιν. Ἐν τῇ στενῇ χαράδρᾳ τοῦ Ναβαρίκου, τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζοντο ὁ Δράκας καὶ ὁ Νότης Βότσαρης (ὅστις διορισθεὶς ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀφήσει τοὺς συντοπίτας του, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ τοῦ Πέτρου Μαυραμιχάλου καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττου) πρὸ τῶν βράχων τῆς Κιάφας, ὅπου οἱ Τούρκοι ἤβραν πάλιν τὸν Νότην Βότσαρη καὶ πρὸ τῶν Χωνίων ἀπώλεσεν ὁ Κουρσίτ-πασσᾶς τινὰς χιλιάδας ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἐματαιώθη ὁ εἰσπλους τῶν τεσσάρων πλοίων, φερόντων 200 Μχινιάτας ὑπὸ τὸν Κυριακούλην, εἰς τὸν λημένα τῆς Σπλάντσας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Θυσάμεως, ὁ ἀρχηγὸς οὗτος ἐφρονεύθη μετὰ πολλῶν συντρόφων του, τὰ πλοῖα πάλιν ἀπεμακρόνησαν καὶ ἐκτοτε οὐδεμίᾳ πλέον ἐλπίσιν οὔτ' ἔσθην οὔτ' ἔζωθεν ὑπελείπετο, ἔλειψαν δὲ καὶ τὰ τρόφιμα καὶ ὁ λοιμὸς ἐθήριζε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, τότε ἀπήτησαν καὶ ἔλαβαν οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι ἀλλ' ἀτυχεῖς πολεμισταὶ ἐλευθέραν ἀναχώρησιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους μετὰ τῶν ὀπλων καὶ τῶν σκευῶν αὐτῶν. Τὴν δὲ 14 Σεπτεμβρίου ἐγκατέλειψαν τὸ δεύτερον 750 στρατεύσιμοι ἔτι ἄνδρες τὴν γλυκειὰν πατρίδα.

Δὲν ἀπέβη εὐτυχεστέρᾳ ἐκστρατεία τις εἰς Κρήτην πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ὄρεινῶν κατοίκων. Κατὰ θάλασσαν μόνον ἤσαντο οἱ Ἕλληνες μεγάλην νίκην διὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀνδρείας των καὶ τῆς ναυτικῆς ἐτοιμότητός των. Μὲ πεντήκοντα ἕξ πλοῖα ὑπὸ τὸν ἐκ τοῦ Ἰουνίου πελάγους ἐπανελθόντα Ἀνδρέαν Μιαούλην, τὸν Νικόλαον Ἀποστόλην ἐκ Ψαρῶν καὶ τὸν Ἀνδρῶτσον ἐκ Σπετσῶν ἐδραμαν εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Χίου, καὶ διεπολέμουν ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἑβδομάδας κατὰ τῶν πολυαριθμοτέρων πολεμίων.

Κατὰ τὴν νύκτα πρὸς τὴν 9 Ἰουνίου, ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τοῦ λήγοντος ῥαμαζανίου, ἔπεσεν ἐπὶ τὸν αἰμοβόρον νικητὴν τῆς Χίου, Κερά-Ἀλῆν, ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου. Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐκ Ψαρῶν καὶ ὁ Γεώργιος Πιπίνης ἐξ Ὑδρας μετὰ τριάκοντα δύο συντρόφων, ἀφ' οὗ μετέλαβαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων δι-εὐθυναν τὴν ἐσπέραν τῆς 18 δύο-πυρπολικά κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Καὶ τὸ μὲν Ψαριανὸν προσεκολλήθη εἰς τὴν ναυαρχίδα, τὸ δὲ Ὑδραϊκὸν εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Ρεαλᾶ-βέη· ἀμφοτέρα δ' ἤναψαν ἐν ἀκαρεῖ, ἀλλὰ τὸ δεύτερον κατώρθωσε νὰ σβέσῃ τὸ πῦρ· σκηνὴ τότε φοικωδεστάτης συγχύσεως ἐπῆλθε· τὰ πλοῖα ἀπέκοψαν τὰ πρυμνήσιά των καὶ ἔφυγαν· ἡ δὲ ναυαρχίς, ἐφ' ἧς ἐπέβαινον οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν, ὑπὲρ τὰς 2,000 ἀνδρῶν καὶ ἐκλεκταὶ τινὲς Χίαι γυναῖκες, ἀνετεινάχθη περὶ τὴν πρωΐαν. Ὁ Κερά-Ἀλῆς, ἐνῶ προσεπάθουν νὰ τὸν σώσωσιν ἐπὶ τινος λέμβου, ἐπληρώθη ὑπὸ πεσόντος ἰστοῦ, καὶ ἐξέπνευσεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου. Τώρα ἐξεχύθη μαινόμενος ὁ χειμαρρὸς τῶν ἐν τῇ πόλει σταθμευόντων Τούρκων ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς Χίου, καὶ ἀπετελείωσε τὴν φροβερὰν ἐρήμωσιν. Ἔως τότε ἔμειναν ἄθικτα τὰ εἴκοσι δύο Μαστιχοχώρια ὑπὸ τὸν σταλέντα πρὸς προστασίαν αὐτῶν Ἐλεῆ-Ἀγᾶν. Ἀλλὰ τώρα παρὰ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασιν τοῦ γεννησιφόρου τούτου Μουσουλμάνου παρεδόθησαν καὶ ταῦτα εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Μετὰ τὴν τρομερὰν ταύτην ἡμέραν οὐδὲ 2,000 χιλιάδες κατοίκων ὑπῆρχον ἐφ' ὅλης τῆς νήσου, διότι περὶ τὰς 15,000 ἔφυγαν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου διὰ θαλάσσης, καὶ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας κατεσφάγησαν ἢ ἄνδραποδίσθησαν.

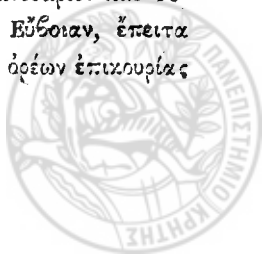
Ἐν θριάμβῳ ἐπανῆλθεν ὁ Κανάρης καὶ οἱ ἀνδρεῖοι σύντροφοί του εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ δὲ Τούρκοι ἔφευγον πᾶν ἑλληνικὸν πλοῖον· ἐπὶ τινα δὲ χρόνον πικρὸς φόβος κατέλαβεν αὐτούς μετὰ τὴν ἥτταν ταύτην.

Δύο ἡμέρας μετὰ τὸ σπουδαῖον τοῦτο συμβᾶν οἱ Ἕλληνες ἔλαβον καὶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς σημαντικὸν πλεονέκτημα. Ἡ

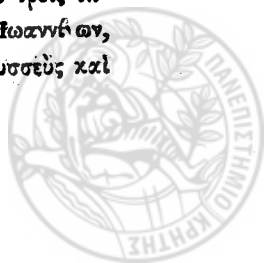

ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν δι' ἔλλειψιν ὕδατος παρεδόθη. Οἱ 1160 ὀθωμανοὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, οἵτινες ἐξήλθον, ἔπρεπε μὲν νὰ μετακωμισθῶσιν εἰς Ἀσίαν, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος κατεσφάγησαν, καὶ ὀλίγα μόνον γυναικόποδα πρὸ πάντων διὰ τῆς γενναιότητος τοῦ αὐστριακοῦ προξένου Γροπίου ἐσώθησαν. Τὸ Ναύπλιον ἐξηκολούθει ἔτι νὰ διαπραγματεύεται. Οἱ Τούρκοι ἔδωκαν ὁμήρους καὶ ἐδέχθησαν εἰς τὴν πόλιν τὴν 20 Ἰουνίου Ἕλληνας ἀπεσταλμένους μετὰ ἑκατὸν ἐνόπλων, ἀλλ' ἕνεκα τῆς καταγραφῆς τῶν περιουσιῶν ἀπωλέσθη ὁ καιρὸς τῆς καταλήψεως τοῦ σημαντικοῦ τούτου φρουρίου. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις ἤθελε νὰ ἦναι παρὼν ἐκεῖ, καὶ ἐκτὸς τούτου ἦτο δυσαρεστημένος κατὰ τῆς ἐν τῷ μεταξύ εἰς Ἄργος μεταβιβαθείσης κυβερνήσεως, ἤρεσεν τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, λόγῳ μὲν, ὅτι ἦτο παρκαπολὺ ἐξησθεμισμένος ἕνεκα τῆς ἀναχωρήσεως πολλῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Στερεάν, πράγματι δὲ, διότι ἠπεῖλει τοὺς προύχοντας καὶ ἤθελε πάντως νὰ ἐκβιάσῃ αὐτοῖς διὰ τῶν ὄπλων ὅ,τι ἐξελάμβανεν ὡς δικαίωμα του.

Ἐν τῷ μεταξύ ὠρίμασαν τὰ ἔργα τῶν Τούρκων, οἵτινες δεδεμένοι εἰσέτι εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα παρσκευάζοντο νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἀνατολικήν. Καὶ ἐκεῖ δὲ ὑπῆρχεν ἕρις καὶ διάστας μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ κυβέρνησις ἐν Κορίνθῳ, οὔτε ὁ ἐν Λεβαθεΐα ἐγκαθιδρυμένος Ἄρειος Πάγος ἠδυνήθησαν νὰ θεραπεύσωσιν. Ἡ τελευταία αὕτη ἀρχὴ οὕσα κυρίως πλῆντικόν τι δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπισκόπου Ἀταλάντης, ἐκλελεγμένη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀμφίση συνελεύσεως διὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔχουσα τὴν ἐντολὴν παρὰ τῆς κυβερνήσεως νὰ περιστέλλῃ τὰς καταχρήσεις καὶ νὰ ἐξαπλώῃ τὸ δίκτυον τῆς διοικήσεως, κατήντησεν ἕνεκα τῶν περιστάσεων ἐπίσης τοπικὴ κυβέρνησις. Στρατηγὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις εἶχε μετὰσχει τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον τῆς ἀποτυχούσης ἐκστρατείας εἰς Εὐβοίαν, ἔπειτα δὲ ἐπερίμεναν ἐπὶ τῶν λοκρικῶν καὶ ρωρικῶν ὁρέων ἐπιχειρήσεις

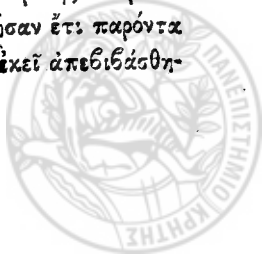

ἐκ Πελοποννήσου, αἵτινες περιωρίσθησαν εἰς 700 περίπου ἄνδρας ὑπὸ τὸν Νικήταν καὶ Ζαχαρόπουλον. Ἄμχ δ' ἀφοῦ ἔφθασαν οὗτοι, ἐπεχείρισαν νὰ κινηθῶσι κατὰ τῆς Ἰπάτης καὶ Λαμίας, αἵτινες ἦσαν τὰ ἐρείσματα τῶν Τούρκων ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Σπαρχιοῦ, καὶ διεπολέμησαν τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μαῖιον ἄνευ τιμῆς πλεονεκτημάτων. Ὅτε δὲ νῦν ἔφθασεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰψηλάντης, καὶ οἱ ὀπαδοὶ του ἐν ἀπερισκέπτῳ ζήλῳ ἀπήτουν ν' ἀναγνωρισθῆ ἑὺτος ὡς ὁ νόμιμος ἀρχιστράτηγος, ἤλθαν ἀναφανδὸν εἰς ῥήξιν μετὰ τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅστις οὐδένα ἠνεύχετο ἀντίζηλον, κυβένησιν καὶ Ἄρειον Πάγον ἐμίσει ὡς σώματα καλαμιωράδων, καὶ ἤθελε νὰ στερεώσῃ ἑαυτῷ ἐν τῇ γῆρα βίαιαν δεσποτείαν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ διηρέθησαν καὶ ἐσχημάτιζαν κόμματα, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἤθελε νὰ υποταχθῆ εἰς τὰ ἄλλα. Εἰς μάτην ἡ κυβέρνησις προσεκάλει τὸν Ἰψηλάντην νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον· εἰς μάτην διέτασσε τὸν Ὀδυσσεῶ· ἐκεῖνος ὑπέκρουσε μόνον, ἀφοῦ ἑὺτος ἐφόνευσε τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀπασταλέντας πληρεξουσίου τῆς κυβερνήσεως, ὁ Ἄρειος Πάγος ἔφυγεν εἰς Ἀμφισσαν καὶ ὅλος ὁ στρατὸς διεκλύθη ἐν ἀταξίᾳ· ὅθεν ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἑλλὰς ἦσαν αἰῶνι ἀφωπλισμένα, ὅτε οἱ Τούρκοι εἶχαν συναθροίσει πρὸς εἰσβολὴν τὰς δυνάμεις των. Συγχρόνως σχεδὸν μὲ τοὺς πρώτους ἐκ Πέτρας φυγόντας ἐφάνη ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου ὁ τσαρικός στόλος, αὐγαροτούμενος ἐξ 96 ἰστιαφόρων, καὶ ὁ Μοχαμεδὸν Δράμαλης διορισθεὶς πασῶς τῆς Πελοποννήσου ἔφθασε πρὸ τῶν Θεσσαυλιῶν μετὰ 30,000 ἀνδρῶν περίπου, ἐξ ἧν τὸ τρίτον ἦσαν ἱππεῖς, καὶ 6000 τηλεβόλων. Ὁ Δράμαλης ἀνὴρ ἠραῶς ἐξ ἀτυχοῦς σέιογκείας, Μακεδὼν τὴν καταγωγὴν, προσεχθεὶς ἄλλατε ὡς βῆσι εἰς ἄνδρα ἰσχυρὸν ἐν Δράμῃ καὶ παρὰ τὰς ἄχθας τοῦ Στρυμόνος διὰ τῶν πολέμων του κατὰ τῶν ὀρακῶν λαῶν τοῦ Αἴμου, τιμηθεὶς παρὰ θέλησιν μὲ τρεῖς ἑπτακμῶν καὶ ἀποσταλεὶς κατὰ τοῦ Ἀλη-πασῶ τῶν Ἰωαννῶν, ἦγε μετ' ἑαυτοῦ πολλοὺς ἐπιλέκτους ἄνδρας Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ

Νικήτας απέσυρθησαν μετὰ τριῶν ἕως τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν, οὓς ἤνωσε πάλιν ὁ κίνδυνος, εἰς Δαδίον καὶ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν τὴν 12 Ἰουλίου τὰς Θήβας, εἰσήλασαν διὰ τῶν στενῶν τοῦ Κιθαιρῶνος εἰς Μέγαρχα, ἀπέδιωξαν τοὺς παρὰ τὸ Γεράνιον ἰσταμένους Πελοποννησίους, καὶ ἐστρατοπέδευσαν τὴν 14 ἔμπροσθεν τῆς Κορίνθου. Ἄπας ὁ λαὸς τῆς Βοιωτίας ἔφυγεν εἰς τὰ ὄρη ἢ μετὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς Σαλαμίνα· ἐκεῖσε δὲ κατέφυγαν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῆς Ἀττικῆς· μόνον οἱ στρατεύσιμοι ἐκλείσθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει. Καὶ αὕτη μὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἀσυγκρίτως ὀχυρώτερον φρούριον τῆς Κορίνθου, τοῦ ὁποίου ἡ φρούρησις ἀνετέθη εἰς ἄθλιόν τινα ἄνθρωπον, ὀνόματι Ἀχιλλέα, ὅστις ἔφυγεν, ἀφ' οὗ πρότερον ἐφύγευσε τὸν εὐγενῆ Κιαμιλ-βέην, καὶ ὁ Δράμαλης εὗρεν ἀνοιχτὰς τὰς πύλας τοῦ δυνατοῦ τούτου πραιπυργίου.

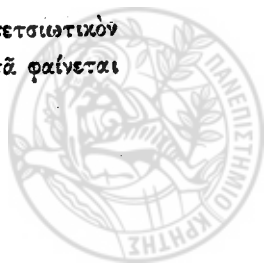
Ὁ πασσᾶς ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς εὐκόλου ταύτης ἐπιτυχίας κατέβη τὴν 21 Ἰουλίου μετὰ 10,000 περίπου ἀνδρῶν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους. Καὶ τὰ στενὰ δὲ τῶν Μυκηνῶν τόσους ὀλίγους ὑπερασπιστὰς εἶχον, ὅσον καὶ ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς μακρᾶς γραμμῆς ἀπὸ Θεσσαλίας μέχρι τοῦ κέντρου τῆς Πελοποννήσου. Ὅσοι ἐν σπουδῇ ἠδυνήθησαν νὰ συλληθῶσι καὶ ἀντιταχθῶσι τοῖς Τούρκοις, οὐδὲ τὴν θέαν τῶν ὑπέμειναν. Τεσσαράκοντα ἰππεῖς τὴν 18 εἶχαν ἤδη ὑπάγει ἐκ Κορίνθου εἰς Ναύπλιον καὶ ἐπιστρέφει ἀνενόχλητοι. Ὁ φρούραρχος εἶχεν ἀφοπλίσει τοὺς ἐν τῇ πόλει διατρίβοντας Ἕλληνας, διώξει ἔξω τῆς πύλης τοὺς καταγραφεῖς, καὶ δὲν ἤθελε πλέον ἂν ἀκούσῃ περὶ παραδόσεως. Πανικὸς ἦτον ὁ φόβος καὶ ἡ φυγὴ ἐν Ἄργει, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ κυβέρνησις. Ἐκεῖθεν ἐζήτησε νὰ ὑπάγῃ εἰς Τρίπολιν, ἀλλ' ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία τὴν ἀπώθησε, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐμπιστευθῇ τῷ Κολοκοτρώνη, τὰ μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ, ὅσα ἦσαν ἐτι παρόντα κατέφυγαν εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίβασθη-

σαν ἐπὶ πλοίων. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄργους ἐτρέπησαν τὴν αὐτὴν ὁδὸν τῆς φυγῆς. Μκνιᾶται ἐλήστευσαν τοὺς φεύγοντας. Σπετσιῶται ἐσύλησαν τὰ ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν συνηθροισμένα σκεύη καὶ τὰ ἐκ τῶν μοναστηρίων πρὸς δημοσίας ἀνάγκας ληφθέντα χρήματα. Ἐφαίνετο δ' ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ἡμέρα τῆς διαλύσεως, ἡ ἡμέρα τῆς καταστροφῆς.

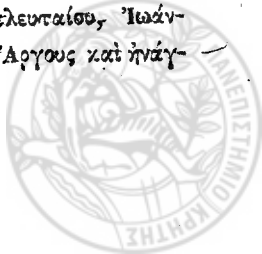
Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, συμπαρασυρθεὶς καὶ αὐτὸς μέγχι Λέρνης, συνῆλθε πρῶτος εἰς ἑαυτὸν, συνήθροισε περὶ τοὺς διακοσίους ἄνδρας, ἔκαυσε τὰ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἄργους ὑπάρχοντα σιτηρὰ, μετεκόμισεν ἐκ τῶν χωρίων καὶ τῆς πόλεως, ὅσα τρόφιμα εὔρεν ἐπὶ τοῦ ὀρεινοῦ φρουρίου Λαρίσσης, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐρείπιον τοῦτο, ὅπερ πρὸ αἰώνων ἤδη ἦτο φρούριον τοῦ Ἄργους, εἶχε πάλιν κτισθῆ ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἔμενον ἐγκαταλειμμένον ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ μεταβεβλημένον ἐκεῖ εἰς σωροῦς. Σχεδὸν ἄνευ ὀπλων, ἄνευ ὕδατος, ἄνευ ἀρκούντων τροφίμων ἀπεφάσισε ν' ἀντισταθῆ τοῖς πολεμίοις. Ἡ πράξις αὕτη ἀνίκει εἰς τὰς γενναιοτέρας καὶ ἀποτελεσματικωτέρας ἐκδουλεύσεις τοῦ ἀγῶνος τούτου. Ὡς προσεδόκα καὶ ἐπεθύμει, ἤλκυσε τῶ ὄντι τὴν προσοχὴν τοῦ Δράμαλι ἀπὸ τῶν Μύλων καὶ ἀποθηκῶν τῆς Λέρνης ἐφ' ἑαυτὸν. Τὴν 26 εἰσῆλθεν ὁ πασσᾶς εἰς τὴν καιομένην πόλιν, καὶ προσεκάλεσε τὸ φρούριον νὰ παραδοθῆ. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπέρριψε τὴν πρόσκλησιν, καὶ δὲν ἔκρυψε τοῖς ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένοις τὸ ὄνομά του, ὅπερ ἀνύψωσε τὴν ἀξίαν τῆς πράξεώς του καὶ ἐξεδήλωσε τὴν πρόθεσίν του. Τούτῳ προσετέθησαν ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ δύο υἱοὶ τοῦ βέη τῆς Μάνης, ὥστε ἅπασα ἡ φρουρὰ συνεχροτεῖτο ἐξ 800 ἀνδρῶν. Ἐκράτησαν δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τὸ φρούριον Μοῆν καὶ μίαν θέσιν παρὰ τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης, ἧτις μετ' ὀλίγον ἐνισχύθη ἐκ 1200 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κολλιόπουλον.

Ὡς εἰάν μὴ ἤρκει τὸ κακὸν, τὴν 28 πλοῖον σπετσιωτικὸν ἔφερε τὴν εἰδησιν ὅτι ὁ στόλος τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ φαίνεται

παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου. Ἡ εἶδησις αὕτη ἐπάγωσε τὰ θάρρος καὶ αὐτῶν τῶν γενναιοτάτων. Ἐὰν ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ὁ στρατὸς ἐνήργουν τότε ἀπὸ κοινοῦ, ἡ Ἑλλάς κατεστρέφετο. Ἀλλ' ὁ στόλος παρέπλευσε μόνον διευθυνθεὶς εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν.

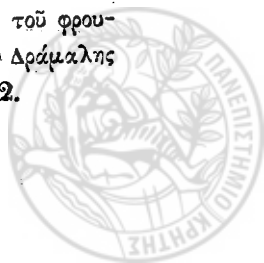
Ὁ Δράμαλης ἐλπίζων νὰ κυριεύσῃ εὐκόλως τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους ἔπαυσε τὰς κινήσεις του, καὶ ἀπώλεσε τὸν κρισιμώτατον καιρὸν. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀφοπνίσει ἐν τῷ γέροντι Κολοκοτρώνη, ὁ ἀρχαῖος καρτερὸς θυμὸς· «Ἀθεόφοβε», τῷ εἶχε γράφει ὁ Ὑψηλάντης, «ἐπῆρες τὴν πατρίδα εἰς τὸν λαίμον σου· οἱ Τούρκοι εἶναι εἰς Κόρινθον καὶ αὐριὸν φθάνουν ἐδῶ (ἐν Ἄργει) θὰ τὸ εὕρῃς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως!» Ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἤδη πέμψει εἰς ὅλα τὰ ὄρη· «Τρέξατ' ἐδῶ, τρέξατε! Ὁ Θεὸς ἔρριψεν εἰς τὰς χεῖράς μας τὸν ἐχθρόν!» ἔγραφε, καὶ μετ' ἀλίγας ἡμέρας εἶχε συναθροίσει παρὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον ἐπὶ τῆς ἑσθῆς τῆς Τριπόλεως πρὸς τὸ Ἄργος 10,000 ἀνδρῶν. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τῆς πατρίδος οὗτος, ὁ ἐκ τῶν περιστάσεων προσφερόμενος δικτάτωρ, ἀνεδείχθη ὑπὸ τῆς Ἑλλησποννησιακῆς Γερουσίας ἀρχιστράτηγος, προσεκάλεσε τὴν κυβέρνησιν, ἐξ ἧς ἀπέπεμψε τὸν Θεόδωρον Νέγγρη, Ἰωάννην Κωλέττην καὶ τινὰς ἄλλους, ἀνεσαρέθη μετὰ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλου περὶ τῶν πρακτικῶν μέτρων, κατέσχευεν ὅλας τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τῆς παιδιάδος μέχρι τῆς Τριπόλεως, ἔπεμψε τὸν Νικητῆν μετὰ 3,000 ἀνδρῶν εἰς τὸ μεταξύ Ἄργους καὶ Κορίνθου ὄρος, ἐν ἀποκόφῃ τοῖς Τούρκοις τὴν κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίαν, καὶ ἔφρασε μετὰ τῶν ἐπιλοίπων 6,000 περίπου ἀνδρῶν λήξαντας τοῦ Ἰωυλίου παρὰ τὸν Ἑρατῖνον μεταξὺ Ἄργους καὶ Λέρνης. Ἐκεῖ ἔστησε τὰ στρατοπέδον του, ὅπου ἀπῆλθαν καὶ ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Πόνος καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ἀφήσαντες τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου διὰ τὰς ἀλίγας ἡμέρας, καθ' ἃς ἐδύνατο εἰσεῖτε νὰ ἀντιβῆ, εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ τελευταίου, Ἰωάννην. Τὴν 2 Αὐγούστου πρῆλθαν κατὰ τοῦ Ἄργους καὶ ἠνάγ-

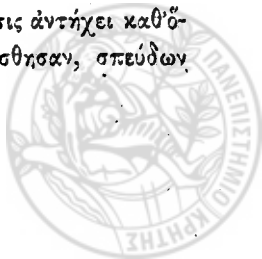
κασαν τὰ τουρκικὰ στίφη, ἅτινα ἐνέκειντο τῷ φρουρίῳ, νὰ παλεμήσωσι μετ' αὐτῶν ἠττήθησαν μὲν τότε, ἀλλ' ἀπὸ λίαν ἀσφαλοῦς θέσεως ἠνόχλουν ἀπαύστως τὸν ἐχθρὸν, καὶ αἱ ἀποθῆκαι εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης ἔμειναν ἀσφαλεῖς, ἐνῶ καθ' ἐκάστην τὰ τρόφιμα ἐγίνοντο σπανιώτερα, διότι οἱ Μανιάται ὑπὸ τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ οἱ Ἀργεῖοι ὑπὸ τὸν Τσόκρην καθ' ὧρων ἀκαταπαύστως εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ ἐπυρπόλουσαν πᾶν ὅ,τι εἶχε διαφύγει τὰς προτέρας καταστροφάς· ἔμπροσθεν δὲ πάσης στενῆς ἀτραποῦ ἐπὶ τῶν ὄρεων ἴστατο ὁ γέρον Κολοκοτρώνης, καὶ ὑπερασπίζετο τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους, ὥστε ὁ Δράμαλης ἦτο συμπεπιεσμένος μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν βουνῶν. Οὕτω διεμάχοντο ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, μέχρις οὗ οἱ Τοῦρκοι κατηνάλωσαν τὰ ὅποια ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν σφάγια, ἢ συχνοφαγία ἀώρων σταφυλῶν ἐγέννησεν ἀσθενείας, ἤρχισε νὰ ἐκλείπη τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς ἀνομβρίας τοῦ θέρους, καὶ σὺν τῇ στερήσει πύξησεν ἡ ἀπέθεια καὶ ἀταξία. Ἐπίσης ἐκ τῆς Στερεᾶς οὐδὲν εἰσεφέρετο αὐτοῖς, διότι ὅσα τῶν ἐκ Θεσσαλίας βοήθημάτων διέφυγαν τὸν Ὀδυσσεά, τὰ ἤρπασαν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ χωρικοὶ τῆς Βιδυλλίας καὶ Ἐλευσίνος ἐπὶ τῶν βουνῶν τοῦ Ἴσθμου. Ὅσα ἦσαν συνηθροισμένα παρὰ τὰς Κεγχρεάς, τὰ ἤρπασεν ὁ Ἐμμανουὴλ Τομπάζης, ὅστις εἰσέπεσεν εἰς τὰς ἐκεῖ ἀποθήκας πλεύσας μετὰ στόλου ὑδραϊκοῦ. Ὅσα δ' ἔμελλον νὰ ἀποσταλῶσιν ἐκ Σικυῶνος καὶ Κορίνθου εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους, δὲν διέφυγαν τὸν Νικήταν, ὅστις κατεῖχεν ὅλας τὰς στενωποὺς ἀπὸ Κυλλήνης μέχρις Ἀραχναίου.

Τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους ἐγκατελείφθη μὲν ἐν τῇ νυκτὶ τῆς 4 Αὐγούστου ὑπὸ τῆς φρουρᾶς, ἀλλ' ὁ Δράμαλης οὐδὲ κοιλὸν σίτου εὔρεν ἐν αὐτῷ. Καὶ τὸ Ναύπλιον δὲ, καίτοι κατεῖχето ὑπὸ τοῦ Μαχμοῦδ-πασσᾶ, οὐδεμίαν τῶ ἔδωκε βοήθειαν, διότι τῆς πόλεως οἱ κάτοικοι, ἐπικαλούμενοι τὴν σύμβασιν τῆς 30 Ἰουνίου, τῷ ἔκλεισαν τὰς πύλας καὶ τὰ τηλεβόλα τοῦ φρουρίου τοῦ λιμένος ἀπέκρουον τοὺς προσερχομένους. Ὁ Δράμαλης

δὲν ἠδύνατο νὰ χρονοτριβῆ ἐν τοιαύτῃ θέσει. Ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς τοῦ Ναυπλίου τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ εἰσβάλῃ μετὰ τοῦ ἐνὸς μὲν μέρους τοῦ στρατοῦ του εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης, μετὰ δὲ τοῦ ἐτέρου εἰς τὴν οὐχ ἦττον εὐφρονον κοιλάδα τοῦ Φλιοῦντος, καὶ οὕτω νὰ διαίρῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' ὁ Δράμαλης ἐλπίζων εἰς τὸν στόλον ἐπροτίμησε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὸν Κόρινθον. Ὅθεν τὴν 6 Αὐγούστου διέταξε τὸ πεζικόν του νὰ λάβῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν Ἄγ. Γεώργιον, ὅστις κεῖται πλησίον τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Φλιοῦντος, ἐν δὲ μέρος τοῦ ἱππικοῦ ἐκ Μυκηνῶν νὰ διέλθῃ τὰ Δερβενάκια. Ἐκεῖνο μὲν διέφυγε, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν τὸ ἐπρόφθασαν ἐγκαίρως, ἀλλὰ τοῦτο ἐξερχόμενον τῆς πεδιάδος τῶν Κλεωνῶν ἐπρόσκοψεν ἐπὶ τὸν Νικήταν καὶ Ὑψηλάντην, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἱππέων τούτων ἐφρονεύθη ἀνυπεράσπιστον διὰ τοῦ πυρὸς τῶν ὀπισθεν βράχων καὶ σωρῶν λίθων τοποθετημένων Ἑλλήνων. Τὴν 7 ὁ διοικητὴς τῆς Κορίνθου ἐπορεύθη μετὰ τινων τηλεβόλων πρὸς ἀπάντησιν τοῦ Σαρασκιέρου εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν, ἀλλ' οὗτος ἐξέλεξε τὴν 8 τὴν κακὴν ἀτραπὸν ὑπὲρ τὸ Ἁγινόριον, ἐλπίζων ὅτι ἡ κυρία δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἔμενε πρὸ τῶν Δερβενακίων. Ἐπὶ τοῦ Ἁγινόριου ἴσταντο ὁ ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὁ Νικήτας καὶ ὁ Παππᾶ-Φλέσσας ἔδραμανέκεισε μετὰ 2,000 περίπου ἀνδρῶν, καὶ ἐκλείσαν τὸν πασσᾶν ἐντὸς τοῦ τραχυτάτου τόπου τῆς ὄρεινης ἀτραποῦ. Ἐκεῖ ἐφθάρησαν τὰ ἄβρυλα συμπεπιεσμένα στίφη, καὶ ὁ Δράμαλης μετὰ μικροῦ μέρους διεξέπεσεν εἰς τὴν πεδιάδα. Τὸ ἱππικόν του κατεστράφη μέχρις ὀλίγων ἑκατοντάδων ἀνδρῶν, οἵτινες ἢ ἔφθασαν μετ' αὐτοῦ εἰς Κόρινθον, ἢ ἔφυγαν ὀπίσω εἰς Ναύπλιον. Αἱ κάμηλοί του, τὰ ὑποζύγια, οἱ ἵπποι, τὰ ὄπλα καὶ τὰ σκεύη του ἐγέμισαν τὰς ἀγορὰς τῆς χερσονήσου.

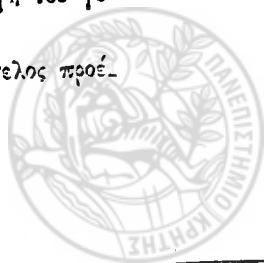
Μετὰ τὴν κρίσιμον ταύτην νίκην ἀγαλλίασις ἀντήχει καθ' ὅλην τὴν χώραν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν, σπεύδων

ἕκαστος νὰ πωλήσῃ τὸ μέρος τῶν λαφύρων του, ἢ νὰ τὸ φέρῃ πρὸς τοὺς οἰκείους. Μόνος ὁ Ὑψηλάντης καὶ Νικήτας μετέβησαν ἐκ Πιάδας εἰς τὸν Ἴσθμὸν, ἵνα δεσμεύσωσι τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κορίνθου, καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ τελευταίου ἐπολιόρκησεν αὐτὸς μετ' ὀλίγας ἑκατοντάδας τὸ Ναύπλιον. Ὁ Πετρόβρης κατεῖχεν ἔτι τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης καὶ τὴν πτωματοσκεπῆ πεδιάδα τοῦ Ἄργους. Δὲν ἔλειπον δὲ συμπλοκαὶ, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν σπουδαίους τινὰς ἄνδρας, οἷον τὸν προσηρμημένον ἀδελφὸν τοῦ Νικήτα· ἀλλ' ὁ κύκλος περὶ τὸν Δράμαλιν ἐγένετο ὀλονὲν στενώτερος, καὶ ὁ ἀφανισμὸς του ἦτο προφανής.

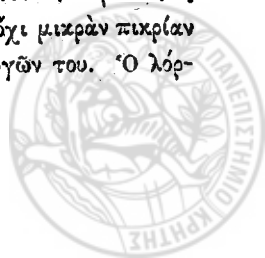
Ἐνῶ διὰ τὴν ἀβουλίαν τῶν μὲν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν ἐτέρων, διὰ τοῦ καύσωνος, πολέμου καὶ λοιμοῦ ἀπώλεσεν ὁ Σουλτάνος λαμπρὸν στράτευμα μετ' ὄλων τῶν ἀρχηγῶν του, ὁ αἰγυπτιακοτουρκικὸς στόλος κατέτριβε τὸν καιρὸν ἔμπροσθεν τῶν Πατρῶν διὰ τὴν ἀνικανότητα τοῦ ναυάρχου. Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἡ κυβέρνησις ἐνησχολεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικεῖς τὸ νὰ τιθασεύσῃ τοὺς φύλακας τῶν φρουρίων τοῦ Βοσπόρου καὶ τοὺς Γενιτσαίρους, ἐξ ὧν ἐκεῖνοι, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Γιαμάκοι, καὶ πέντε Ὅρται τῶν δευτέρων ἐξώκελλον εἰς ἀντιστάσεις καὶ παρεκτροπὰς τοιοῦτου εἶδους, ὥστε ὁ Σουλτάνος ἠπέλιπεν, ὅτι θὰ τοὺς διαγράψῃ ἐκ τῶν καταλόγων τῶν Γενιτσαίων καὶ θὰ τοὺς ἐξορίσῃ ἐκ τῆς πρωτεύουσας. Τοῦτο τὸ Χὰτ-Σερίφιον ἔφερε τὴν ἐνέργειάν του· βαθυτάτη ἡσυχία ἐπηκολούθησε τὰ σασιαστικὰ κινήματα, ἅτινα εἶχαν διασπείρει παντοῦ φόβον καὶ τρόμον. Πέντε ἕως ἑξ̄ χιλιάδες ἐνόχων ἐφυλακίσθησαν, ἐξωρίσθησαν, ἢ ἐθανατώθησαν καὶ τινες ἀφανθὸν ἐν τοῖς ὁδοῖς κατεκόπησαν. Διετάχθη δὲ ὁ ἀφοπλισμὸς ὄλων τῶν Μουσουλμάνων, τῶν ὑπὸ τὰ δεκαοκτῶ καὶ ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς προεισαγωγὴ τοῦ γενικοῦ ἀφοπλισμοῦ.

Ἐν ταῦτοις ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ Διάγγελος προσέ-

βησαν εἰς τὰ ἐν Βιέννῃ ἀποφασισθέντα βήματα. Τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον προδήλως ὑπεχώρησε καὶ ἀφῆκε τὴν πρωτοβουλίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ Ἀγγλικόν. Ἄλλως τε καὶ ὁ λόρδος ἔλαβε τὰς ὁδηγίας του διὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, εἰς ὃν ὁ Λονδονδερέβης ἀνέθεσεν ἄνευ δυσπιστίας τὴν διεξαγωγὴν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου. Ἡ Πύλη κατεπλάγη πράγματι ἐκ τῆς ἀπειλῆς τῆς Αὐστρίας, ὅτι θὰ παύσῃ τὴν μεσολάβησίν της, καὶ ἡ ὁμόφωνία τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Αὐστρίας, περὶ τῆς ἐπὶ πολὺν ἤθελε ν' ἀμφιβάλλῃ, τῇ ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν. Ἵνα δὲ μὴ δεῖξῃ ὅτι ὑποχωρεῖ, ἔπραξεν ἀφ' ἑαυτῆς ὅ,τι ἐνόμισεν ἀρκοῦν πρὸς καθυσύχασιν τῶν συμμάχων. Μετεκάλεσε δηλονότι ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν τὰ ἀσιατικὰ στρατεύματα, καὶ μετ' ὀλίγον τὰ πλεῖστα τῶν ἐπιλοίπων, καὶ προητάμασε τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσποδάρων μετὰ τῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐλθόντων Βογιάρων, τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη μετὰ τιμῶν.

Τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ὑποχωρήσεως, ἀνυψωθέντα ἐν Πετροπόλει ὑπὸ τοῦ λόρδου Στρακγφόρδου, συνετέλεσαν ὄχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ καταπείσωσι τὸν αὐτοκράτορα ὑπὲρ τῶν προτάσεων τοῦ Μεττερνίχου. Ἡ ἐπιρροή τοῦ Καποδιστρίου κατέπεσε πολὺ, καὶ ἡ τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου ἠύξησε. Μόνον ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Διδανίου ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τὴν σχέσιν ταύτην. Αἱ δυσκολίαι τῆς διαπραγματεύσεως μετὰ τῆς Πύλης ἐπήγαγον κυρίως ἐκ τούτου, ὅτι αὕτη ἐφοβεῖτο πολὺ μᾶλλον τοὺς ὑπάρχουσας τῆς ἢ τὴν Ῥωσσίαν. Γράμματα ἐξ Ὀδησοῦ καθυσύχασαν μὲν αὐτὴν περὶ τῆς πιθανότητος τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὡς ἐκ τούτου οἱ διαπραγματευόμενοι ἐστερηθήσαν τὸ δραστικώτερον αὐτῶν μέσον. Διότι δὲν ἠλπίζον νὰ προχωρήσωσι, χωρὶς νὰ παράσχωσι αὐτῇ πραγματικὸν συμφέρον, ἢ τουλάχιστον νὰ ἐπιδείξωσιν ἀντὶ τούτου ἄλλο. Ἐκτὸς τούτου ἡ πυρπόλησις τοῦ στόλου τοῦ Καπουδάν-πασσᾶ ἐνέσταξεν ὄχι μικρὰν πικρίαν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὑπουργῶν του. Ὁ λόρ-

δος Στραχηφόρδης απέστειλε τὰς παρατηρήσεις ταύτας πρὸς τοὺς πληρεξουσίους τῶν πέντε Δυνάμεων, οἵτινες συνήλθον κατὰ τὸν Ἰούνιον ἐν Βιέννῃ. Συμφώνως πρὸς τὰς προτάσεις, ἃς εἶχε φέρει ὁ Τατιτσέφ εἰς Πετρούπολιν, ὁ Ἀλέξανδρος παρήγγειλε κατὰ τὸν Μάϊον ἐτι πρὸς τοὺς ἐν Βερολίνῳ, Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις πρέσβεις αὐτοῦ, νὰ προσκαλέσωσι τὰς Δυνάμεις, ἵνα παραγγείλωσι πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους ἑαυτῶν ἐν Βιέννῃ, νὰ ἔλθωσιν εἰς συνδιαλέξεις μετὰ τοῦ Βαλλῆ Τατιτσέφ, ἀποσταλησομένου καὶ αὐθις ἐκεῖσε, καὶ μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ, περὶ τῶν καταλληλοτέρων μέσων πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ λόρδου Στραχηφόρδου, ἥ, ἐὰν ἡ ἐνέργεια τούτου δὲν τελεσφορήσῃ, πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐν τῷ αὐστριακῷ ὑπομνήματι ἀναφερομένων βάσεων τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης δι' ἄλλου τρόπου.

Ὁ Τατιτσέφ ἐπανῆλθε τὴν 11 Ἰουνίου εἰς Βιέννην, καὶ ἔφερε τὴν ἐπικύρωσιν ὄλων τῶν προσδοκιῶν τοῦ αὐστριακοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ ἡ ἀποστολὴ ὀθωμανοῦ πληρεξουσίου εἰς οἰονδήποτε μέρος τῆς ῥωσικῆς χώρας ἦσαν αἱ μόναι ἀπαιτήσεις, ἀφ' ὧν ἡ Ῥωσσία ἐξήρτα τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Ὁ αὐτοκράτωρ θεώρει τὴν ἀποστολὴν τοῦ πληρεξουσίου ὡς ὑπόθεσιν τιμῆς. Ὁ δὲ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἐζήτησε νὰ περυστήσῃ τῇ Πύλῃ τὴν πρότασιν τῆς Ῥωσσίας ὡς πρῶτον βῆμα πρὸς συνδιαλλαγὴν, κατὰ τὸ ὁποῖον αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῆ, ἐὰν ἄλλως ἔκρινε κατὰ τι ἄξιον νὰ μὴ κηλιδώσῃ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν μέχρι τοῦδε ἐκπεφρασμένων φρονημάτων τῆς. Ὁ Διάγγελος παρηγγέθη νὰ ὑποστηρίξῃ ἐντόνως τὸν λόρδον Στραχηφόρδον, οἱ δὲ πρέσβεις τῆς Πρωσσίας καὶ Γαλλίας ἔλαβαν τὰς αὐτὰς ὁδηγίας. Ὅσον ἐσυμφώνουν οἱ ἐν Βιέννῃ ἀπεσταλμένοι ἐν ταῖς συνδιαλέξεσιν αὐτῶν, τόσον καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Ἐμφων δὲ ὑποχώρησις θ' ἀπέπλησεν

ἤδη τὴν Πύλην πολλῶν ἀθημονιῶν, ἀλλ' ἵνα μὴν ἐμπέσῃ εἰς μελλούσας ἀθημονίας, ἐπέμεινεν εἰς τὰς παρούσας· ἡ ἐπιμονή της εἰς τὴν περὶ δικαίου γνώμην της παρεσκεύασεν αὐτῇ νέα καὶ χείρονα κακά.

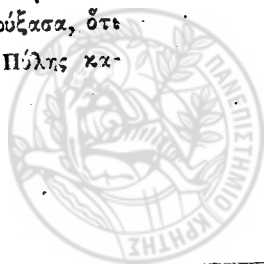
Ἡ Πύλη εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ποιήσει τὸ σπουδαῖον βῆμα τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων, παραιτήσασα τὴν προτέραν συνήθειάν της νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἡγεμόνας τούτους ἐξ Ἑλλήνων, καὶ ἐκλέξασασα ἐντοπίους, ἕνεκα εὐλόγου δυσπιστίας κατὰ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ ἵνα εὐχαριστήσῃ τὰς Ἡγεμονείας. Οἱ Βογιαῖροι Γρηγόριος Γκίικας καὶ Ἰωάννης Στούρτζας προσεκλήθησαν ὡς Ὀσποδάροι τὴν 19 καὶ 21 Ἰουλίου, ἐκεῖνος μὲν εἰς Βουκουρέστιον, οὗτος δὲ εἰς Ἰάσιον· ἐστάλη δὲ συγχρόνως διαταγὴ ὕ' ἀποσυρθῶσιν ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν ὅλα τὰ τουρκικὰ στρατεύματα μέχρι 2,000 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν ἕκαστος τῶν Ὀσποδάρων ὤφειλε νὰ λάβῃ ἀνά χιλίους.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀπεδέξατο τὰ γεγονότα ταῦτα ἐκ της εὐνοικωτέρας ὄψεως, ἣν ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν. *) Εἶχε δὲ πολλὰς ἐλπίδας, εἰάν ταῦτα ἀνεκοινοῦντο πρὸς τὴν Ῥωσσίαν κατὰ τρόπον φιλικὸν ὑπὸ τῆς Πύλης, ἀπειθυνομένης κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, καὶ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ὑπεστήριξε προθύμως τὴν γνώμην του ταύτην. Τὴν 27 Ἰουλίου ἔλαβε χώραν συνέντευξις τις μεταξὺ τοῦ λόρδου καὶ τοῦ ρέιζ-ἐφένδου. **) Ὁ Στραγκφόρδος ἐπρότεινε τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου, εἰπὼν ὅτι ὁ τύπος οὗτος θὰ ἐξασφάλιζε τελεσφόρως καὶ ἐπωφελῶς διὰ τὴν Πύλην τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ποθῆ τῆς τάξεως ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις. Ἡ μακρὰ διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἐξηκολούθησε λέγων, κατεπείγει μᾶλλον, ἢ ἡ ἀπλή ἐκπλήρωσις τῶν συνθηκῶν, καὶ δὲν πρόκειται μόνον νὰ τεθῶσιν αἱ βάσεις τῆς συμφιλιώσεως μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ γειτονικοῦ κράτους, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῆς Πύλης ἀπαιτεῖ

*) Ἰδε παράρτ. Γ. 19. **) αὐτόθι Γ. 20.

να ἀποφύγη νέας παρενοήσεις. Ἡ κυρία πηγή τῶν μέχρι τοῦδε ὑπῆρξεν ἡ παῦσις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ὅθεν ἡ Πύλη ὀφείλει νὰ σπεύσῃ νὰ φράξῃ αὐτήν. Δὲν πρόκειται νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν, τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντά της, διότι καὶ ἡ Ῥωσσία, καὶ αἱ Δυνάμεις θὰ πέμψωσι πληρεξουσίους· οὗτοι δὲ θὰ ἔλθωσι κυρίως ὄχι ὡς διαπραγματευταί, ἀλλ' ὡς κήρυκες τῆς εἰρήνης. Ὁ βεΐζ-ἑφένδης ἀντέλεξεν ἀπλῶς, ὅτι ἡ Πύλη ἔδωκεν ἤδη τὴν ἀπάντησίν της εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, καὶ δὲν ἔχει νὰ προσθέσῃ τι. Ὁ δὲ Ζανίπ-ἑφένδης παρετήρησε πρὸς τὸν ἀγγλὸν πρέσβυν, ὅτι δὲν λέγει ὅσα φρονεῖ, ἀλλ' ὅσα τὴν διέταξαν νὰ εἴπῃ. «Πρὸς τί ὁ πληρεξούσιος; Οὐδεμίαν ἔριδα ἔχομεν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Ῥωσσία μετεκάλυψε τὸν πρέσβυν της μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως, τῆς ὁποίας τὰ αἰτίαι καὶ τὰς ἀφορμὰς δὲν ὀφείλει πλέον τώρα νὰ τὰ ἐξετάσωμεν, καὶ οὕτω ἔδωκεν ἡμῖν ἰσχυρωτάτην ἀπόδειξιν περὶ τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεών της, τὴν ὁποίαν ἡδύνακτο νὰ δώσῃ, χωρὶς νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον. Δὲν εἶχαμεν ἀφορμὰς ν' ἀγαπῶμεν τὸν Στρογονόφ· ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον ὄντα θὰ διετηροῦμεν εὐχαρίστως τὸν Ῥώσσον ταῦτον πρέσβυν, διότι δὲν ἐχρειάζετο μεγάλη διορατικότης, ἵνα προῖδωμεν, ὅτι ἡ αἰφνῆδιος ἀναχώρησις αὐτοῦ, προστιθεμένη εἰς τὰς μεγαλοφώνους περὶ πολέμου ἀγγελίας, αἰτινες διέτρεχον καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις τῶν Ῥώσσων πρακτόρων κατὰ τὸ Ἀρχιεπέλαγος, θὰ ἐνεψύχουν τὴν ἀνταρσίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ θὰ ἐπέφερον τὴν χύσιν χειμάρρων αἱμάτων. Ἴνα δὲ προλάβωμεν τὰ θλιβερὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀναχωρήσεως ταύτης, ἐξεδώκαμεν τότε τὴν ἀμνηστειάν. Δύναται τις εὐλόγως ν' ἀμφισβιάσῃ, ὅτι τότε, ὅτε οἱ ἀντάρται ἦσαν ἀσθενεῖς καὶ διηρημένοι πρὸς ἀλλήλους, δὲν θὰ ἐδέχοντο προθύμως τὴν ἀμνηστειάν, εἰάν δὲν ἐνεθάρρουν αὐταὺς ἡ ἐλπίς περὶ πολέμου τῆς Ῥωσσίας καθ' ἡμῶν, ἣν αὕτη ἐνίσχυσε βεβαίως κηρύξασα, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τῶν συμμάχων ἡ διαγωγὴ τῆς Πύλης κα-

θιστᾶ εἰς τὸ μέλλον ἀδύνατον τὴν συνύπαρξιν αὐτῆς πλησίον τῶν χριστιανικῶν Δυναμῶν τῆς Εὐρώπης ;

« Ἡ Ῥωσσία ἀνακλήσασα τὸν πρέσβυν αὐτῆς προὔξενησεν ἡμῖν ὅσον κακὸν ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ. Ἐφθάσαμεν τάχα σήμερον εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε νὰ στείλωμεν πρὸς αὐτὴν πληρεξούσιον, ἵνα τὴν παρακαλέσωμεν ν' ἀποτρέψῃ ἀφ' ἡμῶν τὸ κακὸν τοῦτο, νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυν, καὶ οὕτω νὰ ἐκφράσῃ πάλιν ὅτι εἴμεθα ἄξιοι νὰ διαμέσωμεν ἐν Εὐρώπῃ ; Πληρεξούσιον ! Ἄλλ' ὁ πληρεξούσιος οὗτος πρέπει νὰ ἔχῃ πλήρη ἐξουσίαν, καὶ ποίαν πληρεξουσιότητα νὰ δώσωμεν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην αὐτῆς, διότι οὐδὲν ἔχει νὰ διαπραγματευθῆ, οὐδὲν νὰ ζητήσῃ καὶ οὐδὲν νὰ προσφέρῃ ; Αἱ συνθήκαι ὑφίστανται, καὶ δὲν δύνανται νὰ γείνωσι θέμα διαπραγματεύσεων ἡμεῖς δὲ οὐδὲν ἔχομεν νὰ ζητήσωμεν παρὰ τὰς συνθήκας, καὶ ἔχομεν ἀπόφασιν νὰ μὴ παραχωρήσωμεν τὸ παραμικρὸν εἰς ἄλλους. »

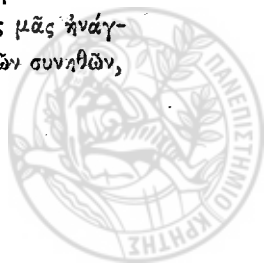
Ὁ Στρακχγόρδος ἐζήτησε νὰ καταδείξῃ, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον νὰ θεωρήσῃαι τὸ παρελθὸν ὡς παρελθὸν, καὶ νὰ φροντίσωσι περὶ τοῦ μέλλοντος. Μετέβη ἀπαρατηρήτως εἰς τὴν ἀνάμιξιν, ὑποδείξας ὡς αἰτίαν τῶν παρενοήσεων τὸ ἀόριστον τῶν ὁρίων τοῦ προστατευτικοῦ δικαιώματος τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Τουρκίας, ὅπερ ἤδη καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως θὰ ἐγέννα ψυχρότητα μεταξύ τῶν δύο κρατῶν. Ἐθεώρησεν ὡς εὐτύχημα διὰ τὴν Πύλην, ὅτι εὕρισκει τώρα τὴν εὐκαιρίαν νὰ παύσῃ τοῦτο ἅπαξ διὰ παντός, καὶ νὰ τὸ ἐκριζώσῃ. Ἡ σημερινὴ πολιτικὴ σας πρέπει νὰ ἴηαι ἡ ἐξῆς : « Νὰ λησμονήσητε τὸ παρελθὸν, νὰ ὠφεληθῆτε ἐκ τοῦ παρόντος καὶ νὰ ἐξασφαλίσητε τὸ μέλλον σας, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀποστολὴ πληρεξουσίου· λέγετε ὅτι οὐδὲν ἔχετε ν' ἀπαιτήσητε παρὰ τῆς Ῥωσσίας· ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκφράζετε πολυειδεῖς ἀξιώσεις. Διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐνὸς πληρεξουσίου θ' ἀποκτήσητε τὰ πλεονεκτήματα συνθήκης ἀποφύγον-

τες τὰς δαπάνας πολέμου· διὰ τῆς προεργασίας ταύτης θὰ δυνηθῆτε ἀμέσως ν' ἀνανεώσητε τὴν φιλίαν μετὰ τοῦ ἐπανερχομένου εἰς Κωνσταντινούπολιν ῥώσσω πρέσβως, χωρὶς νὰ ἀνακινήσητε δυσάρεστα πράγματα.» Ἐζήτησε προσέτι νὰ ἀντικρούσῃ τὰς ἐκ σφαλερᾶς ἰδέας περὶ ἀξιοπρεπείας πηγαζούσας ἐνστάσεις, καὶ ἐσυμβούλευσε τῇ Πύλῃ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ πληρεξουσίου προέρχεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας, καὶ εἶναι ὄρος τὸν ὀπρῖον αὐτὴ ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ῥωσίαν.

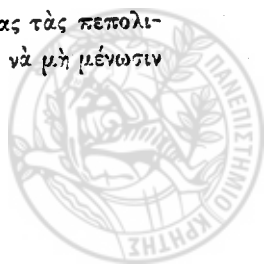
Ὅλοι οὗτοι οἱ λόγοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μεταπέισωσι τὴν Πύλῃν. «Κρίμα», ἀπεκρίθη ὁ Ζανίπ-ἐφένδης, «ὅτι ὁ φίλος μας ὀφείλει νὰ ὑπερσπιθῇ τόσον σαθρὰν ὑπόθεσιν. Κρίμα ἐτι μᾶλλον, ὅτι θέλει νὰ γινώσκῃ κάλλιον ἡμῶν αὐτῶν, ἂν ἔχωμεν ν' ἀπαιτήσωμέν τι ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας. Ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν οὐδαμῶς ἀξιούμεν παρὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἐὰν πέμψῃ πάλιν ἐνταῦθα πρέσβυν, θὰ τὸν δεχθῶμεν φιλικώτατα· ἀλλὰ θέλομεν νὰ ἐμμείνωμεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν συνθηκῶν. Οὐδεμίαν δὲ συνθήκην μᾶς ὑποχρεοῖ νὰ προσκαλῶμεν τὴν Ῥωσίαν διὰ πληρεξουσίου πρὸς ἐπανάληψιν τῶν σχέσεων, ὅταν αὐτὴ τὰς διακόψῃ αὐθαίρετως. Οὐδὲν ἀξιούμεν, οὐδὲ προσδοκῶμεν παρὰ τῆς Ῥωσσίας· οὐδὲ ἐξαιτούμεθα τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τῶν δικαίων ἀπαιτήσεων, ἃς ἡμεῖς βεβιαίως θὰ ἀπευθίναμεν πρὸς τὴν Ῥωσίαν. Ὑπεστηρίξατε τάχα τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων; Μᾶς εὐχαριστήσατε τοῦλάχιστον ὅτι ἀνεβάλαμεν τὴν ἀπαιτήσιν μας ταύτην; τί τέλος θὰ ἔχῃ ἡ διαπραγματεύσεις; τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, καθ' ὅσον ὠφελοῦσι τὴν Ῥωσίαν; ἀλλ' εἶναι ἤδη ἐκπεπληρωμένοι, ἢ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν; Ἄλλ' ἐμπιστεύομεθα εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ δὲν ἔχομεν χρεῖαν τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων. Ὑπεφέραμεν τὴν ἀνάμιξίν σας, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις μᾶς ἠνάγκαζον ν' ἀνασεύλωμεν τὴν ἐκτέλεσιν ὀρισμῶν τινῶν τῶν συνθηκῶν,

αἴτινες διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν γενικὴν ὑμῶν ἐγγύησιν . . . Ἄλλ' ὅταν ὁ λόγος ἐκλείπῃ, ἐκλείπει καὶ ἡ ἀνάμιξις. Ἐμεθὰ Δύναμις ἀνεξάρτητος, καὶ ἔχομεν, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη, τὸ δικαίωμα νὰ κανονίζωμεν μόνοι τὰς ἐσωτερικὰς ἡμῶν ὑποθέσεις. Δὲν ἔχει ἡ Μεγάλῃ Βρεττανία ἑκατομμύρια Μουσουλμάνων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐν τῇ Ἰνδιᾷ; Ἐὰν οὗτοι ἐπανίσταντο, θὰ ἠνέχεσθε σεῖς τὴν ἀνάμιξίν μας, ἢ θὰ ἐπέμπατε ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει ἡμῶν πληρεξούσιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα διαπραγματευθῇ περὶ τῶν μέτρων, ἅτινα θὰ ἤρεσκον ἡμῖν νὰ ἐπιτρέψωμεν νὰ λάβητε κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν; Ὁ αὐτοκράτωρ θέλει τῶ ὄντι τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ τινὲς τῶν συμβούλων τοῦ ἐπιθυμοῦν τὸν πόλεμον. Μέχρι τοῦδε αἱ ραδιουργίαι τῶν ἀπέτυχον, διὰ τοῦτο τρέπονται νέαν ὁδόν. Ἡξεύρουσιν ὅτι ὁ πληρεξούσιος ἡμῶν θὰ πέρριπτε τὴν ἀπαιτήσιν τοῦ νὰ ἐπιτρέψωμεν τὴν ἀνάμιξιν, τοῦτο δὲ θὰ ἐπέφερε τὴν δικασιπὴν τῶν διαπραγματεύσεων ἐφ' ἡμᾶς δὲ τότε θὰ ἐπιπτεν ὅλον τὸ πταῖσμα· θὰ παρίστανον εἰς τὰ ἔμματα τῆς Εὐρώπης ἡμᾶς μὲν ὡς ταραξίας, τὸν δὲ πόλεμον ὡς ἀναγκαῖον. Ὅστις ἔχει εἰς χεῖρας ὡς ἡμεῖς τὸν μῖτον ὄλων τῶν μυστικῶν προπαρασκευῶν τῆς ἐλληνικῆς ἀνταρσίας, δὲν δύναται νὰ ἀπατηθῇ κατὰ τοῦτο.

«Δὲν εἴμεθα ἐν τῶ δικαίωματι ἡμῶν; Ὅχι μόνον δὲν προσαιτοῦμεν ξένην ἀνάμιξιν, ἀλλὰ μάλιστα ἐπιμόνως παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἀπχλλάξῃτε τῆς ὑπηρεσίας ταύτης. Κάλλιον παντὸς ἄλλου γινώσκουμεν, ὡς πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν τοὺς ὑπηκόους μας. Καὶ ἄλλοτε ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάσεις, ἀλλ' οὐδεμία χριστιανικὴ Δύναμις ἀνεμίχθη εἰς αὐτάς. Τότε δὲ τὰς κατεβάλαμεν καὶ τώρα πάλιν δυνάμεθα νὰ τὸ κατορθώσωμεν.

Ὁ Στραγκφόρδος ἠρνήθη ῥητῶς, ὅτι αἱ Δυνάμεις προτίθενται ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Πύλης, ἀλλ' εἶπεν ὅτι χρῆν φιλανθρωπικὰ, ἰσχύοντα εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένους χώρας, ἐπιβάλλουσιν εἰς τὰς Δυνάμεις, νὰ μὴ μὲνωσιν

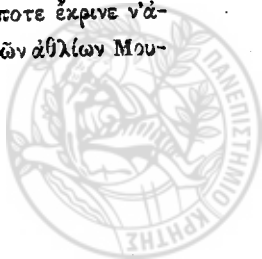

αδιάφοροι θεαταὶ τῶν ὤμοτήτων τοῦ πολέμου τούτου, τοῦ μό-
νου ἤδη ἐφ' ὅλης τῆς γῆς. Ἄλλως ὁ διοριστέος ὀθωμανὸς πλη-
ρεξούσιος θὰ ἦτο βεβαίως κύριος νὰ πορρίψῃ ὅ,τι θὰ ἔκρινεν ἄτο-
πον, ἂν καὶ αἱ Δυνάμεις δὲν εἶχον σκοπὸν νὰ προβάλλωσι τι
ἄτοπον. Τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων ἐκήρυξεν ὁ Στρακχφόρ-
δος ὡς ὑποχρέωσιν, ἧς ἡ ἐκπλήρωσις θὰ ἦτο δυσχερὴς καὶ εἰς
τὴν Πύλην καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ἐσυμβούλευσε νὰ μὴν ἐπα-
νέλθωσι πλέον εἰς αὐτήν. Ἐπέμεινε δὲ εἰς τὴν ἀποστολὴν πλη-
ρεξουσίου, καὶ ἐὰν αὕτη θὰ εἶχε μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ γνω-
στοποιήσῃ τῇ Ῥωσσικῇ κυβερνήσει τὸν διορισμὸν τῶν Ὀσπο-
δάρων. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἠρνοῦντο τοῦτο ἐπιμόνω-
 λέγοντες, ὅτι τοιαύτη γνωστοποίησις ἐσυνεπιζέτο νὰ γίνεταί
πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν, καὶ ὄχι πρὸς τὸ
Ῥωσσικὸν ὑπουργεῖον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῶρα ἐγένετο πρὸς
τοὺς ἐπιτρόπους τῆς πρεσβείας ταύτης, τὴν ἀγγλικὴν καὶ αὐ-
στριακὴν.

Ἄφου ἀπερρίφθησαν τοιοῦτοτρόπως ἅπασαι αἱ ἀπαιτήσεις
τοῦ ἄγγλου πρέσβως, ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἀνέπτυξε πόσον ἡ Πύλη
ἐξεπλήρωσε καθ' ὀλοκληρίαν τοὺς τέσσαρας ὅρους τοῦ τελεσι-
γράφου. Ἡ ἀπολογία του κατὰ τῆς ἀξιώσεως τοῦ νὰ ὑπο-
γράψῃ ἐν ἰδιαιτέρῳ ἄρθρῳ τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόχων ἀπὸ
τῶν ἀθῶων ἦτο καὶ εὐγλωττος καὶ πειστικὴ, καὶ ἐπειδὴ δει-
κνύει τὸν τρόπον, καθ' ὃν τοῦρκος μεγιστὰν καὶ ὑπουργὸς τῆς
Πύλης ἐθεώρει τὰς ὀμότητας, διὰ τὰς ὁποίας ὀλόκληρος ἡ Εὐ-
ρώπη κατεδόξα, ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα αὐτοὺς τοὺς λόγους
του· «Οὐδέποτε θὰ προσάψωμεν τῇ Πύλῃ τὸ αἰσχος τοῦ νὰ
ὑποσχεθῶμεν ἐπιστήμω, ὅ,τι ἐπιβάλλει ἡμῖν τὸ καθῆκον ὡς
ἀνθρώπων καὶ Μουσουλμάνων. Θὰ πράξωμεν δ' ὡς πρὸς τοῦτο,
ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἐπράξαμεν, καὶ ἐὰν ἡ προστατευτικὴ ἡμῶν
χεὶρ δὲν ἐδυνήθη νὰ σώσῃ πανταχοῦ τὴν ἀθωότητα, καὶ ἡ τι-
μωρὸς δὲν ἔφθασε πάντοτε τοὺς κκοποιοὺς τῆς ἀλιώτητος,
ἐπιμυρτρύμεθα ὅμως τὸν Θεόν, ὅστις ἐτάζει τὰς καρδίαις

τῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲ τοὺς δυνατωτάτους ἐποίησε παντοδύναμους. Πρώτη καὶ θερμοτάτη εὐχὴ τοῦ Σουλτάνου ἦτο, νὰ δυνήθῃ ἢ ἀκολουθήσῃ ἀπέναντι τῶν ἀπεπληννημένων ὑπηκόων του τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς καρδίας του· συχνὰ πυκνὰ προσέφερον αὐτοῖς συγχώρησιν καὶ λήθην· πανταχοῦ δὲ ὅπου ἡ προσφορά αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς πολλὰς νῆσους, ἐρρίφθη πέπλος ἐπὶ τοῦ παρελθόντος, καὶ πανταχοῦ ὅπου οἱ ὑπήκοοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὰ καθήκοντά των, ἐπεδαψίλευσεν αὐτοῖς ὁ Σουλτάνος δείγματα τῆς ἐπιεικείας του. Ἄλλ' ἔάν καὶ οὕτως οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων, ἐλπίζοντες ἐξωτερικὴν βοήθειαν, ἀπερρίψαν ἀλαζωνικῶς τὴν προσφορὰν ταύτην, τότε ἡ Εὐρώπη, ἔάν ἦναι ἀρκούντως δικαία, ἄς μὴ καταλογίσῃ τῷ Σουλτάνῳ τὸ πταῖσμα, ὅτι ἐτιμώρησεν ἐκείνους, οὓς μᾶλλον ἔπρεπε νὰ συγχωρήσῃ. Πανταχοῦ ὅπου ἐστράφησαν τὰ ὄπλα μας, ἐπέμψαμεν προηγουμένως τὴν ὑπόσχεσιν τῆς συγχωρήσεως. Ἄλλ' ὅποιαν ὑποδοχὴν εὔρον οἱ κομιστὰι τῶν λόγων τούτων τῆς εἰρήνης; ἐφρονεύθησαν ἀπανθρώπως, καὶ χλεύη ἦτον ἡ ἀπάντησις. Εἰς αὐτὴν τὴν Χίον, τὴν δυστυχῆ ταύτην νῆσον, ἧτις ἐγένετο τὸ θέατρον ἀποτροπαίων ἀταξιῶν, ὁ Καπουδάν-πασσᾶς πολλὰκις ἐπανάλαβε τὴν ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἐπιεικείας τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' οἱ ἀντάρται ἀπεκρίθησαν σφάζαντες τοὺς δυστυχεῖς Μουσουλμάνους, οἵτινες ἦσαν εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων τούτων χριστιανῶν. Δύναται τις λοιπὸν νὰ θαυμάζῃ, ἔάν ὑπῆρξεν φοβερά ἡ ἀνταπόδοσις; Οὐχ ἦττον ἡ συμφορὰ τῆς Χίου λύπης βαθυτάτης ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἄλλ' ἡ δύνατο νὰ παρηγορηται, ὅτι δὲν ἐξήρτατο πλέον ἀπ' αὐτοῦ, νὰ σταματήσῃ τὸν ροῦν τῶν ὠμοτήτων, ἀφοῦ οἱ ἀντάρται εἶχον ἀπορρίψει ἀλαζωνικῶς τὴν διὰ τῆς σφραγίδος καὶ τοῦ ἱεροῦ λόγου του ἐξησφαλισμένην συγχώρησιν. Ὁ φίλος ἡμῶν πρέσβυς πολλὰκις ἀπέτεινε πρὸς ἡμᾶς παράπονα περὶ τῆς συμφορᾶς τῆς Χίου, ἀλλ' οὐδέποτε ἔκρινε ν' ἀναφέρῃ τι περὶ τῆς οὐχ ἦττον θλιβερᾶς τύχης τῶν ἀθλίων Μου-

θουλμάνων, οἵτινες ἐν Τριπόλει, Ναυαρίνῳ, Κορίνθῳ, καὶ ἔσχα-
τως ἐν Ἀθήναις ἐσφάγησαν παρασπόνδως. Ἐρωτῶμεν αὐτὸν
ἂν αἱ ὠμότητες αὐταὶ δὲν ἔπρεπεν ἀναγκαιῶς νὰ ὠθήσωσι
τὸν λαὸν ἡμῶν εἰς τὰ ἔσχατα καὶ νὰ διεγείρωσιν ἐν αὐτῷ
τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως; Οἱ ἀδελφοὶ Μουσουλμάνοι ἔπρε-
πε νὰ ἦναι πλέον ἢ ὀλιγώτερον παρὰ ἄνθρωποι, ἵν' ἀντιστῶσι
κατὰ τοσοῦτων ἐρεθισμῶν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κυβέρνησις οὐδέ-
να κατεδίκασεν εἰς θάνατον, χωρὶς νὰ ἔχη ἀποδείξει περὶ τῆς
ἐνοχῆς του».

«Τοὺς ὁμήρους τῆς Χίου!» ἀνεβόησεν ὁ λόρδος Στρακχγφόρδος.
— «Ὁμηροὶ βεβαίως ἦσαν», ἀπεκρίθη ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, «ἐγγυη-
ταὶ δηλονότι περὶ τῆς πίστεως τῶν συμπολιτῶν των, καὶ οὗ-
τοι ἐγίνωσκον εἰς ποῖον κίνδυνον ἐξέθετον αὐτούς. Καθ' ὅλας
τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐδόθησαν ὁμηροὶ, καὶ
τοῦτο οὐδαμοῦ ἐθεωρήθη ὡς ἀπλοῦς μόνον τύπος. Ἄς ὑποθέ-
σωμεν, ὅτι χριστιανὸς στρατηγὸς λαμβάνει ὁμήρους διὰ τὴν
παράδοσιν φρουρίου, ἢ τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεώς τινος, καὶ
ἢ παράδοσις δὲν γίνεται, ἢ ἡ ὑποχρέωσις δὲν ἐκπληροῦται,
τί θὰ κάμῃ τοὺς ὁμήρους; Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, οἱ ὁμηροὶ τῆς
Χίου ἦσαν καὶ προσωπικῶς ἔνοχοι· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν
κατάσκοποι, καὶ ἔπεμπον τοῖς συνενοχοῖς αὐτῶν εἰδήσεις, ἃς
ἡμεῖς συνελάβαμεν».

«Ὁ πρέσβυς ἀπηύθυνεν ἡμῖν παραστάσεις περὶ τοῦ ἐξανδρα-
ποδισμοῦ, ἀλλὰ δὲν γινώσκει ὅτι ὁ νόμος καὶ ἡ θρησκεία ἡμῶν
ἐπιτρέπει τοῦτον; Δὲν μετέρχονται τάχα καὶ χριστιανοὶ τὸ
ἐμπόριον τῶν δούλων, ἐμπόριον ἀθλίων ἀνθρώπων, οἵτινες οὔτε
ἀντάρται οὔτε ἠττημένοι πολέμιοι εἶναι, οὔτε νομίμως ὑπο-
δεδουλωμένοι; Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς, ἀφ' οὗ πολλαὶ δυνά-
μεις ἐδίσταζον νὰ θεωρήσωσι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δουλείας,
τὴν ὁποῖαν μόνον ὁ παραλογισμὸς δύναται νὰ ἐξομοιώσῃ πρὸς
τὴν παρ' ἡμῖν νόμιμον δουλείαν, ὡς μισαρὰν καὶ ἀνόσιον
ἀθемιτουργίαν. Γινώσκει προσέτι ὁ πρέσβυς, ὅτι χιλιάδες Μρυ-

σουλμάνων ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι δέσμιοι τῶν Ἑλλήνων, καὶ θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι μεγάλη διαφορά ὑπάρχει μεταξύ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡμεῖς μεταχειρίζομεθα ἐκείνους, οὓς ἡ ἄφρων ἀνταρσία ἔχει φέρει εἰς τὰς χεῖράς μας, καὶ τῶν ὠμοτήτων, ἃς οἱ ἀλαζῶνες Ἕλληνες διαπράττουσι κατὰ γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδίων, ὄσους ἡ ἀπόφασις τῆς θείας προνοίας ἐρρίψεν εἰς αἰγμάλωσιαν».

«Ἡθέλησα νὰ πραγματευθῶ ἐκτενέστερον καὶ νὰ ἐξαντλήσω τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι ἐν Εὐρώπῃ δίδει ἀφορμὴν εἰς μεγάλα ψεύδη, ἐξογκώσεις καὶ ὑπερβολικὰς εὐαισθησίας. Ἐὰν ὁ φίλος ἡμῶν πρέσβυς ἀπαιτῇ ἰδιαιτέρον ἄρθρον, ἐξασφαλίζον τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῶν ἀθῶων, τῷ ἀναπολῶ τὰ μέτρα, ἅτινα κατὰ τὰς τελευταίας τέσσαρας ἐβδομάδας ἐλήφθησαν ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ. Ἐκαντοντάδες Μουσουλμάνων ἐτιμωρήθησαν διὰ θανάτου, διότι ἐφόνευσαν ἢ ἐλῆστευσαν ἀθῶους ῥυγιάδας. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶναι δίκαιος, καὶ γινώσκει νὰ προστατεύῃ τὸν ἀθῶον ῥυγιᾶν καὶ νὰ τιμωρῇ τὸν ἐνοχον Μουσουλμάνον».

Ἡ συνδιάλεξις αὕτη ἐπερατώθη, δηλωσάντων τῶν τούρκων ὑπουργῶν, ὅτι ἡ Πύλη οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς θὰ παραδεχθῇ τὴν ξένην ἀνάμιξιν, καὶ οὐδέποτε νὰ παραβῇ τὰς συνθήκας. Ὁ Στραγκφῶρδος ἐμειονέκτει ἀπέναντι αὐτῶν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ τὴν ὑπόθεσίν του ἐπὶ νόμων, καὶ ἐπιπλέον οὔτε συμφέροντα νὰ προσφέρῃ οὔτε ἀπειλὰς νὰ ἐκφράσῃ ἠδύνατο.

Ἐνῶ ἡ εἰδησις τῆς ματαίας ταύτης συνδιαλέξεως ἀπεστέλλετο εἰς Βιέννην, ἤρχοντο ἐκεῖθεν αἱ ὁδηγαὶ πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφῶρδον, αἵτινες διέγραφον αὐτῷ τὸ σχέδιον τῆς προσβολῆς. *) Ἐχρονολογοῦντο δὲ ἀπὸ 31 Ἰουλίου καὶ περιεῖχον τὰ ἑξῆς θέματα.

1. Ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἡγεμονειῶν πρέπει νὰ γείνη ὀλοσχε-

*) Ἴδε Παράρτ. Γ. 21.

ρῶς, ὁ δὲ διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων εἶναι μέτρον ὄλως δευτερεῦον.

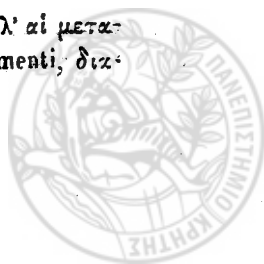
2. Ἡ Πύλη ὀφείλει, ἵνα διευκολύνη ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν πλήρη συμφιλίωσιν, νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τῶν πρέσβων τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ὅτι ἡ ἀμνηστεία εἶναι πράγμα ἀναγκαῖον, ἵνα ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀπεπλανημένους.

3. Ἐὰν ἀφ' οὗ ἡ Πύλη δώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, πρέπει νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ ἀμνηστεία κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις ἄνευ τῆς συνεργείας τῶν Δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τῆς Ῥωσσίας εἶναι ματαία.

4. Ἡ συνέργεια αὕτη προϋποθέτει προεισαγωγικὴν διαπραγματεύσιν, αὕτη δὲ τὴν ἀποστολὴν πληρεξουσίου.

5. Πᾶν μέτρον τῆς Πύλης, ὅπερ φέρει εἰς συμφιλίωσιν μετὰ τῆς Ῥωσσίας, θὰ ἐπιδοκιμασθῇ πληρέστατα ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παροραθῶσιν αἱ προειρημέναι προτάσεις.

Λαβόντες τὴν περὶ τῆς συνδιαλέξεως τῆς 27 εἶδσιν οἱ ἐν Βιέννῃ ἐνόησαν, ὅτι ἡ ἐλπίς τοῦ νὰ ὑποβάλωσι τοῖς Μονάρχαις κατὰ τὴν συνέντευξιν αὐτῶν ὑπόθεσιν πεπερατωμένην ἐματαιώθη. Ὁ Μεττερνίχος ἐπέμεινε εἰσέτι εἰς τὴν ἀμνηστείαν, διότι, καὶ ἐὰν οἱ Ἕλληες δὲν τὴν ἐδέχοντο, οὐχ ἦτον ἡ θέσις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν Πύλην θὰ ἐγένετο φιλικωτέρα. Ὁ δὲ Στραγκφόρδος ἠλπίζε νὰ λάβῃ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν αὐγούστον τὴν ὑπόσχεσιν τοῦλάχιστον τῆς ἀμνηστείας, καὶ ἔγραψε τὴν 22 πρὸς τὸν Σὶρ Ῥοβέρτον Γόρδωνα, πρέσβου τῆς Ἀγγλίας ἐν Βιέννῃ, ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου εἶχε ζητήσει νὰ ὑπάγῃ, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ λάβῃ μετ' ἑαυτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην. Ἐνεκα τούτου ἐβίαζεν εἰς νέαν συνδιάλεξιν. «Οἱ τούρκοι ὑπουργοί», ἔγραφεν, «εἶναι λογικοὶ ὅταν ὁμιλῶσι, καὶ παράλογοι ὅταν γράφωσιν. Αἱ διακοινώσεις των εἶναι μὲν καλῶς συντεταγμέναι, ἀλλ' αἱ μεταμέλειά των, τὰ κηλούμενα παρὰ ζωγράφους pentimenti, διζ-

φθείρουν τὰ πάντα· καὶ ἡ συνδιάλεξις αὐτῆ οὐδὲν ἀποτελέσ-
μα ἔσχεν, ἂν καὶ ὁ Στρακχφόρδος ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῆ
τοὺς φόβους, οὓς ἡ προσεγγίζουσα συνέντευξις τῶν βασιλέων
καὶ ὑπουργῶν ἐν Βερῶνῃ ἐνεποίει αὐτοῖς. *) Ἡ εἶδησις περὶ
τοῦ θανάτου τοῦ Λονδονδεῖρβῆ ἐπετάχυνε τὴν ἀναχώρησίν του.
Τὴν αὐτὴν ἡμέραν (5 Σεπτεμβρίου) ἡ Πύλη ἐπέδωκεν αὐτῷ καὶ
ἄλλην διακοίνωσιν, συντεταγμένην κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν προ-
φορικῶν ἀνακοινώσεων τῶν ὑπουργῶν. Ἐμεινε δὲ ἀμετακί-
νητος ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῶν συνθηκῶν. «Θέλετε τὴν διάλυσιν
τῆς ἐπαναστάσεως;» ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, «πολὺ καλὰ, τότε μὴν
ἀναμιγνύεσθε εἰς αὐτὴν οὔτε φανερὰ οὔτε μυστικά».

Ὁ Στρακχφόρδος ἀπῆλθε σχεδὸν ἀπλητισμένος ἐκ Κωνσταν-
τινουπόλεως καὶ τὴν 5 Ὀκτωβρίου ἔγραψεν ἐκ Βιέννης τὴν
γνώμην του ταύτην πρὸς τὸν Γεώργιον Κάνιγγα, τὸν διά-
δοχον τοῦ Λονδονδεῖρβῆ. **) «Ἡ πιθανότης τῆς ἐπαναλήψεως
τῶν διπλωματικῶν σχέσεων ὡς ἄμεσος συνέπεια τοῦ παρὰ
τῆς Πύλης ἀπαιτουμένου καὶ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἀπ' εὐθείας
ποιητέου βήματος ἀποκωλύει ἀκριβῶς αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ ποι-
ήσῃ τὸ βῆμα τοῦτο. Εἶναι λίαν εὐτυχῆς ὅτι ἀπῆλλάγη τῆς
ἐπιτηρήσεως καὶ ἀναμίξεως τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως, καὶ κα-
ταγίνεται πολὺ νὰ ὠφεληθῆ ἐκ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ πρὸς ἐκ-
ρίζωσιν τῶν πολυπληθῶν καὶ μεγάλων καταχρήσεων, εἰς ἃς
ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ Ῥωσσικὴ ἐπιβρόχη, διὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖ τὴν
παράτασιν τῆς παρούσης καταστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἀντέστη
εἰς τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ὤθησε τὰ πράγματά τῆς ἡ ἀνάκλησις
τῆς Ῥωσσικῆς πρεσβείας, νομίζει ὅτι τῶρα πλέον εὔρε τὸ συμ-
φέρον αὐτῆς, καὶ δὲν θέλει νὰ τὸ παραιτήσῃ. Ὅθεν σφαλερώ-
τατον εἶναι νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἡ Πύλη θὰ ζητήσῃ τὴν ἐπα-
ναληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Εἰς
ταῦτα προστίθεται καὶ ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ Σουλτάνου, ὅστις

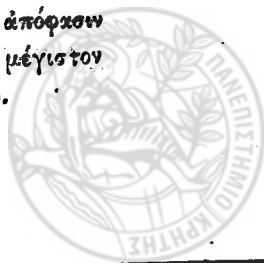
*) Ἴδε παράρτ. Γ. 22. **) Αὐτόθι: Γ. 23. α. 6.

οὐδέποτε θὰ συγκατατεθῆ νὰ παιήσῃ πρῶτος τὸ βῆμα τοῦτο, διότι θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς ἡδίκημένον, πιστεύει ὅτι ἐξεπλήρωσεν ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις τῶν συνθηκῶν, καὶ ἴσταται ἀπέναντι Δυναμείας, ἣτις ἐπιμόνωσ ἀρνείται νὰ ἐκληρώσῃ τὰς ἐδικὰς τῆς, καὶ καθ' ἑκάστην συγχωρεῖ ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐν Ἀσία ὁμόρους χώρας. Θὰ ἠπάτων τὴν κυβέρνησιν τῆς Α. Μ., ἐὰν ἐξέφραζον τὴν ἐλπίδα, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσωμεν ἐν βῆμα διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐφαρμοσθέντων μέσων.» Αὕτη τῶ ὄντι ἦτον ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῶν πραγμάτων, καὶ ἐχρειάζετο ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ πεῖρα τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ἵνα μὴν ἀπελπισθῆ.

Τὸν Σεπτέμβριον ἔφθασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἰς Βιέννην. Εὔρε δ' ἐκεῖ τὰς εἰδήσεις τοῦ λόρδου Στραγκφώρδου. Αἱ αἰτιάσεις, τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἤγειρε κατὰ πολλῶν Ῥώσων ὑπαλλήλων, τὸν ἐλύπησαν καιρίως. Ὑπεδέχθη τὸν λόρδον ψυχρῶς. Διακοίνωσις δέ τις τοῦ κόμητος Νεσσελέρωδου ἐξεδήλου τὴν αὐτὴν εὐαισθησίαν. Διαβρῆδην ἐκατηγόρουσ οἱ Ῥῶσοι τὸν λόρδον ὅτι ἐπρόδωκε τὴν τιμὴν τῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ Κάνιγχε ἀνησύχησε κατὰ τι ἕνεκα τούτου. Ὁ Στραγκφώρδος τῶ ἔγραψεν ἐκ Βιέννης τὴν 5 Ὀκτωβρίου, ὅτι ὅσον πλείωτερον ἐσυνηγόρει ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, τοσοῦτον ἐδυσφόρει κατ' αὐτοῦ τὸ Ῥωσικὸν ὑπουργεῖον, καὶ τοῦτο βεβαίως διότι, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπιθυμεῖ τὸν πόλεμον. Ἀβέλτερον δὲ θὰ ἦτο ν' ἀξιῶσι παρ' αὐτοῦ ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν ἀθωότητα τῶν Ῥώσων πρακτόρων. Οὐδεὶς τῶν πρακτόρων τούτων εἶναι καθαρὸς, καὶ κατέβαλε πολὺν κόπον ν' ἀποφύγῃ τὰς ἀποδείξεις, ἃς εἶχε συναθροίσει ὁ Κουρσὴδ-πασσᾶς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἃς ἡ Πύλη εἶχε τόσῃν διαθέσειν νὰ τῶ ὑποβάλῃ. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, ὅστις ἐθεώρει τὸν Στραγκφώρδον ὡς ὄργανον χρησιμώτατον, κατάρθρωσεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ τὸν διαλλάξῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὑπὲρ ποτε εἶχε τὴν ἀπόφασιν νὰ θεωρῆ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὡς μέγιστον

καθίκον αὐτοῦ. Ἀπέβαλε μετ' ἀποστροφῆς τὸν στοχασμὸν τοῦ νὰ προβῇ εἰς πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, ὅπου καὶ ὅπως ἂν ἀνεφαίνετο. Ἀπεστράφη μάλιστα καθ' ὀλοκληρίαν τὸν Καποδίστριαν, ὥστε οὗτος ἠναγκάσθη νὰ παραίτησῃ τὸν σκοπὸν του καὶ νὰ ἀποσυρθῇ ἐκ τοῦ πεδίου. Ὅθεν ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἄδειαν, τὴν ὁποίαν οἱ φίλοι του ἤρresκοντο νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀόριστον, τὴν ὁποίαν ὁμως αὐτὸς ἐθεώρει τοιαύτην, οἷα ἦτο, πλήρης δηλονότι παραίτησις. Ἐπέστρεψε δὲ εἰς τὰ λουτρά τοῦ Ἐρις, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπορεύθη εἰς Βιέννην. Ἐκ τῶν συμβάντων δὲ προσεδόκα νὰ δικαιολογηθῇ ὡς ὑπουργός, καὶ εἶχε δίκαιον εἰς τοῦτο, διότι αἱ προθέσεις ἐξαρκοῦν μὲν διὰ τὴν ἰδίαν συνειδησιν, ἀλλὰ μόνη ἡ ἔκβασις ἀποφασίζει περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν βουλευμάτων καὶ ὁδηγιῶν. Οἱ ἔσχατοι δεσμοί, οἵτινες συνέδεον ἔτι αὐτὸν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐλύθησαν μετ' ὀλίγον. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἰσπανίας ἀπησχόλει τότε πρὸ πάντων τὸν αὐτοκράτορα, δι' ὃ ἐπεθύμει ν' ἀπαλλαγθῆ διὰ πάσης θυσίας τῆς τουρκικῆς ὑποθέσεως.

Τοιαύτην ἔχων ἀπόφασιν ἐπορεύθη εἰς Βερώνην, διότι ἐκεῖ εἶχαν μετατοπίσει τὴν Σύνοδον, ἣτις ἔπρεπε κατὰ τὴν ἐν Λαυδάχῃ γενομένην συνενόησιν νὰ συνέλθῃ ἐν Φλωρεντία. Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα συνεζητήθη ἐν ἐμπιστευτικαῖς συνδιαλέξεσι μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, πρίγκηπος Μεττερνίχου, κόμητος Νεσσελρῶδου, Βαλλῆ Τατιτσέφ καὶ λόρδου Στραγκφόρδου, διότι ἔκριναν καλὸν νὰ μὴ τὸ ἀναμιξῶσι μετὰ τῶν λοιπῶν διαπραγματεύσεων. Ἐν τῇ τετάρτῃ συνεδριάσει τὴν 9 Νοεμβρίου *) ὁ Τατιτσέφ κατεχώρισεν εἰς τὰ πρακτικά, ὅτι ἡ ἐπανάληψις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης ἐξήρτῃτο ἐκ τῶν ἐξῆς ὄρων.

1. Νὰ κηρύξῃ ἡ Πύλη, ὅτι θέλει νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν Συμμάχων περὶ τῆς ἐγγυήσεως, ἣτις

*) 18. Παράρτ. Γ. 24.

ἔπρεπε νὰ δοθῇ τοῖς Ἑλλήσι περὶ καλλιτέρου μέλλοντος αὐτῶν, ἢ νὰ ἐπιδείξῃ σειρὰν γεγονότων, βεβαιούντων τὸν σεβασμὸν αὐτῆς πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν Ἑλλάδι.

2. Ν' ἀπευθύνῃ τῇ Ῥωσσίᾳ κατ' εὐθείαν δῆλωσιν περὶ τῆς κενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Ὀσποδάρων.

3. Ν' ἀνακαλέσῃ τὰ κωλύοντα τὴν ξένην ναυτιλίαν μέτρα.

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπαίτησιν ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεώρει ὡς ἐντιμὸν τρόπον ὑποχωρήσεως. Ἀπῆτει δὲ νὰ κηρυχθῆ ἑλευθερία ἢ ναυτιλία ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἢ τουλάχιστον νὰ κλείσῃ ἡ Πύλη τὰ ὄμματα ὑπὲρ τῆς ἰσπανικῆς, πορτογαλικῆς, σικελικῆς καὶ ἄλλων σημαίων, αἵτινες δὲν ἐδικαιοῦντο εἰσέτι εἰς τούτο. Ὁ Στραγκφόρδος ἐν τῇ πολλᾷ μνημονευθείσῃ ἐπιστολῇ τῆς 5 Ὀκτωβρίου πρὸς τὸν Κάνιγκα οὐδεμίαν ἐλπίδα εἶχε δώσει καὶ περὶ τοῦ ὄρου τούτου. Αἱ καταχρήσεις τῶν σημαίων τούτων εἶχον ἀναγκάσει τὴν Πύλην νὰ λάβῃ ἐντὸς τοῦ δικαιώματός της ὡς ἀνεξαρτήτου Δυνάμεως μέτρα, ἅτινα ἐφαίνοντο ὅτι περιώριζον τὸ ἐμπόριον τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ μόνον ἐφάριντο, διότι αἱ λοιπαὶ σημαῖαι ἐκέρδιζον, ὅτι ἔχον αἱ τῆς Ἰσπανίας, Σαρδηνίας καὶ Νεαπόλεως. Ἡ ἀγγλικὴ καὶ Ἰσπανικὴ ναυτιλία ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἠύξησε κατὰ τὸ διπλῶν. Ἐκτὸς τούτου ἡ Πύλη ἐκήρυττε πάντοτε, ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἐλεύθερον πλοῦν εἰς πᾶσαν σημαίαν, ἥτις ἤθελε νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτῆς περὶ τούτου. Παράδειγμα δ' ἐσχάτως ἦτο ἡ Σουηδία. Πρὸς τὴν Ἰσπανίαν ἐδήλωσε διὰ τοῦ Στραγκφόρδου, ὅτι ἐπιτρέπη τὸν πλοῦν, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ φέρῃ ἕκαστον πλοῖον ἀναλόγως τῶν τόνων αὐτοῦ ὠρισμένον ποσὸν ἀργύρου, ὅστις ἔπρεπε ν' ἀνταλλάσσεται ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς χρυσόν. Τὴν μετὰ τῆς Σαρδηνίας διαπραγματέυσιν διέκοψεν ὁ θάνατος τοῦ Σάρδου ἐπιτετραμμένου. Ἡ Νεάπολις δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπαιτήσαι τι. Ἄλλως ἡ Πύλη ἐγίνωσκεν, ὅτι ἡ Ῥωσ-

σία κυρίως ἐπροσπάθει νὰ καταστήσῃ τοῖς Ἑλλησι τὸν πλοῦν τοῦτον ἐλευθέρον ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν· ἀλλ' ἡ Πύλη μαθούσα ἐκ τῆς πρὸ μικροῦ πείρας πόσον ταχέως ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἠδύνατο νὰ μετατραπῶσιν εἰς πολεμικά, δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ δώσῃ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην εἰς τοὺς Ἑλληνας ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν.

Ὅλαι αἱ Δυνάμεις ἐδήλωσαν ἐν τῇ τετάρτῃ καὶ πέμπτῃ συνεδριάσει, *) αἰτινες ἐγένοντο τὴν 26 Νοεμβρίου, ὅτι θὰ παραγγείλωσι πρὸς τοὺς πρέσβεις αὐτῶν νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ὁ Τατιτσέφ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐν τῇ ἕκτῃ **) ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας του διὰ τοῦτο. Τὸν γενικὸν πρόξενον Πίνην, κατὰ τοῦ ὁποίου ἡ Πύλη εἶχεν ἀπευθύνει κατηγορίας, ἀντικατέστησεν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τοῦ Κ. Μιγκιάκου. Οὐδεμία φωνὴ ὑψώθη ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐγένετο πλέον οὐδὲ περὶ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀναμιξέως. Ἐνθὺ δὲ ἤδη εἶχον συμφωνήσει εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ἔφρασε γράμμα τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ, ὅστις ἐπορεύετο εἰς Βερώνην ὡς πληρεξούσιος τῶν Ἑλλήνων, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ κατ' οὐσίαν πρὸς τοὺς ἐν Βερώνῃ μονάρχας. Ἐπισυνήπτετο δὲ καὶ ἀπόφασις τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐξουσιοδοτοῦσα τὸν ἀπεσταλλόμενον νὰ ζητήσῃ εἰσοδὸν παρὰ τοῖς μονάρχασι, ἵνα παραστήσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐκθέσῃ τὰ παράπονά του. ***) Ἡ σύνοδος ἐθεώρησε τὰ ἐγγραφα ταῦτα ὡς ἀτοπὰ καὶ αὐθάδη. Ὁ Πάπας προσεκλήθη νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Μεταξᾶν ἐκ τοῦ Ἀγκῶνος, ὅπου διετέλει ὑπὸ κάθαρσιν· τὸ δὲ κήρυγμα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, δημοσιευθὲν ἅμα τῇ ἀποστολῇ τοῦ Μεταξᾶ, δὲν ἔφρασεν εἰς Βερώνην. ****) Οἱ Ἑλληνας ἀπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη ἄλ-

*) 18. Παράρτ. Γ. 25.

**) αὐτόθι Γ. 26.

***) 18. παράρτ. Γ. 27.

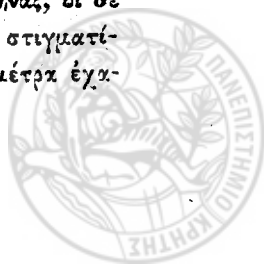
****) αὐτόθι Γ. 28.

λας ἦτο δὲ καὶ καλὸν τοῦτο, διότι μόνον ἀφ' ἑαυτῶν ὤφειλαν νὰ γείνωσι πάλιν λαός. Οἱ ἀλαζῶνες καὶ ἐπιπόλοιοι ἄνδρες τῶν ἀνακτοβουλιῶν δὲν ἐθεώρησαν τοῦ κόπου ἄξιον ν' ἀποβλέψωσι πρὸς αὐτούς, οἱ φιλόανθρωποι τοὺς ἐλυπήθησαν, καὶ οἱ νοήμονες τοὺς ἐπερίμεναν ἐν τῇ διὰ πυρὸς δοκιμασίᾳ τῶν κινδύνων. Ὁ λόρδος Στρηγκφόρδος ἐπέστρεψε τὴν 28 Νοεμβρίου διὰ Κερκύρας εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκεῖ εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀντικατασταθῆ ὁ διάγγελος τῆς Αὐστρίας, κόμης Αὐτσῶφ, διὰ τοῦ βαρῶνου Ὀττενφελς, ἀνδρὸς λίαν ἐπιεικοῦς, ὅστις ἐξεπίστατο καλῶς τὸ ἔργον, ὅπερ τῷ ἀνετέθη παρὰ τῷ ἱκανῷ, ἀλλὰ φιλοδόξῳ λόρδῳ. Οὗτος παρουσιάσθη τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. Ἡ δὲ Πύλη καθησυχάσασα μετὰ τὴν Σύνοδον τῆς Βερώνης, ἐσυμπλήρωσε τὸν στρατὸν τῆς καὶ ἐσύστησεν ἀποθήκας ἐν τῇ Νίσσα. Ἐξηκολούθει δὲ νὰ φέρηται αὐστηρῶς πρὸς τοὺς Γενιτσαροὺς, οἵτινες διέπραττον βιαιοπραγίας κατὰ ἀθῶων βαγιάδων, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐφρονέθησαν τριάκοντα ἐξ αὐτῶν. Ἐπεμφε δὲ κτεπειγούσας διαταγὰς πρὸς τὸν στόλον καὶ τὸν Κουρσιτ-πατσᾶν νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων.

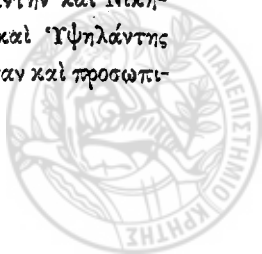
Ἄλλὰ τὰ πολεμικὰ συμβάντα ἀπέβησαν προδήλως ὑπὲρ τούτων. Ἀφρὺ ὁ Δράμαλης ὑπεχώρησε μέχρις ὑποκάτω τῶν πυροβόλων τοῦ Ἀκροκορίνθου, ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέστρεψε περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου εἰς Τρίπολιν, καὶ ἐχαιρετήθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας ὡς σωτὴρ τῆς πατρίδος. Οὐδεὶς ἐσέβετο τὴν ἐν τινὶ Μηνῇ παρὰ τὸ Ἄστρος τρέμουναι νῦν μὲν ἐνώπιον τοῦ δικτάτορος, πρότερον δὲ ἐνώπιον τῶν Τούρκων κυβέρνησιν, περὶ ἧς οὐδὲν ἄλλο εἶναι γνωστὸν παρὰ τὸ πρὸς τοὺς ἐν Βερώνῃ συνηγμένους βασιλεῖς γράμμα. Ὁ Κολοκοτρώνης διέταξε νὰ διαιερωθῶσι οἱ εἰς πᾶσαν ἐπαρχίαν ἀξιόμαχοι ἄνδρες εἰς δύο, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἡμίσεις νὰ ἐκστρατεύσωσι ἅπαξ δι' ἕξ μῆνας, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ καλλιεργῶσι τὴν χώραν. Διέταξε δὲ νὰ στιγματίσωσι καὶ τινὰς δραπέτας. Ἄλλὰ τ' αὐστηρά του μέτρα ἔχα-

ρακτηρίσθησαν ὑπὸ πολλῶν προύχόντων ὡς αὐθαίρετα, τὰ μέλη τῆς ἀνισχύρου κυβερνήσεως ἠργάζοντο κατ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου ἐπίεζεν ἢ ἀπ' αὐτοῦ ἐξάρτησις αὐτῆς· ἡ φιλονεικία δὲ περὶ φόρων καὶ λαφύρων διήγειρε τοὺς ὀπλαρχηγοὺς κατ' ἀλλήλων· αἱ ἐνέργειαι τῶν διαφόρων ἀρχῶν συνεκρούοντο καὶ συνετρίβοντο. Κατήντησαν δὲ εἰς διενέξεις, καὶ ἐναντίον ὄλων τῶν προσπαθειῶν τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλου, Ὑψηλάντου καὶ ἄλλων ἐπαπειλεῖτο ἐμφύλιος πόλεμος. Ἐπὶ τούτοις ὁ Ὑδραῖος Γεώργιος Κουντουριώτης ἔλαβε τὰς ἡνίας καὶ ἐκράτησεν αὐτάς.

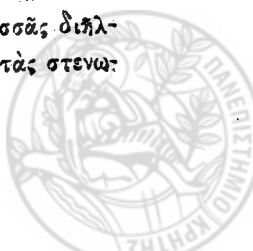
Ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀφ' οὗ οὐδὲν ἔπραξεν ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, περιῆλθε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐφάνη τὴν 21 Σεπτεμβρίου, ἤτοι πολὺ ἀργά, εἰς τὰ ὕδατα τῶν Σπετσῶν, ὅπου ἀντιπαρετάχθησαν τὰ ὑδραϊκὰ καὶ σπετσωτικὰ πλοῖα, 60 τὸν ἀριθμὸν, ὑπὸ τὸν Μιαούλην κατὰ τῶν 84 μεγάλων πλοίων τοῦ ἐχθροῦ. Μέγας ἦτον ὁ τρόμος μάλιστα ἐν Σπέτσαις, ὧν οἱ κάτοικοι ἔφυγαν εἰς τὴν κάλλιον ἠσφαλισμένην Ὑδραν ἢ ἐπὶ τῆς ἀντικρῦ κειμένης ἀκτῆς, ὅπου ὅλος ὁ λαὸς ἴστατο ἔνοπλος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ στόλος ἔφυγεν ὡσεὶ ἠττημένος, ἐκ τοῦ κόλπου εἰς Κρήτην, χωρὶς οὐδὲ κἄν τὸ Ναύπλιον νὰ ἐφοδιάσῃ, διωκόμενος ὑπὸ τοῦ φόβου τῶν πυρπολικῶν. Ἐάν τις παραβάλλῃ τὰς δυνάμεις, ἢ ἐκβάσις ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἦτο μεγάλη· ἀλλ' ἐὰν θεωρήσῃ τὴν ἰκανότητα, καὶ ταύτην τὴν φορὰν οἱ Ἕλληνες οὐδὲν ἐξετέλεσαν ἐνδοξον.

Ἐνῶ δὲ συνδραίνον ταῦτα ἐν Πελοποννήσῳ, ὁ Κουρσίτ-πασσᾶς ἐξώπλιζεν νέα ἐπιθετικὰ στίφη παρὰ τὴν Λάρισσαν, Ἰωάννινα καὶ Ἄρταν, καὶ αἱ προπορείαι παρὰ τὸν Σπερχιὸν ἔλαβον ἐπικουρίας ἀνδρῶν καὶ ἐφοδίων. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Γούρα, ὁ Δουβουινιώτης, Μακρυγιάννης καὶ ἄλλοι ἔπραξαν τὰς Θερμοπύλας, καὶ διευκόλυναν οὕτω τὸν Ὑψηλάντην καὶ Νικήτην νὰ κλείσωσι τὸν Ἰσθμόν. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ Ὑψηλάντης συμφιλιωθέντες ἕνεκα τοῦ κινδύνου, συνηντήθησαν καὶ προσωπι-

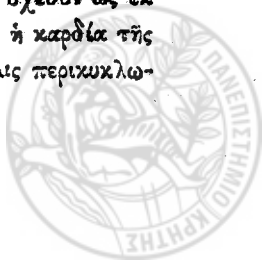
κῶς ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὁ πρῶτος ἐξελέχθη πανηγυρικῶς τὴν 6 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρὸυχόντων τῆς Βουλίας καὶ Ἀττικῆς δικτάτωρ, καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος διελύθη. Ὁ Γούρας ἔλαβε τὴν διαταγὴν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἕως τὰ ὄχυράματα ἐπεσκευάσθησαν καὶ πυζήθησαν. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ Νικήτας, ἐπειδὴ δὲν εἶχον πλέον νὰ φροῶνται τοὺς Τούρκους ἐν Κορίνθῳ, ἀπῆλθον εἰς Πελοπόννησον, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἀρχομένου τοῦ Νοεμβρίου εἰς Παρνασσόν, ὅπου ὁ Μεχμέτ-πασσᾶς πρὸ ὀλίγου προέβη ἀπειλητικῶς μετὰ 12,000 ἀνδρῶν. Τὸ σμῆνος τοῦτο τῶν Ἀλβανῶν ἐχύθη διὰ τοῦ Χανίου τῆς Γραβιάς κάτω εἰς Ἀμφισσαν, ἐξεδιώξεν ἐκεῖθεν τὸν ὀπλαρχηγὸν Πανουριᾶν, ἔκκυσσε τὴν πόλιν καὶ ἐπέπεσεν εὐθὺς κατ' αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσεῦς εἰς Δαδίον, ὥστε οὗτος μόνον διὰ τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν του διεσώθη ἐπὶ τῶν βράχων εἰς Ἀράχθον. Διὰ διαπραγματεύσεων δ' ἐξῆπάτα τὸν νικηφόρον πασσᾶν, ἕως οὐ ἐν μέρος τῶν Ἀλβανῶν ἀπεχώρησεν δυσηρεστημένον, καὶ ἡ εἶδησις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κουρσίτ-πασσᾶ διελύσε τὸν στρατὸν. Τότε ὁ Μεχμέτης ἐπέστρεψεν εἰς Λαμίαν, καὶ ἐθεώρησε μάλιστα αὐτὸν εὐτυχῆ, ὅτι συνῆψε μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῦς ἀνακωχὴν μέχρι τῆς ἀνοιξείας. Προσεκάλεσε δὲ καὶ τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ Τούρκους ἀρχηγούς νὰ συμμόρφωθῶσι πρὸς τὴν συνθήκην ταύτην, ἀλλ' οὗτοι ἐξήκολούθησαν τὸν ἀμπιρρέπῃ πόλεμόν των πρὸς ἄρκτον μὲν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Διαμάντου, πρὸς νότον δὲ κατὰ τοῦ Κριζώτου.

Κινδυνωδέστερα ἦσαν τὰ πράγματα ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι. Μετὰ τὴν παρὰ τὸ Πέτα ἤτταν ἡ χώρα αὕτη ἦγον ἀνυπερ-(αὐτ)σπιστος. Δι' ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως καὶ αὐτοὶ οἱ Σουλιῶται εἶχον ἀποστῆ κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ ἀγῶνος, ὀλίγα λείψανα τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου λαοῦ, καὶ διεβιάσθησαν τὸν Σεπτέμβριον, ἀποχαιρετῶντες διὰ παντός τὴν πατρίδα εἰς Κεφαλληνίαν ἐπὶ ἰονικῶν πλοίων. Ἀπολυθεὶς τώρα πλέον ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς διήλθε τὸν Ὀκτώβριον μετὰ 12,000 ἀνδρῶν περὶπου τὰς στενω-

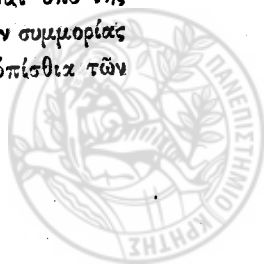
πούς τοῦ Μακρυνόρουσ ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Βαρονακιώτου καὶ ἄλλων Ἀκαρύνων, οἵτινες εἶχαν ἐγκαταλείψει τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος των καὶ συνθηκολογήσει μετὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Μαυροκαρδάτος, ὅστις μετὰ τὴν ἐκ Πέτα ἐπάνοδον ἀδιακόπως ἐπροσπάθει νὰ πορισθῇ ἀμυντικὰ μέσα, ὑπεχώρησε μὲν ἐνώπιόν του εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ' ἀπεφάσισε, μ' ὅλην τὴν γυμνότητα τῆς εὐρείας ταύτης καὶ κακῶς ὀχυρωμένης πόλεως καὶ ἐναντίον τῆς γκώμης πολλῶν, νὰ κλεισθῇ ἐν αὐτῇ. Ἡ ἀπόφασις αὐτῆ ἐφάνη τότε παράτολμος. Ἄλλ' ὁ Μαυροκαρδάτος ἐμπλεως ὦν θάρρους καὶ πολύτροπος ἔκρινεν ὀρθῶς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἄν καὶ κατ' ὄνομα μόνον ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως, δὲν εἶχε πέσει ἔνεκα τῶν δυστυχημάτων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸ βῆρος τῆς περιφρονήσεως, ἥτις ἐπέκειτο τότε κατὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ νομοθετικοῦ σώματος, οὐδ' εἶχε περιπέσει εἰς τὰ σφάλματά των, καὶ ἐνήργει πάντατε τιμώμενος προσωπικῶς ὡς μεσάζων μετὰ τῶν ἐρρίζοντιον κοιμμάτων. Ἦξευρε δὲ τώρα νὰ παροτρύνῃ τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ φίλους του, καὶ νὰ διάκηται φιλικῶς καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσεῶσ. Ἐὰν κατώρθου ν' ἀντιστῆ εἰς τὴν πρώτην ὀρμὴν, ἤλπιζεν εὐνοϊκὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων. Μετὰ τοῦ Μεσολογγίου ἐθεώρει ὅτι συναπόλλυτο διὰ παντός ἡ δυτικὴ Ἑλλάς, καὶ ὅτι ἐφ' ὅσον ἀντεῖχεν αὐτὸ, ἡ χώρα ἠδύνατο μὲν νὰ κατακλυσθῇ, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ κυριευθῇ. Ὅθεν ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τῶν ἀρχῶν τῆς Ζακύνθου, αἵτινες τῷ προσέφερον καταφύγιον. Ἐπέβαλλε τοῖς περιφόβοις σιωπὴν, καὶ ἐζωογόνησεν ἐν ταῖς καρδίαις ὅλων τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀντιστάσεως.

Τὴν 6 Νοεμβρίου ἐφάνη ἡ προπορεία τοῦ Ὁμέρ-Βριώνη ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου. Οἱ ἵππεις του ὑπὸ τὸν Ῥεσχιδ-πασσᾶν νατέσφαζαν τὸ ἥμισυ τοῦ μικροῦ σώματος τοῦ Μάρκου Βότσαρη, καὶ ὁ ἀνδρείος οὗτος ὀπλαρχηγὸς σχεδὸν ἰὸς ἐκ θαύματος μόνον διέφυγε τὰς χεῖράς των. Τὴν 9 ἡ καρδία τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἦτο περιεκλεισμένη. Ἡ πόλις περικυκλω-

μένη μόνον δι' ἀθλίας τάφρου, μόλις ἐπὶ πόδας βυθείας, καὶ διὰ περιτειχίσματος οὐδὲ κἄν τοσοῦτον ὑψηλοῦ ἄνευ ἀρκετῆς φρουρᾶς, διότι ἐχρειάζετο 4,000 ἀνδρῶν, καὶ μόλις εἶχε τὸ δέκατον τούτων ἄνευ προμηθειῶν, ἄνευ χρημάτων καὶ ὄπλων, βεβαίως ὀλίγην πιθανότητα σωτηρίας εἶχε, καὶ μόλις θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐφοδὸν κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς συγχύσεως. Ἄλλ' ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο ν' ἀποφύγη ταύτην, καὶ προπαρεσκευάσθη εἰς τακτικὴν πολιορκίαν. Ὁ Μάρκος Βότσαρης, ὅστις εἶχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων τινὰς παλαιοὺς συστρατιῶτας, ἤξευρε νὰ διεγείρῃ ἐν τῷ πασσᾶ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν διὰ διαπραγματεύσεων. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἐπράξε τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Ἰουσοῦφ-πασσᾶ, ὅστις ἐκράτει τοῦ κόλπου, καὶ ἔπειτα πάλιν ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν Ὁμέρ-πασσᾶν τὰς διαπραγματεύσεις, ὥστε ἐγεννήθη οὕτω ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο πασσάδων, καὶ, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἀμοιβαία δυσπιστία παρεμπόδιζε πᾶσαν ἀπὸ κοινοῦ ἐνέργειαν. Ὁ Ὁμέρ-Βριῶνης ἤρχισε νὰ πυροβολῇ διὰ μεγάλων τηλεβόλων τὰς ἀθλίας καὶ διεσκορπισμένας καλύβας, αἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα πόλεως, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πετρόβης, Ζαίμης, Λόντος καὶ Κανέλλος Δελληνγιάννης συνήθροισαν στρατεύματα ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ Ἡλιδί, καὶ τὴν 20 Νοεμβρίου στόλος ὑδραϊκὸς ἐδίωξε τὰ πλοῖα τοῦ Ἰουσοῦφ-πασσᾶ καὶ ἦνοιξεν εἰς τὴν πολιορκημένην πόλιν τὴν θάλασσαν. Νῦν δὲ ὁ ἀνδρεῖος Ἀνδρέας Λόντος διεπορθημέθῃ ἐξ Αἰγίου μετὰ πολλῶν ἑκατοντάδων ἀνδρῶν, καὶ κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ζυγοῦ, ὅπου μετ' ὀλίγον τὸ σῶμά του ἤξησεν εἰς 2,000 ἀνδρῶν. Ὁ Πετρόβης ἤγαγεν ἐκ Κυλλήνης εἰς Μεσολόγγιον 600 ἀνδρας, καὶ ἄφθονος συγκομιδὴ ἔφθασεν ἐκ Πελοποννήσου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων. Αἱ ἐξ Ἀκαρνανίας εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Κάλαμον καταφυγοῦσαι οἰκογένειαι, ἀποκρουσθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἰονικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν πατρίδα, ἐσχημάτισαν συμμορίας καταδρομικὰς, καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἐκινεῖτο εἰς τὰ ὀπίσθια τῶν

ἐχθρῶν, οἵτινες ἐπὶ πλέον ἔνεκα τῆς βροχῆς καὶ τοῦ πυρετοῦ εἶχον ὄχι μικροὺς μόχθους. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἠπέλει νὰ καταβῆ ἐκ τῶν ὄρέων, καὶ ἤξευρε νὰ παριστᾷ τὸ σῶμά του τριπλάσιον παρ' ὅσον ἦτο. Οἱ ὄπαδοί τοῦ Βαρναϊώτου ἠττήθησαν ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὑπὸ τοῦ Καρζίσκου καὶ ἄλλων· ὁ Ἑάγκος ἐπανῆλθε πάλιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, καὶ κατέλαβε τὰς στενωποὺς τοῦ Μακρυνόρου. Ὁ ἀνδρῆας Λόντος, Τσόγκας, Μακρῆς καὶ Βλαχόπουλος εἰτῆλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ οὕτως ἢ ἢ φρουρὰ ἀνεβιβάσθη εἰς 3,000 ἀνδρῶν περίπου. Λήγοντος δὲ τοῦ ἔτους, ἡ θέσις τῶν διαμαχομένων εἶχε μεταβληθῆ καθ' ὀλοκληρίαν, καὶ ὁ Ὀμηρ-πασσᾶ μετὰ τῶν στρατευμάτων του ἦτο σχεδὸν κατεστραμμένος.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀφῆρσε πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας ἀπὸ τῶν λειψάνων τῶν παρὰ τὴν Κόρινθον ἐσρατοπεδευμένων Τούρκων καὶ τοῦ Ναυπλίου. Ἐκ τῶν πρώτων 4,000 περίπου ἀνδρες εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον· στίφη δὲ τινα ἔφθασαν διὰ θαλάσσης εἰς τὰ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου κείμενα φρούρια. Τὸ πλεῖστον μέρος, 4,000 ἀνδρῶν περίπου, ἐπειράθη νὰ διαβῆ διὰ ξηρᾶς εἰς Πάτρας καὶ ἔπειτα πάλιν διὰ τοῦ Ἴσθμου, ἀλλ' ἐκεῖ μὲν εὔρον τὰ διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Ἀσιμάκη Ζαΐμη διαλλαχθέντα σώματα τοῦ Ἰωάννου Χαραλάμπου καὶ τῶν Πετμεζαίων, ἐδῶ δὲ τὸν Ὀδυσσεῖα, καὶ παντοῦ ὑπέφεραν μεγάλης ζημίας. Πείνα δὲ καὶ ἀσθένεια ἀπετελείωσαν τὴν παντελῆ καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ τούτου, τοῦ ὁποίου τὰ ὠχρὰ ὄστᾳ ἐπὶ ἓν ὀλόκληρον ἔτος ἐπλήρουν ἀκόμη τὰς ὁδοὺς τῆς Κορίνθου. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δράμαλης ἀπέθανε κατὰ τὸν Δεκέμβριον.

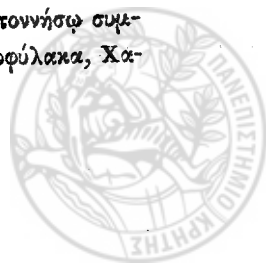
Τὸ Ναύπλιον λίαν ταχέως εἶχε καταναλώσει τὰς ὑπὸ τοῦ πασσᾶ τούτου εἰσχομισθείσας αὐτῷ τροφὰς, καὶ ἔζη πλέον κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐξ ὧν αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες παρεισεκόμιζον. Ἡ ἀμέλεια, μεθ' ἧς κατεῖχοντο αἱ στενωποί, διευκόλυνε τοὺς Τούρκους περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου καὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου

νά μεταφέρωσι δις προμηθείας ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ναύπλιον. Τούτου ἕνεκα ὁ Κολοκοτρώνης ἠναγκάσθη νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν καὶ ν' ἀποκλείσῃ ἐπιμελῶς τὰς ὁδοὺς. Δεινοτάτῃ ἔνδεια κατέλαβε τώρα τὸ ἀτυχὲς τοῦτο φρούριον. Ἐφαγαν καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῶν ζῶον, καὶ τέλος ἔζων μόνον ἐκ χόρτων, ἐβρασμένων δερμάτων καὶ ἐκ τῶν χονδρῶν φύλλων τῶν ἰνδικῶν συκῶν. Τὴν 10 Δεκεμβρίου οἱ Τούρκοι, ὅσοι ἠδύναντο ἀκόμη νὰ κινηθῶσιν, ἐγκυτέλειψαν τὸ Παλαμῆδιον καὶ κατέβησαν εἰς τὴν πόλιν. Οἱ ἐπάνω μείναντες προσεκάλεσαν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Σταΐκος καὶ τακτικά τινα στρατεύματα ὑπὸ τὸν Γουβερνάτην ἀναφύρησαν τὴν νύκτα πρὸς τὴν 21 Δεκεμβρίου διὰ τῶν βράχων εἰς τὸ φρούριον. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς αἱ βρόνται τῶν τηλεβόλων ἀνήγγειλον τὸ γεγονός, καὶ ἅμα ἐχάραξεν ἡ ἡμέρα, ἐκματίζεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων. Ὁ Κολοκοτρώνης καταφθάσας τὴν αὐτὴν ἡμέραν προσεκάλεσεν ἀμέσως τὴν πόλιν καὶ τὸ κάτω φρούριον Ἴτσκαλὲν νὰ παραδοθῶσιν. «Ὁ θεὸς καὶ κύριος ἡμῶν ἔδωκεν εἰς χεῖράς μας τὸ Παλαμῆδιον», ἔγραψεν, «ἐντὸς τριῶν ὥρῶν πρέπει νὰ ἐκκηνώσῃτε τὴν πόλιν καὶ τὸν Ἴτσκαλὲν, ἄλλως τὸ πῦρ τῶν τηλεβόλων θὰ σᾶς καταστρέψῃ, ὅπερ δὲν ἐπιθυμοῦμεν.» Οἱ Τούρκοι 3,500 ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἐξῆλθον φέρων ἕκαστος δύο ἱμάτια, καὶ διεβιβάσθησαν τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἀγγλομοιράρχου Ἀμιλτῶνος εἰς τὴν Ἀσίαν.

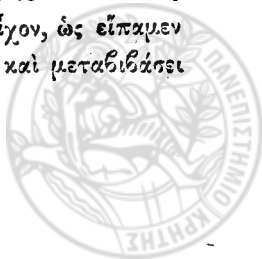
Ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου, ἀφροῦ κατέτριψε τὸν καιρὸν ἐπὶ ἐβδομάδας ἐν τῇ Συῦδα, ἔπλευσε τὸν Ὀκτώβριον διὰ τοῦ Αἰγαίου εἰς Τένεδον, ἀπώλεσεν ἐκεῖ διὰ πυρπολικοῦ τοῦ Κανάρη ἐν δίκροτον καὶ πολλὰ μικρότερα πλοῖα, καὶ ἔφυγεν ἔπειτα εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὡς αἱ μεγάλαι προσπάθειαι τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπέτυχαν πανταχοῦ.

Ὁ Σουλτάνος ἀπέδωκεν ἐν μέρει τὰς ἐν Πελοποννήσῳ συμφορὰς εἰς τὸν εὐνοούμενόν του καὶ μέγαν σφραγιδοφύλακα, Χα-

λὲτ-ἑφένδην, ὅστις ἦτον ἐχθρὸς τοῦ Κουρσίτ-πασᾶ καὶ ἐφθόνηι τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ὁ στρατηγὸς οὗτος εἶχεν ἀποκτήσει, ἀφρῦ ἐνίκησε τὸν Ἀλῆ-πασᾶν. Ἡ ἔλλειψις προμηθειῶν καὶ αἱ ἀσύμφωνοι κινήσεις τοῦ στόλου ἐπέφεραν, ὡς ἦτο πρόδηλον, τὴν καταστροφὴν τοῦ εἰς Πελοπόννησον εἰσβαλόντος στρατοῦ, ὡς καὶ βραδύτερον τὴν τῶν στρατευμάτων τοῦ Ὁμῆρ-Βριῶν, καὶ τὴν πτώσιν τοῦ Ναυπλίου. Ὁ Χαλῆτ κητηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν Γενιτσάρων ἐξωρίσθη τὴν 10 Νοεμβρίου εἰς Προύσσαν· τὰ πλάσματά του ὁ μέγας βεζίρης Σαλλῆ-πασᾶς καὶ ὁ Μουφτῆς ἀπελύθησαν· εἰς δὲ τὴν θέσιν ἐκείνου διωρίσθη ὁ Ἀβδουλλάχ-πασᾶς, διοικητὴς τῶν στρατευμάτων τοῦ Σκουτάρεως. Εἰς δὲ τὴν θέσιν τοῦ ἑτέρου ὁ Σιδκῆ-Ζαδῆς, ἀνὴρ μετριοπαθῆς. Ἐκ Προύσσης ἀπήχθη ὁ Χαλῆτ εἰς Ἰκόνιον, καὶ ἐκεῖ ἐκατατομήθη. Ἡ κεφαλὴ του ἔφθασε τὴν 3 Δεκεμβρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χαλῆτ ἀπεβλήθησαν πανταχόθεν ἐκ τῶν ἀξιωματίων. Οὕτως ὁ καπουδάν-πασᾶς, Μεχμέτης, ἐπαύθη τῆς θέσεώς του, καὶ ὁ βεαλᾶ-βέης, Καρᾶ-Ἀλῆς, ἐθανατώθη. Τὴν θέσιν τοῦ πρώτου κατέλαβεν ὁ Χοσρέβ-Μεχμέτ, πασᾶς τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ Σερρασκιέρης Κουρσίτ εἶχεν ἀποθάνει· ἀντὶ τούτου δὲ διωρίσθη Βαλῆς τῆς Ρουμελίας καὶ ἀρχιστρατῆγος τοῦ κατὰ τῶν ἀνταρτῶν πολέμου ὁ Τσελάλ-πασᾶς τῆς Βοσνίας, ἀλλ' ἀπέθανεν, ἐνῶ ἀπῆρχετο ἐκεῖσε, καὶ ἀντικατέστη ὑπὸ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Κουρσίτ, Μεχμέτ-πασᾶ. Ἡ Πύλη διέταξε κατὰ τὸν Δεκέμβριον νὰ ἐκστρατεύωσι σώματά τινα Γενιτσάρων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ στρατεύματος τούτου.

Ἡ πτώσις τοῦ Χαλῆτ ἔφερον ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐνότητα καὶ παγίωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἡ Πύλη ἀπέλυσε πολλοὺς Ἑλληνας αἰχμαλώτους καὶ ἐπανέλαβε τὰς διαταγὰς περὶ συγχωρήσεως καὶ ἐπιεικείας. Καὶ οἱ ἐπαναστάται δὲ τὸ καθ' ἑαυτοὺς συνειμόρφωσαν τὰς πράξεις των πρὸς ταῦτα· εἶχον, ὡς εἶπαμεν ἀνωτέρω, μείνει πιστοὶ εἰς τὸν λόγον των καὶ μεταβιβάσει

τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυπλίου εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, ὅπου τὴν ἀπέλυσαν ἐλευθέραν. Ἄλλ' ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐνεργεῖν δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καὶ παρ' ἀμφοτέροις. Ἰπῆρχε μὲν ἴσως ἐν τῇ προθέσει τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ λαοῦ παρὰ τοῖς Ἑλλησι, ἀλλ' οὔτε ἐκείνη οὔτε οὗτοι ἦσαν ἀρκούντως ἰσχυροὶ νὰ χαλινώσωσι τὴν μανίαν τῶν λαῶν. Ἐνῶ ἐν Εὐρώπῃ ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀσφαλεῖς, προστατευόμενοι διὰ τῶν φερμανίων τοῦ Σουλτάνου, πανταχοῦ ἐξηκολούθουν αἱ σφαγαὶ, καὶ ἐνῶ ἐκεῖ ἐπήνεσαν ὡς ἔργον καλόν, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν κατεπάτησαν τὰς υποχρεώσεις τῆς συνθήκης, ἥτις παρέδωκεν αὐτοῖς τὸ πρῶτον φρούριον τῆς χώρας, οἱ πλείοτεροι τῶν Ἑλλήνων παρεπονοῦντο διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ μοιράρχου ἐκβιασθὲν τοῦτο ἀγαθὸν ἔργον, ὅστις διὰ τῶν πυροβόλων καὶ τῶν στρατιωτῶν του καὶ μὲ τὰς ἰδίας αὐτοῦ χεῖρας ἐπεδύβασεν εἰς τὰ πλοῖα τὴν τουρκικὴν φρουρὰν, καὶ τὴν ἐπροστάτευσεν κατὰ τὸν διάπλουν.

Ἡᾶσα ἀλήθεια δὲν ἀρμόζει ἐν τινὶ παραδεδειγμένῳ συστήματι. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ γνώμαι τῶν ἀνακτοβουλιῶν περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν μετεβλήθησαν. Ἡ Αὐστρία ἀπέδιδεν αὐτὴν ἰδίως εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐκήρυξεν αὐτὸν τὸν Ὑψηλάντην ὡς ὄργανον τῶν συνωμοτῶν κατὰ τῆς ἀσφαλείας τῶν θρόνων καὶ τῆς εὐμερείας τῶν λαῶν. Ἡ ὑπερφηάνεια πολλῶν ὀπαδῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐνίσχυον τὴν πεποιθήσιν ταύτην. Ἐν ἄσμασιν ὑμνεῖτο ἡ ἔνωσις τῶν Ἑταριστῶν μετὰ τῶν Καρβονάρων, καὶ ἀνηγγέλετο ἡ ἀπολύτρωσις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐναρξίς τῆς ἀνατροπῆς ὄλων θρόνων· ἐλευθερία καὶ ἰσότης! ἐραυάγαζαν αὐτοὶ, καὶ ἔψαλλον ἐκ τῶν προτέρων τὰ κατορθώματα, δι' ὧν οἱ Ἕλληνες θὰ κατεπάτουσιν ὄχι μόνον τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ τὴν Αὐστρίαν, Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἐλάμβανον ὡς ἀφορμὴν τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἵνα προσκαλῶσιν εἰς ἀποσχασίαν ὅλους τοὺς λαοὺς, καὶ νὰ πείθωσιν

αὐτοὺς περὶ τινος ἀδελφοποιίας διεκλαδωμένης εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἥτις ὠκειοποιεῖτο ὡς ἔργον αὐτῆς τὰ συμβαίνοντα ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰσπανίᾳ, καὶ τὰ παρίστα ὡς ἀρχὴν τῆς γενικῆς ἀποστασίας, τοῦ πολέμου καθ' ὅλων τῶν βασιλέων, καὶ τοῦ θριῤῥοῦ τῆς δημοκρατικῆς κυβερνήσεως. Τὰ ἄσματα ταῦτα καὶ αἱ προσκλήσεις ἀνεγνώσθησαν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βερώνης. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, ὅστις τὴν γνώμην ταύτην μετεχειρίζετο ὡς δακτύλιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνεκράτει τὴν Ῥωσσίαν, ἐφαινετο ὅτι οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν εἶχε περὶ αὐτῆς.

Οὐδεὶς ἐπίστευεν, ὅτι ἔργον ἀρξάμενον μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη. Ὁ Σὶρ Θωμᾶς Μαιτλάνδος παρίστανεν ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν λόρδον Βαθούρσην ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου, καὶ ἐν ἄλλῃ πρὸς τὸν δούκα Βελιγκτῶνα ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου *) τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τοιούτην, ὡς ἐὰν μόνον ἡ ἀμφιταλάντευσις τῶν Τούρκων ἐδύναντο ν' ἀφήσωσιν τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν νὰ ζήσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀκόμη.

Αἱ πολεμικαὶ νίκαι ἢ ἤτται ὀλίγον ἐξετιμῶντο. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐφρόνουν συνήθως, ὅτι ἡ Πύλη ἔχει κυρίως τὸν σκοπὸν ν' ἀφήσῃ τὴν ἐπανάστασιν νὰ ἀπομαραθῇ, καὶ ἐθεώρησε τὰς ἐριδας τῶν Ἑλλήνων ὡς πρόδηλον ἕναρξιν τῆς καταστροφῆς των.

Ἐφείλαμεν προσέτι περατοῦντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο ν' ἀναφέρωμεν τὰ ἐν Κρήτῃ συμβάντα· ἀρκεῖ ὁμως νὰ γινώσκωμεν ὅτι διὰ ξένων τυχοδιωκτῶν καὶ διὰ τοῦ ὀρεινοῦ λαοῦ τῶν Σρακιωτῶν διεζήχθη ἐκεῖ καθ' ὅλον τὸ ἔτος πανώλεθρος καὶ ἄσκηπος πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων, τὸν ὁποῖον ἐβοήθησαν οἱ Κάσσιοι κατὰ θάλασσαν. Ἑλλην τὶς διατελέσας εἰς τὴν Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν, Μιχαὴλ Κομνηνὸς Ἀφεντούλης, ἐπειράθη ἐπὶ τινὰ χρόνον νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐφαντάσθη νὰ κάμῃ τὴν Κρήτην Ἡγεμονείαν, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι του προσέκρουσαν εἰς αὐτοὺς τοὺς Κρήτας, καὶ εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῶν

*) Ἴδε Παράρτ. Γ. 29.

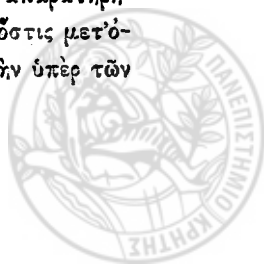
ἀπεσταλμένων ἐκ Πελοποννήσου. Τὸ ἀφθόνως ρέυσαν αἷμα, ἡ καταστροφή τοσούτων τόπων τῆς λαμπρᾶς ταύτης νήσου εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν· οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον τὰς ὄχυράς θέσεις, οἱ δὲ Ἕλληνες τὴν ἀφρούρητον χώραν. Τὸ θέρος στόλος αἰγυπτιακὸς μετεκόμισε 5,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Χασσάν-πασσάν εἰς Σούδαν. Οὗτοι ἀπώθησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ ὄρη, ἀλλ' ὁ πόλεμος καὶ ἡ λεηλασία ἐξηκολούθουν. Καὶ παρὰ τούτοις καὶ παρ' ἐκείνοις ἔλειπεν ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ πειθαρχία.

Ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἂν καὶ ἐπεκράτουν πάθη καὶ κομματικὰ μίσση, δὲν εἶχε παύσει ἡ συναίσθησις περὶ τῆς ἀνάγκης ὁμοιοῦσας. Πολλοὶ ἄνδρες καὶ πρὸ πάντων ὁ Μαυροκορδάτος, ἠργάζοντο νὰ ὑποτάξωσι τὰς τοπικὰς ἀρχὰς εἰς μίαν ἀνωτάτην ἐξουσίαν. Καίτοι δὲ ἡ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως ὑπεχώρησε πάλιν ἕνεκα τῆς βίας τῶν κινδύνων εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ἀλλ' ὅμως, ἀφοῦ ὁ ἐξωτερικὸς κίνδυνος ἀπετράπη, καὶ ὁ ἐσωτερικὸς πῦξαν ἀπειλητικῶς, ἐγεννήθη πάλιν ἡ ἀπαίτησις κυβερνήσεως. Ὅτε δὲ τὸ ἐκτελεστικόν, ὅπερ εἶχε μεταβῆ ἐξ Ἀργεῶς εἰς Ἐρμιόνην, λαβὼν ὡς ἀφορμὴν, ὅτι ὁ χρόνος τῆς νομίμου διαρκείας τοῦ ἐπλησίαζε νὰ τελειώσῃ, συνεκάλεσε δι' ἀποφάσεώς του ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου νέαν Συνέλευσιν εἰς Ἀστρος, ἡ πρόσκλησις αὕτη ἔτυχε τῆς ἐπιδοκιμασίας πάντων, καὶ περὶ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους ἔδραμον πληρεξούσιοι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἵνα δώσωσιν εἰ δυνατόν πέρας εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ὀλιγαρχίαν καὶ τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

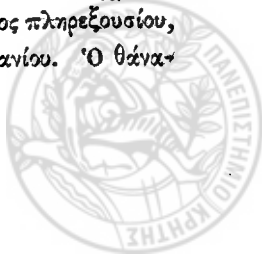
Ἔτος 1823.

Τὸ ἔτος 1823 κατέλιπεν ὀπισθὲν τοῦ σπόρον ἀπαρατήρητον ἕως τότε κατὰ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων, ὅστις μετόλιγον ἔδωκεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα νέαν τροπὴν ὑπὲρ τῶν

Ἑλλήνων. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου ἦλθεν ὁ Γεώργιος Κάννιγκ, ὁ πρῶτος ρήτωρ τῆς χώρας του, ὅστις ἐκτὸς πολλῶν προτερημάτων καὶ γνώσεων εἶχε καὶ σφοδρὰν φιλοδοξίαν· ἀνήκων δὲ κατὰ τὰ φρονήματα εἰς τοὺς Οὐίγγους ἐζήτησε νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ ἐκπληρῶν τὰς εὐχὰς τοῦ λαοῦ. Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον, καίπερ ἀπομακρυνθέντος τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ἐξοκειλαν ἐπεθύμει τὸν πόλεμον, καὶ ἠσπάζετο τὰς ἰδέας τούτου κατ' ἀρχὴν, ἂν ὄχι κατὰ τὸν ἔσχατον αὐτῶν σκοπὸν· ἐμάντευσε δὲ μετ' ὀλίγον, ὅτι δὲν ἔχει νὰ φοβῆται παρὰ τοῦ νέου ἀρχηγοῦ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς τὴν ἀκαμπτον ἀντίστασιν κατὰ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ ἰνάναμιχθῆ ἀναφανδὸν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, τὴν ὁποῖαν ἀπήντησεν εἰς τὸν προκάτοχόν του· ὅθεν ἤρχισε πάλιν μετ' ὀλίγον νὰ φέρεται πρὸς τὴν Πύλνῃν ἐτι μᾶλλον ἀνεπιεικῶς. Ἡ Αὐστρία ἠσθάνθη ὅτι ἀπώλεσε τὸν ἰσχυρότερον σύμμαχόν της. Ἡ Πύλη ὑπέπτευσε ὅτι ἐπῆλθε διάστασις μεταξὺ τῶν μέχρι τούδε ἠνωμένων Δυνάμεων. Τοῦτο δὲ μετέβαλεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς σχέσεις ὀλοσχερῶς, καὶ αὐτὴ ἡ πλαστὴ προσέγγισις, ἧτις ἐφάνη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἀπέληξε μόνον εἰς μεγαλειτέραν διαίρεσιν. Ἀλλὰ πρέπει νὰπρακολουθήσωμεν τὰ συμβάντα βῆμα πρὸς βῆμα.

Ὁ Στραγαφόρδος ἔφθασεν τὸν Ἰανουάριον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔχων νέον θάρρος. Ἐφαίνετο ὅτι εἶχε λησμονήσει τοὺς φόβους, μεθ' ὧν πρό τινων μηνῶν εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῆς πρωτευούσης ταύτης. Αἱ τιμαὶ, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἐν Βερῶνῃ, ἢ συναίσθησις ὅτι ἦτον ὁ ἀνὴρ, εἰς οὗ τὰς χεῖρας ἄκαντες εἰ μονάρχαι τῆς Εὐρώπης εἶχον ἀναθέσει τὴν σπουδαιοτάτην τῶν ὑποθέσεών των, ἐνέπνεον αὐτῷ ζῆλον. Ἀλλ' εὔρε τὰ πράγματα μεταβεβλημένα. Αἱ συμμαχικαὶ Δυνάμεις εἶχον ἐλπίσει ὅτι τὰ ἐκδηλωθέντα εἰρηνικὰ φρονήματα τῶν καὶ ἡ φυυχρότης μεθ' ἧς εἶχον ἀπορῥίψει τὴν ἀποστολὴν Ἑλληνοσ πληρεξουσίου, θὰ κατεπρέκυνον τὸν τόνον τῆς φωνῆς τοῦ Διδανίου. Ὁ θάνα-

τος τοῦ Χαλκέτ-εφένδου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς πρωταίτιος καὶ ἀνώτατον ὄργανον τῆς πολιτικῆς παραφορᾶς ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν ἄλλὰ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία τοῦ Εὐξείνου πόντου ὑπέφερον ἀπὸ τινος καιροῦ εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἐν τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολυειδῆ ἐμπόδια καὶ ἐνοχλήσεις, ὥστε ἡ Ῥωσσία εἰσήκουσε προθύμως τὰ συχνὰ παράπονα τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς, καὶ κατέστησε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην κύριον θέμα τῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἕνα ἐκ τῶν ὄρων τῆς ἐπαναλήψεως τῶν φιλικῶν τῆς σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης. Ἡ νέα αὕτη ἀπαίτησις ἀπῆρσεν εἰς τὴν Πύλην, ἣτις ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε πράξει πάντα ὅσα εἶχον πρότερον ἀπαιτηθῆ παρ' αὐτῆς. Ἦτο μὲν ἡ γλῶσσά τῆς πολὺ μετριωτέρα ἢ πρότερον, ἐδήλωσεν ὅτι ὡς ὄδηγόν τῆς ἀστέρα ἔχει τὴν μετριωπάθειαν, καὶ ὁ νέος ἀρχιναύαρχος Χοσρέβ-πασσᾶς ἐδειξεν, ὅτι θέλει νὰ προτείνῃ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνας διαπραγματεύσεις καὶ ὑποσχέσεις, ὅθεν ἔπεμψε κρυφίως πρὸς αὐτοὺς πολλοὺς ἐπιτετραμμένους, καὶ ἐζήτησε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς ὑποταγὴν ἰδίως τὴν Σάμον. Ἄλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται ἀπέτυχαν.

Ὁ πρίγκιψ Μεττερνῆχος εἶχε παρουσιάσῃ πρὸς τὴν Πύλην ἕν τινα πρὸς τὸν βαρῶνον Ὄπτενφελς ἀποσταλείσῃ διακοινώσει ἀπὸ 21 Δεκεμβρίου ὑπὸ τὴν μετριωτέραν μορφήν τὰς τρεῖς ἐν Βερῶνῃ διατυπωθείσας ἀπαιτήσεις, τουτέστι

1. Ἡ Πύλη ἄς δεῖξῃ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν εὐπροσηγορίαν, κοινοποιῶσα πρὸς αὐτὴν πᾶν ὅ,τι ἐπραξεν ἀρτίως ἐν ταῖς ἡγεμονεῖαις.

2. Ἄς φανῇ δὲ εὐμενὴς πρὸς τὰς Δυνάμεις, αἵτινες ἀξιῶσι τὸν διάπλουον τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἢ τουλάχιστον ἄς μὴ θίξῃ τὰς παλαιὰς παρεκτροπὰς, εἰς ἃς ὑπέπεσεν ἀπὸ πολλοῦ ἡ Ῥωσσικὴ σημαία καὶ ἃς ἐσυνείθισε νὰ ἀνέχεται.

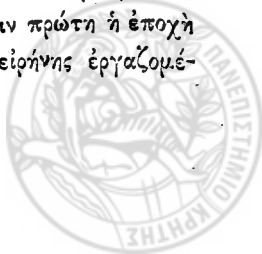
3. Ἄς ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν Ἑλλάδι. *)

*) Ἡε Παράρτ. Γ. 30.

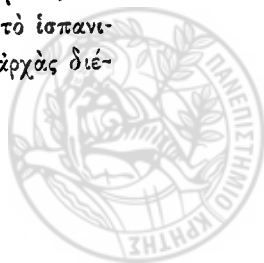
Ὁ φόβος, περὶ ἀναμίξεως εἰς τὸ ζήτημα, ὅπερ ἡ Πύλη ἐθεώρει ὡς τὸ μακροχρονιώτερον καὶ σπουδαιότερον πάντων διεσκεδάσθη ὡς ἐκ τοῦ τρόπου, μετ' οὗ ἦτο συντεταγμένος ὁ τρίτος ὄρος. Ἡ Πύλη ἠσθάνθη τοῦτο καὶ ἐνέμενε προθύμως εἰς τὸ πλεονέκτημα τοῦτο. Τὸ δὲ Διβάνιον ἀπὸ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Χαλὲτ ἠδύνατο νὰ ἐκφράζεται μὲ πλειοτέραν παρρησίαν. Ὁρθῶς ὁ βεῖζ-ἐφένδης εἶχεν εἰπεῖ πρὸς πολλοὺς πρέσβεις. «Καὶ τὸ τουρκικὸν κράτος ἔσχε τὸν Καποδίστριάν του, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀπηλλάγη αὐτοῦ· αἱ γνώμαι ἐν τῷ συμβουλίῳ δὲν καταπνίγονται πλέον ἐκ τῆς ἀλαζονίας ἐνὸς ἀνδρός». Εὐρέθησαν δὲ θερμοὶ ὑπερασπισταὶ τῆς γνώμης τοῦ νὰ δεχθῶσι τοὺς πρώτους ὄρους χάριν τοῦ τρίτου ὄρου, καὶ ὅτε ὁ λόρδος Στραγκφόρδος τὴν 30 Ἰαννουαρίου ἐπέμεινε σταθερῶς εἰς τοῦτον, ἡ Πύλη ἐπὶ τέλους ἐνέδωκεν. Ἀλλ' ἀπήτησεν ἀντὶ τούτου τὴν ἐκκένωσιν τῶν ἀσιατικῶν φρουρῶν καὶ τὴν παράδοσιν τῶν φυγάδων· τὴν τελευταίαν δὲ μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, διότι ὑπεσχέθη πράγματι νὰ μὴν ἐπιμείνῃ εἰς αὐτήν.

Ὁ Στραγκφόρδος καὶ Ὁττενφελς χαίροντες διὰ τὴν νίκην ταύτην ἠργάζοντο ν' ἀπομακρύνωσι τῆς ὁδοῦ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τὴν ἐλκτώσῃ, καὶ ὁ δεῦτερος κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν βεῖζ-ἐφένδην νὰ μὴν ἀναφέρῃ τὰς δύο ἀπαιτήσεις ἐν τῇ πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρῶδην ἐπιστολῇ, ἐν ἣ ἐγνωστοποιεῖτο πρὸς τὸ ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον ὁ διορισμὸς τῶν Ὀσποδάρων Ἰωάννου Στούρτζα καὶ Γρηγορίου Γλίκα, ἀλλὰ ν' ἀποφανθῇ περὶ αὐτῶν ἐν τινι χωριστῇ διακρινώσει. Ἀμφότεροι δ' ἐβίαζον τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον νὰ πείσῃ τὴν Ῥωσσίαν, ὅπως ἀποστείλῃ πρέσβυν ἢ ἐπιτετραμμένον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ τούτου προσεδόκων τὴν πλήρη συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐνταυτῷ τὴν ἀποθάρρυνσιν τῶν Ἑλλήνων, παρ' οἷς διέδωκαν μεταφρασμένας τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Βερώνη συνόδου. Μετὰ τοσούτων μηνῶν διπραγματεύουσιν πρώτη ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐργαζομέ-

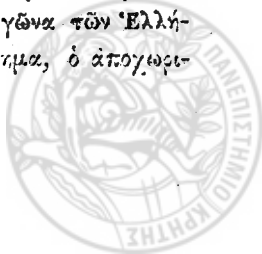
νους πρέσβεις. Ἡ ὑποχώρησις τῆς Πύλης ἦτο μικρὰ μὲν, ἀλλ' ἐθεωρήθη ὡς πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴν πορείαν. Ἐθεωρήθη δὲ ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ Πύλη θὰ ἐμμείνη εἰς τὸ ἐξῆς εἰς αὐτὴν, διότι τὸ μετριοφρον κόμμα ὑπέρισχυσε πολὺ ἐν τῷ Διθανίῳ. Ὁ Ἰσμαήλ-ἐφένδης, ὅστις ἦτον ἄλλοτε πρέσβυς ἐν Λονδίνῳ, καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς τῶν φρονιμωτέρων καὶ μετριοφρονευτέρων ἀνδρῶν τοῦ κράτους, προσήγγισε τὸν Σουλτάνον ἔτι μᾶλλον πρὸς τοὺς Οὐλεμάδας, καὶ προῦκάλεσε τὴν πτώσιν τοῦ μεγάλου βεζιρου Ἀβδουλάχ-πασσᾶ. Ἐν τῇ περι ἀπολύσεώς του κοινοποιήσῃ ἀπεδίδοτο αὐτῷ ὑπέρμετρος ἀπλότης νοός, ἀνικητότης καὶ παράμελησις τῶν ὑποθέσεων. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τούτου ἀνύψωσεν ὁ Ἰσμαήλ-πασσᾶς ἐν ἐκ τῶν πλασματῶν του, τὸν Ἀλῆ βέην, ὅστις ὑπῆρξε σιλιχτάρης τοῦ Σουλτάνου, καὶ εἶχε παυθῆ ὑπὸ τοῦ Χαλῆτ-ἐφένδου. Ὁ ἀνὴρ, ὁ τὴν ἐπομένην πρωίαν ἰσχυρότατος μετὰ τὸν Σουλτάνον καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, ἐπορεύθη ἀφ' ἐσπέρας εἰς τοῦ πατρωνός του, καὶ ἠσπάσθη εὐγνωμόνως τὴν χεῖρά του. Ἦδη οἱ διερμηνεῖς τῶν πρέσβειων εἶχαν συζητήσει μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Διθανίου τὸ δύσκολον ζήτημα περὶ τῆς ναυτιλίας τοῦ Εὐξείνου πόντου, καὶ παρέστησαν ὅτι, ἐὰν ἡ θάλασσα αὕτη ἀνσιχθῇ εἰς ὅλας τὰς σημαίας, ὄχι μόνον θὰ ἐμποδίζοντο αἱ καταχρήσεις τῆς ῥωσικῆς, ἀλλὰ καὶ αἱ πρόσοδοι τῆς Πύλης θὰ ἠῤῥζανον. Τέλος ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀπέκκτησε μεγαλειτέραν βαρύτητα διὰ τούτου, ὅτι ἡ αὐλὴ τῆς Τεχεράνης ἐζητήσατο διὰ ταχυδρόμου, φθάσαντος τὴν 18 Μαρτίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀγγλοῦ πρέσβεως πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησεν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισε νὰ ἐκδηλοῦται ἡ πολιτικὴ τοῦ Κάνιγγος, ὅστις εἶχεν ἤδη δεῖξει ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βερώνης τὴν διάφορον πορείαν του. Ἐκεῖ εἶχε συζητηθῆ κυρίως τὸ ἰσπανικὸν ζήτημα. Αἱ Δυνάμεις συμφωνοῦσαι κατὰ τὰς ἀρχὰς διέ-

φερον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς των. Ἡ Αὐστρία, Πρωσσία καὶ Ῥωσσία εἶχον ἀποφασίσει νὰ ἐκφέρωσιν ἀποτόμως καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἐναντίον τῆς ἐπανάστασις ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ προβῶσιν εἰς ἐχθροπραξίας. Ἡ Γαλλία ἐπεθύμει μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ τὸν ἐφοβείτο. Ἡ Ἀγγλία ἐκηρύχθη κατὰ πάσης ἀναμιξίως. Συνεπεία τῆς διαφύρου ταύτης πολιτικῆς αἱ τρεῖς προειρημέναι Δυνάμεις ἀνέκαλεσαν τὰς πρεσβείας των ἐκ Μαδρίτης, κηρύξασαι οὕτω ἠθικόν τινα πόλεμον· ἡ Γαλλία συνεχέντρωσε 50,000 ἀνδρῶν εἰς τὰ ὄρια, καὶ ἀφῆκε τὴν πρεσβεῖαν τῆς ἐν Μαδρίτῃ, ἐλπίζουσα ὅτι ἡ ἐμπάθεια τοῦ ἐκεῖ ἐπικρατοῦντος κόμματος θὰ τὴν ἠνάγκαζε ταχέως νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ· ἐπεδίωκεν ἐπομένως τὸν πόλεμον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου αἱ τρεῖς ἀνατολικαὶ Δυνάμεις ὑπεσχέθησαν αὐτῇ καὶ ὑλικὴν ἐν ἀνάγκῃ συνδρομὴν, καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξεν, ὅτι θὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα, ὅπερ ἐστῆμαινεν ὅτι ἐξωμοίου τοὺς ἀντάρτας πρὸς τὰς ἀνεγκωρισμένας Δυνάμεις. Ὁ Κάννιγκ ἀπέκρουσε μὲν τὴν ἐξήγησιν ταύτην, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἧτις ἐσπούδαζε νὰ τὸν εὐχαριστῇ, καὶ ἐνῶ ὅλαι αἱ ἠπειρωτικαὶ Δυνάμεις προέτρεπον τὴν Γαλλίαν ν' ἀποφασίσῃ τὸν πόλεμον, ἡ Ἀγγλία ἐγένετο τὸ στήριγμα τῶν ἐλπίδων τῆς ἐπανάστασις ἐν Ἰσπανίᾳ.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Καστληρήγου ἔτεινεν, ὡς πρὸς τὰ ἀνατολικὰ πράγματα, εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασις καὶ τὴν διατήρησιν τῆς πρὸ τοῦ 1821 καταστάσεως. Ἐν Βερῶνῃ, ἂν καὶ ὁ δούξ Βελλιγκτῶν διεφώνησεν ἐκεῖ κατὰ τινα ἄλλα σπουδαῖα ζητήματα πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς Στερεᾶς, οὐδεμία εἰσέτι μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας ἐδείχθη ὡς πρὸς τὸ ἀνατολικόν. Ἀλλ' ἡ σιωπὴ τοῦ Κάννιγγος ἐπὶ πολλοὺς μῆνας περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου ἐπρόδιδε τὴν πρόθεσιν, τοῦ ν' ἀναλάβῃ ὡς ἴδιον τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ διαγωγὴ του εἰς τὸ ἰσπανικὸν ζήτημα, ὁ ἀποχωρι-

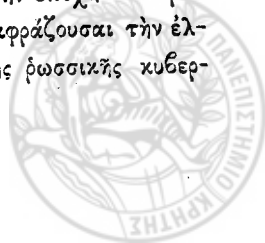

σμός του ἀπὸ τῶν λοιπῶν κυβερνήσεων, καὶ ἡ φιλοδοξία του προεμήνου ἐν σχέδιον, ὅπερ ἔπρεπε ν' ἀνησυχῆ τὰς λοιπὰς Δυνάμεις, αἰτίνες ὀλιγορῶσαι τὰς διαμαρτυρίας του ἐπολέμου τὴν ἐπανάστασιν. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Κάνιγκ κατέστη τὸ εἶδωλον τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς πᾶσαν χώραν, καὶ Ἕλληνες καὶ Φιλέλληνες ἀπέβλεπον ἐλπίζοντες εἰς αὐτόν. Ὁ Μαιτλάνδος, σκοπῶν ν' ἀντιταχθῆ ἀναφανδὸν κατὰ τῶν ἐναντίων του καὶ νὰ ἐπισκερθῆ τὴν πατρίδα του, ἀπῆλθε μετὰ τὴν λήξιν τῆς Ἴονικῆς Βουλῆς εἰς Λονδίνον. Κατὰ παραγγελίαν δὲ τοῦ λόρδου Στραγκφὸρδου εἶχε λάβει προηγουμένως συνέντευξιν μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' ἡ συνέντευξις αὕτη ἀπέβη παρὰ τὴν προσδοκίαν του, διότι ἤρξησε μὲν τὸ θάρρος τῶν Ἑλλήνων, ἐκλόνισε δὲ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Πύλης εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἀποδημία τοῦ Μαιτλάνδου (τὸν Μάρτιον τοῦ 1823) ἔδωκε τὸ σημεῖον πρὸς ὅλους τοὺς φίλους τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἵνα ἐνεργῶσιν ἀναφανδὸν ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ. Ὁμι μόνον ἰδιῶται Ἀγγλοὶ ἀλλὰ καὶ ὑπάλληλοι, οἷον πρόξενοι καὶ πλοίαρχοι, ἐκπρόχθησαν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἂν τυχόν οὔτοι ἦσαν ὀλιγώτερον ἄπειροι καὶ εὐπιστοι, ἢ ἐνυπῆρχεν ὀλιγώτερον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ πιστεῦῃ ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, πάλιν ἔπρεπε ν' ἀρχίσωσι νὰ θεωρῶσι τὴν Ἀγγλίαν ὡς ἄγκυραν τῆς σωτηρίας των. Οὐδὲν θαυμαστὸν λοιπὸν, εἰάν καὶ τῆς Πύλης ἡ δυσπιστία πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἤρξησεν. Ἴδου ἐν παράδειγμα ἐκ χιλίων. Τὸν Ἰούνιον ἐφάσεν εἰς Ζάκυνθον πλοίαρχός τις ὀνόματι Βλαγκιέρρος, ὅστις ἀφῆκε νὰ τὸν ἐκλάβωσιν ὡς λόρδον τοῦ Ναυαρχείου, καὶ νὰ τὸν θεωρήσωσιν ὡς ἐπιτετραμμένον νὰ γνωστοποιήσῃ τοῖς Ἕλλησι τὰς γνώμας τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος εἶχεν ὑπηρετήσῃ πρότερον ἐν τῷ ἀγγλικῷ ναυτικῷ, καὶ εἶχε στενωπὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Διῆλθε τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπεσχέθη πνυταχοῦ τὴν βοή-

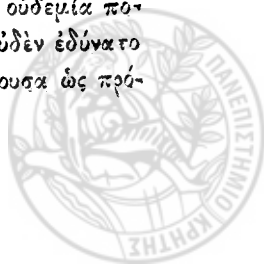
θειαν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, καὶ τοῦ λαοῦ, διέδωκε τὰς ἀγορεύσεις τῶν ἀντιπολιτευομένων ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐπρότεινε δάνειον ἐν ὀνόματι ἀγγλων τραπεζιτῶν, τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ ὁποίου ἤρχισε καθ' ὅλους τοὺς τύπους. Ἄλλο παράδειγμα. Ὁ λόρδος Βαίρων, ὁ μέγιστος ποιητὴς τοῦ παρόντος αἰῶνος, τὸν ὁποῖον φυσικὴ τάσις καὶ διάφοροι περιστάσεις ἀπεμάκρυνον τῆς πατρίδος, ἔπλευσεν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὰς Ἰονίους νήσους φέρων πολλὰ χρήματα καὶ τὸν πρόδηλον σκοπὸν, ν' ἀφιερῶσθαι ταῦτα καὶ ἑαυτὸν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀγὼν οὗτος, πρὸς ὃν συνεπάθει πᾶσα καρδιά ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν πατρίδα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἔνεκα τῶν ὠμοτήτων τοῦ πολέμου καὶ τῆς εὐψυχίας καὶ τῶν νικῶν τῶν ἐπαναστατῶν, τοσοῦτον εἶχεν ἐλκύσει τὴν κοινὴν γνώμην, ὥστε οἱ λαοὶ ἀναφανδὸν ἐκπρῦχθησαν κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν ἀνακτοβουλίων, ἐκ τούτων δὲ πρῶτον τὸ ἀγγλικὸν ἤρχισε ν' ἀναγνωρίζη, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἀρκούντως παρετάθη, ὥστε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις νέων πολιτικῶν μέτρων.

Ἦδη ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου εἶχε προδῆλως μεταβληθῆ ἡ γλῶσσα τῆς ἰονικῆς κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἔνεκα τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῶν ιδεῶν τοῦ Σιρ Θωμᾶ Μαιτλάνδου μόνον ἐκ βῆτων ὀδηγίων τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῆ. Τὴν 14 Φεβρουαρίου ὁ Κάννινγκ ἐπεμψε πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ὀδηγίαι, τὰς ὁποίας οὗτος ἔλαβε κατὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου, καὶ αἱ ὁποῖαι τὸν ἔβαλαν εἰς ὄχι μικρὰν ἀπορίαν. Ἐνόησεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι ἡ Ἀγγλία μετέβαλεν ὀλοσχερῶς τὸ σύστημά της, προέβη ἀναφανδὸν ὡς προστάτις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ τόσον ζωηρῶς ἐξεφράζετο ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε ὑπερέβη ὅλα, ὅσα τὸ φιλελεύθερον κόμμα ἢ ἡ Ῥωσσία εἶχαν προφέρει ἄλλοτε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγίστου ζήλου. Αἱ ὀδηγίαι αὗται ἤρχιζον ἐκφράζουσαι τὴν ἐλπίδα ὅτι, χάρις εἰς τὴν μετριοπάθειαν τῆς Ῥωσσιτικῆς κυβερ-

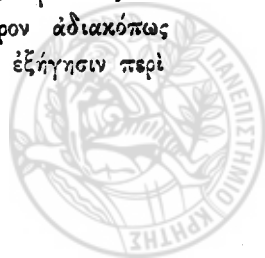
νήσεως, αἱ διενέξεις τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Πύλης θὰ ἐξωμα-
 λυνθῶσιν ὀλοσχερῶς ἐντὸς ὀλίγου. Ἐπειτα ἐθώρουν ὡς καθῆ-
 κτον φιλανθρωπίας, νὰ μὴ παρείδωσι τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ
 ἰδίως τὴν μέλλουσαν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων. «Τὴν κατά-
 στασιν τοῦ χριστιανικοῦ τούτου λαοῦ,» οὕτως ἐλέγετο ἐν αὐ-
 ταῖς, «ὅστις ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων στενάζει ὑπὸ τὸν ζυγὸν
 τῶν βαρβάρων, δὲν δύναται ἡ Ἀγγλία νὰ βλέπῃ μετ' ἀδιάφο-
 ρίας. Ὁ βασιλεὺς θέλει, ὥστε ὁ πρέσβυς τῆς μεγάλης Βρεττα-
 νίας νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ Πύλῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ὡς Χρι-
 στιανῶν, ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων, ἃς ἔ-
 δωκεν ἡ Πύλη περὶ τούτου πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν συμμαχι-
 κῶν Δυνάμεων, καὶ νὰ τῇ ὑπαδείξῃ ὅτι, ἐὰν ἀρνηθῇ νὰ ἱκανο-
 ποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, δὲν δύναται πλέον νὰ διατη-
 ρῇ μετ' αὐτῆς φιλικὰς σχέσεις.»

Ὁ Κάνιγκ λοιπὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς πολιτικῆς του ἰδέας
 ἐπελήφθη τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ὑπὸ ἔποψιν θρησκευτικῆν,
 ἥτις πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ὀλίγον ἐνδιέφερε τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν,
 καὶ προὔτιμησεν ἀκριβῶς ἐκείνην, ἥτις παρενέβαλλε τὰς μεγα-
 λειτέρας δυσκολίας εἰς τὴν εἰρηνικὴν λύσιν. Αἱ Δυνάμεις εἶχον
 ἀνησυχῆσαι μεγάλως, ὅτε πρὸ δύο ἐτῶν ἡ Ῥωσσία ἠπειλήσεν,
 ὅτι θὰ λάβῃ τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔποψιν, καὶ ἡ Ἀγ-
 γλία εἶχε συγκοπιᾶσαι μετ' αὐτῶν, ἵναποτρέψῃ τὸν αὐτοκράτορα
 Ἀλέξανδρον ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης, καὶ ἡ ἐπιτυχία ἔστεψε
 τοὺς κόπους των. Τώρα δὲ ἡ Ἀγγλία ἐπήδησεν ἐξαίφνης εἰς
 τὴν ἀντίθετον γνώμην. Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἔχων πάν-
 τοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν κατάπαυσιν τῆς Ῥωσσοτουρκικῆς ἐρι-
 θος καὶ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, κατενόησεν ὅτι
 ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο διὰ τῆς νέας πολιτικῆς τῆς
 Ἀγγλίας. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐλάλει περὶ ὑποσχέσεων τῆς
 Πύλης πρὸς τὰς συμμαχικὰς Δυνάμεις· καὶ ὁμως οὐδεμίαν πο-
 τὲ ὑπόσχεσιν ἐδόθη. Ὅθεν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ οὐδὲν ἐδύνατο
 νὰ κατορθωθῇ. Ἐδύνατο ποτὲ νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι φέρουσα ὡς πρῶ-

σχημα τὴν θρησκείαν, θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία ἰσχυρῶς ἀπειλήσασα καὶ στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀναπτύξασα οὐδὲν ἐπέτυχε διὰ τοῦ προσχήματος τούτου; τὰς σκέψεις ταύτας ἐξέφρασεν εἰλικρινῶς ὁ Στραρχκφόρδος πρὸς τὸν αὐστριακὸν διάγγελλον καὶ τὸν πρῶσον πρέσβυν. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ τὸν ὑπεχρέου, ἐὰν ἐλάμβανεν ἀκριβεστέρας ὀδηγίας, διαφόρους τῶν ἐν Βεριῶνῃ συνταχθεισῶν, νὰ μὴ τὰς ἀποκρύψῃ εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν συμμαχικῶν Δυνάμεων, καὶ ὑπεσχέθη αὐτοῖς τοῦτο ῥητῶς. Ἐκήρυξε προσέτι, ὅτι προκρίνει ν' ἀναχωρήσῃ, παρὰ νὰ ἀλλάξῃ πολιτικὴν. Ἡ διαγωγὴ αὕτη εἶναι τῷ ὄντι περίεργος εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Διπλωματικῆς.

Ἄλλ' ὅμως ὁ κύβος ἐρρίφθη, καὶ τὰ ἐπακόλουθα δὲν ἐδύναντο νὰ ὑστερήσωσιν. Ἡ πεποιθήσις περὶ συνδρομῆς τῆς Ἀγγλίας ἐξωγοῖνισε τοὺς Ἕλληνας. Ἦδη κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1821 πολλοὶ ἀρχηγοὶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπρότειναν τῇ Ἀγγλίᾳ, νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τὴν Ἑλλάδα, ὡς εἶχε τὰς Ἰονίους νήσους. Νῦν δὲ ὁ Πετρόβουκ καὶ πολλοὶ ἀρχηγοὶ ἐπανέλαβαν τὴν πρότασιν ταύτην, καὶ ἐπέδωκαν τὴν γραπτὴν ὑποχρέωσιν πρὸς τὸν ἄγγλον γεν. πρόξενον Γρην, ὅστις τὴν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σίρ Θωμᾶν Μαιτλάνδον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀπεσιώπησαν τὸ διάβημα τοῦτο, ἄλλοι μὲν ἐκ ζήλου ὑπὲρ αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ πολεμοῦντες αὐτὸ, καὶ ἡ Πύλη τὸ ἔμαθε μετ' ὀλίγον. Αὕτη εἶχε ζημιωθῆ ἄχι ὀλίγον ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἑλληνικῶν ἀποκλεισμῶν ὑπὸ τῆς Ἰονικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐκ τῶν εἰσκομιζομένων πολεμοφοδίων καὶ ὄπλων, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον ἐκ Κερκύρας, Μάλτας καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Λονδίνου. Πικρῶς παρεπονέθη ὁ Ὁμὲρ-πασσᾶς διὰ τὴν εὐνοίαν, ἣν ἔδειξεν ἡ Ἰονικὴ κυβέρνησις πρὸς τοὺς πολεμίους του, ὑποδείξασα αὐτοῖς τὴν παρακειμένην τῇ Στερεᾷ νήσον Κάλαμον ὡς καταφύγιον, ἀφ' ἧς οὗτοι ἐπολέμουν καὶ διήγειρον ἀδιακόπως τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Σουλτάνος ἐζήτησεν ἐξήγησιν περὶ

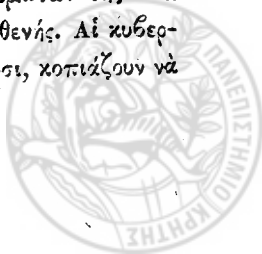

τούτου παρά τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου, ὅστις προσεπάθησε νὰ καλύψῃ τὰ μέτρα, τὰ ὅποια κατεδίκαιζε, διὰ τῆς ἐν τῇ συνθήκῃ μεταξύ πασσαῖ καὶ Σουλιωτῶν συμφωνηθείσης μεταναστεύσεως τούτων εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἐμφισθητήματα, γεννηθέντα ἐκ ναυτιλιακῶν σχέσεων, ἐγέννησαν ψυχρότητα μεταξύ τοῦ Διβανίου καὶ τοῦ ἄγγλου πρέσβευς, ὅστις ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν ἦτο πλέον κατάλληλος νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὰς Δυνάμεις, τῶν ὁποίων προεξῆρχεν ἡ Αὐστρία. Ἡ Πύλη παρεσκεύασε μεγάλας δυνάμεις πρὸς πόλεμον, καὶ ἀπέβαλε παρά ποτε τὴν ιδέαν τῆς ὑποχωρήσεως ἐνώπιον τῶν Δυνάμεων. Ἡσθάνθη νῦν, ὅτι ἡ ἀνάμιξις ἀνεφαίνετο ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ἐξ ἄλλου σημείου, διὰ τοῦτο ἀπέρριψε πᾶσαν ἐπέμβασιν, κατέκρινε μάλιστα τὴν τῆς Γαλλίας εἰς τὰ ἰσπανικὰ πράγματα, καὶ ἀπέκρουσε τὴν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου ἐν τῇ μετὰ τῆς Περσίας διαφορᾷ αὐτῆς, δηλώσασα πρὸς τὴν αὐτὴν τῆς Τεχεράνης, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην ὅχι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ ἐν Ἐρζερούμῃ διὰ τοῦ Ἰαρούφ-Μεχμέτ-πασσαῖ, τοῦ ἐκεῖ διοικητοῦ τῶν στρατευμάτων τῆς. Ὁ Διάγγελος καὶ ὁ λόρδος Στραγκφόρδος κατέστησαν τῶρα πλέον ἀνίσχυροι. Ἐπίσης καὶ ὁ πρῶστος πρέσβυς, ὅστις ἦτο ἀπλοῦς συνεργὸς τοῦ αὐστριακοῦ. Ὁ δὲ τῆς Γαλλίας, κόμης Λατουρ-Μωβούργος, εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει τὸν Φεβρουάριον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ σύμπτωσις, ὅτι κατὰ τὸ εἰς Κωνσταντινούπολιν ταξειδίον του βιασθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνέμων εἶχε πιάσει εἰς τινὰ ἑλληνικὸν λιμένα, εἶχε γεννήσει ἐν τῷ Διβανίῳ κακὴν πρόληψιν, ἥτις κατήντησεν εἰς πλήρη ἀποστροφὴν, ἀφοῦ ἡ Πύλη ἐκ παρενοήσεως ἐνόμισεν, ὅτι ζητεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐπὶ τοῦ Καρμηλίου ὄρους μονῆς ὄρον, ἵνα ἐξασκῇ τὴν ἐπέμβασιν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ. Πεισθεὶς δ' ἐκ τῆς πείρας πόσον ὀλίγον συνετέλει εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἡτραχεῖα γλῶσσα, δι' ἧς ἐπελήφθη τοῦ πράγματος, ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ διὰ δῶρων. Ἐπεμψε λοιπὸν λιθοκόλλη-

τον ταβακοθήκην πρὸς τὸν διοικητὴν τῶν παρὰ τὸν Βουγιουκτερὲν συνηθροισμένων στρατευμάτων Ἰμβραΐμ-πασσᾶν, ὅστις εἶχεν ἰσχύν τινα ἐν τῷ Διβανίῳ, ἀλλ' ἔχασε τὸ θάρρος του, ἀφοῦ ὁ Ἰμβραΐμ-πασσᾶς τῷ τὴν ἐπέσρεψεν ὀπίσω εἰπὼν· «ἐὰν αἱ ἀξιώσεις του ἦναι δίκαιαι, δὲν ἔχει χρεῖαν τοῦ δώρου· ἐὰν δὲ δὲν ἦναι, μία ταβακοθήκη δὲν θὰ τὸν ἀποπλανήσῃ ἐκ τῆς ὁδοῦ τοῦ καθήκοντος;» οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ κόμης ἔλαβε παρὰ τῆς αὐλῆς του τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐγνωστοποίησε δ' ἐμμέσως εἰς τὴν Πύλην ὅτι, ἐὰν ἐξωμαλύνετο ἡ ὑπόθεσις του, (ὡς ἔμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μάλιστα θὰ ἐζήτηι τὴν παρουσίαν σου· ἀλλ' ἡ Πύλη ὠλιγόρησε τὴν πρότασιν τοῦ κόμητος, καὶ τὸν ἀφῆκε ν' ἀπέλθῃ ὡς ἔλθε· μάλιστα ὁ μέγας βεζίρης οὐδ' ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ συστήσῃ τὸν κόμητα Βωρεπαῖρον ὡς ἐπιτετραμμένον, διότι ὁ πρέσβυς δὲν εἶχε παρουσιάσει τὰ διαπιστευτήριά του.

Ὅσον ἀπειλητικώτερος ἐφάνετο ὁ καιρὸς εἰς τὸν δυτικὸν ὀρίζοντα, τόσον ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔκρινεν ἀναγκαιοτέρην τὴν ἀνανέωσιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Πύλης καὶ Ῥωσσίας. Συνησθάνετο ὅτι τὸ εὐπροσήμερον διάδημα τῆς Πύλης δὲν θὰ ἔπειθεν εἰς τοῦτο τὴν Ῥωσικὴν κυβέρνησιν, καθ' ὅσον μάλιστα τοῦτο συνωδεύετο μὲ ἀπαιτήσεις. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Διάγγελλον ἀπὸ 12 Ἀπριλίου, ἦν ἀνεκοίνωσε πρὸς τὴν κυβέρνησιν ταύτην, καὶ συνῆταξε μᾶλλον δι' αὐτὴν ἢ διὰ τὴν Πύλην, ἐξύψωνεν ὑπερεπαινῶν τὰς προσπαθείας τοῦ Στραρχφόρδου, καὶ ἐθεώρει πολὺ μεγάλην τὴν ἐπὶ τοῦ Διβανίου κερδηθεῖσαν νίκην. «Θὰ ἦτο ἀβέλτερον,» ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, «ἐὰν ἡ Πύλη ἤθελε νὰ παραστήσῃ τὸ διάδημα τοῦτο τῆς εὐπροσηγορίας ὡς ὑποχώρησιν, ἢ ν' ἀπαιτήσῃ ἀντ' αὐτοῦ ἐξασφάλισιν τῶν δικαιωμάτων της. Θὰ ἐδεικνύετο μόνον διὰ τούτου ὡς κυβέρνησις ἀσθενής. Αἱ κυβερνήσεις, αἵτινες οὐδὲν ἐννοοῦν νὰ ὑπερασπισθῶσι, κοπιᾶζουσι νὰ

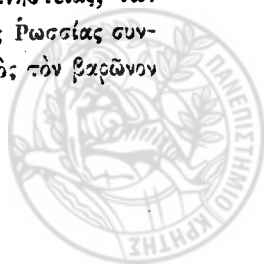
ἐξασφαλίσωσιν ὅ,τι οὐδείς προσβάλλει. Νέαν τῶ ὄντι ἐκδούλευσιν παρέσχεν ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἐμποδίσας νὰ προστεθῆ ἐν τῷ γράμματι τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρόδην καὶ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Διάγγελλον καὶ αὐτὸν τὸν λόρδον Στραγκφόρδον διακοινώσῃσιν πρᾶγμα ἀντιβῆκον εἰς τὰς προσπαθείας μας, καὶ οὐδεμίαν ἔχον σχέσιν μὲ τὴν ὑπόθεσιν. Ἄλλως ἡ Πύλη πρέπει νὰ ἐνοήσῃ πόσῃν δυσαρέσκειαν μᾶς ἐπροξένησεν ἡ μνεῖα δικαιωμάτων τοῦ Σουλτάνου ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ. Εἰς τὸ περὶ δικαίου ζήτημα οὐδέποτε ἀνεμίχθημεν. Ἐν τούτοις ἕνεκα τοῦ ζητήματος τούτου κινδυνεύει σήμερον ἡ ὑπαρξίς τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Ὁ πρίγκιψ Μεττερνῆχος ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας του κατὰ πρῶτον εἰς λόγον τινὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου ριφθέντα κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον τῆς συνεννοήσεως, ὅτι θὰ πέμψῃ ἐπιτετραμμένον εἰς Βιέννην. « Ἄς πέμψῃ ἡ Πύλη πρέσβυν, » ἔγραψε πρὸς τὸν βαρῶνον Ὀττενφελς, « ὅστις νὰ εὔρῃ ἐνταῦθα τὸν πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐδική μου φροντίς εἶναι νὰ τοὺς συμφιλιώσω ». Ἄλλ' ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀντέτεινεν εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην, φρονῶν ὅτι δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ πείσωσιν εἰς τοῦτο τὴν Πύλην, καὶ διότι αὕτη ἐν γένει οὐδὲν ἀποτέλεσμα θὰ ἔφερε. « Τὸ πᾶν εἶναι », ἔγραψε τὴν 10 Μαΐου, « νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα πρεσβεῖα Ῥωσικὴ, καὶ μάλιστα τὸ ταχύτερον, ἄλλως πίπτουν οἱ φίλοι μας ἐν τῷ Διβανίῳ, καὶ δὲν ἐπιτυγχάνομεν πλέον τίποτε. » Διὰ τῶν λέξεων τούτων ἤθελε μᾶλλον νὰ καλύψῃ τὴν πεποιθησίν του, ὅτι τίποτε πλέον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθῇ. Ὁ Κάννιγκ μὴ ἀποφασίσας εἰσέτι νὰ πρόβῃ ἐπιμόνας, ἐφάνη μάλιστα ὅτι ἐφοβείτο μὴ ἐπροχώρησε πολὺ, ἢ τοῦλάχιστον ἐδειξε τοῦτο. Ἐγραψε τὴν 9 Μαΐου πρὸς τὸν Στραγκφόρδον, ὅτι ἡ Ἀγγλίς δὲν ἔχει σκοπὸν ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς ὁδοῦ, ἣν μέχρι τοῦδε συνεβάδισε μετὰ τῶν συμμάχων τῆς Ἡρνήθῃ προσέτι ὅτι παρήγγειλεν εἰς τὴν Ἰονικὴν κυβέρνησιν νὰ λάβῃ συνεντεύξεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἰσχυρισθεὶς ὅτι τὴν

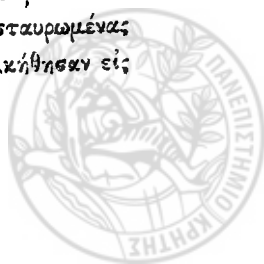
περὶ τούτων ιδέαν συνέλαβε μόνον ὁ Καπουδάν-πασσᾶς, καὶ ὁ λόρδος Στραγκφόρδος τὴν παρεδέχθη καὶ τὴν διεβίβασεν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, πρὸς τὸν Σὶρ Θωμᾶν Μαιτλάνδον, ὅστις ἐνήργησε παρὰ τὴν θέλησίν του. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ μοίραργος Ἀμιλτων διεξήγαγε τὴν ιδέαν ταύτην θορυβωδῶς καὶ ἀσυνέτως, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβη ὄλωσ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οὗτοι ἐξηπάτησαν ἐπιτηδείως τὴν κοινὴν γνώμην περὶ τῆς ἀποπειρας ταύτης, ἧς σκοπὸς ἦτο νὰ παρακινήθωσιν εἰς ὑποταγὴν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ τινες ἄλλοι ἀρχηγοί. Ἡ συμπάθεια, ἣν ὁ Ἀμιλτων ἐδείκνυε πανταχοῦ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τοῖς ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τοῦτο· ἐνίσχυσε δὲ καὶ ἠύξησε τὰς ὑπονοίας τῆς Πύλης, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθη νὰ διασκεδάσῃ ἢ ἐπιτίμησις τοῦ Κάννιγκος πρὸς τὸν Στραγκφόρδον.

Ἡ Πύλη δυσαρεστηθεῖσα προέβη εἰς βήματα, ἅτινα παρενόβαλον νέα ἐμπόδια εἰς τὰς προσπάθειάς τῆς βιενναίας Αὐλῆς. Ἡ αὐτὴ αὐτὴ εἶχε διατάζει τοὺς ἐν τῇ αὐστριακῇ αὐτοκρατορίᾳ καταφυγόντας Βογιάρους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ εἶχεν ἐγγυηθῆ περὶ τῆς Πύλης. Πολλοὶ τῶν Βογιάρων τούτων ἐπρόβαλον διαφόρους προφάσεις, ἵνα μὴ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην, ὡς π. χ. ὅτι ζητοῦν νὰ τοὺς βιάσωσιν, ἵνα ὑπογράψωσι πολίτευμα συντεταγμένον ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, ἔργον κόμματος, ὅπερ ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς πωλήσεως τίτλων τοῦ ὀσποδάρου Σούτσου, παρέπεισε τὸν τοποτηρητὴν Βογορίδην, καὶ τῶρα ἀνθαδιάζει πρὸς τὸν νέον Ὄσποδάρον. Ἄλλ' ὁ κύριος λόγος τῆς ἀρνήσεώς των ἦτο ἡ δυσπιστία πρὸς τὴν Πύλην. Ἡ δυσπιστία δὲ αὐτὴ ἐδικαιολογήθη τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου, διότι ὁ πασσᾶς τῆς Σιλιστρίας διέταξε νὰ συλληφθῇ ὁ Βιλλαράς, εἰς τῶν ἐπιστρεφάντων Βογιάρων. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐκήρυξε τὴν πράξιν ταύτην ὡς φανεράν παραβίαν τῆς ἀμνηστείας, τῶν ἐλευθεριῶν τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τῶν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνθηκῶν, καὶ παρήγγειλε τὴν 20 Ἀπριλίου πρὸς τὸν βαρῶνον

Ὅττενφελς ν' ἀπαιτήσῃ πάραυτα τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Βιλλαρά, τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς κατ' αὐτοῦ γενομένης βίας καὶ τὴν λήψιν μέτρων, ἅτινα νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐπανάληψιν τειούτων πράξεων, καὶ νὰ κηρύξῃ συγχρόνως, ὅτι μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὄρων τούτων οὐδεὶς φυγὰς θὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἡγεμονείας· ὅσον αὐστηρὸς καὶ ἂν ᾦτο ὁ τόπος τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, δὲν ἐκλόνισε τὴν Πύλην. Ἀνέλαβεν ἡ ἰδία τὴν εὐθύνην τῆς πράξεως τοῦ πασσᾶ τῆς Σιλιστρίας, εἶπεν ὅτι ὁ Βιλλαράς ἐφυλακίσθη κατὰ τοὺς νόμους ἐπὶ τῇ ἐγκλήσει ἄλλων Βογιάρων ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἡγεμόνος, καὶ συνεπεῖα ἀναφορᾶς τοῦ ἡγεμόνος τούτου πρὸς τὴν Πύλην, ἐδήλωσεν ὅτι κατεμνηνύθη ἐπὶ ὑπεξαίρεσιν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπέπεσεν ὡς ταμίας τῆς ἐπαρχίας, καὶ δὲν τὸν ἀπέλευσεν. Ὁ Διάγγελος ἐσυμβούλευσε τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον νὰ παραιτηθῶσι τοῦ πράγματος, καὶ οὗτος ἀρεσθεὶς εἰς τὰς ἐξηγήσεις τῆς Πύλης, παρεδέχθη τὴν συμβουλήν ταύτην.

Μεγαλειτέρα καὶ διακρίστερα ἐμπόδια παρενέβαλε τὸ ζήτημα περὶ ναυτιλίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ. Ἡ Πύλη εἶχεν, ὡς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ζητήματα, κατ' οὐσίαν μὲν δίκαιον, κατὰ τύπους δὲ ἄδικον. Πλοῖα ναυπηγημένα ἐν Ὑδρα ἢ ἐν Σπέτσαις ἐνεφανίζοντο εἰς τὸν Βόσπορον μὲ ῥωσικὴν σημαίαν καὶ ἀπῆλθον τὸν διάπλουον εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν. Ἡ Πύλη, ὡς καὶ πᾶς τις, ἐγίνωσκεν ὅτι τὰ ἔγγραφα τῶν πλοίων τούτων συνετάττοντο θελῶς ὑπὸ ῥωσικὰ ὀνόματα, ἐνῶ ἀνήκον εἰς τοὺς ἀντάρτας. «Θέλουν τάχα νὰ μᾶς καταστήσωσι τὰ πλῆγνια τοῦ κόσμου;» ἔλεγεν ὁ βεῖζ-εφένδης πρὸς τοὺς διερμηνεῖς, οἵτινες συνηγόρουν ὑπὲρ τῶν τουούτων πλοίων. «Πρέπει λοιπὸν οἱ ἀντάρται νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας μὲ πλαστὰ ἔγγραφα, ἐνῶ οἱ πλουτοὶ μας εἶναι καταδικασμένοι νὰ κάθηνται μὲ σταυρωμένας τὰς χεῖρας;» Πολλὰ τῶν πλοίων τούτων ἐρμυλοκλήθησαν εἰς

τὸν ναύσταθμον, καὶ τὸν Ἀπρίλιον ἐξεδόθη φερμάνιον *) ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς ναυτιλίας, κατὰ τοῦ ὁποῖου κατεξανέστησαν ἀμέσως οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμποροι καὶ ἰδίως οἱ Ῥῶσοι. Αἱ τρεῖς πρῶται παράγραφοι τοῦ φερμανίου τούτου δὲν ἀντέβαινον οὔτε εἰς τὸ γράμμα οὔτε εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν συνθηκῶν. Παρεχώρουν εἰς τὰ ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν πλοῖα, τὰ ἐμπορευόμενα μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς, ἐλάττωσιν τῶν τελωνιακῶν δασμῶν καὶ ἄλλας ἀνακουφίσεις, μέτρον εἰς τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως ἡ Πύλη ἐδικαιούτο, χωρὶς νὰ δώσῃ λόγον περὶ τούτου εἰς ἄλλας Δυνάμεις. Ἄλλ' ἡ τετάρτη παράγραφος ἦτο φύσεως διαφόρου. «Εἰς ὅλους τοὺς ὄρμους τοῦ Ὄθωμανικοῦ βασιλείου ὀφείλουν αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ νὰ προσέχωσιν, ὥστε τὰ ὑπὸ ὀθωμανικὴν σημαίαν πλοῖα νὰ ἐκφορτώνωσι καὶ φορτώνωσι πρότερον ὄλων τῶν λοιπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν πρέπει ν' ἀρχίζῃ τὴν φόρτωσίν του, πρὶν ἢ ἐκεῖνα παραλάβωσι τὸ φορτίον καὶ τὸν ναυλόν των.» Ἡ Ῥωσσία ἐξχέστη πάραυτα κατὰ τοῦ ἄρθρου τούτου, ὡς ἐναντίου εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, τὴν ὁποίαν ὀρίζουν σαφῶς τὰ ἄρθρα 1, 2 καὶ λοιπὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1783, ἀπεκάλεσε τὸ μέτρον τοῦτο ἔχθρικόν, διότι σκοπεῖ νὰ καθιερώσῃ μονοπώλιον ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς σημαίας καὶ ν' ἀποκλείσῃ τὰς λοιπὰς σημαίας ἀπὸ τῶν τουρκικῶν λιμένων, προέβλεπεν ἕνεκα τῆς δωροληψίας τῶν τουρκικῶν τελωνιακῶν καὶ λιμενῶν ἀρχῶν ἀνεξάντλητον πηγὴν καταχρήσεων καὶ βιαιοπραγιῶν κατὰ τῶν πλοίων τῶν λοιπῶν σημαίων, ταῦτα δὲ παραδεδομένα εἰς τὴν αὐθαιρέσιαν καὶ πλεονεξίαν τῶν ὑπαλλήλων τούτων. Αἱ παράγραφοι 5, 6, 7 καὶ 8 ἀπέβλεπον κυρίως τὸν διάπλουν μεταξὺ τῆς μεσογείου καὶ μαύρης θαλάσσης καὶ περιεῖχον ἐπιεικεῖς καὶ ἐξηγητικoὺς ὁρισμοὺς, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἡ § 9 ὥριζε τὸ σπουδαῖον ἀντικείμενον τῆς μεταφορτώσεως ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον ἀντιφατικῶς πρὸς τὰ

*) Ἴδε Παράρτ. Δ. 1.

ἄρθρα 30 ἕως 35 τῆς ῥηθείσης συνθήκης. Ἡ ἔννοια τῆς παραγράφου ἦτο, ὅτι φραγκικὸν φορτίον ἠδύνατο νὰ μεταφορτωθῆ ἀνυπερθέτως ἀπὸ τουρκικοῦ πλοίου εἰς πλοῖα φραγκικά, ἀλλ' ὄχι καὶ φραγκικὸν φορτίον ἀπὸ πλοίου φραγκικοῦ εἰς φραγκικόν· ἐπίσης ἔπρεπεν ἀπὸ τοῦδε νὰ μὴ συγχωρῆται ἡ μεταφόρτωσις ἀπὸ τουρκικῶν εἰς τουρκικά πλοῖα· ἀλλὰ μόνον ἀπὸ φραγκικοῦ εἰς τουρκικὸν καὶ τανάπαλιν. Ἡ διάταξις αὕτη ἐβλάπτε πρὸ πάντων τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σιτηρῶν ἐκ τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ῥωσσίας, διότι ταῦτα μόνον τὰ φροτῖα ἐσυνειθίζετο νὰ μεταφορτόνωνται. Ὑπῆρχον δὲ τέσσαρες τάξεις.

1. Ἀπὸ φραγκικοῦ πλοίου εἰς φραγκικόν. Ἐὰν δηλονότι ἐν πλοῖον, φέρον σημαίαν δικαιοῦμένην νὰ πλῆν εἰς τὸν Βύξεινον πόντον, ἐλάμβανε φορτίον σιτηρῶν ἐκ ῥωσικοῦ λιμένος, καὶ κατὰ τὸ κατάπλουν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν παρεχόμενον τὸ φορτίον τοῦτο εἰς πλοῖον τῆς ἰδίας ἢ ἄλλης φραγκικῆς σημαίας, τότε ἡ μεταφόρτωσις καὶ ἐξαγωγή διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου οὐδὲν ἐμπόδιον κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον τῆς συνθήκης ἔπρεπε ν' ἀπαντᾷ ἐκ μέρους τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐν γένει οὐδὲ τὴν ἐλάχιστην ἀπαίτησιν· ἡ μεταφόρτωσις ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ γενομένη ἐν τουρκικῇ χώρᾳ, ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν διάταξιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὑπεβάλλετο. Ἐν τούτοις τὸ νέον φερμάνιον κατῆργεῖ ἐναντίον τῶν σαφῶν τούτων ὁρισμῶν τὴν πρώτην ταύτην τάξιν.

2. Ἀπὸ φραγκικοῦ πλοίου εἰς τουρκικόν. Εἰς τοῦτο ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα, διότι ἐδύνατο ἀναμφισβότως νὰ ἐπιτρέψῃ ἢ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὰ πλοῖα τῆς νὰ παραλαμβάνωσι ῥωσικά σιτηρὰ καὶ νὰ τὰ ἐξάγωσι. Πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1806 ἔδιδε τὴν ἄδειαν ταύτην εἰδικῶς καὶ ὄχι διὰ γενικῆς διατάξεως. Τὸ νέον φερμάνιον, παραχωροῦν γενικὴν ἄδειαν εἰς τὰ τουρκικά πλοῖα, ἐπρόδιδε τὸν κύριον σκοπὸν τῆς Πύλης, διότι, ἀπαγορευομένης τῆς μεταφορτώσεως εἰς φραγκ

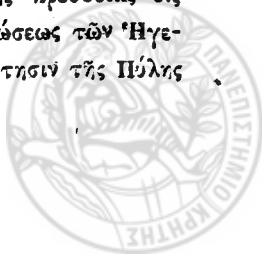
πικόν πλοῖον, τοῦτο, ἐάν διὰ τινα λόγον ἤθελε νὰ ἐκφορτώσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἠδύνατο νὰ διαγωνισθῇ, καὶ ἐβιάζετο νὰ παραδεχθῇ τοὺς ὄρους, τοὺς ὁποίους τῷ ἐπρότεινε τὸ τουρκικόν πλοῖον. Ὅθεν καὶ ἡ παράγραφος αὕτη τοῦ φερμανίου ἐσκόπει νὰ καθιερώσῃ μονοπώλιον ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς σημαίας.

3. Ἀπὸ τουρκικοῦ πλοίου εἰς φραγκικόν. Ἡ τάξις αὕτη ἐσυγχωρεῖτο ἐν τῷ νέῳ φερμανίῳ καὶ συνῆδε πρὸς τὰς λοιπὰς, διότι ἠνάγκαζε τὰ πλοῖα τῶν σημαϊῶν, ὅσκι δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ διαπλέωσιν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ ἐπομένως ἤρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς φόρτωσιν σιτηρῶν, νὰ λαμβάνωσιν αὐτὰ ἐκ τῶν τουρκικῶν πλοίων.

4. Ἀπὸ τουρκικοῦ πλοίου εἰς τουρκικόν. Ἡ τάξις αὕτη ἀπηγορεύετο κατὰ τὸ νέον φερμάνιον, καὶ ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἀπέβλεπε τὰς φραγκικὰς σημαίας. Αἱ §§ 10, 11 καὶ 12 δὲν περιεῖχον διατάξεις μεταβεβλημένας.

Ὁμοίως πρὸς τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἡμῶν περὶ τοῦ σουλτανικοῦ φερμανίου ἐπεμψε πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Πετροπόλεως καὶ ὁ ἐμπορικὸς σύλλογος τῆς Ὁδησσοῦ, ἅμα ἔλαβε τὸ φερμάνιον. Ἐναντίον τῆς φρονήσεως καὶ διαθέσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο νὰ ὀλιγορῆσῃ τὰ παράπονα ταῦτα, καὶ ἀφοῦ ἡ Πύλη, ὡς ἦτο βέβαιον, ἐπεθύμει πράγματι νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, τὸ βῆμα τοῦτο ἔνεκε τῆς ἀδυναμίας τῆς ἐν γένει, ἦτο καὶ ἄσκοπον καὶ ἀνόητον.

Καὶ τὰ ἐπακόλουθα δὲν ἤργησαν νὰ ἐπέλθωσιν. Ὁ κόμης Νεσσαερώδης ἀπαντῶν πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην, καὶ εἰς τοῦτο ὁ λόρδος Στραγκφόρδος εἶχε στηρίξει τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ ἐλπίδα, ἀνεγνώριζε μὲν, ὅτι ἡ Πύλη διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν γενομένης ἀνακοινώσεως ἤρχιζε νὰ ἐπανερχεται εἰς δίκαια φρονήματα, ἀλλ' ἐξήρτησε τὴν ἐκ νέου ἀποστολὴν Ῥωσσικῆς πρεσβείας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς ὀλοσχεροῦς ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν. Ἀπήντησε δ' ἐμμέσως εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς Πύλης

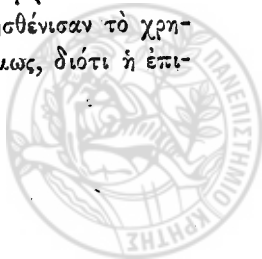
περὶ τῶν ἀσιατικῶν φρουρίων, εἰπὼν ὅτι ἡ πρεσβεία αὐτὴ θ' ἀνελάμβανε καὶ ἐξηκολούθει τὰς ἔνεκα τῶν συμβάντων τοῦ 1821 διακοπέσας διαπραγματεύσεις. Ὡς πρὸς τὰς σκέψεις, αἰτινες ἐπέρχονται εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐκ τινῶν ἐκφράσεων τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου καὶ τινῶν νέων βημάτων τῆς Πύλης, παρέπεμπεν αὐτὸν πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον. Ἡ ἀπάντησις αὐτὴ ἐχρονολογεῖτο ἀπὸ 6 Μαΐου *). Συγχρόνως ὁ Νεσσελρῶδης ἔγραψε πρὸς τὸν Στραγκφόρδον· «Ὁ αὐτοκράτωρ παρετήρησε μ' εὐχαρίστησιν, ὅτι ἡ Πύλη ἤρχισε ν' ἀσπάζεταιται ὑγιεστέραν πολιτικὴν, ἀλλ' ἐκ τῶν τριῶν ἐν Βερῶνῃ τεθέντων ὄρων τῆς ἀνανεώσεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μόνον ἓνα, καὶ μάλιστα τὸν μᾶλλον ἀσήμαντον, ἐξεπλήρωσεν. Ἐπέφερε δὲ καὶ μεταβολὰς περὶ τὴν διοίκησιν τῶν Ἡγεμονειῶν διὰ τῆς ἐκλογῆς ἐγγχωρίων, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν συνθηκῶν ὤφειλε ν' ἀνακοινώσῃ πρῶτον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, καὶ νὰ αἰτήσῃ τὴν συγκατάθεσίν της. Ἐν τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ βλέπων τὴν δύσκολον θέσιν τῆς Πύλης παραδέχεται τὸν νεωτερισμὸν τούτον περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ὀσποδάρων, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ, ἂν σμύφῃ εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ τῷ ἐπιτρέπει νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὴν Πύλην, ἂν ἄλλως ὑποχωροῦσα καὶ αὐτὴ φηνὴ ἀξία τοῦ δείγματος τούτου τῆς ἐπεικειᾶς τῆς Ῥωσσίας. Ὁ αὐτοκράτωρ οὐδέποτε θὰ συγχωρήσῃ ν' ἀναμιγνύονται καὶ συνδέωνται ἀντικείμενα προτέρων διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν σημερινῶν. Τοιοῦτου εἶδους ἐπιφυλάξεις θὰ ἐμπόδιζον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἤδη ληφθείσης ἀποφάσεως τοῦ νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τῆς Πύλης. Ὁ κόμης Νεσσελρῶδης παρεπονεῖτο κατωτέρω διὰ τὴν φυλάκισιν τοῦ Βογιάρου Βιλλαρά, περὶ ἧς ἰσχυρίζετο ὅτι ἐγένετο ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ Ὀσποδάρου, κατέκρινε τὸ νέον περὶ ἐμπορίου φερμάνιον καὶ τὸ ἀπέκρουσεν ἀπολύτως· ἀπεδείκνυε πῶς παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῆς Πύλης αἱ Ἡγεμονεῖαι δὲν

*) Ἴδε καράτ. Δ. 2.

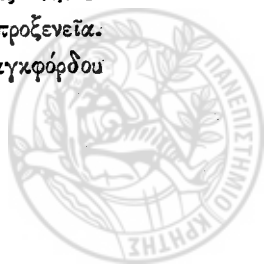

ἐξεκενώθησαν, καὶ ἡ διαμονὴ τῶν στρατευμάτων τούτων κατε-
πιέζε δεινῶς τὰς χώρας ταύτας· τέλος ἐμέμφετο τὸν ἄγγλον
πρέσβυν, ὅτι ἀπεσιώπησε τὸν ἑλληνικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐν Βερῶ-
νῃ ἐγένετο δεκτὸν μεταξὺ τῶν τριῶν ὄρων, καὶ κατὰ τὴν μορ-
φὴν ταύτην, γενομένην μετὰ μετριότητος, ὁ κόμης Νεσσελρῶδης
ἐπανήρχετο εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἔχει ἐκ τῶν
συνθηκῶν προσατευτικῶν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας
καθ' ὅλην τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Ἐκήρυξε δὲ ὡς ἀπα-
ραίτητον προκαταρκτικὸν ὅρον τοῦ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Πύ-
λης τὸ νὰ γείνωσι συζητήσεις περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος,
καὶ νὰ λήξωσιν εἰς εὐάρεστον ἀποτέλεσμα. Ὅτι τοῦ Κάννιγ-
γος ἡ πολιτικὴ ἤρχισε νὰ φέρῃ καρποὺς· καὶ ἐν Πητρούπολει,
ἐξήχηθη ἰδίως ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Νεσσελρῶδης ἐθεώρει τὰς πρὸς
τὸν Στραγκφόρδον ὁδηγίας τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, τὰς ὁ-
ποίας οὗτος ἔκρινεν ὡς πηγὴν ἀδιαλύτων περιπλοκῶν, ὡς ὑπο-
σχομένης τελεσφόρον συζητήσιν μετὰ τῆς Πύλης. Ὁ κόμης
ἠρνήθη τὴν ὑπὸ τοῦ Στραγκφόρδου αἰτηθεῖσαν ἀποστολὴν ἐπι-
τετραμμένου, ἥτις κατὰ τὴν παρούσαν διάστασιν ἠδύνατο νὰ
φέρῃ τὴν βῆξιν, καὶ κατέληγεν εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

Ἡ διακοίνωσις αὕτη ἀπέδειξεν εἰς τὸν πρίγκηπα Μεττερ-
νίχον, πόσον ὀρθῶς ἔκρινεν, ὅτε ἰσχυρίζετο, ὅτι ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκ-
τὸς τοῦ αὐτοκράτορος οὐδεὶς κυρίως ἦτο ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἐ-
νεκα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς μηδαμινότητος
τῆς Γαλλίας ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι, ἔπεσεν ἐπὶ τῶν ὤμων
του ὅλον τὸ βῆρος τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς ὑπερισχύσεως τῆς
πολιτικῆς τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας. Ἡ Πύλη, ὑπὲρ τῶν συμ-
φερόντων τῆς ὁποίας ἠγωνίζετο, τὸν συνέδραμε κακῶς, καὶ συν-
ήθως αἱ μεγαλειότητες δυσκολία προήρχοντο ἐξ αὐτῆς. Οὐδὲν
θαυμαστὸν, ἐὰν ὁ πολιτικὸς οὗτος ἀνὴρ ἀπεθαρρύνετο, ἀλλ' ὁ-
μως δὲν ἀπεθαρρύνθη. Αἱ κατὰ τοῦ Στραγκφόρδου ὑπόνοιαι
τῆς Πύλης, αἵτινες ἤξωναν καθ' ἑκάστην, ἐξησθένισαν τὸ χρη-
σιμώτερόν του ὄργανον. Δὲν τὸ παρήτησεν ὅμως, διότι ἡ ἐπι-

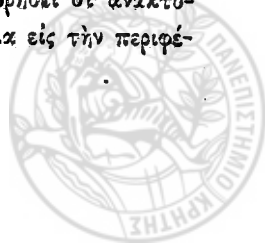

μονὴ τοῦ Στραρχφόρδου ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Μεττερ-
νίχου προχαρχθείσης γραμμῆς ἦτο τὸ σπουδαιότερον ἀντι-
ζύγιον κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κάνιγγος ἐν Πετρούπολει. Αἱ
ιδεαὶ τοῦ Στραρχφόρδου συνεφώνουν πρὸς τὰς τοῦ πρίγκηπος, καὶ
ἐὰν ἀμφότεροι ἐθεώρουν τὴν πολιτικὴν τοῦ Κάνιγγος ὡς πρόσ-
καιρὸν τινα παραφυάδα, ὁ πρίγκηψ ἐπὶ πλέον δὲν ἠμέλησε νὰ
ἐνισχύσῃ τὸν λόρδον εἰς ταύτας. Ἄλλὰ τοῦτο οὐδόλως ἠλάτ-
τωσε τὴν δυσπιστίαν τῆς Πύλης, ἣτις μὴ πειθομένη ὅτι ὁ ἄγ-
γλος πρέσβυς παρήκουε τὴν κυβέρνησίν του, ἐπέμενε εἰς τὰ
γεγονότα, ἅτινα ἐμαρτύρουν κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀγγλικὴ
κυβέρνησις εἶχε πέμψει πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ἀνατολικῆς
ἐταιρίας ἐπιστολὴν, δι' ἧς ἐπετίμα αὐστηρῶς τὴν διαγωγὴν
ἄγγλων τινῶν ὑπηκόων καὶ ἐμπόρων, οἵτινες ἐβόηθουν τοὺς
Τούρκους, παρεβιάζον τὸν ἑλληνικὸν ἀποκλεισμόν, καὶ εἰσεκόμι-
ζον τροφὰς εἰς τουρκικὰ φρούρια. Ἡ ἐπιτίμησις αὕτη συνέπε-
σε, καθ' ὃν χρόνον ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ καὶ ἰδιῶται συνηγωνί-
ζοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπρομήθεον ἀναφχνδὸν ἐκ τῆς Ἀγ-
γλίας πολεμεφόδια, ὄπλα καὶ τηλεβόλα εἰς τοὺς ἐπαναστά-
τας, συνεισφορὰι συνελέγοντο ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων,
καὶ πρὸ ὀλίγου ἐν Λονδίῳ ἐγένοντο διαπραγματεύσεις περὶ
δανείου ἐπὶ ὑποθήκῃ τουρκικῶν κτημάτων! Ἡ ἐπιστολὴ αὐ-
τῆ κατέκρινε πρὸ πάντων τὸν πρόξενον Γρῆν, τὸν ὁποῖον ἡ Πύ-
λη τοσάκις εἶχεν ἐπαινέσει συγκρίνασα τὴν διαγωγὴν του
πρὸς τὴν τῶν Ρώσσω προξένων, τὸν διέταττε νὰ τηρῇ οὐδε-
τερότητα, ἣτις ἐκεῖ ἐσήμαινε νὰ μὴ εὐνοῇ παντάπασι τοὺς
Τούρκους, καὶ τὸν εἰδοποιεῖ, ὅτι ἡ τήρησις τῆς διαταγῆς ταύ-
της ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀμιλτῶνα, τὸν φανερὸν φίλον τῶν Ἑλλή-
νων. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, παραβλέψαντος τοῦ ἄγγλου πρέσβεως,
διεβιδάσθη ὑπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἐταιρίας πρὸς τὸν ἐν Κων-
σταντινουπόλει ἄγγλον πρόξενον Κ. Καρτράϊτ, ὅστις τὴν ἐ-
γνωστοποίησεν ἀμέσως πρὸς τοὺς ἐμπόρους καὶ τὰ προξενεῖα.
Οὕτω δὲ τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεως τοῦ λόρδου Σαραρχφόρδου

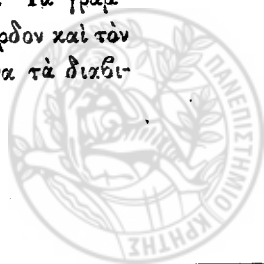
ηύξησεν ὑπερβαλλόντως. Ἀληθῶς ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος δὲν παρέλειψε νὰ φωτίσῃ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν περὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ ζητήματος, ἀλλ' ὁ Κάννιγκ εἶχεν ἤδη σχηματίσει τὴν ἀπόφασίν του, ἡ δὲ πορεία τοῦ πολέμου ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἡ ἀντεπανάστασις ἐν Πορτογαλίᾳ, αἰτινες ἀντέκειντο εἰς τὰς εὐχὰς του, δὲν τὸν ἐκίνησαν νὰ παραιτήσῃ τὴν γνώμην του, νὰ σταματήσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ οὕτω ν' αὐξήσῃ τὴν δυνάμιν του παρὰ τῇ αὐτῇ καὶ ἀπέναντι τῶν Τορείων, καὶ συγχρόνως νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια μέλλοντος, ἀρμολύοντος εἰς τὴν πολιτικὴν σημασίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἴσως ἡ περὶ Ῥωσσίας γνώμη του ἐσυμφώνει πρὸς τὴν τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ἀλλ' ὁ εἰς ἀπέκρουσε τὴν πορείαν τοῦ ἐτέρου. Ὁ Κάννιγκ ἐφαίνετο, ὅτι ἤθελε νὰ συμβιβάσῃ διὰ διπλωματικῶν ἐνεργειῶν τὴν φιλανθρωπίαν μετὰ τῆς πολιτικῆς. Ἀλλ' ὁ Μεττερνίχος ἐβλεπεν ἐν τούτοις, ὅτι αὕτη μὲν ἐθυσιάζετο, οὐδέτερα δὲ προήγετο.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἧτοι περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου, μεταβολαί, γενόμεναι ἐν τῷ Ῥωσσικῷ ὑπουργεῖῳ, ἐκίνησαν τοὺς φιλέλληνας νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ὁ Καποδίστριας θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτό. Ὁ πρίγκηψ Βολκόνσκις, ἀρχηγὸς τῶν ἐπιτελῶν, ὅστις ἔφερε συγχρόνως καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιθαλαμηπόλου, βαρέως φέρων ὅτι ὁ Ἀραξάιεφ, ὁ σπαιδαϊότερος ἀνὴρ περὶ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ στρατιωτικὰ πράγματα, προσελλήθη πάλιν εἰς τὸ μυστικὸν συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐζήτησεν ἄδειαν διὰ τὸ Κάρλσβαδ, ὅπου διέτριβε τότε ὁ Στρογονῶφ, καὶ ἀντικατέστη ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τοῦ στρατηγεῦ Δίβιτς. Ἐπίσης ὁ πρίγκηψ Μενζίκωφ, ὅστις ἐλπίζων νὰ λάβῃ τὴν θέσιν ταύτην ἠπατήθη, ἔλαβεν ἄδειαν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ λουτρά τοῦ Καυκάσου. Ὁ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργὸς Γουριεφ παρεχώρησε τὸ χαρτοφυλάκιόν του εἰς τὸν Καγκρένον, διότι ὁ αὐτοκράτωρ παρὰ τὴν γνώμην του εἶχε παραχωρήσει δι' ἀνακτορικῆς διαταγῆς 80,000 ρούβλια ὡς βοήθημα εἰς τὴν περιφέ-

ρειν τοῦ Βιαλυστόκ· ἔμεινεν ὁμως ὡς θησαυροφυλάξ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς Κοτσουβεύς καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης Λαπουχίνης παρητήθησαν. Αἱ τροποποιήσεις αὐταὶ δὲν μετέβαλον τὰ φρονήματα τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἠλάττωσε συγχρόνως τὸν στρατὸν του κατὰ ἓν ἕκτον, ὅπερ συνεπήγαγε δεκαοκτὼ ἑκατομ. ρουβλίων ἐτήσιαν οἰκονομίαν. Ἄλλ'οἱ Ἑταιρισταὶ καὶ οἱ τοῦ κόμητος Καποδιστριαίου φίλοι διέδωσαν τὸ ἐναντίον, καὶ ἡ Πύλη, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ παράδειγμα τῆς μεταβολῆς τῆς Ἀγγλίας, ἦτο πολὺ ἀνήσυχος. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἔσπευσε νὰ τὴν καθησυχάσῃ. Ὁ Καποδίστριας μένων τότε ἐν Γενεύῃ τόσον ὀλίγον προσεδόκα, ὅτι θὰ ἀνακτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς Κέρκυραν, ἐλπίζων νὰ παρασκευάσῃ ἐκεῖ τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων.

Ἦδη πλέον ὡς κύριον πεδῖον τῆς μάχης ἦτο ἡ Πετρούπολις, καὶ ἐκεῖ ὁ Μεττερνίχος προσέβαλε τὸν ἀντίπαλόν του Κάννιγγα. Ἐγίνωσκε πόσον ἰσχυρὰ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἀλέξανδρῳ, καὶ ἐναπέθεσε τὴν ἐλπίδα του εἰς τὴν συνέντευξιν τούτου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἐν Ξερνοβίκη, ἥτις ἔπρεπε νὰ λάβῃ χώραν τὸ φθινόπωρον· ἐπροσπάθησε δὲ μὲ ζήλον νὰ συλλέξῃ ἕως τότε ὅπλα· ὅθεν ἐπεδοκίμασε τὴν ἄρνησιν τῆς Ῥωσσίας τοῦ νὰ πέμψῃ κατὰ τὸ παρὸν πληρεξούσιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἤξευρεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὄφειλε νὰ ἐκλέξῃ μόνον μεταξὺ προσώπων, ἅτινα δὲν ἐσυμφώνουν καθ' ὅλα πρὸς τὰς ἰδέας του, καὶ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸ ἀντίθετον κόμμα. Ὁ πρίγκηψ ἐθεώρει σπουδαιότατον ἢ ἀναγὰγῃ τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεις εἰς ὀλίγα θέματα, καὶ ἀντὶ τῶν συχνάκις ἀβεβαίων καὶ σχινοτενῶν ἐκφράσεων, ἃς μετεχειρίζετο ἡ Ῥωσικὴ κυβέρνησις, νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ δεχθῇ τὰς ἐδικὰς του. Τὰ γράμματα τοῦ Νεσσελρώδου πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφάρδον καὶ τὸν βεῖζ-ἐφένδην ἀπὸ 6 Μαρτίου εἶχον σταλῆ αὐτῷ, ἵνα τὰ διαβι-

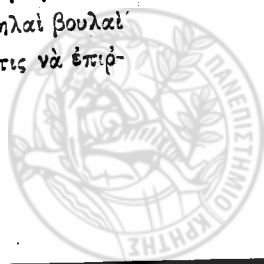

βάση. Τὰ συνώδευσε δὲ καθ' ὃν τρόπον ἐθεώρησεν ἀνεκτώτερον. *) Ἰδίως τὸ πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἐστάλη τροποποιημένον ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐπιδοκιμάσει ὑπὸ ὄρον τὴν ἐκλογὴν τῶν Ὀσποδάρων ἐξ ἰθαγενῶν. Ὁ πρίγκηψ παρέλειψε τὸν ὄρον τοῦτον, καὶ ἐθεώρησε τὴν ἐπιδοκιμασίαν ὡς γεγονός. Παρέστησε τὴν ἀνάμιξιν τῶν προτέρων ζητημάτων μετὰ τῶν παρόντων ὡς προερχομένην ἐκ τοῦ φόβου τῆς Πύλης, μὴ ἀπολέσῃ διὰ τῆς σιωπῆς τὸ δικαίωμα τῆς, ἐσυγχώρησεν αὐτὴν, ἂν καὶ τὴν ἀπεδοκίμαζε, καὶ διεβεβαίωσε τὴν Πύλην, ὅτι ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ θὰ παράσχη αὐτῇ τὴν ἀφορμὴν νὰ προτείνῃ τὰ πρότερα ταῦτα ζητήματα. Ὡς πρὸς τὴν φυλάκισιν τοῦ Βογιάρου Βιλλαρά παρεδέχθη τὴν ἀπόφρασιν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐνδιαφέρει μᾶλλον τὴν Αὐστρίαν, ἐφάνη ὅτι νύχαριστήθη εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ βεῖζ-εφένδου, καὶ οὕτω ἐβίασε τὸ Ῥωστικὸν ἀνακτοβούλιον νὰ εὐχαριστηθῇ καὶ αὐτό. Συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς μὴ ὀλοσχεροῦς ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀπουσίαν διαπεπιστευμένων Ῥώσσιων πρακτόρων τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἡ Ῥωσία δὲν ἀναγνωρίζει, ὅπως αὐτὸς ὁ καλλιτέρας ἔχων πληροφωρίας, ὡς ἀναγκαίαν τὴν διαμονὴν τῶν ὀλίγων τουρκικῶν στρατευμάτων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις· εἶπεν ὅτι ἕνεκα τῶν ταραχῶν ἐσηματίσθησαν ληστρικαὶ συμμορίαί, αἵτινες λυμαίνονται τὴν χώραν, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιορισθῶσιν ἄνευ τῆς παρουσίας τῶν στρατευμάτων, ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς τοὺς Ὀσποδάρους νὰ σχηματίσωσιν ἤδη διὰ τῶν ἐξητλημένων χρηματικῶν αὐτῶν μέσων ἐγγώρια στρατεύματα, καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ Ὀσποδάρου ἐπιθυμοῦν νὰ διατηρήσωσι τοῦτο τὸ μόνον μέσον τῆς ἐπανόδου τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως. Ἐδικαιολόγησε τὰ παράπονα κατὰ τοῦ φερμανίου, ὅπερ ἐσκόπει τὸν σχηματισμὸν τουρκικῆς ντυτιλίας, διότι ἐγίνωσκε καλῶς, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύ-

*) 18. Παράρτ. Δ. 4. α. 6.

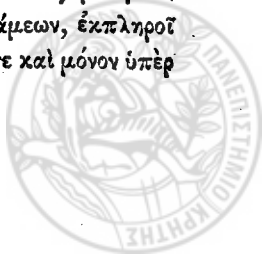
νατο νὰ ὑποχωρήσῃ κατὰ τοῦτο. Ἀπεκάλεσε τὸ φερμανίον μωρὸν καὶ ἀδικόν, ἀλλ' ἐφάνη ὅτι ὀλίγον ἀνησυχεῖ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἀντέβαινεν εἰς τὰς συνθήκας. Εἶπεν ὅτι ὅλαί αἱ ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ ἐμπορευόμεναι σημαῖαι ἐδικαιοῦντο νὰ πολεμήσωσι τοὺς ἐν τῷ φερμανίῳ τούτῳ περιεχομένους νεωτερισμοὺς, παρέστησεν ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα δὲν ἐκοινοποιήθησαν κανονικῶς εἰς τὰς πρεσβείας ταύτας, καὶ οὕτως ἠλάττωσε τὴν σημασίαν των. Ἐπήνεσε τὴν μετριοπάθειαν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι ἠρέσθη ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὰ ἀπὸ τεσσαρακοῦνταετίας ὑπὸ τῶν σημαίων αὐτῆς ἀπολαύμενα πλεονεκτήματα διὰ τῆς ἀδείας τοῦ νὰ εἰσπλέωσιν εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ σημαῖαι ἢ κατ' ἄλλον ὅμοιον τρόπον, καὶ ἐδράξατο οὕτω τοῦ λόγου αὐτῆς· προσέθηκε δὲ ὅτι ὁ κανονισμὸς τῆς ὑποθέσεως ταύτης εἶναι ὅρος ἀπαραίτητος τῆς ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Τέλος τὸ δύσκολον ἑλληνικὸν ζήτημα παρέστησεν ὑπὸ τὴν συμφερωτέραν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἔποψιν, δηλονότι τῆς μὴ ἀναμίξεως, ὑπομνήσας εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὅτι αὕτη ἀπήτησεν ἤδη παρὰ τῆς Πύλης σειρὰν γεγονότων πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι σέβεται τὴν θρησκείαν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἡ Πύλη ἐνόμιζεν ὅτι ἔπραξε τοῦτο· ἐπήνεσε τὴν ὁμοφωνίαν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ παύσῃ ὁ πόλεμος, ὅστις ἀνησυχεῖ ὅλας, ὑπέδειξεν ὅτι αὐταὶ ἐπέσθησαν ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει προσπαθειῶν των, ὅτι ἡ Πύλη οὔτε νῦν οὔτε εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν εἰς ὑπόθεσιν, ἥτις εἶναι ὅλως ἐσωτερικὴ, καὶ ἐσυμπέραναν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀνάμιξις οὐδόλως θὰ ἔφερε τὸ ποθοῦμενον παρὰ τῶν Δυνάμεων ἀποτέλεσμα. Ἄλλ' ἡ μεγαλειτέρα δυσκολία, εἶπε, δὲν προέρχεται ἐκ τῆς Πύλης. Ὅθεν, καὶ ἂν ἡ Πύλη εἶχε τοὺς διαλλακτικωτέρους σκοποὺς, οὐδὲν ἄλλο μέσον ἔχει παρὰ τὴν βίαν, ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐκ τῆς σφαίρας τῆς διπλωματίας μετηνέχθη ἐκεῖ, ὅπου μόνον αἱ ὑψηλαὶ βουλαι τῆς θείας προνοίας θ' ἀποφασίσωσι. Δὲν δύναται τις νὰ ἐπιρ-

ρίψη εἰς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον τὴν εὐθύνην, ὅτι δὲν ἐπελήφθη ἀντικειμένου, τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν καὶ κατὰστασιν νὰ μεταβάλη δὲν ἀρκεῖ πλέον τῶν Δυνάμεων ἢ ἐξουσίᾳ. Ὅθεν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου σημειουμένων θεμάτων δύο μόνον ἐπιτρέπουν τὴν ἀνάμιξιν τῶν Δυνάμεων, τουτέστιν ἡ ἰδιότης τοῦ Διβάνιου νὰ συγχύσῃ τὰ πρότερα ζητήματα μὲ τὰ παρόντα, καὶ οἱ νεωτερισμοὶ ἐν τῇ ναυτιλίᾳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ βαρῶνος Ὅττενφελς παρηγγέλθησαν νὰ πείσωσι τὴν Πύλνιν εἰς παραδοχὴν τῶν δύο τούτων ὄρων. Τὰς παραγγελίας ταύτας, αἵτινες ἀνεκοινώθησαν πρὸς τὸ ῥωσικὸν ὑπουργεῖον, ἐπεδοκίμασεν ὁ Νεσσελρώδης δι' ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὸν Τατιτσέφ ἀπὸ 21 Ἰουλίου· ἐν αὐταῖς τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἐδικαιολόγει τὴν βραδύτητα τοῦ ν' ἀποστείλῃ πράκτορας εἰς τὰς Ἡγεμονείας ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν τούτων, ὡς ἐκ τῶν καταπιέσεων, τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἐνήργει ἐν αὐταῖς, καὶ τῶν ἐχθρικῶν μέτρων κατὰ τῆς ναυτιλίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ.

Ὁ Σουλτάνος ἀγανακτήσας διὰ τὴν πορείαν τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ὁ πασσᾶς τοῦ Σκουτάρως διεξῆγε λίαν ἀδρανῶς, ἐνῶ ὁ Καπουδάν-πασσᾶς κατέτριβε τὸν καιρὸν παρὰ τὴν Χίον προσκαλῶν τοὺς κατοίκους εἰς ὑποτηγὴν· ἀγανακτήσας προσέτι ὅτι οἱ πρέσβεις δὲν ἐξετίμησαν δεόντως τὴν ἀπόλυσιν πολλῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν φυλακῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλας ἐπιεικεῖς πράξεις, καὶ ὅτι ἡ εὐπροσηγορία του εἰς οὐδὲν τὸν ὠφέλησε καὶ πάλιν, ἔπαυσε τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Σαῖδ-ἐφένδην, ὅστις τὸν εἶχε συμβουλεύσει τ' ἀνωτέρω, καὶ οὕτω κατέστησε τὸ Διβάνιον ἥττον ἢ ἄλλοτε ἐπίδεκτικὸν συμβουλῶν. «Δὲν ἀμφιβάλλομεν περὶ τῶν φιλικῶν διαθέσεων τῆς Αὐστρίας», ἔλεγεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερχομῆνα Κ. Τέσταν, «ἀλλ' ἡ Δύναμις, ἣτις εἶν' ἐπιφορτισμένη νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ δύο διαφορομένων Δυνάμεων, ἐκπληροῦ ἔρα γε τὸ καθήκον της, ὅταν ὑπερμαχῇ πάντοτε καὶ μόνον ὑπὲρ

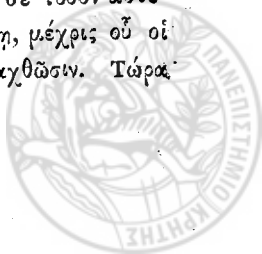
τῶν συμφερόντων τῆς μιᾶς; Δὲν ἐπράξαμεν τὰ πάντα, ὅπως φέρωμεν τὴν συνδιαλλαγὴν, δὲν συνεμορφώθημεν πρὸς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας μᾶς ἀπνύθουν; Τί προέκυψεν ἐκ τούτου; Πῶς ἀντεπεκρίθη εἰς ταῦτα ἡ Ῥωσσία; Λαλοῦν ἀδιακόπως περὶ ἀξιοβρηνήτων συνεπειῶν, περὶ ἀκαταλογίστων περιπλοκῶν! Ἡξυρομεν τί σημαίνει τοῦτο· θέλουν νὰ μᾶς πείσωσι περὶ τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν· ἀλλ' ὅσον ἀσθενὲς καὶ ἂν ἦναι Κράτος τι, ὅπερ ὑφίσταται εἰσέτι, πρέπει νὰ σέβηται ἑαυτὸ μέχρι τῆς τελευτῆς του.»

Ἡ προσαγωγὴ εἰς τὸν ναύσταθμον τεσσάρων ἑλληνικῶν πλοίων, φερόντων Ῥωσσικὴν σημαίαν, ἀνησύχησε πολὺ ἰδίως τὸν λόρδον Στραγκφόρδον, διότι ἐγίνωσκεν ὅποια σημασία θὰ ἐδίδοτο ἐν Πετροπόλει κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν εἰς τὸ συμβᾶν τοῦτο. Ἐβίασε τὸν ρεῖζ-ἑφένδην ν' ἀνακαλέσῃ τὸ μέτρον αὐτοῦ, ὅπερ ἀπεκάλεσε παρανόησιν κατὰ τε τὸν χρόνον, τὴν φύσιν καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ. Ἡ συχδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Ῥωσσίας εἶναι ἔτοιμος νὰ ἐπέλθῃ, ἰσχυρίζετο, καὶ διὰ τῆς βιαίας ταύτης πράξεως ἀναβάλλεται ἐκ νέου. Καὶ ἐπὶ τῇ ὑπόλειπει ὅτι τὰ πλοῖα ταῦτα εἶναι ἑλληνικὰ, ὁ πρέσβυς τῆς Δυναμείας, εἰς ἣν ἀνήκουν αἱ σημαῖαι, ἀποφασίζει συνήθως περὶ τῆς ἐθνικότητός των, ἐκτάκτως δὲ μικτὴ ἐπιτροπή. Τέλος τὰ πλοῖα ταῦτα πρὸ τεσσάρων μηνῶν κἀθηνται ἐνταῦθα περιμένοντα τὴν τύχην των· τεσσαράκοντα πλοῖα τῶν ἐπαναστατῶν δὲν ἠδύναντο νὰ βλάψωσι τοσοῦτο τὴν Πύλην, ὅσον τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀδίκως κατακρατούμενα ἐν τῷ ναυστάθμῳ πλοῖα. Αἱ ὁμόφωνοι παραστάσεις τῶν πρέσβων ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν. Ὁ ρεῖζ-ἑφένδης εἰδοποίησε τοὺς πλοιαρχοὺς νὰ υποβάλωσιν ἀναφορὰν, ἵνα τοῖς ἐπιτραπῇ ὁ εἰσπλοὺς εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ ἔπειτα τοῖς ἐπέτρεψαν ν' ἀποπλεύσωσι.

Ἐπίσης ἐπενήργησαν καὶ αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀπνύθουε εἰς τὴν Πύλιν περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς. Κατέδειξεν εἰς τὸ Διβάνιον πόσον ἡ Πύλη ἐβλα-

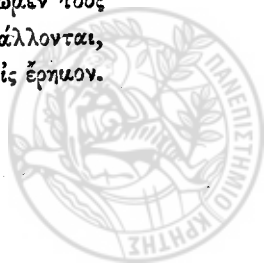

πτεν αὐτὴ ἑαυτὴν διὰ τῶν καθημερινῶν σφαλμάτων της, ἐξ ὧν τὰ τελευταῖα ἠλάττωσαν τὰ ὠφελήματα, ἅτινα ἐπλησίαζε νὰ δρέψῃ. Ἐκήρυξεν ὅτι τὰς συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἔπαυσε νὰ δίδῃ, ἠρώτο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς πολιτικῆς τῆς Αὐστρίας, καὶ ὅτι ἡ συμφωνία των πρὸς τὰς εὐχὰς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι οὗτος οὐδὲν ἄλλο ἐπεθύμει παρὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Πύλης. Ἐθεώρησε δὲ αὐτὴν ὡς πεπεισμένην ἤδη περὶ τῆς πλάνης, εἰς ἣν κατ' ἀρχὰς διετέλεσε καὶ ἔπρεπε νὰ διατελῇ, ὅτι δηλ. ἡ Ῥωσσία ἐργάζεται πρὸς τὴν πτώσιν της, διότι ἀπεδείχθη τὸ ἐναντίον, ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία δὲν ἐπωφελήθη τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Πύλης. Ὁμολόγησεν, ὅτι ὀλίγον ἐλπίζει καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ τῶν στρατιωτικῶν της ἐνεργειῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ παρέστησεν, ὅτι αἱ προσπάθειαι τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν συμμάχων τοῦ ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἀπέκρουσε, προήρχοντο ἐκ τῶν ἀμφιβολιῶν, αἵτινες ἐγεννήθησαν ἐκ δύο ἐκστρατειῶν αὐτῆς, καὶ μόνον σκοπὸν εἶχον νὰ συνδράμωσι τὴν Πύλην πρὸς καταστολὴν τῶν ταραχῶν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ῥωσσία συναισθανθεῖσα ὅτι ἡ Πύλη παρενόησε τὴν προσφορὰν της, καὶ δὲν εἶδεν ἐν αὐτῇ, ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶδῃ, ἀλλ' ὅτι δὲν ὑπῆρχε, παρήτησεν αὐτὴν, καὶ οὕτως ἀφῆκε τὴν λύσιν εἰς τὸ μέλλον, τὴν ὁποίαν θὰ συνεπήγαγεν ἤδη κατ' εὐχὴν ἡ κοινὴ σύμπραξις. Ἐπαινῶν τὴν μετριοπάθειαν τοῦ Σουλτάνου ἐκατηγόρει τὴν ἐπιμονὴν, μεθ' ἧς τὸ Διθάνιον ἀπέβριψε πολλάκις τὰς συμβουλὰς τῶν φιλικῶν Δυνάμεων. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγνώσθη, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἠσπάσθη τὴν πολιτικὴν τῆς προσδοκίας, ἡ Πύλη ὤφειλε νὰ σπεύσῃ νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐν Ἑλλάδι ταραχὰς· τουναντίον δὲ τόσον ἀσθενῆ μέσα ἀντέταξεν, ἕως ἄν ἤθελε νὰ περιμείνῃ, μέχρις οὔ οἱ Ἕλληνες ἀποκαμώντες ἐκ τοῦ πολέμου ὑποταχθῶσιν. Τώρα

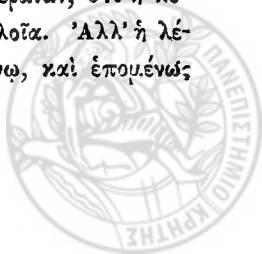
δὲ ἡ Πύλη πληγώνει τὴν Ῥωσσίαν εἰς ἓν ἐκ τῶν εὐαισθητοτέρων μερῶν τῆς, οἷον τὸ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τῆς. Ἐκφράζει μὲν τὴν εὐχὴν περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἀλλ' ἐνεργεῖ καθ' ὅλως ἀντίθετον τρόπον. Ἐπειτα δὲ ἐξηκολούθησεν εἰπὼν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκατατεθῆ ἡ Ῥωσσία, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν ἐπανάληψιν ταύτην, ἥτις ἠδύνατο νὰ ᾔναι ὅλως ἀβεβαία καὶ βραχεῖα, καὶ νὰ συνεπιφέρῃ δευτέραν ἀθεράπευτον ῥῆξιν. Ἀλλὰ ταύτην θέλει ν' ἀποφύγῃ ἡ Ῥωσσία, καὶ ἀποδεικνύει οὕτως, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν διατήρησιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Σήμερον δὲ ἡ Ῥωσσία καὶ οἱ σύμμαχοι θεωροῦν τὸ περὶ ναυτιλίας ζήτημα σπουδαιότερον τοῦ ἐλληνικοῦ. Ἡ δὲ Ῥωσσία εὐχαρίστως θὰ θέωρει τὴν ἀποστολὴν ὀθωμανοῦ πληρεξουσίου εἰς Βιέννην, ὡς ἐξαίρετον καὶ σύντομον τρόπον συνεννοήσεως. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἐκ παιδαριῶδους δυσπιστίας τὸν ἀπερρίψε, καὶ παρενόβαλε καὶ κατὰ τοῦτο εἰς τοὺς φίλους τῆς δυσκολίας, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ καὶ συνδράμῃ.

Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, ὅστις εἶχεν ἤδη λάβει τὴν 16 Ἰουνίου παρὰ τοῦ Ὀσποδάρου τῆς Βλαχίας ἀντίγραφον τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεως τοῦ κόμητος Νεσσελρῶδου, ἔλαβε παρὰ τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου τὸ πρωτότυπον αὐτῆς τὴν 5 Ἰουλίου, τὸ ἐδέχθη δὲ μετὰ χαρᾶς καὶ ἐπιδοκιμασίας, καὶ ἐπήνεσε τὴν σύνεσιν τοῦ Μεττερνίχου, ὅστις, χωρὶς νὰ ἐπιδεικνύηται, ἤξεύρει νὰ διδῆ εἰς ὅλα καλὴν ἐκβασιν. Ἴνα δ' ἔτι μᾶλλον καταδείξῃ τὴν συγκαταβατικὸν πνεῦμα τῆς Πύλης, ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἀγγλον καὶ αὐστριακὸν πρέσβυν κατάλογον βεβαιοῦντα, ὅτι 304 ἐμποροπλοίαρχοι ἔλαβον ἐκ τοῦ λιμεναρχείου τῆς πρωτευούσης τὴν ἄδειαν τοῦ διάπλου. Ὁ Γιανίπ-ἐφένδης ἐδικαιολόγησε τὴν Πύλην κατὰ τῆς μομφῆς, ὅτι ἀμελῶς ἐνεργεῖ τὸν πόλεμον, προφασισθεὶς φιλανθρωπίαν. «Φθάνει μόνον ν' ἀπολύσωμεν τοὺς Ἀλβανούς, εἶπε, καὶ ἀμέσως οἱ Ἕλληνες καταβάλλονται, ἀλλὰ τὰ στίφη ταῦτα θὰ μετέβαλλον τὴν Ἑλλάδα εἰς ἔρημον.

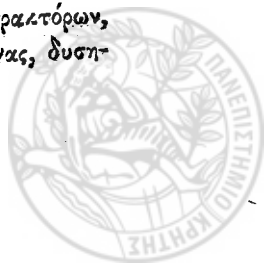
Ἀποδείξεις δὲ τὸ ἔτος 1774. Ἡμεῖς θέλομεν νὰ διασώσωμεν, καὶ δὲν κωφεύομεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς φιλανθρωπίας, ἀποκρούομεν ὅμως πᾶσαν ξένην ἀνάμιξιν. Ἡξέυρομεν, ὅτι ἐν Εὐρώπῃ προτείνουν πάμπολλα σχέδια περὶ ἐντελοῦς ἢ ἡμιτελοῦς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἂν ἀπλῶς διεπραγματευόμεθα περὶ ταύτης, θὰ ἐδίδαμεν ἀφορμὴν εἰς ὅλους τοὺς φιλοταράχους τοπάρχας, ν' ἀποπειραθῶσιν ἀποστασίας.» Κατὰ τινὰ δὲ στιγμήν ἰσχυροτέρως συγκινήσεως ἔλεγε· «Θέλομεν πράγματα καὶ ὄχι λόγους. Τὸ γράμμα τοῦ Νασσελρώδου δὲν εἶναι ῥώσσοις πρέσβυς· καὶ ὅμως μᾶς ὑπεσχέθησαν τὴν ἀποστολὴν του. Δὲν θέλομεν ἀνάμιξιν οὐδὲ προστασίαν ὑπὲρ ταραχοποιῶν ὑπηκόων, οἵτινες ἀπὸ αἰῶνων ὑποσκάπτουσι τὸν θρόνον τοῦ Σουλτάνου. Ὑπερσπιζόμενοι πλοῖα καλυπτόμενα διὰ πλαστῶν ἐγγράφων ὑποθάλλουν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ οὕτως αὕτη ὑποστηρίζεται ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ὤφειλαν νὰ τὴν πολεμήσωσιν.»

Οὕτως ἐξεδηλώθη ὁ κύριος στοχασμὸς τοῦ Διβανίου, τὸν ὁποῖον ὅμως ἐμετρίασεν ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν, μάλιστα ὅταν ἐξ εἰδήσεων ἀπὸ Μολδαυίας ἐπίσθη, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀνέλαθε σπουδαίως νὰ καταστείλῃ τὰς ἀείποτε δραστηρίους ἐνεργείας τῶν Ἑταιριστῶν. Οὗτοι παρεσκέυασαν δηλονότι ἄνευ τινος εὐλαβείας καὶ συστολῆς εἰσβολὴν εἰς τὴν Μολδαυίαν. Ἄλλ' ὁ ῥώσσοις στρατηγὸς Ἰακώφ συνέλαβεν ἢ ἐδώξεν περὶ τοὺς 200 ἐξ αὐτῶν, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Ὀσποδάρου. Τὸ Διβάνιον ἀπέκρουσε τὸν ἰσχυρισμὸν, ὅτι διὰ τοῦ περὶ ναυτιλίας φερμανίου ἐσχόπει νὰ παραβιάσῃ τὰς συνθήκας, καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι αἱ δύο ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας κατακριθεῖσαι παράγραφοι μετεφράσθησαν κακῶς ἰδίως ἐκ τοῦ κειμένου, ὅπερ εἶχε λάβει ἡ Ῥωσσία. Ἐν αὐτῷ ἐλέγετο, ὅτι τὰ ἐφωδιασμένα μὲ ἐγγραφὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔπρεπε νὰ προηγωνται ὅλων τῶν ἄλλων, καὶ ἐκ τούτου ἐσυμπέραναν, ὅτι ἡ λέξις ὄλων περιλαμβάνει καὶ τὰ φραγκικὰ πλοῖα. Ἄλλ' ἡ λέξις αὕτη δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ τουρκικῷ κειμένῳ, καὶ ἐπομένως

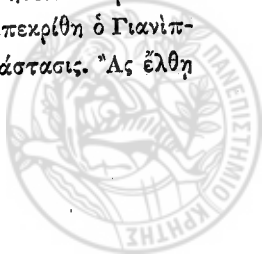
πρόκειται μόνον περί τουρκικῶν πλοίων μὴ ἔχόντων ἔγγραφα. Ἄλλως τε καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ μαρτυροῦσι τοῦτο. Ἀπὸ τριῶν μηνῶν, καθ' οὓς ἐφαρμόζεται ἡ νέε περι ναυτιλίας διάταξις, οὐδεμία περίπτωσις δύναται νὰ καταδειχθῇ, ἐπικυροῦσα τὴν ἐρμηνεύειν ἐκείνην. Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ βαρῶνος Ὁγκενφελς ἐζήτησαν καὶ ἔλαβαν ἐγγράφως τὴν καθουσαστικὴν ταύτην ἐξήγησιν, καὶ παρετήρησαν ὡς πρὸς τὸ ἄλλο χωρίον, ὅπερ ἀπέβλεπε τὴν μεταφύρτωσιν, ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀπὸ πλοίου φραγκικοῦ εἰς φραγκικὸν ὑπῆρχεν ἔκπαλαι, καὶ ὅτι ἀνευῆθη ἐν καιρῷ τῆς παρουσίας τοῦ ῥώσσου πρέσβευς (4 Δεκεμβρίου 1821). Καὶ ἐπετρέπετο μὲν πάντοτε ἡ παράβασις τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης, ἀλλ' ἔπρεπε καθ' ἑκάστην φορὰν νὰ ζητῆται. Ἡ Πύλη προέβη εἰς τὴν ἀνανώσειν ταύτην, διότι τὰ πλεῖστα τῶν τουρκικῶν πλοίων ἀνήκον εἰς Γενιτσάρους, καὶ κατὰ τὰς δυσχερεῖς ἐκείνας περιστάσεις ἠναγκάσθη νὰ τοῖς χορηγήσῃ εὐκολίας τινάς. Ἄλλ' ἦτο ἐπίσης ἀληθές, ὅτι οἱ φράγκοι ἔμποροι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀντὶ νὰ παρακονεθῶσι διὰ τὰ μέτρα ταῦτα τῆς Πύλης, μᾶλλον ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην λίαν εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν κερδῶν τῶν.

Ἡ Πύλη ἐνόμισεν, ὅτι διὰ τῶν ἐξηγήσεων τούτων ἔπραξεν ἀρκούντως. Ἐστρεψε δὲ πρὸ πάντων τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων αἱ ἐσωτερικαὶ διχόνοιαὶ ἀνεπτέρωσαν τὰς ἐλπίδας τῆς. Ὁ στόλος τῶν Ψαριανῶν ἠπειλήσε τὸν Ἰούλιον τὸ Ἀδραμύττιον καὶ τὴν Σμύρνην, ἀλλ' αἱ παραστάσεις τοῦ γάλλου μοιράρχου Ῥιγνῆ τὸν ἐμπόδισαν ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη εἶχεν ὡς ἐπακολούθημα ὠμότητας ἐν Περγάμῳ. Καὶ εἰς τὴν Εὐβοίαν δὲ καὶ τὸ Τρίκερι δὲν ἔλειψαν βιαιοπραγίαι. Καιρίως ἐπλήγωσαν τὴν Πύλην αἱ βοήθειαι, τὰς ὁποίας ἀγγλικά πλοῖα ἐδίδον εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Τὰ παράπονα τῶν ἀγγλῶν ἐμπορικῶν πρακτόρων, προερχόμενα προφανῶς ἐξ εὐνοίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας, δυσπ-

ρέστησαν. πολὺ τὴν Πύλῃν καὶ τὸν λόρδον Στραγκφόρδον. Αἱ πληροφορίες τοῦ καπουδάν-πασσᾶ περὶ τῶν συνδρομῶν εἰς χρήματα, ὄπλα, πολεμφοδία καὶ ἄνδρας, τὰς ὁποίας οἱ Ἄγγλοι παρεῖχον εἰς τοὺς Ἕλληνας, περὶ Ἄγγλων ἀποστόλων, οἵτινες διέτρεχον τὴν Ἑλλάδα, ἐγέννησαν πικρίαν ἐν τῷ Δι-
 θανίῳ, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁλονὲν ἡ θέσις τοῦ λόρδου Στραγκφόρ-
 δου ἐδυσχεραίνεται. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σουλτάνος ἦτο λίαν ἠρε-
 θισμένος κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἀπέδειξε δὲ τοῦτο, ὅταν μα-
 θῶν ὅτι ἐν Λονδίῳ συνήχθησαν χρηματικὰ βοηθήματα ὑπὲρ
 τῶν παθόντων ἐν Καλεπίῳ, διέταξε νὰ ἐπιστραφῶσιν εἰς Λον-
 δῖνον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ ὀλίγου φθάσαντα χρήμα-
 τα «διότι δὲν ἤθελεν ὥστε ἡ Ἀγγλία νὰ ὑποστηρίξη διὰ μὲν
 τῆς μιᾶς χειρὸς τοὺς ἀνάρτας, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τοὺς πιστοὺς
 τοῦ ὑπηκόους.»

Πρὸ ἐξ ἑβδομάδων ἐγνώριζεν ἡ Πύλη τὴν ἀπάντησιν τοῦ
 Νεσσελρώδου, καὶ οὐδὲν βῆμα ἐποίησε πρὸς τὰ πρόσω. Ὁ βα-
 ρῶνος Ὅττενφελς, ἵνα τὴν ἐξυπνήσῃ ἐκ τοῦ λιθάργου, παρε-
 πονέθη τὴν 7 Αὐγούστου πρὸς τὸν Γιανίπ-εφένδην διὰ τὴν
 σιωπὴν ταύτην, καὶ διὰ τὸν ὀλίγον εὐπροσῆγορον τρόπον τοῦ
 Σαδίκ-εφένδου. Ὁ δὲ Γιανίπ ἀπεκρίθη. «Ποίους καρπούς ἔφε-
 ρε τὸ πρὸν τὸν Νεσσελρώδην γράμμα ἡμῶν; Ἡμεῖς μὲν ἐξε-
 πλήρωσαμεν τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' αἱ ὑμέτεραι
 ὑποσχέσεις ἔμειναν ἀνεκπλήρωτοι. Οὐδ' αὐτὰ τὰ ἱερώτερα
 ἡμῶν παράπονα ἐξεφράσαμεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ γράμματι, ἀλλ'
 εἰς τί ὠφέλησε τοῦτο; Δυνάμεθα πλέον, ἀφοῦ ἐγγυήθημεν
 πρὸς τὸν Σουλτάνον ὅτι ἡ Ῥωσσικὴ πρεσβεία θὰ ἐπανέλθῃ, ν'
 ἀπαιτήσωμεν παρ' αὐτοῦ νέας παραχωρήσεις;» Ὁ Διάγγελος
 ἀντέλεξεν, ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ὄλαι αἱ αἰτιάσεις, περιωρίζον-
 το εἰς τὸ περὶ ναυτιλίας ζήτημα καὶ ἐπὶ τῶν μυρίων κα-
 ταπίεσεων, ἃς διαπράττουσιν αἱ νεωστὶ συστηθεῖσαι λιμενικαὶ
 ἀρχαί. «Αὗται τότε μόνον θὰ παύσωσιν» ἀπεκρίθη ὁ Γιανίπ-
 ἐφένδης, «ὅταν παύσῃ καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις. Ἄς ἔλθῃ

ὁ ῥώσσοι πρέσβυι, καὶ τὸ ναυτιλιακὸν ζήτημα θὰ συζητηθῆ εὐχερῶι.» Ἡ ἀπόφαιι τοῦ αὐτοκράτοροι Ἀλεξάνδροι νὰ περιηγηθῆ τὰι μεσημβρινὰι ἐπαρχίαι τῆι ἐπικρατείαι τοῦ περι τὰ τέλη Αὐγούιτου, καὶ ἡ σύγχρονοι συγκέντρωιιι μεγάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἦσαν περι τὴν ἐποχὴν ταύτην γνωιτὰ ἐν Κωνιταντινοῦπόλει, καὶ ὁ βαρῶνοι Ὅιτενφελι ἐδράζατο τῆι εὐκαιρίαι, ἵνα ἐπιιτῆι τὴν προιοχὴν τοῦ Γιανιπ-ἐφένδοι ἐπὶ τοῦ ἐρεθιομοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καὶ τῆι πιθανῆι ἐπιδράσειωι αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτοροι. Ὁ Γιανιπ-ἐφένδοι ἀπῆιτῆι παρὰ τοῦ λάρδοι Στραγκφόρδοι διακοίνωιιι περι τούτοι. Ἡ ἀπαίτηιι αὐτῆ ἐπῆλθε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἄγγλοι πρέιβεωι, διότι εἶχε λάβει πρὸ ἰλίγου παρὰ τῆι κυβερνήσειωι τοῦ ὀδηγίαν νὰ ἐπιιπείωι τὴν συνδιαλλαγὴν τῆι Πύληι μετὰ τῆι Ῥωιιίαι. Τὴν ὀδηγίαν ταύτην εἶχε διειιεργῆι ἐν Λονδίνω ὁ πρίγκηπ Μεττερνίχοι· ὁ Κάννιγκ τὴν ἔδωκε μὲν, ἀλλ' ἐκινῆθι εἰι τούτο κυρίαωι, διότι ἐπειθύμει νὰ ἐπιτύχῃ ἐλευθερίαν ἐιεργείαι εἰι τὸ ἐλλῆνικὸν ζήτημα, καὶ διότι ἦτο πεπειιμένοι, ὅτι ἡ Ῥωιιία δὲν θὰ τὸ ἄφιιι πλέον νὰ πείωι.

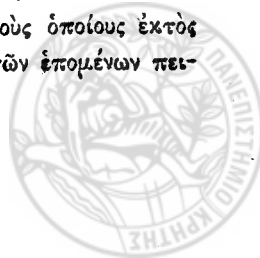
Ὁ Στραγκφόρδοι παραγγελθει νὰ μεταχειριιθῆ αὐιτηρο-τέραν γλῶιιαν καὶ ὀφελούμειοι ἐκ τῆι περιιτἀσειωι, ὅτι ἡ ἐν Ἐρζερούμη τὴν 15 Ἰουλίου συναφθειια εἰρήνη μετὰ τῆι Περ-ιίαι ἀφῆρει ἐκ τοῦ μέιου ἐν αἰτιον ἀντιζηλίαι, ἐπέδωκε τὴν 11 Αὐγούιτου διακοίνωιιι πρὸι τὸν βεῖζ-ἐφένδοι κατὰ τὴν εὐνοιαν τῶν λόγων τοῦ Μεττερνίχοι, καὶ ὕπεραιπῆιτῆ τὴν ἀ-πουιίαν τοῦ ῥώιιου πρέιβεωι, ὡι εἶχε πρότερον ὕπεραιπῆιτῆ τὴν ἀνάγκην τῆι ἐλεύσειωι αὐτοῦ. *) «Ἐὰν οἱ ἀντάρται συνε-δρίαζον ἐν τῷ Διιανίω», ἔλεγε, «θὰ ἐπρότεμοι ἀκριβῶι τὰ μέτρα, ἄτινα ἔχει λάβει προιφάτωι ἡ Πύλη. Προιβάλλετε, πηγιόνετε τὴν Ῥωιιίαν, ὅιον ἐμπορεῖτε, θὰ ἔλεγον, καταπι-

*) Ἴδε Παράρτ. Δ. 5.

ἔχετε τὸ ἐμπόριόν της, αὐξάνετε τὰ παράπονα, ἐμποδίζετε πρὸ πάντων τὴν ἐπιστροφήν τοῦ ῥώσσου πρέσβευς, ὅστις εἰς τοῦτο μόνον θὰ συνήνει, νὰ συντελέσῃ δηλονότι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἐρίζετε πρὸς ὅλας τὰς Δυνάμεις, καταθλίβετε τὸ ἐμπόριόν των, διότι οὕτω θὰ φθάσωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ τέρμα τῶν εὐχῶν μας, τὸν πόλεμον τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἴσως μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἴσως μεθ' ὅλων τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Κατέληγε δὲ λέγων· «Ἡ Πύλη πλανᾶται, ἐὰν νομίζῃ, ὅτι δι' ἀναβολῶν βελτιώνει τὴν θέσιν της· κέρδος χρόνου εἶναι σήμερον ἀπώλεια χρόνου· πλανᾶται, ἐὰν ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ταυτότητος τῶν σκοπῶν καὶ εὐχῶν ὅλων τῶν Δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τῆς μεγάλης Βρεττανίας· πλανᾶται, ἐὰν πιστεῦῃ, ὅτι ἡ ὑπομονὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου εἶναι ἀνεξάντλητος· ἐὰν νομίζῃ, ὅτι θὰ προτείνῃ ἐπωφελέστερον τὰς ἀπαιτήσεις της πρὸς τὴν Ῥωσσίαν βραδύνουσα τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς δυνάμεως ταύτης, ἐὰν ὀνομάζῃ θυσίαν ὅ,τι ἐξασφαλίζει ἔτι μᾶλλον τὰ συμφέροντά της.

Ἡ διακοίνωσις αὕτη καὶ ἡ ὑπόδειξις τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ, ὅστις κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἐπροξένησαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις ἀπεφάσισε τὴν πτώσιν τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀστυνομίας ὑπουργοῦ Γιανίπ-ἑφένδου. Ὁ εὐνοούμενος οὗτος, ὅστις ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχε τὴν πρώτην γνώμην ἐν τῷ Διβανίῳ, δὲν περιέμενε τοῦτο, ἀλλ' ἐζήτησε τὴν ἀπόλυσιν του καὶ τὴν ἔλαβεν. Ὁ Σαῖδ-ἑφένδης, ἀγὴρ μετριοπαθῆς, ἐπλήρωσε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ Διβανίῳ. Ἐν τῇ συνδιαλέξει, ἣν ἔλαβεν ὁ λόρδος Στραγκφόρδος τὴν 30 Αὐγούστου εἰς Βεβὲκ μετὰ τοῦ Σαῖδ-ἑφένδου, ἐπεκράτησαν γνώμαι συγκαταβατικάι. Τὸ αὐστηρὸν καὶ σοβαρὸν πνεῦμα τοῦ Γιανίπ, ἡ ἀτάραχος ἐπιτηδειότης, ἡ ἀξιοπρεπὴς στάσις αὐτοῦ ἔλειπον πλέον ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Σουλτάνου, τοὺς ὁποίους ἐκτὸς τούτου ὁ ἄγγλος πρέσβυς περιέσειλε διὰ τῶν ἐπομένων πει-

στικῶν λόγων. «Ὁ πόλεμος τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης θὰ συνεπιφέρῃ τὴν διατάραξιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, καὶ τὴν παραχώρησιν πολλῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐπομένως καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ ζητήσῃ τότε ἀποζημιώσεις διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς Ῥωσσίας εἰς χώρας καὶ δύναμιν* ταύτην δὲ μόνον παρὰ τῆς Πύλης δύναται νὰ λάβῃ, διότι αὕτη πταίει ἕνεκα τῆς ὑβριστικῆς ἰδιοτροπίας της.» Φέρον πάντοτε τὴν ἀπειλὴν τῆς ῤήξεως εἰς τὰ χεῖλη, ὑπερμαχῶν πάντοτε ὑπὲρ τῶν Ῥωσσιῶν ἀπαιτήσεων, ὡς εἶν ἦσαν ὅλως ἀγγλικαί, ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἔθετεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν μάχαιραν ἐπὶ τοῦ λαμποῦ τοῦ Διβανίου. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ συστήθῃ μιᾷ ἐπιτροπῇ ἐκ μελῶν τοῦ Διβανίου καὶ ἐκ μελῶν διορισθησομένων ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ πρέσβους, ἥτις νὰ ἐξετάσῃ καὶ παύσῃ τὰς αἰτιάσεις διὰ τὰς ἐκ τῆς ναυτιλιακῆς διατάξεως καὶ ἄλλων νεωτερισμῶν προερχομένας καταπιέσεις* ἐσυγχωρήθῃ ἢ μεταφορτώσῃ ἀπὸ φραγκικοῦ εἰς φραγκικὸν πλοῖον, ἂν καὶ δὲν ὠρίζετο ὑπὸ τινος συνθήκης, ἐν περιπτώσει βλάβης τοῦ φορτίου, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ νὰ δηλῶνῃ τοῦτο ἀπλῶς· ἐκάστοτε ὁ ἀρμόδιος πρέσβυς* ἐπίσης ἀνεγνωρίσθη ὡς δικαία ἢ ἀπαίτησις τῆς Ῥωσσιῆς κυβερνήσεως τοῦ νὰ ἐπιτραπῇ τῇ Ῥωσσίᾳ νὰ δανείξῃ ὡς μέχρι τοῦδε τὴν σημαίαν της εἰς πλοῖα, ἅτινα μέχρι σήμερον ἐκαλούοντο νὰ εἰσπλέωσιν εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, ἢ ν' ἀνοίχθῃ ὁ Εὐξείνιος εἰς ὅλας τὰς σημαίας ἀντὶ ὀριστέων διόδων, καὶ ἐδόθη προσέτι ἢ ὑπόσχεσις, ὅτι θὰ συναφθῇ ταχέως ἢ διαπραγματευομένη συνθήκη μετὰ τῆς Σαρδινίας.*)

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ταχεῖαν πραγματοποίησιν τῶν σπουδαίων τούτων παραχωρήσεων, ἠπειλήσεν, ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἢ Ἀγγλίας θὰ κατελάμβανε νήσους τινὰς ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει· εἶχε δὲ λάβει παρὰ τοῦ Κάνιγκος τὴν ἀδειαν πρὸς τὴν ἀπειλὴν

*) Ἴδε Παράρτ. Δ. 6.

ταύτην. Ὁ Διάγγελος ἐπτόησε τὴν Πύλην ὑπαινιχθεὶς ἀορίστως ὀδηγίας, τὰς ὁποίας ὁ ἄγγελος πρέσβυς εἶχεν ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν ἐπὶ πλέον αἱ φιλικαὶ σχέσεις μεταξύ τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἀγγλίας, καὶ παρεκάλεσε νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ πρᾶγμα νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἔσχατα. Ἡ Πύλη ἐσύστησεν ἀμέσως τὴν μικτὴν ἐπιτροπὴν, καὶ τὴν διέταξε ν' ἀρχίσῃ τὰς ἐργασίας της. Αὕτη δὲ μέχρι τῆς 16 Σεπτεμβρίου ἀπεφάσισε περὶ τῶν ἐπομένων θεμάτων.

1. Ἡ νηοψία παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἐξακολουθεῖ ὡς μέτρον ἀσφαλείας, ἀλλὰ θὰ ἐνεργῆται κατὰ τρόπον κόσμιον, καὶ οὐδὲν τέλος, οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν, πρέπει νὰ ἐπιβάλληται διὰ τοῦτο.

2. Οὐδεμίᾳ δευτέρᾳ νηοψία πρέπει νὰ ἐνεργῆται ἐκτὸς ταύτης τῆς κανονισμένης.

3. Τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποπλέοντα πλοῖα δὲν ὑποβάλλοντα ἐκεῖ εἰς ἔρευναν, ἀλλ' εἰς τὸ πρὸς τὸν Βῦξινον στόμιον τοῦ Βοσπόρου καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους ὡς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον.

4. Τὸ ἐλλιμένιον τῶν δύο ἰσπανικῶν ταλλήρων καταργεῖται.

5. Ὡσαύτως καὶ τὰ δύο ἢ τρία ἰσπανικὰ τάλληρα, τὰ διδόμενα μέχρι τοῦδε εἰς τοὺς τελωνιακοὺς ὑπαλλήλους καὶ εἰς τὸν λιμενάρχην.

6. Ὅλαι xί ἐν τῷ Βοσπόρῳ χρηματικαὶ εἰσπράξεις παύουσι.

7. Ὡσαύτως τὰ πρὸ τῆς παραλαβῆς τοῦ περι ἀπόπλου φερμανίου καταβαλλόμενα ὑπὲρ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἑνδεκα γρόσια.

8. Τὰ φερμάνια δίδονται ἄνευ ἀναβολῆς.

9. Οἱ Τσαοῦσαι ἢ λιμενοφύλακες, οἵτινες ἐτίθεντο μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μέχρι τοῦ ἀπόπλου, ἀνακαλοῦνται καὶ οὐδέποτε πλέον τίθενται. *)

---

*) 18. Παράρτ. Δ. 7.

Ἡ Πύλη ἔσπευσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ναυτιλίαν κατὰ τὰ παλαιά. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου συνήφθη σχεδὸν καὶ ἡ μετὰ τῆς Σαρδινίας σύμβασις, καὶ μετὰ δύο ἐβδομάδας ὑπεγράφη. Ἐπροτάθη δὲ διαπραγματεύσεις μεθ' ὧν τῶν λοιπῶν Δυνάμεων περὶ τοῦ διάπλου εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον. Μόνον ἡ ἀρκτῶν Ἀμερικὴ ὄχι ἄνευ συνεργείας τοῦ Στραγκφόρδου, ἔμεινεν ἀποκεκλεισμένη. *) Τὸ Διβάνιον οὐδὲν ἀνέφερε περὶ τῶν φρουρίων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βώσσου πρέσβευς, ἀλλὰ παρεχώρησε τὰ πάντα ἄνευ ὄρων, ὡς ἀπήτησεν ὁ Στραγκφόρδος. Περὶ τὰ μετὰ τοῦ Σεπτεμβρίου ὁ Σουλτάνος ἐπροσκάλεσε πάλιν τὸν Γιανιπ-ἐφένδην εἰς τὸ Διβάνιον, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς σημεῖον, ὅτι ἔπαυσε πλέον τὰς παραχωρήσεις.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος εἰδοποίησε τὸν κήρυτα Νεσσελρῶδην καὶ τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον τὴν 22 Σεπτεμβρίου περὶ τῶν σπουδαίων κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων. Ἐζήτησε ν' ἀφαιρέσῃ τῇ ῥωσικῇ κυβερνήσει πᾶν πρόσχημα περαιτέρω χρονοτριβῆς. Παρέστησεν ὅτι ἡ ἄνευ ὄρων παραδοχὴ τοιούτων θεμάτων εἶναι ἰσχυρὰ ἀπόδειξις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐκ συνηθείας καὶ οὐχὶ ὅπως καθιερώσωσιν ἀρχὴν συνάπτουν προηγούμενα θέματα διαπραγματεύσεων πρὸς τὰ παρόντα, καὶ ἠκολούθησε τὴν γνώμην τοῦ Μεττερνίχου τοῦ νὰ χωρίσῃ ὀλοσχερῶς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἀπὸ τοῦ ῥωσικοῦ.

*) Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἐγράψε τὴν 7 Σεπτεμβρίου πρὸς τὸν Κάννιγγα· “Μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ τῆς συνεντεύξεώς μου ὁ βεῖζ-ἐφένδης παρετήρησε πρὸς τὸν Κ. Χάβερτ. “Μεταξὺ ὧν τῶν σημαιῶν μόνον ἡ ἀμερικανικὴ δὲν δύναται νὰ συμπεριληφθῇ, διότι ὁ Σουλτάνος τὴν ἀπεστρέφεται ἰδιαζόντως. Αὕτη ὀφείλει νὰ μὴν εἰς τὰ ἴδια καὶ νὰ μὴν εἰσχωρῇ εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν., Παρῆγγεῖλα δὲ ν' ἀπαντήσωσιν, ὅτι “Συμφωνῶ καθ' ὅλα πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Σουλτάνου” δὲν εἶχα ὀδηγίαν περὶ τῶν Ἀμερικανῶν, καὶ βεβαίως οὐδὲ θὰ ἐλάμβανα. Ἐνόησα μόνον τὰς σημαίας, αἵτινες ἐσυνειθίζον μέχρι τοῦδε νὰ πλέωσι μετὰ τὴν σημαίαν τὸν Εὐξείνιον Πόντον.

Ἐπέδειξε δὲ ὅτι, ἐὰν ἤρχιζον διαπραγματεύσεις περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἐν ὀνόματι μόνον τῆς Ῥωσσίας, τοῦτο βεβαίως ὄχι μόνον θὰ ἔβλαπτε πολὺ τὰ Ῥωσσιῶν ζητήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑλληνικὸν οὐδόπως θὰ ὠφέλει, ἤξευρε δὲ καλῶς ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Πετροπόλεως ἐπρότεινε τὰ Ῥωσσιῶν ὡς πρόσχημα μόνον ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ. Μετὰ συνέσεως ἐπρόβαλε τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν ὁδηγιῶν, αἰτίνας τῶ ἐδόθησαν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων, δι' ὧν ἡ Πύλη εἶχεν ἐκδηλώσει τὴν μετριοπάθειάν της πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τὴν προσασίαν τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν ἐνόχων ἀπὸ τῶν ἀθῶων· ὡς πρὸς τὴν βραδύτητα τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν πρέσβησε τοὺς λόγους τῆς Πύλης ὡς λίαν σπουδαίους. Ἐν γένει δὲ, ἐνῶ κατεδείκνυε τὰς παραχωρήσεις, ἃς ἡ Πύλη εἶχε κάμει πλουσιοπαρόχως, ἐξέφραζε τὴν χαρὰν τοῦ ὅτι ἡ Ῥωσσία οὐδεμίαν ἠναγκάσθη γὰ κάμῃ. *)

Τοιοῦτοτρόπως συνέδραμεν οὗτος μετὰ ζήλου τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον. Τὸ Ῥωσσοτουρκικὸν ζήτημα εἶχεν ἤδη ὡς ἐξῆς·

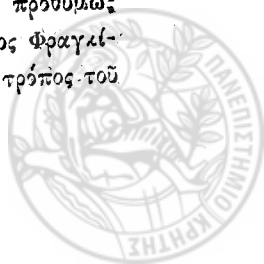
Ἡ πρώτη σειρὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ῥωσσίας, τοῦτέστιν οἱ τέσσαρες ὅροι τοῦ τελεσιγράφου τοῦ 1821, ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ ἐξετελέσθησαν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ Σουλτάνου. Ἡ δευτέρα σειρὰ, ἀηλαδῆ οἱ ἐν Βερῶνῃ τεθέντες ὅροι, ἐπίσης ἐξετελέσθησαν. Τέλος ἡ τρίτη, ἡ ἐμπεριεχομένη ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ κόμητος Νεσσελρῶδου πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἀπὸ 27 Μαρτίου, ἐξετελέσθη ὡσαύτως ἐξαιρηθείσης τῆς καταστολῆς τῶν παραχῶν ἐν Ἑλλάδι. Οὕτω λοιπὸν ἐξεπληρώθησαν ὅλαι αἱ καθαρῶς Ῥωσσιῶν ἀπαιτήσεις, καὶ ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἤλπιζεν ἐν πεποιθήσει, ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν παραχωρήσεων τούτων πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἡ ἀπονεμηθεῖσα εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ αὐτοκράτορος ἰκανοποιήσῃ καὶ αἱ διὰ τούτου δοθεῖσαι ἐγγυή-

*) 18ε παράρτ. Δ. 8.

σεις περί τῶν φρονημάτων τῆς Πύλης, θὰ ἔπειθον τὴν ῥωστικὴν κυβέρνησιν, νὰ πέμψῃ πρεσβείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ περαιτέρω ἀναβολὴ τῆς ἀποστολῆς ταύτης εὐλόγως ἔπρεπε νὰ ἐμποιῆσθαι φόβους, ὅτι τὸ Διδάκιον καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Συμμάχων δὲν θὰ ἐπενήργουν πλέον ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἰδίως ἐκεῖνο δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὴν μερίδα, ἣτις τὸ ἐμέμφετο ἐπὶ μωρᾷ συγκαταβάσει πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Τὰ μέλη αὐτῆς παρεδόθησαν τρόπον τινα εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ῥωσσίας· ἡ θέσις καὶ ἡ ἐπιρροή των ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὰ κτήματα, τὰ ἀγαθὰ των καὶ αὐτὴ ἴσως ἡ ζωή των ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἐλεύσεως τῆς πρεσβείας ταύτης, περὶ ἧς εἶχαν ἐγγυηθῆ πρὸς τὸν Σουλτάνον. Ἡ διπλωματικὴ ἐνέργεια δὲν ἔδύνατο νὰ ἐπιφέρει τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν, καὶ τὸ ὠφελιμώτερον, ὅπερ κατὰ τὴν γνώμην τῆς Πύλης ἠδύνατο νὰ γείνη, ἦτο ἡ πρεσβεία αὕτη, διότι ὑπεσχέθη νὰ προστατεύσῃ μὲν τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ νὰ διαχωρίσῃ τὰς ἐπαναστατικὰς πράξεις καὶ ἀπαιτήσεις. Ὁ Στραγκφόρδος εἶχεν ἀποσιωπήσει τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ δικαιολογηθῆ πρὸς τὰς Αὐλὰς τῆς Βιέννης καὶ Πετροπόλεως διὰ τὴν σιωπὴν ταύτην, ἣν τῷ εἶχεν ὑπαγορεύσει ἡ φρόνησις.

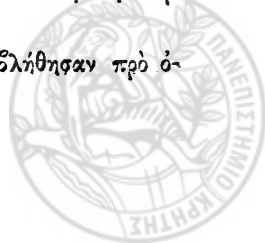
Ἐν Πετροπόλει τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα εὐρίσκετο νῦν, εἰς οἷαν κατάστασιν ἦτο καὶ πρότερον. Μόνος ὁ αὐτοκράτωρ ἦτον ἀπὸ πηλλαγμένους φιλελληνικῶν ἐντυπώσεων· ὁ Νεσελρώδης ἠθέλε μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἐξηκολούθει τὸ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου καταλειμμένον ἔργον, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὀλίγην ἐμπιστοσύνην εἶχεν εἰς τὸ ὑπουργεῖόν του. Ὁ ῥωσικὸς λαὸς ἐταλαντεύετο μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πολέμου καὶ τοῦ φόβου τῶν θυσιῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ οὔτε πόλεμον, οὔτε κατακτήσεις, οὔτε τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητον ἠθέλεν. Ἐπεθύμει μόνον νὰ ἐξέλθῃ ἐντίμως ἐκ τῆς περιπλοκῆς, διὰ τοῦτο ἠσπᾶσθη προθύμως τὴν ἰδέαν συνεντεύξεώς του μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἤξευρεν, ὅτι ὁ μόνος τρόπος τοῦ

νά διατηρηθῆ ἡ εἰρήνη ἦτο νά ἐνισχύσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ταύτην. Ὅθεν ἐν ταῖς ὁδηγίαις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Πητρούπολει πρέσβυν τῆς Αὐστρίας, κόμητα Δειφέλτερνον, δὲν ἀπέβαλε τὴν ἐλπίδα περὶ ἀναμιξεως τῶν Δυνάμεων εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ τὴν ἀνέβαλεν ἐπὶ τασούτου, ὥστε νά περιμένῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς πρότερον ὑπὸ τοῦ χρόνου. Ἐπέμεινε εἰς τὸν ἀκριβῆ χωρισμὸν τῶν ῥωσικῶν ζητημάτων ἀπὸ τῶν ἐπαναστατικῶν, καὶ παρέστησε τὸν πόλεμον ὡς μέσον, ὅπερ θὰ ἐσύμφερε μὲν εἰς ἐκεῖνα, ἀλλὰ θὰ προήγαγε καὶ ταῦτα. Διὰ τούτου ἐδικαιολόγει τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νά λυθῶσι κατὰ πρῶτον ἐκεῖνα, φρονῶν ὅτι ἡ Πύλη ἦτο ὄλως πρόθυμος εἰς τοῦτο. Ἰσχυρίσθη μετὰ παρρησίας ὅτι αἱ δυσκολίαι τοῦ συμβιβασμοῦ προέρχονται μόνον ἐκ τῆς Ῥωσσίας, ἀναφύονται μόνον ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων, ἅς τὸ δίκαιον ἀποκρούει καὶ αἵτινες κατ' ἀνάγκη ἐμβάλλουσι τὴν Πύλην εἰς διηνεκὴ ἀπορίαν. Ἡ Αὐστρία ἐπέισε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας, καὶ δὲν ἠρκέσθη ἀρνηθεῖσα πᾶσαν σύμπραξιν ἢ βοήθειαν, ἀλλ' ἐδήλωσεν ὅτι κατὰ τὴν ἀξιοθρήνητον ταύτην περίπτωσιν θὰ ἐνήργει κατὰ τὰς περιστάσεις.

Βαθειᾶν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἡ γλῶσσα αὐτῆ. Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἠναγκάσθη νά παραδεχθῆ κατ' ἀρχὴν τὸν χωρισμὸν τοῦ ῥωσικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ὑπεξέφυγε μετεσχηματίσαν τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ. Αὗται δὲ ἦσαν:

1. Ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἡγεμονσιῶν.
2. Ἀποζημίωσις διὰ τὰς βλάβας, ἅς ὑπέστησαν αἱ μεσημεριναὶ ἐπαρχίαι ὡς ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ δικαιοῦματος, ὅπερ ἀπῆλθον ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, τοῦ νά καλύπτωσι διὰ ῥωσικῶν σημαίων πλοῖα ἄλλων ἐθνῶν.
3. Ἡ ἐξάλειψις ἢ τροποποιήσις ἄρθρων τινῶν ἐν τῷ νέῳ περὶ ναυτιλίας διατάγματι.
4. Ἡ ἄρσις τῶν ἐμποδίων, ἅτινα παρενεβλήθησαν πρὸ ὁ-

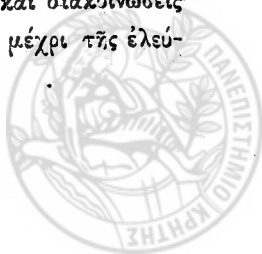

λίγου ἐν τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν ἀπό-
πλου τῶν ῥωσικῶν πλοίων.

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, ὅστις ἐνόμιζε πολὺ συμφερωτέρην
εἰς τὴν Πύλην τὴν συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας παρὰ τὴν
διατήρησιν ὀλίγων φρουρῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, παρεδέχθη
ἄνευ ἀντιλογίας τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας τῆς Ῥωσσίας, καὶ τὰς
ὑπεστήριξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀναγγείλας τὴν συνέντευ-
ξιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων, ἧτις ὤρισθη τὸν Ὀκτώβριον ἐν Ξερ-
νοβίκη. Ἐν ἀγωνίᾳ σχεδὸν ἐβίαζε τὴν Πύλην ν' ἀπαντήσῃ εἰς
τὰς ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις εὐσχήμως καὶ κατὰ τὸν τύπον, διότι
περὶ τῆς οὐσίας δὲν ἀμφέβαλλον. Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον,
φοβούμενον μὴ δώσῃ λαβὴν διὰ τῶν λόγων του, ἔτρεψε νὰ
μεταχειρισθῇ στρατήγημά τι. Ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἐν τινι
ἐπιστολῇ πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφρόδον ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου,
πεμφθεῖσθαι ἐκ Ξερνοβίκης, ἐπανελάμβανεν ἐπαινῶν καὶ εὐχαρι-
στῶν διὰ τὰ ἐπιτευχθέντα πλεονεκτήματα τὴν αὐτὴν ἀπαι-
τήσιν περὶ ἐκκενώσεως τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ περὶ ἐπαναφορᾶς
ὄλων τῶν σχέσεων ἐν αὐταῖς κατὰ τοὺς ὅρους τῶν συνθηκῶν.
Ἐφαινετο, ὡς εἰάν συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην ν' ἀνταποκριθῇ
εἰς τὴν ἐπιείκειαν τῆς Πύλης διὰ τινος συνδιαλλακτικοῦ βή-
ματος, καὶ ἐγνωστοποίησεν ἕνεκα τούτου τὴν ἀπόφασιν τοῦ
αὐτοκράτορος, τοῦ νὰ πέμψῃ τὸν σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας
Μιγκιάκην εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐξομαλύνῃ ἐντελῶς τὰ
περὶ ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας ζητήματα, καὶ προσέχῃ εἰς τὴν
διατήρησιν τῆς ὁμονοίας. Ἀλλὰ δι' ἀορίστων λόγων ἐξήρτα ἐκ
τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἄλλας ἀπαιτήσεις, καὶ ἐπὶ τέλος ἐξε-
φράζετο σαφῶς, ὅτι πᾶσα σχέσις μετὰ τῆς Πύλης καὶ Ῥωσ-
σίας μένει ἀβεβαία καὶ ταλαντευομένη, ἕως οὗ λυθῇ διὰ τῆς
μεσολαβήσεως τῶν συμμάχων Δυνάμεων τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα.
Συνεννοηθεὶς ἤδη περὶ τοῦ θέματος τούτου μετὰ τοῦ Κάννιγ-
γος παρετήρει, ὅτι ἔφθασεν ὁ καιρὸς ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῆς
Πύλης ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν μεσολάβησιν ταύτην.

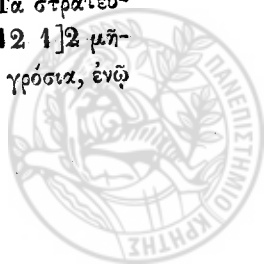

Οἱ διαπραγματευταὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἵτινες ἐπί-
 στευν ὅτι ἐτελείωσαν οἱ κόποι των, ἐξεπλάγησαν ὅχι ὀλίγον
 ἰδόντες, ὅτι ὤφειλαν ν' ἀναγγείλωσι τῇ Πύλῃ νέας ἀπαιτήσεις
 ἀντὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποσχέσεων των. Καὶ ὁ λόρδος
 Στραγκφόρδος παρητήθη τοῦ ζητήματος τῆς ἐκκενώσεως προ-
 φασισθεὶς, ὅτι αἱ ὁδηγίαι τῆς αὐλῆς του τῷ εἶχον συστήσει
 μόνον τὰ περὶ ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας ζητήματα. Ὁ βαρῶνος
 Ὅττενφελς ἔφερεν ἐνστάσεις κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ
 ἀποφύγῃ τὸ νὰ τὴν προτείνῃ εἰς τὴν Πύλῃν. Ἐν τῷ Διβανίῳ
 ἐπεκράτει τότε γνώμη τις ἐναντία τῆς ὑποχωρήσεως, ἡ τοῦ
 Γιαλίπ-πασσᾶ τῆς Καισαρείας, ὅσις εἶχε προσκληθῆ ὡς ἀρχηγὸς
 τῶν στρατευμάτων παρὰ τὸν Βόσπορον. Ἡπεῖλει προσέτι καὶ ἡ
 Περσία νὰ βαρύνῃ ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, προσκαλέσασα τὴν Ῥω-
 σίαν νὰ συνάψῃ μετ' αὐτῆς συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν. Ἄλλ' ὁ
 λόρδος Στραγκφόρδος τὴν ἐματαιώσεν ἀπειλήσας, ὅτι ἡ Ἀγγλία
 θὰ ἐγκαταλείψῃ ὀλοσχερῶς τὴν Πύλῃν. Οὐχ ἦττον ἡ γλῶσσα
 τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου πρὸς τὸν Διάγγελον ἦτο πραοτέρα, παρ' ὅσον
 οὗτος προσεδόκα. Ἡ Πύλη, ἔλεγεν ἐκεῖνος, ἔχει ἀπόφασιν νὰ
 ἐπαναφέρῃ τὰ πάντα ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις εἰς τὴν κατάστασιν
 τοῦ 1821. Δὲν θέλει, ὕστερον ἀφ' ὅσα ἔπραξεν, ὥστε αἱ Δυνάμεις
 νὰ φιλονεικῶσι μετ' αὐτῆς περὶ τινῶν ἀστυνομικῶν μέτρων.
 Ἐκπαλαὶ ὑπῆρχον Βεσλίδες ἐν ταῖς χώραις ταύταις, τῶν ὁποίων
 ὁ Ἄγαθς διετέλει ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ὀσποδάρων. Ὁ ἀριθ-
 μὸς των ὠρίζετο πάντοτε κατὰ τὰς περιστάσεις, καὶ ἐὰν σήμε-
 ρον εὐρίσκωνται περισσώτεροι, τοῦτο ἐγένετο συνεπείᾳ αἰτήσεως
 τῶν Ὀσποδάρων καὶ Βογιάρων. Ὁλος ὁ κόσμος ὁμολογεῖ τὴν
 τάξιν καὶ πειθαρχίαν τῶν στρατευμάτων τούτων. Οὐχ ἦττον
 ἡ Πύλη ἀπεφάσισε νὰ τὰ ἐλαττώσῃ, ἀλλ' αἱ ραδιουργίαι τῶν
 Ἑταιριστῶν τὴν ἐμπόδισαν μέχρι τοῦδε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπό-
 φασιν ταύτην. Μετὰ τινὰς δὲ συνδιαλέξεις καὶ διακρινώσεις
 ἡ Πύλη ἐδήλωσεν, ὅτι ἀναβάλλει τὸ ζήτημα μέχρι τῆς ἐλεύ-
 θεως τοῦ Κ. Μιγκιάκου.

Ἐν τούτοις αἱ διαπραγματεύσεις τῶν αὐτοκρατόρων ἐν Λεμβέργη καὶ Ξερνοβίκη ἐξηκολούθουν. Ἀπεράσισαν δὲ τὴν ἀνάμειξιν τῶν Δυνάμεων εἰς τὸ ἐλληρικὸν ζήτημα, ἀνήγγειλαν τῇ Πύλῃ ὅτι ταχέως θὰ διορισθῇ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτοι μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ἐπέμειναν εἰς τὴν ἐκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν διαβεβαιώσαντες, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιτηρεῖ τὰς ῥαδιουργίας τῶν Ἐταιριστῶν, ἐπομένως εἶναι περιττὸν τὸ ἐπαχθὲς ἔαρος τῆς τουρκικῆς κατοχῆς, ἥτις εἶναι πολὺ δαπανηρότερα τῶν τοπικῶν στρατευμάτων. Ὅτι πρὸ μικροῦ εἰσεπράχθησαν πρῶτον ἐν Βλαχία 500,000 γροσίων καὶ κατόπιν ἐν Μολδαυίᾳ ἐν ἑκατομύριον πρὸς διατήρησιν τῶν στρατευμάτων τούτων. Τοιαύτη δὲ τῶν συνθηκῶν παραβίασις ἐμποδίζει τὴν ἐπάνοδον τῶν Ῥώσσιων προξένων. Καὶ τὴν φυλάκισιν τοῦ Βογιάρου Βιλλαρᾶ συνεζήτησαν ἐκ νέου, καὶ ἐχαρακτήρισαν ὡσαύτως αὐτὴν ὡς πρᾶξιν ἐναντίαν τῶν συνθηκῶν. Ἐὰν ὁ Βογιάρος οὗτος ἦτο πολιτικὸς ἐγκληματίας, ἔγραψεν ὁ κόμης Νετσελρῶδης, ἔπρεπεν ἡ ἀμνηστία νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς αὐτόν. Ἐὰν δὲ ὑπέπεσεν εἰς καταχρήσεις ἢ παραπτώματα περὶ τὴν διοίκησιν, ὑπάγεται εἰς τὰς βλαχικὰ δικαστήρια, διότι ἡ Πύλη δὲν δικαιούται ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων. Ὡς πρὸς τοὺς Βεσλίδας αἱ δύο κυβερνήσεις ἠκολούθησαν πληροφορίαν τινὰ τοῦ αὐστριακοῦ πράκτορος ἐν Βουκουρεστίῳ Κ. Ἀκενάου. Κατ' αὐτὴν ὑπῆρχον δυνάμει τῶν παλαιῶν θεσμῶν ἐν ταῖς δεκαεπτὰ ἐπαρχίαις τῆς Βλαχίας 700 Βεσλίδες, καὶ ἐκ τούτων 400 μόνον ἦσαν πράγματι ἐν ὑπηρεσίᾳ. Ἐπετήρουν δὲ τοὺς Τούρκους, οἵτινες χάριν ἐμπορίας διέβαινον τὸν Δούναβιν, ἀλλ' ὄχι καὶ τοὺς Βλάχους. Ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ὀσποδάρου Γκίκα εἶχον μεταβῆ 2, 000 ἵππεις τούρκοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Τὰ στρατεύματα τοῦ Καβάνογλου, ἅτινα εἶχον μείνει ἐκεῖ 12 1]2 μῆνας, ἐπεβάρυναν μόνον τὴν χώραν μὲ 1,562,918 γροσία, ἐνῶ

διὰ τὴν συνήθη ἑτησίαν δαπάνην τῶν Βεσλίδων θὰ ἐξήκουν 252,156 γρόσια.

Ὁ Μιχαήλης ἀνεχώρησε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ διασάφισιν τινα περὶ τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων τῆς ἐν Ξερνοβίχῃ συνεντεύξεως. Αὕτη δὲ διελύθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου.

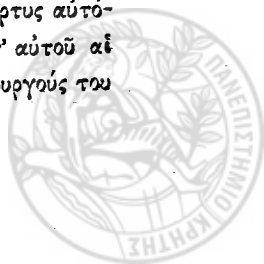
Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πολιτικὴ τοῦ Κάνιγγος κατέστη ὀρμητικωτέρη. Ἔρχεν ἀπαγορεύσει τῷ λόρδῳ Στραγκφόρδῳ νὰ ὑπάγῃ εἰς Ξερνοβίχην, ἂν καὶ οὗτος προθύμως θὰ τὸ ἔπραττε, καὶ ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ πολὺ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Τὴν 11 Ὀκτωβρίου ὁ Κάνιγγ ἀπέστειλε πρὸς τὸν πρέσβυν τοῦτον ὀδηγίαν, ἐν ἣ ἔλεγε. «Καιρὸς εἶναι πλέον νὰ ἐπιληφθῶμεν τῶν ἀπὸ τριετίας παραμεληθέντων συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας ἀρκετὰ ἐγένοντο ὑπὲρ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν Τούρκων καὶ Ῥώσων· δὲν δύναμαι νὰ μεμφθῶ τὴν Πύλην, ὅτι δυστροπεῖ νὰ ἐκκενώσῃ ὀλοσχερῶς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ ἀφοῦ ἡ Ῥωσσία ἐξαρτᾶ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν τῆς σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, ἃς διεξαγάγῃ μόνη τὴν ὑπόθεσιν της.» Τούτους ἀκριβῶς τοὺς λόγους ἐπεθύμει καὶ ἡ Ῥωσσία ν' ἀκούσῃ παρὰ τῆς Ἀγγλίας.

Ἦδη αἱ ἰδέαι τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου ἀντέφασκον ἔτι μᾶλλον πρὸς τὰς τῆς κυβερνήσεώς του. Τὸ ὕψος τῶν ἀπὸ 14 Ὀκτωβρίου ὀδηγιῶν τὸν ἐλύπησε βαθέως· ἔβλεπεν ἐκλείποντα τὸν θρίαμβον τῶν διπλωματικῶν του νικῶν. Ἔρχεν ὅμως κηρύξει ἀπροκαλύπτως ἐν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν λόρδον Οἰελλεσλέην εἰς Βιέννην ἀπὸ 25 Ὀκτωβρίου *) τὴν ἐπιμονὴν τῆς Ῥωσσίας εἰς τὴν ἀπαιτήσιν τῆς ἐκκενώσεως ὡς ἀξιοκατάκριτον, καὶ ὅλους τοὺς λόγους τοῦ Μεττερνίχου καὶ Νεσσελῶδου ὡς ἄλλην ἐκφρασιν τῆς ἀρχῆς pro ratione voluntas (τὸ αὐθαί-

*) Ἴδε Παράρτ. Δ. 9.

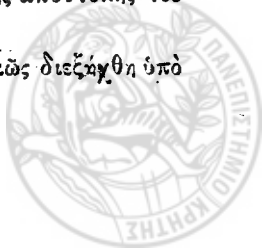
ρετον ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου). Καὶ τοῦ Μιγχιάκου δὲ ἡ ἐκλα-
γὴ ἀπῆρσεν αὐτῶ, διότι οὗτος εἶχε συγγένειαν μετὰ τῆς οἰ-
κογενείας Ὑβεςχ, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς ὄργανον τῆς μερίδος τοῦ
Στρογονώφ. Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας, αἵτινες καθίστων τὴν
βέσιν του δυσάρεστον, προσετέθησαν καὶ τὰ παράπονα τῆς
Πύλης, ὅτι οἱ Ἕλληνες εὕρισκον ἐμπαθεῖς ὄπαδοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ,
καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις του ἔκλινε πρὸς τούτους. Ἀπέδιδον μάλιστ' αὐτῶ, ὅτι συμμετέχει εἰς ἀνόητόν τι σχέδιον, ὅπερ διέ-
διδον *μηχαλοῦράφοι* τινες, ὅτι τὸ τάγμα τῶν Μελιταίων ἵπ-
ποτῶν θὰ λάβῃ τὴν Σύραν καὶ τινας σκοπέλους ἐν τῷ Ἀρχι-
πελάγει, ὡς βραδύτερον τὴν Ῥόδον, Ἀστυπαλαίαν καὶ Κάρ-
παθον, ἀντὶ δανείου 10 ἑκατομ. φράγκων χορηγητέων τῇ Ἑλ-
λάδι. Ἡ σύμπτωσις, ὅτι ἡ Μελίτη ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν
ἐπικράτειαν, ἤρκεσεν εἰς τινὰς ἀμαθεῖς Τούρκους ἵνα εἰκάσω-
σιν, ὅτι ὁ Στραγκφόρδος εἶχε συνεννόησιν μετὰ τῶν Μελιταίων
ἵπποτῶν, ἂν καὶ τὸ σχέδιον ἐκεῖνο διεπραγματεύθησαν Γάλ-
λοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν Παρισίοις. Πρὸ πάντων ὁμῶς τὸν
ἐβασάνιζον αἱ καθημεριναὶ δυσἀρέσκειαὶ ἕνεκα τῆς Ἰονικῆς ση-
μαίας, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ὑπωπτεύοντο ὡς οὖσαν Ἑλληνικὴν,
καὶ ἔπραττε τὰ πάντα, ἵνα δικαιολογῇ καὶ αὐτὰς τὰς χειροτέρας
εἰκασίας. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἦσαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς οὐδετερότητος
ὀπλοσάσια τῆς προσβολῆς. Τὸ Μεσολόγγιον ἀντέσχεν κατὰ τὴν
γνώμην τῆς Πύλης, μόνον ἕνεκα τῆς εἰσκομιδῆς ἐκ τῶν νήσων
τούτων. Ὁ λόρδος Βύρων εἶχε τὸ κρατηγεῖόν του ἐν τῷ Ἀργο-
στολίῳ τῆς Κεφαλληνίας. Τοιαῦτα δὲ γεγονότα ἔπρεπεν ἐνίω-
τε νὰ προκαλῶσι τραχείας ἐκφράσεις, τραχυτέρας καὶ τῶν ὅσαι
ποτὲ ἀντηλλάχθησαν περὶ τῶν σπουδαιωτάτων πραγμάτων.
Τὴν 15 Νοεμβρίου π. χ. κλοίαρχός τις ἄγγλος ἐπέρασε, χωρὶς
νὰ σταματήσῃ, ὅπερ ἐν ταύτοις ὄφειλε νὰ πράξῃ, ἐκ τῆς Προ-
πεντίδος εἰς τὸν Εὐξείνιον. Ὁ Σουλτάνος τυχῶν μάρτυς αὐτό-
πτης τῆς καταδιώξεως, τὴν ὁποίαν ἔκαμνον κατ' αὐτοῦ αἱ
λέμβοι τοῦ νχυστάθμου, ἔπεμψε πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς του

Χάτιν, ἐν τῷ ὁποίῳ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγε. «Ἐγώμαι ἀκόμη κύριος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἢ οἱ Φράγγοι ἄρχουσιν ἐνταῦθα; Ἐκ τῶν μέτρων πρὸς κατάπαυσιν τοιούτων σφετερισμῶν, ἄτινα ὀφείλετε νὰ μοι προτείνετε ἀμέσως, θὰ ἴδω πόσῃ ἀκόμη ἐξουσίαν ἔχω ἐγὼ ἐνταῦθα!» Ἐπὶ τούτοις τὸ Διδάνιον ἠπέλιψε τὸν λόρδον Στραγκφόρδον, οὗτος δὲ ἀπεκρίθη ἀνταπειλῆσας. «Ἡ Ἀγγλία συνειθίζει νὰ δίδῃ δι' ἐν ῥάπισμα δύο ῥαπίσματα». Τὸ Διδάνιον ἠρήθη τὴν ἄδειαν τοῦ ἀπόπλου εἰς τὰ ἀγγλικὰ καὶ Ἰουκὰ πλοῖα, ἄτινα δὲν ὑπεβάλλοντο προηγουμένως εἰς αὐστηρὰν ἔρευναν, ὁ Στραγκφόρδος δὲ πάλιν ἀπηγόρευσε εἰς τὰ πλοῖά του νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτήν. Αἱ φιλονεικίαι αὗται ἐμπόδιον τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς μικτῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς νέας καὶ μακρὰς δυσαρρεσκείας.

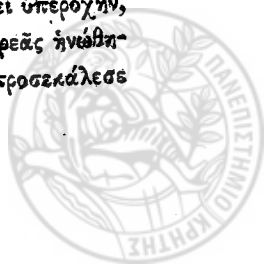
Ἄν. καὶ ὁ Στραγκφόρδος δὲν ἐφάνετο πλέον κατάλληλος νὰ διευθύνῃ τὰς διαπραγματεύσεις τῶν Δυνάμεων μετὰ τῆς Πύλης, ὁ Μεττερνῖχος ὁμοῦ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν παραστήσῃ. Δὲν τὸν ἐπτόει ἡ τροπὴ, ἣν ἔλαβε τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα διὰ τῆς νέας πολιτικῆς τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου. Προέβλεπεν ὅτι ταχέως ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις θὰ παρεχώρει τὴν προτεραιότητα εἰς τὴν ἀγγλικὴν, καὶ τοῦτο θὰ συνετέλει τὰ μέγιστα εἰς τὸν σκοπὸν του. Ἡσθάνετο δ' ὅτι ἐν Λονδίνῳ δὲν εἶχε ν' ἀντιτάξῃ αὐτοκράτορα κατὰ τοῦ ὑπουργείου, καὶ ὅτι τὸ ῥωσικὸν ἔλυε τὰ δεσμά του, ἐνῶ ἐφάνετο ὅτι ἐδεσμεύετο ἄλλ' ἐμμένων εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν νὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὰ τῆς σήμερον εἰς αὔριον, καὶ ἐλπίζων νὰ περιορίσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Κάνιγγος διὰ τῆς συμφιλίωσης τῆς Ῥωσίας μετὰ τῆς Πύλης, δὲν ἔπαυσε καταγινόμενος νὰ φέρῃ τὴν συμφιλίωσιν ταύτην, καὶ ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται ἀνεκδότως πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν στοιχείων αὐτῆς, ἄτινα προδήλως κῦξανον διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κ. Μιγκιάκου.

Ὁ πόλεμος κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τόσο κακῶς διεξήχθη ὑπὸ

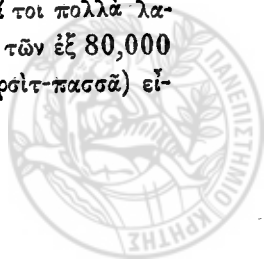

τῶν Τούρκων, ὥστε ἐψευσε τὰς διαβεβαιώσεις καὶ προσδοκίας τῆς Πύλης. Τὸν Φεβρουάριον, ὡς γινώσκωμεν ἤδη, τὰ λείψανά τῶν πολιορκούντων τὸ Μεσολλόγιον στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Ὁμέρ καὶ Ρεσχιδ-πασσᾶν ἐπέστρεψαν παρὰ τὸ Ἀγρίνιον διὰ τοῦ Ἀχελώου καὶ εἰς τὴν Ἄρταν. Ἐκ τοῦ Ἀκροκόρινθου ἡ φρουρά ἐκτὸς ὀλίγων ἑκατοντάδων ἀνδρῶν ἐπορεύθη εἰς Πάτρας, μέρος μὲν κατὰ θάλασσαν, τὸ πλεῖστον δ' αὐτῆς, ἦτοι 3000 περίπου ἀνδρῶν, ὑπὸ τὸν Δελεῆ-Ἀχμέτ κατὰ ξηρὰν. Οὗτοι βαδίζοντες παρὰ τὴν παραλίαν ἀπήντησαν ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαῦρα Λιθάρια τοὺς προστώτας τοῦ Αἰγίου καὶ πολλοὺς ὄρεινους Ἀρκάδας, στρέψαντες δὲ εἰς τὰ ὄπισθω προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰσβαλόντων Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι καταλαβόντες τὸ Χάνι τῆς Ἀκράτας καὶ τὴν γέφυραν τοῦ Κράθιος ποταμοῦ ἠμύνοντο ἐπὶ τινὰς ἑβδομάδας, ἕως οὔτου, ὅσοι δὲν ἀπέθανον ἐκ τῶν στερήσεων, παρελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Γιουσοῦφ-πασσᾶ. Ὁ πασσᾶς οὗτος διέτριβεν ἐν Πάτραις, καὶ τὰ ὀλίγα πλοιά του διέπλεον ἀτιμωρῆτως τὸν κόλπον. Ἐπίσης ἡ Κορώνη, Μεθώνη καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος ἀντεῖχον, καὶ ἀδρανῶς ἐπολιορκούντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐν Εὐβοίᾳ ἡ Κάρυστος καὶ ἡ Χαλκίς ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐφρούραυ ἐκείνην μὲν διὰ 4200 ἀνδρῶν, ταύτην δὲ διὰ 1500 πεζῶν καὶ 300 ἰππέων, κατέχοντες προστούτοις καὶ τὸ φρούριον Καραμπαμπᾶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς. Πρὸς ἄρκτον κατεῖχον τὴν Αχαμίαν, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι κατὰ μῆκος τοῦ Σπερχιοῦ. Ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς ἦτον ἐλευθέρα, ἐν δὲ τῇ Πρεβέζῃ καὶ Λαρίσση τὰ πλήθη, ἅτινα ἐμελλον νὰ συνεχστρατεύσωσιν ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βριώννη καὶ τὸν πασσᾶν τῆς Σκόδρας, συνηθροίζοντο βραδέως.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπωφελήθησαν τὴν εὐκαιρίαν ταύτην. Ὁ Κολοκοτρώνης κυριεύσας τὸ Ναύπλιον εἶχε λάβει ὑπεροχὴν, τὴν ὁποίαν οἱ προὔχοντες τῶν γήσων καὶ τῆς Στερεᾶς ἠνάθησαν νὰ καταβάλωσιν. Ἡ κυβέρνησις ἐν Ἐρμιόνη προσεκάλεσε

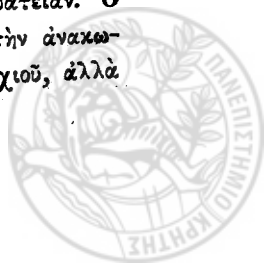

τοὺς προεστῶτας τῶν ἐπαρχιῶν νὰ πέμψωσι πληρεξουσίου, ἵνα σχηματίσωσι τὴν νέαν κυβέρνησιν διὰ τὸ νέον ἔτος. Ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἤθελεν ἐπὶ πλέον ν' ἀναθεωρηθῶσιν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐπιδαύρου, καὶ πρὸς τοῦτο ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν Τριπόλει. Μάτην ἡ κυβέρνησις παρεκάλεσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ναύπλιον ὁ Κολιόπουλος, γαμβρὸς τοῦ Κολοκοτρώνου, τῇ ἔκλεισε τὰς πύλας. Μετέβη δὲ εἰς Ἄστρος, καὶ βαθμηδὸν συνήχθησαν περὶ αὐτὴν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης, Ἀνδρέας Ζαΐμης, Δόντος, Ἀναγν. Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι. Ἦλθε δὲ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸ κόμμα τοῦ Κολοκοτρώνου, τὸν Ὑψηλάντην, Ὀδυσσεά καὶ ἄλλους νὰ συμμετάσχωσι τῶν συσκέψεων ἐν Ἄστρει. Πολυάριθμοι εἶχον προσέλθει οἱ πληρεξούσιοι τῆς Πελοποννήσου καὶ ἡ Θεσσαλία δὲ, ἡ Κρήτη, αἱ Κυκλάδες καὶ Σποράδες εἶχον τοὺς ἀντιπροσώπους των. Ἐπεκυρώθησαν δὲ τὴν 10 Ἀπριλίου αἱ κύρια ἀποφάσεις τῆς Ἐπιδαύρου παρεχωρήθη ἐκ νέου εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ διορισμὸς τῶν στρατηγῶν, καὶ περιωρίσθη ἡ διάρκεια τῆς στρατηγίας ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν ἐκστρατείας ἢ ἐπιχειρήσεσιν ἢ διεύθυνσις τῶν πολεμικῶν ἔργων κατὰ ξηρὰν ἀνετέθη εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ τριῶν μελῶν, λαμβανομένων ἀνά ἓν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μάνης. Ὁ Μαυροκορδάτος παρέδωκε τὴν προεδρείαν εἰς τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην, ὅστις ἦτο πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως καὶ εἶχε παρ' ἑαυτῷ ὡς γεν. γραμματέα τὸν Θεόδωρον Νέγγην. Ἡ διοργάνωσις τῶν ἐπαρχιῶν εἶχε περατωθῆ, καὶ διάταγμά τι ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ διοριστέοι ἐπαρχοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐντόπιοι, ἔλαβε νόμου ἰσχύν. Ἐζήτησαν δὲ νὰ συντάξωσι ποινικὸν κώδικα καὶ νὰ καταρτίσωσι προϋπολογισμὸν, ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην δανείων, ἐξήτησαν τὰς χρηματικὰς ἀπαιτήσεις τῶν τριῶν νήσων, αἵτινες καὶ τοὶ πολλὰ λαβοῦσαι πρὸς ἐξόφλησιν (ἐν οἷς καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἐξ 80,000 ταλλήρων, τῶν λύτρων τῆς οἰκογενείας τοῦ Χουρσίτ-πασσᾶ) εἰ-

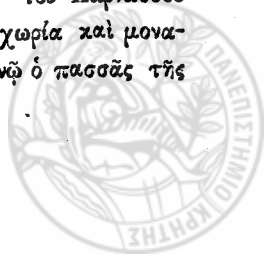
χόν ακόμη υπερβολικὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ὤρισαν προθεσμίᾳ πρὸς πληρωμὴν. Παρεδέχθησαν προσέτι καὶ πολλὰς κατηγορίας πρὸ πάντων κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κολοκοτρώνου. Καθ' ὅλας δὲ τὰς συσκέψεις ἐπεκράτει ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ εὐχαριστήσωσιν ὅλα τὰ κόμματα, νὰ συγκεντρώσωσι τὴν κυβερνητικὴν δύναμιν (ὅθεν κατηργήθησαν αἱ ἰδιαιτέρας κυβερνητικαὶ ἀρχαὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς) καὶ νὰ περιορίσωσι τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Αἱ συσκέψεις ἔπαυσαν τὴν 10 Μαΐου. Ἡ νέα κυβέρνησις συνεκροτεῖτο ὡς πρότερον ἐκ βουλευτικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς τμήματος, τοῦτο δὲ ἐκ τεσσάρων μελῶν, τοῦ Ἀνδρέου Ζαΐμη, Σωτηρίου Χαραλάμπους, Ἀνδρέου Μεταξᾶ καὶ τετάρτου διοριστέου ὑπὸ τῶν τριῶν νήσων. Πρόεδρος ἦτον ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐκράτησεν ὡς πρῶτος γραμματεὺς τῆς πολιτείας τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων. Οἱ νόμοι τῆς συνελεύσεως ταύτης ὑπεγράφησαν ὑπὸ 315 πληρεξουσίων καὶ ὀπλαρχηγῶν. Μεταξὺ δὲ τούτων ἦτο καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλ' ἀπῆλθε δυσηρεστημένος εἰς Ναύπλιον, ἐνῶ ἡ κυβέρνησις ἐγκαθιδρύθη ἐν Τριπόλει. Ἠναγκάσθη δὲ νὰ τῷ κενώσῃ τὴν θέσιν δευτέρου προέδρου τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὁ Μαυροκορδάτος προήδρευσε τοῦ βουλευτικῆς σώματος. Οὗτος ἦτο ὁ μόνος ἀνὴρ, ὅστις ἠνόει καὶ ἠθέλε κυβερνήσιν κανονικὴν κατ' ἔννοιαν εὐρωπαϊκὴν. Τούτου δ' ἐνεκα ἐπρόσκοπεν ὄχι μόνον εἰς τὴν πλεονεξίαν τῶν προυχόντων καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν, ἀλλ' ἐν γένει καὶ εἰς τὰ ἦθη τοῦ λαοῦ. Εἶχεν ἐπαναφέρει εἰς τὴν θήκην τὴν ἤδη σειομένην σπάθην τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· ἀλλὰ προσκρούσας εἰς πολλοὺς ἀποκλειστικοὺς καὶ ὄξυθύμους ἀνδρας καὶ δικαιοῦχοις, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του νὰ διαφύγῃ ἐκ Τριπόλεως εἰς Ἰδραν. Τοῦτο δὲ συνέβη τὸν Ἰούλιον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἤρχισαν οἱ Τούρκοι τὴν ἐκστρατείαν. Ὁ Μεχμέτ-πασσᾶς ἔλυσεν ἤδη κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τὴν ἀναχωρήσιν, καὶ μάχαι συνήφθησαν κατὰ μῆκος τοῦ Σπερχιοῦ, ἀλλὰ

μόλις τὸν Μάϊον ὁ πασσᾶς τῆς Σκόδρας, συνήθροισεν εἰς Λάρισσαν 12 ἕως 15000 ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς ἀπησχόλησαν πάλιν οἱ κάτοικοι τοῦ Πηλίου. Ὁ Γιουσουφ-πασσᾶς συνήγαγε κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας 6,000 περίπου Ἀλβανῶν, καὶ τοὺς διεβίβασε τὸν Μάϊον εἰς Αἴγιον. Ἄλλ' ἐκεῖ τὰ στίφη ταῦτα ἐστασίασαν καὶ διεσκορπίσθησαν. Ὁ στόλος ὤφειλε τὴν φορὰν ταύτην νὰ λάβῃ τὴν πρωτοπραξίαν, καὶ ἡ ἐμφάνισις του νὰ δώσῃ τὸ σημεῖον τῆς κυρίας ἐπιθέσεως. Ἐξέπλευσε δὲ τὸν Μάϊον ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου συγροτούμενος ἐξ 60 ἱστιοφόρων, ἐστάθμευσε τὸ πρῶτον εἰς Μιτυλήνην καὶ Χίον, ἔπειτα παρέλαβε στρατεύματα εἰς τὸν Τσεσμέν καὶ κατέπλευσεν εἰς Εὐβοίαν, ὅπου ἔφθασεν εἰς κατάλληλον καιρὸν, ἵν' ἀπαλλάξῃ τὴν Κάρυστον ἐκ τῆς πολιορκίας τοῦ Κριζώτου. Στόλος Ἰδραϊκὸς ἐκ 14 πλοίων μερμινῶν περὶ τῆς Σάμου καὶ τῶν Ψαρῶν εἶχεν ἐκπλεύσει, ἀλλ' ἐπανῆλθεν ἀμέσως εἰς τὰ ἴδια, ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Καπουδαν-πασσᾶς οὐδὲν τῶν δύο τούτων μερῶν ἐσκόπει νὰ προσβάλλῃ. Ἐπίσης ὀλίγα ἐμπόδια τῷ ἀντέταξεν, ὅτε ἔπλευσεν ἐκ Κορώνης καὶ Μεθώνης εἰς Εὐβοίαν, ἀπεβίβασε καὶ ἐκεῖ ἀνδρας καὶ ἐφόδια, ἔπειτα ἔπεμφε μέρος τοῦ στόλου εἰς Σούδαν, καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Πάτρας. Τὴν 17 Ἰουνίου προσωρμίσθη ἐκεῖ μετὰ 43 ἐν μέρει πολὺ ὠραίων πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα εἰς τὰς ἀνεπιτηδεῖους χεῖρας τοῦ Κοσρέβ-πασσᾶ ὀλίγον τῷ ὄντι ὠφέλησαν.

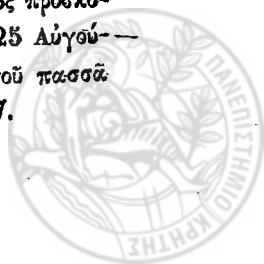
Μετ' ὀλίγον ἐδείχθη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐσκόπουν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἴνα προπαρασκευάσωσι δὲ καὶ διευκολύνωσι τὴν εἰς τοῦτο πορείαν, ἐπορεύθησαν 6000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Γιουσουφ-πασσᾶν τῆς Βραΐλας ἐκ Θεσσαλίας εἰς Φωκίδα, καθ' ὃν χρόνον ὁ στόλος ἐφάνη εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, κατέλαβαν τὴν Ἀμφισσαν, ἐξεδίωξαν τοὺς Ἑλληνας ἐκ τῶν στενωπῶν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Ἑλικῶνος κατερημώσαντες τὰ ἐκεῖ χωρία καὶ μοναστήρια, καὶ ἐγκατέστησαν ἐν τῇ Λεβαδίᾳ, ἐνῶ ὁ πασσᾶς τῆς

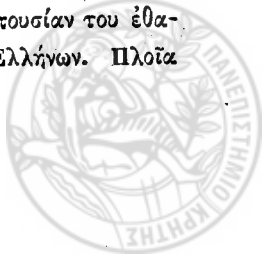
Εὐβοίας ἦλθεν εἰς Θήβας μετὰ 800 ἰππέων, οὓς ἐκόμισεν αὐτῷ ὁ στόλος, καὶ ἐκεῖ ἤρπασε τὰς συγκομιδὰς. Ὁ Ὀδυσσεὺς διορισθεὶς ἀρχιστράτηγος τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀφῆκε τὸ πρωτοπαλλικαρόν του Γούραν, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχε νυμφευθῆ ἡραίαν κήρην ἐκ Δαιδωρικίου, μετὰ 200 ἀνδρῶν ἐν τῇ καλῶς ἐφωδιασμένῃ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν (οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔφυγαν πάλιν εἰς Σαλαμίνα) καὶ ἀπῆλθε μετὰ 600 μόνον ἀνδρῶν εἰς Ἐλικῶνα. Ἡ κυβέρνησις τῶν εἶχεν ὑποσχεθῆ βοήθειαν, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης φοβούμενος μήπως ὁ Γιουσουφ-πασσᾶς εἰσβάλῃ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔπεμψε τὸν Νικήταν μετὰ τινῶν ἑκατοντάδων ἀνδρῶν εἰς τὰ Μέγαρα, καὶ στίφη ὑπὸ διαφύρου ἀρχηγοῦ ἐπορεύθησαν ἐκεῖσε διὰ τῆς Πιάδας καὶ τῆς Σαλαμίνας, ὥστε οἱ Ἕλληνες διὰ μικρῶν πολέμων καὶ ἀδικήτων ἐπιδρομῶν ἐδίωξαν πάλιν τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν ὄρεων εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κηρισσοῦ. Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ὁ Σερασκέρης ἀπῆλθεν εἰς Εὐβοίαν, καὶ ἀφῆκε μόνον ἐν σῶμα ἐν Θήβαις. Ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν παρηκολούθησεν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ὀλύμπιον Διαμάντην, ὅστις εἶχε μέχρι τοῦδε κρατήσῃ τὰ πρὸς ἄρκτον μέρη τῆς νήσου, νὰ καταστρέψῃ 150 χωρία καὶ ἐκδιώξῃ πάντας, ὅσοι ἠδύναντο νὰ φύγωσιν εἰς τὰς ὄχυράς νήσους Σκύρον, Σκιάθον καὶ Σκόπελον.

Τὸν Ἰούλιον εἰσβάλον ὁ μὲν Ὀμὲρ-πασσᾶς ἄνωθεν τῆς Ἀρτης, ὁ δὲ πασσᾶς τῆς Σκόδρας διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελώου εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ὁ στόλος ἀπεβίβαζε σποράδην ἐπὶ τῆς ξηρᾶς στρατεύματα καὶ ἔκαιεν αἰτωλικά χωρία. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν Ἀγράφων καὶ τοῦ Ἀχελώου δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσι, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Μεσολογγίῳ ἡ ἀποθάρρυνσις ἦτο μεγίστη, ὅτε ὁ Μάρκος Βότσαρης ἀναδειχθεὶς ἀρχιστράτηγος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ταχὺς καὶ τολμηρὸς ὡς πρόσκοπος πρώτης τάξεως, εἰσέπεσε τὴν γύκτα πρὸς τὴν 25 Αὐγούστου μετὰ 1700 ἀνδρῶν κατὰ τῆς προφυλακῆς τοῦ πασσᾶ.

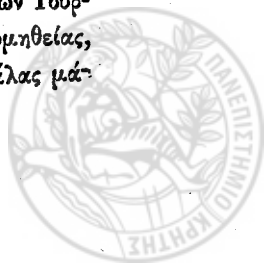

τῆς Σκόδρας, συγκροτουμένης ἐκ 4,500 ἀνδρῶν, παρὰ τὸ Καρπενήσιον, καὶ 2,000 Τούρκοι ἐφρονεύθησαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην· τρόμος δὲ καὶ ἀταξία κατέλαβεν ὅλον τὸν στρατόν. Ἀφροῦ ὁ Μάρκος ἔπεσεν, ὁ ἀδελφός του Κώστας καὶ ὁ Κίτσος· Τσαβέλας ἐπροσπάθησεν νὰ κατατροπώσωσιν ὀλοσχερῶς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὀλίγον βοηθηθέντες ὑπὸ τῶν ὀρεινῶν τῆς Αἰτωλίας ὑπέστησαν μεγάλην ἥτταν παρὰ τὴν Καλιακούδαν, καὶ περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου ὁ Μουσταφά-πασσᾶς ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν λαμπρὰν πεδιάδα τοῦ Ἀγρινίου καταλαβὼν τὸν φραγμὸν μεταξύ τῶν λιμνῶν καὶ τῆς πετρώδους διώδου τοῦ Ζυγοῦ. Ἐκεῖ ἠνώθη μετ' αὐτοῦ ὁ Ὁμέρ-Βριώνης ἄγων 4,000 ἀνδρῶν, ὥστε ἡ ὅλη δύναμις τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης ἔφθανεν εἰς 15,000 ἀνδρῶν. Κατέτριψαν δὲ τὸν Ὀκτώβριον ὅλον προσπαθοῦντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀριστερὰν των πλευρὰν πρὸς τὸ ὄρος τῶν Κραββάρων, ἔπειτα δὲ ἐξώρμησαν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ, καὶ νομίζοντες ὅτι εὐκολώτερον θὰ κυριεύσωσι τοῦτο, προσέβαλον τὴν 6 Νοεμβρίου τὸ ἐπὶ θαλασσίῳν τελεμάτων κείμενον πολύχνιον τοῦτο διὰ τῶν πυροβόλων, τὰ ὅποια μετὰ κόπου μετέφεραν ἐκ τῶν παρὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου φρουρίων. Τὸ Αἰτωλικὸν ὄχυρὸν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ προσιτὸν μόνον εἰς ἀλιτενῆ πλοιάρια διοικούμενα ὑπὸ ἐμπείρων τοῦ τόπου δὲν εἶχεν οὔτε τείχη, οὔτε χαρακώματα· δύο σιδηρᾶ τηλεβόλα πλοίου εἶχον μετακομισθῆ ὑπὸ τὴν ἐπιτοσίαν ἄγγλου τινος· 600 δὲ περίπου στρατιῶται ἦσαν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν· ἡ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία μετὰ τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ἦσαν 4,000 Ἕλληνες, ἦτο ἐλευθέρᾳ διὰ τῆς θαλασσολίμνης, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἦτο ἀποκεκλεισμένη ὑπὸ μοίρας τινὸς τοῦ στόλου.

Ὁ Καπουδάν-πασσᾶς εἶχεν ἤδη τὸν Αὐγουστον ἀφήσει τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου λαβὼν τὸ πλεῖστον τοῦ στόλου, καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὅπου κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἐθαλασσοκράτουρ τὰ περιπλέοντα πλοῖα τῶν Ἑλλήνων. Πλοῖα

ψαριανὰ εἶχον ἤδη λεηλατήσῃ τὸν Ἰούνιον τὸ Σανδερλικ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, καὶ προκαλέσει ἔνεκα τούτου αἱματηρὰς σκηνὰς ἐν Περγάμῳ. Τὴν 10 Σεπτεμβρίου ὁ καπουδάν-πασσᾶς ἦτον εἰς Μιτυλήνην. Ἀΐξαντος δὲ τοῦ μηνὸς ἐνίκησε παρὰ τὴν Αἴημον τὸν ἐλληνικὸν στόλον καὶ κατέπλευσεν ἔπειτα εἰς Θεσσαλονίκην, ἧς ὁ πασσᾶς Ἀβολοβούτ εἶχε διορισθῆ τοπάρχης τῆς Ρούμελης ἀντὶ τοῦ Μεχμέτ-πασσᾶ. Ἐν τῷ μεταξῷ εἶχεν ἀναφανῆ νέος πολέμιος τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν, ὁ πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου, τοῦ ὁποίου ὁ στόλος συγκροτούμενος ἐκ πεντήκοντα ἰστιοφόρων εἶχεν ἀποπλεύσει ἐξ Ἀλεξανδρείας τὴν 26 Αὐγούστου ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἰσμαὴλ Γιβλαλτάρ καὶ φθάσει εἰς Κρήτην, ὅπου ἀπεβίβασεν 6,000 ἀνδρῶν, οἵτινες δι' αἱματηρῶν μαχῶν ἐκυρίευσαν μετ' ὀλίγον τὴν νῆσον. Δεκαοκτὼ ἐλληνικὰ πλοῖα ἀπεπειράθησαν ἐπιθεσιν τινὰ εἰς Χίον, ἀλλ' ἀπέτυχαν. Τὸν Νοέμβριον ὁ καπουδάν-πασσᾶς ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἀγγλία ἐπροσποιήθη ὅτι θέλει νὰ τιμωρήσῃ τὴν Τύνιδα, καὶ συνεκέντρωσε πρὸς τοῦτο τὰ πλοῖά της εἰς Μελιττην. Ὡς ἐκ τούτου ὅλα τὰ πλοῖα τῶν κρατῶν τῆς Βερβερίας ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν· ἀλλὰ τὰ πλοῖα ταῦτα ἦσαν ἡ κυρία δύναμις τοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον ὁ Χοσρέβ-πασσᾶς εἶχεν ἀφήσει πρὸ τοῦ Μεσολογγίου. Ἐὰν ἀφοῦ ἀπέπλευσαν ταῦτα, ἡ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης θάλασσα ἦτον ἐλευθέρα, καὶ οἱ πασσάδες, τῶν ὁποίων τὰ στρατεύματα εἶχον διαλυθῆ εἰς ἀπειθῆ στίφῃ ἔνεκα τῆς ἔλλειψεως τροφῶν καὶ χρημάτων, τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς προσβολῆς, ἠναγκάσθησαν τὸν Δεκέμβριον ν' ἄρῳσι τὴν πολιορκίαν τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἀφοῦ εἶχαν ρίψει εἰς μάτην περὶ τὰς δύο χιλιάδας βομβῶν, νὰ παραιτήσῳσι τὸ Μεσολόγγιον, καὶ νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν εἰς τὰ ὄρη μετ' ὅσων ἡδύνατο νὰ σώσωσιν. Ἡ ἀνικανότης τῶν Τούρκων στρατηγῶν, ἡ ἔλλειψις κανονικοῦ συστήματος προμηθείας, ἡ φρόνησις τῶν Ἑλλήνων νὰ μὴν ἐκτίθενται εἰς μεγάλας μά-

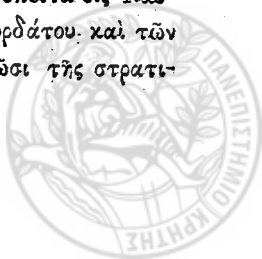

γας και πάντοτε νὰ ἴηαι ἑτομοὶ ἵνα ἐπωφελῶνται πᾶν προσφερόμενον πλεονέκτημα, τέλος ὁ ἠρωϊσμός τοῦ Μάρκου Βόσταρη, κατώρθωσαν νὰ συντρίψωσι και καταναλώσωσι τὴν ὑπερτέραν δύναμιν τῶν Τούρκων ἀνωφελῶς δι' αὐτούς.

Ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπου κατὰ τὴν ἐξόρμησιν τῶν Ἀλβανῶν συνηροίσθησαν νέαι τουρκικαὶ δυνάμεις, ὁ Πεβραϊβῆς, Καρατάσος και ἄλλοι εἶχον προσπαθήσει νὰ διατηρηθῶσιν. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἐστεροῦντο ἐφοδίων, παρέδωκαν ἐπὶ τέλους τὸ Τρίκερι, ὅπερ κατεῖχον, και ἔφυγαν εἰς τὴν νῆσον Σκίαθον. Μοῖρά τις τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπεπειράθη ν' ἀποκιβιάσῃ ἐκεῖ στρατεύματα, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Μικούλη, ὅστις ὠδήγει 14 πλοῖα και δύο πυρπολικά. Ἡ μικρὰ αὕτη δύναμις ἐκράτει τὸν τουρκικὸν στόλον ἐν ἀπραξίᾳ, και ἐκυρίευσε πολλὰ πλοῖα τοῦ πασσᾶ τῆς Θεσσαλονίκης, φέροντα Ἕλληνας αἰχμαλώτους.

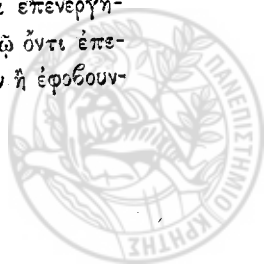
Εὐθύς ἀφροῦ ὁ κίνδυνος ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι παρῆλθεν, ὁ φαντασιακὸς ὕψωσε κεφαλὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἡ πάλη περὶ κατοχῆς και ἐξουσίας ἐξηκολούθησεν, ἥτις ἦτο ἐνταυτῷ πάλῃ φυσικὴ τῆς ἀναρχίας κατὰ τῆς οὐχὶ πάντοτε φανερᾶς κλίσεως πρὸς τὴν τακτοποίησιν.

Τὸ βουλευτικὸν σῶμα, ὅπερ ἔπρεπε νὰ παριστάνῃ τὴν πρώτην πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἂν και ἐξ ἀρχῆς ἐστερευτο ὄλων τῶν μέσων ἵνα ἐπιβληθῇ, κατέπεσεν εἰς παντελῆ μηδαμινότητα και ἠναγκάζετο μάλιστα νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τὴν καθημερινῶς ἀπειλουμένην ὑπὸ κινδύνων ἔδραν του, μὴ εὐρίσκον ἀσφάλειαν οὐδαμοῦ. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ τὸ προστατεύσῃ ἐν Τριπόλει και Ἄργει. Τέλος τὸ σῶμα διελύθη εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐν ἔμεινεν ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης ἐν Ἄργει, τὸ δ' ἕτερον μετέβη ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μεθώνης πρῶτον εἰς Σαλαμίνα και ἔπειτα εἰς Ναύπλιον. Τὰ κόμματα τῶν νήσων, τοῦ Μαυροκορδάτου και τῶν προϋχόντων, οἵτινες προσεπάθουν ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς στρατι-

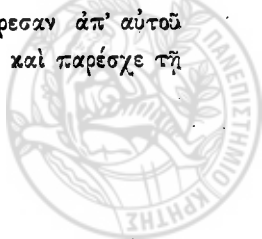
ωτικῆς ἀναρχίας, ἐζήτησαν νὰ καταργήσωσι τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος, διότι αὐτὴ πράγματι συνεκεντροῦτο εἰς χεῖρας τοῦ Κολοκοτρώνου. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἀπεχωρίσθησαν αὐτοῦ καὶ τοὶ δὲ ὁ πρῶτος διηλλάγη μετ' ὀλίγον πάλιν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, οὐχ ἦτον ἡ θέλησις τούτου μόνον ἐπεκράτει. Τὰ μνημονευθέντα κήματα μετεχειρίσθησαν τὸ ἐν Ἄργει ἐδρεῦον μέρος τοῦ βουλευτικοῦ σώματος, ἵν' ἀπαιτήσωσι δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἐκτελεστικοῦ λογοδοσίαν περὶ τῶν ληφθέντων χρημάτων. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀπήντησεν εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην πέμψας ἐν σῶμα ἀνθρώπων του εἰς Ἄργος καὶ διασκορπίσας τὸ μέρος τῆς ἀνωτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς, ὅπερ ἐσφετερίζετο τὴν ὅλην ἐξουσίαν. Τὸ σῶμα ἔφυγεν εἰς Κρανίδιον ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Ὑδρας ἀκτῆς, καὶ παρεδόθη εἰς τὴν προστασίαν ταύτης τῆς σημαντικοτάτης μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν νήσων. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐσκέπτετο νὰ συστήσῃ στρατιωτικὴν κυβέρνησιν, καὶ ὠχυρώθῃ καταλαβὼν τὸ Νεῦπλιον καὶ τὴν Κόρινθον, ἧς τὸ φρούριον εἶχε πάλιν παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν πρῶτην Νοεμβρίου. Ὁ Μαυροκορδάτος κατεῖχεν ἀδιατάκτως τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως, ἧτις ἐμελλε νὰ συστηθῆ ὑπὸ τὴν ἐπιβρόχην του εἰς Κρανίδιον. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀφθεῖς ὑπὸ πλοίων ψαριανῶν κατὰ τινὰ ἐκστρατείαν εἰς Βῦβοιαν ἦτον ἀπόλυτος ἀρχὼν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες ἴσχυον ἐκεῖ. Ἐπομένως ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς εἶχε διααιρεθῆ πράγματι εἰς τρία μέρη. Ἐπὶ δὲ τῶν νήσων ἦρχον ἡ Ὑδρα καὶ τὰ Ψαρά.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τοῦ πλήρους κατακερματισμοῦ, καθ' ὃν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἠπείλουν νὰ στραφῶσι κατ' ἀλλήλων, ἡ ἐξωτερικὴ βοήθεια εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐπενεργήσῃ σπουδαίως ἐπὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῷ ὄντι ἐπενήργησεν, ἂν καὶ οὐχὶ ὅπως προσεδόκουν, ἐπεθύμουν ἢ ἐφοβουν-

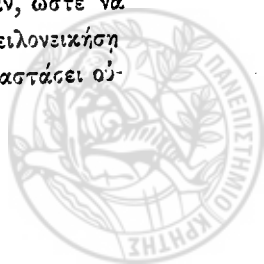
το τότε. Αἱ εὐχαὶ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων ἠϋξήσαν μεγάλως παρ' ἅπασιν τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς· Εἶχον ἤδη σχηματισθῆ σύλλογοι εἰς διαφόρους χώρας καὶ μάλιστα ἐν Ἑλβετία, Ἀγγλία καὶ Γερμανία, οἵτινες κατέστησαν τὰ κέντρα τῶν δωρημάτων, δι' ὧν ὁ εὐσεβὴς ζῆλος ἐβοήθει τοὺς Ἑλληνας. Οἱ σύλλογοι οὗτοι διεχειρίζοντο τὰ βοηθήματα, καὶ παρώτρυνον εἰς νέα διὰ τοῦ τύπου καὶ τῆς εὐγλωττίας. Θεάτρα, συναυλῖαι, παραστάσεις καὶ ἑορταὶ ἐδίδοντο ἐν ταῖς πολυανθρώποις πόλεσι, καὶ αἱ εἰσπράξεις ἀπεστέλλοντο εἰς τοὺς συλλόγους, οἵτινες συνέδραμον δι' αὐτῶν τοὺς ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἢ ἄλλων χωρῶν παλινοστοῦντας Ἑλληνας, ἔστρατολόγουν ἀξιωματικούς καὶ στρατιῶτας, ἠγόραζον ὄπλα καὶ πολεμφοῖδια, καὶ τὰ ἔστελλον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς Μασσαλίας καὶ τοῦ Λιβόρνου. Κατὰ πρῶτον ἐσυστήθησαν σύλλογοι ἐν Ἑλβετία, ἔπειτα δὲ ἐν Γερμανία. Ἐνεπιστεύθησαν δὲ μεγάλα ποσὰ εἰς Ἑλληνας ἰδιώτας, οἵτινες τὰ κατεσπατάλευσαν κατὰ τὸ πλεῖστον· δι' αὐτῶν εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ στρατηγὸς Νορμάννος ἄγων ἐν σῶμα Γερμανῶν καὶ Ἑλβετῶν, ὅπου ἡ μάχη τοῦ Πέτα, ἡ ἀσθένεια καὶ δυστυχία τὸ ἐξωλόθρευσε· δι' αὐτῶν ἀπεστάλησαν εἰς Ὑδραν ὄπλα καὶ ἐφοῖδια, ἅτινα ἀγοραθέντα διὰ τακτικὰ στρατεύματα ἔμειναν κατὰ μέγα μέρος πρὸς τὸ παρὸν ἄχρηστα.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 τὰ βοηθήματα ταῦτα ἠϋξήσαν ἔτι μᾶλλον. Ὡς εἶχον ἐνωθῆ οἱ ἰδιῶται εἰς συλλόγους, οὕτω καὶ οἱ σύλλογοι οὗτοι ἐζήτησαν νὰ συγκεντρωθῶσι περὶ τὸν σύλλογον τοῦ Λονδίνου. Ἡ Ἀγγλία ἔνεκα τῆς κατὰ θάλασσαν δυνάμεως καὶ τοῦ πλοῦτου αὐτῆς ἦτο κατάλληλος, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν, ἀλλ' ὁ σοφιστικὸς θρησκευτικὸς ζῆλος καὶ τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τοῦ συρμοῦ παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν διευθυντῶν τοῦ συλλόγου τοῦ Λονδίνου, ἀφήρσαν ἀπ' αὐτοῦ πάλιν ἤδη ἐν ἔτει 1824 τὴν ὑπεροχὴν, ἃν καὶ παρέσχε τῇ

Ἑλλάδι σπουδαίας βοήθειας. Προϊστάμενοι τοῦ συλλόγου τούτου κατὰ τὸ 1823 ἦσαν ὁ λόρδος Ἔρσκιν, ὁ Ἰωσήφ Οὔμης καὶ ὁ Ροβέρτος Λόγγ· τὰς ὑποθέσεις διεύθυνε κυρίως ὁ Ἰωάννης Βούριγγ, μαθητὴς τοῦ γνωστοῦ διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν του ὑπὲρ τῶν ἀσκητικῶν καὶ δημοκρατικῶν ἰδεῶν Βένθαμ. Εἶχε πέμψει κατὰ τὸ ἔτος 1823 τὸν πλοίαρχον Βλακιέρον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅστις ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Λονδῖνον φέρων πρότασιν δανείου, καὶ ἀφήσας τοὺς Ἑλληνας καταγοητευμένους καὶ προσδοκῶντας μεγάλα χρηματικὰ βοηθήματα. Ὁ υἱὸς τοῦ κόμητος Ἀρρίγκτωνος, ὁ ταγματάρχης Λαϊκέστερ Στάνωπ ἐπρότεινε εἰς τὸν σύλλογον τὸ φθινόπωρον τοῦ 1823 νὰ ἀποδημήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν περιῆλθε κατὰ πρῶτον τοὺς συλλόγους τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας, ἵνα ἐπιτύχῃ κοινὴν ἐνέργειαν. Ὁ ζῆλος τῶν φιλελλήνων καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀνεζωπυρήθη καὶ πάλιν, καὶ διήγειρε τὴν ἄμιλλαν ἐν ταῖς χώραις ὅπου ἕως τότε ἦτον ἀσθενέστερος. Πρὸς τοῦτο συνετέλεσε πρὸ πάντων τὸ ὄνομα τοῦ ἐνδόξου ποιητοῦ λόρδου Βύρωνος, τὸν ὁποῖον ἡ καρδιά καὶ τὸ ἀσυμβίβαστον μὲ τὸν αἰῶνα καὶ μεγάλους ἐρβητισμοὺς ἐπιδιώκον πνεῦμά του ὤθησαν ἀκριβῶς τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ Ἰταλίας μετὰ μεγάλων βοηθημάτων, δεκτικῶν ἀσθενῶν διὰ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ ἐν Λονδίῳ σύλλογος, σπεύδων καὶ ἐπιθυμῶν νὰ κοσμήσῃ ἑαυτὸν διὰ τοῦ ὀνόματος τοιοῦτου ἀνδρός, διώρισε πρῶτον αὐτοῦ ἐπιτετραμμένον ἐν Ἑλλάδι.

Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς φήμης διαρρήδην ἀναγγελλεῖσθαι προσπάθειαι καὶ ὑποσχέσεις τῶν φιλελλήνων ἐν Εὐρώπῃ καὶ αἱ βέβαιαι προσδοκίαι ἕνεκα τοῦ δανείου διετήρησαν ζωηρὰν τὴν πυρκαϊᾶν ἐν Ἑλλάδι. Ὁμόνοια! ἀντήχει πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης, καὶ οὐδεὶς Ἑλληὴν ἤθελε ν' ἀπεκλεισθῇ τῆς χρυσῆς βροχῆς· ἕκαστος δ' ἔλαβε τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ μὴ μειονεκτήσῃ κατὰ τὴν διανομὴν καὶ νὰ διαφειλονεικῆσθαι τοῖς ἄλλοις τὸ προστίπτον μέρος. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει οὐ-

δεμλία ἔφεσις ὑπῆρχε πρὸς ἐξωτερικὰς ἐπιχειρήσεις. Περὶ δὲ τῆς μελλούσης ἐκστρατείας ἤξευρον ὅτι εἶχαν καιρὸν νὰ σκεφθῶσιν, ὅταν ἐπῆρχετο ἡ ἀνάγκη καὶ ἔφθαναν τὰ χρήματα.

Πρὶν ἔτι λήξῃ τὸ ἔτος, ὁ Σουλτάνος ἀφῆρσε τὴν σφραγίδα τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ μεγάλου βεζίρου Σαῖδ-Ἀλῆ-πασσᾶ καὶ παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων μετακληθέντα εἰς τὴν πρωτεύουσαν Ἐφεῖδ-Μεχμέτ-Σαῖδ-Γαλίπ-πασσᾶν. Οὗτος ἔχαιρεν ὑπόληψιν παρὰ μὲν τοῖς ξένοις ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ πρέσβυς ἐν Γαλλίᾳ, παρὰ δὲ τοῖς ἐγχωρίοις ὡς διοικητής· συνετέλεσαν δὲ εἰς τὸ νὰ συστήσωσιν αὐτὸν καὶ αἱ κατ' αὐτοῦ καταδιώξεις τοῦ Χαλῆτ, ὅστις τὸν εἶχεν ἐξορίσει. Συγχρόνως ἀπελύθη τῆς θέσεώς του ὁ Σαδικ-ἑφένδης, καὶ ὁ πρῶην ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς Σαῖδᾶ-ἑφένδης διωρίσθη ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν· ἡ ἐκλογή αὕτη ἐδείκνυε τὴν διάθεσιν τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὴν συνδιαλλαγὴν, ἀλλ' ὀλίγον ἦρσε τῷ ἄγγλῳ πρεσβευτῇ διὰ λόγους προσωπικοῦς. Ἐνῶ δὲ οἱ λοιποὶ διπλωμάται ἐσπευσαν νὰ χαιρετήσωσι τοὺς δύο ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ἀναφανέντας ἀστέρας, ὁ λόρδος Στραγκόρδος ἐπροφασίσθη, ὅτι ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Κάνιγγος, ἐν ἣ ὁ αὗτος ἀπηύθυνε τὰς συγχαρητηρίους του εὐχὰς πρὸς τὸν Σαδικ-ἑφένδην ὡς ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν, συνάμα δ' ἐξέφραζε καὶ τὴν λύπην, ὅτι δὲν τὸν βλέπει πλέον διευθύνοντα τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις. Τῷ ὄντι ὁ Σαδικ-ἑφένδης εἶχε διευκολύνει κατὰ τύπους μετ' ἀξιοπρεπειᾶς καὶ μετριότητος τὴν δύσκολον θέσιν τοῦ ἄγγλου πρέσβειως, εἰς ἣν τὸν εἶχε ρίψει ὁ φιλελληνισμὸς τῶν συμπολιτῶν του καὶ ἡ ἀμφιβρόπουσα γνώμη τοῦ Κάνιγγος.

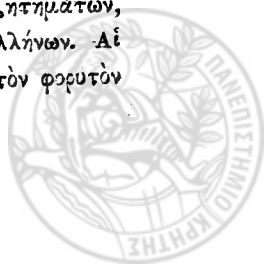

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

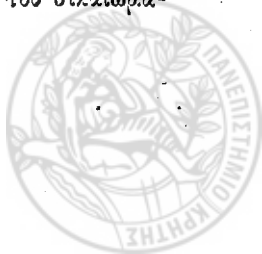
Ἔτος 1824.

Παρήλθε λοιπὸν καὶ τὸ τρίτον ἔτος. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον μόνον βελτιώσει τὴν θέσιν των ἀναλόγως τοῦ ὀλονέν ἐλαττουμένου φόβου πρὸς τὰ τουρκικὰ ὄπλα καὶ τῆς συνηθείας καὶ ἀνάγκης τῆς ἀμύνης, ἀλλ' ἤρχισαν ἤδη ν' ἀναθέτωσι τὰς τολμηροτέρας αὐτῶν ἐλπίδας εἰς Δύναμιν τινα εὐρωπαϊκὴν, ἣτις ὡς θαλασσοκράτωρ καὶ κάτοχος τῶν Ἰονίων νήσων ἠδύνατο νὰ τοὺς βοηθῇ ταχύτερον καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας, καὶ οὕτως ἡ ψευθεῖσα ἐλπίς αὐτῶν περὶ τῆς συνδρομῆς ταύτης ἀντικατέστη δι' ἄλλης μεγαλειτέρας. Αἱ προσπάθειαι τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῇ Δυνάμεων ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ὠφελήθῃ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως πρὸς βλάβην τῶν συμφερόντων τῶν γειτονικῶν κρατῶν, εἶχον μὲν ἐπιτύχει, ἀλλ' ὁ καιρὸς τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ἐφαίνετο ὅτι παρήλθε. Καθ' ὅσον ἐλύοντο αἱ περιπλοκαὶ μεταξὺ τῆς Ῥωσσίας καὶ Πύλης διὰ τῆς ἐπιμονῆς, ὑπομονῆς, νοημοσύνης καὶ ἰσχύος, ἡ διάρκεια τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἑλλάδι, τὸ ἀπίθανον τῆς καταστολῆς αὐτῆς διὰ τῶν τουρκικῶν ὄπλων καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ κανονισθῇ τὸ μέλλον τῆς χώρας ταύτης καθ' οἷονδήποτε τρόπον προέξυπτον κατεπείγοντα. Περὶ τοῦ σπουδαίου καὶ δυσχεροῦς τούτου ἔργου εἶχον μὲν ἤδη ποιήσει λόγον, ἀλλ' οὐδὲν εἰσέτι ἐπεχείρησαν. Ὁ Καποδίστριας θέλων νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἕλληνας εἶχε ρίψει εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ μεγάλου ζητήματος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ πηγάζῃ ὁ πόλεμος, τὰ μυρία ἐκεῖνα δευτερεύοντα ζητήματα περὶ τὰ ὁποῖα ἀπέκαμνον ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Πύλη, διότι ἠθέλησε νὰ φέρῃ τὸν πόλεμον διὰ καθαρῶς Ῥωσσικῶν ζητημάτων, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν προκαλέσῃ χάριν τῶν Ἑλλήνων. Αἱ Δυνάμεις μετὰ τριετεῖς κόπους εἶχον ἀφαιρέσει τὸν φορυτὸν

τουτον, και νυν πρωτον ευρισκοντο εις το κυριον ζητημα. Τουτο δε πραγματι ειχε μεταβαλει πολυ τον αρχικον αυτου χαρακτηρα, και τον ολιγον ειχεν εξετασθη, σταθμισθη και διαγνωσθη ως θεμα των διαπραγματεύσεων, ωστε ουδεμια των ευρωπαϊκων κυβερνήσεων εγινωσκεν ακριβως κατα την εποχην ταυτην πως επρεπε να το εννοηση και προς ποιον σκοπον να το διεξαγαγη. Η ρωσικη ειχε προτεινει εν Λεμβέργη να διαταχθωσιν οι εν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις των πέντε Δυνάμεων να ελθωσιν εις συνδιαλέξεις μετ' αλληλων, οπως εξαχθη εξ αυτων πιστη τις εικων της καταστάσεως του αγωνος και κοινή τις γνώμη περι της πιθανης εκβάσεως αυτου, ως και περι των παραχωρήσεων δι' ων η Πύλη ηδύνατο να τον καταπαύση. *) Το βημα τουτο θα ητο το πρωτον της από κοινού παρεμβάσεως των Δυνάμεων, και υπέθετε ενταυτω το ετερον του να πείσωσι τον Σουλτάνον διά του λόρδου Στραγκφόρδου εν ονόματι των Δυνάμεων να επιτρέψη την ανάμιξιν ταυτην. Τα όρια του εμελλον να χαραξωσιν αι κυβερνήσεις της Πετροπόλεως και Βιέννης συνεννοούμεναι περι του τρόπου καθ' ον επρεπε να διοικωνται εις το μέλλον η Πελοπόννησος, Θεσσαλία και αι νησοι του αρχιπελάγους. Κατά την πρότασιν ταυτην αι επανεστατημέναι επαρχίαι διηροϋντο εις τρια αθροίσματα χωρων, και εννοεϊτο αφ' εαυτης η ιδέα του να διοικωνται υπό ηγεμόνων κατά το παράδειγμα των Οσποδάρων εν Βλαχία και Μολδαυία. Εν τούτοις επροτεινετο η γνώμη του να σχηματισθη όμοσπονδία τις μικρων δήμων, να παραχωρηθη δηλονότι εις πασαν μεγάλην πόλιν η περιφέρειά της· αυται δε ως τόσαι κεχωρισμέναι μονάδες να συκρατῶνται διά του κοινού δεσμού της κυριαρχίας της Πύλης. Εις αμφοτέρας δε τας περιπτώσεις αι δύο κυβερνήσεις ωφειλον, πριν η συνεννοηθῶσι μετὰ των λοιπων τριων, ν' αποφασίσωσι περι του δικαιομα-

*) Ίδε Παράρτ. Ε. 1.

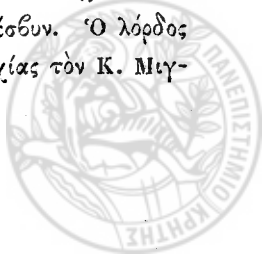

τος τῆς Πύλης τοῦ νὰ ἐνθῆτη φρουρὰς, περὶ τοῦ φόρου καὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰσπράξεως αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς νέας σχέσεως τῶν σωμάτων τούτων πρὸς τὴν Πύλην. Ἡ Ῥωσσία ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ παρεδέχετο μὲν, ὅτι ἡ ἀρχαία σχέσις πρὸς τὴν Πύλην ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐπαναφερθῆ καὶ ὅτι ἡ ἀνάμιξις τῶν Δυνάμεων δὲν ἔπρεπε νὰ τείνῃ εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἀπέκρουε καὶ τὴν περίπτωσιν τῆς πλήρους τῶν Ἑλλήνων ἀνεξαρτησίας. Πρὸς ἐμπέδωσιν δὲ τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης, ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε νὰ χωρισθῶσι τὰ συμφέροντα τῶν νήσων ἀπὸ τὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἠπείρου. Ἡ Πύλη ὤφειλε κατὰ τὴν γνώμην τῆς νὰ παρχωρήσῃ εἰς τὴν Ὑδραν, Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρά ἰδιαιτέρας σημαίας, ὡς ἄλλοτε εἰς τὴν Ῥαγούζαν καὶ τὰς Ἴονίους νήσους, καὶ νὰ τὰς προστατεύῃ κατὰ τῶν Βερβέρων. Ἠλπίζε δὲ ὅτι τὰ προνόμια ταῦτα θὰ παρεκίνουν τοὺς ἐμπόρους νησιῶτας ν' ἀποχωρισθῶσι τῆς Ἑλληνικῆς ἠπείρου, ἥτις στερούμενη οὕτω τῆς κατὰ θάλασσαν βοηθείας θὰ παρεδέχετο τοὺς παρὰ τῶν Δυνάμεων προταθησομένους αὐτῇ ὄρους. Αὕτη ἦτον ἡ βάσις τῶν συνδιασκέψεων, αἵτινες κατὰ τὴν Ῥωσσικὴν πρότασιν ἔπρεπε νὰ γεινώσῃ ἐν Βιέννῃ ἢ Πετρούπολει καὶ αἵτινες, ἐπειδὴ ἡ Αὐστρία τὰς ἀπέρριψεν, ἐγένοντο βραδύτερον ἄνευ αὐτῆς ἐν Πετρούπολει, καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἀνάπτυξιν ἔφεραν ὡς καρπὸν τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827. Ἀλλὰ δὲν θέλομεν νὰ προλάβωμεν τὴν πορείαν τῶν συμβάντων.

Τὴν 22 Ἰανουαρίου ἔφθασεν ὁ Κ. Μιγκιάκης εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς ὑποδοχῆς. Προειδοποίησεν αἰμέσως ὅτι δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ διαπραγματευθῆ πολιτικὰ ζητήματα, καὶ ὅτι αἱ ὁδηγίαι του περιστρέφοντο μόνον εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις. Ὄφειλε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὀλοσχερῆ κατάργησιν τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον νηαφίας, ἥτις διὰ τῆς ἀπὸ 16 Σεπτεμβρίου 1823 συμφωνίας μεταξύ τοῦ ἄγγλου διερμηνέως Βουδ καὶ τοῦ Ὄθωμανικοῦ ἐπιτρόπου Ἐσαδ-ἰφένδου εἶχε περιορισθῆ πρὸ ὀλίγου εἰς ἓνα μόνον τύπον, καὶ νὰ παύσῃ

τὰς καταπιέσεις, τὰς ὁποίας ἀπὸ διετίας ὑφίστατο τὸ ῥωσσι-
κὸν ἐμπόριον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκτὸς τούτου νὰ ἐπι-
τύχη ἐλεύθερον εἰσπλουν εἰς τὸν Εὐξείνιον ὑπὲρ ὄλων τῶν ση-
μαιῶν, ἐπομένως νὰ παρακινήσῃ τοὺς πρέσβεις τῶν μὴ δικαιο-
ουμένων εἰσέτι εἰς τοῦτο σημαῶν νὰ ποιήσῃσι παρὰ τῇ Πύλῃ
τὰ διαβήματα, μετὰ τὰ ὁποῖα αὐτὴ εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ ἐπι-
τρέπη αὐτόν· ὤφειλε προσέτι νὰ καθαρῖσῃ καὶ τὸ ζήτημα, ὅτι
ὄλα τὰ ἀπὸ ῥωστικῶν λιμένων εἰς ἄλλα κράτη καὶ ἀπὸ ἄλ-
λων κρατῶν εἰς ῥωστικούς λιμένας μεταφερόμενα ἐμπορεύμα-
τα ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται ὡς μὴ ὑπαγόμενα εἰς τὴν δικαιοδο-
σίαν τῆς Πύλης, ἐπομένως αὕτη νὰ μὴ δύναται μήτε ἐν τῷ
λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μήτε παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον
ὑπὸ μηδὲν πρόσχημα ν' ἀπαιτῆ τι ἢ νὰ βιάζῃ τοὺς ἰδιοκτῆτας,
νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς αὐτήν· νὰ μὴ δύναται ἐπίσης ἡ Πύλη
νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν ἐμπορευμάτων τούτων ἐν
τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ πλοίου εἰς πλοῖον,
πρῶτοπιθεμένου ὅτι αὕτη θὰ γίνεταί κατὰ διατάξεις ἀπὸ κοι-
νοῦ συμπεφωνημένας, αἵτινες ὅμως κατ' οὐδὲν ἔπρεπε νὰ θρα-
δύνωσιν ἢ δυσκολεύωσι τὴν φόρτωσιν· ἐπὶ τέλους τὰ διὰ τὴν
Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλους τουρκικούς λιμένας ὠρισμένα
ἐμπορεύματα δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἄλλους τελω-
νικούς δασμούς καὶ κρατήσεις, παρὰ τοὺς ἐν ταῖς συνθήκαις
καθιερωμένους, ἀπαιτήσεις, ἧτις ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς
πᾶσαν ἐμπορικὴν σχέσιν. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐθεώρησεν
ὄλας ταῦτα· τὰς ἀπαιτήσεις ὡς εὐλόγους, καὶ δὲν ἀμφέβαλλε
ὅτι θὰ ἐγίνοντο δεκταί. Κατὰ τὴν γνώμην του διὰ τῆς
ἀποστολῆς τοῦ Μιγκιάκου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ῥωσσο-
τουρκικὸν ζήτημα μετεφέρετο εἰς τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ σημεῖον.
ἤξευρεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπερίμενε παρὰ τὴν εἰδησιν
τῆς καλῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἀπεσταλμένου του καὶ τῆς ἐκκένω-
σεως τῶν Ἰγερμονειῶν, ἵνα πέμψῃ τὸν πρέσβυν. Ὁ λόρδος
Στραγκφὶρδος ἀνέμενε μετὰ μεγάλης ἀνησυχίας τὸν Κ. Μιγ-

κιάκη. Ἐσυνειθίζε μὲν νὰ καλῆ τὴν ἀποστολὴν του ὡς ἔργον του, ἀλλ' ἐφοβείτο τὸν ἄνδρα. Μεγάλην ἔχων ἀναμφισβόλως διπλωματικὴν ἰκανότητα καὶ ἐπαγαγούς τοὺς τρόπους, ἦτον ὁμως λίαν μάταιος. Ἦτον ἐπικίνδυνος καὶ ὡς φίλος καὶ ὡς ἐχθρός. Βιαζόμενος δὲ ἐκ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μιγκιάκου ἐμηχανεύθη τὰ πάντα, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βιλλαρά. Ἐζήτησε δι' ὅλων τῶν μέσων ἅπερ εἶχε, νὰ παρακινήσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν δύο τούτων ζητημάτων, καὶ ὀλίγον ἐφρόντιζεν ἂν ὡς ἐκ τούτου ὁ ἡγεμὼν διεκινδύνευσεν τὴν ζωὴν του. Εἶγεν ἀνάγκην μόνον νέας τινος ἀφορμῆς. Ἄλλ' ὡς ὑπῆρχεν ἐν Πετροπόλει κόμμα ἰσχυρὸν καὶ πολυάριθμον, ὅπερ ἐκατηγόρει αὐτὸν ὅτι ἐπρόδωκε τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας, οὕτως εἶχεν ἀπωλέσει καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἐπιρροήν του, ἂν καὶ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐπροσπάθησε νὰ τὴν διασώσῃ. *) Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐτόλμων ἀκόμη νὰ τὸν κάμωσι νὰ τὸ αἰσθανθῆ. Ἡ θαρράλεα καὶ συχνάκις ἀπειλητικὴ στάσις του, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ νοῦς του, ἡ ἕξι τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε νὰ ὁμιλῆ κατὰ τρόπον, καθ' ὃν οὐδεὶς ἐκτὸς αὐτοῦ θὰ ἐτόλμα νὰ ὁμιλήσῃ, ὁ φόβος προσέτι μὴ δυσαρεστήσωσι τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, διέσωζον εἰσέτι αὐτὴν, καὶ ἐμπόδιζαν νὰ ἐκραγῇ ἡ δυσαρέσκεια, τὴν ὁποίαν ὄχι αὐτὸς ἀλλ' ἡ διαγωγὴ τῶν συμπολιτῶν καὶ τῆς κυβερνήσεώς του εἶχαν προκαλέσει.

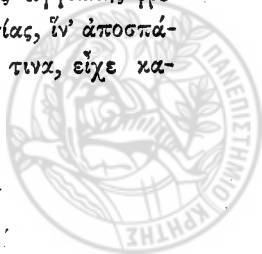
Ἐλαβε δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν πολλὰ δειγμάτα τῆς ὑπολήψεως, τὴν ὁποίαν ἔτρεφεν ἡ Πύλη πρὸς αὐτὸν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Ἱερεὺς τις ἐκ Ζακύνθου, ὀνόματι Διονύσιος, τὸν ὅποιον αὐτὸς ὁ λόρδος Σραγκφόρδος εἶχε πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους ἐξορίσει ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς φλυλόβιον, εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκεῖ κρυφίως, καὶ ἐνῶ κατ' ἐπιφάνειαν ἐπώλει ἱερὰ εἰκονίσματα, ἐστρατολόγει ὀπαδοὺς εἰς πολυάριθμὸν

*) Ἴδε παρὰρτ. Ε. 2.

τινα ἑταιρίαν ὑπὲρ τῶν ἀνταρτῶν. Τὸ πρᾶγμα εἶχε τόσον προοδεύσει, ὥστε εἶχαν μισθώσει πλέον τῶν 40 πλοίων ἢ ἀποκομίσει τοὺς νεοσυλλέκτους. Πολλοὶ μάλιστα παράτολμοι σύντροφοὶ τοῦ Διονυσίου ἐφαντάσθησαν νὰ ἐμπρήσωσι τὸν ναύσταθμον. Ἐπὶ τέλους τὸ μυστικὸν ἐπροδόθη, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐφυλακίσθησαν 400 πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ 11 Ἴονιοι. Ὁ Ἄγγλος πρέσβυς, ἂν καὶ ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν προστατευομένων τούτων τῆς Ἀγγλίας, ὤφειλεν ὁμῶς κατὰ καθῆκον νὰ ἐπιμείνῃ ὥστε ἡ κατ' αὐτῶν διαδικασία νὰ διεξαχθῇ κανονικῶς, καὶ ἡ Πύλη τῷ ὄντι ἐσυγχώρησε νὰ παρασταθῇ εἰς τὰς ἀνακρίσεις ἐπίτροπος τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας. Ἀφοῦ δὲ ἀπεδείχθη ἡ ἐνοχὴ, οὐχ ἦττον ἡ Πύλη οὐδένα τῶν Ἰονίων διέταξε νὰ θανατώσωσιν, οὐδ' αὐτὸν τὸν ἱερέα Διονύσιον, καὶ ἀπέλυσε πολλοὺς τῶν ἦττον ἐνόχων ἢ πρῶτης αὐτῆ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμπαθείας ἦτο τῷ ὄντι ἀγαθοεργία, ἥτις ἀπετέλει μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διαγωγὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ Εὐρωπαίων ἀπέναντι τῆς Πύλης.

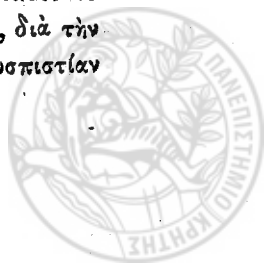
Δευτέρα περίεργος περίπτωσις ἦτον ἡ ἀκόλουθος· ὁ Ἰουσοῦφ-πασσᾶς εἶχε κατὰσχει εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου ὅλα τὰ πράγματα καὶ 10,000 τάλληρα τοῦ λόρδου Βύρωνος, ἀλλὰ τὰ ἐπέστρεφεν εὐθὺς εἰς τὸν ἰδιοκτήτην, ἅμα ἔμαθεν εἰς ποῖον ἀνῆκον. Ὁ λόρδος Σταγκφόρδος τόσον ἐξεπλάγη ἐκ τούτου, ὥστε ἐμέμφθη τὴν Πύλην ἐπὶ ἀκαίρῳ γενναιοφυχίᾳ. Ἄλλ' ὁ βεῖζ-εφένδης τῷ ἀπήντησεν ὅτι «ὁ Ἰουσοῦφ-πασσᾶς ἐμάντευσε τὴν γνώμην τοῦ Σουλτάνου· κάλλιον εἶναι νὰ πάσχωμεν παρὰ νὰ διευκολύνωμεν τὰς ἀδικίας, ὅπερ θὰ συνέβαινον, ἐὰν ἐπετρέπαμεν εἰς τοὺς πασσάδας νὰ καταδιώκωσι τὰ Εὐρωπαϊκὰ πλοῖα.» Τοῦτο δὲ συνέβη εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Πύλη εἶχε λάβει ἔκθεσιν περὶ πλοιάρχου τινὸς ἀγγλικῆς φρεγάτας, ὅστις ἐκ κακῶς ἐννοουμένης φιλανθρωπίας, ἢ ἀποσπάσει ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων ἀπαταιωνά τινα, εἶχε κα-

ταπατήσει τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄσυλον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου του προξενείου.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἅμα ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Μιγκιάκην, ἔστερξεν αὐτὸν, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν φόβων του διελύθησαν. Τὸν ὑπεστήριξε μάλιστα δραστηριώτατα, καὶ ἡ ὑποστήριξις αὐτῆ ἦτο ἀναγκαία, διότι ὁ Μιγκιάκης κατ'αὐτὰς τὰς πρώτας ἐβδομάδας ἠπέλιπεν ὅτι θ' ἀνεχώρει. Ἐπρόκειτο ἤδη περὶ τῶν τελωνιακῶν δασμῶν. Ἡ Πύλη ἀπῆτει ὅτι τὰ ῥωσικὰ πλοῖα ὤφειλον ν' ἀναγνωρίσωσι καὶ αὐτὰ τὸ ὑπὸ τῶν λοιπῶν σημαῖῶν παραδεδεγμένον τιμολόγιον, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ προθεσμία τοῦ παλαιοῦ τιμολογίου παρῆλθε, καὶ ἐπομένως ἤρχισε πλέον ἡ ἰσχύς τοῦ νέου. Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος παρενέβη, καὶ μόλις ἔπεισε τὸν βεῖζ-εφένδην ν' ἀναβάλῃ τὸ ζήτημα μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ῥώσου πρέσβευς. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐξακολουθῶσιν οἱ Ῥῶσοι ἔμποροι νὰ πληρώνωσι κατὰ τὸ παλαιὸν τιμολόγιον, καὶ νὰ κρατῆται σημείωσις περὶ τῆς διαφορᾶς κατὰ παραβολὴν πρὸς τὸ νέον τιμολόγιον. Ὁ Μιγκιάκης ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως πληρωθῇ ἡ διαφορὰ αὕτη, ἐὰν ἡ κυβέρνησις του ἀπεφάσιζε νὰ παραδεχθῇ τὸ νέον τιμολόγιον. Ἀφοῦ τοιοιτοτρόπως ἤρθη ἡ δυσκολία αὕτη, ὁ Κ. Μιγκιάκης ἤνοιξε τὸ γραφεῖόν του τὴν 24 Μαρτίου εἰς Πέρα, καὶ ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ τοῦτο εἰς τὸ διπλωματικὸν σῶμα.

Ἐνῶ λοιπὸν ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Τουρκία ἐφαίνοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι προσήγγιζον πρὸς ἀλλάγας, ἐν Πετροπόλει ἀνεφύη κατ' ἀνάγκην ὅ,τι ὡς ἐκ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν γνωμῶν ἔπρεπε πάλιν νὰ τὰς χωρίσῃ. Καὶ αὐτὸ τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον εἶχεν ἀποφανθῆ, ὅτι δὲν δύναται τις πλέον ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάμιξιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, ἂν καὶ ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς τὰς δυσχερείας, αἰτινες ἀντετάσσοντο εἰς τὴν λύσιν αὐτοῦ διὰ τὴν ἔλλειψιν προπαρασκευῆς, διὰ τὴν ἀοριστίαν τῆς θελήσεως τῶν Δυνάμεων, διὰ τὴν δυσπιστίαν

τῶν Τούρκων, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Ἑλλήνων. Τὴν πρότασιν περὶ συνδιασκέψεων τῶν ἀνακτοβουλιῶν ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος ἔκαμεν ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, διότι δὲν ἤθελε τοῦλάχιστον νὰ ἀφήσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς τὸ πρᾶγμα, ὅπερ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐμποδίσῃ. Ὅθεν ἀνεδέχθη νὰ προσκαλέσῃ πρὸς τοῦτο τ' ἀνακτοβουλία τοῦ Βερολίνου, Λονδίνου καὶ Παρισίων, καὶ ἐπρότεινε ὡς τόπον συναντήσεως τὴν Πετρούπολιν, διότι ἤλπιζεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον. Ὁ Κάννιγκ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Βαγῶτην ὁδηγίαις αὐτοῦ ἐπέμεινε ὀρίζων ὡς τόπον συνδιασκέψεων μόνον τὴν Βιέννην. Κατέτριψαν δὲ περὶ τοῦτο ἀρκετὸν χρόνον. Μετ' ὀλίγον ὁ κόσμος ἔμαθε τὰς μελετωμένας συνδιασκέψεις, καὶ ἡ Πύλη ἐφοβήθη μὲν, ἀλλὰ καὶ δὲν ὠρμήθη νὰ ὠφελήθῃ ἐκ τῆς εὐκαιρίας, ἣν τῇ προσέφερον τόσον κατεπειγόντως ἰδίως ὁ λόρδος Στραγκφόρδος καὶ ὁ Μετερνίχος, καὶ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἐμποδίων, ἅτινα ἀνέβαλλον τὴν ἄφιξιν τοῦ βώσσου πρέσβεως, νὰ ἔμβῃ εἰς ἄμεσον διαπραγματεύσιν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Τοῦτο δὲ διότι ἤλπιζε νὰ παλαίσῃ εὐκολώτερον μετὰ τῶν πολλῶν ἢ μετὰ τοῦ ἑνός.

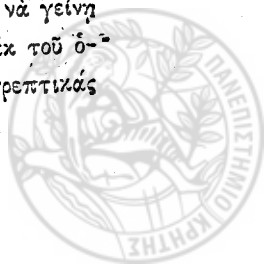
Ἐνῶ τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον προσεπάθει νὰ παραστήσῃ τῇ Πύλῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Κ. Μιγκιάκου ὡς ἀπόδειξιν τῆς ὑποχωρήσεως τῆς Ῥωσσίας, τὸ τῆς Πετρούπολεως ἐθεώρησε τὴν ἀποστολὴν ταύτην ὡς ἀρχὴν καὶ μετάβασιν πρὸς ἐπέμβασιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Ἐν τινι ὑπομνήματι ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου *) ἐβίαζε νὰ ἐπιληφθῶσιν ἀμέσως καὶ ἀπὸ κοινοῦ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ ἐκήρυττεν ὅτι τὴν τελείαν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Πύλης ἔξαρτᾷ ἀπὸ τοῦδε οὐχὶ πλέον ἐκ τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἠγεμονειῶν, ἢ ἄλλου τινος ἐκ τῶν προτεθειμένων ὄρων, ἀλλ' ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Πύλης εἰς τὸ νὰ παρέμβωσιν αἱ Δυνάμεις

*) Ἴδε Παράρτ. Ε. 3.

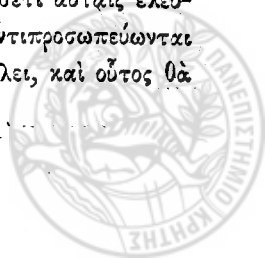

ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ὅτι εἶχεν εἰπεῖ ἐν Λεμβέργῃ, τὸ ὑπέ-
 βαλλεν ἐπεξηρασμένον ὑπ' ὄψιν τῶν Αὐλῶν ἐν τῷ ὑπομνή-
 ματι τούτῳ. «Ὁ αὐτοκράτωρ θέλει τὴν εἰρήνην, ἐπομένως οὐ-
 δένα πρέσβυν δύναται νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸ
 τῆς συγκαταθέσεως τῆς Πύλης εἰς τὴν παρέμβασιν ταύτην.
 Διότι, ἢ οἱ Ἕλληνες ἀποκρούουσι καὶ κατὰ τὸ ἤδη ἀρξάμενον
 ἔτος τοὺς Τούρκους, ἢ καταβάλλονται. Κατὰ τὴν πρώτην πε-
 ρίστασιν τὸ Διδάκιον θ' ἀπέδιδε τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπα-
 θειῶν του κατὰ τῶν ἀνταρτῶν εἰς μυστικὰς ῥαδιουργίας τοῦ
 ῥώσσου πρέσβευς, ἡ παλαιὰ δυσπιστία θὰ ἐγίνετο μεγαλει-
 τέρα ἢ πρότερον, καὶ, ὁ πρέσβυς οὗτος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δια-
 μείνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν θὰ κατε-
 κρίνετο, ὅτι ἔμενον ἀπαθῆς θεατῆς τῶν αἱματηρῶν θριάμβων
 τῶν τουρκικῶν ὄπλων. Ὅθεν θὰ ἠναγκάζετο νὰ κάμῃ παρα-
 στάσεις· αὗται δὲν θὰ εἰσηκούοντο, καὶ ἡ περαιτέρω διακονή
 του τότε θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ ν' ἀπο-
 φύγῃ τοιαύτην αἴρεσιν, καὶ ὅλαί αἱ Δυνάμεις ἐπιθυμοῦσιν ἀ-
 ναμφιβόλως τὸ αὐτό. Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία ἀπαιτεῖ προσέτι παρὰ
 τῶν Δυνάμεων νὰ σεβασθῶσι τὴν ἰδιαιτέραν τῆς θέσιν ὡς πρὸς
 τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Δὲν δύναται νὰ βλέπῃ μὲ ὄμμα ἀδιά-
 φορον παρατεινομένην κητάστασιν πραγμάτων, καθ' ἣν πά-
 σχουσι μεγάλως αἱ μετὰ τῆς Ἀνατολῆς σχέσεις, τὸ ἐμπόριον
 καὶ τὰ πολυτιμώτερά τῆς συμφέροντα. Ἄλλὰ καὶ ἡ καλοκα-
 γαθία τῶν Δυνάμεων πρὸς φίλην καὶ σύμμαχον Δύναμιν, καὶ
 τὸ κοινὸν δι' ὅλους συμφέρον ἀπαιτοῦσι τὴν ἀπὸ κοινοῦ παρέμ-
 βασιν. Ἐνώπιον τῆς συμμαχίας αὐτῶν οἱ ἄρπαγες τῶν θρό-
 νων ἐξηφανίσθησαν, καὶ ὁ δαίμων τοῦ πολέμου, ἡ μάστιξ τῶν
 στρατιωτικῶν ἐπαναστάσεων ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσι.
 Σήμερον δὲ οἱ Σύμμαχοι θὰ ἐδείκνυον παλιμβουλίαν, ἐὰν ἐ-
 σταύρονον τὰς χεῖρας καὶ ἐγκατέλειπον τὴν Ἑλλάδα νὰ γείνῃ
 ἄσυλον τῶν ἐπαναστατῶν ὄλων τῶν ἐπικρατειῶν, ἐκ τοῦ ὅ-
 ποίου οὗτοι ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθῶσιν ὅλας τὰς καταστρεπτικὰς

των βραδουργίας, και να παρασύρωσι τους λαούς κατηγορούντες τὰς Δυνάμεις ὅτι δῆθεν εἶχον τὸν σκοπὸν νὰ ρίψωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀναρχίαν και βαρβαρότητα, και νὰ ἐξομώσωσι τὸν Χριστιανισμὸν πρὸς τὸν Μωαμεθανισμὸν.

Μετὰ τὴν στροφὴν ταύτην ἡ Ῥωσσία μετέβαινε εἰς τὴν κυρίαν πρότασιν τῆς. «Εἶναι βέβαιον», ἔλεγεν, «ὅτι οἱ Τούρκοι οὐδέποτε θὰ ἐνδώσωσιν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων» εἶναι ἐπίσης βέβαιον, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε θὰ συγκαταθεῶσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς οἶαν ἦσαν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως θέσιν. Ὅθεν ἡ λύσις τοῦ προβλήματος κεῖται ἐν τῷ μέσῳ, και ἡ μεσότης αὕτη εὐρίσκεται μάλιστα εἰς τὴν ὁδὸν, ἧτις εἶναι ἤδη γνωστὴ εἰς Πύλην ἐκ παραδειγμάτων τῆς ἰδίας αὐτῆς ἱστορίας. Ἡγεμονεῖται, ὡς ἡ τῆς Βλαχίας και Μολδαυίας, μὲ σφὰς διατάξεις κατὰ τῶν καταχρήσεων εἶναι ἰδέαι καταληπταὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Ὅθεν αἱ Δυνάμεις ὀφείλουσι νὰ παύσωσι παρὰ τῆς Πύλης, νὰ σχηματισθῶσι τρεῖς ἡγεμονεῖται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξ ὧν ἡ πρώτη νὰ περιλαμβάνῃ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἧτοι τὴν Θεσσαλίαν, Βοιωτίαν και Ἀττικὴν, ἡ δευτέρα τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἧτοι τὴν ἄλλοτε Βενετικὴν παραλίαν χώραν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Αὐστρίαν, τὴν Ἡπειρον και τὴν Ἀκαρνανίαν ἡ τρίτη τέλος τὴν μεσημβριγὴν Ἑλλάδα, ἧτοι τὴν Πελοπόννησον και πῶς τὴν Κρήτην. Ὑπὲρ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους ἡδύνατό τις νὰ ζητήσῃ δημοτικὸς θεσμοὺς, ἧγουν τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἀπ' αἰῶνων κτημένων προνομίων των. Ἐννοεῖται ἀφ' ἐαυτοῦ, ὅτι ἡ Πύλη διατηρεῖ τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων. Δὲν θὰ στέλλῃ μὲν διοικητὰς εἰς αὐτάς, ἀλλὰ θὰ λαμβάνῃ ἐτήσιον και ἄπαξ διὰ παντὸς ὀριστέον φόρον. Αἱ θέσεις και τὰ ἀξιώματα ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖταις ταύταις πρέπει νὰ κατέχωνται ὑπὸ ἐγγχωρίων νὰ παραχωρηθῇ προσέτι αὐταῖς ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου και ἰδία σημαία ὅ' ἀντιπροσωπεύωνται δὲ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει, και οὗτος θὰ

ὑπάγεται εἰς τὸ ἀλληλεθνὲς δίκαιον, ὡς οἱ πράκτορες τῶν Ὀσποδάρων τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας. Βεβαίως ἡ Πύλη θὰ ἔχη φρουρὰς ἐντὸς ὀχυρῶν τινων θέσεων, καὶ θὰ ὀρισθῇ ἡ περιφέρεια ἐντὸς τῆς ὁποίας οὗτοι θὰ λαμβάνωσι τὰς προμηθείας τῶν, καὶ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ δύνανται νὰ ὑπερβαίνωσιν. Ὅλοι δὲ αἱ λεπτομέρειαι περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἡγεμόνων, τῆς διαρκείας τῆς κυβερνήσεώς τῶν, τῶν ὀρίων καὶ τοῦ εἶδους τῆς διοικήσεως, τῶν φόρων, τῶν δικαιωμάτων τῶν στρατιωτικῶν διοικητῶν αὐτῶν, τῆς δημοτικῆς διοικήσεως τῶν νήσων καὶ τὰ ἐξῆς δύνανται νὰ κανονισθῶσιν εἰς ἄλλην διαπραγματεύσειν μεταξὺ τῆς Πύλης, τῶν συμμαχικῶν Δυνάμεων καὶ Ἑλλήνων πληρεξουσίων, ὡς ἐγένετο τὸ 1812 ὡς πρὸς τὴν Σερβίαν. Τὸ ὅλον δὲ ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων τούτων θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ὄλων τῶν συμμαχικῶν Δυνάμεων ἢ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, αἵτινες ἤθελον ν' ἀναλάβωσι τὸ βᾶρος τοῦτο.»

Αὕτη ἦτον ἡ πρότασις τῆς Ῥωσσίας, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἤθελε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου.

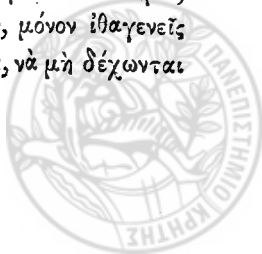
Ἦλπιζε δὲ νὰ ἐπιβάλῃ αὐτὴν εἰς τὰς Δυνάμεις, τὴν Πύλην καὶ τοὺς Ἑλληνας. Εἰς μὲν τὰς Δυνάμεις διὰ τῶν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰρημένων λόγων, παρὰ δὲ τῇ Πύλῃ καὶ ταῖς Ἑλλήσι διὰ τῆς βαρύτητος ὄλων τῶν Δυνάμεων καὶ διὰ τῆς ὀφελείας, ἣτις προσεγίνετο ἐκ ταύτης κατὰ τὴν γνώμην τῆς εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη.

Ἐπὶ τρία ἔτη προσεπάθησαν οἱ Τοῦρκοι ματαίως νὰ ὑποτάξωσι τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸ Ἀρχιπέλαγος. Ἠττήθησαν δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηράν. Ἀλλὰ καὶ τετάρτη ἐκστρατεία δὲν προεμνηύετο εὐτυχεστέρα ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐκινδύνευον δὲ ν' ἀπολέσωσι τὰ πάντα, ἐνῶ ἡ πρότασις τῆς Ῥωσσίας ἐξησφάλιζεν αὐτοῖς πάντα, ὅσα εἶχον συμφέρον νὰ διατηρήσωσιν. Ἡ ὀφέλεια τῆς πρὸς στιγμὴν ἐπιτευχθείσης εἰρήνης ἐφαίνετο αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν λόγος πειστικὸς ἕνεκα τῶν κινδύνων, οὓς ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἡ ἐξακολούθησις τῆς βίας· ἀλλ' ἔτι

μᾶλλον ὑπέσχετο νὰ βαρύνῃ εἰς τὴν πλάστιγγα τὸ πλεονέκτημα τῆς ἐκουσίας ὑποταγῆς σχετικῶς πρὸς ἐκβεθιασμένην. Ἐφάνετο ὅτι ἐδίδετο εἰς τοὺς τούρκους ἡ ἐκλογή μεταξὺ πολέμου, ὅστις ἀτυχῶς μόνον διεξήχθη μέχρι τοῦδε, καὶ εἰρήνης στερεᾶς, μεταξὺ ἀδιαλείπτου ἀνησυχίας καὶ παντελοῦς ἀσφαλείας, μεταξὺ κατοχῆς ἡσυχου καὶ κατοχῆς διαρκῶς διαφιλονεικουμένης, ἥτις ἀπῆτει ἀκατάπαυστον εἶαν καὶ αὐστηρότητα.

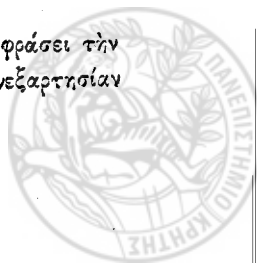
Ἐκτὸς τῶν πλεονεκτημάτων τούτων ἡ Πύλη εἶχε νὰ προσδοκᾷ, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἄλλα ἀκόμη, ἡγουν ἀφρονώτερον καὶ ὄλως βέβαιον εἰσόδημα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, πλεονέκτημα διπλοῦν, ὅπερ ἡ διοίκησις τῶν πασσάδων οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ ἀπέφευγεν ἐκτὸς τούτου πᾶσαν ἀπόπειραν ἀποστασίας τοῦ τοπάρχου ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις· οὐδεὶς ἄλλος Ἀλῆ-πασσᾶς ἠδύνατο διὰ τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἠρπαγμένων φόρων ν' ἀρνηθῆ τῷ κυριάρχῃ αὐτοῦ τὴν ὑποταγὴν, καὶ νὰ ἐμβάλῃ τὸ κράτος εἰς κίνδυνον· ἡ δὲ παρουσία τοῦ πατριάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἰ διὰ συνθηκῶν περιοριστέαι στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἐν ταῖς νέαις ἡγεμονείαις, ἡ φρουρὰ ἐν ταῖς ὀχυραῖς θέσεσιν, ἡ ἐγγύησις τῶν Δυνάμεων θὰ ἐξησφάλιζον εἰς τὴν Πύλην τὴν εἰρήνην. Ἄλλως τε ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης ἐὰ ἔπραττεν, ὅτι εἶχαν ἤδη πράξει οἱ πρόγονοὶ του, καὶ μάλιστα οἱ ἰσχυρώτεροι τῶν προγόνων του ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ τοῦ κράτους αὐτῶν. Μωάμεθ ὁ Β' παρεχώρησεν εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους τὸ προνόμιον τοῦ ν' αὐτοδιοικῶνται καὶ μόνον φόρους ν' ἀποτίωσι τῇ Πύλῃ. Οὗτος προσέτι κατὰ τὸ ἔτος 1465, ὅτε οἱ Τούρκοι κατέκτησαν τὴν Βλαχίαν, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐντοπίους τῆς χριστιανικῆς ταύτης χώρας ἀντὶ ἐτησίου φόρου, νὰ ὑπάγωνται εἰς μόνα τὰ ἐγχώρια δικαστήρια, νὰ ὀρίζωσιν οἱ ἴδιοι τὸ ποσὸν τῶν φόρων των, μόνον ἰθαγενεῖς νὰ διορίζωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἀξιώματα, νὰ μὴ δέχωνται

τουρκικά στρατεύματα εἰς τὴν χώραν τοῖς ἐσυγχώρησε μάλιστα νὰ ἐκλέγωσιν ἐλευθέρως τοὺς ἡγεμόνας των, καὶ διετήρησε μόνον τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς των. Ἐν ἔτει 1536, ὅτε ἡ Μολδαυία ὑπετάγη εἰς τὴν Πύλην, Σολεϊμὰν ὁ Α΄. ἐξέτεινε τὰ προνόμια τῆς Βλαχίας εἰς τὴν νέαν ταύτην Ἡγεμονείαν. Τὰ προνόμια ταῦτα ἀνενεώθησαν καὶ ἐπεκυρώθησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι ἐν ἔτει 1474 Μουσταφᾶς ὁ Δ΄. συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ μετατρέψῃ τὴν Πελοπόννησον εἰς ὁμοίαν τινὰ ἡγεμονείαν, καὶ ὅτι μόνον ὁ θάνατος τὸν ἐμπόδισε ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως.

Τοὺς λόγους τούτους καὶ τὸ παράδειγμα, ὅπερ συχναῖς ἔδωκεν ἡ Πύλη συγχωρήσασα τὴν ξένην ἀνάμιξιν, παραδειγμα, ὅπερ ὁ κόμης Νεσσελρῶδης εἶχεν ἀναπτύξει ἐν τινι ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἐκ Ξερνοβίκης, ἐθεώρησε τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ὡς ἐγγύησιν, ὅτι ἡ Πύλη καὶ τὴν φορὰν ταύτην παραδεχομένη τὴν ἀπαίτησιν τῶν Δυναμίων θὰ ἐπροτίμα νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν, παρὰ ν' ἀποχωρισθῇ ὅλης τῆς Εὐρώπης. Εἶχεν ἐπίσης ἡ Ῥωσσία τὴν βεβαιότητα ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ παρεδέχοντο τὸ σχέδιόν της. Ὑπέθετεν ὅτι θὰ ἐπροτίμων τὰ βέβαια καὶ μεγάλα ὠφελήματα τούτου ἀντὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἣν ἀπεκάλει ὄνειροπόλημα καὶ σκοπὸν ἀντιβαίνοντα εἰς τὰς εὐχὰς τῶν ἀνακτοβουλίων. Τέλος παρίστα πρὸς τὰς Δυνάμεις τὴν πρότασίν της ὡς τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ ἐκπληρώσωσιν ἄνευ χύσεως αἵματος τὰς ἀπαιτήσεις τῆς φιλανθρωπίας, νὰ στερεώσωσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν εἰρήνην ἐν Ἑλλάδι, νὰ ματαιώσωσι τὰς ῥαδιουργίας τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κόμματος, καὶ νὰ ἐκτελέσωσι κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Συμμαχίας ἐν τῶν ὠφελιμωτάτων καὶ ὠραιοτάτων ἔργων, ὅπερ ὁ θεὸς ἠδύνατο νὰ ἀναθέσῃ εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τὰς κυβερνήσεις.

Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ἡ Ῥωσσία εἶχεν ἐκφράσει τὴν ἀληθινὴν κυρίαν γνώμην της· δὲν ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν

της Ἑλλάδος ἀλλήγεμονείας, περιλαμβανούσας ὅλας τὰς ἐλληνικὰς χώρας ἀπὸ τῶν ὄριων τῆς Ἀλβανίας καὶ Μακεδονίας μέχρι Κρήτης, καὶ παραδεδομένας εἰς τὴν μεγάλην ἐπιβροήν τῆς Ῥωσσίας διὰ τοῦ προσώπου τοῦ πατριάρχου καὶ διὰ τῶν ὄρων τῆς ἐγγυήσεως. Ἦ ἀνακτοβούλια, ὅτι δήποτε καὶ ἂν ἐφρόνουν περὶ τούτου, παρεδέχθησαν κατ' οὐσίαν τὴν πρότασιν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπεφυλάχθησαν νὰ δηλώσωσι τὰς διαφοροὺς γνώμας των περὶ τῆς ἐκτελέσεως. Τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον ἐζήτησε κατὰ πρῶτον ν' ἀναβάλλῃ τὰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς προτάσεως ταύτης, προφασισθὲν ὅτι ἦτο πολὺ πιθανὸν κατὰ τὰ τέλη τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1824 οἱ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες νὰ παραδεχθῶσι τὰς προτάσεις ταύτας, ἐνῶ ἡ Ῥωσσία ἐβίαζε νὰ σπεύσωσι καὶ προλάβωσι τὴν ἐκστρατείαν ταύτην διὰ τῶν διαπραγματεύσεων. *)

Ὁ Ῥώσσοσ πρωθυπουργὸς δυσηρεστεῖτο βλέπων τὰς χρονοτριβὰς τοῦ Μεττερνίχου, ὅστις ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰς ἐκάλυπτε προτείνων, ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ διαγνώσωσιν εὐκρινῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ Κάννιγκοσ. Ἄλλ' ὁ κόμησ Νεσσελ-ρώδησ οὐδὲν ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ πρίγκηποσ Μεττερνίχου, ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν δύνανται ν' ἀντικρούσωσι τὴν Πύλην περὶ ἐκάστου κυρίου ζητήματοσ ἄλλωσ ἢ διὰ μεγάλης ὁμοφροσύνησ. Ὁ πρίγκηψ ἐπέμενεν ἰσχυριζόμενοσ, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῇ προηγουμένωσ τὸ ζήτημα τί ἐσκόπουν νὰ πράξωσιν αἱ Δυνάμεις, ἐὰν ἡ Πύλη ἢ οἱ Ἕλληνες ἠρνοῦντο νὰ ὑπακούσωσιν, ἵνα μὴ οὗτοι ἢ ἐκείνη, βλέποντεσ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν ἔχουσιν ἐσχηματισμένην ἀπόφασιν καὶ θεωροῦντεσ τὰ πάντα ὡσ πλαστὰ, ἀποκρούσωσι καὶ αὐτὰσ τὰσ συνετωτέρασ παραστάσεισ. Τῷ ἐφάνη πιθανὸν, ὅτι θ' ἀπήντων ἄρνησιν παρ' ἀμφοτέροισ ταῖσ διαμαχομένοισ, ἢ Πύλη θὰ ἀπέκρουε μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν τὴν ἀνάμιξιν, καὶ ἡ Ἑλλάσ οὐδὲν ἄλλο θὰ

*) Βλ. Παράρτ. Ε. 4.

παρεδέχεται παρά την πολιτικήν ανεξαρτησίαν. Ὅθεν ἐσυμ-
πέραναν ὅτι ἦτον ἀπαραίτητον νὰ φαίνωνται αἱ Δυνάμεις καθ'
ὄλα ὁμοφρονούσαι, κατὰ τὰς ἰδέας, τὰς εὐχὰς, τὰ μέσα καὶ
τὴν πορείαν ἔπρεπεν ἐπομένως νὰ προηγηθῇ ἡ λύσις ὄλων τῶν
ῥωστοτουρκικῶν ζητημάτων, καὶ ἡ πλήρης ἀποκατάστασις
τῶν φιλικῶν σχέσεων τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Πύλης.

Ὅτε ἐφθασεν ὁ Ἀπρίλιος, ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἐνόμισεν,
ὅτι τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον ἔλαβεν ἤδη ἀρκετὸν καιρὸν
ἵνα πεισθῇ, ὅτι ἡ Ἀγγλία σκοπεύει ἢ μᾶλλον εἶναι φόβος, ὅτι
θὰ συνεργήσῃ σπουδαίως καὶ εἰλικρινῶς πρὸς παῦσιν τοῦ δει-
νοῦ πολέμου, ἀκολουθοῦσα τὴν προτεινομένην ἐν τῷ ὑπο-
μνήματι τῆς 9 Ἰανουαρίου ὁδόν, καὶ ὅτι ἡ καλὴ τῆς θέλη-
σις ὡς πρὸς τοῦτο προχωρεῖ περαιτέρω ἢ ὅσον ἐπιθυμεῖ ἡ αὐ-
στριακὴ κυβέρνησις. Ὅθεν ἐπέσπευδε τὴν ἐναρξιν τῶν συνδια-
λέξεων ἐν Πετροπόλει, καὶ ἀντέλεξεν, ὅταν τῷ ἐξέφρασαν ἀπο-
ρίαν διὰ τὴν σπουδὴν ταύτην εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἔπρεπέ τις
ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ προσδοκᾷ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἠγε-
μονειῶν, ὅτι ἡ τιμὴ τῆς Ῥωσσίας διὰ τῆς μακρᾶς χρονοτρι-
βῆς ἦτον ἤδη προτρεβλημένη, καὶ ἐπομένως μετὰ ἕξ μηνῶν
σιωπὴν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης προτάσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ
ἔγκεινται τὰ σπουδαιότερα συμφέροντά του, βιάζεται νὰ λάβῃ
τὸν λόγον. *)

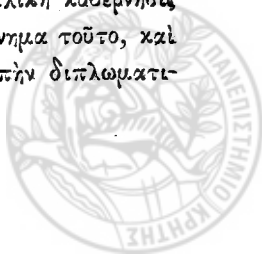
Ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας ἤξευρε νὰ ὠφεληθῇ ἐπιτηδεῖως ἐκ
λεκτικῶν τινῶν ἀντιφάσεων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου,
προελθουσῶν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας του θέσεως, ἵνα παραστήσῃ τῷ
κόμητι Νεσσελρώδῃ τὴν χρονοτριβὴν τοῦ βιενναίου ἀνακτο-
βουλίου ὡς ἐκδούλευσιν. Ὁ κόμης Δεψέλτερνος ὅμως ἐκπε-
πληγμένος τὸν ἠρώτησε τὸν Ἰούνιον, ἂν τῷ ὄντι σπουδαίως
ἐπιζητεῖ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας, καὶ ἐπεκκλήσθη τοὺς
λόγους τοῦ Γατιτσέφ, λόγους αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξ ὧν

*) 18. Παράρτ. Ε. 5.

ἐδικαιούτο ἢ μᾶλλον ἠναγκάζετο νὰ πιστεύῃ, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρει τὰς προτάσεις τῆς 9 Ἰανουαρίου μόνον ὡς ἀπλοῦν δημόσιον μαρτύριον, καὶ τὰς περὶ τούτων διαπραγματεύσεις ὡς καθησυχάζουσας ἀπλῶς τὴν συνείδησίν του. Ὁ Νεσσελρῶδης ἀντέκρουσεν ἐντόνως τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος τῷ ὄντι εἶχε τηρήσει πρὸς μὲν τοὺς πρέσβεις τῶν συμμάχων αὐλῶν εὐρωπαϊκὴν, οὕτως εἶπεῖν, γλῶσσαν, πρὸς δὲ τοὺς ἰδίους ὑπουργοὺς ῥωσικὴν, δελεάζων κατὰ πρῶτον τὰς Δυνάμεις διὰ τῆς πιθανότητος τῆς ἀποτυχίας, καὶ ἅμα ἐφάνησαν συμφωνοῦσαι εἰς τὴν πρότασίν του, διατάξας τὸ ὑπουργεῖόν του νὰ προχωρήσῃ.

Ἐν τούτοις πρώτη ἐκ τῶν Δυνάμεων ἡ Αὐστρία εἶχεν ἐφοδιάσει μὲ ὀδηγίας περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τὸν ἐν Πιτροπόλει πρέσβυν αὐτῆς. Ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἐνόμισεν, ὅτι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας θὰ προσήλκεν εἰς ἑαυτὴν τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, διότι ἔβλεπεν ὅτι κῆζανον καθ' ἑκάστην ἐν ἀμφοτέραις ταύταις ταῖς χώραις ἡ ἐμπάθεια τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ αἱ κυβερνήσεις παρεσύροντο ὑπ' αὐτῆς. Ἐπρεπε δὲ νὰ θεωρήσῃ ὡς καλὸν σημεῖον, ὅτι ἡ Γαλλία διώρισε πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν κόμητα Γκιλλεμινῶτον, καὶ ὅτι ὁ Κάννιγκ ἔδωκε τῷ Στραγκφόνρδφ ἄδειαν ἀπουσίας, ἀφήσας αὐτὸν νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτῆς κατὰ βούλησιν. Ἐκρινε δὲ ὅτι αἱ προσπάθειαι τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ μόνον μὲ ῥωσικὰ ζητήματα ἐνασχολουμένου Στραγκφόνρδου τὴν ἐμπόδιζον νῦν ὀλιγώτερον. Ἐτόλμησε μάλιστα νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν μομφὴν, ὅτι ἀντιπράττει κατ' αὐτῶν, διότι ἐπεμψε τὸ ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου ὑπόμνημα πρὸς τοὺς παρὰ ταῖς συμμαχικαῖς αὐλαῖς πρέσβεις αὐτῆς, ἐπομένως ἐδείκνυεν ἀδιαφορίαν ὅτι ἐφανεροῦντο εἰς τὴν Πύλην αἱ περὶ Ἑλλάδος γνώμαι αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις χαριζομένη ἀνέλαβε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, καὶ τὸ ἐπεμψε πρὸς ὅλους τοὺς κατὰ τὴν ἀλλοδαπὴν διπλωματι-

κοὺς ἄνδρας αὐτῆς, ὥστε ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἠδύνατο νὰ ἐπιδεικνύη ὅτι οἱ γάλλοι πράκτορες ἐν Ἀμβούργῳ καὶ Φραγκφούρτῃ ἐκράτουν εἰς χεῖρας τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ἐνῶ ἦτον πάντῃ ἀγνώστον εἰς τοὺς Ῥώσσοις πρέσβεις ὄλων τῶν ἄλλων Αὐλῶν ἐκτὸς τῶν τεσσάρων μεγάλων.

Περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου ἤρχισαν τέλος αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Πετροπόλει. Ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἤνοιξε τὴν πρώτην συνεδρίασιν *), ἧτις ἐγένετο τὴν 17 Ἰουνίου, προσκαλέσας τὰς τέσσαρας Δυνάμεις νὰ ἐκφρασθῶσι 1) περὶ τῶν βιάσεων τῆς εἰρηνοποιήσεως, αἵτινες ἐμπεριέχονται ἐν τῷ ῥωσικῷ ὑπομνήματι· 2) περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς, περὶ ἧς ὑπεσχέθη νὰ υποβάλλῃ γνώμας τινὰς μὴ ἐμπεριεχομένας ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ, εὐθὺς ἅμα φθάσωσιν ὀριστικαὶ εἰδήσεις παρὰ τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου. Ἐφρόνει δ' ὅτι ἕως τότε ἠδύνατο νὰ ἐνασχοληθῶσι σκοπιμώτερον περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ παραδοχὴν τῆς ῥωσικῆς προτάσεως.

Ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἀντέλεξεν, ὅτι μὴ ἔχων ἔτι ὠρισμένας ὁδηγίας γενικῶς μόνον ἠδύνατο νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου· ὅτι αἱ ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσόμεναι ἰδέαι τῷ ἐφαινότο σοφίαι καὶ μέτριοι, ἀλλ' ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ δὲν ἐσυμφώνει καθ' ὀλοκληρίαν εἰς ὅλα τὰ θέματα· ὅτι ἄλλως αἱ διχογνωμίαι αὗται ἠδύνατο νὰ συζητηθῶσι βραδύτερον, καὶ τὰ προτεινόμενα μέτρα νὰ ἐφαρμοσθῶσι μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξύ Ῥωσσίας καὶ Πύλης. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἤρχισεν ἐκφράσας τὴν αὐτὴν εὐχὴν τῆς ἐπαναλήψεως τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, καὶ εἶπε προσέτι ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχεν ἐπιδοκιμάσει τὰς προτάσεις, ἅς τὸ ῥωσικὸν ὑπόμνημα περιέχει, ὅτι συμφωνεῖ καθ' ὀλοκληρίαν πρὸς αὐτάς, καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ ὑποστηρίξῃ παντὶ σθένει τὴν ἐκτέλεσίν των. Βεβαίως πρέπεια

*) Ἰδε Παράρτ. Β. 6.

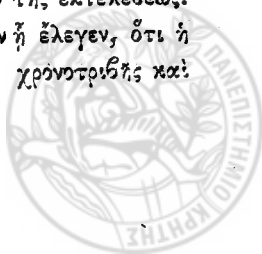

τις νὰ περιμένῃ ἐμπόδια, ἀλλ' ὁ σκοπὸς εἶναι λίαν ὠφέλιμος, καὶ συνάδει πολὺ πρὸς τὰ ἀληθεῖς ἀνάγκας τῆς κοινωνικῆς τάξεως ἐν Εὐρώπῃ καὶ τὰ συμφέροντα τῆς θρησκείας καὶ ἀνθρωπότητας, ὅθεν δὲν πρέπει τις νὰ πτοηθῇ ἐξ οἰουδήποτε ἐμποδίου.

Ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας κόμης Λεψέλτερος ἐνέστη κατὰ τῶν ἤδη ἐν τοῖς πρᾶκτικοῖς καταγεχωρισμένων λέξεων, ὅτι τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον ἐπιδοκιμάζει καθ' ὀλοκληρίαν τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου, καὶ ἐζήτησε νὰ μεταβληθῶσιν οὕτως· ὅτι τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον ἀναγνωρίζει πληρῆστα τὴν εὐγενῆ πρόθεσιν, ἣν δεικνύει τὸ ὑπόμνημα τοῦτο. Παρδέχεται τὰς βάσεις αὐτοῦ, καὶ ἐκφράζει τὴν εὐχὴν τῆς κυβερνήσεώς του νὰ δυνηθῇ νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ῥωσσία δύναται νὰ τῇ ἀπευθύνῃ προτάσιν. Τέλος ὁ πρέσβυς τῆς Πρωσσίας, στρατηγὸς Σχοέλερ, ἐθεώρησε τὴν ἐποχὴν καταλληλοτάτην πρὸς διαπραγματεύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, καὶ εἶπε κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ βιενναίου ἀνακτοβουλίου, ὅτι εἶναι προθυμώτατος νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομὴν του, ἐὰν ληθῇ ἅπαξ καθ' ἑκαστὴν ἀπόφασιν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως.

Ἐρωτήσαντος ἔπειτα τοῦ Νεσσελρώδου, ἐὰν, ὅταν συμφωνήσωσιν ἐν ταῖς συνεδριάσεσιν περὶ τῶν διαφόρων μέτρων, ἔχωσιν οἱ πρέσβεις ἐξουσίαν νὰ στείλωσιν περὶ τούτων ὁδηγίας πρὸς τοὺς συναδέλφους των ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπεκρίθησαν ὅλοι ἀρνητικῶς, μόνος δὲ ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας εἶπεν ὅτι, ἐὰν ὑπῆρχε πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο.

Τὴν 2 Ἰουνίου ὁ κόμης Νεσσελρώδης συνεχάλεσε τοὺς πρέσβεις εἰς δευτέραν συνεδρίασιν, ἵνα, ἀφοῦ συσφώνουν μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν βάσεων, προτείνῃ αὐτοῖς τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως. Ἐπράξε δὲ τοῦτο δι' ἐγγράφου δηλώσεως, ἐν ἣ ἐλεγεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐκτιμῶσα τὰς ζημίας τῆς περαιτέρω χρονοτριβῆς καὶ

τὴν ὑπὸ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν τοῦ Ὑ
ἀρχίσωσιν αἱ διαπραγματεύσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ πα
ρουσία μόνον ἐνὸς ἐπιτετραμμένου αὐτῆς, προτείνει·

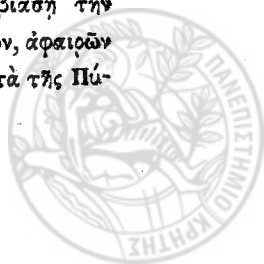
1. Νὰ πέμψωσιν ἀμέσως τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου
πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις μὲ τὴν παραγγε
λίαν, τοῦ νὰ θεωρήσωσιν αὐτὸ ὡς ὀδηγίαν ἀφορῶσαν τὴν δια
γωγὴν αὐτῶν περὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα.

2. Ὅτι ὁ Κ. Μιγκιάκῃς θὰ λάβῃ ἀμέσως τὴν ἄδειαν νὰ
παρουσιασθῆ ὡς πληρεξούσιος τῆς Ῥωσσίας εἰς τὸ ζήτημα τοῦ
το, καὶ νὰ συσχεθῆ μετὰ τῶν λοιπῶν τεσσάρων πρέσβων
περὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν διαπραγματεύσεων.

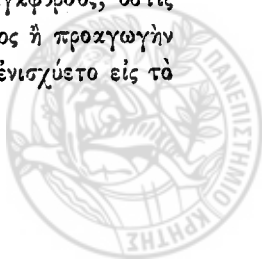
3. Ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πληρεξούσιοι ὄφειλαν νὰ
ἐξετάσωσιν ἐν ἰδίαις συνεδριάσεσι τὸ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς
9 Ἰανουαρίου ἐκτεθειμένον σχέδιον, καὶ ἔπειτα ν' ἀπευθύνωσι
πρὸς τε τὸ Διδάνιον καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας κρινὴν τινα δια
κήρυξιν, ὅτι προτείνουν εἰς τὰ διαμαχόμενα μέρη τὴν μεσολά
θησίν των, τοὺς προσκαλοῦν νὰ παύσωσι τὰς ἐχθροπραξίας, καὶ
ἀπαιτοῦν παρὰ τῶν Ἑλλήνων νὰ πέμψωσι κατὰ τὴν ἀνακω
χὴν ταύτην πληρεξούσιους εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἵτινες προ
στατευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀλληλεθνοῦς δικαίου νὰ ἐνεργήσωσι με
τὰ τῆς Πύλης καὶ μετ' αὐτῶν τὰ τῆς εἰρηνεύσεως.

Ὁ κόμης Νεσσαελρῶδης μαθὼν ὅτι οὐδεὶς τῶν πρέσβων εἶχε
τὴν ἄδειαν νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην, ἐπρότεινε
νὰ τὴν ἀποστειλώσιν ἀμέσως πρὸς τὰς αὐλὰς των. Ἀλλὰ μετ'
ὀλίγον ἢ δὴλωσις αὕτη μετεβλήθη οὐσιωδῶς ὑπ' αὐτῆς τῆς
Ῥωσσίας, καὶ αἱ συνεδριάσεις διεκόπησαν, ὡς θὰ εἴπωμεν ἐν
οικείῳ τόπῳ. Τοῦτο δὲ ἀπῆλλαξε τῆς ἀπαντήσεως τ' ἀνακτο
βούλια τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἐπιπόνως ἠγωνίζετο
νὰ προχωρήσῃ ἐπὶ τῆς ἀκέρπου ἐνεργείας τοῦ νὰ βιάσῃ τὴν
Ῥωσσίαν εἰς ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ἀφαιρῶν
ὅλα τὰ ἐπὶ τῶν συνθηκῶν στηριζόμενα παράπονα κατὰ τῆς Πύ

λης, καὶ ἐμποδιζὼν οὕτω τὴν νέαν βῆξιν. Μόλις δὲ ἠδυνήθη νὰ διεξαγάγῃ τοῦτο, ἔνεκα τῶν ἐμποδίων ἅτινα ἀπήντα καθ' ἐκάστην κατὰ πᾶν βῆμα του, ὡς ἐκ τῆς κλίσεως τῆς κυβερνήσεώς του ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του. Μῆνες παρήλθον, καθ' οὓς δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπιληφθῇ τῆς κυρίας ὑποθέσεως, διότι ἔβλεπεν ὅτι κατηναλίσκετο εἰς δευτερεύοντα πράγματα, οἷον τὰ περὶ ναυτιλίας ζητήματα, τὴν μεσολάβησιν ὑπὲρ τῆς Σαρδηνίας, Δανίας καὶ τέλους καὶ ὑπὲρ τῆς Σουηδίας, καὶ ἄλλα ἔργα, εἰς ἃ τὸν παρέσυρεν ἡ δραστηριότης καὶ φιλοδοξία του, ἡ ᾧφειλε νὰ παλαίῃ πρὸς τὴν Πύλῃν μέχρις ἐξαντλήσεως ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεώς του καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ἐπὶ πολὺν χρόνον οὐδεμίαν ἔλαβε παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ὑποστήριξιν, καὶ ὅτε τῷ ἔφθανεν αὕτη ἡ ἐκείνη, κατενόει ὅτι οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ. Ὁ Κάννιγκ, ὅστις τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους τούτου εἶχεν ἀποκρούσει τὴν πρόσκλησιν τῆς ἰσπανικῆς Αὐλῆς πρὸς τὰς Δυνάμεις τοῦ νὰ συσχεθῶσι περὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰρηνοποιήσεως τῶν ἀποικιῶν, καὶ οὕτως εἶχε ζητήσῃ ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἀποικιῶν τούτων, καὶ εἶχε μάλιστα ἀπειλήσει ὅτι θὰ τὰς ἀνεγνώριζεν ἀμέσως, ἂν Δυνάμεις τις ἀνεμυγνύετο, ἐφάνη ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀνάμειξιν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Πύλης ἠκολούθει ἄλλας ἀρχάς. Ὁ κύριός του στοχασμὸς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔμεινε σκοτεινός· αἱ παραδόσεις τῶν προγόνων του ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπενήργουν ἐπ' αὐτοῦ. Δύναται τις ὅμως νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἰς πᾶν ζήτημα προσεπάθει νὰ λαμβάνῃ τὴν μέσῃν ὁδὸν, καὶ ὅταν ἀκόμη οὐδεμία ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ. Ἀποφασίσας ἤδη νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα στήριγμα τῆς πολιτικῆς του ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δὲν εἶχεν εἰσέτι καταβάλλει τὴν μεγάλην ἐπιβρόχην, ἣν κατὰ τὴν σύστασιν αὐτῆς ἀνεγνώρισεν ὅτι εἶχεν ἡ Ῥωσσία. Ὁ Στραγκφόρδος, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἔβλεπεν ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ Κάννιγκος ἢ προαγωγὴν τῆς διαλυτικῆς ἀρχῆς, ἣν ἀπεχθάνετο, καὶ ἐνισχύετο εἰς τὸ

έναντιον σύστημα υπό του λόρδου Ουέλλεσλέη, του *Αγγλου πρέσβευος έν Βιέννη, και του πρίγκηπος Μετερνίχου, ούχ' ήττον ώφειλε νά δικαιολογή προς την Πύλην την όσμηραί δεινουμενήν ένοχήν. «Ο φίλος ήμών πρέσβυς τής 'Αγγλίας, έγγραφεν ό μέγας βεζήρης την 9 'Απριλίου *) προς τον λόρδον Στραγκφόνδον, συνηθίζει νά μās λέγη ότι οι νόμοι τής πατρίδος του δέν συγχωροϋν είς την κυβέρνησίν του νά απαγορεύση είς τους *Αγγλους τó νά βοηθώσι τους άντάρτας, και νά πολεμώσι τους Μουσουλμάνους· ότι δέν έχει την δύναμιν νά έμποδίση ή τιμωρήση τοιαύτην φανεράν άδικίαν. Έάν ό ίσχυρισμός οϋτος προήρχετο παρ' άνδρός ήττον νοήμονος, θα ένομιζαμεν ότι ήθελον νά δοκιμάσωσιν, έως ποϋ φθάνει ή εύπιστία ήμών. Είμαι λίαν άβέλετερον νά λέγη τις, ότι οιαδήποτε κυβέρνησις δέν δύναται νά έμποδίση τους ύπηκόους της από του νά ένεργώσι πολέμους κατά τās όρέξεις, τὰ πάθη και τās δοξασίας των, και νά καταπατώσι τās συνθήκας, às αϋτη συνήψε μετ' άλλης τινός Δυναμέως. Τής 'Αγγλίας οι νόμοι έκτείνονται επί των ύπηκόων τής 'Αγγλίας. 'Αλλά ή διαγωγή των *Αγγλων προς πāsαν ξένην Δύναμιν δέν έξαρτάται από τους νόμους τής 'Αγγλίας, άλλ' από τó γενικόν δίκαιον των έθνών, όπερ όρίζει όλας τās σχέσεις και έπιμιξίας των κυβερνήσεων προς άλλήλας, ως και των λαών. "Ας υποθέσωμεν (ό μη γένοιτο) ότι μέρος τής Μεγάλης Βρετανίας λαμβάνει τὰ όπλα κατά του βασιλέως, και ότι οι ύπήκοοι άλλου τινός κράτους π. χ. οι τής Πύλης, είσεκόμιζον αναφανδόν έν μέσω τής εірηνής πολεμειφόνδια προς τους άντάρτας, έχορήγουν χρήματα, παρεκίνουν νά έπιμένωσιν είς την έπανάστασιν, ότι αξιωματικοί έν τή υπηρεσία τής Πύλης έστρατολογούντο ύπερ αϋτών, έμάχοντο μετ' αϋτών κατά των βασιλικών στρατευμάτων, θα εύχαριστείτο άρα γε ή 'Αγγλία είς τās δικαιολογίας, às αϋτη σήμερον μās

---

*) "Ιδε παράρτ. Ε. 7.

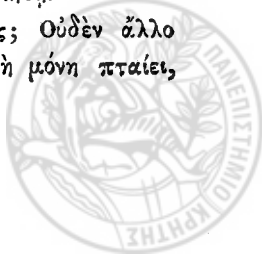

προτείνει; Βεβαίως θα ἐμνηδενίζετο ἡ ἀξία τῶν συνθηκῶν, ἐὰν τὸ δημόσιον δίκαιον ἦτον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν αὐθιχεσίαν ἐκάστου, αἱ δὲ κυβερνήσεις περιορίζοντο εἰς κενὰς λέξεις, καὶ τὸ πολὺ ἠδύναντο νὰ εἴπωσιν. «Εἶμαι πιστὸς φίλος σου, ἀρκέσθητι εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην καὶ μὴ δυσανασχέτει, ὅτι οἱ ὑπῆκοοί μου κόπτουσι τοὺς λαίμους τῶν ὑπηκόων σου». Δὲν ἔχει, λέγει ὁ φίλος μας πρέσβυς, ἡ κυβέρνησις τοῦ τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίσῃ τὰς παρεκτροπὰς τῶν ὑπηκόων της. Εἶχεν ὅμως τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίσῃ Ἄγγλους πλοίαρχους ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσκομίσωσιν ὀλίγα κοιλὰ σίτου εἰς τὰς πολιορκουμένας τουρκικὰς φρουρὰς, αἵτινες θνήσκουσι ἐκ τῆς πείνης ἠλπίζον εἰς τὴν φιλανθρωπίαν ἀρχαίου φίλου! Ὁ θάνατος πολλῶν ἐκατοντάδων Μουσουλμάνων μαρτυρεῖ τὴν δύναμιν της.»

· «Ἐὰν διατελώμεν ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἔχομεν ἀναντιρρήτως τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσωμεν, ὥστε ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ὑπηκόους της ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς πολεμῶσιν. Ἐὰν ἡ κυβέρνησις αὕτη καταδικάζῃ τῶ ὄντι τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπηκόων της, διατί δὲν λέγει ἅπαξ διαπαντὸς ἀναφανδὸν καὶ διαβρῆδον· ἡ Πύλη εἶναι πρὸ αἰῶνων φιλικὴ Δύναμις· οὐδὲν παράπονον ἔχομεν κατ' αὐτῆς, ἐπομένως καὶ αὕτη δὲν πρέπει νὰ παραπονήται καθ' ἡμῶν· εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἐξεπλήρωσε τὰ πρὸς ἡμᾶς χρέη της, ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἀφείλομεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰ ἐδικὰ μας πρὸς αὐτήν. Τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη.»

· «Ὁ πρέσβυς μᾶς προσφέρει φιλικούς λόγους, ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν συμπατριωτῶν του εἶναι ἐχθρικά. Ἀπαιτοῦμεν, ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν δικαιούται νὰ μᾶς ἀρνηθῇ, νὰ ἀπαγορεύσῃ δηλαθὴ εἰς τοὺς Ἄγγλους ὑπηκόους της νὰ φέρωνται ἐχθρικῶς κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Ἡ Ἀγγλία δύναται τοῦτο, ὅταν θέλῃ, καὶ νομίζομεν ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ τὸ θελήσῃ.»

Τί ν' ἀπαντήσῃ εἰς ταῦτα ὁ Στρατηγὸς; Οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ εἶπῃ πρὸς τὴν Πύλην, ἢ ὅτι αὕτη μόνη πταίνει,

διότι δὲν ἔχει διπλωματικούς πράκτορας εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Αὐλάς, ἐπομένως δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐφιστᾷ ἐγκαίρως τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν βραδιουργιῶν, αἵτινες τεκταινούνται παρὰ τοῖς λαοῖς αὐτῶν. Τὸ ἀληθές αἴτιον τῆς δυσμενείας τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἀβεβαιότης τῶν σχέσεων τῆς Πύλης μετὰ τῆς Ῥωσσίας, δι' ἣν βλάπτεται τὸ ἐμπόριον, καὶ αἱ χρονοτριβαὶ, τὰς ὁποίας ὑποφέρουν πολλοὶ Ἀγγλοὶ ἔμποροι κατὰ δικαίαν αἰτήσεις των. Οὕτως ἐλάλησεν ἄλλὰ κατεπειγόντως ἐζήτησε παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του ὅπλα κατὰ τῶν μομφῶν, ἃς τῷ ἀπηύθυνον, καὶ τὰς ὁποίας δὲν συνεστάλη νὰ ὀνομάσῃ δικαίας. Ἐξιστόρησε μὲ τόσον ζωηρὰ χρώματα τὴν θέσιν του, ὥστε ὁ Κάννιγκ ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ πράξῃ τι πρὸς καθυσχάσιν τῆς Πύλης. Ὑπουργικὴ διαταγὴ ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς βασιλικοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ λαμβάνωσιν ὑπηρεσίαν παρὰ τοῖς ἐπαναστάταις. Ὁ σὶρ Φριδερίκος Ἄδαμς, ὁ ἀρμοστής τῶν Ἰονίων νήσων, παρηγγέλη νὰ φυλάττῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα. Ὁ συνταγματάρχης Στάκωπ καὶ ἄλλοι φιλέλληνες ἀνεκλήθησαν κτλ., ἀλλὰ . . . . κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔφθασεν ἐκ Λονδίνου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν μέρος τοῦ δανείου ἐκ 40,000 λιρῶν στεργλινῶν, ἡ ἀπκγόρευσις τοῦ νὰ λαμβάνωσιν ὑπηρεσίας ὠλιγορήθη, καὶ ὁ σὶρ Φριδερίκος Ἄδαμς νυμφευθεὶς Ἑλληνίδα δὲν ἦτο κατάλληλος νὰ ἐννοήσῃ κατὰ γράμμα τὴν ληφθεῖσαν παραγγελίαν. Κατεφόβισε προσέτι τὴν Πύλιν ἡ φήμη, ὅτι ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐμπόδισε τὴν ἐνωσιν τῶν ἀλγεριακῶν πλοίων μετὰ τῶν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὁ Στραγκφόρδος ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου ἔδωκεν ἀπλῶς τὴν ἀνεπαρκῆ ἀπάντησιν, ὅτι μόνον ἐκ τῶν ἐφημερίδων γινώσκει τὴν ἔριδα τῆς κυβερνήσεώς του μετὰ τοῦ Ἀλγερίου, καὶ οὐδεμίαν ὁδηγίαν ἔχει περὶ τούτου.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, ἅμ' ἀφοῦ αἱ προθέσεις τῆς βωσικῆς κυβερνήσεως ἐδηλώθησαν σαφέστερον καὶ σπουδαιότερον, καὶ ἔμαθε τὴν κατεσπευσμένην αὐτῆς ἐνέργειαν, παρήτησε

πάσαν ἄλλην δευτερεύουσαν ὑπόθεσιν, καὶ ἐσκέπτετο μόνον πῶς
νὰ ἐξομολύνη τὸ ῥωσσοτουρκικὸν ζήτημα καὶ νὰ τελειώσῃ τὸν
θρίαιμόν του βιάζων τὴν Ῥωσσίαν νὰ πέμψῃ πρέσβυν, ὅπερ
αὕτη ἤδη πρὸ ὀλίγου τοσοῦτον ἐπεθύμει. Τὴν 10 Ἀπρι-
λίου *) ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀκάρπων ἀγῶνων τοῦ ἠγέρθη πρὸς
ὑπεράσπισιν τοῦ ἀγγλικοῦ ὀνόματος, καὶ ἀπηύθυνεν αὐστηρὰν
διακοίνωσιν πρὸς τὴν Πύλην ἀπαιτῶν ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγ-
γλίας, ἐν ὀνόματι τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ
τουρκικοῦ κράτους τὴν πρὸ πολλοῦ ὑποσχεθεῖσαν συνδιαλλα-
γὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἐκήρυξε τὴν Πύλην ἔνοχον διὰ τὴν βρα-
δύτητά της, καὶ ἀπέδωκεν αὐτῇ μὲ ὕψος αὐστηρὸν τὸ πταῖσμα,
ὅτι δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μιγκιάκη διὰ
βήματος συνδιαλλακτικοῦ, ὅτι ἠμέλησε μέχρι τῆς ὥρας νὰ
ἐκτελέσῃ τὸ μόνον καὶ τελευταῖον μέτρον, ὅπερ ὀρίζουν αἱ
συνθήκαι καὶ εἶχεν ἤδη ἀναγγεῖλαι τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1823
ὡς τετελεσμένον, δηλ. τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐν ταῖς Ἡγεμο-
νεῖαις στρατευμάτων μέχρι τοῦ πρὸ τῶν ταραχῶν τοῦ 1821
ἀριθμοῦ. Ἐπεδίκασεν ἀπροκαλύπτως εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὸ ὑπὸ
τριῶν Σουλτάνων ἀνεγνωρισμένον δικαίωμα καὶ καθήκον τοῦ
ἀπαιτεῖν τοῦτο καὶ ἀντέκρουσεν ἐντόνως πᾶσαν πρόφασιν μὴ
ἐκτελέσεως. Ὑπερασπίσθη εὐγλώττως καὶ νοσημόνως τὸ δικαίω-
μα, ὡς καὶ τὸ καθήκον τῶν Δυνάμεων τοῦ νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν
ἀπαιτήσιν ταύτην τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐπομένως ν' ἀπαιτήσω-
σι πλήρη καὶ ταχεῖαν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν. Ὑπερύψω-
σε τὰ ὠφελήματα, ἅτινα θὰ προέκυπτον ἐκ τούτου ὑπὲρ τῆς
Πύλης, ὡς καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ζημίας, αἵτινες ἠδύναν-
το νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς περαιτέρω βραδύτητος ἠπειλήσε δ'
ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἀγγλία θὰ δυσηρεστεῖτο, ἐνῶ ἐν
τῇ ἄλλῃ ὑπεσχέθη ἐπισήμως ὅτι ἀμέσως θὰ ἔλθῃ πρέσβυς τῆς
Ῥωσσίας, καὶ ἐγγυήθη ὅτι ἡ ἀπκίτησις αὕτη εἶναι ἡ μόνη καὶ

*) Ἴδε παρὰρτ. Ε. 8.

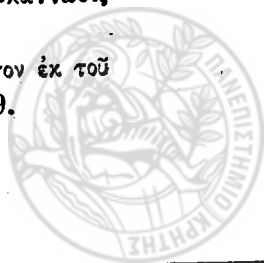

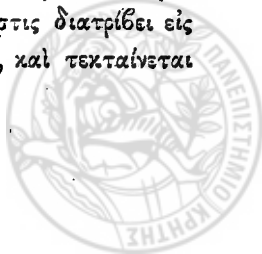
τελευταία, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ ἐπανάληψις τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο Δυνάμεων. Ἐθεώρησε δ' ἑαυτὸν ὡς ἐπιτετραμμένον νὰ δώσῃ τὴν ἐγγύησιν ταύτην δι' ἐπιστολῆς τινος τοῦ ἱππότου Βαχῶτου ἐκ Πετροπούλεως τῆς 26 Νοεμβρίου, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς τὴν Πύλην.

Θέλων δὲ ὁ λόρδος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς διακοινώσεως ταύτης, ἔβαλεν εἰς κίνησιν τοὺς πρέσβεις τῆς Πρωσίας καὶ Αὐστρίας, οἵτινες ἐν κατεπειγούσαις συνεντεύξεσι μετὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου ἐπροσπάθησαν νὰ τῷ κλείσωσι πᾶσαν ὑπεκφυγὴν. Ἡ Πύλη ὀλίγον δελεασθεῖσα ἐκ τῆς ἐλπίδος, τὴν ὁποίαν τῇ ἔδωκεν ὁ λόρδος Στραγκφόρδος, δὲν ἔδειξεν ἀδιαφορίαν εἰς τὴν ἀπειλὴν τῆς διακοινώσεως, ἥτις συνεφώνει καθ' ὀλοκληρίαν μετὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀγγλικῆς ὑπουργείου. Ὅσον ἠύξανε ἐν τῷ Διβανίῳ ἡ δυσπιστία πρὸς τὰς Δυνάμεις, τόσον τοῦτο προσεῖχε νὰ μὴ δώσῃ λαβὴν εἰς τὰ τῶν συνθηκῶν. Ὅθεν ἡ Πύλη ἐν γένει εἶχε τὴν ἀπόφασιν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν ἄγγλον πρέσβυν, ἀλλ' ἐνήργησε κατὰ τὸν τρόπον αὐτῆς, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ μὴ πράξῃ τι ἀπάδον εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῆς. Παρήγγειλε πρὸς τοὺς Ὀσποδάρους καὶ Βογιάρους τῶν Ἰγεμονειῶν νὰ αἰτήσωσι παρ' αὐτῆς τὴν ἐλάττωσιν τῶν Βεσλίδων κατὰ τὸ ἥμισυ, καὶ ὅτε τὴν 27 Ἀπριλίου ὁ λόρδος Στραγκφόρδος συνητηθῆ μετὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου, οὗτος τῷ ἀνέφερε τὴν αἴτησιν τῶν Ὀσποδάρων καὶ Βογιάρων, καὶ τῷ ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ Πύλη δὲν διστάζει νὰ ἐπιτρέψῃ τοῦτο. Ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο ἀρχῇ εἰς τὴν Ῥωσίαν, προσέθηκε, οὐχ ἦττον καὶ εἰς τὴν Πύλην εἶναι εὐχάριστον, ἂν καὶ δὲν ἐννοεῖ καλῶς, διατὶ ἡ Δύναμις αὕτη ἀποδίδει τόσῃν σημασίαν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν Βεσλίδων μέχρι τοῦ ἕκκαλαι συνειλιζομένου ἀριθμοῦ, καὶ ἐπιφορτίζει τοὺς πρέσβεις τῶν μεγάλων Δυνάμεων μετὰ τὸ μικρὸν τοῦτο πρᾶγμα... ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ θὰ γείνη ἐγκαίρως.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος δυσηρεστήθη ὅχι ὀλίγον ἐκ τοῦ

τύπου, καθ' ὃν ἡ Πύλη ὑπεχώρησεν. Ἀπὸ θύθεν ἀμέσως πρὸς αὐτὴν διακαίνωσιν, ἐν ἣ παρεπονεῖτο περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐζήτει νὰ προσδιορισθῇ ὁ χρόνος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ κατ' ἀρχὴν δεκτὴ γενομένη ἐκκένωσις. Ἡπειλεῖ δὲ μέχρι Ἰουνίου μεσοῦντος, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ ἄλλα τι, εἰμὴ νὰ δεῖξῃ ὅτι δὲν ἐθεώρει καὶ αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν τῆς κατ' ἀρχὴν παραδοχῆς ὡς ἀρκούσαν, τὴν ὁποίαν οἱ πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσίας τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀρκούσαν. Τὴν 19 Ἰουνίου ἀπήντησεν ὁ ρεῖζ-ἐφένδης εἰς τὴν διακαίνωσιν τοῦ Στραγκφόρδου τῆς 10 Ἀπριλίου κατὰ τρόπον περιποιητικὸν εἰδοποιήσας τοὺς διερμηνεῖς τῆς Ἀγγλίας, Αὐστρίας, Πρωσίας καὶ Ρωσίας, ὅτι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ὀσποδάρων καὶ Βογιάρων ἐστάλη ἤδη εἰς Βλαχίαν, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν στέλλεται καὶ εἰς Μολδαυίαν, ἡ διαταγὴ τοῦ νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν Βεσλίδων κατὰ τὸ ἤμισυ. Ὁ Στραγκφόρδος ἐζήτησε μετὰ τέσσαρας ἡμέρας κατὰ τινα συνέντευξιν τοῦ μετὰ τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου νὰ λάβῃ καλλιτέραν ἐξήγησιν, ἀλλ' ὁ ρεῖζ-ἐφένδης περὶωρίσθη νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν ῥωσικὴν αὐλὴν, ὅτι οἱ Βεσλίδες διακένουν εἰς τὰς Ἡγεμονείας κατὰ ῥητὴν αἰτησὶν τῶν Ὀσποδάρων καὶ Βογιάρων, ὅθεν ἡ Πύλη ὄφειλε ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς αὐτοὺς, ἵνα μάθῃ, ἐὰν ἄνευ βλάβης τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας ἡδύνατο νὰ γείνη ἡ ἐλάττωσις τῶν Βεσλίδων καὶ κατὰ ποῖον ποσόν. Κατὰ τὴν πληροφορίαν λοιπὸν τῶν Ὀσποδάρων ἡ Πύλη διέταξε τὴν ἐλάττωσιν μέχρι τοῦ ἡμίσεως, καὶ χαίρει ὅτι διὰ τούτου ἐξ-πλήρωσεν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ καλοῦ της γείτονος, τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Ἄλλως γινώσκει ὅποιαν τόλμην πράττει ἀφαιρούσα ἀπὸ τῶν χωρῶν τούτων μέγα μέρος τῶν φυλάκων τῆς ἀσφαλείας των, κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, αἵτινες δὲν συμβιβάζονται βεβαίως πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ ὅτε ὑπάρχῃ πολυάριθμος ὄχλος, ὅστις διατρίβει εἰς τὰς Ἡγεμονείας καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας, καὶ τεκταίνεται

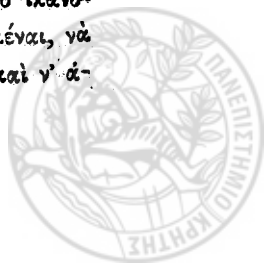

δημοσία και κρυφίως προδοσίας και ἀποστασίας· ἐν τούτοις εἶναι ἔτοιμος νὰ προχωρήσῃ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐλάττωσιν, εὐδὺς ἅμα οἱ Ὀσποδάροι αἰτήσωσι τοῦτο.

Μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην ὁ βεῖζ-ἐφεῖνδης προέβη εἰς τὴν ἐπομένην. «Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Πύλη ἐξεπλήρωσεν ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ῥωσσίας, και ἐπομένως ἐντὸς ὀλίγου θὰ φθάσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ πρέσβυς τῆς Δυναμείως ταύτης, ἐλπίζει ὅτι θ' ἀπαντήσῃ και παρὰ τοῖς πρεσβευταῖς τῶν λοιπῶν Δυναμείων τὸν αὐτὸν ἀληθῆ σεβασμὸν πρὸς τὰς συνθήκας, μεθ' οὗ ὑπεμίμησκον αὐτῇ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν εἰρήνην τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς· δὲν ἀμφιβάλλει δὲ ὅτι θὰ σπεύσωσι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου νὰ παρακινήσωσι και τὴν Ῥωσσίαν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐδικὰς τῆς.

Ὁ μέγας βεζίρης ἐν τινι ἐμπιστευτικῇ συνεντεύξει μετὰ τοῦ πρώην πρώτου ἁγγλοῦ διερμηνέως Βέρτου Πιζάνη, ἐξήγησε τὴν σημασίαν τοῦ ἡμίσεως τῶν Βεσλίδων κατὰ τρόπον συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Στραγκφόρδου, ὅτι πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὄχι τόσον κατὰ τὴν ἐννοίαν τῶν λέξεων, ὅσον κατὰ τὴν ἐνέργειάν του, θιότι τὸ ἡμισυ τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς τὸ πλεόνασμα τοῦ ἀρχαίου ἐν εἰρήνῃ συνειθιζομένου ἀριθμοῦ τῶν στρατευμάτων.

Ὁ Στραγκφόρδος ἀπελπισθεὶς νὰ ἐπιτύχῃ εὐνοϊκώτερον τύπον, και φοβούμενος κατὰ πᾶσαν σαιγιμὴν μὴ αἰ ἀπειλητικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς πρὸ ὀλίγου ἀποφασισθείσης ἀναμίξεως εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, αἰ αὐθάδεις ἀγγελίαι τῶν φιλελλήνων, ἡ δημοσίευσις Ῥωσσιακῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων ἐν ταῖς ἑφημερίσιν, ἅτινα ἐπιπτον ὡς ἀνθρακες πεκυρακτωμένοι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, μεταπέισωσιν ἐξαίφνης τὴν Πύλην, ἀπεφάσισε φρονίμως ποιῶν νὰ κηρύξῃ ὅτι ἦτο ἱκανοποιημένος, ὅτι αἱ διαπραγματεύσεις ἦσαν πεπερατωμένοι, νὰ συγχαρῇ διὰ τοῦτο τὴν Εὐρώπην και τὴν Ῥωσσίαν, και ν' ἀ-

παιτήση τὸ ἀντίτιμον ὄλων τῶν παραχωρήσεων τῆς Πύλης, ἦτοι τὴν ἀποστολὴν ῥώσσου πρέσβεως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐλυπήθη ὅτι δὲν ἔκρυψεν ἀρκούντως τὴν ἀπαρέσκειάν του, ἔγραψε μάλιστα περὶ τούτου πρὸς τὸν Κάννιγγα, ὅτι ἐπροσποιήθη ταύτην, ἵνα προκαλέσῃ τὸν Κ. Μιγκιάκην εἰς ἀντίθετον γνώμην καὶ νὰ ἐξαλείψῃ ἐν Πετροπόλει τὴν ἐντύπωσιν τῆς μὴ ὀλοσχεροῦς ἐκκενώσεως. Ἄλλ' ἡ ἐντύπωσις αὕτη εἶχεν ἐπέλθῃ, καὶ μάλιστα ἡ διχογνωμία τῶν ὑπουργῶν τὴν ἐδείνωσε. Τὴν εἶδῃσιν περὶ τῆς εὐτυχοῦς περατώσεως τῶν διαπραγματεύσεων ἀπήθυσεν τὴν 29 Ἰουνίου *) πρὸς τὸν κόμητα Νεσσελρόδην, συνοδεύσας αὐτὴν μὲ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Παρίστανεν δ' ἐν αὐτῇ διὰ τῶν εὐνοϊκωτέρων χρωμάτων τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βογιάρου Βιλλαρά, ἧτις εἶχεν ἤδη λάβῃ χώραν τὴν 10 Ἀπριλίου, ὡς περιποίησίν τινα πρὸς τὴν Ῥωσσίαν τὰ περὶ ναυτιλίας ζητήματα ἐθεώρει ὡς λελυμένα, τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν παλαιῶν σχέσεων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις ὡς πεπερατωμένας, ἂν καὶ ἐξηκολούθει ἐν αὐταῖς ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις, καὶ τὰ ἐναπομείναντα τουρκικὰ στρατεύματα ἴσταντο ἐκείθεν τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν πασσάδων, καὶ οἱ Βεσλίδαι δὲν ὑπήκουον εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν.

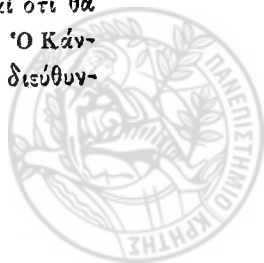
Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἀναγγέλλας τὸν θρίαμβόν του ἐδῆλωσε τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ μὴ διαμείνῃ ἐπὶ πλέον ἐν Κωνσταντινούπολει, ὅπερ εἰς τὸ ἐξῆς κατήντησεν ἀνάγκη ἀναπόφευκτος. Διὰ τούτου δὲ ἐξεπλήρου τὰς εὐχὰς ὄλων τῶν συναδέλφων του, ἐξ ὧν οὐδεὶς τὸν ἠγάπα, ἀλλ' ἅπαντες τὸν ἐθεώρουσαν ὡς δίκοπον μάχαιραν, τὴν ὁποίαν πρέπει τις μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ μεταχειρίζεται, τὰς εὐχὰς ὄλων τῶν ἀνακτοβουλιῶν καὶ αὐτοῦ μάλιστα τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, ὅστις ἠσθάνετο ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Στραγκφόρδου εἶχε τελειώσει. Ὁ Στραγκφόρδος

*) 18. Παράρτ. Ε. 9. α. 6. γ.

μόνον εἰς τοῦτον καὶ τὸν ἱππότην Βαγώτην, πρέσβυν ἐν Πετροῦ-
πόλει, ἀπεκάλυψε τινὰς ἐκ τῶν κρυφίων λόγων, δι' οὓς ἀπε-
μακρύνετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τὴν γνώμην του δηλαδὴ
περὶ τοῦ μέλλοντος, ὅπερ παρίστατο αὐτῷ ὑπὸ τὰ μελανώτε-
ρα χρώματα. Προέβλεπε τὸν πόλεμον, ὅστις ἕνεκα τοῦ ἑλλη-
νικοῦ ζητήματος ἐπλησίαζε νὰ ἐκραγῆ, καὶ κατὰ τὸν ὅποιον,
ὡς ἐνόμιζεν, οἱ σύμμαχοι εὐρίσκοντο εἰς θέσιν ὅλως ἐπιζήμιον.
ἤξευρεν ὅτι ἡ Πύλη θ' ἀντέταττε πρὸς τὸν ῥῶσσον πρέσβυν τὴν
ἀπαίτησιν τῆς ἐκκένωσης τῶν ἀσιατικῶν φρουρίων, καὶ ὅτι
αὕτη οὔτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐνεπιστεύετο ὅτι εἶχε τὴν διάθεσιν
νὰ τὴν ἐκτελέσῃ, οὔτε εἰς τὰς Δυνάμεις ὅτι εἶχον τὴν ἰσχύον
νὰ τὴν πείσωσιν εἰς τοῦτο. Συνησθάνετο ὅτι ὁ τρόπος καθ' ὃν
ἐσκέπτετο διέφερον ἀπὸ τὸν τοῦ Κάννιγγος, τοῦ ὁποῦ ἐμάν-
τευσε τοὺς στοχασμοὺς καὶ δὲν τοὺς ἐξετίμα. Δὲν ἐπίστευε
δὲ ὅτι ἦτο δυνατόν ν' ἀναγεννηθῆ ἡ Ἑλλάς. Κατ' αὐτὸν τὰ
πάντα ἦσαν σαφῆ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τόσον δ' ὀλίγη φιλο-
πατρία ὑπῆρχεν αὐτόθι, ὅσον δημοκρατικὸν φρόνημα εἰς τὴν
Αἴμαν καὶ τὸ Μεξικόν, καὶ πολιτικὴ ἀνδρεία εἰς τὴν Νεάπο-
λιν καὶ Μαδρίτην. Ἐκτὸς τούτου ἡ φιλοδοξία του τῷ ἐπιθυ-
ρίζεν εἰς τὸ οὓς, ὅτι ἠδύνατό νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πρεσβείαν τῆς
Πετροῦπόλεως καὶ δι' αὐτῆς νέον εὐρύτερον στάδιον ἐνεργείας.

Ἡ τελευταία ἀγγελία τοῦ Στραγκφόρδου ἐπεδοκιμάσθη
καθ' ὀλοκληρίαν ὑφ' ὄλων τῶν ἀνακτοβουλιῶν. Ἐνῶ ἐθεώρουσαν αὐ-
τὴν κυρίως ὡς τι διπλωματικὸν σχολιοδοτικὸν πῆδημα, πάντες
ἐφάνησαν εὐχαριστημένοι μὲ τοὺς ἐν αὐτῇ συνεσωρευμένους ψευ-
δεῖς λόγους. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος ἐχάρη ὅτι ἐξεφρωτῶθη τὰ
ῥωσσιὰ ζητήματα, καὶ ἠλπίζε νὰ ματαιώσῃ τὰ νέα ἐπὶ τῆς
ἐποχῆς του στρατηγῆματα τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Γαλλία ἠλπίζεν ὅτι
διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Στραγκφόρδου θὰ ἠνοίγετο στά-
διον εἰς τὸν πρέσβυν τῆς, κόμητα Γκιλλεμινῶτον, καὶ ὅτι θὰ
ἐπανόρθου τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα τῆς ἐπιφροῆς τῆς. Ὁ Κάν-
νιγγ ὠρέχθη πρὸς στιγμὴν ν' ἀναλάβῃ ἀναφανδὸν τὴν διεύθυν-

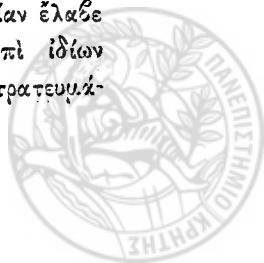

σιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εὐχαρίστως εἶδεν ὅτι διευκολύνετο νὰ μὴ ἀποδοκιμάσῃ τὸν ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ἐναντίον τῆς κατακραυγῆς ὅλων τῶν Ῥώσων εἶχε περιβάλλει ἐν Βερώνη διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του. Ἡ Ῥωσσικὴ κυβέρνησις ἐδράξατο τῆς ὡς ἐκ τῆς νίκης ταύτης προ-
γυνομένης αὐτῇ ὠφελείας, τὴν ὁποίαν ἀπὸ καρδίας κατεγέλα, καὶ συνεφώνησεν, ἵνα κολακεύσῃ τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τοὺς ἐπαί-
νους οἵτινες ἀπληθύνοντο πανταχόθεν πρὸς τὸν Στραγκφόρδον, ὅστις βεβαίως ὀλίγον ἐπλανήθη ἐκ τούτων. Ἐπισίμως ἐκήρυξεν ἡ Ῥωσσία ὅτι ἦτο ικανοποιημένη ἐκ τῶν παραχωρήσεων τῆς Πύλης, καὶ μόνον ἐκ συνηθείας καὶ προνοίας ἐπρόβαλε τὸν ὄρον. «μέχρι τινῶν ζητημάτων ἀφορώντων λεπτομερείας καὶ δευτε-
ρεύοντα πράγματα». Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἔπεμψε τὸν Σεπτέμβριον τὸν ὑπασπιστὴν του Ὀσσαρόφσκην εἰς Λονδίνον μὲ γράμμα πρὸς τὸν βασιλέα, δι' οὗ παρεκάλει αὐτὸν ν' ἀνταμείψῃ τὰς πρὸς τὴν Εὐρώπην ὑπηρεσίας τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου. Ὁ λόρδος ἀνεδείχθη πατρίκιος, καὶ ὁ Κάννιγκ διὰ τῶν ἐπαίνων του τῷ ἐνέβαλε τὴν ἐλπίδα περὶ τῆς θέσεως τῆς Πετροπόλεως, εἰς ἣν ἐν τῷ μεταξὺ διώρισε τὸν ἀνεψιὸν του Στρατφόρδον Κάννιγκα. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος εἶχε προηγουμένως ἐμποίησει τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐν τῷ λόρδῳ, καὶ συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν ἐν Βιέννῃ, δι' ἧς ὁ λόρδος ἔμελλε νὰ διαβῇ, ἅμα ἔφθανεν ὁ διάδοχός του καὶ αὐτὸς ἀνεχώρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν τούτοις εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου ἔλαβον χώραν συμβάντα, ἅτινα ὀλονὲν ἐπετάχονον τὰς ἐνεργείας τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἐκστρατεία κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ἔτους τούτου διεξήχθη ἀδρανῶς ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν διαμαχαμέ-
νων. Οἱ ἐξοπλισμοὶ τῆς Πύλης δὲν ἦσαν μὲν μικροὶ, ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τοῦ Σουλτάνου, ὅστις εἶχε καὶ ἄλλα παρὰ τὰ Ῥωσ-
σικὰ καὶ ἑλληνικὰ πράγματα, ἅτινα κατὰ τὴν γνώμην του ἦσαν μᾶλλον κατεπιέγοντα, μετεχειρίσθη τοὺς ἐξοπλισμοὺς

τούτους πρὸς ἄλλους συγγρόνως σκοποῦς, περὶ ὧν ἡ πολιτικὴ τῶν ἀνακτοβουλιῶν ὀλίγην εἶχε γνῶσιν, ἢ τὸ πιθανώτερον οὐδὲν ἐγίνωσκεν. Ἐν τῷ νῷ τοῦ Σουλτάνου ἐκυκλοφόρουσαν τότε τὰ σχέδια, ἅτινα μετ' ὀλίγα ἔτη ἐξεδηλώθησαν κατὰ κράπον αἱματηρὸν, ἢ ἐξόντωςις δηλ. τῶν Γενιτσαρῶν καὶ ἡ πτώσις τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, τοῦ ὑποτελοῦς ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, τοῦ ὁποίου τὴν δύναμιν καὶ τὸ τολμηρὸν καὶ μεγαλεπίβουλον πνεῦμα ἐφοβεῖτο, καὶ ὅστις ἦτο λίαν ἰσχυρὸς ὥστε νὰ τὸν προσβάλλῃ ἀναφανδόν. Μυστικὸς σύμβουλος τοῦ Σουλτάνου εἰς ἀμφοτέρα τὰ σχέδια ἦτον ὁ Χασρέβ-πάσσας, εἰς τὸ ὁποῖον ἕνεκα τούτου εἶχεν ἐμπιστευθῆ πρὸ ὀλίγου τὸν στόλον. Ἦδη τὸν Ἰννουάριον εἶχεν ἐκδοθῆ μεγαλοπερεπῆς πρόσκλησις πρὸς τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν, περὶ ἧς ὁμως ἐτηρήθη ἄκρα μυστικότης, ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἧτις κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξαντλήσῃ τὰ χρήματα καὶ τοὺς πολεμικοὺς πόρους του καὶ νὰ φθείρῃ τὸν τακτικὸν τοῦ στρατοῦ, ὅστις μετὰ πολυετεῖς μόχθους καὶ θυσίας εἶχε καταρτισθῆ, ἢ ἐὰν ἐξήρχετο νικητῆς, νὰ διευκαλύνη διὰ τούτου τὴν εἰσαγωγὴν ὁμοίου τινος διοργανισμοῦ ἐν τῷ κράτει, ὅστις εἶχεν ἐπιφέρει τὴν ἐκθρόνισιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σελίμου. Ὁ Νετσιπ-εφένδης, ὁ ἐπιτετραμμένος τοῦ πασσᾶ παρὰ τῆ Πύλης, ἐστάλη μὲ τὴν πρόσκλησιν ταύτην καὶ μετὰ πλοῦσια τιμητικὰ δῶρα πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰβραήμην. Ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς ὑπεδέχθη πανηγυρικῶς τὸν καμιστῆν τῶν ἐντολῶν τοῦ Σουλτάνου μὲ ὅλα τὰ δεῖγματα τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν θέλπισιν τοῦ κυριάρχου του. Ἐδέχθη δὲ τὴν πρότασιν, ἧτις τὸν διευκόλυνε νὰ διαμορφώσῃ ἀνυπόπτως τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις του, καὶ ἀποβαλὼν ὁ ἴδιος τὴν ἀρχιστρατηγίαν, ἐδέχθη αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Ἰβραήμου, καὶ μεταβίβασεν αὐτῷ ἐπισήμως τὴν ὁποῖαν ἔλαβε πληρεξουσιότητα. Ὑπεσχέθη δὲ νὰ μετακομίσῃ ἐπὶ ἰδίων πλοίων 20,000 πεζικοῦ, ἐν οἷς 12,000 τακτικῶν στρατευμά-

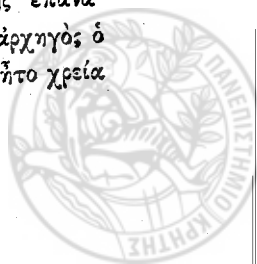
των και 2,000 ιππέων και να συντηρή την δύναμιν ταύτην
ιδίοις αναλώμασι. Πλούσιαι δὲ δωρεαί σιτηρῶν ὑπὲρ τῶν ἐν
Ἑλλάδι τουρκικῶν φρουρῶν ἐπηκολούθησαν τὴν εὐχάριστον
ταύτην διὰ τὸν Σουλτάνον ἀπάντησιν.

Συγχρόνως ἡ Πύλη ἀνέθεσεν εἰς τὸν Δερβίς-Μουσταφᾶν-
πασσᾶν τοῦ Βιδδινίου, ὅστις διωρίσθη σερασκιέρης τῆς Ρού-
μελης, τὸν κατὰ ξηρὰν πόλεμον, και διέταξε τοὺς πασσάδας
τοῦ Σκουτάρεως και τῆς Εὐβοίας νὰ συνεστρατεύσωσι μετ'
αὐτοῦ, ἵν' ἀπειλήσωσι τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἐν τῇ πρωτευού-
σῃ προσεκλήθησαν οἱ Γενιτσαῖροι νὰ ἐκστρατεύσωσι, και τινες
χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ τοῦ στόλου τοῦ Χοσ-
ρεῦ, ὅστις συνεκροτεῖτο μόνον ἐξ ἐνὸς τρικρότου, 6 φρεγατῶν
και 34 μικροτέρων πλοίων, και ἔπλευσε κατὰ πολλὰς μοίρας
τὸν Ἀπρίλιον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον και τὴν 1 Μαΐου εἰς τὸ
Ἀρχιπέλαγος. Ἡ εἰς τὰ ὕδατα τῶν Πατρῶν ἀπολειφθεῖσα
μοίρα τοῦ στόλου τοῦ καπουδᾶν-βέη ἀπῆλθε περὶ τὰ μέσα
Μαΐου εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἵνα τεθῆ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἰ-
βραῖμ-πασσᾶ, ὅστις ἐν τοῖς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καταλόγοις
τῶν προβιβασιμῶν και βεβιαώσεων τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων
ἀνεφέρετο ὡς διοικητῆς τῆς Ἀβυσσινίας και Πελοποννήσου.
Ἐν μέρει τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου ἦτον ἤδη περὶ τὸν χρόνον
τοῦτον παρὰ τὴν Ρόδον, και ἐν ἄλλο ἔμπροσθεν τῆς Κρήτης,
ἧτις ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἄνευ συνδρο-
μῆς ἔπεσε, μ' ὅλας τὰς ἐνεργείας τοῦ γενναίου Ὑδραίου Ἐμ-
μανουὴλ Τομπάζη, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀλληλεμάχουν τὰ κόμμα-
τα ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων. Ἡ ἀντίστασις
τῶν Κρητῶν, διαιρεθέντων ἔνεκα ἐσωτερικῶν ἐρίδων, κατεπνί-
γη εἰς τὸ αἶμα. Ἡ νῆσος κατεκτήθη χωρίον μετὰ χωρίον, και
ἐπὶ τέλους παρεδόθησαν και αὐτὰ τὰ Σρακιά, τὸ σπουδαιό-
τερον ἀμυντικὸν μέρος τῆς νήσου, οἱ δὲ Ἑλληνες ἐκτὸς τῶν
φρουρίων τῆς Κισσάμου και τοῦ Σελίνου οὐδὲν ἄλλο πλέον ἄσυ-
λον εἶχον παρὰ τὸ ὑψηλὸν και ἄξενον ὄρος, ὅπερ ὡς ἡ Μάνη ἐν

Πελοποννήσω περιεφρόνησε καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοὺς στρα-
τοὺς τῶν Τούρκων. Ἡ ἀπώλεια τῆς Κρήτης ἔπρεπε νὰ ἐξυ-
πνήσῃ τοὺς Ἑλληνας, ὡς ποτε τοὺς παλαιοὺς Ἀθηναίους ἡ
ἀπώλεια τῆς Μιτυλήνης, ἀλλ' ὅμως ὀλίγην ἐντύπωσιν τοῖς ἐ-
προξένησε. Μόνον πλοῖα τινὰ Ὑδραϊκὰ ἔσπευσαν ἐκεῖσε περὶ
τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀπριλίου. Ἐφθάσαν δὲ ἐγκαίρως, ἵνα σώσωσι
μετακομίσαντα ὀλίγους τινὰς φυγάδας καὶ τὸν ἀρμοστὴν Το-
μπάζην εἰς Πελοπόννησον. Ὁ Χουσεῖν-βέης ἐγκαθιδρύθη ὡς
τοποτηρητὴς τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ ἐν τῇ κατακτηθείσῃ Κρήτῃ,
ἀφώπλισε τὸν λαόν, παρεχώρησεν ἀμνηστείαν καὶ ἠλάττωσε
τοὺς φόρους.

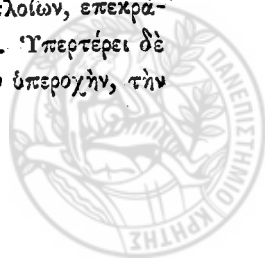
Εἶδαμεν ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1823 οὐδεμία κυ-
βέρνησις ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ὅτι ἐν Κρανιδίῳ, ἐν Ναυ-
πλίῳ καὶ Τριπόλει τὰ δύο κύρια κόμματα, εἰς τὰ ὁποῖα
συνετάχθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν φρονημάτων καὶ συ-
χνάκις διὰ τῶν χειρῶν των, προσεπάθουν νὰ σχηματίσωσι κυ-
βέρνησιν, καὶ ὅτι οἱ φιλέλληνες τῆς Εὐρώπης διενουοῦντο νὰ
ὑποστηρίξωσι τὴν κυβέρνησιν ταύτην, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο,
διὰ μεγάλων χρηματικῶν βοηθημάτων καὶ διὰ τῆς βαρύτητος
ὀνομάτων τινῶν καὶ ἀρετῶν. Ἀπειρον μόνον ὄμμα ἠδύνατο νὰ
ἐκπλαγῆ εἰς τὴν θεάν τῶν κομμάτων, διότι ταῦτα ἐγεννήθησαν
κατ' ἀνάγκην ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἠθικῶν στοιχείων παρὰ τοῖς
πρὸς ἐπανάστασιν ἐνωθεῖσι λαοῖς. Ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτῆς
ἀνεφύη ἀγών τις τῶν νέων καὶ εἰσαγομένων ἠθῶν καὶ πολι-
τευμάτων κατὰ τῶν ἐγχωρίων καὶ εἰθισμένων, ὅστις εὔρε-
λιαν εὐφλεκτον ὕλην εἰς τὰ ἀρχαιότερα στοιχεῖα τῆς διχο-
νοίας, τὰ παραχθέντα ἐκ τῆς φυλετικῆς διαφορᾶς, καὶ οὐδέ-
ποτε ἐξαλειφθέντα διὰ τῆς κοινῆς θρησκείας καὶ ὑποταγῆς.
Αἱ προσπάθειαι τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς πολιτικῆς
μηδαμινότητος ἔλαβον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπανα-
στάσεως δύο διευθύνσεις. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πρόβη ὡς ἀρχηγὸς ὁ
Μαυροκορδάτος, ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὁδοῦ κυρίως οὐδεμία ἦτο χρεῖα

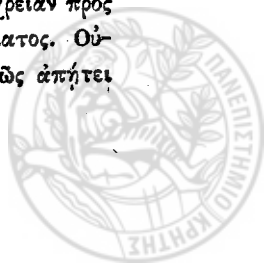
ἀρχηγού· ὅστις ἐπορεύετο αὐτὴν, τὴν ἐπορεύετο αὐτογνωμόνως καὶ ὅπως τὴν ἐνόει. Τὸ πρῶτον κόμμα ἦτο τὸ ξενικόν, ὅπερ ἤθελε διὰ νόμων καὶ κυβερνητικῶν τύπων εἰλημμένων ἐκ τῆς Εὐρώπης νὰ περιζώσῃ τὸ δέμα καὶ νὰ τὸ συκρατήσῃ. Ἡκο-
λούθει δὲ τὰς τάσεις τῆς διηρημένης κοινωνίας ἐν Εὐρώπῃ. Εἰ-
σῆγε δόγματα ἐκ Λονδίνου, Παρισίων, Γαδείρων, Τουρίνου καὶ
Νεαπόλεως, ἐκ τῆς ἀρκτώας καὶ μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ἐπρό-
βαλλε τὸν δέκατον ἔννατον αἰῶνα ὡς σημαίαν του, καὶ ἐπε-
δίωκε τὸ καλούμενον ἀντιπροσωπικὸν πολίτευμα. Τὸ ἕτερον
κόμμα ἦτο τὸ ἐγγώριον, ὅπερ ἠργάζετο πεπεισμένον ὅτι πᾶς
λαὸς, ὅστις θέλει πράγματι νὰ προδεύσῃ, οφείλει νὰ ἐκβλα-
στῆσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ἦτο δὲ τοῦτο τὸ κόμμα τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ
πολλῶν πρυχόντων, τὸ κόμμα τῶν πολεμιστῶν καὶ τοῦ λαοῦ.
Οὐδεμίαν ἄλλην χρῆσιν τῆς νίκης ἤξευρε κατὰ τὸ παρὸν νὰ
κάμνη, ἢ νὰ κατακλίναται ἐπὶ τῆς στρωμνῆς τῶν Τούρκων, καὶ
νὰ πράττῃ ὅ,τι καὶ οὗτοι. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἠνόει τὸν τρόπον
τοῦτον, καὶ δὲν ἠνόει τὸν ξενικόν.

Ἀμφότερα τὰ κόμματα συνεφώνουν ὡς πρὸς τὸ μῖσος κατὰ
τῶν Τούρκων καὶ τὸν πόθον τῆς ἀνεξαρτησίας. Συνεφώνουν
ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν πρὸς πᾶσαν ξένην ἀνάμιξιν ἀποστροφὴν,
ἥτις παρὰ μὲν τῷ ἐνὶ κόμμῳτι ὑπεκρύπτετο κατὰ τὴν χρεῖαν,
παρὰ δὲ τῷ ἐτέρῳ ἐξεδηλοῦτο ἀποτόμως. Ἀλλὰ τὸ αἷτιον
τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν διαμάχης ἦτον ὄχι μόνον ἡ μορφή τῆς
μελλούσης κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάληψις τῆς ἐξουσίας
καὶ τῶν χρημάτων, καὶ ἡ διαχείρησις αὐτῶν κατὰ τρόπον κάλ-
λιον ἀρέσκοντα εἰς ἑκάτερον αὐτῶν.

Τὸ κόμμα τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀνατρα-
φέντων Ἑλλήνων, εἰς τὸ ὁποῖον συνετάσσοντο οἱ νησιῶται ὡς
συνειθισμένοι εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης διὰ τῆς καθημερινῆς ἐπι-
μιξίας αὐτῶν μεθ' ὄλων τῶν παραλίων καὶ πλοίων, ἐπεκρά-
τησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1822. Ὑπερτέρει δὲ
τοῦ ἐτέρου κατὰ τὴν ἐνότητα, τὴν διανοητικὴν ὑπεροχὴν, τὴν

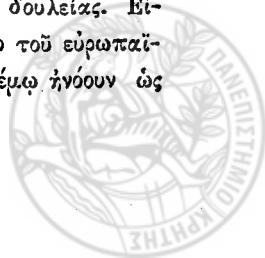

εὐρωπαϊκὴν ἐπίδειξιν καὶ διὰ τῶν ἐξ εὐρώπης προσερχομένων βοηθημάτων. Τοῦτο μόνον ἀπετείνεται πρὸς τὴν Εὐρώπην. Εἶχε πανταχοῦ ὀπαδοὺς καὶ φίλους, οἵτινες προσεπάθουν νὰ παριστῶσι τὰ πράγματα κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ κόμματος, καὶ νὰ καθιστῶσιν ὑποπτον πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ βλάψῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὠφελῆσῃ τοὺς Τούρκους. Εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ διεγείρῃ τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ Ταμέσεως μέχρι τοῦ Σηκουάνα, καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Νεῦα· ἀνέφλεγε πανταχοῦ διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ συγγραμμάτων τὰς εὐγενεστέρας καρδίας, καὶ ἤνοιγε τὰ κεκλεισμένα βαλάντια ἠσπάζετο ἀναφανδὸν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ὅπερ ἀπῆτει καὶ τὸ συμφέρον αὐτοῦ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ τοὺς χριστιανοὺς βασιλεῖς, ὡς ὁ ἀμαθὴς πολεμιστὴς ἐν ταῖς φάραξι τοῦ Παρνασσοῦ ἢ εἰς τὰς δασύδεις ὁδοὺς τοῦ Γερανίου· διὰ τοῦτο παρεδέχετο πᾶν ὅ,τι τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἐθεώρει ὡς πρόοδον. Ἐπεδίωκεν εἴτε ἀληθῶς εἴτε κατὰ προσποίησην τὴν ἰσότητά τῶν δικαιομάτων, τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, τὸ γραπτὸν σύνταγμα, τὰς δημοτελεῖς ἐκλογὰς, τὴν διηνεκὴ ἀλλαγὴν ἐν τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς ἀρχαῖς, τὴν δημοσιότητα ἐν τῇ διοικήσει, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, τὰ λαγκαστεριανὰ σχολεῖα, καὶ καθόλου εἰπεῖν πᾶν ὅ,τι οἱ νεωτερισταὶ ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως προσεπάθουν νὰ ὑποκαταστήσωσιν εἰς τὴν παλαιὰν τάξιν τῶν πραγμάτων παρὰ τοῖς βαρυνθεῖσι τὴν εὐημερίαν αὐτῶν λαοῖς. ἤθελε νὰ μεταφυτεύσῃ πάντα ταῦτα ἀνευτινὸς προπαρασκευῆς ἐν τῇ χώρᾳ, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας εἶχεν ὑποπέσει εἰς βαρβαρότητα, τὴν ὁποίαν αὐτὸ παρίστα ὡς ἀποτροπαιοτάτην. Ἡ τάσις αὕτη, καθ' ὅσον ἐζήτησε νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, ἐπέτυχεν ὀλοσχερῶς τοῦ σκοποῦ αὐτῆς καὶ ἐχορήγησεν εἰς τὸ κόμμα τοῦτο τὰ μέσα, ὧν εἶχεν χρεῖαν πρὸς διεκδίκησιν τῆς ἐξουσίας ἐναντίον τοῦ ἐτέρου κόμματος. Οὐδὲν δὲ ἐζημιώθη ἐκ τοῦ ὅτι διαρρήδην καὶ συνεχῶς ἀπῆτει

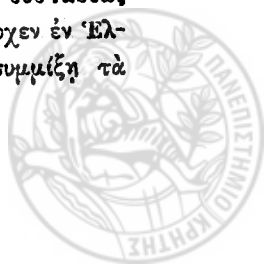
βασιλέα καὶ μάλιστα ξένον βασιλέα, διὼτι ἐξέφραζε τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἀνάγκην, ἐκολάκευε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ καὶ ἐμμένον εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς.

Τὸ ἐγγώριον καὶ κυρίως δημοτικὸν κόμμα περιεῖχεν ἐν ἑαυτῷ τοὺς πλείστους ἐξ ἐκείνων, ὅσοι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων εἶχον σημασίαν τινὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν τοῖς ὄπλοις καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, τοὺς παλαιοὺς προὔχοντας τῆς χώρας, τοὺς προεστώτας καὶ Κοτσᾶ-βασίδας, τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς καπιτάνους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἐσχάτως τοσοῦτον εἶχεν αὐξήσει, ὥστε μόνον ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ὑπὲρ τοὺς 70 καὶ πλέον τῶν 200 χιλιάρων, ἐξ ὧν οἱ πλείστοι μόλις εἶχον πράγματι 50, 20 καὶ 10 ἄνδρας. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἀγνοοῦντες τὰ δόγματα τῶν ξένων, περιφρονοῦντες τοὺς τύπους τῆς νέας σχολῆς ἐδυσχέρηνον μεγάλως, ὅταν ὤφειλον νὰ ὑποτάσσωνται εἰς νόμους καὶ εἰς ἀνθρώπους, ἐλθόντας ἀμφοτέρους ἐξωθεν, τοὺς ὁποίους οὔτε κατελάμβανον, οὔτ' ἐσέβοντο, οὔτ' ἐφοβοῦντο. Ἐκδιωχθέντων ἅπαξ τῶν Τούρκων ἐκ τῆς χώρας, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς φυσικοὺς κληρονόμους αὐτῶν, καὶ ἤθελον νὰ ζῶσιν ὡς οὔτοι, νὰ διαπρέπωσι κατὰ τὰ ὄπλα καὶ ἐνδύματα, νὰ φέρωνται ὡς δεσπότες, εἰς οὐδένα νὰ πληρόνωσι καὶ παρὰ πάντων νὰ λαμβάνωσι, νὰ παρακᾶθηνται εὐθυμοὶ καὶ ὁμιλιτικοὶ παρὰ τῷ λαῷ, νὰ συμμετέχωσι τῶν εὐθυμιῶν, συνηθειῶν, προλήψεων καὶ πεποιθήσεών του, νὰ ἐννοῶσιν αὐτὸν καὶ νὰ ἐννοῶνται παρ' αὐτοῦ. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἦσαν αὐτόχθονες καὶ τῆς αὐτῆς ζύμης τοῦ λαοῦ, ὅλαι τῶν αἰδῆαι ἦσαν ἑλληνικαὶ καὶ οὐδεμία κοσμοπολιτικῆ. Ὀλίγον ἐξάλιζοντο περὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν ἐν Εὐρώπῃ νεωτεριστῶν, περὶ γραπτῶν πολιτευμάτων, λαγκαστεριανῶν σχολείων, συνελύσεων τοῦ λαοῦ καὶ πάντα λήρον νέου εἶδους δουλείας. Εἶχαν τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μόνον τὴν ἀρχηγίαν ἐν πολέμῳ ἠνόουν ὡς

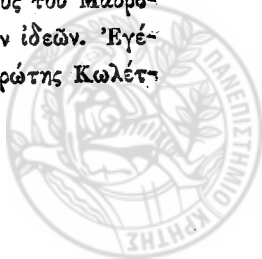
ἀναγκαῖον κέντρον, ἀλλὰ καὶ ταύτην οὐχὶ ἐν τῇ τελείᾳ ἐξουσία, ἦν κατὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς κανονισμοὺς ἔχει πᾶς δεκαεὺς ἐπὶ τοῦ στρατιώτου. Ἐχωρίζον μόνον τὴν ὀλιγαρχικὴν ἔνωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἠδύνατο τῷ ὄντι νὰ εἴπῃ ὅ,τι ὁ μαρκέσιος Πύζας λέγει ὡς ὄνειρον, ὅτι ἦτο μεταξύ χιλίων βασιλέων εἷς καὶ αὐτὸς βασιλεὺς.

Τὸ κόμμα τοῦτο, συγκροτούμενον ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες κατ' ἰδίαν ἐξεταζόμενοι ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ πολὺ ἰσχυρότεροι καὶ σεβαστότεροι τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν, ἦτον ὡς σῶμα ἀσθενές· ἔζη ἀμερίμως, οὐδὲν κέντρον ἐπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἐδύνατο νὰ εὔρῃ. Οἱ ἐνούμενοι σήμερον ἀρχηγοὶ πρὸς κοινὴν τινα ἐπιχείρησιν ἐχωρίζοντο πάλιν τὴν αὔριον. Τὰ προσωπικὰ συμφέροντα, ἡ ἀμοιβαία ἀντιζηλία καὶ δυσπιστία, τὰ οἰκογενειακὰ μίση καθίστων ἀδύνατον πᾶσαν μακροτέραν σύμπνοιαν. Ἡ ἀπήθεια κατίντα μέχρι τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου τοῦ σώματος, ὅστις σήμερον μὲν ὑπηρετεῖ τοῦτον, αὔριον δὲ τὸν ἄλλον ὀπλαρχηγόν. Αὐτοῦ ἡ ἀληθὴς προσωπικὴ ἐλευθερία, ὡς ἀρχὴ πανταχοῦ ἐφαρμοζομένη, ὡς ψυχὴ τῶν ἰδῶν καὶ ἠθῶν αὐτοῦ τὰ ἠρωϊκὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προθυμίας, φιλίας, πίστεως, τὰ ὁποῖα ἄδομεν ἐν τοῖς ἄσμασιν ἡμῶν, καὶ κατὰ τὰ ὁποῖα ἡμεῖς οὐδὲ κἂν μίαν ἡμέραν ἐνοοῦμεν νὰ ζήσωμεν αὐτοῦ ἢ εὐδαίμων πεποιθήσεις καὶ ἀμεριμνία διὰ τὴν αὔριον αὐτοῦ αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι τῆς νέας Ἑλλάδος· αὐτοῦ καὶ ἡ σπατάλη τῶν δυνάμεων καὶ πόρων, ἡ ἀσχεδιάστος ἐνέργεια καὶ ἀδυναμία ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Τὸ ἄθροισμα τοῦτο τῶν ὀλιγαρχικῶν μονάδων, ἐσφραγμένως μόνον δυνάμενον νὰ ὀνομασθῇ κόμμα, διότι τοῦτο προϋποθέτει ἤδη ὄργανισμὸν τινα, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην ὡς ἐκ τῶν ὑφισταμένων σχέσεων νὰ ἐλαττοῦται τοῦ ἄλλου, ὅπερ πράγματι ἦτο κόμμα, καθ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ τοῦ σχηματισμοῦ του εἰς ἓν ὅλον καὶ περὶ τῆς συστάσεως κυβερνήσεως καὶ διοικήσεως. Μόνον εἰς ἀνὴρ ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι, ὅστις ἠδύνατο ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ νὰ συμμίξῃ τὰ

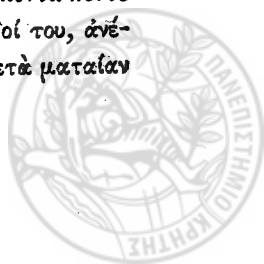
ἀρχαία στοιχεῖα μετὰ τῶν νέων, καὶ νὰ προλάβῃ τὴν ἀναγκαίαν σύγκρουσιν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτον ὁ Κωλέττης. Συνεδρίαζεν ἐν τῷ βουλευτικῷ καὶ ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ. Ἔτεινε τὴν χεῖρα ἐκείθεν μὲν πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, ἐντεῦθεν δὲ πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς. Ἄλλ' ἡ διάστασις ἦτον ἐτι λίαν πολύκλαδος, ἡ ἔρις τῶν συμφερόντων λίαν ἰσχυρὰ, ἡ ἀνάμιξις τῶν εὐρωπαϊκῶν μικροφιλοτιμιῶν λίαν δραστικὴ, ὥστε νὰ κατορθώσῃ τὴν συνδιαλλαγὴν ταύτην, ἢ τοῦλάχιστον νὰ συγκρατήσῃ τὰ τεμάχια ἐξ ὧν συνίστατο ὁ λαός. Ἐπειδὴ δὲ οἱ προὔχοντες καὶ ἰδίως οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐκινουῦντο μᾶλλον ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἰδιοτελείας ἢ ὑπὸ φιλοπατρίας, ἤρχισαν ταχέως ν' ἀποτινάσσωσι τὰς ἀλύσεις τῶν θεσμῶν, δι' ὧν ὁ μὲν Μαυροκορδάτος μετ' ἀρχικῆς, ὁ δὲ Κωλέττης μετὰ κολακευτικῆς χειρὸς ἐζήτουν νὰ τοὺς δέσωσι, καὶ ὅτε ἤργισεν ἤδη νὰ ῥέῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ εὐρωπαϊκὸς καὶ μάλιστα ὁ ἀγγλικὸς χρυσός, ἦλθαν τότε εἰς ἐνόπλους διαμάχας πρὸς ἀλλήλους ἕνεκα τῆς διανομῆς τῆς λείας ταύτης.

Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν στοιχείων παρήχθη ἡ κατάστασις, εἰς ἣν εὐρέθη ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1824. Τὸ εἰς Κρανίδιον καταφυγὸν μέρος τῆς Γερουσίας, ἀνήκον κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ κόμμα τῶν νήσων καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀπέβριψε τὰς ἀπατηλὰς περὶ συμφιλίωσης προτάσεις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὅπερ κατὰ τὰς δεινὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου συνεκροτήθη ἐξ ἀνδρῶν τοῦ ἀντιθέτου κόμματος. Ἐπαυσε τὸν Μεταξᾶν, εἰσήγαγεν εἰς ἀνάκρισιν τὸν Πέτρον Μαυρομιχάλην καὶ Σωτήριον Χαραλάμπην, καὶ ἐβίασε διὰ κληρονομίας τὸν Κολοκοτρώνην νὰ παραιτηθῇ. Ἀντὶ δὲ τούτου διώρισε πρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ τὸν Ὑδραῖον Γεώργιον Κουντουριώτην, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὡς συνέδρον τὸν Σπετσιώτην Παναγιώτην Βόττασπην, ἀνδρας ἀμφοτέρους ἰσχυροὺς καὶ ὀπαδοὺς τοῦ Μαυροκορδάτου, μὴ φέροντας ὅμως τὴν κληῖδα ξενικῶν ἰδεῶν. Ἐγένοντο προσέτι μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ ὁ Ἡπειρώτης Κωλέτ-

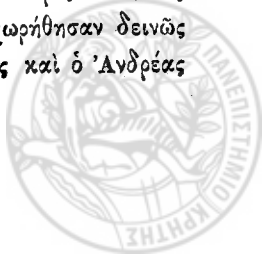
της, ὁ Λάκων Σπηλιωτάκης καὶ ὁ Ἀχαιοὺς Α. Λόντος διὰ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ αὐτῶ συγκεκροτημένη κυβέρνησις εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰς νήσους καὶ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, τὴν Ἀχαΐαν καὶ ἐν μέρος τῆς Ἀρκαδίας διὰ τοῦ Λόντου καὶ Ζαΐμη καὶ τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ Νοταρᾶ. Ἡ Ἥλις καὶ ἡ ἀρκτώα Ἑλλάς ἀνφεταλαντεύοντο, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις εἶχε διὰ τοῦ Κωλέττου τὴν ὑπεροχὴν τῶν ὄπλων, διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου τὴν ἐλπίδα τοῦ ἀγγλικοῦ χρυσοῦ καὶ τὴν ὑπόληψιν τῆς ἰκανότητος. Οἱ ἀντίπαλοι κατέχοντες τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Ἀκροκόρινθον, τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ ὄρη τῆς Μάνης ἠλαττοῦντο ὡς ἔχοντες ἄνδρας, οἵτινες ἀντέπραπτον εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὅλου. Κατηγοροῦντο δὲ προσέτι ὅτι ἐνήργουν θορυβωδῶς, καὶ ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ὄργανα ξένης πολιτικῆς, ἧτις δὲν ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ὀλίγον μὲν ἐπενήργησεν ἐπὶ τῶν αὐτοχθόνων πολὺ δὲ ἐπὶ τῶν ξένων. Αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀνῆκον καὶ εἰς τὰ δύο ἔθνη, ἢ ἐκλινον πρὸς αὐτὰ, οἵτινες μετὰ τρία ἔτη ἤθελον ὡς καὶ ἡ Ῥωσσία νὰ καθιερώσωσι διὰ συνθήκης τὴν ἡμιανεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἔπνεον μένεα κατὰ τῶν γερόντων Πετρόβου καὶ Κολοκοτρώνου, τοὺς ὁποίους ἐπώνομαζον σημαϊοφόρους τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ κυβέρνησις ἠσθάνθη ὅτι ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρὰ ἵνα ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν προγεγραμμένων. Ἀπήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἀνάκρισιν κατὰ τῶν ἀρχηγῶν των. Δώδεκα κατηγορίαι προσήπτοντο αὐτοῖς, ἐν οἷς καὶ ἡ σπατάλη καὶ ὁ σφετερισμὸς τῶν δημοσίων χρημάτων, ἡ πώλησις τῶν ἐν Ναυπλίῳ κυριευθέντων τηλεβόλων καὶ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ ἡ ἔνοπλος ἐπίθεσις κατὰ τοῦ νομοθετικοῦ σώματος. Ὁ Κολοκοτρώνης ὑπερασπίσθη ἑαυτὸν ἐν τινι σφοδρᾷ ἀπολογητικῇ ἐπιστολῇ, συνήθροισεν ἐν Τριπόλει τριάκοντα πέντε μέλη τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, ἅτινα ἦσαν ὄπαδοί του, ἀνέδειξε δὲ αὐτῶν πρόεδρον τὸν Ὑψηλάντην, ὅστις μετὰ ματαίαν

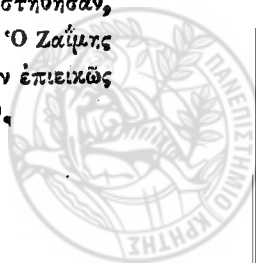
ἀπόπειραν νὰ κατορθώσῃ τὴν συνδιαλλαγὴν εἶχε πρῆσθῃ εἰς Κρανίδιον, καὶ ἀντέταξε κυβέρνησιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Συγχρόνως συνήθροισεν ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ Ἡλιδί τὰ στίφη του, ἐνίσχυσε τὴν Κόρινθον, καὶ κατέσχε διὰ τοῦ υἱοῦ του τὸ Ναύπλιον, τὸ πρῶτον φρούριον τῆς χώρας. Οἱ Μανιάται κατέβησαν εἰς τὴν Μεσσηνίαν, καὶ προσεπάθησαν νὰ ἐλκύσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν Κορώνην, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἡ δὲ κυβέρνησις τοῦ Κρανιδίου ἐδημοσίευσεν διὰ τῶν προϋχόντων τῶν τριῶν νήσων Ὑδρας Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν διακήρυξιν, λέγουσαν σὺν τοῖς ἄλλοις· «Ἀναγκαζόμεθα ἐπὶ τέλος νὰ λύσωμεν τὴν σιωπὴν. Ἐνῶ ἡμεῖς ἐπὶ τρία ἔτη ἐθυσιάσαμεν τὴν περιουσίαν, τὰ πλοῖα καὶ τὸ αἷμα ἡμῶν, ἵν' ἀντισταθῶμεν κατὰ τῆς φοβεραῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων βαρβάρων, συμμορία ληστῶν ἔφερον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς χώρας ἀταξίαν, διαίρεσιν καὶ ἀνατροπὴν καὶ ἔρριψεν τὴν δυστυχῆ Ἑλλάδα εἰς μεγίστην συμφορὰν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἰδιοτελῶν σκοπῶν τῆς, κατεσπατάλευσεν ἀθαιρέτως καὶ ἀσυνειδήτως τὰ δημόσια χρήματα, ἀπεθάρρυνεν ὅλους τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας καὶ ἐξεμύζησε μέχρι μυελοῦ τὸν λαόν, ὥστε οὗτος δυσκόλως θὰ δυνηθῇ νὰ χορηγήσῃ τὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν οὐχ ἦττον ἐπικινδύνων ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν του.» Ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐκθέσει τῆς ἀξιοποινοῦ διαγωγῆς τῶν προγεγραμμένων τούτων κυβερνητῶν ἀπεδίδετο αὐτοῖς, ὅτι ἐλεηλάτησαν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἐπρόδωκον τὴν δυτικὴν, καὶ οὐδὲν ἔπραξαν ὑπὲρ τοῦ Μεσολογγίου, ὥστε μόνον ἡ ἀνικανότης τῶν πολεμίων καὶ ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος εἶχον σώσει τὸ προπύργιον τοῦτου τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ κυβέρνησις προσέφερε τὰ χρήματά της, ἵνα στρατολογήσῃ Ῥουμελιώτας καὶ Βουλγάρους πολεμιστάς. Τὸν Μάρτιον οἱ ὀπαδοὶ τῶν προγεγραμμένων, οἵτινες διέφερον πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὰς γνώμας καὶ τὰς ἐνεργείας, ἐστενοχωρήθησαν δεινῶς πανταχοῦ. Ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνου Πάνος καὶ ὁ Ἀνδρέας

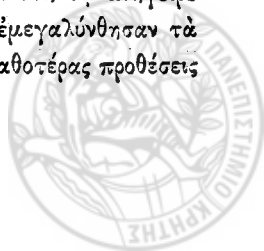

Μεταξᾶς ἐκλείσθησαν μετ'ὀλίγον ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τῶν Ἵδραίων καὶ Σπετσιωτῶν. Ἡ κυβέρνησις εἶχε μεταβῆ ἐπὶ πλοίων τοῦ Μιαούλη εἰς τοὺς Μύλους, εἶχε καταλάβει τὸ Ἄργος καὶ ἐγκαταστῆ πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Ναυπλίου. Ὁ Ἀκροκόρινθος ἔπεσε τὴν 2 Ἀπριλίου εἰς χεῖράς της διὰ δωροδοκίας. Οἱ Βούλγαροι τοῦ Χατζῆ-Χρήστου καὶ οἱ Πελοποννήσιοι τοῦ Ζαΐμη, Νοταρᾶ καὶ Λόντου ἔφθασαν πρὸ τῆς Τριπόλεως καὶ συνεπλάκυσαν ἐκεῖ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, ὅστις, κακῶς βοηθηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βέη τῆς Μάνης καὶ ὑπὸ τοῦ Χαραλάμπους ἐξ Ἀρκადίας, ἠναγκάσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν. Μετὰ ταῦτα ἡ Γερουσία ἀπῆλθεν εἰς Ἄργος, ἐνῶ ἡ κυβέρνησις ἔμενεν ἀκόμη ἐπὶ τῶν πλοίων. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐκδιωχθεὶς ἀλλὰ μὴ ἐξαντλήσας εἰσέτι τὰς δυνάμεις του συνήθροισε πάλιν περὶ τὴν Καρύταιναν σώματά τινα, κατέβη τὸν Μάϊον εἰς αὐτὴν τὴν Τρίπολιν, καὶ ἔστειλε τὸν υἱὸν του Ἰωάννην, τὸν ἀνεψιὸν του Νικήταν καὶ τὸν γαμβρὸν του Κολιόπουλον διὰ τῶν ὁρέων εἰς Ἄργος καὶ Ναύπλιον. Ἐκεῖ ἀντετάχθησαν αὐτοῖς ὁ Χατζῆ-Χρήστος καὶ Μακρυγιάννης. Συνήφθησαν δὲ διάφοροι συμπλοκαὶ, καθ' ἃς αἱ δυνάμεις τῆς κυβερνήσεως ἐνίκησαν πανταχοῦ. Νῦν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ζαΐμη καὶ Λόντου, ἔλαβε χρηματικὰς ἀποζημιώσεις καὶ παρέδωκε τὸ Ναύπλιον. Τὸ ἐν τῷ λιμένι φρούριον Βουρζι εἶχεν ἤδη τὴν 5 Ἰουνίου περιέλθει εἰς τὴν κυβέρνησιν διὰ προδοσίας. Τὴν 19 κατέλαβεν αὐτὴ καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν. Ἐπρεπε δὲ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὴν μόνον Πελοποννήσιοι φρουροί. Ἀνεγνωρίσθησαν αἱ περὶ μισθῶν ἀπαιτήσεις τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνου. Ἡ κυβέρνησις διώρισε φρούραρχον τὸν Σουλιώτην Φωτομάραν, καὶ περιεποιήθη πρὸ πάντων τοὺς ὀπλαρχηγούς της Στερεᾶς. Ἐνεκα τούτου πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς Πελοποννησίων δυσηρεστήθησαν, καὶ μόλις ἔπαυσε ἡ μία ἔρις, καὶ ἤρχισεν ἡδὴ ἄλλη. Ὁ Ζαΐμη καὶ ὁ Λόντος, κατηγορηθέντες ὅτι προσηνέχθησαν λίαν ἐπιεικῶς

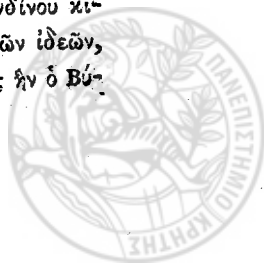
πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὠργίσθησαν καὶ ἀνεχώρησαν ἐκ Ναυπλίου. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις μαθοῦσα ὅτι ἔφθασαν ἐκ Λονδίνου εἰς Ζάκυνθον χρήματα, ὀλίγον ἐφρόντισε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἀπαιτητικούς φίλους της.

Ὁ ἐν Λονδίῳ φιλελληνικὸς σύλλογος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔτους τούτου ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα, ἵνα σχηματίσῃ ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν γερμανικῶν συλλόγων σῶμά τι ἀντιστάσεως δι' εὐρωπαϊκῶν πόρων εἰς ὅποιονδήποτε μέρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τῆς εὐρέσεως δανείου νὰ ἐξασφαλίσῃ τοῖς Ἕλλησι τὴν ἐξακλουθήσειν τοῦ ἀγῶνος. Τοῦ Μαυροκορδάτου τὸ ὄνομα ἠκούετο ἐν Εὐρώπῃ, ὅθεν οἱ ἐπιτετραμμένοι τοῦ συλλόγου ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ αὐτόσε ἐπέμποντο τὰ βοηθήματα. Ὁ λόρδος Βύρων, ὅστις διέτριβεν ἔτι ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ εἶχεν ἐγγυηθῆ διὰ 30,000 ταλλήρων πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου, ἔφθασε τὴν 5 Ἰαννουαρίου εἰς Μεσολόγγιον, καὶ ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἐμίσθωσεν ἀμέσως 600 Σουλιώτας, συνεκέντρωσε τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἄλλους φιλέλληνας, ἐσχημάτισε πυροβολικὸν σῶμα, καὶ τῇ βοήθειᾳ ἱκανοῦ τινος τεχνίτου, τοῦ ἀγγλοῦ Πάρρη, ἐσύστησεν ὄπλοστάσιον καὶ ἐργοστάσια. Διὰ τῶν χρημάτων αὐτοῦ κατωρθώθη, ὥστε ἤδη περὶ τὰ τέλη Ἰαννουαρίου οἱ ρουμελιῶται ὄπλαρχηγοὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἄρτης, ἐσχημάτισαν φραγμὸν κατὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ συναθροισζομένων τουρκικῶν στρατευμάτων, καὶ ἐπέβαλον σεβασμὸν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ κόμματα, ὅστις ἠύξησε τὴν ἰσχὺν τῆς κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ὁ Μαυροκορδάτος. Ὁ λόρδος παρεσκεύασεν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ναυπάκτου, καὶ ἠθέλησε νὰ γείνη ἀρχηγὸς τῶν πρὸς τοῦτο ὀρισμένων στρατευμάτων. Διὰ τῶν χρημάτων του ἐφωδιάσθη τὸ Βασιλάδιον, ὃ προμαχὸν οὗτος τοῦ Μεσολογγίου, καὶ αὐτὴ ἡ πόλις, ἥτις διὰ τῆς ἀντιστάσεώς της μετὰ δύο ἔτη τῷ ἀνήγειρε μνημεῖον ἐνδοξότατον. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐμεγαλύνθησαν τὰ ἐμπόδια, ἅτινα παρενεβάλλοντο εἰς τὰς ἀγαθοτέρας προθέσεις

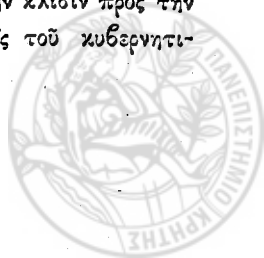

καὶ προσπαθείας του. Αἱ μεγάλαι χρηματικαὶ θυσίαι του ἐγένων μόνον νέας ἀπαιτήσεις. Περικυκλούμενος ὑπὸ στίφους ἀπατρίδων πολεμιστῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ, ἐξαπατῶμενος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ νέων πάντοτε ὑποσχέσεων, παρεννοούμενος καὶ βασανιζόμενος ὑπὸ τῶν φιλελλήνων, διῆγε τὸν βίον ἐν ἀπειλαῖς καὶ ἀπαιτήσεσι καὶ οὐδεμίαν εὐγνωμοσύνην ἔβλεπεν. Ὀλίγου χρόνου εἶχεν ἀνάγκην, ἵνα ἐξυπνήσῃ ἐκ τῶν εὐγενῶν ὄνειροπολημάτων, ἅτινα τὸν εἶχον φέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἅτινα ὑπῆρξαν ἡ ἐσχάτη του πλάνη. Στηριχθεὶς εἰς ὑποσχέσεις ἢ εἰς τὴν βαρῦτητα τοῦ ὀνόματός του εἶχεν ἔλθει μετὰ θάρρους φέρων τὰ μέσα του. Ἀλλὰ ταῦτα, ὅσον σημαντικὰ καὶ ἂν ἦσαν, ὀλίγον ἐθεράπευσαν τὰς ἀνάγκας χώρας ὀλοκλήρου, περιπεπλεγμένης εἰς δεινὸν πόλεμον. Ἐπὶ τοῦ τόπου οὐδόπως εὔρε πόρους, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον δὲν ἔλαβε τοιούτους. Χιλιάκις εἰς τὸν βίον του θὰ εἶχε λάβει τὴν πείραν, ὅτι οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων μόνον ἐκ συμφέροντος καὶ ματαιότητος πράττουσι τι, ὀλίγοι δὲ χάριν μιᾶς ιδέας· ἀλλ' ἡ εὐγενὴς καρδιά δυσκόλως πιστεύει τοῦτο. Ἦδη τὸν Φεβρουάριον ἡ ψυχὴ του εἶχε βαρέως ἀποκάμει. Οὐδένα εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ἐννοοῦντα αὐτόν. Οἱ Ἕλληνες τὸν ἐθεώρουν σχεδὸν μόνον ὡς βαλάντιον. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ φιλέλληνες, καὶ μάλιστα οἱ συμπατριῶταί του ὡς τοιοῦτον καὶ ὡς ὄχληρὸν ἐμπόδιον. Οἱ πλείστοι αὐτῶν ἐνησχολοῦντο μόνον εἰς ἐρίδας περὶ πρωτείων καὶ εἰς στρατιωτικὰ γυμνάσια, καὶ ἔβλαπτον τοὺς Ἕλληνας καθ' ἑκάστην διὰ τῶν ἀλαζονικῶν προνομίων των. Ἐνόησεν, ἴσως κατὰ πρώτην φρονίαν, τί ἀξίζουσιν οἱ πρακτικοὶ ἄνδρες εἰς τὴν διεξαγωγὴν πάσης ὑποθέσεως, ἄνδρες, οἵτινες δὲν θεωροῦν τὰ φλυαρήματα ὡς ἔργα.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη πηγὴ δυσθυμίας ὑπῆρχε δι' αὐτόν, καὶ αὕτη ἦτον ἡ ἀφθονωτέρα πασῶν. Ὁ σύλλογος τοῦ Λονδίνου κινούμενος ἐκ ματαιότητος, ἀνοησίας καὶ ρίζοσπαστικῶν ιδεῶν, εἶχεν ἐν τῷ νῷ ὅλως ἀλλοίαν πορείαν, παρ' ἐκείνην εἰς ἣν ὁ Βύ-

ρων ἦτο κατάλληλος. Μετ' ὀλίγον ἀπεδείχθη ὅτι ἐκ τῶν δύο ἐπιτρόπων αὐτὸς μόνον διὰ τῆς βαρύτητος τοῦ ὀνόματός του ἐπεβλήθη, ἐνῶ ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ἦτον ὁ ἀγαπητός. Οὗτος στερούμενος ὀρθῆς κρίσεως, καὶ δεσποτικὸς ὢν δημοκράτης, ἐνόμισεν ὅτι ἦτο κεκλημένος νὰ γείνη ὁ ἰδρυτὴς τῆς νέας ἑλληνικῆς δημοκρατίας. Ἦλθε δὲ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ κώδικας τῆς Ἑλβετίας καὶ Ἀμερικῆς, τυπογραφικὰ πισστήρια καὶ διδασκαλικὰς μεθόδους, καὶ ἐφαντάσθη νῆ καθοδηγήσῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου οὐδεὶς ἤξευρε ν' ἀναγινώσκῃ δι' ἐφημερίδων, ἐν αἷς ἐνεφανίσθη ὡς ἔνοπλος καὶ πάντοτε πρόθυμος πολέμιος τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, διὰ λαγκαστεριανῶν σχολείων καὶ ἰερῶν γραφῶν, εἰς τὸν ὄρον, ὃν ὁ Βένθαιμ καὶ αὐτὸς ἐπεθύμουν. Ἀντὶ νὰ πολεμῇ ἢ νὰ χορηγῇ τὰ πρὸς πόλεμον μέσα, ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε ν' ἀναθρέψῃ, φωτίσῃ, ὀργανίσῃ καὶ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἐνόμισεν ὅτι οὐδεὶς ἐγνώριζε κάλλιον αὐτοῦ τὴν χώραν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ χρήματα κατήντησαν εἰς τὰς χεῖράς του σπόρος τῆς διχονοίας. Ἡ ἐνέργειά του περιστρέφετο εἰς τὴν σύστασιν ταχυδρομείων εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν εἶχεν ἀνάψει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, σχολείων, εἰς τὰ ὅποια οὐδεὶς ἐφοίτα, ἐφημερίδων, τὰς ὁποίας ἀμέσως κατεχρήσατο τὸ κομματικὸν πνεῦμα, καὶ πρὸς τούτους εἰς προφορικὰς διδασχάς, δι' ὧν ὕβριζε καὶ κατηρᾶτο ὅλους τοὺς βασιλεῖς. Τοιοῦτος ἦτον ὁ ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον ὁ σύλλογος τοῦ Λονδίνου ἔπεμψε πρὸς τὸν λόρδον ὡς συνεργάτην. Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ὅτ' ἐμὲν ἀντιπολιτεύετο τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ τὸν Μαυροκορδάτον, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὡς ἀπολυτόφρονας, ὅτ' ἐδὲ καὶ αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν. Πιχρασειρόμενος καὶ ἐμπαιζόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπροξένησε πολλὰ κακὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μόνον τούτο τὸ καλόν, ὅτι διὰ τῆς ἀφροσύνης καὶ τυφλώσεώς του ἐμετρίασε τὴν κλίσιν πρὸς τὴν ἀναρχίαν, τοῦλάχιστον παρὰ τοῖς ἀρχηγοῖς τοῦ κυβερνητικοῦ κόμματος.

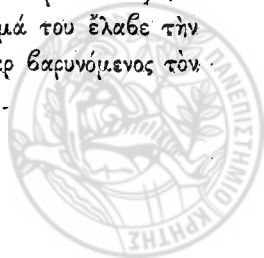
Περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου ἀπῆλθεν ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ εἰς Ἀθήνας. Νῦν δὲ ὑπῆρχον δύο κέντρα τῆς ἐνεργείας τοῦ Συλλόγου, καὶ ἐγεννήθη ἔρις μεταξύ τῶν δύο ἕνεκα τῶν ἐξ Ἀγγλίας ἀποστελλομένων χρημάτων καὶ βοηθημάτων. Ἐν Ἀθήναις ἦρχεν ὁ Ὀδυσσεὺς, ἀνατραφεὶς καὶ εὐνοούμενος ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ τολμηρὸς καὶ πανοῦργος οὗτος ὀπλαρχηγὸς ταχέως κατενόησε τὰς ἀδυναμίας τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπ, καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τὸν μεταχειρισθῆ πρὸς τοὺς σκοποὺς του, τῷ ἐσυγχώρησε τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ σχολεῖά του, καὶ προθύμως τῷ ἐλάλει κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν διδασκῶν του. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο ὁ ἐγκωμιαζόμενος ἀνὴρ, ὁ ἦρωα τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, ὁ ἀρχηγὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὁ μὲν σύλλογος ὤφειλε κατὰ τὸ παρὸν νὰ ἐμπιστεύεται τὰ βοηθήματα, ἡ δὲ Ἑλλάς εἰς τὸ μέλλον τὴν τύχην της. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς χωρὶς κυρίως νὰ συμπράττῃ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, τὸν ὁποῖον μᾶλλον εὐχαρίστως ἔβλεπεν ἐξαντλούμενον, ἀντεπολιτεύετο τὴν κυβέρνησιν καὶ πρὸ πάντων τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν ὁποῖον ἐκ παντὸς τρόπου προσεπάθει νὰ ρίψῃ. Ἐζήτησε νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν λόρδον Βύρωνα διὰ τοῦ Στάνωπ, ὡς εἶχεν ἀποπειραθῆ τοῦτο καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ἀφοῦ ἡ ἐπιβρόχῃ τοῦ συνταγματάρχου δὲν ἐξήρκεσεν εἰς τοῦτο, ἐζήτηι ὅτε μὲν ταῦτα, ὅτε δὲ ἐκεῖνα τὰ βοηθήματα ὀπλων, ἀνδρῶν καὶ χρημάτων, ἵνα συντρέψῃ τὸν φιλελληνικὸν πυρῆνα ἐν Μεσολογγίῳ. Τέλος κατὰ τὸν Μάρτιον ἀπεφάσισε νὰ προτείνῃ συνέλευσιν τῶν ὀπλαρχηγῶν, προστάτων καὶ πληρεξουσίων ἐν Ἀμφίση, εἰς τὴν ὁποίαν προσεκάλεσε τὸν τε Μαυροκορδάτον καὶ τὸν λόρδον Βύρωνα. Ἐπρεπε δ' ἐκεῖ νὰ συζητηθῆ ἡ προσεχὴς ἐκστρατεία. Ὁ Στάνωπ συνηγόρησεν ἐμπαθῶς ὑπὲρ τῆς προτάσεως ταύτης, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Βύρων ἐπροσποιήθησαν ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ὑπάγωσιν. Ὁ πρῶτος οὐδέποτε εἶχε τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ ἐνέδωκεν εἰς τὸν ἕτερον μόνον, ἵνα περιποιηθῆ τὴν γνώμην

του, ὅτι ἡ συνέλευσις αὕτη θὰ παράσχη τέλος τὴν εὐκαιρίαν πρὸς συνδιαλλαγὴν.

Ἄλλ' ἡ θέσις τοῦ λόρδου Βύρωνος ἐγένετο καθ' ἑκάστην ὀχληροτέρα. Αἱ συχναὶ προσπάθειαι τοῦ νὰ ἐνσπείρωσι δυσπιστίαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου δὲν ἔμειναν ἀνευ ἐνεργείας. Αἱ ἀπαιτήσεις τῶν Σουλιωτῶν ἦσαν μάλιστα διηνεκής. Ἀταξίαι καὶ βιοπραγίαι ἐλάμβανον χώραν. Ὁ Καραϊσκάκης, εἰς τῶν δραστηριωτέρων ἀρχηγῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, κατέλαβε καὶ αὐτὸ τὸ Βασιλάδιον, καὶ ἠπέλπει τὸ Μεσολόγγιον. Ἡ διοργάνωσις τοῦ τακτικοῦ τάγματος δὲν ἐχώρει κατ' εὐχὴν, καὶ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ναυπάκτου, ἡ προσφιλεῖς ἰδέα τοῦ Βύρωνος, ἔπρεπε πάντοτε ν' ἀνυψάλλεται, καὶ ἀπέβαινε πάντοτε ἀπιθανωτέρα. Εἰς ταῦτα προσετίθετο καὶ ἡ λυπηρὰ θεὰ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν Πελοποννήσῳ, ἡ αὐξανομένη πειρατεία, ἥτις ἔπρεπε νὰ προσάψῃ αἰσχος καὶ ὄνειδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, ἡ μισαρὰ καὶ ἀνοξία κατὰ χρῆσιν τοῦ τύπου, ὅστις παρίστανε καθ' ἑκάστην ὡς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος τοὺς ἄνδρας, ὅσους ἐθεώρει ἀκόμη ἀξιούς καὶ ἱκανοὺς, καὶ τέλος ἡ ἀνοία τοῦ συνταγματάρχου Στάνωπ, ὅστις περιέφερον ὡς εἰκόνας ἀγίων ἐπὶ κονταρίων τὰ ψεῦδη καὶ τὰς βιοπραγίας, δι' ὧν ἡ βαρβαρότης καὶ αὐθαιρεσία συνειθίζουσαν νὰ εἰσβάλλωσιν εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας. Τὰ συντόμιμα ταῦτα τοῦ ναυαγίου τοῦ κατέθλιβον τὴν ψυχὴν του καὶ τὴν ἐσύντριβον. Ἀπηλπίσθη σχεδὸν διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ Μεσολόγγιον ἵνα μὴ διὰ τούτου βλάβῃ αὐτόν. Ἐμεινε καὶ ἀπέθανεν.

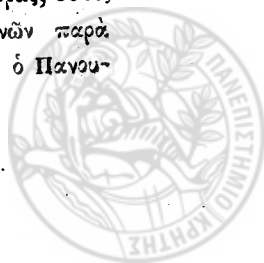
Ἡ 9 Ἀπριλίου, ἡμέρα καθ' ἣν εἰδήσεις περὶ τῆς μονογενοῦς καὶ προσφιλοῦς κόρης του καὶ ἡ χαροποιὰ ἀγγελία περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου ἐδρόσεισαν πάλιν νεανικῶς κατὰ πρώτην φορὰν μετὰ μακρὸν χρόνον τὴν καρδίαν του, ἦτο καὶ ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ ἐξησθετισμένον σῶμά του ἔλαβε τὴν πληγὴν τοῦ θανάτου. Ἰππευσε πάλιν, ὅπερ βαρυνόμενος τὸν

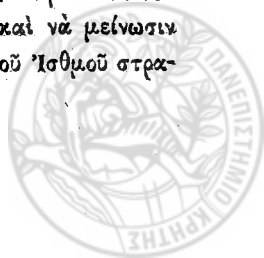
βίον πρὸ πολλοῦ δὲν εἶχε πράξει, βροχὴ τὸν κατέλαβε καθ' ὄδον, πυρετὸς ἐξεβράγη προελθὼν ἐκ περιψύξεως, καὶ τὴν 19 ἀπέθανεν.

Ἐπλήρωσε τὴν πλάνην του διὰ τῆς ζωῆς του, ὄχι τὴν πλάνην τῶν εὐχῶν του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐν αὐταῖς οὐδεμίᾳ ὑπῆρχεν· ἀλλὰ τὴν τῆς κρίσεώς του περὶ τῶν μέσων, τὴν τῆς ἐμπιστοσύνης του εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἐποχῆς. Ἡ καρδιά του καὶ τὰ δελεάσματα ἐκείνων, οἵτινες ἤτελον νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν δόξαν του ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνός των, τὸν ἐβρίψαν εἰς τὴν πλάνην, ὅτι ἠδύνατο τῷ ὄντι αὐτὸς μόνος καὶ ξένος ὢν ἐν τῇ ἑλληνικῇ χώρᾳ, νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι μόνον ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἢ δυνάμις, ὁ χρόνος καὶ αἱ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι. Δὲν περιωρίσθη εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς εὐαισθησίας καὶ εὐχεροῦς ματαιότητος, ἥτις συνήθροιζεν ἐν ταῖς αἰθούσαις χρηματικὰς συνδρομὰς, καὶ ὑπέβαλλεν ὑπ' ὄψιν τῶν ἀργῶν ἀνθρώπων τῶν πρωτευουσῶν μας ἐν ταῖς ἐφημερίσι καὶ τοῖς φυλλαδίσις σχέδια περὶ σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ προσέφερε τὸ ὄνομα, τὴν φήμην, τὴν περιουσίαν, τὴν ζωὴν του. Ἀφοῦ δὲ δὲν ἔλαβε τὴν παρηγορίαν νὰ ἴδῃ τ' ἀποτελέσματα τῶν θυσιῶν τούτων, καὶ μᾶλλον ἡ ἰδέα τῆς ἀποτυχίας κατέθλιψε τὴν καρδίαν του, ἡ νέα Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ ἀνακραῖξῃ πρὸς αὐτὸν εὐγνωμονοῦσα. Ἐμπόδισας, ὥστε ὁ στρόβιλος τῆς ἐποχῆς νὰ σύρῃ τὰς φιλελληνικὰς εὐχὰς εἰς τὸ βάρβαρον τῶν δημαγωγικῶν ἐνεργειῶν, ἔσωσα· αὐτὰς ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν εὐγενεστέρων φίλων τῆς Ἑλλάδος· ἐσωματοποίησας αὐτὰς, ὥστε ἤρχισαν νὰ βαρύνωσιν ἐν τῇ στάθμῃ τῶν ἀρχηγῶν τῶν λαῶν, καὶ ἐπετάχυνας τὸν θρίαμβον αὐτῶν κατὰ τῆς πολεμίας πολιτικῆς τῶν ἀνακτοβουλιῶν.

Περὶ τὸν χρόνον τούτον συνήχθησαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς Ἀμφισσαν. Ἦσαν δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Γούρας, ὅστις ἐκάθητο ὡς κύριος ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς ὠραίας καὶ εὐτόλμου γυναικὸς του, ὁ Πανου-

ριάς και πολλοί πληρεξούσιοι τῆς Στερεᾶς. Ἦλθε δὲ και ὁ Στάνωπ, ὅστις καίπερ σκοπῶν νὰ μὴν ἀναμιχθῆ εἰς τὰς φατριάς ἐγένετο πρόθυμον ὄργανον τοῦ ἀρχηγοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Νέγρη ἐνεφανίσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου. Ὁ Μαυροκορδάτος, προφασισθεὶς τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος και τὴν ἀφιξίν τουρκικῶν πλοίων εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου, δὲν ὑπῆγε. Ὡστε τοῦ Ὀδυσσεῶς ὁ σκοπὸς νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἐματαιώθη. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιστολή τις τοῦ ὀπαδοῦ του Σοφιανοπούλου πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, κατασχεθεῖσα και δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἠδύνατο νὰ τὸν στερήσῃ ταχέως και αὐτοῦ τοῦ Στάνωπ, διότι ἡ ἐπιστολή αὕτη ἀπεκάλυπτε τὴν συνεννόησιν τοῦ Ὀδυσσεῶς μετὰ τοῦ κόμματος τοῦ Κολοκοτρώνου, και ἐδείκνυε τὸν Στάνωπα ὡς ὄργανον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου, τοῦ νὰ κηρύξῃ τὸν Μαυροκορδάτον και τὴν κυβέρνησιν ὡς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, και νὰ σχηματίσῃ μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου, Κολιοπούλου και ἄλλων νέαν κυβέρνησιν. Ἐπειδὴ προσέτι εἶχον φθάσει αἱ 40, 000 λιρῶν στερλινῶν εἰς Ζάκυνθον, οἱ δὲ ἐν Λονδίῳ ἀπεσταλλμένοι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ν' ἀντενεργήσωσιν εἰς τὴν φήμην, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐσκόπει διὰ τοῦ δανείου ν' ἀγοράσῃ δι' ἑαυτὴν ὅλην τὴν Πελοπόννησον, εἶχον ἀναθέσει ἐκτὸς τοῦ Στάνωπος και τοῦ λόρδου Βύρωνος και εἰς τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην ἐξ Ὑδρας, νὰ παραλάβῃ και παραδώσῃ τὰ χρήματα, οἱ λόγοι οὔτοι, καθὼς και ἡ ἀδυναμία τοῦ φιλικῶν κόμματος ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπεισαν τὸν Ὀδυσσεᾶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅπερ ἀντέβαινε και εἰς τὰς εὐχὰς τοῦ συνταγματάρχου. Ὑπέβαλε δὲ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς Συνελεύσεως τὸ ζήτημα τίς εἶναι σήμερον ἡ κυβέρνησις, ἡ τῆς Τριπόλεως ἢ ἡ τοῦ Ἄργους; και τὴν προέτρεψε ν' ἀποφασίσῃ ὑπὲρ τῆς τελευταίας. Ἀπέρριψε δὲ και τὴν πρότασιν τοῦ Σοφιανοπούλου, νὰ βαδίσωσιν εἰς τὸ Ἄργος και νὰ μείνωσιν ἐκεῖ, ἕως οὔ οἱ Πελοποννήσιοι πέμψωσι διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ στρα-

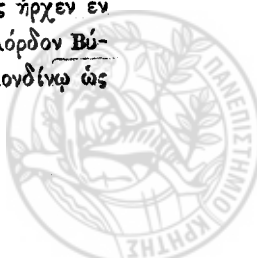

τεύματα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Στερεᾶς, καὶ ἐπροκάλεσε μακρὰς συζητήσεις περὶ τινος ἰδίου σχεδίου ἐκστρατείας, καθ' ὃ 12,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐμελλον νὰ σταθῶσι παρὰ τὰ ὄρια, καὶ μέχρι μὲν τοῦ θέρους νὰ ἐμμείνωσιν εἰς ἄμυναν, τὸν δὲ χειμῶνα νὰ μεταβῶσιν εἰς ἐπίθεσιν. Τὸν δὲ ζῶλον ἤθελε νὰ πέμψῃ εἰς τὰ ὕδατα τῶν Ψαρῶν κτλ. Διὰ τοῦ Στάνωπος ἔλαβεν ἤδη πράγματι τὰ ὀλίγα βοηθήματα, ἅτινα ὑπῆρχον ἔτι ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἅτινα ὁ λόρδος Βύρων, ἐνόσω ἔζη, ἠρνεῖτο νὰ τῷ δώσῃ. Τὸ πυροβολικὸν τάγμα διελύθη, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Πάρρυ κατασκευασθέντα τηλεβόλα ἐστάλησαν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Παρνασσοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον εἶχεν ἐξοπλίσει καὶ προσδιορίσει πρὸς κατοικίαν του. Ἦλθε δὲ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ δάνειον θὰ παρεδίδοτο εἰς αὐτήν, ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ Κολοκοτρῶνου καὶ τῶν ἄλλων. Ὑπετάγη, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἵνα μὴ λείψῃ κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ θησαυροῦ.

Τὸ δάνειον τοῦτο ἐπέτυχε νὰ συνδέσῃ τὸ χρηματιστήριον τοῦ Λονδίνου μὲ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι. Ὁ φιλελληνισμὸς ἔπραξε τὰ πάντα πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ τὰ χρήματα ἔδωκεν ἡ φιλοκέρδεια. Οἱ δύο Ἕλληνες ἀπεσταλμένοι, Ἰωάννης Ὀρλάνδος καὶ Ἀνδρέας Λουριώτης, προστατευόμενοι καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τοῦ Λονδίνου, εἶδον τὰς τολμηροτέρας αὐτῶν προσδοκίας πραγματοποιουμένας. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ λόρδου δημάρχου, ὅπου παρῆσαν ὁ δούξ τοῦ Σουσεξ καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀντιπολιτεύσεως, συνήθη διὰ μιᾶς δάνειον ἐξ 800,000 λιρῶν στερλινῶν ἐν μεγάλῃ ἐπιδοκιμασίᾳ πρὸς 59 ἀντὶ 100, καὶ τὴν 26 Μαρτίου ἐστάλη ὁ πλοίαρχος Βλαγκιέρος φέρων τὴν πρώτην προκαταβολὴν ἐκ 40,000 λιρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤξευραν, τίς κυρίως ἦρχεν ἐν αὐτῇ, διῶρισαν τὸν συνταγματάρχην Γόρδωνα, τὸν λόρδον Βύρωνα καὶ τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην, γνωστὸν ἐν Λονδίῳ ὡς

Ἀγγλίου
δάνειον
800 x

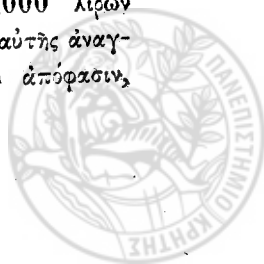
ἔμπορον πρὸς παραλάβην τῶν χρημάτων, καὶ ἐπειδὴ ὁ συνταγματάρχης Γάρδων δὲν ἦτο τότε ἐν Ἑλλάδι ἀλλ' ἐν Σκωτία, ἐπεφόρτισαν τὸν συνταγματάρχην Στάνωπα νὰ τὸν ἀναπληρώσῃ. Ἐν τῷ μεταξῷ οἱ τρεῖς οὗτοι ἐπίτροποι ὄφειλον νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐπικυρώσεων, καὶ νὰ παραλάβωσι καὶ παραδώσωσι τὰ χρήματα. Ἔως τότε δὲ ἔπρεπε ταῦτα νὰ μένωσιν εἰς Ζάκυνθον παρὰ τινι ἐμπόρῳ. Ὁ Βλαγκιέρης ἐφθάσεν εἰς Ζάκυνθον τὴν 24 Ἀπριλίου. Ἐμαθεν ἐκεῖ τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος, παρακατέθεσε τὰ χρήματα εἰς χεῖρας τῶν ἐμπόρων Βάρφ καὶ Λογοθέτου, καὶ εἰδοποίησε περὶ τούτου καὶ τοὺς δύο ἄλλους ἐπίτροπους.

Ἡ ἐν Ἄργει ἐδρεύουσα κυβέρνησις δι' ἀποφάσεώς της ἀπὸ 27 Ἀπριλίου ἔ. π. ἐγνωστοποίησε τὴν σύναψιν τοῦ δανείου, καὶ συγχρόνως παρεσκευάσθη ὅπως δαπανήσῃ αὐτὸ ἐλευθέρως, ὀρίσασα τὰ χρήματα τοῦ δανείου μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος καὶ μέλλοντος, καὶ ἀπακρούσασα ἀναφανδὸν καὶ διὰ μιᾶς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ παρελθόντος, αἰτίνας ἦσαν βάραθρον οὐδέποτε δυνάμενον νὰ πληρωθῇ. Διὰ τοῦ μέτρου δὲ τούτου ἤλκυσε κατὰ τὸ παρὸν πρὸς ἑαυτὴν ὅλους τοὺς φιλοχρημάτους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο μέγας.

Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ ὀλίγον εὐνοῶν τὴν κυβέρνησιν, ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὰ χρήματα, ἕως οὗ ἀποκασταθῇ πλήρως ὁμόνοια ἐν τῇ χώρᾳ καὶ δοθῇ ἀσφάλεια διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν τόκων. Ἐφίβησε δὲ τοὺς κυρίους Βάρφ καὶ Λογοθέτην διὰ τῆς εὐθύνης, εἰὰν παρέδιδον τὰ χρήματα πρὶν ἢ διακριθῆ ἄλλος ἐπίτροπος ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος λόρδου Βύρωνος. Ὁ Μαυροκορδάτος, ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ Βλαγκιέρης ἐβίαζον αὐτὸν παριστῶντες ὅτι, ἂν καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἔτους ἐπροχώρησεν, οὐδὲν μέτρον ἐλήφθη μέχρι τῆς ὥρας κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς οὐδὲν ἄλλο ἐχρειάζετο πλέον παρὰ νὰ ἐνισχυθῇ ἡ κυβέρνησις. Ὁ συνταγματάρχης ἐμίσει τὸν Μαυροκορδάτον, τοὺς Ὑδραίους καὶ τὸ βουλευτικὸν

σῶμα, διότι τοὺς ὑπόπτευσεν ὡς κλίνοντας πρὸς τὴν μοναρχίαν. ἠθέλε τὴν συγχάνευσιν, ὡς τὴν ἀπεκάλει, τῶν κομμμάτων καὶ διὰ τοῦτο τὸν μὲν Ὀδυσσεὰ ἐν τῷ ἐκτελεστικῷ, τὸν δὲ Ὑψηλάντην πρόεδρον τοῦ βουλευτικοῦ, τὸν Κολιόπουλον ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, καὶ τὸν Νέγγρην κατέχοντα οἰονδήποτε ὑπουργεῖον, διότι ἐθεώρει τοὺς ἄνδρας τούτους ὡς δημοκρατικούς. Ἐπολέμησε καὶ νῦν ἔτι τὴν ἰδέαν ἀλλοδαποῦ βασιλέως, τὴν ὁποῖαν ἀκριβῶς κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἠσπάζετο ὁλος ὁ λαός. Ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοβούργου, ὁ δοῦξ τοῦ Σουσσέξ, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ πεπτωκὴς βασιλεὺς τῆς Οὐστροφλίας, ὁ πρίγκηψ τοῦ Βάζα καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνεφέροντο καὶ εἶχον ὀπαδοὺς παρὰ τῷ λαῷ. Δὲν ἐφοβοῦντο δὲ τόσον τὸν κατώτερον καὶ κακῶς ἐφωδιασμένον πολέμιον, ἂν καὶ ὀλίγας πολεμικὰς δυνάμεις κατ' εὐρωπαϊκὴν ἔννοιαν εἶχον. Ὁ λαός ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ ἐθεώρει ὡς μᾶλλον ἐπίφοβα τὰ πάθη τῆς ἀναρχίας, καὶ ἔνεκα τῶν παθῶν τούτων ἐγεννήθη ἡ πεποιθήσις, ὅτι οὔτε δημοκρατικὸν οὔτε ὁμοσπονδιακὸν πολίτευμα ἠδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἐπιβαρύνοντα τὸν λαὸν κακὰ, ἀλλ' ὅτι μόνον τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα μὲ βασιλεῖα ἀμέτοχον ὅπως τῶν κομμμάτων ἠδύνατο νὰ παρασκευάσῃ αἰσιώτερον μέλλον. Ὁ Πέτρος Μαυρμιχάλης ἦτον ὁ πρῶτος ἀρχηγός, ὅστις ἐξέφραξε διαρρήδη καὶ κατεπειγόντως τὴν εὐχὴν ταύτην, καὶ διὰ τούτου ἐκέρδισε καθ' ὁλοκληρίαν τὴν εὐνοιαν τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ ἀντέκρουον ἔτι αὐτὴν ἀποτόμως· ἐκτὸς δὲ τούτου οὐδὲν οὐς ὑπῆρχεν ἀκόμη τότε ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὸ ὅποιον οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο νὰ ἀπευθύνωσι τὴν αἴτησιν ταύτην. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς τὴν συσμερίζετο, ἂν καὶ ὀλιγώτερον τὴν ἠσθάνετο. Αἱ δὲ νῆσοι τὴν ἠγνόουν.

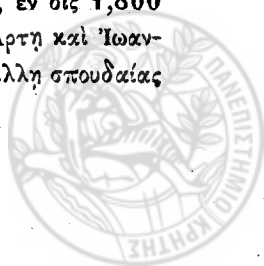
Ἐνῷ λοιπὸν ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ καὶ οἱ Ἕλληνες διεπραγματεύοντο περὶ τῆς παραδόσεως τῶν 40,000 λιρῶν στερλινῶν, ἡ Ἰονικὴ κυβέρνησις συνεπεία τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀναγγελλείσεως οὐδετερότητος ἐξέδωκε τὴν 19 Ἰουνίου ἀπόφασιν,

δι' ἧς ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν χρημάτων. Ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, διατρίβων τότε ἐν Ζακύνθῳ, ἔλαβε συγχρόνως σχεδὸν διαταγὴν παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου, νὰ ἐπιστρέψῃ ἀνυπερθέτως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὑπήκουσε, καὶ οὕτως ἔλαβε πέρασ ἢ ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειά του.

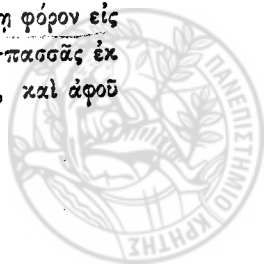
Ἡ ἀπροσδόκητος βραδύτης τῆς ἀποστολῆς τῶν χρημάτων ἔρριψε τὴν κυβέρνησιν εἰς ὄχι μικρὰν ἀπορίαν. Οὐδὲν πλοῖον ἐκινεῖτο ἐν Ὑδρᾷ καὶ Σπέτσαις. Ὅλα ἦσαν ἔτοιμα, ἀλλ' ἐπερρίμεναν προκαταβολάς. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐπέτυχε τῇ μεσιτεῖᾳ τοῦ Στάνωπος μικρὰν τινα προκαταβολὴν, καὶ ἀπηλλάγη τῶν Σουλιωτῶν. Τοὺς ἐπέμφε δὲ ὑπὸ τὸν Κώσταν Βότσαρην εἰς τὴν Κυλλήνην, ἵνα χαλινῶσι τὴν φρουρὰν τῶν Πατρῶν, ἧτις εἶχε προ ὀλίγου λεηλατήσει τὴν Γαστούνην. Κατώρθωσε προσέτι νὰ πείσῃ Ἀκαρνᾶνάς τινὰς ὀπλαρχηγούς, τὸν Τσόγκαν, Μακρῆν, Ράγκον καὶ Στουρνάρην νὰ ἀπέλθωσι κατὰ τῆς Ἄρτας, καὶ νὰ συναθροίσωσιν μὲν Καραϊσκόκον καὶ Καραϊσκάκην εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχιοῦ ὄρος, τὸν δὲ Τσαβέλλαν εἰς τὰ στενὰ τῆς Δωρίδος καὶ Φωκίδος. Οὐδεὶς ἐφαίνετο ὅτι σπουδαίως ἐπεχειρεῖ τὰς προετοιμασίας τῆς ἐκστρατείας ἐξαιρέσει τῶν ὀλίγων φιλελλήνων, τῶν ὁποίων τὴν ἀνήσυχον δραστηριότητα οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν γελοίαν καὶ ὀχληράν. Οἱ ἰσχυρότεροι εἶχον ἀρκοῦσαν ἀσχολίαν, ἵνα ἀντικρούωσι τοὺς πλησίον ἐχθρούς των. Ὅλοι δὲ ἐπανεπαύοντο εἰς τὴν τύχην καὶ εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν Τούρκων.

Οἱ Τοῦρκοι οὐδὲν ἐπραξάν κατὰ ξηρὰν ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς παραλυσίας τῶν ἐναντίων των. Ἐν Πάτραις ἔμενον 2,500 πεζοὶ ἄνδρες καὶ 500 ἵπποι· ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ῥίου 2,000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Γιουσούφ-πασσᾶς. Ἐπὶ δὲ τῆς ῥουμελιωτικῆς παραλίας, ἐν Ναυπάκτῳ καὶ ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἀντιφρίου ὑπῆρχον διανεμημένοι 2,500 ἀνδρῶν περίπου, ἐν οἷς 1,800 Ἄλβανοὶ ὑπὸ τὸν Ἰσλάμ-βέην. Ἐν Πρεβέζῃ, Ἄρτῃ καὶ Ἰωαννίνοις ὁ Ὀμέρ-πασσᾶς, ὅστις ἠδυνάτει νὰ καταβάλλῃ σπουδαίας

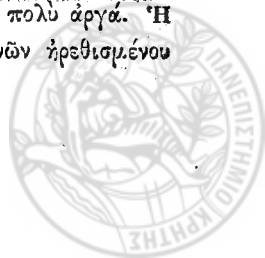

προσπαθείας ἕνεκα τῶν προσωπικῶν του ἐρίδων πρὸς ἄλλους Ἄλβανούς καὶ Ἡπειρώτας ἀρχηγούς, καὶ τῆς δυσημάντου θέσεώς του πρὸς τὴν Πύλην, καὶ ὁ Ἰσμαήλ-πασσᾶς συνήθροισαν δέκα ἕως δώδεκα χιλιάδας Ἄλβανῶν. Ἀλλ' ὁ νέος σερασκιέρης τῆς Ρούμελης δὲν ἐκινεῖτο, καὶ οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοί, Πάγκος, Τσόγκα, Νότης Βότσαρης καὶ ἄλλοι ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἔμενον κύριοι τῶν ὁρέων.

Ὁ στόλος δὲν ἦτο τόσον ἀδρανής· οὗτος διευθύνθη ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ἐκεῖ ἀπεβίβασε τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, ἔπειτα παρέλαβεν 6,000 Ἄλβανῶν ἐκ Θεσσαλονίκης, καὶ τὸν Ἰούνιον ἐφάνη ἐμπροσθεν τῆς Μιτυλήνης, ὅθεν ἔλαβεν ἐκ δευτέρου στρατεύματα καὶ συνήθροισε πολλὰ φορτηγὰ πλοῖα. Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως ἐχύθησαν εἰς τὸν Τσεσμέν καὶ τὴν Νέαν Σάλαν πολλὰ χιλιάδες μικρασιανῶν Τούρκων, τὰ Ψαρά καὶ ἡ Σάμος ἐφοβοῦντο ἐπίθεσιν. Ἰδίως δὲ τὰ Ψαρά, τὸ πρῶτον προπύργιον τῶν Ἑλλήνων, κατοικούμενα ὑπὸ 26,000 ψυχῶν, ὀλίγων ἐλαττούμενα τῆς Ὑδρας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, τὴν δεξιότητα καὶ τόλμην τῶν ναυτῶν, ὄντα ὀχληρότερα ταύτης εἰς τοὺς Τούρκους ἕνεκα τῆς θέσεώς των πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἀσίας, ἀπὸ πολλοῦ προσδοκῶντα τὴν ἐπίθεσιν, εἶχον περιζῶσει τὰ παράλια των μὲ πυροβολοστάσια, περιχαρᾶ κώσει τὰ ὑψώματα καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ προσεπάθησαν νὰ προφυλάξωσι τὸν λιμένα των. Διετήρουν δὲ 1,200 Ἄλβανούς ὑπομισθίους· τὰ πλοῖα των ἦσαν ὠραιότατα καὶ ταχύτατα, καὶ ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ὠπλισμένα· ἐδέσποζον δὲ τοῦ εἰς Σμύρνην καὶ Ἑλλησπόντον πλοῦ, καὶ πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἶχον ἀπειλήσει νὰ καταστρέψωσι τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐμπορικὴν πόλιν, καὶ ἀποκριθῆ εἰς τὰς παραστάσεις τῶν Εὐρωπαίων προξένων μετὰ τόνου ἀλαζονικοῦ. «Ἐὰν ἡ Σμύρνη θέλῃ νὰ μὲνῃ ἀσφαλῆς, ὀφείλει ν' ἀγοράσῃ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ νὰ πληρῶνῃ φόρον εἰς τὰ Ψαρά καὶ τὴν Ἑλλάδα». Ἦδη δὲ ὁ καπουδαν-πασσᾶς ἐκ Μιτυλήνης προσεκάλεσεν αὐτὰ τρεῖς νὰ ὑποταχθῶσι, καὶ ἀφοῦ

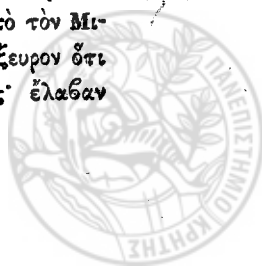
ἐλάττωτε ἀπήντησαν ἀρνητικῶς καὶ ἀπέρριψαν καὶ αὐτὴν τὴν
 πρότασιν τοῦ ν' ἀναχωρήσωσιν ἐλευθέρως αἱ γυναῖκες, τὰ παιδία
 καὶ οἱ γέροντες, ὁ τουρκικὸς στόλος συγκροτούμενος ἐξ 1 πλοίου
 τῆς γραμμῆς, 7 φρεγατῶν, 10 κορβετῶν καὶ πολλῶν μικροτέρων
 πολεμικῶν πλοίων, οἷον βρικκίων, γολεττῶν, κανονιοφόρων σα-
 λουπῶν καὶ ἀβαθῶν φορτηγῶν, καὶ φέρων 14,000 στρατευμάτων
 τῆς ξηρᾶς ἐξεκίνησε τὴν 3 Ἰουλίου μὲ ἐλαφρὸν βορρᾶν, περιέ-
 κλεισε τὴν νῆσον, καὶ ἐνῶ πλοῖά τινα πολεμικὰ διεύθυνον τὸ
 πῦρ αὐτῶν κατὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος, τὰ φορτηγὰ ἀπε-
 βίβασαν στρατὸν ἐπὶ τινος ἀμυώδους γλώσσης τῆς γῆς κατὰ
 τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς νήσου. Ἀσθενὲς τι πυροβολοστάσιον ἐκεῖ
 ὀλίγον ἀντέσχεν. Οἱ ὑπερασπιζόμενοι αὐτὸ ἔφυγον εἰς τὰ ὑψώ-
 ματα. Ὁ χειμάρρος τῶν Τούρκων ἀνέβη, καὶ ἐντὸς δύο ὥρων
 ἐκυρίευσαν τὰ ὑψώματά ταῦτα καὶ πολλὰ ὠχυρωμένα μονα-
 στῆρια. Ἐπειτα ἐχύθησαν κάτω εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἦλθον εἰς
 τὰ ὀπίσθια τῶν παραλίῳν πυροβολοστασίων. Τρόμος, σύγχυ-
 σις, ἀπελπισία ἀντιστάσεως ὤθησαν ἀμέσως τοὺς πλείστους
 τῶν κατοίκων τῆς πόλεως εἰς τὸν λιμένα· δεκαεννέα φαριανὰ
 βρικκία ἀνύψωσαν ἐν τάχει τὰ ἱστία καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν,
 καταδιωκόμενα ὑπὸ πολλῶν τουρκικῶν φρεγατῶν. Ἐνῶ δὲ
 οἱ προεστῶτες καὶ εὐφοροὶ τῆς νήσου, οἵτινες ἦσαν ἐπὶ τῶν
 πλοίων τούτων, ἐγκατέλειπον τοὺς συμπολίτας των, γυναῖκες,
 παιδία, ἄνδρες, γέροντες καὶ νέοι ἐρρίφθησαν εἰς ὅλα τὰ ἐν τῷ
 λιμένι εὐρισκόμενα ἔτι πλοιάρια, λέμβους, ἐμπορικὰ καὶ πο-
 λεμικὰ πλοῖα, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἕνεκα τῆς ὑπερπληρώσεως ἐβυ-
 θίσθησαν, ἄλλοι δὲ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἐν
 βραχεὶ ἡ θάλασσα ἐκαλύφθη μὲ τὰ πτώματὰ τῶν δυστυχῶν
 τούτων. Εἰς μάτην ὁ μέγας ναύαρχος διέταξε νὰ παύσῃ ἡ αἰ-
 ματοχυσία καὶ νὰ φεισθῶσι τοὺς ἀόπλους· εἰς μάτην προσέφερε
 500 γρόσια δι' ἕκαστον αἰχμάλωτον. Ἦτο πολὺ ἀργά. Ἡ
 ὀργὴ τοῦ ἕνεκα τῆς ἀλαζονίας τῶν Φαριανῶν ἠρεθισμένου
 Μουσουλμάνου οὐδένα περιορισμὸν ἠνείχετο.

Ὅλαι αἱ ὠμότητες τῆς Χίου ἐπανελήφθησαν ἐπὶ τῆς ἀτυ-
χοῦς ταύτης γειτονικῆς νήσου. Ἡ γαλλικὴ κορβέττα Ἴσις,
ἧτις τυχαίως εὑρέθη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εἰς τὰ ὕδατα
τῶν Ψαρῶν διευθυνμένη ἐκ Ναυπλίου εἰς Σμύρνην, παρέλαβεν
152 ἐκ τῶν δυστυχῶν τούτων, πρὶν ἢ πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας
τῶν Τούρκων. Ἄλλοι δὲ διέφυγον ἐπὶ ἄλλων πλοίων.

Ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς χιλιάδες πτωμάτων ἐκάλυπτον τὸν
λιμένα, τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον. Τὰ πλοῖα τῶν Τούρκων
ὑπερεπληρώθησαν μὲ ἀίχμαλώτους γυναῖκας καὶ παιδιὰ 200
κανόνια καὶ 110 ψαριανὰ πλοῖα ἔπεσαν εἰς χεῖρας των. Ἡ
πόλις, τὰ ναυπηγία μὲ τρεῖς μεγάλας κορβέττας, τῶν ὁποίων
ἡ ναυπηγία δὲν εἶχεν ἔτι περατωθῆ, καὶ τὰ ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρ-
χοντα οἰκοδομήματα ἐπυρπολοῦντο, ἢ ἐκάπνιζόν ἐκ τῶν ἐρί-
πειῶν των. Μόνον τὸ Παλαιόκαστρον καὶ ἡ Μονὴ τοῦ ἀγίου
Νικολάου ἀντεῖχον εἰσέτι. Ὑπερπληρωθέντα δὲ ἀνθρώπων ἀνύ-
ψωσαν τὴν ἐπομένην πρωΐαν τὴν λευκὴν σημαίαν, ἃν καὶ εἰς
μάτην τὸ πρῶτον ἔπεσε διαρκούσης τῆς ἡμέρας, τὸ ἕτερον
ὑπερασπίσθη μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅπου ὁ Δημήτριος Βρατσάνος,
τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἡ νέα Ἑλλὰς ὀφείλει ν' ἀναγράψῃ μεταξὺ
τῶν νέων ἡρώων τῆς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξεπολιορκεῖτο παντα-
χόθεν, ἔρριψε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ ἔθαψε νικητὰς
καὶ ἠττημένους ὑπὲρ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ πτώμα ὑπὸ τὰ ἐρίπεια.

Οὖριος ἄνεμος ἔφερε τὰ ἐκ τῆς καταστροφῆς διαφυγόντα
πλοῖα εἰς Τῆνον καὶ Σύραν, καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ τὸ
ἐρίχιον Λεωνίδας τοῦ πλοιοάρχου Ἀποστόλου, ἤδη τὴν 5 εἰς
Ἵδραν. Ἡ ἀπώλεια τῆς ἀδελφῆς νήσου, ἡ τρομερὰ καταστρο-
φὴ αὐτῆς παρῶζυε τοὺς Ἵδρσίους εἰς ἀπόφασιν ἀνάλογον πρὸς
τὸ δυστύχημα τοῦτο. Ἐλησμόνησαν δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύ-
την τὸ δάνειον καὶ τὰς ἀπαιτήσεις των. Ἦδη τὴν ἐπομένην
ἡμέραν 30 πλοῖα, ἐν οἷς 10 Ψαριανὰ, ἀνήχθησαν ὑπὸ τὸν Μι-
αούλην εἰς τὸ πέλαγος, ἔδραμαν εἰς Σάμον, ὅπου ἤξευρον ὅτι
ὑπῆρχον ἄλβανικά καὶ ἄλλα στρατεύματα τῆς ξηρᾶς ἔλαβαν

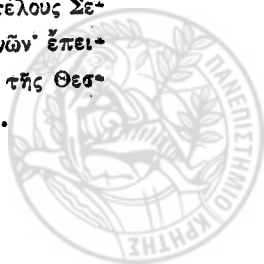
2,000 ἐξ αὐτῶν, ἐφάνησαν τὴν 16 τὸ ἑσπέρας ἔμπροσθεν τῶν Ψαρῶν, ὅπου εὔρον 30 περίπου τουρκικὰ φάρτηγὰ καὶ κανονιοφόρους σαλούπας καὶ 800 ἄνδρας ἐπὶ τῆς νήσου. Ὁ καπουδὰν-πασσᾶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν εἶχεν ἐπιστρέφει εἰς Μιτυλήνην, ἀφήσας μόνον δισχιλίους περίπου ἄνδρας ἐπὶ τῶν Ψαρῶν, οἵτινες κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας, ἀφοῦ κατέστρεψαν τὰ περιτειχίσματα καὶ ἐπεβίβασαν ἐπὶ πλοίων τὰ λάφυρα, ἠλαττώθησαν μέχρι τοῦ ῥηθέντος ἀριθμοῦ. Τὰ στρατεύματα τοῦ Μιαούλη ἀπεβίβασθησαν ἀμέσως εἰς τὴν ξηρὰν, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐν τοῖς ἐναπολειφθεῖσι χαρακώμασι ἀμυνομένων Τούρκων, ἐφόρευσαν πάντας ὅσοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σωθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, καὶ κατέστρεψαν τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Βολισσοῦ τῆς Χίου, ὅπου εἶχον καταφύγει. Τὴν 19 οἱ Ἕλληνες ὀπισθοδρόμησαν ἐνώπιον τοῦ στόλου τοῦ καπουδὰν-πασσᾶ, ὅστις καὶ τοὶ βραδέως εἶχε σπεύσει πρὸς σωτηρίαν τῆς φρουρᾶς. Νῦν δὲ οἱ Τούρκοι κατεδάφισαν τὰ τελευταῖα τείχη τῶν οἰκοδομῶν, ἃς εἶχεν ἕως τότε φεισθῆ τὸ πῦρ, κατέχωσαν τὸν λιμένα καὶ ἐπέστρεψαν αὐθις εἰς Μιτυλήνην.

Τοιαύτην φοβερὰν τιμωρίαν ἔπαθον τὰ Ψαρά. Ὅμοια δὲ τις περιεμένετο καθ' ἐκάστην καὶ κατὰ τῆς Σάμου. Διαβρήδην ἀνήγγελε τοῦτο ὁ καπουδὰν-πασσᾶς. Προσεκάλεσαν ἤδη τὴν νῆσον νὰ ὑποταχθῆ, καὶ 30,000 ἀνδρῶν συνηθοισμένοι εἰς τὴν Νέα Σκάλαν ἐκαραδόκουν ἀνυπομόνως τὴν εὐκαιρίαν, νὰ ἐκτελέσωσι τὰς διαταγὰς του. Πρὸ τῶν Ψαρῶν εἶχεν ἤδη πάθει ἡ νῆσος Κᾶσσος ὁμοίαν συμφορὰν ὑπὸ τῆς παρὰ τὴν Ῥόδον ναυλοχούσης μοίρας τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς Κᾶσσου, γνωστοὶ πρὸ πολλοῦ ὡς ἀθαδέστατοι καὶ ἐπικινδυνώτατοι πειραταὶ ἐφρονεῦθησαν, καὶ ὀλίγαι μόνον ἑκατοντάδες αὐτῶν ἠχμαλωτίσθησαν. Εἴκοσι φορτία ναυπηγικῆς ζυλείας, μεγάλαι προμήθειαι διαφόρων ἐμπορευμάτων, 15 ἐξωπλισμένα καὶ 40 ἄλλα πλοῖα ἐλαφυραγωγῆθησαν. Ἡ Κάρπα-

θες, Σύμη, Ἐπισκοπία καὶ ἄλλαι νῆσοι γειτονικαὶ δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντισταθῶσι. Τὴν 16 Ἰουνίου ἐξέπλευσε καὶ ὁ στόλος τοῦ Ἰβραήμου ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ ἠνώθη μὲ τὴν μοῖραν τῆς Ρόδου εἰς τὸν κόλπον τῆς Μαυμαρίτσας. Ὁ στόλος οὗτος συνεκροτεῖτο ἐξ ἐννέα φρεγατῶν, 14 κερβετῶν, 40 βρικκίων καὶ γολετῶν καὶ ἐκ πλειόνων ἢ 200 φορτηγῶν, ἅτινα ἔφερον 16,000 τακτικοῦ πεζικοῦ καὶ 2,500 ἵππικοῦ. Ἡ Ὑδρα ἔτρεμε, διότι ἐλέγετο ὅτι ὁ στόλος οὗτος ἔμελλε νὰ ἐπιτεθῆ πρῶτον κατ' αὐτῆς.

Τοσοῦτο θυελλώδης ἦτον ὁ οὐρανὸς ὑπεράνω τῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν. Κάλλιον, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἀπειλητικῶς, εἶχον τὰ κατὰ ξηράν. Ὁ Δερβίς-πασσᾶς τοῦ Βιδδινίου εἶχεν ἐπὶ τέλος, ὁδηγήσει 12,000 ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ συνηγμένων στρατευμάτων εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχιοῦ, καὶ ἐπροχώρησε τὸν Ἰούλιον ὑπὲρ τὸ ὄρος τῆς Οἴτης διὰ τῆς πρὸς τὴν Ἀμφισσαν ὁδοῦ. Ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ ἐγκατασταθῆ παρὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον, νὰ βοηθήσῃ τὸν πασσᾶν τῆς Εὐβοίας, ὅστις ἠπέλει τὰς Ἀθήνας, καὶ νὰ χωρίσῃ τὴν ἀνατολικὴν ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιάς καὶ εἰσεχώρησεν εἰς τὸ ὄρος, δι' οὗ διέρχεται ἢ εἰς Ἀμφισσαν ὁδὸς, ὅτε εὔρε ταύτην πεφραγμένην διὰ δένδρων, καὶ προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Πανουριᾶ, Παναγιώτου Νοταρᾶ καὶ Τσαβέλλα, οἵτινες εἶχον 1000 περίπου ἀνδρας, τοποθετημένους ὀπισθεν λιθίνων χαρρακωμάτων. Τὸ ἵππικὸν ἐγένετο ἐμπόδιον εἰς τοὺς Τούρκους ἐν τοῖς στενοπόροις ἐπολέμησαν δὲ μειονεκτοῦντες μεγάλως ὡς ἐκ τοῦ τύπου, καὶ περικυκλωθέντες ἀπροσδοκῆτως ὑπὸ τινος σώματος Ἑλλήνων, οἵτινες κατέβησαν ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ, ἐβιάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι μέχρι τῆς Γραβιάς, ἀφέντες ὀπίσω ὑπὲρ τὰς 2,000 πτωμάτων, πολλὰ σημαίας, πυροβόλα καὶ πολλὰ σκευῆ. Εἰς τὴν Γραβιάν ἔμειναν μέχρι τέλος Σεπτεμβρίου ἐνισχυθέντες ὑπὸ παρακολυθούτων Ἀλβανῶν ἔπειτα δὲ ἀπῆλθον. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσ-

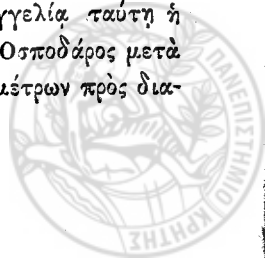

σαλικῆς πεδιάδος, ἔπειτα ἐπέστρεψαν πάλιν εἰς τὸ ὄρος τῆς Οἴτης καὶ τὸν Παρνασσὸν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ὁ πασσᾶς τῆς Εὐβοίας στρατοπεδεύων παρὰ τὸν Ὄρωπὸν εἶχεν ἀντίπαλον τὸν Γούραν, καὶ ἐπολέμησε μετ' αὐτοῦ ἐπιζημίως ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τὸν Καπανδριτίου καὶ Μαραθῶνος· ἔφθασε δὲ τὸν Αὐγουστον εἰς Ἀθήνας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι εἶχον φύγει εἰς Σαλαμίνα, ἀλλ' ἐγκαταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ σερασκιέρου ἠναγκάσθη κατὰ τὸ φθινόπωρον νὰ ὑποχωρήσῃ.

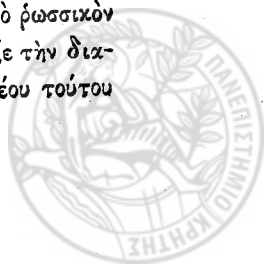
Οὕτως ἡ Στερεὰ ἀπέκρουσε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τοὺς πολεμίους, διότι εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκτός τινων ἐπιδρομῶν οὐδὲν ἄλλο συνέβη. Ὁ Ὁμέρ-Βριώνης εἶχε πλησιάσει τὸν Αὐγουστον εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν μετὰ 5,000 περίπου Ἀρναουτῶν. Ἐσκῆνωσεν εἰς τοὺς ὠραίους ἀγρούς τοῦ ἀρχαίου ἀμφιλουχικοῦ Ἄργους, ἐνῶ ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ Τσόγκα, Ράγκου, Στουρνάρη, Ἀνδρέου Ἰσκού, Λιακατᾶ καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν κατέλαβε τοὺς κρημνοὺς τοῦ Μακρυνόρους καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Δημέρας. Ἄλλ' οἱ μὲν Τοῦρκοι δὲν ἐσκόπουν σπουδαίως νὰ ἐπιτεθῶσιν, οἱ δὲ Ἕλληνες μόνον πρὸς ἀμυναν εἶχον δυνάμεις. Ὅθεν τὸ φθινόπωρον ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἀπεχώρησαν ἀνενοχλήτως.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῆς Εὐρώπης δὲν πύκαριστήθησαν εἰς τὴν εἰδησιν τῆς πτώσεως τῶν Ψαρῶν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως ἡ Πύλη ἐνθαῤῥυνομένη ἐκ τῆς νίκης ταύτης παραφερθῆ· ἀλλ' αὕτη ἔμεινεν οἷα ἦτο καὶ πρότερον. Ὁρίσε 1000 Βεσλίδας διὰ τὴν Βλαχίαν καὶ διέταξε τοὺς λοιποὺς ν' ἀποχωρήσωσιν ἐκεῖθεν. Ἐν Μολδαίᾳ ἐβράδυνε νὰ γείνη τὸ αὐτὸ, διότι ὁ Ὄσποδάρος Στούρτζας, ἵνα κολακεύσῃ αὐτὴν καὶ φοβούμενος τὸ μῖσος τῆς χώρας, ἐδήλωσεν ὅτι πᾶσα ἐλάττωσις τῶν στρατευμάτων ἦτον ἐπικίνδυνος. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ ἡ Πύλη ἐπρότεινε τὸ μέσον τοῦ νὰ συσκεφθῆ ὁ Ὄσποδάρος μετὰ τῶν Εὐρωπαίων προξένων περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς δια-

τήρησιν τῆς τάξεως, καὶ ὑπεσχέθη νὰ διατάξῃ τὴν ἐλάττωσιν εὐθύς ἅμα ληφθῶσιν τὰ μέτρα. Οἱ πρέσβεις παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ὠδήγησαν τοὺς προζένους αὐτῶν περὶ τούτου. Ἀπροσδοκῆτως καὶ δυσκρέστως ἔμαθεν ἡ Πύλη τὴν προσεχῆ ἀναχώρησιν τοῦ Στραγκφόρδου. Προεκάλεσε δὲ τὸν πρῶτον ἄγγλον διερμηνέα νὰ δηλώσῃ, «ὅτι τὸ καθ' ἑαυτὸν οὐδὲν πιστεύει ὅτι ἡ ἀναχώρησις τοῦ Στραγκφόρδου ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Στρογονῶφ, καὶ οὐδένα λόγον γινώσκει παρακινήσαντα τὸν λόρδον εἰς τοῦτο. Ἐκτὸς τούτου ἢ μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνδιαλλαγῆ ἀπαντᾶ εἰσέτι δυσκολίας τινὰς, καὶ τὸ ἀσιατικὸν ζήτημα δὲν ἐλύθη, καὶ δὲν δύναται νὰ συζητηθῆ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ριβωπιέρβρου. Θὰ παρακαλέσῃ δὲ τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ἐκ μέρους τῆς Πύλης νὰ μείνῃ ἕως τότε.» Ὁ λόρδος ἀπήντησεν ὅτι «πλειότερον θὰ ὠφέλει τὴν Πύλην ἐν Λονδίνῳ ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει», καὶ ἀπέφυγε πᾶσαν γραπτὴν δῆλωσιν.

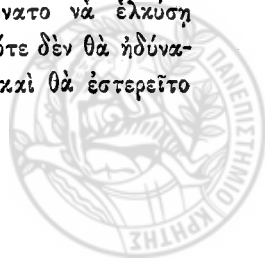
Ἐν Πετρούπολει πάντες οἱ φιλέλληνες μαθόντες τὴν πτώσιν τῶν Ψαρῶν καὶ τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν Σάμον καὶ τὴν Ὑδραν κινδύνους ἐμέμφοντο τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀπέδιδον τὴν χύσιν τοῦ αἵματος εἰς τὴν ἀμέλειαν τοῦ νὰ ἐπιληφθῇ σπουδαίως τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος. Καὶ αὐτὸ τὸ Ῥωστικὸν ὑπουργεῖον δὲν ἤθελε νὰ τὸ διαπραγματευθῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸ ἀρκούντως ἰσχυρὸν ὥστε νὰ τὸ κρατήσῃ ἐν Πετρούπολει, ὅτε ἀπροσδοκῆτως ὁ Κάννιγκ παρέσχεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν πρὸς τοῦτο. Οὗτος ἀπήντησεν εἰς τὴν κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίασιν (τῆς 2 Ἰουλίου) γενομένην δῆλωσιν τῆς Ῥωσσίας, ὅτι προτίθεται νὰ πέμψῃ εἰς Πετρούπολιν ἕνεκα τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Στραγκφόρδον Κάννιγκα. Τὴν ἀγγελίαν ταύτην ἐθεώρησε τὸ Ῥωστικὸν ὑπουργεῖον ὡς σπουδαίαν προσέγγισιν. Ὅθεν ἐκήρυξε τὴν διακοπὴν τῶν συνεδριάσεων μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ νέου τούτου

πρέσβεως και ἐπρόσθεσεν, ὅτι ἀποσύρει τὴν πρότασιν αὐτοῦ τοῦ ν' ἀνατεθῆ εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ σύσκεψις περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῶν διαπραγματεύσεων, καὶ ὅτι οὗτος πρέπει νὰ ἐξετασθῆ καὶ ἀποφασισθῆ ἐν Πετροπόλει, εἰς δὲ τοὺς εἰρημένους πρέσβεις ν' ἀνατεθῆ μόνον ἢ ἐκτέλεσις. Ὁ αὐτοκράτωρ διώρισεν ἄνευ ἄλλης ἐξετάσεως τὸν Κ. Μιγκιάκην ὡς ἐπιτετραμμένον παρὰ τῆ Πύλῃ, διέταξε κατὰ τὰ εἰωθότα δι' οὐκαζίου ἀπὸ 25 Ἀπριλίου, ὅπερ ἔλεγε μὲν ὅτι ἡ Πύλη ἐξεπλήρωσε τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ῥωσσίας, ἐξέφραζε δὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παῦσιν τῶν δεινῶν τῆς Ἀνατολῆς, νὰ γνωστοποιηθῆ ὁ διορισμὸς τοῦ Κ. Ρίβωπιέρρου ὡς ἐκτάκτου πρέσβεως καὶ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ εἰδοποιηθῆ τὸ Διδάνιον περὶ τῆς προσεχοῦς ἀναχωρήσεώς του. Ἐν ἀποφύγῃ δὲ τὴν ἀθυμίαν, τὴν ὁποίαν καθ' ἑκάστην ἔβλεπεν ἐφ' ὄλων τῶν προσώπων, καὶ ἵνα καταστήσῃ ὄριμα τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα αἱ περιστάσεις ἠδύναντο νὰ τῷ ἐπιβάλωσιν, ἀπῆλθε μετ' λίγον εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.

Ἡ δὲ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἀνέπνευσε, ὅτε σὺν τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ δυστυχήματος τῶν Ψαρῶν ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Μιχούλης ἐξέπλευσε, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐδυνάθη ν' ἀναγγείλῃ τῷ λαῷ νίκην αὐτοῦ. Ὁ Βλακιέρος κατώρθωσε διὰ τῶν προσπαθειῶν του ν' ἀποφύγῃ τὴν ὑπὸ τῆς Ἰονικῆς κυβερνήσεως κατάσχεσιν, καὶ νὰ διαβιβάσῃ τέλος πάντων περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου πρὸς τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην καὶ τὸ ἐκτελεστικὸν τὰς 40,000 λιρῶν. «Ὅστις ἔχη χρήματα, ἔχει τὴν ἰσχὺν ἐν Ἑλλάδι» ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ ὁ λόρδος Βύρων. Ἐπομένως νῦν ἡ ἰσχὺς ἦτο ἀδιαφιλονεικῆτως εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως. Ἐκπληροῦσα τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ὁ Κολοκοτρώνης καὶ Ὀδυσσεὺς τῇ ἀπηύθυνον ὡς ὑπόλοιπον, ἠδύναντο νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους· ἀλλὰ τότε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ προκαταβολὰς εἰς τὰς νήσους, καὶ θὰ ἐστερεῖτο

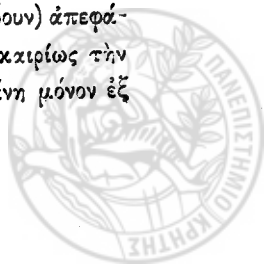
ἔφραζε
ντὶν

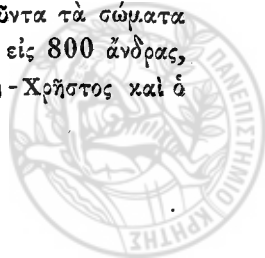
ἐκ νέου πάντων τῶν πρὸς ἄμυναν μέσων. Ἐὰν δὲ δὲν τὰς ἐξεπλήρου, τὸ δάνειον ἠπείλει νὰ φέρῃ τὴν ἐκρηξίν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Ἐπὶ τούτοις ἡ κυβέρνησις προέβη τολμηρῶς· ἔδωκεν εἰς τὰς νήσους σημαντικὸν ποσὸν καὶ ἐκράτησε τὰ ἐπίλοιπα. Ὁ Κολοκοτρώνης, Κολιόπουλος, Νικητάς, ἀναριθμητοὶ ὄπλαρχηγοὶ καὶ προὔχοντες εἶχον δράμει πλήρεις προσδοκιῶν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ εἶδον τὰς προσδοκίας αὐτῶν ἐψευσμένας. Πρῶτος ὁ Ὀδυσσεὺς ἀνεχώρησε πάλιν ἐκεῖθεν, καὶ ἀπῆλθε τὸν Αὔγουστον εἰς τὴν Βελίτσαν, ὅπου συνήθροισε τοὺς ὄπαδούς του, παρέστησεν ἑαυτὸν ὡς ὑπερασπιστὴν τῶν δικαιομάτων τοῦ λαοῦ, καὶ ἀνήγγειλε διαρρήδην ὅτι τὸ δάνειον ἔπεσεν εἰς χεῖρας φονέων, διότι ἀπέδιδεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀπόπειράν τινα φόνου γενομένην κατ' αὐτοῦ ἐν Ναυπλίῳ. Τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἔγραψε πρὸς τὸν Στάνωπα, ὅτι θὰ βιασθῇ νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἀσφαλῶς ὠχυρωμένον σπήλαιόν του ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐν Ἀθήναις δὲν εἶχε πλέον ἰσχὺν διότι, ἐνῶ προσεδόκα ἐν Ναυπλίῳ τὰ χρήματα ἢ τὴν ἐκρηξίν ταραχῶν, ἡ κυβέρνησις τῷ ἀπέσπασε τὸν πρῶτόν του ὄπλαρχηγὸν Γούραν, ὅστις ἤρχε νῦν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι.

Μετ' ὀλίγον οἱ ὄπλαρχηγοὶ καὶ προὔχοντες ὄλων τῶν μερῶν συνῆλθον ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ προετοιμάσθη ἀνταρσία τις, ἡ δεινοτάτη πασῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον. Καὶ αὐτὸς ὁ Ζαΐμης καὶ Λόντος συνετάχθησαν τῷ Κολοκοτρώνη, καὶ ἕκαστος ἐστρατολόγει ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Πατρῶν. Τὸ φθινόπωρον ἅπασα ἡ Πελοπόννησος ἦτον ἀνάφλεκτος. Ἡ κυβέρνησις, ἥτις ἤξευρεν ὅτι νέα προκαταβολὴ ἐκ Λονδίνου ἐπίσης ἐκ 40,000 λιρῶν ἦτο καθ' ὁδὸν (ἔλαβε δὲ ταύτην τὴν 10 Δεκεμβρίου διὰ τῶν ἐπιτρόπων Βούλβερ καὶ Βρόουιν) ἀπεφάσισε νὰ διακινδυνεύσῃ τὰ πάντα καταφέρουσα κακίως τὴν πληγὴν. Τὸν Ὀκτώβριον συνέλευσις συγκροτουμένη μόνον ἐξ

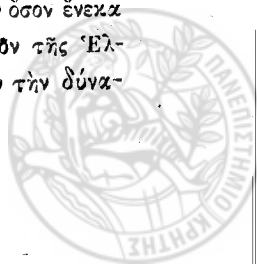

60 μελῶν ἐπεκύρωσεν, ἐναντίον τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, τὰ ἀξιώματα τοῦ Κουντουριώτου, Βότση, Κωλέττου καὶ Σπηλαιολαίω, συνεπλήρωσε τὸ Ἐκτελεστικὸν διὰ τοῦ Ἀσιμαῆ Φωτίλλα ἐκ Καλαβρυτίων, ὅστις μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας μετέσχη εἰς τοὺς ἀντάρτας, διώρισε πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ τὸν γέροντα προὔχοντα τῆς Κορίνθου, Πανοῦτσον Νοταρᾶν, καὶ ἀντιπρόεδρον τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης Θεόδωρον. Ἀφοῦ δὲ ἡ κυβέρνησις κατηρτίσθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπέστειλε τὸν Παππᾶ-Φλέσσαν κατὰ τῆς Τριπόλεως μετὰ 2,000 ἀνδρῶν περίπου, καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Κωλέττου ἔλαβε τὸ σπουδαῖον μέτρον νὰ μετακαλέσῃ ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Στερεᾶς τοὺς πολεμιστάς, οἵτινες εἶχαν ἐκεῖ πολεμήσει κατὰ τοῦ Δερβίς καὶ Ὁμὲρ-πασσᾶ. Περί τὰς 8,000 ἀνδρῶν ὑπήκουσαν εἰς τὴν πρόσκλησιν, καὶ ὁ Καραϊσκάκης, Τσαβέλλας, Γούρας καὶ ἄλλοι ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν ἐκ τῶν Πελοποννησίων καὶ ὁ Ἰατράκος, Παναγιώτης Νοταρᾶς καὶ αὐτὸς ὁ βέης τῆς Μάνης, οὔτινος ὁ υἱὸς Κωνσταντῖνος κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ Φωτίλλα ἐν τῷ Ἐκτελεστικῷ. Κατὰ δὲ τῆς Κυβερνήσεως ἐπανέστησαν ἅπαντα σχεδὸν ἡ Ἀρκαδία, ἡ Ἥλις καὶ ἡ Ἀχαΐα. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε νῦν παρ' ἐαυτῷ τοὺς πρῶην ἀντιπάλους του Α. Ζαΐμην, Α. Λόντον καὶ Γεώργιον Σισίνην. Οἱ πλεῖστοι πελοποννησιοὶ προὔχοντες συνηθροίσθησαν περὶ αὐτόν. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς Τριπόλεως ἤρχισαν κατὰ πρῶτον αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἐνταῦθα ἔλαβεν ὁ Κολοκοτρώνης τὴν λύπην νὰ χάσῃ τὸν ἀνδρείον υἱόν του Πάνον, καὶ ὁ Σταΐκος, εἰς τῶν ἀνδρειότερων ὀπλαρχηγῶν του, ἠχμάλωτίσθη. Ἐδραμε δὲ εἰς Κορίνθον ἔν' ἀντιταχθῆ κατὰ τῶν πολεμιστῶν τῆς Στερεᾶς ἄλλ' ὁ Γούρας τὸν ἐπρόλαβε, καὶ ἡ Κορίνθος ἔπεσεν. Ὁ χεῖμαρρός τῶν Ρουμελιωτῶν εἰσήλασε περαιτέρω, ἐπρόφασε παρὰ τὸν ἀρχαῖον Φλιοῦντα τὰ σώματα τοῦ Νικήτα καὶ Νοταροπούλου συμποσούμενα εἰς 800 ἀνδρας, διέρόρηξε τὴν ἀντίστασιν των, ἐνῶ ὁ Χατζῆ-Χρῆστος καὶ ἄ

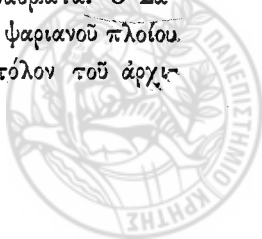

Βάσσοι ἐξεδίωξαν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἐπίσης κατὰ τῆς κυβερνήσεως ὀπλισθέντος Δεληγιάννη ἐκ τῶν στενωπῶν τοῦ Παρθενίου, καὶ ἀπήλλαξαν τὴν Τρίπολιν ἀπὸ τῆς πολιορκίας τῶν στρατευμάτων τοῦ Κολοκοτρώνου. Ὁ Κωλέττης, ὅστις διεύθυνε τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως, διέταξε νὰ προσβάλωσι σχεδὸν ταυτοχρόνως τὰς ἐπαρχίας τοῦ Διγίου, Καλαβρύτων, Γαστούνης, Καρυταίνης καὶ Ἀρκαδίας. Οἱ ἀντάρται ἠττήθησαν πανταχοῦ. Ὁ Ζαΐμης, Λόντος καὶ Σισίνης, οἱ ἰσχυρότεροι προὔχοντες τῆς χερσονήσου εἶδον τὰς οἰκίας τῶν πυρπολουμένων καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν αὐτῶν λαφυραγωγημένην. Οἱ δύο πρῶτοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ προσέφυγον μετὰ τοῦ Νικητα εἰς τὴν προστασίαν τοῦ μετριοπαθεστέρου τῶν ἀντιπάλων τῶν Μυυροκορδάτου, ὅστις τοὺς ἠνάγκασε ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν ἰονικὴν νῆσον Κάλαμον. Οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιάννη καὶ Σισίνης ἠχμαλωτίσθησαν. Τέλος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης παρεδόθη εἰς τὴν κυβερνήσιν. Ἐντὸς δὲ δεκατεσσάρων ἡμερῶν τὰ πάντα ἦσαν πεπερατωμένα, καὶ τὸν Δεκέμβριον εἶχεν ὑποταχθῆ καὶ ὁ ἔσχατος ποιμὴν.

Τὴν νίκην ταύτην κατὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐχθροῦ παρηκολούθησεν εὐτυχῆς ἀπόκρουσις τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ κατὰ τῆς Σάμου ἐπίθεσις ἀπέτυχεν ὀλοσχερῶς. Οἱ πολυάριθμοι μισθωτοὶ Ἀλβανοὶ ἐκδικηθέντες ὀλίγους ἐκ τῶν νικητῶν τῶν Ψαρῶν εἶχαν ἐνθαρρυνθῆ, καὶ οἱ κάτοικοι μὴ δυνάμενοι νὰ σωθῶσιν ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἀντιστάσεως, διότι οὐδεὶς ἐπίστευεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ καπουδαν-πασσᾶ, ἔλαβαν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ὑπερασπισθῶσιν ἑαυτοὺς· πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀπεστάλησαν εἰς Πελοπόννησον, καὶ ὠχυρώθησαν ἐκ τῶν ἐνότων ὅλα τὰ μέρη τῆς ἀποβάσεως· οἱ ἑλληνικοὶ στόλοι ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην καὶ Σχυτοῦρην περιέπλεον ἀδικόπως τὴν σημαντικὴν ταύτην νῆσον, ἥτις οὐχὶ τόσοσιν ἕνεκα τῶν ἐπιθετικῶν ὅσον ἕνεκα τῶν ἀμυντικῶν τῆς δυνάμεων ἦτον ἄλλο προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, καὶ πολλάκις ἠλκυσεν ἐφ' ἑαυτὴν ὀλόκληρον τὴν δύνα-

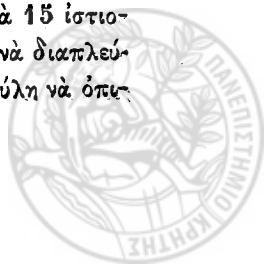

μιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐσκέπασε τρόπον τινὰ τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ σώματός της. Ἐνῶ δὲ ὁ Μιαούλης μετὰ τοῦ στόλου του ἔδραμεν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, ἵνα παραφυλάττη τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον, ὅστις ἐπλησίαζεν ἀπὸ τῆς Ρόδου διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰς τὴν Σάμον, ὁ Σαχτούρης ἔπλευ μετὰ 26 πλοίων περὶ τὸν στόλον τοῦ Ὀθωμανοῦ ἀρχιναύαρχου, ὅστις ἐφάνη τὴν 14 εἰς τὴν νοτίαν ἄκρην τῆς νήσου, καὶ ἤρχισε σφοδρὸν πῦρ κατὰ τῶν τηλεβόλων, τὰ ὁποῖα προσέβαλλον τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου. Ναυστολία τις ἐκ 4,000 κινδρῶν ἐπὶ 40 φορτηγῶν πλοίων ἀνήχθη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, καὶ ἐζήτηε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς νήσου. Κατὰ ταύτης ἐπέπεσεν ὁ Σαχτούρης ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν ἄνεμον, ἐβύθισεν ἀμέσως δύο πλοῖα, συνέλαβεν ἕτερα δύο, καὶ ἀπώθησε τὰ λοιπὰ εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν. Μετὰ ταῦτα ὁ καπουδαν-πασσᾶς διευθύνθη ὀπισθεν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς ἁγ. Μαρίας καὶ ἀπεπειράθη πολ- λάκις κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας τὴν διαπεραίωσιν, ἀλλ' ἐμποδίσθη ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν πυρπολικῶν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ὄπλον τοῦτο εἶχε φθάσει τότε εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἐνεργείας του. Τὰ κακῶς διευθυνόμενα καὶ δι' ἀνθρώπων ἀπειρῶν περὶ τὰ ναυτικά ὑπερπληρωμένα τουρκικὰ πλοῖα δὲν εἶχον ἀκόμη εὖρη τὸν τρόπον ν' ἀμύνωνται κατ' αὐτοῦ. Πανικὸς φόβος διερ- ρήγνυε πᾶσαν τάξιν καὶ ἐκολόβονε πᾶσαν χεῖρα, ἅμα ἐν ἑλ- ληνικὸν πλοῖον ὑπερέβαινε τὴν κυρίαν τοῦ πυροβολισμοῦ γραμ- μὴν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἕνεκα τῶν ἐλαφρῶν ἰστιῶν των, κα- τεσκευασμένων ἐκ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, τῆς τολμηρᾶς ἰστο- πηγίας των καὶ τῆς ἐπιτηδείου διευθύνσεώς των ἐπωφελοῦντο πάντοτε τὸν ἄνεμον, καὶ οὕτως ἠδύναντο ἄνευ πολλοῦ κινδύ- νου νὰ περιφρονῶσι πολὺ ἰσχυροτέρους στόλους καὶ ἐπιτελῶσι κατορθώματα, ἅτινα οἱ ἄπειροι θεώρουν ὡς θαύματα. Ὁ Σα- χτούρης ἐνίσχυθεὶς ὑπὸ 9 σπετσιωτικῶν καὶ 1 ψαριανοῦ πλοίου προσέβαλε τὴν 16 καὶ 17 Αὐγούστου τὸν στόλον τοῦ ἀρχι-

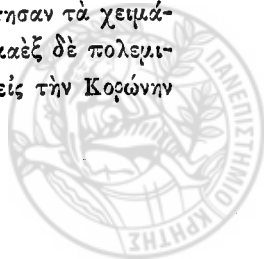

ναυάρχου, καθ' ἣν στιγμήν ἀπεπειράτο ἐκ νέου νὰ διαπεραιωθῆ, καὶ ὁ Κανάρης ἔκαυσεν εἰς τὸ στενὸν μεταξύ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς ἀγ. Μαρίας καὶ τῆς νήσου μίαν φρεγάτταν τῶν 5½, ἐν δὲ σπετσιοτικὸν πυρπολικὸν μίαν ἄλλην τῶν 48, καὶ ὁ Βατικιώτης ἐν βρίκκιον τῶν 20 κανονίων, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν ὑπὲρ τὰς 2,000 ἀνδρῶν. Μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ταύτην ἀπόπειραν ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἀπέπλευσεν εἰς Ἀλικαρνασσὸν, ἵνα ἐνωθῆ ἐκεῖ μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ, καὶ προσεβλήθη πολλάκις μέχρι τῆς 17 Σεπτεμβρίου ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐλληνικῶν στόλων, ὅπου οὗτοι κατέστρεψαν μὲν μίαν Τυνησαϊκὴν φρεγάτταν καὶ ἐν αἰγυπτιακὸν βρίκκιον, ἀλλ' ἐθυσίασαν ἐπὶ ματαίῳ πολλὰ πυρπολικά των, καὶ ἀπώλεσαν δώδεκα πλοῖα. Δὲν ἠδυνήθησαν δὲ νὰ ἐμποδίσωσι τὸν ἀρχιναύαρχον ἀπὸ τοῦ νὰ διευθυνθῆ πάλιν τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς Σάμον, καὶ μάλιστα συνοδευόμενος ὑπὸ 40 φορηγῶν καὶ μιᾶς μοίρας τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ὑπὸ τὴν προσωπικὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰβραΐμ-πασσᾶ. Ἄλλ' ὁ ἄνεμος τὸν ἔρριψεν εἰς Μύκωνον, καὶ τὴν 27 σφοδρὰ τρικυμία κατέλαβε τὸν στόλον τοῦτον εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἄνδρου, καὶ τὸν διασκόρπισε τόσον ὀλοσχερῶς, ὥστε ὁ ἀρχιναύαρχος μετὰ μίαν ἡμέραν ἔφθασεν εἰς Μυτιλήνην μόνον μετὰ ἕξ φρεγαττῶν. Ὁ ἐπίλοιπος στόλος ἐπολέμησε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου κατὰ τῆς θαλάσσης καὶ κατὰ τῶν ἐλληνικῶν στόλων, αὐξηθέντων εἰς 60 πλοῖα καὶ ἀπῆλθε μετὰ μικρὰν ἀπώλειαν, ἂν καὶ ἐβλάβη πρὸς τὸ ἐκ τῆς τρικυμίας, ἀγκυροβολήσας ἐπίσης παρὰ τὴν Μυτιλήνην. Ἐκεῖ εὔρεν ὁ καπουδᾶν-πασσᾶς τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἣν εἶχε ζητήσῃ καὶ ἦτις τὸν παρήγγελλε νὰ παραδώσῃ ὀλόκληρον τὸν στόλον εἰς τὸν Ἰβραΐμην, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ τῶν πλοίων, ἅτινα ἐχρειάζοντο ἐπισκευήν. Ἐφθασε δ' ἐκεῖ τὴν 7 Ὀκτωβρίου μετὰ 15 ἰστιοφόρων. Ὁ Ἰβραΐμης ἀπεπειράθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν νὰ διαπλεύσῃ τὸν πορθμὸν τῆς Χίου, ἐβίασθη ὑπὸ τοῦ Μικούλη νὰ ὀπι-

σθοδρομήση, ἀπωλέσας ἐν βρίκκιον καὶ μίαν Τυνησαϊκὴν κορβέταν. Οἱ Ἕλληνες εἶχον πάλιν κούσει ἐπὶ ματαίῳ πολλὰ πυρπολικά, καὶ κατεδείχθη ὅτι τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἀπέκρουον αὐτὰ, καὶ ὅταν ἀκόμη προσεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ πυρός, καὶ ἐβύθισαν ἐν ἓκ τῶν πυρπολικῶν. Ταῦτα ἦσαν τὰ πρῶτα συμβάντα, καθ' ἃ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο ὄπλον τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε νὰ γίνεται ἥττον φρεβρόν. Τὴν 19 Ὀκτωβρίου ὁ Ἰβραΐμης ἐξέπλευσε πάλιν, καὶ οὐδὲν ἑλληνικὸν πλοῖον ἀντετάχθη κατὰ τὸν εἰς Ἀλικαρνασσὸν διάπλουον αὐτοῦ. Ἐμείνει δ' ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Νοεμβρίου μετὰ δύο φρεγατῶν τῶν 60, ὀκτώ τῶν 44, δεκατριῶν κορβετῶν, 30 βρικκιῶν καὶ γολετῶν καὶ 200 φορτηγῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνηκόντων εἰς εὐρωπαϊοὺς ἐμπόρους. Τὰ στρατεύματα τῆς ξηρᾶς κατεσκήνουν παρὰ τὴν παραλίαν. Τὰ παραπλέοντα πρὸς φύλαξιν τοῦ λιμένος πλοῖα ἔσυραν ἕκαστον δύο πλοιαρία ἐφωδιασμένα με ἄγκυστρα, καὶ περιέπαιζον οὕτω τὰ πυρπολικά. Οἱ Ἕλληνες εἶχον καταδαπανήσῃ ἐπὶ ματαίῳ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τῆς ἐκστρατείας τὰ δύο τρίτα αὐτῶν. Τὸ ἀνίσχυρον τοῦ ὄπλου τούτου ἐτι μᾶλλον κατεφάνη, ὅτε οἱ Αἰγύπτιοι τὴν 8 Νοεμβρίου ἐξέπλευσαν πάλιν ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Καὶ τοι δὲ πλείονα τῶν τεσσαράκοντα ἑλληνικῶν πλοίων περιεπόλουν, καὶ προσέβαλον αὐτοὺς τὰ πυρπολικά, ἐφάνησαν ἄνευ ζημίας τὴν 10 ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Κρήτης. Τὴν 14 ἔρριψε πάλιν ἡ τριφυμία, ἥτις διεσκόρπισε τὸν στόλον, εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ὀλίγα μόνον φορτηγά. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Αἰγυπτίων ἐφθασαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σπιναλόγγας, καὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Μαρμαρίτσαν, ὅθεν ἐφθασαν τὴν 5 Δεκεμβρίου εἰς τὴν Σούδαν οὐδὲν ἐμπόδιον ἀπαντήσαντα, διότι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὰ εἶχον παραιτήσει καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὰ ἴδια. Τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ἔστησαν τὰ χειμάδια τῶν παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Σούδας. Δεκαεξὶ δὲ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Αἰγυπτίων ἔφερχν προμηθείας εἰς τὴν Κορώνην

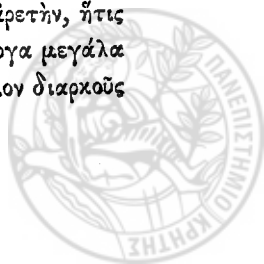
καὶ Μεθώνην, καὶ ὁ Ἰβραίμης ἔδραμεν ὀπίσω εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, ἵνα κομίσῃ νέα στρατεύματα.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἔτους τούτου κατὰ τοσοῦτον μόνον ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καθ' ὅσον δὲν προσεβλήθησαν εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἀπώθησαν τοὺς πολεμίους καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἄλλ' οὐδὲν τῶν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατεχομένων φρουρίων εἶχον κυριεύσει, τούναντίον δὲ διὰ τῆς πτώσεως τῶν Ψαρῶν καὶ διὰ τῆς ἥττονος αὐτῶν θέσεως ἀπέναντι τῶν Αἰγυπτίων ἢ κατὰ θάλασσαν ἰσχὺς αὐτῶν ἐκλονίσθη βαθέως. Ἡ δὲ κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπίθεσις εἰκάζετο ὡς προσεγγίζουσα.

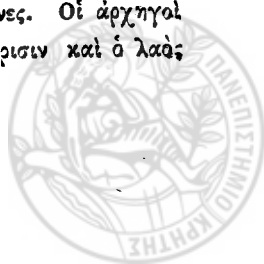
Σύμπασα ἡ Ἑλλὰς ἔτρεμεν ἐκ τῆς βαρείας πληγῆς, ἣν ἔλαβε διὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Αἱ 80,000 τῶν λιρῶν εἶχον σχεδὸν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους καταδαπανηθῆ, καὶ τοῦτο κατανοεῖ τις ὅταν θεωρήσῃ, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἐδαπάνη μηνιαίως κατὰ μέσον ὄρον δι' ἕκαστον μὲν πλοῖον 1000 τάλληρα, δι' ἐκάστου δὲ πυρπολικοῦ τὴν ἀπόκτησιν καὶ ἐξόπλισιν ἐξ ἑως ὀκτὼ χιλιάδας, καὶ ὅτι ἦδη ὤφειλε νὰ πληρόνῃ τὸν ἐν ἐκστρατεία ἄνδρα πεντήκοντα γρόσις, ὅστις πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δανείου ἠρκεῖτο εἰς εἴκοσιν ἢ ὀλίγον πλείοτερα ὡς μηνιαῖον μισθόν, καὶ ἔλαβεν ἀπαιτήσεις 30,000 ἀνδρῶν καὶ ἔτι πλέον.

Ἐάν τις σκεφθῆ, ὅτι ἄνευ τῆς ἐπιμόνου προσδοκίας τοῦ δανείου ἐν Ὑδρᾷ τὰ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἔτοιμα διαμένοντα πλοῖα πιθανῶς θὰ ἐξέπλεον καὶ θὰ ἔσωζον τὸ προπύργιον τῶν Ψαρῶν· ἐάν τις ἀποβλέψῃ εἰς τὰ δεινὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, προκλήθέντος ἕνεκα τοῦ δανείου τούτου, δύναται νὰ ἐρωτήσῃ ἐάν τὰ χρηματικά ταῦτα βοηθήματα ἐπέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα μᾶλλον δυστυχίαν ἢ ὠφέλειαν.

Τὸ δάνειον ἐπληξεν ὡς διὰ τινος μαγικῆς ράβδου τὸν μόλις βλαστάνοντα ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τὴν ἀρετὴν, ἣτις παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς παρήγαγε κατ' ἐποχὰς ἔργα μεγάλα καὶ ἀπροδόκητα, καὶ πανταχοῦ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον διαρχοῦς

καὶ ἐνίστε εὐρυτάτης δυνάμεως. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ δάνειον, οἱ πλείοτεροι ἐκινουῦντο μόνον διὰ χρημάτων μετρητῶν ἢ ὑπεσχημένω. Ἐπώλουν τὰς ὑπηρεσίας των. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ἄνευ τοῦ Ἀγγλικοῦ δανείου τὸ μετρίοφρον κόμμα, ὅπερ μόνον ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ τὸ κέντρον τῆς ὅλης Ἑλλάδος, δὲν θὰ ἐπετύγγανε νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀναρχίαν, καὶ ἡ ἐπικράτησις ταύτης θὰ κτεστρεφε τὴν χώραν, ἥτις δὲν θὰ ἦτο πλέον ἰκανὴ ν' ἀντισταθῇ, καὶ δὲν θὰ κατάρθου ν' ἀναγκάσῃ τὰ ἀνακτοβούλια μέχρις ἀναμίξεως. Τὸ εἰδῶλον κυβερνήσεως, ὅσω κενὸν καὶ ἂν ἦτο, ἐξήρκει ἐν Εὐρώπῃ, ἵνα διατηρῇ παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ αἶσθημα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ ἀνακτοβούλια ἐν σημεῖον, πρὸς ὃ ἠδύναντο νὰ κλίνωσι τὰ σχέδιά των. Μόνοι δὲ οἱ ἐγγύριοι πόροι δὲν θὰ ἐξήρκουν πρὸς ἄμυναν, διότι ἡ γῆ ἦτο κατερημωμένη, καὶ ἄνευ πειρατείας καὶ εἰσκομιδῆς ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου ὁ λιμὸς θὰ ἐγένετο γενικός· οὐδεὶς εἶχε κατοικίαν βεβαίαν καὶ ἔτι ὀλιγώτερον συγκομιδὴν καρπῶν. Οὐδεὶς ἤθελε νὰ καλλιερῇ τὸν ἀγρὸν. Ὅσοι ἦσαν πολεμισταί, περιεπλανῶντο ἀπὸ βουνοῦ εἰς βουνόν. Ἐνδεῖα, πείνα καὶ νόσοι ἐθέριζον εἰς βαθμὸν φρικαλέον τὴν ἀνθρωποπλήθειαν. Μέγα μέρος τῶν ὑπαρχόντων ἀργυρίων, τὰ ὅποια εἶχον εὑρεθῆ εἰς χεῖρας ἐκάστου, κατηναλώθη. Καὶ τὰ πλοῖα δὲ αὐτὰ ἐγένοντο παλαιότερα, πολλὰ κατεστράφησαν, ὀλίγα ἐναυπηγοῦντο καὶ τὸ ἐμπόριον, ἡ πηγὴ τοῦ πλοῦτου, εἶχε παύσει. Ὡς σβέννυται ὁ λύχνος δι' ἔλλειψιν ἐλαίου, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλάς ἄνευ τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς χρηματικῶν τούτων βοηθημάτων θὰ ἐξηντλεῖτο κατ' ἀνάγκην μετὰ δύο ἔτη, καὶ ἔπειτα θὰ ἐγένετο εὐχερῆς λεία τῶν Τούρκων. Οὐχ ἦττον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἠθικὴ ἐπενέργεια τοῦ δανείου ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐπικίνδυνον θέσιν, εἰς ἣν εὕρισκοντο οἱ Ἕλληνας. Οἱ ἀρχηγαὶ τοῦ λαοῦ τὸ ἐθεώρησαν ὡς ἡμίσειαν ἀναγκώρισιν καὶ ὁ λαὸς ὡς ὄλοσχερῆ.

Ἡ κυβέρνησις μετὰ τὸν θρίαμβον αὐτῆς προσεπάθησε νὰ ἐνισχυθῆ ὡς οἷόν τε στερεώτερον. Ἐκλείσει τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ Σισίην ἐν τινι μονῇ τῆς Ὑδρας, καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀπαλλοχθῆ τοῦ πρώτου ἅπαξ διὰ παντὸς διὰ δικαστικῆς θανατικῆς ἀποφάσεως. Ἄλλ' ἤ μετριόφρονες ὑπερίσχυσαν τῶν ἐξημμένων. Ὁ Κολοκοτρῶνης διειρηθῆ ἐν τῇ φυλακῇ αὐτοῦ. Παρὰ τοῖς ὀπαδοῖς τοῦ Μαυροκορδάτου, οἵτινες ὑπὲρ πάντας παρίσταντο ὡς μετριόφρονες, ἐγεννήθη περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀντιζηλία κατὰ τοῦ Κωλέττου, ὅστις ἤθελε νὰ πολιορκήσῃ τὰς Πάτρας καὶ ἔπειτα νὰ ριφθῆ εἰς τὴν Στερεάν, τὴν ὁποίαν ὑπέσχεθη νὰ καθαρῆ ἀπὸ τῶν πολεμίων μέχρι τῶν μακεδονικῶν ὀρέων. Πρόδηλος ἦτον ἡ ἔρις περὶ τῆς μελλούσης ἐξουσίας. Ἐσυμπάθουν ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρῶνου, τοῦ πεπτωκότος δικτάτορος, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, καὶ ἐλάλουν περὶ τοῦ ἐπικινδυνότερου, ὅστις ἀνεφαίνετο. Ὁ Κωλέττης ἐφάνη ὅτι ὀλίγον ἐταράσσετο διὰ τοῦτο. Ἐχαιρε βλέπων τὴν κυβέρνησιν ἰσχυροτέραν παρ' ἄλλοτε, ὅτε τὴν εἶχε παραλάβει. Ἐγένετο δὲ σεβαστοτέρα καὶ εὐποληπτοτέρα παρὰ πᾶσαν ἄλλην προγενεστέραν, ἡ χώρα καὶ τὰ στρατεύματα ὑπήκουον αὐτῇ, καὶ εἶχε τὴν συναίσθησιν ὅτι ζῆ.

Ὅσω ἀνεπαρκῆ καὶ ἂν ἐθεώρησε τὸ Διβάνιον τ' ἀποτελέσματα τῶν κατὰ θάλασσαν προσπαθειῶν του κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, καὶ ὅσω καὶ ἂν ἐκοπίασαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ἀρχιναύαρχου νὰ τὸν ρίψωσιν, ὁ Σουλτάνος διειτήρησε τὸν εὐχάριστον τοῦτον καὶ σπουδαῖον ἄνδρα ὑπεράνω τοῦ χειμάρρου τῶν ἀδικῶν καὶ δικαίων κατηγοριῶν. Τούναντίον δὲ μετὰ τινὰ ὀχλαγωγίαν τῶν Τσεμπετσίδων (ὀπλοποιῶν) ἐπαύθησαν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τούτου, ὁ ἀγᾶς τῶν Γενιτσάρων καὶ τέλος ὁ μέγας βεζίρης Γαλίπ-πασσᾶς, οὗτος δὲ, ὡς ἔλεγε τὸ σουλτανικὸν Χάττι-Σεριφιὸν τῆς 16 Σεπτεμβρίου *) ἀδιότι ἀνίκει

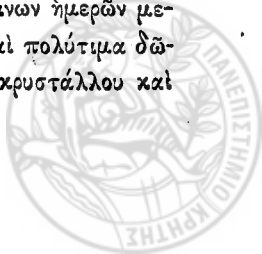
*) Ἴδε Παράρτ. Β. 10.

εἰς τὴν τάξιν τῶν πεπαιδευμένων, εἶχε βασισθῆ πολὺ εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ ἐπιτηδειότητά του, κατεδαπάνησε μέγα μέρος τοῦ χρόνου περὶ τὰς μικρολογίας τῶν ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας ὤφειλε νὰ παραιτήσῃ εἰς τοὺς ὑποδεστέρους, καὶ δὲν ἐνόησεν ἀρκούντως νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀξίωμα του.» Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γαλιπ προσεκλήθη ὁ Μεχμέτ-Σελιμ-πασσᾶς τῆς Σιλιστρίας, ὅστις ἦτον ἀρχιστράτηγος ἐν ταῖς Ἑγemonείαις καὶ ἐναντίος τῆς ἐκκενώσεως.

Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Πύλη ἀπώλεσεν ὑπουργόν τινα χαρρακτῆρος ὅλως διαφόρου, τὸν Ζανίπ-ἐφένδην, τὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπικρατοῦντα ἐν τῷ συμβουλίῳ, ἄνδρα σιδηρᾶς θελήσεως καὶ ἀκραδάντου ἀφωσιώσεως εἰς τὰς παλαιὰς ἀρχὰς, κανόνας καὶ τύπους. Ἡ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν, ἡ ἀδέκαστος εὐθύτης καὶ νοημοσύνη αὐτοῦ ἐπέβαλλον σεβασμὸν καὶ εἰς τοὺς ἐγγωρίους καὶ εἰς τοὺς ξένους· ἀλλὰ κατήνησεν ὀχληρὸς εἰς ἀμφοτέρους, διότι οἱ ἐν τῷ συμβουλίῳ συνάδελφοί του ἐφρόνουν ὅτι αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς οὗτος ἔζη, καὶ αἵτινες δὲν ὑπεδούλωσαν τὸ πνεῦμά του ἂν καὶ τὸ ἀπεμόνωσαν, ἀπήτουν πρὸ πάντων εὐκαμφίαν, ἐνῶ μόνον ἐνέδιδον εἰς τοὺς ξένους. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Σουλτάνον ἦτον ὁ γέρον δυσάρεστος, διότι τὸν εὐρίσκεν ἄκαμπτον πολέμιον τῶν ἀναμορφώσεων, τὰς ὁποίας ἐμελέτα νὰ κάμῃ. Ἄνδρες, οἷος ὁ Ζανίπ-ἐφένδης, εἶναι ὄψιμοι βλαστοὶ ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ ἤδη ἀπεξηραμένου κατὰ τὸν κορμὸν καὶ μέχρι τῶν τελευταίων του κλάδων μεμαραμένου δένδρου. Ἡ ἕνεκα τοῦ θανάτου του κενωθεῖσα θέσις τοῦ Νισχαντζῆ (ὑπουργοῦ ἐπὶ τῆς μονογραφῆς τοῦ Σουλτάνου) περιήλθεν εἰς τὸν Χατζῆ-Σαῖδ-ἐφένδην.

Ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος εἶχε φθάσει εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῆς 7 Ἰουνίου, καὶ εἶχε παρουσιασθῆ τὴν 21 Σεπτεμβρίου εἰς τὸν Σουλτάνον. Εἶχον δὲ ἤδη πρὸ τινων ἡμερῶν μετακομισθῆ εἰς τὸ Σεράγιον τὰ πολυάρθμα καὶ πολύτιμα δῶρα εἰς ὄπλα, πλοῦσια ὑφάσματα, σκεύη ἐκ κρυστάλλου καὶ

πορκελλάνης, ὠρολόγια καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας, καὶ ἐκολάκευσαν τὴν ὑπερφάνειαν τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐκ Σουηδίας ἐφθασε πρέσβυς παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ, ὁ κόμης Λεβενχιλμ. ἀνὴρ νεαρὸς, ὅστις ἤρχισε τὸ ἔργον τοῦ δεῖξας δυσαρέσκειαν, διότι ὁ βεῖζ-ἐφένδης ἔδωκεν εἰς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον συνέντευξιν, ἐνῶ ἀνέβαλε τὴν ὑπ' αὐτοῦ αἰτηθεῖσαν. Ἔλαβε δὲ ἀπάντησιν εἰς τὰ παράπονά του ὅτι, «ἐὰν ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἀφορᾷ ὑποθέσεις, ὁ βεῖζ-ἐφένδης τὸν παρακαλεῖ νὰ σκεφθῆ, ὅτι πάντες οἱ ξένοι πρέσβεις δὲν ἀρχίζουσι τὰ ἔργα αὐτῶν πρὶν ἢ διαβιβάσωσι τὰ διαπιστευτήριά των. Ἐὰν δὲ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ εἶναι ἀπλῶς φιλική, τὸν παρακαλεῖ νὰ λάβῃ τὴν καλοσύνην νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ ν' ἀναβάλλῃ αὐτὴν μετὰ τὰς ὑποθέσεις». Ὁ κόμης Λεβενχιλμτ μετὰ τὴν νοθεσίαν ταύτην συνημορφώθη πρὸς τὴν παραδεδομένην τάξιν, καὶ ἐζήτησε τὴν πρὸς ἐγγείρισιν τῶν διαπιστευτηρίων ὠρισμένην παρουσίαν παρὰ τῷ μεγάλῳ βεζίρῃ.

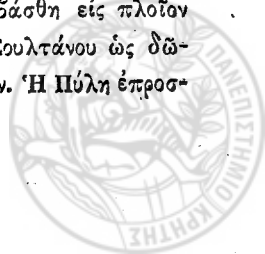
Τέλος τὴν 2 Σεπτεμβρίου ἐφθασε καὶ ὁ Κ. Τοῦρνερ, ὅστις ὠφείλε ν' ἀναδεχθῆ ἐν τῷ μεταξῷ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, καὶ διευκόλυνε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου. Ἀνήσυχος ἐπρόσμενον οὗτος τὰς ἀποφάσεις τῆς Ῥωσσίας. Τέλος ταχυδρόμος τοῦ Βαγῶτου ἔφερεν αὐτῷ τὴν 10 Σεπτεμβρίου τὸ ἐπαινετικὸν γράμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀντίγραφον ἐκείνου, ὅπερ ὁ Ὁζαρόβσκης εἶχε κομίσει πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὀκάζιον τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ριβωπιέρρου, ὡς καὶ τὴν περὶ τούτου ἐπιστολὴν τοῦ Νεσσελρῶδου πρὸς τὸν βεῖζ-ἐφένδην, *) τὸν διορισμὸν τοῦ Μιγκιάκου ὡς ἐπιτετραμμένου καὶ τέλος ἐπίσημόν τινα ἐπιστολὴν τοῦ Νεσσελρῶδου πρὸς αὐτὸν, ἐν τῇ ὁποία ἐπνηοῦντο, ἂν καὶ μὲ ὕψος ὀλίγον ξηρὸν, αἱ ἐκδουλεύσεις τοῦ Στραγκφόρδου, καὶ μόνον ὡς πρὸς τὸ περὶ ναυτιλίας ζήτημα ἐξεφράζετο ἡ ἐπιφύλαξις, ὅτι ἡ Ῥωσσία τό-

*) 18. Παράρτ. Ε. 11. 12.

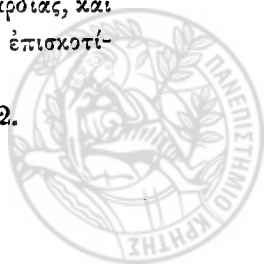
τε μόνον θὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν πλαστῶν ση-
 μαιῶν, ὅταν ἡ Πύλη ἐπιτρέψῃ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν της εἰς
 τὰς ξένας σημαίας τὸν ἐλεύθερον διάπλουον εἰς τὸν Εὐξείνιο
 πόντον. Οὕτως ἡ διένεξις μεταξύ Ῥωσσίας καὶ Πύλης εἶχε
 κατὰ τὸ φαινόμενον παύσει ὀλοσχερῶς, καὶ μόνον περὶ τοῦ
 ἀσιατικοῦ ζητήματος οὐδεμίαν ἐγένετο μνείαν· τὴν δὲ περὶ
 τοῦτο σιωπὴν ἡ Πύλη ἔκρινεν ὡς κακὸν σημεῖον. Ἐθεώρησε
 τὴν ἄρνησιν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου τοῦ νὰ ἐκφρασθῇ ἐπὶ τοῦ
 θέματος τούτου ὡς ἐπικύρωσιν τῶν φόβων της, ἔμεινε σταθερὰ
 εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιθυμεῖ ἐγκαρδίως τὴν κατα-
 στροφὴν της, καὶ δὲν ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς Δυνάμεις τῆς Εὐρώ-
 πης, ἡκιστα δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας ὁ χρυσὸς ὡς ἐ-
 φρόνει ἐματαίωσε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σάμου, καὶ ἡ γνώμη
 αὕτη κατὰ τοῦτο ἦτον ὀρθή, ὅτι ἄνευ τῆς ἐγκαίρου ἀποστολῆς
 τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου δὲν θὰ ἐδύναντο νὰ προφθάσωσιν εἰς τὴν
 νῆσον ταύτην ἀρκετὰ ὑδραϊκὰ καὶ σπετσιοτικὰ πλοῖα. Τὰ
 φέροντα τὴν προτομὴν τοῦ Γεωργίου Δ' χρυσᾶ νομίσματα κο-
 μισθέντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπ' αὐτοφό-
 ρω ἀπόδειξις. Ἐνόμιζε προσέτι ἡ Πύλη, ὅτι διὰ τοῦ κατὰ τοῦ
 Ἀλγερίου πολέμου ἡ Ἀγγλία κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐμποδί-
 σῃ τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀλγερίνων πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλ-
 λήνων. Ἄλλ' ἡ εἰρήνην εἶχεν ἤδη κλεισθῆ ἐκεῖ τὴν 28 Ἰουλίου
 καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Δέη, διότι, ἂν καὶ ἐν
 τῇ συνθήκῃ ἐλέγετο ὅτι ἡ ἀγγλικὴ σημαία ἔπρεπε ν' ἀναστη-
 λωθῇ ἐπὶ τοῦ προξενείου ἐν τῇ πόλει, ἡ Ἀγγλία ὠμολόγει ἔν
 τινι μυστικῶ ἄρθρῳ, ὅτι δὲν θὰ ἐπιμείνῃ ἐπὶ τοῦ ὄρου τούτου,
 καὶ ὑπεσχέθη ἐν τινι ἄλλῳ, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τῷ προξένῳ
 Μακδονάλλ ν' ἀνοίξῃ τὸ γραφεῖόν του.

Καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου ἐθεώρησεν
 ἡ Πύλη ὡς σημεῖον ἐχθρικόν. Οὗτος ἐπεβιβάσθη εἰς πλοῖον
 τὴν 11 Ὀκτωβρίου, ἀφοῦ ἔλαβε παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὡς δῶ-
 ρον ταβακοθήκην ἀξίας 1000 λιρῶν σερλινῶν. Ἡ Πύλη ἐπροσ-

ποιήθη, ὅτι ἐθεώρει τὴν ἀναχώρησίν του ὡς ἄδειαν προσωρινῆς ἀπουσίας. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Στραγκφόρδος εἶχεν ἐκφρασθῆ οὕτω πως διότι, ὅτε ὁ Τοῦρνερ ἐζήτησε τὴν ἐπίσημον ἀκρόασίν του, ἡ Πύλη τὴν ἠρήθη, ἃν καὶ οὗτος ἐπαρουσίασε πρὸς αὐτὴν τὰ διαπιστευτήρια τοῦ βασιλέως του, εἰποῦσα ὅτι «ὁ Στραγκφόρδος τῆ ἐδήλωσεν ἐγγράφως, ὅτι ἀνεχώρει δι' ὀλίγους μόνον μῆνας· ἐπομένως δὲν δύναται ν' ἀναγκωρίσῃ δύο ἀντιπροσώπου, τῆς Ἀγγλίας, ἢ τὸν παρακαλεῖ ν' ἀποσύρῃ τὴν δήλωσιν τοῦ Στραγκφόρδου.» Ὁ Τοῦρνερ ἀπέφυγε νὰ πράξῃ τοῦτο, καὶ οὕτως ἡ θέσις του ἐξ ἀρχῆς ἦτο ψευδής. Ὁ δὲ λόρδος Στραγκφόρδος ἀνεχώρησε σκυθρωπὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἀκριβῶς περὶ τὸ τέλος τῆς ἐνεργείας του εἶχε γενικευθῆ ἡ γνώμη, ὅτι ἠπάτησε τὴν Πύλην, τὴν Ῥωσσίαν καὶ ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὁ λόρδος ἀπέβαλε τὴν ἐξιν τοῦ λέγειν τὴν ἀλήθειαν. Τὴν 14 Νοεμβρίου ἔφθασεν οὗτος εἰς Βιέννην, ὅπου ἔμεινε μέχρι τῆς 1 Δεκεμβρίου. Ὁφείλει τις νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε ἐσχημάτισε ἰδίαν γνώμην. Ἐλάμβανε τὰς γνώμας τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, καὶ ἐφ' ὅσον ἠδύνατο νὰ τὰς ἀναπτύσῃ, διέπρεπεν, ἀλλ' ἔπειτα ἐξησθένει καὶ ἡμαυροῦτο. Ἐπολιτεύετο, ὡς πολεμοῦσιν οἱ πειραταὶ, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, χωρὶς νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ πρόσω ἢ ὀπίσω. Ὁ τρόπος οὗτος, ὅταν στηρίζηται εἰς μεγάλην τόλμην καὶ ἀληθινὴν ἰκανότητα, δύναται ἀναμφιβόλως νὰ φέρῃ μεγάλα ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους συντρίβει τὸν μεταχειριζόμενον αὐτόν. Ἀλήθειαν εἶπεν ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς, ὅστις τὸν εἶχε μεταχειρισθῆ ἐπὶ πολλὸν χρόνον, ἔν τινι ἐπιστολῇ ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου πρὸς τὸν Διάγγελον. «Ἴδού νέον παράδειγμα ἄξιον περιεργείας, ὅτι τὰ ἐξοχώτερα προτερήματα οὔτε τὴν εὐτυχίαν οὔτε τὴν ἀληθῆ δόξαν δύνανται νὰ φέρωσιν, ὅταν δὲν συνοδεύωνται ὑπὸ εὐθείας καρδίας, καὶ μεγάλαι ἀδυναμίαι τοῦ χαρακτῆρος κολοβῶσι καὶ ἐπισκοτίζωσιν αὐτά.

Ἡ Πύλη πρὸ πολλοῦ ἤδη λαβοῦσα ἐκ τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων γινώσιν τοῦ ὑπομνήματος τῆς 9 Ἰανουαρίου, καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν νέαν πρόκλησιν ἐν τῷ ὀκαζίῳ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ριβωπιέρρου, ἐλυπήθη ὅτι συνήνεσεν εἰς τὴν ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν, καὶ ὅσω τὴν ἐβίαζον οἱ πρέσβεις τῶν Δυναμειῶν, τόσω ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μὴ σπεύσῃ. Ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος, προσπαθῶν νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν, ἐζήτησε νὰ τῇ παραστήσῃ, πόσον ἀπαραίτητον ἦτο νὰ ἔχῃ ἐκτετελεσμένην τὴν ὑπόσχεσιν, πρὶν ἢ ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπιστρέψῃ ἐκ τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν, φέρων ἴσως βαρέα παράπονα κατ' αὐτῆς, εἰς τὴν πρωτεύουσάν του. Ἀλλ' αὕτη ἀπεκρίθη ὅτι πρῶτον ὄφειλε νὰ καθαρίσῃ τὰς Ἡγεμονείας ἐκεῖ, ὅπου βρῖθουσιν ἐπικινδύνων ξένων». Ὁ Διάγγελος οὐδεμίαν ἄλλην ἀπάντησιν ἔλαβε, καὶ ὁ ρεῖζ-ἐφένδης εἶπε μετ' ἀγανακτικῆσεως πρὸς τὸν ἄγγλον διερμηνέα ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Στραγκφόρδου ὅτι «δὲν προσμένει πλέον νὰ συζητηθῇ ἀντικείμενον, περὶ οὗ τὰ πάντα ἐλέχθησαν». Πρὸς δὲ τὸν αὐστριακὸν πρῶτον διερμηνέα Κάρολον Τέσταν, φίλον προσωπικὸν τοῦ ρεῖζ-ἐφένδου, ἐλάλησεν οὗτος ἐν τινι ὄλως ἐμπιστευτικῇ συνδιαλέξει ἤδη τὴν 24 Σεπτεμβρίου *) κατὰ τρόπον, ὅστις προδήλως ἀπεκάλυπτεν ὅλον του τὸν στοχασμόν. «Μᾶς λαλεῖτε περὶ τοῦ Κ. Μιγκιάκου, τοῦ Κ. Ριβωπιέρρου. Νομίζετε λοιπὸν, ὅτι ἡμεῖς τόσον πολὺ ἐπιθυμοῦμεν τοὺς κυρίους τούτους; Βεβαίως ἐπιζητοῦμεν ἐνθέρμως τὴν μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνδιαλλαγὴν, ἀλλ' ἔχετε τὸ θάρρος νὰ μοι εἴπητε ὅτι, ἐὰν ἀποσείρωμεν ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν καὶ τὸν ἔσχατον ἄνδρα καὶ τέλος ἔλθῃ ἐνταῦθα ὁ Κ. Ριβωπιέρρος, θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τούτου ἡ συνδιαλλαγὴ, θὰ εὐχαριστηθῇ ἡ Ῥωσσία; Δυστυχῶς γνωρίζομεν λίαν πολλὰ περὶ τῶν περαιτέρω σχεδίων τῆς Ἰπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλανθρωπίας καὶ θρησκείας ἐπιδιώκει

*) Ἰδ. Παράρτ. Ε. 13.

τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους ἡμῶν. Δὲν δύναται δὲ νὰ πείσῃ τὰς λοιπὰς Δυναμείας πρὸς διανομὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἐπομένως ζητεῖ τὸν περιδῶρον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, προσπαθοῦσα νὰ καταστήσῃ αὐτὰς συνεργοὺς τῶν ἀνταρτῶν.

Ἄλλὰ μετὰ τόνου σοβαρωτέρου εἶχεν ἐκφρασθῆ ἤδη τὴν 12 Σεπτεμβρίου πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον, *) διότι οὗτος ἐπροσπάθησε νὰ μετριάσῃ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐνεποίησε τῇ Πύλῃ τὸ ὑπόμνημα τῆς 9 Ἰανουαρίου, καὶ πρὸς τοῦτο ἀμφεσβήτησε τὴν γνησιότητα τοῦ περιελθόντος εἰς χεῖράς της ἀντιγράφου. «Οὐχί ἵνα συζητήσω ἀντικείμενον, περὶ οὗ ἡ Πύλη οὐδέποτε θὰ συζητήσῃ, ἀλλ' ἵνα σὰς γνωστοποιήσω ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν, σὰς ἐρωτῶ,» εἶπε, «πῶς ἐδυναμέθα νὰ ὑποφέρωμεν ὅτι αἱ χριστιανικαὶ Δυναμείαι, ἄνευ ἄλλου δικαίωματος ἢ διὰ τῆς ἠνωμένης ἰσχύος αὐτῶν, προπαρασκευάζουσι καὶ κοινοποιοῦσι τὸν κατακερματισμὸν κράτους, ὅπερ ἔχει πάντοτε ὡς κανόνα νὰ συζῆ μεθ' ὄλων ἐν εἰρήνῃ καὶ οὐδένα νὰ προσβάλλῃ; Ἐν τίνι συνθήκῃ ὑπάρχει γεγραμμένον, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι βασιλεῖς ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ φέρωνται κατὰ τὸ δοκοῦν ὡς κύριοι ἐν τῇ Τουρκίᾳ, διότι χριστιανοὶ ὑπήκοοι τῆς Πύλης ἀπεφάσισαν νὰ ἀποστατήσωσι; Πῶς θὰ δικαιολογήσητε τὸν σφετερισμὸν τοῦτον; Μήπως διότι τὰ ὄπλα ἡμῶν δὲν ἐπέτυχαν νὰ καταβάλωσι τὴν ἀνταρσίαν; Ἄλλὰ τίς πταίει; Μόνον τοὺς Ἕλληνας ἔχομεν νὰ πολεμήσωμεν, ἢ ἐκτὸς τούτων τῶν φανερῶν πολεμίων καὶ τοὺς κρυφίους ἀκόμη, οἵτινες εἰς ἡμᾶς μὲν φιλικοὺς λόγους εἰς δὲ τοὺς ἀντάρτας ὄπλα, χρήματα, συμβουλὰς, βοήθειαι παντὸς εἶδους προσφέρουν; Ἐὰν ἐζητοῦμεν ξένην βοήθειαν, τότε αὕτη ἢ ἐκεῖνη ἡ Δύναμις θὰ εἶχεν ἴσως τὸ δικαίωμα ν' ἀντισταθῇ. Ἄλλ' οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτοῦμεν παρὰ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἡμῶν. Εἰς οὐδενὸς ἄλλου τὰς ὑποθέσεις ἀναμιγνυόμεθα, καὶ ἔχομεν ἀπό-

*) Ἴδε Παράρτ. Ε. 14. α. 6.

φασιν νὰ μὴν ὑποφέρωμεν καὶ τὴν ἀνάμιξιν εἰς τὰς ἡμετέρας. »

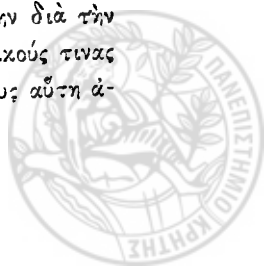
Ἐν τούτοις ὁ Μιγκιάκης εὐχαρίστως εἶδεν ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμή νὰ ἐπιδώσῃ τὰ πληρεξούσιά του. Ὑπερεπήδησε τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Βεσλίδων ἐν τῇ Μολδαυίᾳ, τοὺς ὁποίους ἡ Πύλη ἐγνωστοποίησεν ὡς 4000, καὶ εὐχαριστηθεὶς ἕκ τινος κοινοποιήσεως τοῦ Ὀσποδάρου, ὅτι πράγματι μόνον 670 ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον, ἐπομένως μόνον 170 πλέον τοῦ παλαιοῦ ἐν εἰρήνῃ ἀριθμοῦ, ἤθελε νὰ προβῇ κατὰ συμβουλήν ὄλων τῶν συναδέλφων του εἰς ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων του, ὅτε, καθ' ἣν ὥραν ἀνεχώρει ὁ Στραγκφόρδος, ἀγγελία τοῦ γεν. προξένου τῆς Ῥωσσίας ἐν Μολδαυίᾳ Πιζάνου, ὅστις διέμενεν ἐν Κισσενέφ, τὸν ἠνάγκασεν εἰς νέαν χρονοτριβήν. Ὁ διοικητὴς δηλαδὴ τοῦ Ἰασίου ἔμελλε νὰ διατάξῃ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐκεῖ Κισσερδάρου, ἤτοι διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, διότι εἶχε φονεύσει ἓνα ἄνδρα τῆς φρουρᾶς του. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο φανερὰ προσβολὴ τῶν προνομίων τοῦ Ὀσποδάρου. Μόνον δὲ κατὰ τὸν Νοέμβριον ἀπεδείχθη τὸ ψευδὲς τῆς ἀγγελίας ταύτης. Ὁ θανατωθεὶς ἦτο εἰς ἐξωμότης, ὅστις ἕνεκα ἐγκλημάτων πολλάκις ἤδη εἶχε καταδικασθῆ εἰς ποινὰς, καὶ οὐδεὶς εἶχε δώσει προσοχὴν εἰς τὴν θανάτωσίν του. Ἐν τῷ μεταξῷ οἱ πρέσβεις ἐβίαζον πρὸς ἐκκένωσιν τῶν Ἡγεμονειῶν. Ἡ Πύλη ἐγίνωσκε μὲν ποῖαι νέαι ἐπιθέσεις ἐπέκειντο κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ βλέπουσα τὴν ἀπομόνωσίν της ἐφοβεῖτο ἔτι μᾶλλον τὸν Ῥωσικὸν πόλεμον. Τοῦτον δὲ τὸν πόλεμον ἔθεσεν ὁ Διάγγελος τὴν 25 Ὀκτωβρίου *) εἰς τὴν πλάστιγγα ἀντὶ τῆς πλήρους ἐκκενώσεως, καὶ προθύμως παρέστησεν αὐτῇ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Μιγκιάκης ἕνεκα τοῦ συμβεβηκότος τοῦ Ἰασίου, ὅπερ αὕτη θεώρει τόσον ἀσήμαντον, εἶχε βραδύνει τὴν ἐγχείρησιν τῶν διαπιστευτηρίων του, ὡς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιθυμεῖ τὴν ῤῆξιν. Τέλος ἡ Πύλη ἤρχισε νὰ συνειθίζῃ βαθμηδὸν εἰς τὴν ἀνάμιξιν τῶν

*) Ἴδε Παράρτ. Ε. 15.

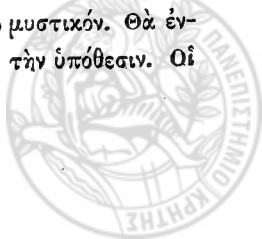
Δυναμικῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, καὶ νὰ θεωρῇ ταύτην ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον, ἢ ὡς ἐφρόνει κατ' ἀρχάς. Ἐκρινε δὲ ὅτι αἱ Δυναμικαί, αἱ πολεμήσασαι τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν χώραν, δὲν θὰ τὴν ὑπεστήριζον ἐνόπλιως ἐν Ἑλλάδι, ἐπομένως τῇ ἔμενον ἡ ἐλπίς νὰ καταβάλλῃ τὴν ἀποστασίαν διαρκούσης τῆς διαπραγματεύσεως, καὶ ὅτι, σταθερὰν ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν ταύτην, οὐδὲν χεῖρον ἠδύνατο νὰ πάθῃ ἐπὶ τέλους, ἢ τὸ κακὸν ὅπερ τότε ἠπείλει αὐτήν, ἦτοι τὸν πόλεμον μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Τὴν 29 Ὀκτωβρίου ἔπεμψε τῷ ὄντι πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βεσλίδων τῆς Μολδαβίας ὀριστικὴν διαταγὴν περὶ ἐκκενώσεως, ἧτις ἔρχισε τὴν 20 Νοεμβρίου. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ ἔτους οὐδεὶς τοῦρκος στρατιώτης ὑπῆρχεν ἐν ταῖς Ἑγεμονεαῖς ἐκτὸς τῶν 500 Βεσλίδων. Τὴν 11 Νοεμβρίου ὁ Μιγκιλάκης ἐνεχείρησε τὰ διαπιστευτήριά του. Σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ κόμης Γκιλλεμινῶτος παρέπεισε τὸν ἄγγλον ἐπιτετραμμινὸν Τούρνερ, ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν Πύλην διακοίνωσιν τραχέως συντεταγμένην, καὶ τὸν ἔρριψεν ὀλοσχερῶς εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς Πύλης. Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐνόμισε τότε ὅτι ἠδύνατο νὰ πορευθῇ ἰδίαν ὁδὸν, καὶ παρημέλησε τοὺς πρέσβεις τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Οὗτοι δὲ οὐδεμίαν ἔδειξαν διὰ τοῦτο δυσαρέσκειαν, διότι ἐγίνωσκον τὰς ὁδηγίας του. Αἱ δὲ ἐδικαί των ἐμπεριείχοντο ἐν ταῖς ἐπομέναις λέξεσι τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου πρὸς τὸν Διάγγελλον, βαλεΐσαι πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Γκιλλεμινῶτου εἰς Κωνσταντινούπολιν. «Εἶμαι εὐχαριστημένος ἐκ τῶν ὁδηγιῶν τὰς ὁποίας θὰ λάβῃ ὁ Γκιλλεμινῶτος. Συνεργάζεσθε μετ' αὐτοῦ. Ἡ Ῥωσσία ἔχει ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ συμπράξῃ μετὰ τῆς Γαλλίας. Ἐπομένως ὁ Γκιλλεμινῶτος δύναται ν' ἀποβῇ σπουδαῖος.»

Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος εὐχαρίστησε τὴν Πύλιν διὰ τὴν ἐκκέωσιν τῶν Ἑγεμονειῶν, καὶ ἔρριψε παρηγορητικούς τινας λόγους περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος, τοὺς ὁποίους αὕτη ἀ-

πεδέχθη. Ὡς ἐκ τούτου ἤρξησεν ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτῆς πρὸς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν. Αὕτη δ' ἐγίνωσκεν, ὅτι νῦν ἐπῆλθεν ἐποχὴ προσδοκίας, καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ τὴν Πύλην ἡσυχον νὰ συναθροίσῃ τὰς δυνάμεις τῆς. Τὸ πεδῖον ἦτο τώρα, ἂν καὶ προσκαίρως, ἡ Πετρούπολις, ἡ κάλλιον εἰπεῖν ἐμερίζετο μεταξύ Λονδίνου καὶ Πετρούπολεως.

Ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας οὐδεμίαν τῶν πέντε Δυνάμεων ἤξευρε καλῶς τί ἤθελε, ἢ τί θὰ προέκυπτεν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς. Ἡ Ῥωσσία ἤθελε τὴν ἀνάμιξιν, ἀλλ' ἠσθάνετο ὅτι ἡ ποθητὴ λύσις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῆς προτεινομένης ὁδοῦ· ὅτι τὸ παράδειγμα τῶν Ἡγεμονειῶν, οὔτε τοὺς Ἕλληνας ἤλκυεν, οὔτε τοῖς Τούρκοις ἤρεσκεν, οὔτε ἤρμοζε αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, διότι ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις δὲν ὑπῆρχον ὀθωμανοὶ κάτοικοι, ἐν δὲ ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις οἱ Τούρκοι δὲν θὰ ὑπετάσσοντο εἰς χριστιανικὴν κυβέρνησιν, οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι δύο κυβερνήσεις εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χώραν. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τρόπου καθ' ὃν οὐδὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ, διὰ τοῦτο αἱ ἰδέαι αὐτῆς ἦσαν ἀσαφεῖς. Τουναντίον ἡ Αὐστρία ἠσπασθή τὸν τρόπον τοῦτον, διότι ἤξευρεν ὅτι δὲν θὰ ἐπετύγχανε, καὶ ἐν τέλει ὅλων τῶν προσπαθειῶν ἐν ἐκ τῶν δύο ἀποτελεσμάτων ἠδύνατο νὰ συμβῆ· ἢ θὰ κατέβαλεν ἡ Πύλη τοὺς Ἕλληνας, ἢ οἱ Ἕλληνες θὰ ἐπετύγχανον μαχόμενοι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν· μόναι δὲ αὐταὶ αἱ δύο λύσεις ἦσαν δυναταί. Ἀπασα ἡ περὶ τῆς ἀναμιξεως ἰδέα τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου ὑπῆρχεν ἐν ταῖς ἐξῆς λέξεσι πρὸς τὸν Διάγγελον γεγραμμέναις ἡδὴ τὴν 3 Ὀκτωβρίου. «Θεωρῶ ὡς βέβαιον ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀναμιξεως εἶναι ἐκ τῶν φύσει ἀλύτων. Κάλλιον θὰ ἦτο νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, αἱ βάσεις καὶ ἡ πορεία αὐτοῦ πρέπει νὰ κανονισθῶσιν οὕτως, ὥστε αἱ προσπάθειαι ν' ἀποδείξωσιν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ λυθῆ διὰ τοῦ τρόπου τούτου. Τοῦτο εἶναι ὅλον μου τὸ μυστικόν. Θὰ ἐννοήσετε δὲ διατι ἐν γένει ἀναμιγνύομαι εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Οἱ

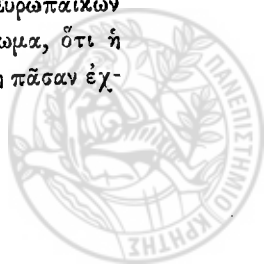

Τοῦρκοι δὲν θέλουν, οἱ Ἕλληνας ἐπίσης δὲν θέλουν· τρῦτο μὲ ἀρκεῖ ἵνα προχωρῶ.»

Ὅτι οἱ Ἕλληνας δὲν ἤθελον, ταχέως κατεφάνη. Μόλις ἔλαβον γνῶσιν τοῦ ῥωσικοῦ σχεδίου, καὶ ἡ ἑφημερίς τῆς κυβερνήσεως ἐν Ἰδρα κατεξανέστη τὴν 25 Ἰουλίου (6 Αὐγούστου) κατ' αὐτοῦ, ὁ δὲ Ῥόδιος, ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργός, διεμαρτυρήθη ἐπισημότατα κατὰ πάσης προσοχῆς τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν ῥωσικὴν πρότασιν. Ἐζήτησε δὲ τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ παράδειγμα, καθ' ὃ ἐνήργησεν ἐν Ἀμερικῇ ὑπὲρ τῶν ἰσπανικῶν ἀποικιῶν.

Τὸ βῆμα τοῦτο τῶν Ἑλλήνων παρεκίνησε τὸν Κάννιγγα νὰ ταχύνη τὴν πορείαν του. Ἐκρίνεν ὅτι ἦτο ὁ καιρὸς νὰ προβῆ, ὅθεν ἐβράδυνε τὴν ἀρτίως ἀναγγελθεῖσαν ἀποστολὴν τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγος ὡς πληρεξουσίου τῆς Ἀγγλίας εἰς Πετροῦπολιν, καὶ ἐπομένως καὶ αὐτὰς τὰς συνδιαλέξεις, αἵτινες ἔπρεπε νὰ λάβωσιν ἐκεῖ χώραν ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῆς Ῥωσσίας, καὶ εἰς τὰς ὁποίας εἶχε συγκατατεθῆ. Ἀπεφάσισε δὲ νὰ ἀντιτάξῃ πρότασιν τινα κατὰ τῆς Ῥωσικῆς, καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ ὑπὲρ ταύτης τὰς κυβερνήσεις. Διὰ τοῦτο ὁ Στρατφόρδος Κάννιγγ ὤφειλε κατὰ πρῶτον νὰ ὑπάγῃ εἰς Βιέννην. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐζήτησε νὰ εὐρύνη τὴν διάστασιν μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, ὑποδείξας ἐν Πετροῦπόλει καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν πρόθεσιν τοῦ Κάννιγγος νὰ ἀλοουθήσῃ τὰς εὐχὰς κυβερνήσεως ἐπαναστατικῆς.

Ἡ κλίσις τοῦ Κάννιγγος πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατεδείχθη ἐν ταῖς ἀμέσους αὐτοῦ σχέσεσιν μετ' αὐτῶν, καὶ πρὸ πάντων ἐν τινι ζητήματι, ὅπερ βραδύτερον ἀπέβη λίαν ἐπιβλαβές εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσις ἐπειράθη τὴν 27 Μαΐου ν' ἀντιτάξῃ τὴν γνώμην αὐτῆς περὶ τοῦ θαλασσιοῦ δικαίου κατὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων· ἐκήρυξε δηλαδὴ ὅτι ἀποκρούει τὸ ἀξίωμα, ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα, καὶ ὅτι θὰ δημυῆ πάσαν ἐχ-

θρικὴν περιουσίαν ἐπὶ οὐδετέρων πλοίων, καὶ μάλιστα θὰ θυθίζη τὰ φέροντα ἐχθρικὰ στρατεύματα ἢ πολεμεφόδια πλοία. Ἡ ἰονικὴ κυβέρνησις ἀντέστη κατὰ τῆς κηρύξεως ταύτης *) καὶ ὁ λόρδος ἀρμοστής Σίρ Φριδερίκος Ἀδαμς ἀπῆλθε μετὰ τοῦ στόλου τοῦ ναυάρχου Νήλ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου εἰς αὐτὸ τὸ Ναύπλιον, ἵν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀνάκλησιν τῆς διακηρύξεως ταύτης. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἅμα μαθοῦσα τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἐξέδωκε τὴν 27 Αὐγούστου δευτέραν ἀπόφασιν, δι' ἧς κατήργησε τὴν προτέραν τῆς 27 Μαΐου δι' ὅλα τὰ οὐδέτερα πλοία, ὅσα δὲν ἔφερον τουρκικὰ στρατεύματα, οἷον δῆποτε καὶ ἂν εἶχον φορτίον. Τὴν μερικὴν ταύτην ἀνάκλησιν ἐπέδειξε πρὸς τὸν ναύαρχον Νήλ, ὅτε οὗτος προσωρμίσθη εἰς τὸ Ναύπλιον, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι εἶχεν ἥδη ἐκπληρωθῆ ἡ ἀπαίτησις τῆς ἰονικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ὁ ναύαρχος ἀντεῖπεν ὅτι μόνον τὴν καθολικὴν ἀνάκλησιν δύναται νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀρκούσαν, καὶ ὀλίγας ὥρας μετὰ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐποίησε τὴν ἀνάκλησιν ταύτην δι' ἀποφάσεως ἀπὸ 3 (15) Σεπτεμβρίου.

Ἀλλ' ἡ ἰονικὴ κυβέρνησις λαβοῦσα ἐκ Λονδίνου ὁδηγίας ἠναγκάσθη ν' ἀναγνώρισῃ τὴν 19 Νοεμβρίου τὸν ἑλληνικὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ναυπάκτου καὶ τῶν Πατρῶν, νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοία τὰ φέροντα ἔγγραφα καταγωγικὰ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐρευνῶσιν οὐδέτερα πλοία, καὶ ν' ἀφαιρῶσιν ἐξ αὐτῶν οὐ μόνον πολεμικὰ λαθρεμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐχθρικὸν κτῆμα· ὡς ἐὰν μὴ ἤρκει ὅτι αἱ παραχωρήσεις αὗται ἥνοιζαν θύρας καὶ πύλας εἰς τὴν πειρατείαν, καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς τοὺς πειρατὰς ἐπιείκεια ἤλκυσε τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ ὀλέθριον τοῦτο στάδιον, τὸ πλήρωμα ἑλληνικοῦ τινὸς πλοίου, ὅπερ εἶχε καταδικασθῆ τὴν 7 Σεπτεμβρίου ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου τῆς Κερκύρας εἰς πολυετὴ εἰρκτὴν ἔνεκα πειρατείας,

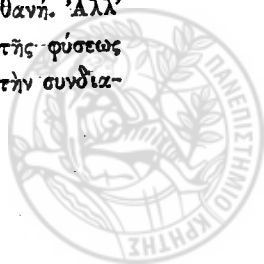
*) Ἴδε παράρτ. Ε. 16.

ἀπελύθη τὴν 17 Νοεμβρίου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, καὶ συνωδεύθη μετὰ τοῦ πλοίου εἰς τὸ Μεσολόγγιον Ἑπτὰ ἄλλα ἑλληνικὰ πειρατικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶχε μεταφέρει εἰς Κέρκυραν, ἀπελύθησαν ἐπίσης καὶ ἀπεδόθησαν τοῖς Ἑλλησι. Τὸ ἐν τῶν πειρατικῶν τούτων πλοίων, ἡ Γολέττα Πολυζένη, εἶχε ληστεύσει αὐστριακόν τινα ἐμποροπλοίαρχον. Εἰς μάτην ὁ γεν. πρόξενος τῆς Αὐτρίας ἀπῆλθονεν ἀντιρρήσεις. Ὁ λόρδος ἀρμοστής ἀπάντησεν ὅτι ἐνήργησε κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεώς του.

Ἄλλ' ὁ Κάννιγκ ἐπροχώρησεν ἔτι μᾶλλον. Ἀπάντησε καὶ τοι βραδέως (1 Δεκεμβρίου) εἰς τὸ γράμμα τοῦ Ἑλλήνου ὑπουργοῦ. Τὸ γεγονός τῆς ἀπαντήσεως αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἦτο ἤδη παραχώρησις ἀκαταλογίστους ἔχουσα συνεπειάς. Ἐθεωρήθη δὲ καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀναγνώρισις τῆς πολιτικῆς των ὑπάρξεως. Ἐπενήργησε τούλάχιστον οὕτω, καὶ τὸ περιεχόμενον ἐκράτυνε τὴν ἐπενέργειαν ταύτην. Ὁ ἄγγλος πρωθυπουργὸς δὲν ὠμολόγει μὲν ἐν αὐτῷ τὴν γνησιότητα τῆς γνωστῆς γενομένης τοῖς Ἑλλησι προτάσεως τῆς ῥωσικῆς Αὐλῆς, ἀλλὰ τὴν πρόθεσιν αὐτῆς τοῦ νὰ προτείνη ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων πρὸς τὴν Πύλην καὶ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ἀνακωχὴν, καὶ τοῦτο ἵνα κερδήσῃ καιρὸν πρὸς φιλικὴν τινα μεσιτείαν, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐὰν ἐπέλθῃ ἐγκαίρως, ἡ Ἀγγλία δὲν θ' ἀρνηθῇ τὴν συμμετοχὴν της. Προσέτι δὲ ὅτι, αὐτὸ ῥωσικὸν ὑπόμνημα ἐνεποίησε τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸ Διδάνιον, καὶ παραδέχεται ὡς βέβαιοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδένα θὰ ἐδέχοντο συμβιβασμὸν, μὴ ἔχοντα ὡς βάσιν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τὸ Διδάνιον θ' ἀπέκρουε πάντα, μὴ διατηροῦντα τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὅθεν ἕνεκα τῶν τοσοῦτον ἀντιθέτων πρὸς ἀλλήλας ἀπαιτήσεων τούτων οὐδεμία συνδιαλλαγὴ εἶναι πιθανή. Ἄλλ' ἐὰν ἡ Ῥωσσία, πρὶν ἢ λάβῃ ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τῆς φύσεως καὶ ἀκαμψίας τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, ἐπρότεινε τὴν συνδια-

λαγῆν, οὐδ' αὐτὴν οὐδ' ἄλλην τινὰ ἐκ τῶν συγκατατεθεισῶν εἰς τοῦτο Δυνάμεων δύναται τις νὰ κατηγορήσῃ. Τὸ καλούμενον ῥωσσικὸν ὑπόμνημα περιέχει τῷ ὄντι τοὺς τρόπους τῆς συνδιαλλαγῆς, ἀλλ' ὅμως πιθανὸν ὅτι δὲν διετυπώθησαν εἰσέτι, ὥστε νὰ δύνανται νὰ προταθῶσιν εἰς τὰ διαμαχόμενα μέρη. Ἡ δὲ μεσιτεία μόνον περὶ τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν δύο ἄκρων ἠδύνατο νὰ περιστραφῆ, ἥτοι νὰ περιορίσῃ τῶν μὲν Τούρκων τὴν κυριαρχίαν, τῶν δὲ Ἑλλήνων τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἐκότερον τῶν μερῶν ἠδύνατο ἀναμφιβόλως νὰ ἀπορρίψῃ τὸν συμβιβασμὸν τοῦτον· ἀλλ' ἀφ' ἧς σιγμῆς καταδειχθῆ ὅτι ἀμφοτέρα ἀποκρούουσι τὴν τοιαύτην συνδιαλλαγὴν, οὐδεμία ἐν γένει πιθανότης μεσιτείας ὑπάρχει.»

«Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἴτησιν περὶ βοθηθείας τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἰσπανικῶν ἀποικιῶν, ἡ Ἀγγλία ἐτήρησε κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἀποικιῶν τούτων μετὰ τῆς μητροπόλεως αὐστηρὰν οὐδετερότητα, καὶ ταύτην τηρεῖ καὶ κατὰ τὸν πόλεμον, ὅστις λυμαίνεται νῦν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐμπολέμων ἐτηρήθησαν αὐστηρῶς, καὶ ἐὰν ἡ Ἀγγλία πρὸ ὀλίγου μόνον ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ τὴν κατάχρησιν τῶν δικαιωμάτων τούτων, ἐλπίζῃ ὅτι δὲν θὰ ἀναγκασθῆ εἰς τοῦτο καὶ δευτέραν φοράν.»

Ἐπὶ τέλους ὁ Κάννιγκ ὑπεσχέθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅτι «ἡ Ἀγγλία εἰς οὐδένα θὰ συνεργήσῃ συμβιβασμὸν ἀπαρέσκοντα αὐτῇ, ἀλλ' ὅτι, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ζητήσῃ τὴν μεσολάβησίν της, θὰ προτείνῃ τὰ δέοντα πρὸς τὴν Πύλνν, καὶ ἐὰν αὕτη δεχθῆ, δὲν θὰ λείψῃ ἐκ συμφώνου μετ' ἄλλων Δυνάμεων νὰ περατώσῃ τὸ πρᾶγμα κατ' εὐχὴν.» *)

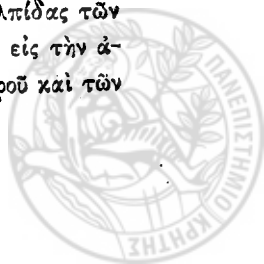
Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπέβριπτε καθαρὰ τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπρόδιδε σκοπὸν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς ῥωσσικῆς, τουτέστι διοργα-

*) Ἴδε καράρτ. Ε. 17.

νισμὸν τινα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ ξένην ἐπιβρόην καὶ ὑ-
περ αὐτῆς. Ὅτι εἶχον οἱ Ῥῶσσοι ἐπιτύχει παρὰ τῆς Πύλης
διὰ πολέμου ὑπὲρ τῆς Σερβίας καὶ τῶν Ἡγεμονειῶν, παρό-
μοιόν τι ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη καὶ ἡ Ἀγγλία παρὰ τῆς Πύλης
ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις καὶ νήσοις, καὶ ν' ἀντιτάξῃ κατὰ
τῆς δικαιοματικῆς ἐπιβρόης τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῆς τουρκικῆς
ἐπικρατείας τὴν δικαιοματικὴν ἐπιβρόην τῆς Ἀγγλίας. Ἄλλ' ἡ
ἐπιστολὴ αὕτη ἐπροξένησεν ὅλως ἀλλοίαν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν
Ἑλλήνων, παρὰ τὴν φυσικῶς προσδοκωμένην. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἔ-
φθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ πιστεύωσιν ὅτι
ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν, περὶ ἧς ἕως τότε
πάντες μὲν ὠμίλου, οὐδεὶς ὁμως ἐπίστευεν. Οἱ Ἕλληνες εἶ-
δον ὅτι ἐξωμοιοῦντο ἐν αὐτῇ κατὰ πρώτην φορὰν, καὶ μάλι-
στα ὑπὸ τῆς πρώτης ναυτικῆς Δυνάμεως καὶ γείτονος αὐτῶν,
πρὸς τὴν Πύλην, ἧτις μέχρι τοῦδε ἐδέσποζεν αὐτῶν. Ἦκουσαν,
ὅτι προσηγορεύοντο διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως ὡς καὶ οἱ πολέμοι
τῶν ἤκουσαν, ὅτι ἐγένετο λόγος περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν
ἀπέναντι ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων Δυνάμεων, καὶ τὰ πράγ-
ματα ἀπέδειξαν αὐτοῖς ἀρτίως τί ἐνόει ἡ Ἀγγλία διὰ τού-
του. Ἐσυμπέραναν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κάννιγγος περὶ μεσι-
τείας, ὅτι ὄφειλον ν' ἀπορρίψωσι πάντα συμβιβασμὸν μὴ φέ-
ροντα εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, ὅτι ἡ μεσολάβησις τῶν
Δυνάμεων οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐπικίνδυνος εἰς αὐτοὺς,
τοῦναντίον μάλιστα ὅτι καὶ νὰ τὴν ἀπορρίψωσιν ἠδύνατο.
Κόμμα Ἀγγλικὸν ἐσχηματίσθη, πρῆσβεῦον ὅτι ἡ Ἀγγλία πα-
ρσκευάζετο ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τοὺς Ἕλληνας παρὰ ταῖς Δυ-
νάμεσι καὶ τῇ Πύλῃ, καὶ ὅτι μόνον παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἔπρε-
πε νὰ προσδοκῶσιν ἀληθῆ συνδρομὴν, μόνον παρ' αὐτῆς τὴν
σωτηρίαν.

Ἄν ὁ Κάννιγγ προέθετο ν' ἀποτρέψῃ τὰς ἐλπίδας τῶν
Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν Δυνάμεων, νὰ ἐμψυχώσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀ-
πόφασιν τῆς ἐπιμόνου ἀντιτάξεως κατὰ τε τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν

μεισιτών, επέτυχε τοῦ σκοποῦ. Ἄν δὲ διὰ τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐδύνατο ν' ἀφαιρέσῃ ὀλοσχερῶς ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Ῥωσσίας τὸν μέλλοντα σχηματισμὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ τὸν διενεργήσῃ μόνον διὰ τῆς Ἀγγλίας, ἡ μοῖρα δὲν τῷ ἐπέτρεψε ν' ἀποδείξῃ τοῦτο. Τὰ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ γενόμενα δὲν ἐπήνεγκον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο.

Καὶ μετὰ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἀπεπειράθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ συνδέσωσι σχέσεις, ἴσως ἵνα τὴν καταστήσωσι ὑποπτον ἐν Λονδίῳ, Πητροπούλει καὶ Κωνσταντινουπόλει, πιθανώτερον δὲ ἵνα μηδεμίαν ἀφήσωσιν αὐτῇ ἀμφιβολίαν, ὅτι ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ ἀγῶνος ἦτον ἡ ἀνεξαρτησία. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐδράξατό τινας φιλοφρονήσεων τοῦ ἐν Κερκύρα γενικοῦ προξένου τῆς Αὐστρίας, ἵνα γράψῃ τὴν 5 (17) Δεκεμβρίου *) πρὸς τὸν Φριδερίκον Γέντς, τὸν φίλον τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου καὶ τὸν μόνον ἄνδρα, ὅστις ἐγίνωσκε τοὺς ἐσωτέρους διαλογισμοὺς τῆς πολιτικῆς τῆς Αὐστρίας, καὶ συνήργει πρὸςπραγματοποιήσῃ αὐτῶν. Ὁ Μαυροκορδάτος, ὡς γραμματεὺς τοῦ Ὀσποδάρου τῆς Βλαχίας πρίγκηπος Καρχησᾶ, μεθ' οὗ ὁ ἱππότης Γέντς ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχε στενωτάτην καὶ ὠφέλιμον εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Αὐστρίας ἀλληλογραφίαν, εἶχε λάβει σχέσεις τινὰς μετὰ τοῦ ἐξόχου τούτου πολιτικοῦ ἀνδρός, καὶ εἶχε γράψῃ πάλιν πρὸς αὐτὸν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνεχώρησεν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἀσύλου, ὅπερ ὁ Γέντς εἶχε διενεργήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡγεμόνος του, ἵνα δράμῃ πρὸς βοήθειαν τῶν ὁμοεθνῶν του.

Ἰπέμνησε δὲ νῦν τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἐπιστολὴν, ἐν ἣ ἐξέφρασε τὴν λύπην του διὰ τὴν πρόωρον ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἤρχιζε καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐκφραζῶν τὴν αὐτὴν πεποιθήσιν, τὴν αὐτὴν οὕτως εἰπεῖν ὁμολογίαν, δι' ἣς παρίστα ἐπιμόνως, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ καταθέσῃ πρὸ

*) *18. Παράρτ. Ε. 18. α. 6. γ.

τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐπαναστάσεως τὰ ὅποια ἄπαξ ἐδράξατο ὄπλα, διότι ἐὰν τὸ ἔπραττεν, οὐδεμίαν ἄλλην ἐξιλέωσιν ἠδύνατο νὰ δώσῃ, οὐδεμίαν ἄλλην προσδοκίαν νὰ ἔχῃ παρά τὴν τύχην τῆς Χίου. Τέσσαρα ἤδη ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου πολέμου, καὶ ἡ σπουδαιότερα νίκη, ἦντινα ἡ Ἑλλάς ἐδρέψατο διὰ τούτου, ἦτο ὅτι διέλυσε τὴν σφαλερὰν ἰδέαν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός της πρὸς τὰς ἐπαναστατικὰς τάσεις, καὶ τὴν πλάνην ἐνταυτῷ περὶ τῆς τουρκικῆς δυνάμεως. Σήμερον οὐδεὶς πολιτικὸς ἀνὴρ δύναται νὰ πιστεῦῃ, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι εἰς θέσιν διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων νὰ ὑποτάξῃ πάλιν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναται τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις θὰ τῇ ἐχορήγουν τὰ πρὸς τοῦτο μέσα, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι πλέον πρᾶγμα τετελεσμένον καὶ χρόνου μόνον ζήτημα. Κατὰ πόσον δὲ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ βλάψῃ ἢ ὠφελήσῃ τὴν Εὐρώπην, τοῦτο εἶναι πλέον σήμερον τὸ ἐξεταστέον ζήτημα. Ὅθεν προσέβαλεν ὁ Μαυροκορδάτος τὴν ῥωσικὴν πρότασιν ὡς σκοποῦσαν νὰ διαιρέσῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ προετοιμάσῃ διὰ τῶν ὑποτελῶν ἐπαρχιῶν τὴν εὐχερῆ κατὰκτησιν αὐτῶν, ἐνῶ μία Ἑλλάς ἀνεξάρτητος θὰ ἦτο ὁ φυσικὸς φίλος καὶ σύμμαχος τῆς Πύλης καὶ ὁ προστάτης μετ' αὐτῆς φρουρὸς κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ μάλιστα καλλίτερος τοῦ μέχρι τοῦδε, ἐπομένως αἱ Δυνάμεις ὄφειλον νὰ ἐπιθυμῶσι καὶ διατηρῶσι τοῦτον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν μέχρι τοῦδε διετήρησαν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος. Ἐπὶ τέλους προσεπάθησε ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Αὐστρία διὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ὠφέλειαν μόνον θὰ εἶχε καὶ κατ' αὐτὰ τὰ ἰδιαιτέρα συμφέροντά της, ἐδικαιολόγησε τὰς ἔριδας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀτέλειαν τῶν θεσμῶν των, περιέγραψεν εὐνοϊκώτατα τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἐζήτησε διὰ θερμῶν λόγων τὴν γνώμην, τὴν συμβουλὴν καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἱππότου Γέντς.

Ἄλλ' ὁ Μαυροκορδάτος ἦτο ὁ ἀνὴρ, ὅστις ὑπὲρ πάντας τοὺς

Ἑλληνας ἔκλινεν ὀριστικῶς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ εἶχεν ἀκολουθήσει τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀψηφήσας καὶ αὐτὸν τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας ὀλοκλήρου τῆς ἐπιβροῆς καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ προκαλέσει τὸ πρὸς τὸν Κάννιγγα βῆμα.

Ὁ ἱππότης Γέντς ἀπάντησε πρὸς τὸν ἐν Κερκύρα γεν. πρόξενον τῆς Αὐστρίας, Κύριον Χαουενσχίλδ, καὶ ἀπέφυγε ν' ἀπαντήσῃ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον. Δεν ἐζήτησε τὰ συμφέροντα, ἀλλ' ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος ὑπὸ ὑψηλοτέραν ἔποψιν, τὴν τοῦ δημοσίου δικαίου, ὅπερ μόνον ἔπρεπε νὰ κανονίζῃ τὴν διαγωγὴν τῶν Δυνάμεων πρὸς τὴν Πύλνν, καὶ ἀπέληξε συμπεράνας ὀρθῶς ὅτι, ἐὰν τῷ ὄντι τὰ πράγματα εἶχον ὡς τὰ παρίστανεν ὁ Μαυροκορδάτος, βεβαίως μόνον τὸ ξίφος ἠδύνατο νὰ κόψῃ τὸν δεσμόν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἐπιστρέψει τὴν 4 Νοεμβρίου ἐκ τῆς κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας περιηγήσεώς του εἰς τὸ Ζαρσκόγε-Ζέλο. Εἰσῆλθε δὲ εἰς τὴν πόλιν τὴν 15. Μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας ὁ Νεύας ἐπλημμύρησε, καὶ ἐπέφερε μεγάλας καταστροφάς. Ἀπὸ τοῦ 1777, τοῦ γενεθλίου ἔτους τοῦ αὐτοκράτορος, οὐδέποτε συνέβη τοιοῦτο δυστύχημα. Ὁ πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς φανατισμὸς παρέστησαν τὸ συμβῆναι τοῦτο ὡς τὰς πυρῶδεις λέξεις ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ Ἀσσυρίου ἡγεμόνος. Ἐξήγησαν αὐτὸ ὡς σημεῖον τοῦ ὀργισμένου θεοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ μακροθυμία ἐξηντλήθη ἕνεκα τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Σταυροῦ, ὡς προμήνυμα ὅτι νῦν ἤρχισε τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Βαρυθυμία κατέλαβε τὴν ψυχὴν τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ διαλογισμοὶ του περιστρέφοντο νῦν συχνότερον, μακρότερον καὶ συντονώτερον περὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

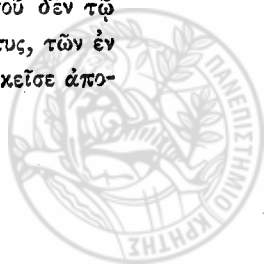

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Ἔτος 1825.

Αἱ ἐν Πετροπόλει συνδιαλέξεις ἔμελλον νὰ καταδείξωσι τὴν ἀσυμφωνίαν τῶν μυστικοσυμβουλιῶν. Ὅλα ἤθελον ἀναμφιβόλως τὴν ταχείαν λύσιν, ἀλλ' ἡ μὲν Ἀγγλία καὶ Ῥωσσία τὴν ἡμιανεξαρτησίαν ἐπαρχιῶν μὴ πω ὠρισμένων ἐν τῷ νῶ αὐτῶν, ὥστε νὰ βαρύνωσιν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ διὰ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν, ἡ δὲ Αὐστρία τὴν ὅλην ἀνεξαρτησίαν, ἢ τὴν ἐπάνοδον ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν μετὰ διοικητικῶν βελτιώσεων, καταλλήλων νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀνανέωσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος, ὅστις εἶχε συμφέρον νὰ ἀποτρέψῃ τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἐζήτησε νὰ πείσῃ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν νὰ συμμετάσχῃ τῶν εἰρημένων συνδιαλέξεων. Ἀλλ' ὁ Κάνιγκ ἀποφασίσας ν' ἀκολουθήσῃ ἰδίαν πορείαν ἐθεώρει τὰς συνδιαλέξεις ταύτας ὡς χρονοτριβὴν τῆς Ῥωσσίας, περιττὴν πλέον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Καποδιστρίου, καὶ ὡς ἀναβολὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνεργείας, ἣν ἐνόμιζεν ὡς δυνατὴν, καὶ μάλιστα ἐὰν συνωδεύετο μὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι οὐδέποτε θὰ προέβαινον εἰς ἐκθιαστικὰ μέτρα. Αἱ ἀνταλλαγθεῖσαι μεταξύ τῆς ἀγγλικῆς καὶ αὐστριακῆς κυβερνήσεως διακοινώσεις κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ ἔτους 1824 ἐπραγματεύοντο τὰ θέματα ταῦτα, καὶ εἰς οὐδεμίαν συνεννόησιν ἀπέληξαν.

Τὴν 21 Δεκεμβρίου ἔφθασεν ὁ Στρατφῶρδος Κάνιγκ εἰς Βιέννην. Κατὰ δὲ τὴν αὐτόθι διαμονὴν του ἐξεδηλώθη σαφῶς ἡ ἀποστροφή τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὰς συνδιαλέξεις ταύτας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεντεύξει μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου ὁ ἄγγλος πληρεξούσιος ἐφνέρωσεν, ὅτι αἱ ὁδηγίαι αὐτοῦ δὲν τῷ ἐπέτρεπον νὰ γείνῃ μάρτυς, ἔστω καὶ ἄλαλος μάρτυς, τῶν ἐν Πετροπόλει συνδιαλέξεων, καὶ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐκεῖσε ἀπο-

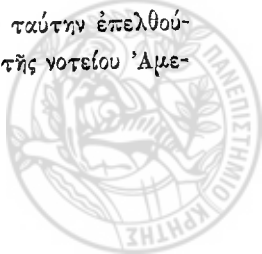

δημίας του οὐδεις ἄλλος ἦτον, ἢ νὰ βεβαιώσῃ τὴν Ῥωσσίαν περὶ τούτου, καὶ νὰ προτείνῃ τὴν ἀναβολὴν πάσης συσκέψεως, μέχρις οὗ οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ Τούρκοι, ἢ καὶ ἀμφότεροι κεκμηκότες καὶ ἐξηντλημένοι αἰτήσωσι τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων.

Ἡ δὴλωσις, αὕτη συνδυαζομένη καὶ μὲ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κάννιγγος πρὸς τὸν Ῥόδιον, ἀπεκάλυψεν ἀρκούντως τὴν πρόθεσιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ πρίγκιψ, φοβούμενος μήπως ἡ Ῥωσσία ἔνεκα τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς Ἀγγλίας προβῆ εἰς ἐσχάτην τινα ἀπόφασιν, ἀπεποιήθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγος νὰ συμπράξῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῆς Ῥωσσίας, καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Διάγγελον καὶ ὅλους τοὺς πρέσβεις νὰ διαδώσωσι τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσπαθειῶν τοῦ Στρατφόρδου. Ἀπήντησε δὲ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦτον τοῦ Κάννιγγος, ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν θ' ἀντείπῃ, ἐὰν ἡ Ῥωσσία παραιτηθῇ. τῶν ἐν Πετροπόλει συνδιαλέξεων, ἀλλ' ὅτι θὰ λάβῃ μέρος εἰς αὐτάς, ὅταν ἡ Ῥωσσία, καὶ τοι τῆς Ἀγγλίας ἀποσυρθείσης, ἐπιθυμήσῃ τοῦτο. Ἐπροσπάθησε δ' ἐκ νέου ἐν Λονδίῳ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Ἀγγλίας.

Ἐν Πετροπόλει, ὅπου εἶχον μάθει ἀπ' εὐθείας ἐκ Λονδίνου τὴν ἐντολὴν τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγος, προέβησαν ἀμέσως εἰς ἀπόφασιν. Ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς τὸν πρίγκιπα Λιέβεν ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου, συντεταγμένη ψυχρῶς καὶ αὐστηρῶς, ἐξέφρασε τὴν ἐκπληξίν του διὰ τὴν πορείαν τοῦ Κάννιγγος, ἀπηθίμησε τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ κατέληγε λέγων ὅτι τούντεῦθεν ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖ πᾶσαν σύσκεψιν μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ῥωσσίαν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Τουρκίας ὡς πεπαυμένην. Ἐπομένως ὁ Στρατφόρδος Κάννιγγ, ὅστις ἀπῆλθεν τὴν 7 Ἰανουαρίου ἐκ Βιέννης καὶ ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν τὴν 27, εὔρεν ἤδη τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀποστολήν του.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀνησυχούσα ἐκ τῆς πολιτικῆς τοῦ Κάννιγγος, ἥτις ἔνεκα τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπελθούσης ἀναγνωρίσεως τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν τῆς νοτιοῦ Ἀμε-

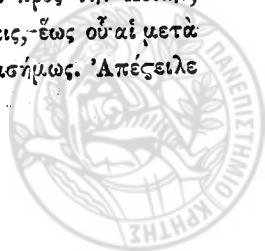
ρικῆς ἐφάνετο, ὅτι ὀλονὲν ἀπομακρύνετο περισσότερον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς τῶν λοιπῶν Δυνάμεων, διέταξε τὸν πληρεξούσιον αὐτῆς κατὰ τὰς ἐν Πετροπόλει συνδιαλέξεις, κόμητα Λαφερρόναϊον, νὰ διαβῇ διὰ τῆς Βιέννης, ὅπου οὗτος ἐφθασε τὴν 26 Ἰανουαρίου. Εὐκόλως δὲ συνεννοήθη μετὰ τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου, διότι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν, ἢ νὰ συνδεθῇ στενώτερον μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ Ῥωσίας. Παρεδέχθη ἐπομένως τὴν ιδέαν, τὴν ὅποιαν ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐξέφρασε περὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην πρὸς ὅλας τὰς κυβερνήσεις, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Ἀγγλίας δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάληψιν τῶν συνδιαλέξεων ἐν Πετροπόλει μεταξύ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ ἀκεραία ἡ κυριαρχία τῆς Πύλης ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων, καὶ νὰ διενεργηθῇ ὑπὲρ τούτων λήθη τῶν παρελθόντων καὶ ἐγγύσης περὶ εὐτυχεστέρου μέλλοντος, ἀρκοῦσαι δηλονότι ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἀνανέωσιν τῶν καταπιέσεων καὶ αὐθαιρεσιῶν. Κατὰ ταύτην τὴν σύμφωνον πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως ἔνοιαν ἐδόθησαν αἱ ὁδηγίαι πρὸς τὸν κόμητα Λεφέλτερνον τὴν 15 Ἰανουαρίου, ὀλίγας ἐπομένως ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγος ἐκ Βιέννης *). Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἐφάνετο νῦν, ὅτι ἐθεώρει πρᾶν ποτε ὡς ἀναγκαίαις τὰς προπαρασκευὰς ταύτας πρὸς ἀνάμιξιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, καὶ ἐμμένων αὐστηρῶς ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν συνθηκῶν ἐκήρυξεν, ὅτι τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα τῶν Δυνάμεων παρήγετο ἐκ τῆς συμμετοχῆς, τὴν ὅποιαν ἡ ἐπαναστατικὴ Εὐρώπη ἔλαβεν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἴνα δὲ ἀποδείξῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Αὐστρίας ὑπὲρ τῆς ταχείας παύσεως τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἐφάνη ὅτι ἀνησύχει διὰ τὴν διάθεσιν, ἦντινα αἱ ἐν Ἑλλάδι ταραχαὶ ἠδύναντο νὰ διεγείρωσι παρὰ τοῖς Ἑλλησι κα-

*) Ἴδε Παράρτ. ΣΤ, 1.

τοίκοις τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αὐστρίας καὶ ἐν Ἰτα-
 λία, μάλιστα δὲ διὰ τοὺς κινδύνους οἵτινες ἠπειλοῦν, ἐὰν ὁ
 πόλεμος οὗτος παρετείνετο, νὰ ταραξῶσι τὴν ὁμοφροσύνην τῶν
 κυβερνήσεων πρὸς ἀλλήλας καὶ κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ
 πρίγκηψ Μεττερνίχος προσέχων πάντοτε μήπως ἡ Ῥωσσία δυ-
 νηθῆ διὰ τῶν ὁμολογιῶν τῆς, δι' ὧν ἐκράτει αὐτὴν πάντοτε ὡς
 ἐν τινι δεσμῶ, νὰ τὴν δεσμεύσῃ καὶ τὸν ἐξελεύσῃ τῆς ὁδοῦ του,
 ἐζύγιζε καλῶς πᾶσαν λέξιν του, καὶ οὐδεμίαν ἐσυγχῶρει
 εἰς τὸν κόμητα Νεσσαελῶδην, ἥτις ὑπερέβαινε τὸ ὠρισμένον
 βᾶρος. Οὕτως ἐν ταῖς αὐταῖς ὁδηγίαις πρὸς τὸν κόμητα Λε-
 ψέλτερον, ἀντέτεινε κατὰ τῶν φράσεων ἐπιστολῆς τινος τοῦ
 κόμητος Νεσσαελῶδου ἀπὸ 14 (26) Δεκεμβρίου, ἐν ἣ ἐλέ-
 γετο « ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ ἐλπίζει, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἠπειρωτι-
 κῇ Εὐρώπῃ σύμμαχοί του καὶ πρὸ πάντων ἡ Αὐστρία θὰ δει-
 ξῶσι πρὸς αὐτὸν τὴν αὐτὴν ἐνεργὸν καὶ ἐμπιστευτικὴν φιλίαν,
 ἥντινα οὗτος ἀπέδειξε πρὸς αὐτοὺς, ὅτε ἐν ὁμοίαις δειναῖς πε-
 ριστάσεσι προέβησαν εἰς δικαίας πράξεις καὶ εὐγενεῖς ἀποφά-
 σεις.» Προσέβαλε τὴν συχνάκις ὑποστηριχθεῖσαν ὁμοιότητα
 τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πρὸς τὰς τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰ-
 σπανίας, καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι ἐνεκα τῆς ἀνομοιότητος ταύτης ἡ
 ἀναμίξις ἔπρεπε νὰ γείνη κατὰ τρόπον εἰρηνικόν, ἐνῶ ἐκεῖ εἰ-
 χον ἀναμιχθῆ ἐνόπλιως. Αἱ προφυλάξεις αὗται δὲν εἶναι ματαία
 λογομαχία· δίδουσι τὸ παράδειγμα τῆς προνοίας, ἄνευ τῆς ὀ-
 ποίας καὶ ὁ ἰκανώτερος πολιτικὸς ἀπέναντι ἄλλων ἰκανῶν πο-
 λιτικῶν ἀποβάλλει λίαν ταχέως τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ βιάζε-
 ται νὰ βαδίξῃ ῥιμουκούμενος.

Περὶ δὲ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς ἀποφασιστέας ἀναμίξεως ὁ
 πρίγκηψ Μεττερνίχος ἰσχυρίσθη, ὅτι αἱ Δυνάμεις ὄφειλαν νὰ ἐ-
 ξετάσωσιν ἀκριβῶς τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὰ δύο διαμαχό-
 μενα μέρη, ἐπομένως ν' ἀποταθῶσι πρῶτον πρὸς τὴν Πύλην,
 πρὸς δὲ τοὺς Ἑλληνας νὰ πέμψωσι δικηκρούξεις, ἕως οὗ αἱ μετὰ
 τῆς πρώτης διαπραγματεύσεις ἀρχίσωσιν ἐπισήμως. Ἀπέσειλε

δὲ τὰς ἐπομένας ὁδηγίας πρὸς τὸν ἐν Πετροπόλει πρέσβυν τῆς Πετροπόλεως.

1. Ἐχετε, κύριε κόμη, τὴν ἀδειαν νὰ μετᾶσχητε τῶν συνδιαλέξεων, τὰς ὁποίας τὸ ῥωσικὸν ὑπουργεῖον θ' ἀρχίσῃ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Πρωσσίας.

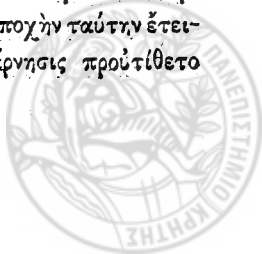
2. Σκοπὸς τῶν συνδιαλέξεων τούτων εἶναι, ὡς φρονοῦμεν, πρῶτον νὰ ἐρευνηθῶσιν οἱ τρόποι πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τοῖς νήσοις τοῦ ἀρχιπελάγους, καὶ εἰρηνοποιήσιν τῶν χωρῶν τούτων τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας· τοῦτο δὲ ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης καὶ παραχωρήσεων καταλλήλων νὰ στερεώσωσι διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς ἀστικῆς καταστάσεως τὴν δημόσιον ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων· δεύτερον νὰ συζητηθῶσιν αἱ ἐνέργειαι κατὰ τε τῆς Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ φέρωσι ἐπιτυχέστερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ τῶν ὁποίων ἡ διεξαγωγὴ θ' ἀνατεθῇ εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῶν Δυνάμεων· τρίτον νὰ γίνῃ συνεννόησις περὶ τινος ἠθικῆς ἐγγυήσεως, ὡς οἶον δῆποτε καὶ ἂν ἦναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ἡ εἰρήνη τῆς Εὐρώπης νὰ μὴ διαταρχθῇ.

3. Ἐπειδὴ δὲ τὴν περὶ ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν διαμαχομένων αἵτησιν θεωροῦμεν ὡς σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς εἰρηνικῆς ἀναμίξεως, θὰ συγκατατεθῆτε εἰς τὴν αἵτησιν ταύτην, ἀλλ' ἐταυτῷ θὰ φέρετε τὴν συζήτησιν περὶ τῶν καταλλήλων πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς μέσων.

Μετὰ τὰς ὁδηγίας ταύτας ἐπέφερε τὴν γνώμην, ὅτι αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεις δὲν πρέπει ν' ἀρχίσωσι προβαλλομένου σχεδίου τινος ἤδη ἐντελῶς ἐτοιμοῦ, οἶον τὸ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς 9 Ἰανουαρίου, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ὡς εἶχε δημοσιευθῇ δι' ὄλων τῶν ἐφημερίδων τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπλῆς αἰτήσεως τοῦ νὰ συγχωρηθῇ εἰς τὰς Δυνάμεις ἡ ἀνάμιξις εἰς ὑπόθεσιν, καθ' ἣν τὰ συμφέροντά των συνῆδον πρὸς τὰ τοῦ Σουλτάνου, ἔπειτα δὲ νὰ προσκαλέσωσι τὴν Πύ-

λιν νὰ γνωστοποιήσῃ πρὸς αὐτὰς τὰς ἰδέας αὐτῆς περὶ τούτου, διὰ τίνων δηλ. παραχωρήσεων φρονεῖ ὅτι δύναται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἡσυχίαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τοῦ μέλλοντος. Τὸν τρόπον τοῦτον ὤφειλεν ὁ κόμης Λεφέλτερνος νὰ προτείνῃ ὡς τὸν μόνον φυσικὸν καὶ δίκαιον· ἦτο δὲ ὁ αὐτός, τὸν ὁποῖον ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος εἶχε προτείνει κατὰ τὴν μεταξὺ τῆς Ἰσπανίας καὶ τῶν ἀποικιῶν ἔριδα, καὶ ὅστις εἶχε τότε ἐπιδοκιμασθῆ ὑφ' ὄλων τῶν Αὐλῶν. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ σταθμίσῃ τὴν πιθανωτάτην περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Πύλη ἢ οἱ Ἑλληνας, ἢ καὶ ἀμφότεροι θ' ἀπέκρουον τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυνάμεων κατὰ τὸν προτεινόμενον τρόπον. Ὅθεν ἐκ τῶν ληπτέων κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐκβιαστικῶν μέτρων ἐξήρесе ῥητῶς πᾶσαν ἔνοπλον βίαν εἴτε κατὰ τούτων εἴτε κατ' ἐκείνης. Ἀλλ' ἐν τινι μυστικῇ ὁδηγίᾳ πρὸς τὸν κόμητα Λεφέλτερνον συνεπλήρωσε τὸ σχέδιόν του εἰπὼν ὅτι, εἰάν ἡ ὑποταγὴ δὲν κατορθωθῆ, *μόνον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων νὰ παραδεχθῆ ὡς ἐτέραν ἐναλλαγὴν*. Ἐπέτρεψε δὲ τῷ κόμητι νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην ταύτην, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ προβάλῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὡς τὴν μόνην ἀπειλήν, ἣν τινα ἠδύνατό τις νὰ μεταχειρισθῆ πρὸς ἐκβιάσιν τῆς Πύλης, τὴν μόνην, ἥνπερ ὤφειλέ τις νὰ ἐκτελέσῃ ὄχι ὡς μέτρον νόμιμον, ἀλλ' ὡς ἀνάγκην καὶ ὡς ἀναγνώρισιν γεγονότος, ὅπερ ἀφεύκτως ἔπρεπε νὰ προέλθῃ ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς τῆς Πύλης εἰς τὸ νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων ὅ,τι αὕτη δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κατορθωθῆ ἰδίαις δυνάμεσι. Τέλος ἐπρότεινε νὰ ἐρωτηθῆ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τίνα πορείαν ἐσκόπευε ν' ἀκολουθήσῃ μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων; Ἐν οὐδεμίᾳ περιστάσει τῶν πολυχρονίων τούτων διαπραγματεύσεων ἐξεφράσθη σαφέστερον ἢ γνώμη τῆς Αὐστρίας περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὑποταγὴ ἢ ἀνεξαρτησία· καὶ αἱ προσπάθειαι αὐτῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔτεινον εἰς τὸ νὰ μάθῃ, ἐπὶ πόσον ἐκάστη κυβέρνησις προϋτίθετο

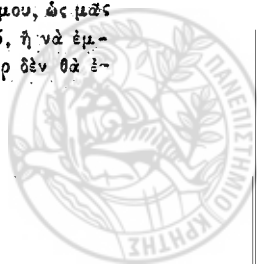

νὰ προχωρήσῃ ἐν ἐσχάτῃ περιπτώσει. Ἡ μὲν ἀγγλικὴ καὶ ρωσικὴ ἠκολούθουν ἰδίαν πορείαν ἢ δὲ γαλλικὴ ἐνήργει ἐν ἀγνοίᾳ ἢ ἀποπλανήσῃ ἀμφοτέρως τῆς ὁδοῦ, καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν κοινὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς Πύλης. Ὡστε ἐκ τῶν δύο περιπτώσεων ἢ Ἑλλάς εἶχε νὰ περιμένῃ τὴν μίαν, ὑπαταγὴν ἢ ἀνεξαρτησίαν. *)

Μετ' ὀλίγον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου ὁ πρίγκιψ ἀπῆλθε χάριν τῆς πασχούσης συζύγου του εἰς Πικριτίους. Αἱ δὲ συνδιαλέξεις ἐν Πετρούπολει ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ.

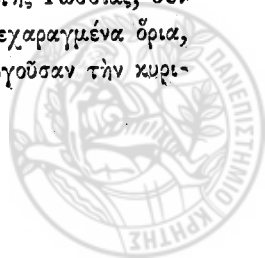
Ἐν τῷ μεταξῷ οὐδὲν συνέβη ἐν Κωνσταντινουπόλει δυνάμενον νὰ προστοιμάσῃ τὴν Πύλην εἰς ὑποχώρησιν. Ἠλπίζεν ὅτι μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μολδαβίας θὰ εὑρισκέτινα ἡσυχίαν, ἀλλ' ὁ Κ. Μιγκιάκῃς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐγχείρησιν τῶν διαπιστευτηρίων του ἐπρόβαλε τὸ ζήτημα περὶ τοῦ εἰσπλου ὄλων τῶν σημαίων εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, παρεπονέθη πρὸς τὸν βεῖζ-εφένδην διὰ τὴν βραδύτητα τοῦ ν' ἀποφασίσωσι περὶ τούτου, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἐφ' ὅσον ἡ Πύλη δὲν ἐκπληρώσῃ τὴν δοθεῖσαν περὶ τούτου ὑπόσχεσιν, δὲν θεωρεῖ ἑαυτὴν δεσμευμένην διὰ τῆς ἐδικῆς τῆς, τοῦ νὰ μὴ χορηγήῃ πλέον εἰς ξένα πλοῖα τὴν σημαίαν τῆς. Παρεπονέθη ἐπίσης

*) Ἐν τινι ἐμπειρευτικῷ ὑπομνήματι τοῦ ἱππότου Γέντις πρὸς τὸν πρίγκιπα Μεττερνίχον, χρονολογούμενῳ ἀπὸ τῆς 10 Νοεμβρίου 1824, λέγεται· “ἂν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων, διότι περὶ τούτου μόνον πρόκειται σήμερον, μᾶς φαίνεται ἀγαθὸν τόσον μέγα καὶ ἀνάγκη τόσον καταφανής, ὅτε πρέπει ν' ἀποφασίσωμεν περὶ τῆς μελλούσης ὑπάρξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἃς ἀναγνωρίσωμεν ἀπλῶς καὶ καθαρῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην, καὶ ἃς περιμεινώμεν τὴν Πύλην νὰ μᾶς ζητήσῃ λόγον περὶ τούτου. Βεβλίας πολὺ εὐκολώτερον θὰ ἦτο νὰ ἐξεύρωμεν ἐν κήρυγμα δικαιολογητικὸν τοῦ μέτρου τούτου, ὅπερ ἡ γνώμη τοῦ κόσμου, ὡς μᾶς τὴν παρεσκεύασαν, θὰ παρεδέχετο μὲ παραφορὰς ἐνθουσιασμοῦ, ἢ νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ὅπερ δὲν θὰ εἴφαινετο λίαν νόμιμον καὶ δίκαιον.

καὶ διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν ταῖς Ἡγεμονεαῖς ὡς διαφέρουσιν ἀκόμη πολὺ τῆς πρὸ τῶν ταραχῶν τοῦ 1821. Ἡ Ῥωσσία, ὡς ἐγγυήτρια ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, δὲν δύναται νὰ βλέπῃ μὲ ὄμμα ἀδιάφορον ὄθωμα ἰὸν διοικητὴν ἀσκούντα ἐν αὐταῖς ἐξουσίαν; ἥτις μόνον εἰς τοὺς Ὀσποδάρους ἀνήκει. Πάντοτε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Βεσλίδων ἐξελέγοντο καὶ διορίζοντο ὑπὸ τῶν Ὀσποδάρων, καὶ ὑπήκουον εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν. Ἡ θανάτωσις τοῦ Κισσερδάρ-Χασσανάκη κατὰ διαταγὴν τοῦ Κουτσούκ-Ἀχμέτ-Ἀγᾶ τοῦ Ἰασιίου καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Βεσλίδων τοῦ Βουκουρεστίου, ὅτι οὐδεὶς Βογιάρος ἠδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πανώλους ἐκ τῆς πόλεως ἄνευ τῆς διαταγῆς του, καταδεικνύουσιν ἐξάσκησιν ἐξουσίας, ἥτις πρότερον δὲν ὑπῆρχεν. Ἀπήτησε δὲ τὴν παῦσιν τοῦ Κουτσούκ-Ἀγᾶ.

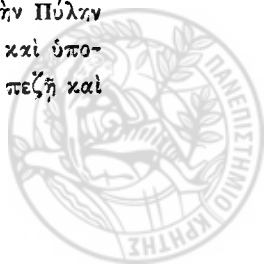
Ἡ Πύλη ἀπεκρίθη ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διεπραγματεύετο μετὰ πολλῶν σημαιῶν, ὅτι ἦτο ἐτοιμὴ νὰ διαπραγματευθῆ καὶ μεθ' ὧλων ὅσαι ἤθελον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι οὐδέποτε ὑπεσχέθη νὰ ἐπιτρέψῃ ἄνευ ὄρων τὸν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον εἰσπλουν. Ὡς πρὸς τὴν ἐτέραν αἰτίαν, πᾶσαι αἱ τῆς Πύλης διαταγαὶ ἐστάλησαν πρὸς τοὺς Ὀσποδάρους καὶ οὐχὶ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Βεσλίδων, ἐπομένως πρόδηλος ἦτον ἡ ἐξουσία ἐκείνων ἐπὶ τούτων· οὐδεὶς δὲ τῶν Ὀσποδάρων παρεπονέθη κατὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Βεσλίδων ἢ πρὸς τοὺς Βογιάρους τοῦ Βουκουρεστίου ἀπαγόρευσις ἐδημοσιεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος Γκίκα, καὶ πάλιν κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ ἀνεκλήθη ἀρτίως. Ὁ Χασσανάκης οὐδέποτε ὑπῆρξε Κισσερδάρης ἀλλὰ ληστής, ὅστις ἐπὶ πλέον, ἀφοῦ ἠσπᾶσθη τὸν Ἰσλαμισμόν, ἔπειτα ἐξώμωσεν, ὅθεν ὁ Κουσκούκ-Ἀχμέτ-Ἀγᾶ; ἐνήργησεν ἀπλῶς τὰ καθήκοντά του. Τὸ προσατευτικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσσίας, δὲν πρέπει νὰ ὑπερπηδᾷ τὰ ὑπὸ τῶν συνθηκῶν κεχαραγμένα ὄρια, αὐταὶ δὲ οὐδεμίαν διάταξιν περιεῖχον καταργοῦσαν τὴν κυρι-

αρχίαν τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, τέλος ἄς ἐν-
θυμηθῆ ἡ Ῥωσσία, ἥτις ὑπερμυμνήσκει τῇ Πύλῃ τὰς ὑποχρεώ-
σεις αὐτῆς, ὅτι καὶ αὐτὴ ἀνεδέχθη τοιαύτας καὶ ὅτι, παρα-
λειπομένου τοῦ ἀσιατικοῦ ζητήματος, ὅπερ θέλουν νὰ ἐξετά-
σωσι μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Κ. Ρίβωπιέρρου, ὁ Κ. Μιγκιάκης
ὑπεσχέθη νὰ λάβῃ τὰς ὁδηγίας τῆς αὐλῆς του περὶ τῆς ἀνα-
νεώσεως τοῦ τιμολογίου, ἀλλὰ πρὸ ἐννέα μηνῶν οὐδὲν θέλει
ν' ἀκούσῃ περὶ τούτου, παράδοξον δὲ φαίνεται εἰς τὴν Πύλῃν
ὅτι, ὡσάκις πρόκηται περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων
τῆς Ῥωσσίας, τὸν εὐρίσκει πάντοτε ἄνευ ὁδηγιῶν, ἐνῶ ὅταν
πρόκηται περὶ ὑποχρεώσεων τῆς Πύλης, οὐδέποτε τῷ ἔλειπον
τοιαῦται.

Ἡ σχέσις αὕτη μεταξύ τῆς Πύλης καὶ Ῥωσσίας οὐδόλως
ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τὴν πρότασιν περὶ ἀναμιξέως, ἣν ἡ πρώτη, ἔ-
χουσα πεποίθησιν εἰς τὰς σρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς κατὰ τὸ
ἔτος τοῦτο ἐκστρατείας, ἐθεώρει ὡς φανεράν ἀπόδειξιν εὐνοίας
πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

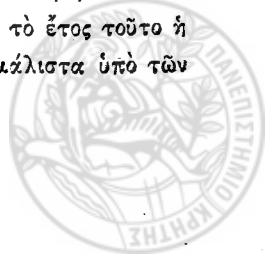
Αἱ δυνάμεις αὗται ἐξηρτῶντο ἐν ταῖς ὁμόροις χώραις τῆς
Ἑλλάδος ἐκ τῶν χρημάτων καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν στρατηγῶν.
Ἡ Πύλη ἐξέλεξε ὡς σερασιέρην τῆς Ρούμελης ἄνδρα, ὅστις
ὑπὲρ πάντας ἐπέβαλλεν ἐκεῖ σεβασμὸν, τὸν διοικητὴν τοῦ Βιδ-
δινίου Μεχμέτ-Ῥεσχιδ-πασσᾶν, μετέθεσε τὸν Ὁμέρ-Βριώνην
ἀπὸ Ἰωαννίνων εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ ἀνέθεσε τὰ Σαντσίακια τῆς
Αὐλῶνας, τῶν Τρικάλων καὶ τοῦ Κωσταντίλ εἰς τοὺς Βεγλερ-
βέγας Ἰβραΐμ-Σαδὲ-Σουλεϊμᾶν, Ἰλεσσᾶν-Σαλῆν καὶ Ἀχμέτ, τὸν
ἀνεψιὸν τοῦ Ὁμέρ Βριώνου. Ἐπεμψε δὲ μεγάλα ποσά, ἵνα διὰ
τῆς πληρωμῆς τῶν καθυστερουμένων προσελκύσῃ τοὺς Ἀλβανούς
καπιτάνους, καὶ ἐπέτυχε τοῦτο. Ὁ Ῥεσχιδ-πασσᾶς εἶχε βαδί-
σει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος ἀπὸ Βιτωλίων ὑπὲρ τὸ Μέτσο-
βον καὶ τὰ Τρίκκαλα εἰς Ἰωάννινα. Διήλαξε πρὸς τὴν Πύλῃν
τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀλβανικῶν φύλων διὰ χρημάτων καὶ ὑπο-
σχέσεων, καὶ τὰ ἀλβανικὰ στίφη ἔτρεχον πανταχόθεν περὶ καὶ

ἐφ' ἵππου πρὸς αὐτὸν, ὥστε ἤδη τὸν Φεβρουάριον εἶχε συναθροίσει 24,000 ἀνδρῶν. Ἦφειλε δὲ νὰ καθορμήσῃ μεθ' ὄλων τῶν δυνάμεών του κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν ταύτην, ἐνῶ ὁ πασσαὺς τῆς Εὐβοίας μὲ τούς διαθεσίμους ἀνδρας τῶν φρουρῶν καὶ μὲ τὰ παρὰ τὴν Λάρυσσαν ἱστάμενα σίφη θὰ προσέβαλλε τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ στόλος δὲ ἦτο σπουδαῖος, διότι ἐκτὸς τῶν πλοίων τοῦ Σουλτάνου, ἄτινα ἐλλιμενίζοντο ἠνωμένα μετὰ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐν τῇ Σούδα, Ρόδῳ ἢ ἐν τοῖς ἀσιατικοῖς λιμέσιν, ὑπῆρχεν ἤδη καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει στόλος ἐκ 2 φρεφατῶν καὶ 25 μικροτέρων πλοίων, ἔτοιμος νὰ ἐκπλεύσῃ. Εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἔμενον 40 πολεμικὰ καὶ φορταγωγὰ πλοῖα. Ἐπὶ πλέον ὁ Δέης τῆς Ἀλγερίας πέμψας ἐν δῶρον ἐξ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἑκατομ. γροσίων εἶχεν ἀναγγεῖλει, ὅτι δώδεκα πολεμικὰ πλοῖα, ἐνοῖς καὶ τρεῖς φρεγάτται, ἦσαν ἔτοιμα νὰ ἐκπλεύσωσιν.

Ἄλλ' ἡ Πύλη ἐφαίνετο ὅτι τὴν μεγαλητέραν αὐτῆς ἐλπίδα ἐναπέθετεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Τὸ συμφέρον τῆς Πύλης ἀπῆται δραστηριωτέραν διευθύνσιν τοῦ πολέμου καὶ πραοτέραν χρῆσιν τῆς νίκης. Ἠλπίζετο δ' ὅτι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν παρεσκευάζεν ὁ Ἰβραήμης, ἀμφοτέρω θὰ ἐλάβανον χώραν. Κατὰ πρώτην φοράν ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς στρατὸς χαλιναγωγούμενος διὰ τῶν δεσμῶν τῆς πειθαρχίας, στρατὸς ἔχων τὰ ἀναγκαῖα ἐξησφαλισμένα καὶ ὅστις, ὡς ὄργανον καλῶς προπαρασκευασμένον, εἶχε δοθῆ εἰς χεῖρας ἀρχηγοῦ ἀποκτήσαντος τὴν φήμην τοῦ στρατηγοῦ διὰ τῶν νικῶν του ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὰς προτάσεις καὶ ὑποσχέσεις οἱ Ἕλληνες, ἔνεκα τῆς προστασίας ἧς ἀπέλαυον ἐν Αἰγύπτῳ, ἠδύναντο νὰ ἐμπιστευθῶσιν.

Ἡ Πύλη εἶχε μέχρι τοῦδε προσθάλει τοὺς Ἕλληνας ἐκεῖ ὅπου ἦσαν ἰσχυρότεροι, καὶ διὰ τῶν ὀπλων καθ' ἃ αὕτη ἦτον ἀσθενεστέρα, ἤγουν κατὰ θάλασσαν· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ προσβολὴ ἔμελλε νὰ γείνη κατὰ ξηρὰν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν

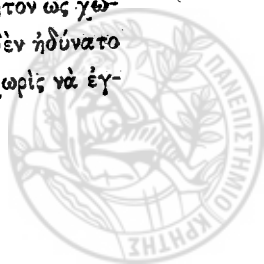

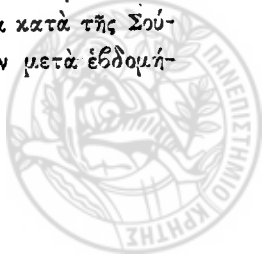
Αιγυπτίων ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ. Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Σούδας ὑπῆρχον ἑτοιμοὶ πρὸς τοῦτο 8,000 πεζικοῦ, 1,000 ἵππεις καὶ 20 τηλεβόλα. Ἐν Ρόδῳ καὶ Μαρμαρίτσα 5,000 πεζικοῦ, 1000 ἵππεις καὶ ἄλλα 20 τηλεβόλα ἐπερίμενον νὰ περαιωθῶσιν εἰς Σούδαν· 1000 δὲ Ἄλθανοὶ ἤλθον ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κρήτην. Αὐταὶ αἱ 18,000 ἀνδρῶν ἀπετέλουν τὸν κύριον ἐπιθετικὸν στρατόν. Προσέτι 6—8,000 Ἀλθανῶν ἔμενον ὡς φρουρὰ ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς Κρήτης, ἐξ ὧν μέγα μέρος ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ κατόπιν εἰς ἐπικουρίαν· ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς συνήγαγεν ἑτέρας 18,000 τακτικῶν στρατευμάτων, ἅτινα ἐν ἀνάγκῃ ἦσαν ὠρισμένα νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς Πελοπόννησον.

Ἡ ἐπιβίβασις τῶν ἐν Ρόδῳ, Μαρμαρίτσα καὶ Σούδα ἐστρατοπεδευμένων ἀνδρῶν ἠδύνατο νὰ γείνη κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Αἱ πρὸς τοῦτο γέφυραι εἶχον σχεδὸν ριφθῆ ἤδη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου, καὶ ὑπῆρχον τότε ἐν τοῖς δύο Ἀσιατικοῖς λιμέσι 13 φρεγάτται, 13 κορβέτται, 30 βρίκια καὶ πολλὰ φορτηγὰ· ἐν Σούδα 2 κορβέτται, 3 βρίκια, 2 γολέτται καὶ 17 φορτηγὰ ἦσαν ἑτοίμα πρὸς παραλαβὴν αὐτῶν. Ἵνα δὲ μὴ ναυαγήσωσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς σκοπέλου, ἐφ' ἧς εἶχον ναυαγήσει ὄλαι τῶν Τούρκων αἱ ἐπιχειρήσεις, κατεβλήθη μεγάλη ἐπιμέλεια περὶ τὴν τροφδοσίαν. Πολλὰ φορτία σιτηρῶν μετεκομίσθησαν διαρκούντος τοῦ χειμῶνος, χωρὶς οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ ἐμποδίσωσιν, ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κορώνην καὶ Μεθώνην. Εὕρισκοντο δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκστρατείας ἐν τοῖς φρουρίοις τούτοις τρόφιμα διὰ 20,000 ἀνδρῶν ἐπὶ ἕξ μῆνας.

Ἀλλὰ τί ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῶν προπαρασκευῶν, τῶν δυνάμεων τούτων; Τί ἀντέταξαν; Ἡ Πελοπόννησος, διηρημένη καὶ ἐξηνητλημένη ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων, ἦτον ὡς γόρυρα ἠττημένη εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως, καὶ αὐτὴ δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν ὑπερασπισθῆ κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, χωρὶς νὰ ἐγ-

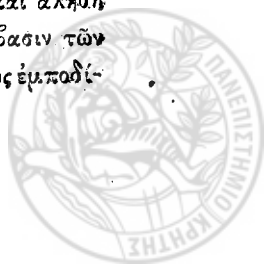

καταλείψη τὴν Στερεάν. Ἄλλ' ὄφειλε νὰ πράξῃ τοῦτος Τέσσαρα φρούρια τῆς Πελοποννήσου κατείχοντο ὑπὸ τῶν τούρκων, ἡ Κορώνη, Μεθώνη, Πάτραι καὶ τὸ Ῥίον, καὶ τὰ μὲν τρία εἶχον καλοὺς λιμένας, τὸ δὲ τέταρτον μετὰ τοῦ ἀντικειμένου φρουρίου τοῦ Ἀντιῤῥίου καὶ τῆς Ναυπάκτου ἐδέσποζε τοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσπλου. Οὐδεμίᾳ σπουδαίᾳ ἐνέργειᾳ κατεβλήθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν φρουρίων τούτων. Ὁ διευθύνων τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις Κωλέττης εἶχε μὲν πάντοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπὶ τῶν Πατρῶν, ἅμα ἔπαυσεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, καὶ συνήθροισεν ἐκεῖ ὅσα σώματα ἠδυνήθη, ἀλλὰ καὶ ἡ κυβέρνησις πρὸς ἰδίαν ἑαυτῆς ἀσφάλειαν εἶχεν ἀνάγκην στρατιωτικῶν δυνάμεων. Πρὸς τοῦτο φυσικὰ δὲν ἐξήρκουν οἱ μόλις 300 τακτικοὶ ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ἐπροσπάθησαν ἐκ δευτέρου νὰ μορφώσωσι, καὶ ἐνεπιστεύθησαν εἰς ἀνεπιτηδεύτους χεῖρας. Ἐκ τῶν 8,000 ρουμελιωτῶν, τοὺς ὁποίους ἡ κυβέρνησις ἐμισθοδότηι, μόλις 2,000 ἀνδρῶν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τοῦ ἀπὸ Κρήτης ἀπειλοῦντος ἐχθροῦ, καὶ ἦτο πλέον πολὺ ἀργὰ, ἢν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης τὰ πρὸ πολλοῦ δεικνυόμενα καὶ εἰς ὅλους γνωστὰ ἐπιθετικὰ καὶ ἀμυντικὰ σημεῖα. Ὀλίγα βραχίαι θὰ ἐξήρκουν ἢν' ἀποκλείσωσι τὴν Σούδαν διαρκυῦντος τοῦ χειμῶνος, καὶ ἐὰν ὄχι νὰ ματαιώσωσιν, ἀλλ' ὅμως, νὰ βραδύνωσιν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τὴν μεταφορὰν τροφίμων εἰς τὰ εἰρημένα φρούρια, καὶ οὕτω ν' ἀναβάλλωσιν τὴν ἐπίθεσιν, ὀλίγοι δὲ πυροβολισμοὶ ἵνα καταστρέψωσι τὰς ἀποθήκας τῶν Χανίων, Ῥεθύμνης καὶ Ἡρακλείου καὶ ὀλίγα περιπλέοντα πλοῖα, ἵνα ἐκφοβίσωσιν ὅλους τοὺς ἐμποροπλοιαρχοὺς, οἵτινες ἐνήργουν τὰς μεταφορὰς μετὰξὺ Ἀλεξανδρείας, Ῥόδου, Σούδας καὶ Μεθώνης. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων ἐγένετο. Ἐπεισε μὲν ἡ κυβέρνησις τὸν Ἰανουάριον τὸν στόλον νὰ κάμῃ ἀπόπειραν τινὰ κατὰ τῆς Σούδας, καὶ ὁ Μιαούλης καὶ Σχχτούρης ἐφάνησαν μετὰ ἐβδομῆ-

κοντα πλοίων ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τούτου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίθεσις ἔκειτο εἰσέτι ὡς ἐντὸς τινος ὀστράκου· ἀλλ' ἡ ἀποπείρα αὕτη ἀπεκάλυψε μεγάλην ἔκπτωσιν πεποιθήσεως, διότι, ὅσον κατ'ἀλλήλους καὶ ἂν ἦτο ὁ λιμὴν πρὸς ἐπίθεσιν διὰ πυρπολικῶν κατὰ τοῦ ἑθρικοῦ στόλου, ὅσον μοναδικῆ καὶ ἂν ἦτο ἡ τελευταία αὕτη εὐκαιρία, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτον ἡ προελευσομένη ὠφέλεια, οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἔκαυσαν εἰς μάτην πέντε πυρπολικά, ἀπῆλθον ἀπρακτοὶ ἐκεῖθεν. Οἱ ἐν Σούδα, Ῥόδῳ καὶ τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ Αἰγύπτιοι ἔζων ἐν ἀφθονίᾳ· ἐμποραπλαῖαρχοὶ πάσης σημαίας ἐμπορεύοντο ἀναφανδόν. Τὰ φορτηγὰ καὶ αὐτὰ τὰ ταχυδρομικὰ πλοῖα διέπλεον ὡς ἐν εἰρήνῃ μεταξὺ Ἀφρικῆς, Ἀσίας, καὶ Κρήτης ἄνω καὶ κάτω, καὶ οὕτω προπαρεσκευάσθη εἰς ἀπόστασιν ἡμερησίου πλοῦς ἀπὸ τῆς Ὑδρας ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς χερσονήσου. Ἡδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδὲ ἐν πλοιάριον εἶχον πλέον. Πάντες ἐθεώρουν ὡς ἀδύνατον ν' ἀντισταθῶσιν κατὰ τῆς εἰς Πελοπόννησον ἀποβάσεως.

Ἡ κυβέρνησις, ὡς εἶπομεν, δὲν εἶχε σχεδὸν δυνάμεις ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ ἑθροῦ κατὰ ξηρὰν, καὶ ὁ κομματισμὸς ἐμπόδισε τὴν συγκέντρωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν, αἵτινες καλῶς διατιθέμεναι ἠδύναντο νὰ ματαιώσωσι τὴν ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων. Μόνος ὁ Κωλέττης ἠδύνατο νὰ προετοιμάσῃ ἐκ τοῦ προχείρου ἀρχοῦσαν ἀντίστασιν, καὶ ἔχων πράγματι τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν κατεγίνετο σπουδαίως εἰς τοῦτο. Ἐπορεύθη εἰς Κυπαρισσίαν τῆς Μεσσηνίας, καὶ προφασιζόμενος ὅτι συνῆθριζε δυνάμεις κατὰ τῶν Πατρῶν, προσήλκυσεν ἐκεῖ βαθμηδὸν ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς μετὰ τῶν σωματῶν αὐτῶν, ὅσοι δὲν ἔμενον κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν· ἠδυνήθη δὲ νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τὰς ὀκτὼ ἕως δέκα χιλιάδας ἀνδρῶν, εἰς οὓς κατῴρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ μεγάλην ἐμπιστοσύνην καὶ ἀληθῆ εὐνοίαν. Διὰ τούτων ἠθέλησε ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων. Ἡδύνατο δὲ, καὶ ἂν δὲν κατῴρθου νὰ τοὺς ἐμπαδί-

ση, νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, ὅπερ ἀντιτάσσει με-
γάλα ἐμπόδια κατὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ εἰς τὴν γενικευ-
θεῖσαν παρὰ τῷ λαῷ πεποίθησιν, ὅτι ἡ ὑποταγὴ ἦτον ἀδύνατος.

Τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀνέθεσεν ἡ κυβέρνησις καθ' ὁλοκλη-
ρίαν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μαυροκορδάτου. Οὗτος συνεκρότη-
σε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους ἐν τῷ Αἰτωλικῷ συμβούλιᾳ με-
τὰ τῶν πληρεξουσίων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐ-
κατὸν τὸν ἀριθμὸν, ἐν οἷς συνεζητήθησαν αἱ κατὰ τοῦ ἐσωτερι-
κοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ δυνάμεις. Ἐξήχθη δὲ ὅτι ὅλη ἡ χώρα
ἦτον ἐρημωμένη, τὰ στρατεύματα ἄνευ μισθῶν καὶ μάλιστα
ἄνευ τροφῆς, καὶ καθ' ἑκάστην ἐβιάζοντο νὰ μεταχειρίζονται τὰ
βιαιότερα μέσα. Ἐπέβαλον φόρους εἰς τὰ ἐν τοῖς χειμαδίῳις
εὕρισκόμενα κτήνη, εἰσέπραξαν διὰ τῆς βίας τὰ καθυστερούμε-
να δέκατα, ἐπώλησαν γαίας καὶ δημόσια κτίρια, καὶ ἐξεμίσθω-
σαν τοὺς δασμοὺς ἐπὶ 14 μῆνας. Διὰ τούτων ἠδυνήθησαν νὰ
τοποθετήσωσιν εἰς μὲν τὰς διόδους τοῦ Μακρυνόρους τοὺς ὀ-
πλαρχηγοὺς Κώσταν, Οἰκονόμον καὶ Ἰωάννην Στράτον, εἰς δὲ
τὴν θέσιν τοῦ Καρθασσαρᾶ τὸν Ἀναγνώστην Καραγιάννην, καὶ
νὰ συγκροτήσωσι τὰ σώματα τοῦ Ράγκου, Στουρνάρη, Τσόγκα
καὶ Μακρῆ, τῶν ὁποίων ἡ ὅλη δύναμις μετεβάλλετο ἀπὸ δύο
μέχρι τεσσάρων χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἔμει-
νεν ἐμπειστευμένη εἰς τὸν Γούραν, ὅστις διεβεβαίω μὲν ὅτι
εἶχεν ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρῶν, ἀλλὰ πράγματι οὐδέποτε εἶχε
πέραν τῶν χιλίων πεντακοσίων.

Καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Εὐρώπῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων εἶχε λά-
βει δεινὴν πληγὴν ἕνεκα τῶν ἀνοσιουργημάτων τοῦ ἐμφυλίου
πολέμου, καὶ τῶν διηγήσεων τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἐπανεργομένων
φιλελλήνων. Τὸν φιλελληνισμὸν ἀντικατέστησεν ἐν Γαλλίᾳ ἡ
ἀντιζηλία πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, διὰ τοῦτο, εὐθὺς ἅμα ὁ ἐν Λον-
δίῳ σύλλογος ἀφῆκε τὰς ἡνίας, ἀνέλαβεν αὐτὰς ὁ ἐν Παρι-
σίοις. Οὗτος περιελάμβανεν ἰσχυροὺς ἄνδρας, τοὺς δούκας Λα-
ροχεφουκῶλδον, Σοαζέλην καὶ Δαλβέργην, τὸν κόμητα Σατω-

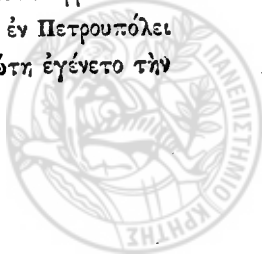
Εριάνδον, τοὺς στρατηγοὺς Σεβαστιάνην, Φοᾶ, καὶ ἄλλους· τὴν μεγαλητέραν βοήθειαν παρέσχε τοῖς Ἑλλησι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἐν Λονδίῳ σύλλογος διότι, θέλων νὰ ζωογονήσῃ τὴν νεεκρωμένην πώλησιν τοῦ πρώτου δανείου, ἔπεισε τὸν οἶκον τῶν Ῥιχάρδων νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιτρόπων δεύτερον δάνειον. Τοῦτο συνήφθη πράγματι τὸν Μάρτιον πρὸς 58. Ἐφθανε δὲ μέχρι 2 ἑκατομ. λιρ. στερλ. καὶ ἔδύνατο, ἐπειδὴ ἐκρατήθη σημαντικὸν ποσὸν πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ πρώτου δανείου, ἐν εὐνοϊκωτάτῃ περιστάσει νὰ παράσῃ ἐν ἑκατομύριον. Ἡ προσδοκία αὕτη ἐπαρηγόρησε βεβαίως τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐνεθάρρυνεν. Ὁ Κωλέττης καὶ Μαυροκορδάτος, οἱ μόνοι γνωρίζοντες τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, θ' ἀπέτρεπον ἴσως διὰ τῶν ὄπλων, ἐὰν συνέπραττον, τὸν ἐπικείμενον μέγιστον κίνδυνον τῆς πατρίδος αὐτῶν, ἀλλ' οὔτοι μόνον κατ' ἐπιφάνειαν ἦσαν ἠνωμένοι, οὐχὶ δὲ καὶ ἀληθῶς. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Μαυροκορδάτου κατεκραυγάζον κατὰ τοῦ δικτάτορος, οὕτως ἀπεκάλουν τὸν Κωλέττην, καὶ παρέσταινον τὰ πρὸς ἀνάλογον ἄμυναν ἀπαραίτητα μέτρα αὐτοῦ ὡς ἀποδείξεις, ὅτι ἐσφτεριζέτο καταχρῶμενος τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν. Ὅθεν, ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος διαθέσας ἐκ τῶν ἐνότων τὰ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἀπῆλθε τὸν Ἰανουάριον εἰς Ἄργος, ἵν' ἀναλάβῃ ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Θεοδώρου Νέγρη τὴν γενικὴν γραμματεῖαν παρὰ τῆ κυβερνήσει, ἢ κατὰ τὰ φαινόμενον χρήσιμος αὕτη ἀποστολὴ ἐγένετο ἐντὸς ὀλίγου πηγῆ ἐνεργείας, ἥτις ἔπρεπε νὰ κολοβώσῃ τὴν ἀντίστασιν καὶ νὰ ἐκθέσῃ τὴν χώραν ἄοπλον εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Διότι ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέκτισε ταχέως μεγάλην ἐπιβροχὴν ἐπὶ τοῦ Κόντουριώτου, καὶ ἡ ἐπιβροχὴ αὕτη ἐστράφη ὀλόκληρος κατὰ τοῦ Κωλέττου. Ἐπομένως πράγματι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον μεγίστην πιθανότητα ἐπιτυχίας.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν ἐδύνατό τις νὰ κατακρίνη τὴν Πύλιν, ὅτι ἐθάρρει εἰς τὰς δυνάμεις τῆς ἐκστρατείας

τοῦ ἔτους τούτου. Ἐθεώρει προσέτι λίαν ἀνιγκαῖον νὰ μὴ δια-
ταράξῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Αἰγυπτίων, αἵτινες ἐν ἀποτυχίᾳ
μὲν ἔπρεπε νὰ συντριψῶσι τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιφόβου τοποτη-
ρητοῦ, ἐν ἐπιτυχίᾳ δὲ νὰ διαιρέσωσιν αὐτήν. Ὅθεν οὐδεὶς ἐν
τῷ Διθανίῳ ἤθελε ν' ἀκούσῃ τι περὶ τῆς παρεμβάσεως τῶν Δυ-
νάμεων· καὶ αὐτὸς ὁ Σχιῖδᾶ-ἐφένδης, ὁ μετριοπαθέστερος καὶ
ὁ μᾶλλον μεταξὺ τῶν συμβούλων τοῦ Σουλτάνου κλίνων πρὸς
τοὺς Εὐρωπαίους, οὐδὲ λέξιν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ πρὸς μετρια-
σμὸν τῆς ὀριστικῆς ταύτης ἀρνήσεως. Τὴν ἄρνησιν τῆς Ἀγγλίας
τοῦ νὰ συμμετάσχῃ τῶν ἐν Πιερουπόλει συνδιασκέψεων ἐθεώ-
ρησεν ἡ Πύλη ὡς τεκμήριον, ὅτι δὲν θὰ ἐδυσκολεύετο ν' ἀντι-
σταθῇ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν συμμάχων. Ὁ Τούρνερ τὴν διε-
θεβαίωσεν, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐκινήθη εἰς τὴν ἄρνησιν ταύτην ἐκ
σεβασμοῦ πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ Σουλτάνου ὡς μονάρχου ἀ-
νεξαρτήτου, καὶ ξηρῶς εἶπεν ὁ βεῖζ-ἐφένδης πρὸς τοὺς πρέσβεις
τῶν συμμάχων. «Δύναται μὲν αὕτη ἡ ἐκείνη τῶν Δυνάμεων
νὰ περιποιητῆται καὶ μάλιστα νὰ ὑπηρετῇ τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλ'
οὐδεμίᾳ πρέπει νὰ φαντασθῇ, ὅτι ὁ Σουλτάνος θὰ ἐπιτρέψῃ ἔ-
στω καὶ τὴν σκιὰν τῆς ἀναμιξέως, ἥτις προσβάλλει τὰ δι-
καιώματά του ὡς ἀνεξαρτήτου ἡγεμόνος. Ἡ συμμαχία τῶν
Δυνάμεων εἶναι μὲν ἰσχυρὰ, ἀλλὰ πᾶσα συμμαχία δύναται νὰ
διαλυθῇ. Καὶ ἡ Ἀγγλία συνηγόρησεν ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Ῥωσσι-
κῶν συμφερόντων, ἀλλὰ νῦν, ὅτε διορᾷ τοὺς κυρίους σκοποὺς
τῆς Ῥωσσίας, δὲν ἀρέσκειται πλέον νὰ γίνεται ὄργανον τῆς
Δυνάμεως ταύτης. Βεβαίως ἡ Πύλη ἔχει λόγους ἀποχρῶντας
νὰ ἦναι δυσηρεστημένη καὶ κατὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ μάλιστα
τῇ ἀποδίδει τὴν πρόθεσιν ὅτι θέλει νὰ μεγαλυνηθῇ μὲ ζημίαν
τῆς Πύλης, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι τοῦλάχιστον ἐσω-
σε τὴν ἀξιοπρέπειάν της ἐκφράσασα τὴν δυσαρέσκειαν αὐτῆς
διὰ τὴν βραδύτητα τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κ. Ρίβωπιέρρου.

Αἱ συνδιασκέψεις τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ἐν Πιερουπόλει
εἶχον παύσει μετὰ ἑπτὰ συνεδριάσεις. Ἡ πρώτη ἐγένετο τὴν

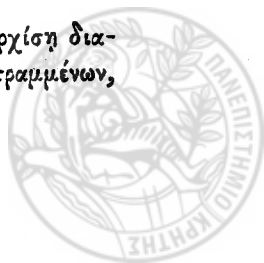
24 Φεβρουαρίου, καὶ ἤρχισεν ὑποβαλόντος τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου ὑπόμνημα, ὅπερ περιεῖχε τὰς σκέψεις τοῦ ῥωστικοῦ ἀνακτοβουλίου περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει. Τὸ περιέργον τοῦτο ἔργον ἐφαίνετο, ὅτι ἐσηρῖζετο κατὰ τι εἰς τὰς ἰδέας τοῦ αὐστριακοῦ ἀνακτοβουλίου, ἀλλ' ὁ κύριός του σκοπὸς ἦτο νὰ καταστήσῃ τὰς ἀπὸ τούτων λίαν διαφερούσας ῥωσικὰς ἀπαιτήσεις μᾶλλον εὐπροσδέκτους. Πρὸ παντὸς ὁ ῥώσσος πρωθυπουργὸς ἐζήτηι τὴν ἐπίστευσιν τῶν διαπραγματεῦσεων, ὥστε τὸ ἔργον ν' ἀρχίσῃ τὸν μάρτιον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ νὰ ἐμποδισθῇ ἡ νέα ἐκστρατεία. Οἱ τρεῖς πρέσβεις τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Πρωσίας ἐμετρίασαν τὴν ἀπαίτησιν ταύτην παραστήσαντες, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ προβῶσι βαθμηδὸν καὶ περιεσκεμμένως.

Ἐπὶ τούτοις ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἐπρότεινε τὰ ἐπόμενα.

1. Οἱ τέσσαρες πρέσβεις πρέπει νὰ προσκλήσωσιν ὡς οἷον τε τάχιον τὴν Πύλην διὰ κοινῆς διακοινώσεως, ἵνα συνεννοηθῇ ἄνευ ἀναβολῆς μετὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων περὶ τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐπρεπε δὲ νὰ στηρίξωσι τὴν πρόσκλησιν ταύτην εἰς τὸν λόγον, ὅτι ἡ Πύλη ἀδυνατῇ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο διὰ τῆς βίας, καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ συγχωρήσωσι τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν πολέμου, ὅστις θ' ἀπέληγε μόνον διὰ τῆς ἐξοντώσεως ἑκατέρου τῶν διαμαχομένων, καὶ ἰδίως ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν δύναται, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ὁ πόλεμος οὗτος, νὰ συνάψῃ ἀληθεῖς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Πύλης.

2. Πρέπει δὲ σὺν τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἀπαιτήσει νὰ ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν Πύλην καὶ ἡ τῆς ταχείας ἀνακωχῆς, καὶ νὰ τὴν ἀπειλήσωσιν, ὅτι αἱ τέσσαρες Δυνάμεις ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως θ' ἀνακαλέσωσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὰς πρεσβείας των, καὶ θ' ἀφήσωσιν εἰς τὴν Πύλην ὅλην τὴν εὐθύνην τοῦ μέτρου τούτου.

3. Τῇ μεσολαβήσει τῶν Συμμάχων πρέπει ν' ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις μετὰ τὴν Πύλην καὶ Ἑλλήνων ἐπιτετραμμένων,

ἥτις νὰ λάβῃ χώραν ἐπὶ πολεμικοῦ πλοίου οὐδετέρου ἐν τῷ λι-
μένι αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

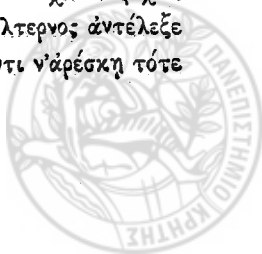
4. Εἰς ἡ πλείονες διπλωματικοὶ πράκτορες πρέπει νὰ στα-
λῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἐξαλείψωσι τὴν πίστιν περὶ τῆς
γνησιότητος τοῦ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων διαδοθέντος ῥωστικοῦ ὑ-
πομνήματος, καὶ νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας ὅτι σκοπὸς τῶν
Δυνάμεων εἶναι νὰ διενεργήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν ἐθνικὴν τινα ὑ-
παρξιν, τὴν πλήρη θρησκευτικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν, ὑπὸ
τὸν ὄρον μικροῦ τινος φόρου πρὸς τὴν Πύλην καὶ τῆς ἀναγνω-
ρίσεως τῆς κυριαρχίας αὐτῆς.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει τοῦ Μαρτίου, οἱ πρέσβεις τῶν
τριῶν Δυνάμεων ἐξεφράσθησαν περὶ τῆς ῥωστικῆς προτάσεως.
Ἐκαστος αὐτῶν ἐπρόβαλε τὰς ἐνστάσεις του καὶ ἐπολέμησεν
αὐτήν. Περὶ δὲ τῶν τεσσάρων θεμάτων παρετήρησαν τὰ ἐξῆς.

1. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσις δὲν πρέπει
βεβαίως ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ πλεόν· ὅθεν οἱ ἐπιτετραμμένοι τῶν
τεσσάρων Δυνάμεων πρέπει νὰ προσκαλέσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν
Πύλην νὰ παραδεχθῇ τὴν φιλόφρονα συνδρομὴν (bons offices)
τῶν συμμάχων πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς
ἐλληνικαῖς ἐπαρχίαις. Πρέπει δὲ ν' ἀφήσωσι τοὺς ἐπιτετρα-
μμένους τούτους ν' ἀποφασίσωσι πῶς καὶ διὰ τίνων λόγων θὰ
ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ Διβανίου.

2. Φρονοῦσι δὲ ὅτι δὲν πρέπει νὰ προβάλωσιν εὐθὺς κατὰ
τὴν πρώτην ἀπαίτησιν καὶ τὴν τῆς ἀνακωχῆς, διότι ἡ Πύλη
ἕνεκα ταύτης θ' ἀπερρέπτεν βεβαίως καὶ τὴν πρώτην. Πρὶν ἢ δὲ
ἡ πρώτη γίνῃ δεκτὴ, ἡ δευτέρα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἡ
ἀπειλὴ τῆς ἀνακλήσεως τῶν πρέσβεων εἶναι ὅλως ἄτοπος.

Ὁ κόμης Νεσελρῶδης ὑπερασπίσθη τὴν πρότασιν τῆς ἀπει-
λῆς ταύτης μετὰ πολλοῦ ζήλου, καὶ ἀνέμνησεν ὅτι ἐν ἔτει
1822 αἱ αὐλαὶ τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου εἶχαν κηρυχθῆ
πρόθυμοι εἰς τὸ μέτρον τοῦτο. Ὁ κόμης Λεφέλτερνος ἀντέλεξε
λίαν ἐρθῶς, ὅτι τοιαύτη ἀπειλὴ ἠδύνατο τῶ ὄντι ν' ἀρέσκη τότε

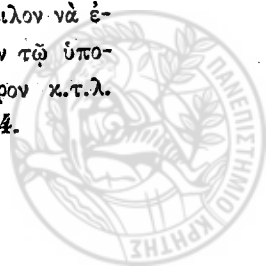

εἰς τὴν αὐλήν του χάριν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὅτε ἐπρόκειτο ἀκόμη μόνον περὶ ἱκανοποιήσεως τῆς Ῥωσσίας, ἀλλ' ὅτι σήμερον πρέπει νὰ εὐρεθῇ ὁ τρόπος τῆς διαπραγματεύσεως περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρόκειται περὶ διαπραγματεύσεως οὐχὶ περὶ διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Οἱ λοιποὶ δύο πρέσβεις συνεφώνησαν μετ' αὐτοῦ, ἐκήρυξαν δὲ καὶ οἱ τρεῖς ὅτι δὲν εἶχον ἐξουσίαν νὰ συναινέσωσιν εἰς τοιαύτην ἀπειλήν.

3. Ἡ πρότασις τοῦ ν' ἀρχίσωσιν ἄμεσοι διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων οὔτε δεκτὴ ἐγένετο, οὔτε ἀπερρίφθη. Ὁ κόμης Λεψέλτερος δὲν ἀπέκρουσε μὲν ἀπ' εὐθείας τὰς μετὰ τῶν Ἑλλήνων διαπραγματεύσεις, ἀλλ' ἐξεφράσθη κατὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν ὡς ἐπιτετραμμένων, καὶ ἐπρότεινε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διαπραγματεύσις ἠδύνατο νὰ γεινῆ μόνον μεταξὺ τῶν συμμάχων Δυνάμεων καὶ τῆς Πύλης.

4. Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνεγνωρίσθη. Ἀλλ' αἱ γνώμαι περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπαφῆς ταύτης, περὶ τῶν προσώπων, ἅτινα ἐμελλον νὰ ἐπιφορτισθῶσι ταύτην, περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ληπτέων μέτρων, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἀπερρίπτον πᾶσαν πρότασιν συμβιβασμοῦ, ἦσαν ποικίλαι. Ἐν τούτοις ἐσυμφώνησαν, ὅτι τὰ εἰς Ἑλλάδα ἀποσταλησόμενα πρόσωπα δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχωσι δημόσιον χαρακτῆρα, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσωσι συνεννοούμενα μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων τῶν Δυνάμεων, καὶ κατὰ τὰς ὁδηγίας ἃς θὰ ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν, ὅτι τὸ κύριόν των ἔργον θὰ ἦτο νὰ παρασῆσωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς κινδύνους, ἐὰν δὲν παρεδέχοντο τοὺς σκοποὺς τῶν Δυνάμεων. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, τίνα ἐκβιαστικά μέτρα ὤφειλαν νὰ λάβωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων, παρεδέχθησαν τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ μετεχειρίζοντο τὴν βίαν. Ἐθεώρησαν δὲ ἀπαραίτητον νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ περὶ τῆς ἐκτάσεως, καθ' ἣν ὤφειλον νὰ ἐνοήσωσι τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ῥωσσία εἶχε περιλάβει ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς 9 Ἰανουαρίου τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπειρον κ.τ.λ.

νου ως ηγεμόνος ανεξαρτήτου, και τῆς ἐλλόγου ἀπαιτήσεως τοῦ νὰ συμβιβάσῃ τὰ συμφέροντά του πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἐν Εὐρώπῃ. Τίνι δὲ τρόπῳ θὰ πείσωσιν αὐτὴν, ἀφίνε-
ται εἰς τὴν σύνεσιν αὐτῶν.

7. Ἐὰν ἡ Πύλη παραδεχομένη τὴν μεσολάβησιν τῶν Δυ-
νάμεων ἀρνηθῇ τὴν ἀνακωχὴν και ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἄρνησιν
ταύτην, οὐχ ἦττον οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων θὰ ἐξακολουθή-
σωσι μεταχειριζόμενοι ὅλα τὰ μέσα τῆς παραπίσεως, ἀλλὰ
δὲν θὰ ἐπιμείνωσιν εἰς τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀποτύχη
ἡ ὅλη διαπραγματεύσεις.

8. Ἄλλ' ἐὰν ἡ Πύλη ἀποκρούσῃ καθόλου τὴν μεσολάβησιν,
ἢ παραδεχομένη αὐτὴν δὲν θελήσῃ νὰ παραδεχθῇ οὐδεμίαν
πρότασιν, οἱ πρέσβεις θὰ μεταχειρισθῶσι γλῶσσαν αὐστηρο-
τέραν ἰσχυριζόμενοι ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Εὐρώπης ἀπαιτεῖ νὰ
παύσωσιν ἐπὶ τέλους αἱ ταραχαὶ αὗται, και θὰ ὑποδείξωσιν
αὐτῇ ὅτι αἱ Δυνάμεις ἠδύναντο νὰ πλησιάσωσι πρὸς τοὺς Ἑλ-
ληνας. Ἄλλως τε θ' ἀφήσωσιν εἰς τὰς αὐλὰς των καιρὸν και
ἐλευθερίαν νὰ σκεφθῶσιν ἐκ νέου τίνι τρόπῳ θὰ καταβάλωσι
τὴν ἀντίστασιν ταύτην.

Ἐν τέλει τοῦ ἐγγράφου τούτου οἱ πρέσβεις, προβάλλοντες
τὴν ἀρχὴν ὅτι οὐδεμία τῶν Δυνάμεων θὰ μεταχειρισθῇ βίαν
κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐδήλουν ὅτι θὰ ἦτον ἐπίσης καλὸν ἐν πε-
ριπτώσει ἀρνήσεως αὐτῶν, νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς αὐτοὺς γλῶσ-
σαν ἐντονωτέραν και πειστικὰ μέσα ἰσχυρότερα, ὡς τοιαῦτα
δὲ ἐπρότειναν, χωρὶς ὅμως νὰ προβῶσιν εἰς ἀπόφασιν, τὴν ἀ-
πειλὴν ὅτι θὰ ἐμποδίσωσι τὰς εἰσκομιδὰς και τοὺς στόλους
αὐτῶν, δὲν θ' ἀναγνωρίσωσι τοὺς ἀποκλεισμοὺς και τὰς ση-
μαίας αὐτῶν, θὰ ἐφαρμόσωσι κατ' αὐτῶν ἐν ὅλῃ τῇ αὐστηρό-
τητι τὰς κατὰ τῆς πειρατείας διατάξεις, και ἐν γένει θὰ τοὺς
γενοχωρήσωσιν ἄνευ πολέμου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ βιασθῶσι
νὰ ζητήσωσι τὴν εἰρήνην.

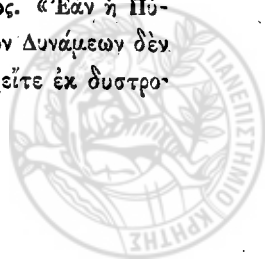
Περάνας τὴν ἀνάγνωσιν ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ἐξέφρασε τὴν

λύπην του διὰ τὰς χρονοτριβὰς, αἵτινες θὰ προέκυπτον ἐκ τῆς πορείας ταύτης. Ὁ αὐτοκράτωρ, εἶπεν, ἐπέμενεν εἰς τὰς ἰδέας του καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι αἱ προφυλάξεις καὶ ἀναβολαὶ δὲν θὰ ἔφερν τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἕτοιμος νὰ δεχθῆ τὰς ὑπὸ τῶν τριῶν πληρεξουσίων ὡς ἀναγκαίαις θεωρηθείσας μεταβολάς. Κατόπιν ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ἀνεδέχθη νὰ συμβιβάσῃ τὰς προτάσεις καὶ ἀντιπροτάσεις, καὶ λαβὼν τὴν ἄδειαν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ὑποβάλῃ τὸ τελειωτικὸν τοῦτο ἔργον εἰς τοὺς πληρεξουσίους πρὸς ὑπογραφὴν.

Ἐπραξε δὲ τοῦτο ἐν τῇ τετάρτῃ συνεδριάσει, ἧτις ἐγένετο τὴν 6 Μαρτίου. Ὁ κόμης Λεφέλτερνος δὲν εὔρε τὴν σύνθεσιν ταύτην κατάλληλον, ὥστε νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του. Τὸ ῥωσικὸν ὑπουργεῖον ἐπρότεινεν ἐν αὐτῇ μεταξὺ ἄλλων τὴν ἀποστολὴν ῥώσσου διπλωμάτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς μόνου ἐπιτετραμμένου τῶν τεσσάρων Αὐλῶν, καὶ ἐφωδιασμένου μετὰ τὰς ὁδηγίας καὶ πληρεξουσιότητος αὐτῶν. Ἦθελε δὲ νὰ διατάξῃ τοῦτον νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖσε διὰ τῆς Μασσαλίας, καὶ νὰ φανῆ κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἐν τινὶ γαλλικῷ πολεμικῷ πλοίῳ. Κατὰ τῆς προτάσεως ταύτης ἀντέλεξαν οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι, ὡς μὴ συναδούσης εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν αὐλῶν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ συμφέρον τῆς Ῥωσσίας. Ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ὑπεσχέθη νέαν ἐπεξεργασίαν. Τὴν 9 δ' ἀνήγγειλε καὶ νέας προτάσεις τοῦ κατὰ τὴν προτεραίαν φθάσαντος ἐκ Ζαρσκογεζέλου εἰς Πετροῦπολιν αὐτοκράτορος, διὰ τὴν προσεχῆ συνεδρίαν.

Αὕτη δ' ἐγένετο τὴν 12 Μαρτίου. Ὁ ῥώσσος πρωθυπουργὸς ἐλάλησεν ἐν αὐτῇ πρὸ πάντων περὶ τῆς προσβολῆς, ἧτις προσγίνεται εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν Δυνάμεων διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς Πύλης, καὶ ἐπρότεινε κατὰ τὴν νέαν ἐπεξεργασίαν νὰ συνταχθῆ τὸ περὶ ἀνακωχῆς χωρίον ὡς ἀκολούθως. «Ἐὰν ἡ Πύλη μετὰ τὴν παραδοχὴν τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων δὲν δεχθῆ ἀμέσως τὴν περὶ ἀνακωχῆς ἀπαίτησιν (εἴτε ἐκ δυστρο-

πίας, εἴτε ἐξ ἀδυναμίας ἢ δι' οἰονδήποτε ἄλλον λόγον) ἡ παρδοχὴ τῆς πρώτης ἀπαιτήσεως θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς μὴ γενομένη, αἱ διαπραγματεύσεις θὰ διεκόπτοντο, καὶ θὰ ἐδήλουν αὐτῇ διὰ κοινῆς διακοινώσεως, ὅτι θὰ εἰδοποιήσωσι περὶ τούτου τὰς Αὐλὰς, θὰ παρέξαινον δὲ εἰς αὐτὴν τὰ ἐπικίνδυνα ἐπακόλουθα τοῦ βήματος τούτου.

Ὁ κόμης Λεψέλτερος παρεκάλει αὐτὸν νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν θεωρεῖ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς προσβεβλημένην διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς Πύλης. Ἡ ἀξιοπρέπεια ἀπαιτεῖ νὰ γίνωσι πρὸς τὴν Πύλην δίκαιαι προτάσεις. Τοῦτο βεβαίως ὀφείλει τις νὰ πράξῃ, καὶ οὐδεὶς λόγος τοῦ δικαίου συγχωρεῖ τὴν ἐκβίασιν αὐτῆς. Ἀνέγνωσε δὲ ἐν ἰδίῳ ὀνόματι καὶ τῶν δύο συναδέλφων αὐτοῦ παρατηρήσεις περὶ τοῦ ἐν τῇ τετάρτῃ συνεδριάσει ὑπὸ τοῦ ῥώσσου πρωθυπουργοῦ ὑποβληθέντος καὶ κατὰ τὴν νέαν σύνταξιν ὀλίγον μεταβληθέντος ἐγγράφου. *) Οὗτος δὲ τὸ ἀπέσυρε, καὶ ὑπεσχέθη τοῖς πληρεξουσίοις νὰ φέρῃ προσεχῶς νέαν ἀπόδειξιν τῆς μετριοφροσύνης τοῦ αὐτοκράτορος. Τέλος ἐν τῇ ἕκτῃ συνεδριάσει, τῇ 13 Μαρτίου, συνήλθαν νὰ ὑπογράψωσι τὸ πρωτόκολλον, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συντάξωσιν ὁμοφώνους ὁδηγίας πρὸς τοὺς τέσσαρας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις. Ὁ κόμης Νεσσελρῶδης ἀνεδέχθη τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ τὴν σύνταξιν τῶν ὁδηγιῶν πρὸς τοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποσταλικομένους πληρεξουσίους.

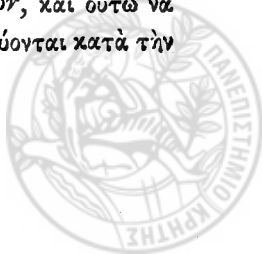
Αἱ συνδικακέψεις ἐπερατώθησαν· ἐφάνη δὲ ὅτι ἐπετεύχθη ἀποτέλεσμα τι· ἀλλ' ἕκαστος τῶν τεσσάρων πρέσβειων ἐγίνωσκεν, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχεν οὕτω. Αἱ εἰρηνικαὶ προτάσεις τῆς Ῥωσσίας, αἵτινες ὅλα ἠδύναντο νὰ προκαλέσωσι τὸν πόλεμον, ἡ πίσις αὐτῆς καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι τὰ συμφέροντα καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἀπῆτουν τὴν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν καταστολὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν, ἐνεποίησαν εἰς

*) Ἴδε παράρτ. ΣΤ. 2. 3.

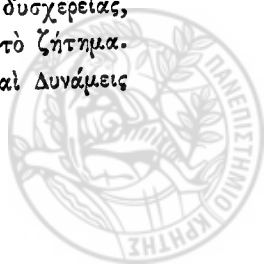
τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πρωσσίας, Αὐστρίας καὶ Γαλλίας χε-
ρίστους φόβους περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον
οἱ φόβοι οὗτοι πάλιν διελύθησαν. Αἱ κινδυνωδέστεραι προτά-
σεις τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως ἀνετράπησαν ἀλληλοδιαδόχως
διὰ τῆς τακτικῆς ἀντιστάσεως ἰδίως τῆς αὐστριακῆς, ὅσαι δὲ
ἀπέμειναν, δὲν ἐδύναντο νὰ ὑποστηριχθῶσιν.

Μέγιστον ὅμως πλεονέκτημα ὑπὲρ τῶν τριῶν Δυνάμεων, ὅ-
περ ἐκρίθη ἀντάξιον ὄλων τῶν κόπων τῆς ἐν Πετροπόλει συν-
διασκέψεως, ἦτον ἡ ὁμολογία, ἣν ἀπέσπασε παρὰ τοῦ κόμη-
τος Νεσσελῶδου ἡ ῥιφθεῖσα ὑπὸ τῆς Αὐστρίας πρότασις περὶ
ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κόμης Λε-
ψέλτερνος εἰσήγαγε τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα ἤδη κατὰ
τὴν πρώτην συνεδρίασιν, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ ἐξετάσωσιν ὁποίου
εἴδους ἐχθίαςιν ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι κατὰ τῆς Πύλης.
«Τὸ κατ' ἐμὲ», εἶπεν ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας, «πέποιθα ὅτι ἡ
Αὐλή μου δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ γείνη λόγος περὶ ὄπλων, κατοχῆς
χωρῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀναμφιβόλως ἐν Βιέν-
νῃ ἐξ ἐπιθυμίας τοῦ νὰ εὐαρεστήσῃσι τῇ Ῥωσσίᾳ θὰ παραβλέ-
ψῃσι διχογνωμίας τινὰς, οὐδέποτε ὅμως καὶ ὅταν τὰ συμφέ-
ροντα τῆς Ῥωσσίας καὶ Εὐρώπης προάγονται. Ἄλλως οὐδὲν
εἰσέτι κατεπέλγει, ἵνα ἐκφρασθῶμεν περὶ τῶν ληπτέων ἐν ἐσχά-
τῃ ἀνάγκῃ μέτρων. Πρὸς τί ν' ἀναγγεῖλωμεν σήμερον ἀποφά-
σεις, ὅτε καὶ μόνῃ ἡ ἐκφρασις αὐτῶν εἶναι ἐχθροπραξία κατὰ
τῆς Πύλης, τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ζητοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν
ἐμπιστοσύνην, καὶ ἰσχυρὰ βοήθεια ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως,
τὴν ὁποίαν προσπαθοῦμεν νὰ σβέσωμεν; Ἡ Αὐλή μου, τὸ λέγω
παρρησία, προτιμᾷ νὰ ὑπερβῇ δι' ἐνὸς πηδήματος τὸν λάκκον,
ὅστις μ' ὅλας τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ καταλήψεις
χωρῶν κεῖται πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν, προτιμᾷ ν' ἀναγνωρίσῃ
κατ' εὐθείαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω νὰ
ἄρῃ τὰ προσκόμματα, ἅτινα πανταχόθεν ἀναφύονται κατὰ τὴν
λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.»

Ἐπὶ τῇ δηλώσει ταύτῃ ὁ κόμης Νεσσελρώδης ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄλαλος. Ἐπειτα δ' ἐξέφρασεν ἀπορίαν, πῶς τοιαύτη ἰδέα ἠδύνατο ν' ἀναφυῇ ἐκ γῆς αὐστριακῆς καὶ νὰ συλληφθῇ, ἔστω καὶ πρὸς στιγμὴν μόνον, ὑπὸ κυβερνήσεως, ἧτις αἰείποτε ὑπῆρξεν ὁ συνήγορος τῶν συντηρητικῶν ἀρχῶν, ὁ πολέμιος τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τοῦ ἐπικινδύνου θριάμβου αὐτῶν. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη, εἶπεν, οὐδ' ἐπὶ τῆς Πύλης θὰ ἐπέφερε τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, καὶ θὰ παρῶζυεν ἐτι μᾶλλον τὴν ὀργὴν αὐτῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἴσως δὲ θὰ τὴν ὤθει νὰ κλείσῃ εἰς τοὺς Ῥώσσοις τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ οὕτω θὰ ἠνάγκαζε τὴν Ῥωσσίαν νὰ τὸν ἀνοίξῃ διὰ τῆς βίας. Ἐπανήθη δὲ εἰς τὴν ἔνστασιν, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι ἐν γένει κυδινώδες, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα πορείαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Κάνιγγος ἀπέναντι τῶν Ἰσπανικῶν ἀποικιῶν ἐν τῇ νοτίᾳ Ἀμερικῇ, ἣν ἅπασαι αἱ Δυνάμεις κατέκριναν.

Ὁ κόμης ἀπεκρίθη αὐτῷ ὅτι «ὅλαι αἱ Δυνάμεις ἐθεώρησαν ὡς ὀρθὴν τὴν διάκρισιν, ἣν ἐποίησεν ἡ Αὐστρία μεταξὺ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ἐπαναστάσεων. Ἡ δὲ Αὐστρία ἀκριβῶς δι' αὐτῆς ἐδικαιολόγησε τὴν ἑαυτῆς ἀνάμιξιν. Ἐκ τῆς διακρίσεως ταύτης ἐξάγεται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσενεχθῶμεν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὅπως καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ταραχοποιούς. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦτο· πρόκειται περὶ ἀνάγκης ὑψηλοτέρας, καὶ μόνη αὕτη ἀναμφιβόλως δύναται νὰ ὠθήσῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων. *Εἶναι βέβαιον ὅτι ἐν τέλει ὅλων τῶν εἰρηρικῶν πρὸς συμβιβασμὸν μέσων ἡ Ῥωσσία οὐδεμίαν ἄλλην ὁδὸν πλέον βλέπει παρὰ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πύλης, ἀλλ' ἡ Αὐστρία βλέπει καὶ τὴν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὁ πόλεμος θὰ ἐρρίπτει τὴν Εὐρώπην εἰς πολλὰς ἀμφιβολίας καὶ δυσχερείας, ἐνῶ ἡ ἀνεξαρτησία θὰ ἔπαυεν αὐτὰς, καὶ θὰ ἔλυε τὸ ζήτημα. Νέον κράτος θὰ ἐσχηματίζετο, ὅπερ αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις*

θὰ ἐνησχολοῦντο νὰ τακτοποιήσωσι, καὶ νέα πολιτικὰ νέα ἐμπορικὰ συμφέροντα θὰ ἐγεννῶντο, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη ἡδύνατο νὰ ὠφελῆθη κατὰ τὸ δοκοῦν. «Παρακαλῶ,» ἐξηκολούθησεν ὁ κόμης, «νὰ μὴ παρεννοηθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐπιθυμεῖ κατὰ πρῶτον τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν Ἑλλήνων διὰ καλῶς λελογισμένων ἐσωτερικῶν μέτρων· ἀλλ' ἐὰν ὁ σκοπὸς οὗτος δὲν ἐπιτευχθῇ καὶ ἡ Ῥωσσία προτείνῃ ὡς μόνον μέσον τὸν πόλεμον, ἡ Αὐστρία θὰ προτιμήσῃ τὸ τελευταῖον εἰρηρικὸν μέσον, τὴν ἀναγνώρισιν.» Ὁ κόμης Λαφερβρόναϊος οὐχ ἤττον ἐκπεπληγμένος εἶπεν, ὅτι βλέπει δύο μεγάλα κακά. Προκειμένου δὲ νὰ ἐκλέξῃ, θὰ παρεδέχετο τὸ μικρότερον, ἥτοι τὴν ἀναγνώρισιν. *)

Ὁ κόμης Νεσελβρόδης, βιαζόμενος ὑπὸ τοῦ πρέσβους τῆς Αὐστρίας νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι προτιμᾷ ἀντὶ τοῦ πολέμου τὴν ἀναγνώρισιν, δὲν συνεστάλη νὰ εἴπῃ· οὐδέποτε ἡ Ῥωσσία δύναται νὰ θέλῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων· τοὺς θέλει ὑποτελεῖς εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅσον δίδεται προνομιοῦχος καὶ αὐτοδιοικήτους.» Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ δὲν ἐδύναντο ν' ἀμφιβάλλωσιν ὅτι ἡ Ῥωσσία διὰ τῆς περὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτης ἀνεξαρτησίας οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπει ἢ κατὰστασίν τινα πραγμάτων, καθ' ἣν ἦτο βεβαία ὅτι θὰ εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν.

Ἐπομένως αἱ ἐν Πιερρουπόλει συνδιασκέψεις ἀπέληξαν εἰς τὸ σπουδαῖον διὰ τὰς Δυνάμεις ἀποτέλεσμα, ὅτι ἡ Ῥωσσία σαφῶς ἐξέφρασε τί δὲν ἤθελεν. Ἦθελε μὲν τὴν παῦσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν, ἀλλ' οὐχὶ διὰ πάσης θυσίας καὶ διὰ παντὸς τρόπου, οὐχὶ διὰ τῆς ἀμέσου συνεννόησεως τῶν διαμαχομένων, οὐχὶ διὰ τῆς νίκης τῶν ὀθωμανικῶν ὀπλων καὶ ἐτι ὀλιγώτερον διὰ τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος· οὔτε τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν Αἰγυπτίων ἐν Πελοπον-

*) Ἴδε Παράρτ. ΣΤ. 4.

νήσω. Δὲν ἤθελε τὴν κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν διὰ τῆς εἰρηνικῆς μεσολαθήσεως τῆς Γαλλίας καὶ Αὐστρίας. Ἄλλὰ διατὶ δὲν ἤθελε κανένα ἐκ τῶν τρόπων τούτων; Διότι ὑπὸ τὴν παῦσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν ἐνόει κυρίως τὴν ἐπάνοδον τῶν προτέρων σχέσεών της πρὸς τὴν χώραν ταύτην, καὶ διότι οὐδὲν ἄλλο διέβλεπεν εἰς ὅλους τούτους τοὺς τρόπους ἢ σκοπέλους κατὰ τῆς ἐπιρροῆς της, τὴν ὁποίαν βεβαίως ἐθεώρει ὡς ἀναγκαίαν. Ἐνεκα τούτου μόνον ἐκείνον τὸν τρόπον τῆς λύσεως παρεδέχετο, καθ' ὃν ἠδύνατο νὰ προηγηται καὶ ὀδηγηθῇ.

Βεβαίως ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤθελε τὸν πόλεμον, ὃν οἱ πλεῖστοι τῶν συμβούλων του ἐπεθύμουν καὶ ἠλπίζον, ἀλλ' ἤθελε διὰ τῆς καταλήψεως τῶν Ἡγεμονειῶν ἢ δι' ἄλλων, ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐγκεκριμένων ἐκδισαστικῶν μέτρων, νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐαυτῷ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν. Ἐπεθύμει δὲ τοῦτο ὄχι τόσον χάριν φιλοδοξῶν σχεδίων, ὅσον διότι ἦτο τὸ μόνον μέσον, ὅπως ἀποκαταστήσῃ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει καὶ ἐν Ἑλλάδι τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐπιρροήν, ἢ νὰ θεμελιώσῃ νέαν ἐπὶ τῶν συντριμμάτων τῆς παλαιᾶς. Ἡ παλαιὰ ἦτο νῦν σχεδὸν συντετριμμένη, διότι ἡ Πύλη εἶχε κατίθει τὸ κινδυνῶδες αὐτῆς, καὶ διότι ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασις καταστρέψασα τὰ παλαιὰ συμφέροντα ἐγέννησε νέα. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐνόμιζεν ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι ἦτο δυνατόν ν' ἀποφύγῃ τὴν ταπεινωσιν, νὰ εὐχαρισήσῃ τὴν κοινὴν γνώμην ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν μορφήν, ὅτι ἐθυσίασε τὰ ῥωσικὰ συμφέροντα χάριν τῶν συμφερόντων ἄλλων Δυνάμεων.

Ὅλαι αἱ ἀντιφάσεις, ὅλη ἡ ἀβεβαιότης τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως προήρχοντο ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ σκοποῦ ὃν προέθετο, καὶ παρ' ᾧ τοῦτο μόνον ἦτο σταθερὸν, ἢ μὴ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος. Ἄμα δ' ἤρχισε ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι θὰ ἐπετύγγανε τοῦ σκοποῦ διὰ φυσικοῦ, κανονικοῦ καὶ εἰρηνικοῦ τρόπου, ἦτον ἐτοίμη ν' ἀσπασθῇ πάντα ἄλλον, καὶ ἐζήτει νὰ νομιμοποιήσῃ τοῦτον διὰ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Δυνάμεων.

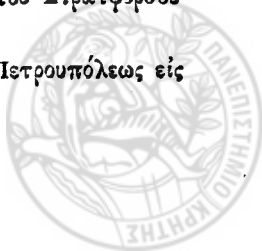

Ἐὰν δ' αἱ Δυνάμεις ἠρνοῦντο τὴν συγκατάθεσιν ταύτην, ἤλπιζεν ὅτι ἡ Πύλη κακῶς φερομένη θὰ ἤρξανε τὴν δεινότητα τῆς ἐνοχῆς αὐτῆς, καὶ οὕτω ἐκείνη θὰ ἐδικαιολόγει τὸν χωρισμὸν τῆς ἀπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ τὴν μεμονωμένην πορείαν τῆς.

Ταῦτα ἐφρόνουν αἱ Δυνάμεις κατὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην στιγμήν. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος, μαθὼν τὴν ἔκβασιν τῶν συνδιασκέψεων, εἶπε πρὸς τινὰ φίλον του. «Ἀείποτε ὁ ἄνθρωπος δυσχερῶς ὁμολογεῖ δυσάρεστόν τινα ἀλήθειαν. Τοῦτο πάσχει σήμερον ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις. Δὲν θέλει νὰ πεισθῇ ὅτι ὁ χρόνος, τὰ συμβάντα καὶ ἡ πορεία τῆς ἐν ἀρχῇ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπεπλάνησαν τοὺς πάντας. Ἡ Ῥωσσία οὐδέποτε ἠθέλησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ τὴν θέλῃ ὡς ἐκ τοῦ συμφέροντος αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ ἐπαναστάσις σήμερον εἶναι ἀγὼν περὶ ἀνεξαρτησίας, πρῶτον δὲ ἀποτελεσμα τῆς μεταβολῆς ταύτης εἶναι ὅτι ἡ ἐπιβρόη, ἣν ἄλλοτε ἤσκει ἡ Ῥωσσία ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀντίκειται εἰς τὰ σημερινὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο δὲν θέλει νὰ ὁμολογήσῃ καὶ πιστεύει, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀδιαφρόσῃ περὶ τῆς τύχης χώρας, ἐφ' ἧς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐξήσκησε μεγάλην ἐπιβρόην. Ἐν τούτοις ἡ Ῥωσσία τοσοῦτον στενωῶς εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ὥστε ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ συνεργείας αὐτῶν οὐδὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ. Ζητεῖ διέξοδον καὶ οὐδεμίαν εὐρίσκει. Ὅ,τι θέλει, εἶναι ἀδύνατον, καὶ τὸ δυνατόν δὲν θέλει. Ἴδού τὸ αἴτιον ὄλων τῶν ἀδημονιῶν τῆς!»

Ἐκ τῶν ἀδημονιῶν τούτων ἐξηγεῖται προσέτι, πῶς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, ἐνῶ διέκειτο τόσον δυσμενῶς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ὥστε κυρίως διὰ τοῦτο ἐμπόδισε τὸν Κ. Ῥίβωπιέρρον ν' ἀναχωρήσῃ, διότι τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον εἶχε συμβουλεύσει τὴν ἀποστολὴν του, παρήγγειλε τῷ κόμητι Νεσσελῶδῃ νὰ συσκεφθῇ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος μετὰ τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγος.

Πρὶν ἢ ἔτι αἱ ὁδηγαὶ ἀποσταλῶσιν ἐκ Πετροπόλεως εἰς

Κωνσταντινούπολιν, αἱ ἀπὸ Πελοποννήσου εἰδήσεις ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἤρχισεν ἤδη, καὶ αἱ περὶ τῆς διχονοίας καὶ ἐξαντλήσεως τῶν Ἑλλήνων εἰδήσεις οὐδέποτε ἄλλοτε ἦσαν τοσοῦτον εὐνοϊκαὶ ὑπὲρ τῆς Πύλης. Ὅθεν ἐν Πετρούπολει ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην, καὶ πρῶτον ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις ἐξεφράσθη περὶ τούτου, εὐρυτέρας τινὸς καὶ ἀμέσου συνεννοήσεως τῶν Αὐλῶν περὶ πολλῶν θεμάτων τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 3 Μαρτίου, καὶ εὐκόλως συνεφώνησαν τὴν 7 Ἀπριλίου νὰ πειθαναγκάσωσι πρὸς τὸ παρὸν καὶ μυστικῶ τῷ τρόπῳ τὴν Πύλην, νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀρχὴν τῆς μεσολαβήσεως τῶν Δυνάμεων, ἵνα αὕτη δυνηθῇ ἰδίᾳ γνώμῃ νὰ παραχωρήσῃ τοῦτο, ἢ μᾶλλον νὰ προσκαλέσῃ τὰς Δυνάμεις νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἐζήτουν. *) Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀνακωχῆς καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον ἀποστολὴ ἀνεβλήθησαν. Ὁμόφωνοι ὁδηγίαι ἐστάλησαν ἐκ Πετρούπολεως εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τοὺς τέσσαρας πρέσβεις, ὅπου ἔφθασαν τὴν 13 Μαΐου. **)

Ἐὰν τ' ἀνακτοβούλια ἤθελον νὰ ἐπιτύχῃ τὸ βῆμα τοῦτο, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκλέξωσι τὴν ἀκατάλληλον ταύτην ἐποχὴν, ἵνα τύχωσιν ἀκροάσεως παρὰ τῆ Πύλῃ. Κατὰ πρώτην φοράν οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν σπουδαίως τὸν πόλεμον, καὶ καθ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ἡ ἔκβασις ἦτον ὑπὲρ αὐτῶν.

Εἶπομεν ἀνωτέρω περὶ τῆς ἀπορίας τῶν Ἑλλήνων, τῶν δεινῶν ἀργοποριῶν καὶ θλιβερῶν ἐρίδων κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐξιστόρησιν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας, τῆς σπουδαιότερας καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔβλεπε καλῶς τὰς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πρωϊμότερον τοῦ συνήθους γινομένας προπαρασκευὰς πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβριαν. Ἐκεῖ μὲν ὁ Ῥεσχιδ-πασσᾶς, ἀναδειχθεὶς νῦν σερασκιέρης τῆς Ῥουμελίας, ἀφοῦ καθυπέταξε τὴν ἠπειρον, ἐξωπλίζετο ἀνενοχλήτως ἐν Λαρίσῃ καὶ Ἰωαν-

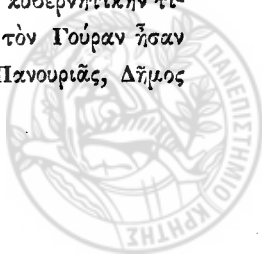
*) Ἰδ. Παράρτ. ΣΤ. 5. **) Ἰδε παράρτ. ΣΤ. 6.

νίνοις. Ἐνταῦθα δὲ ὁ Ἰβραίμης ἴστατο ἐντελῶς ἔτοιμος ἐν τῇ Σούδα, καὶ εἰς τὰς δυνάμεις ταύτας ἔμελλε νὰ προστεθῇ καὶ ὁ στόλος τοῦ καπουδαν-πασσᾶ. Ἐστήριξε δὲ τὰς ἐλπίδας τῆς κυρίως εἰς τὸ ναυτικόν. Προσεκάλεσε τὴν Ὑδραν καὶ τὰς Σπέτσας εἰς ἀγῶνα ἀνάλογον πρὸς τὸ κατεπεῖγον τῶν περιστάσεων καὶ ἄξιον τῆς τιμῆς, ὅτι ἤδη αἱ νῆσοι ἠγούντο τῆς Ἑλλάδος. Τρεῖς στόλοι ἔμελλον ν' ἀντιταχθῶσι συγχρόνως κατὰ τῶν πολεμιῶν. Ὁ πρῶτος ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην ὠρίσθη κατὰ τῆς Σούδας καὶ Μεθώνης· ὁ δεύτερος ὑπὸ τὸν Σαχτούρην εἰς Μυτιλήνην καὶ Τένεδον· ὁ τρίτος ὑπὸ τὸν Νέγκαν εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν. Ἐκαστος δὲ τῶν στόλων τούτων συνεχροτεῖτο ἐκ τριάκοντα πλοίων, καὶ εἶχε δέκα ἕως δώδεκα πυρπολικά. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἐξέπλευσαν τῆς Ὑδρας τὸν Μάρτιον, ὁ δὲ τρίτος τὴν 27 Ἀπριλίου.

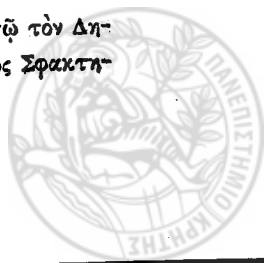
Τὴν ὑπεράσπισιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἀνέθεσεν ἡ κυβέρνησις εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν. Ἐνεπιστεύθη δὲ τὴν ἀρχηγίαν ἐν Μεσολογίῳ εἰς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Στουρνάρην, Διακατᾶν καὶ ἄλλους, τὸ δὲ Αἰτωλικὸν εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ Ἡπειρώτας. Εἰς τὰς θέσεις τοῦ Ἀγρινίου καὶ τοῦ Καρβασσαρᾶ παρὰ τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης καὶ εἰς τὸ ὄρος τοῦ Μακρυνόρους εἶχεν ἤδη πέμψει, ὡς γνωρίζομεν, ὁ Μυροκορδάτος τὰ σώματα τοῦ Νότη Βότσαρη, Τσόγκα, Μακρῆ καὶ ἄλλων, καὶ ἡ κυβέρνησις ἔστειλεν ἐκ Νευπλίου τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἀνδρέαν Ἰσκον, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ὀρίων καὶ φέρῃ εἰς αὐτὴν ἐνότητα. Ἡ ἔνοπλος δύναμις ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι συνέκειτο περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ἐξ 8,000 ἀνδρῶν περίπου. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις ἠλπίζεν ὅτι σύμπαρ ὁ λαὸς θὰ ἐπανεστᾶται, εὐθὺς ἅμα ὁ ἐχθρὸς εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν.

Ἡ ὑπεράσπισις τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀνετέθη εἰς τὸν ὀπλαρχηγὸν Γούραν, ἄνδρα σπουδαῖον, καὶ εἰς κυβερνητικὴν τινα ἐπιτροπὴν ἐδρεύουσαν ἐν Ἀμφίσση. Ὑπὸ τὸν Γούραν ἦσαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Κριεζώτης, Στάθης, Νάκος Πανουριάς, Δῆμος

Σκαλτσᾶς, Γεώργ. Κίτσος, Γ. Βαλτινός, Γ. Αϊνιάν και ἄλλοι. Ἐστρατοπέδευον δὲ μετὰ 7000 περίπου ἀνδρῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος και Λοκρίδος, και εἶχον 1500 ἀνδρας ἐν Ἀθήναις. Ἡ Σκύρος και αἱ νῆσοι τοῦ Διαβόλου ὡς και αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἐπρομήθευον τ' ἀναγκαῖα εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων στρατεύματα. Ὁ Ὀδυσσεὺς στασιάσας πρὸς τὴν κυβέρνησιν διαπραγματεύετο μετὰ τοῦ Ὁμέρ-πασσᾶ τῆς Εὐβοίας, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτηι ἐπικουρίαν ἵνα προσβάλλῃ τὰς Ἀθήνας. Ἐξώπλισε δὲ σπῆλαιόν τι ἐν τῇ φάραγγι ὑπὲρ τὴν Τιθορέαν ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ, ἐν ᾧ κατόκει ἀπρόσβλητος.

Ἄλλ' ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἐμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐνταῦθα ἐξεδηλώθη ὀριστικῶς ἡ ἐπίρροια τοῦ Μαυροκορδάτου, διότι ἤθελε ν' ἀπαλλαχθῇ τοῦ Κολοκοτρώνου και τῶν ὀπαδῶν των και νὰ καταλύσῃ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κωλέττου. Ὅθεν ἀνύψωσε τὸν Κουντουριώτην, τὸν σημαντικώτερον διὰ τὰ πλούτη αὐτοῦ ἀνδρα ἐν Ὑδρᾷ ἀλλ' ἀδρανῆ και εὐπρόσιτον, ὑπεράνω τῆς θέσεως ἣν ἐδύνατο νὰ διαχειρισθῇ, ἐνεργήσας νὰ διορισθῇ ἀρχιστράτηγος κατὰ ξηρὰν και θάλασσαν, τὸν δὲ Κωλέττην προσεκάλεσεν εἰς Ναύπλιον ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Οὗτος γινώσκων τὴν πρόθεσιν, ἐξ ἧς ἐπήγαζεν ἡ πρόσκλησις αὐτῆ, ὑπήκουσε μὲν ἀλλὰ βραδέως. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ συνηθροισμένα στρατεύματα ἐπὶ τῇ προφάσει καλλιτέρας διανομῆς διελύθησαν, διωρίσθησαν δὲ εἰς αὐτὰ ἀρχηγοὶ ὀλιγώτερον γνωστοὶ και πράγματι διελύθησαν, διότι τὰ πλεῖστα αὐτῶν δυσαρεστηθέντα ἐγκατέλειπον τὴν σημαίαν, και ἀπῆλθον εἰς τὴν Στερεάν ἢ ἐπορεύθησαν εἰς τὸ Ἄργος. Ἡ κυβέρνησις συνδιαλλαγείσα ὀλοσχερῶς μετὰ τοῦ Πετρόβου, οὗτινος τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον παρέλαβεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς, οὐδεμίαν ἐδειξεν ἀνησυχίαν διὰ τοῦτο. Ἐνίσχυσε τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυαρίνου μέχρι 2000 ἀνδρῶν Κεφαλήνων, Κρανιδιωτῶν, Μανιατῶν και ἄλλων Πελοποννησίων, και διώρισεν ἀργηγὸν ἐν αὐτῷ τὸν Δημήτριον Σαχτούρη. Ἡ πρὸ τοῦ λιμένος κειμένη νῆσος Σφακτι-

ρία ἐφωδιάσθη μὲ τρεῖς πυροβολοστοιχίας, καὶ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ γέροντος ἑταιριστοῦ Ἀναγνώσταρα καὶ τοῦ Τσώκη, ἐχόντων 500—600 Πελοποννησίους. Καὶ τὰ πεπτωκότα τείχη τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, κειμένου ἐπὶ τοῦ λόφου βορειοδυτικῶς τοῦ λιμένος, ἀνηγέρθησαν κατὰ τι καὶ ἔμελλον ἐν ἀνάγκῃ νὰ δεχθῶσι τοὺς Βουλγάρους τοῦ Χατζῆ-Χρήστου, τὰ ἐξ Ἀρκάδων καὶ Κυνουριαίων συγκροτούμενα σώματα τῶν δύο Ζαφειροπούλων, καὶ τοὺς Μανιάτας ὑπὸ τοὺς υἱοὺς καὶ ἀνεψιοὺς τοῦ Βέη, οἵτινες συναποτελοῦντες ὑπὲρ τὰς 6000 ἀνδρῶν, συνήχθησαν ἐν Μεσσηνίᾳ. Διὰ τῶν στρατευμάτων τούτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔμελλε ν' αὐξήσῃ διὰ τῆς γενικῆς προσκλήσεως, ἤθελον ν' ἀποκρούσωσι τὴν ἀπόβασιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν δὲ τῷ Ναυπλίῳ ἠργάζοντο οἱ γερμανοὶ καὶ γάλλοι φιλέλληνες πρὸς σχηματισμὸν τακτικοῦ πεζικοῦ. Ὁ ἐκ τῆς σαρδικῆς ἐπαναστάσεως γνωστός στρατηγὸς Σανταρόζας, ὁ συνταγματάρχης Κολάγνος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ εἶχον σταλῆ ὑπὸ τοῦ παρισινοῦ συλλόγου μετὰ ἐφοδίων καὶ ὄπλων. Ὁ σύλλογος οὗτος διώρισεν ἐπίσημον ἀντιπρόσωπόν του παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει τὸν στρατηγὸν Ῥόχην, αὕτη δὲ ἐπωφελήθη τὴν παρ' ἑαυτῇ θέσιν τοῦ ἐπισήμου τούτου ἀνδρὸς πρὸς αὐξήσιν τῆς ἰσχύος τῆς καὶ ἐμφύχωσιν τῶν σβεννυμένων ἐλπίδων τοῦ λαοῦ.

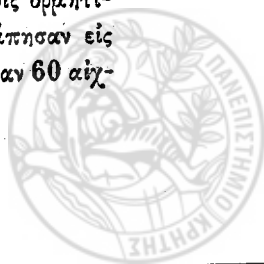
Τ' ἀμυντικὰ ἔργα τῆς κυβερνήσεως ὑπελογίσθησαν διὰ τὸν Μάρτιον, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι καὶ Αἰγύπτιοι ἐπρόλαβαν αὐτά.

Ἦδη τὴν 19 Φεβρουαρίου ἐξέπλευσεν τῆς Σούδας ὁ Ἰβραϊμης μετὰ 4 000 ἀνδρῶν τακτικοῦ πεζικοῦ καὶ 800 ἰππέων, καὶ ἀπέβη οὐδὲν ἐμπόδιον ἀπαντήσας τὴν 21 παρὰ τὴν Μεθώνην. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἀνήχθη ἡ δευτέρα μοῖρα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου φέρουσα 7000 ἀνδρῶν, καὶ ἔφθασεν ἐπίσης ἀκωλύτως εἰς Μεθώνην. Δωδεκακισχίλιοι Αἰγύπτιοι ἐπάτουν ἤδη περὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου τὴν χώραν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Χαλλῆλ-καπουδὰν μετὰ 18 πλοίων ἔπλευσεν ἀμέσως ἐκ Μεθώνης εἰς Πάτρας, καὶ ἐφωδίασε τὸ ἐν ἀπορίᾳ διατελοῦν τοῦτο

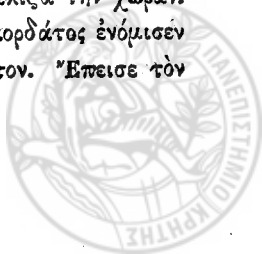
φρούριον με τροφίμα. Τὰ ὀλίγα ἑλληνικὰ πλοῖα, ἅτινα περιεπό-
λουσαν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, ἔφυγαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον,
ὅπου δύο ἐξ αὐτῶν ἐναυάγησαν καὶ ἐκάησαν· Ὅκτῳ δὲ τουρκικὰ
πλοῖα ἐλθόντα ἐκ Πρεβέζης ἠνώθησαν πρὸ τῶν Πατρῶν μετὰ
τοῦ ζόλου. Τὴν 16 Μαρτίου κατέπλευσαν πάλιν ἐκ Σούδας εἰς
Μεθώνην 5000 Αἰγυπτίων, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἰβραΐμης
ἔφθασεν ἔμπροσθεν τοῦ Ναυαρίνου καὶ προσέβαλε τὸ φρούριον
τοῦτο, ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τεσσαράκοντα
περίπου τηλεβόλα, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ πρὸ δύο ἡμερῶν εἶχον εἰ-
σέλθει τὰ ἄτακτα σώματα τοῦ Γεωργ. Μαυρομιχάλου, Ἰατρά-
κου ἐκ Σπάρτης, Μακρηγιάννου ἐξ Ἀθηνῶν κτλ. μετ' ἐνὸς λό-
χου πυροβολικοῦ καὶ τινῶν Κεφαλήνων, ἀφοῦ ἀπέτυχαν ν' ἀπο-
μακρύνωσι τοὺς Αἰγυπτίους. Ἡ φρουρὰ συγκροτουμένη νῦν πράγ-
ματι ἐκ 2000 ἀνδρῶν εἶχεν ἐπιδέξιον μηχανικόν, τὸν Σάρδον
Κολέγγον, ἀλλ' ἦτο κακῶς ἐφωδιασμένη καὶ ἐξηρητάτο, καίπερ
ἔχουσα δεξαμενάς τινάς, ἐκ τοῦ ὕδατος ὅπερ εἰσεκομίζετο ἐκ
τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς. Τὸ βενετικὸν ὑδραγωγεῖον, ὅπερ εἰσέρχε-
ται ἔξωθεν εἰς τὸ φρούριον, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ Κυβέρνησις ἀπροσδοκῆτως μαθοῦσα τὴν ἀποβάσιν διέ-
ταξε 25 πλοῖα τοῦ πρώτου στόλου νὰ ἐξορμήσωσιν ἀμέσως ἐξ
Ἰθράς. Ταῦτα δ' ἐξέπλευσαν τὴν 17 Μαρτίου, ἀπήντησαν
τὴν ἐκ Μεθώνης εἰς Σούδαν ἐπιστρέφουσαν μοῖραν τοῦ Χου-
σεῖν-βέη, συγκροτουμένην ἐξ 9 φρεγατῶν, 10 κορβετῶν καὶ
21 βρικκίων καὶ γολετῶν, καὶ περιωρίσθησαν νὰ τὴν συνο-
δεύωσι, διότι εἶχον ἤδη μάθει ὅτι τρεῖς ἀποβάσεις ἐγένοντο,
καὶ εἶκασαν ὅτι ὁ στόλος οὗτος ἀπῆρχετο νὰ φέρῃ στρατεύμα-
τα πρὸς ἐκτέλεσιν τετάρτης.

Ἡ κυβέρνησις ἔπεμψε κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ὄσους ἀνδρας
εἶχε συναθροίσει ἐν Μεσσηνίᾳ. Ὁ Χατζῆ-Χρήστος καὶ οἱ Ἀρ-
κάδες τετρακισχίλιοι τὸν ἀριθμὸν, ἐπετέθησαν αὐτοῖς ὀρμητι-
κῶς τὴν 24 Μαρτίου παρὰ τὸ Ναυαρίνον, ἀλλ' ἐτράπησαν εἰς
φυγὴν ὑπὸ τοῦ τάγματος τοῦ Κουρσιδ-βέη καὶ ἀφῆκαν 60 αἰχ-

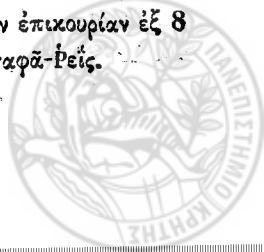
μαλώτους εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων. Ἐνισχυθέντες δὲ ὑπὸ τῶν υἱῶν καὶ ἀνεψιῶν τοῦ Πετρόβου καὶ ἄλλων μέχρι 6000 ἀνδρῶν καὶ ἐνθάρρυνθέντες ὑπὸ τῶν πλοίων, αὐτὸν ἀπέστειλαν ὁ Μιαούλης εἰς τὸν λιμένα, ἐφόρμησαν πάλιν κατ' αὐτῶν μετὰ δύο ἡμέρας, ἀλλ' ἠττήθησαν ἀπωλέσαντες 200 νεκροὺς καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι ὁ Καρατάσος, Καραϊσκάκης, Τσαβέλλας, Κώστας Βότσαρης, καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀνήκοντες εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ Κωλέττου, οἵτινες καίτοι δυσαρεστημένοι εἶχον δράμει ἐκεῖσε ἐξ Ἀχαιῶν καὶ Ἡλιδος λησμονήσαντες κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πᾶσαν ἔριδα καὶ ἀχαριστίαν. Καὶ τὰ στρατεύματα δὲ ταῦτα, τὰ ἰσχυρότερα πάντων, διεσκορπίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἰππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ τῶν ἐχθρῶν. Ἦδη ἤρchiσε νὰ καταλαμβάνῃ ἀθυμία τοὺς ἑλληνικοὺς στρατοὺς. Τὸ ἰππικὸν καὶ ἡ βαγιονέττα, ἡ ὑπεροχὴ τῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας, τὰς ὁποίας τοσοῦτον κατηγοροῦν καὶ περιεφρόνου τὰ παλληκάρια, ἴσταντο ἤδη ἐνώπιόν των ὡς ὀχυρώματα, ἐνῶ τὰ ὄπλα καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν ἐθεώρουσαν ὡς καλίμους. Αἱ λειποταξίαι πῦξαν ὄλονέν. Οἱ Πελοποννήσιοι παρεπονοῦντο κατὰ τῶν Ρουμελιωτῶν, οὗτοι δὲ κατ' ἐκείνων. Ὁ κομματισμὸς ἀναφύη πανταχόθεν, καὶ ἀτελεύτητοι ἦσαν αἱ κατὰ τῆς κυβερνήσεως κατηγορίαι· ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀπέδιδον αὐτῇ τὴν πρόθεσιν ὅτι θέλει νὰ ὑποτάξῃ τὴν χερσόνησον εἰς τοὺς ρουμελιώτας, καὶ ἀπῆτουν ὡς ἀντίτιμον τῆς περαιτέρω συνεργείας τῶν εἰς τὴν ἄμυναν, τὴν ἐξωσιν τῶν Ρουμελιωτῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Κολοκοτρώνου, οὗτοι κατηγοροῦν αὐτὴν ἐπὶ αἰσχροῦ ἀντιζηλίας καὶ ἰσχυρίζοντο, ὅτι ὁ Κωλέττης μετὰ 12000 ἀνδρῶν ὅπως ἀφωσιωμένων αὐτῶ βεβαίως θὰ ἐξρίπτεν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς τετρακισχιλίους Ἀραβας, οἵτινες εἶχον κατὰ πρῶτον ἐπιβιασθῆ καὶ οὕτω θὰ ἐπῆνεγκεν ἀκαταλόγιστον ἀποτέλεσμα καὶ θὰ ἔσωζε μάλιστα τὴν χώραν. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀνάγκην ὁ Μαυροκορδάτος ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ λάβῃ μέτρον τι δραστηκώτατον. Ἐπεισε τὸν

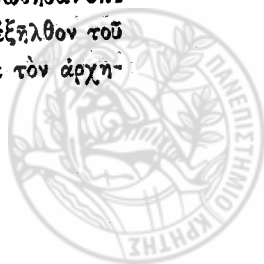

Ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Χουσεϊν-βέη εἰς τὴν Σούδα, εἰσέπλευσεν ἐκεῖ καὶ ὁ Χαλίλ-καπουδάν μετὰ 11 πλοίων τοῦ στόλου του, καὶ τὴν 25 ἔφθασαν ἐξ Ἀλεξανδρείας 35 εὐρωπαϊκὰ φορτηγὰ φέροντα 2500 ἄνδρας καὶ μεγάλας προμηθείας ποικεμοφοδίων, ὄπλων, τροφίμων καὶ βαρέων τηλεβόλων. Συνωδεύοντο δὲ ὑπὸ 5 μόνον πλοίων, καὶ ὁμως ὁ Μιαούλης οὐδόλως ἐδυνήθη νὰ τὰ βλάψῃ. Οἱ Αἰγύπτιοι διέπλεον τολμηρῶς ἄνω καὶ κάτω ὡς ἐπὶ τῶν ἰδίων θαλασσῶν. Τὸ ἔσπενος τῆς 27 Ἀπριλίου ὅλος ὁ στόλος (11 φρεγάτται, 12 κορβέτται, 33 βρῖκκια καὶ γολέτται) ἀνήχθη ἐκ Σούδας, ἵνα ὀδηγήσῃ εἰς Μεθώνην τὰ τόσον ἀφθόνως ἐφωδιασμένα φορτηγὰ. Ὁ Μιαούλης μετὰ 26 πλοίων ἐπέπεσε κατ'αὐτοῦ τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἀλλὰ νηνεμία ἐδέσμευσεν ἀμφότερα τὰ μέρη. Τὴν 29 Ἀπριλίου ὁ Μιαούλης ὑπήνεμος ὦν ἀνένεωσε τὴν προσβολὴν, καὶ ἐζήτησεν ἐπὶ ματαίῳ νὰ διασπᾷ τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν. Οὗτοι ἐξηκολούθησαν ἀνενόχλητοι τὸν πλοῦν, καὶ ἀπέκρουον εὐκόλως τὸν ἐχθρὸν, ὁσάκις ἐπλησίαζε, διὰ τῶν πολὺ μεγαλητέρων τηλεβόλων των. Τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, τρία πυρπολικά κατάρθρωσαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων. Τὰ δύο ἐξ αὐτῶν ἐκάησαν εἰς μάτην, καὶ τὸ τρίτον δὲν ἐπέφερον ἀνάλογον ἀποτελεσμα. Εἶχε μὲν προσκολληθῆ εἰς τινα μεγάλην φρεγάτταν καὶ ἀνεφλέχθησαν ἤδη λαμπρῶς μετ' αὐτοῦ τὰ ὀπίσθια τοῦ πλοίου τούτου ὡς καὶ μέρος τῶν καλωδίων, ἀλλ' ὁμως αὕτη διέφυγε τὸ πυρπολικόν, ὅπερ κατηναλώθη μεμονωμένον ἐν τῇ σκοτεινῇ θαλάσῃ, ἀφοῦ κατέσβεσε ἐπὶ τοῦ κατασρώματος τὸ πῦρ καὶ ὁ στόλος ἄνευ ἀναβολῆς ἐπροχώρησεν εἰς Μεθώνην. Ὁ Μιαούλης συνώδευσε μὲν αὐτὸν ἕως ἐκεῖ, καὶ ἀντήλλαξε συχνάκις κανονοβολισμούς, ἀλλ' οὐδὲν φορταγωγὸν ἐδυνήθη νὰ ἐξαρπάσῃ, οὐδὲ νὰ ἐμποδίσῃ ἐν γένει τὰς κινήσεις τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ὑπερεῖχον πολὺ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν πλοίων, καὶ τὴν 10 Μαΐου ἔλαβον ἐν Μεθώνῃ νέαν ἐπικουρίαν ἐξ 8 πλοίων τοῦ ἀλγερικῶ στόλου ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ-Ρεῖς.

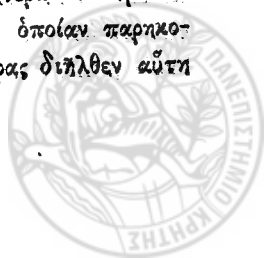

Ἄλλ' εὐθύς ἅμα ἔφθασεν ὁ Χουσεϊν-βης καὶ ἀπεβιάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ τηλεβόλα, ὁ Ἰβραήμης ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τόσον δραστηρίως, ὥστε ἡ πτώσις τοῦ φρουρίου δὲν ἦν δύνατο πλέον νὰ παραταθῆ ἐπὶ πολὺ. Ὁρμησε δὲ τὴν 7 Μαΐου κατ' ἐκανάληψιν καὶ κατὰ τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, εἰς τοῦ ὀποῦ τοῦ πεπτωκότα τείχη εἶχον εἰσέλθῃ ὁ Χατζῆ - Χρήστος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μεθώνης Γρηγόριος καὶ ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ 2000 ἀνδρῶν περίπου, ἀλλ' ἐβιάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ διὰ τὸ ἀπότομον τοῦ βουνοῦ, τὴν γενναίαν ἀντίστασιν καὶ τὸ πῦρ τῶν ἐν τῷ λιμένι Ἑλληνικῶν πλοίων. Μετὰ μίαν ἡμέραν μοιρὰ τις τοῦ Μικούλη ἐξ 8 πλοίων ὑπὸ τὸν Ὑδραῖον Ἀναγνώστην Τσαμαδὸν εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα διὰ μέσου τοῦ περιπλέοντος στόλου τῶν πολεμίων. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πληρώματος τῶν πλοίων τούτων ἀπέβη μετὰ τῶν ἀρχηγῶν ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐκ τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου καὶ ὁ Δημήτριος Σαχτούρης ἐκ Ναυαρίνου, ἵνα διευθύνωσι τὴν ἀμυναν μετὰ τοῦ Ἀναγνώσταρα καὶ Τσόκρη. Μετ' ὀλίγον 46 ἐχθρικά πλοῖα εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἐνῶ ἤρχισαν τὸ πῦρ κατὰ τῶν παραθαλασσίων τηλεβολοσασίων καὶ τῶν ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν παραμενόντων ἑλληνικῶν πλοίων, ἐκλείσαν διὰ τριῶν φρεγατῶν τὸν ἐκπλουν τοῦ λιμένος. Τῆ 9 Μαΐου, μίαν ὥραν πρὸ μεσημβρίας, ὁ Ἰβραήμης προσέβαλε μετὰ πεντήκοντα ὀπλισμένων λέμβων τὴν νήσον καὶ τὸ καταλληλότερον πρὸς ἀπόβασιν μέρος, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ ἀσθενεστέρη τῶν τριῶν τηλεβολοστοιχιῶν, ἐξεδίωξε τὰ καλλικάρια, ἐκυρίευσεν τὴν τηλεβολοστοιχίαν καὶ περιεκύκλωσε πανταχόθεν τοὺς Ὑδραῖους καὶ τοὺς ἄλλους φρουροὺς. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν ἀρχηγῶν ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ τόπου, ἢ ἐπνίγησαν εἰς τὰ κύματα, ἐνῶ ἐζήτουν νὰ φθάσωσι κολυμβῶντες εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου· ὀλίγοι δ' ἐσώθησαν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐξ ὧν 7 ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἐξῆλθον τοῦ λιμένος. Ἀλλὰ τὸ ὄγδον τοῦ Τσαμαδοῦ περιέμενε τὸν ἀρχη-

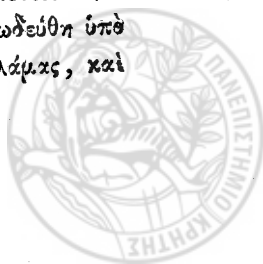
γόν του, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ ἐμάχετο ἐπὶ τῆς νήσου ἡγούμενος τῶν Ὑδραίων καὶ ἐφρονεῖθη. Ἐπὶ τοῦ πλοίου τούτου ἐσώθη ὁ Μαυροκορδάτος κολυμβήσας. Ὁ Σανταροζάς καὶ Ἀναγνωσάρης κατεκόπησαν πλησίον του. Τὸ δὲ πλοῖον διέφυγε κατὰ τρόπον σχεδὸν ἀκατανόητον διὰ τῆς ἀρκτικῆς ἀβαθοῦς ἐξόδου, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Νικολάου Βούλτση καὶ Δημητρίου Σαχτούρη. Ὅλη σχεδὸν ἡ φρουρὰ τῆς νήσου, ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἄνδρας, ἔπεσε κατὰ τὴν μάχην ταύτην, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐξηκολούθησαν τὴν νίκην ὀρμήσαντες αὐθιμερὸν κατὰ τοῦ παλαιοῦ Ναυαρίνου, ἀλλὰ τὸ ἀπότομον τοῦ ὑψώματος ἐβοήθησε τὴν ἀπελπισίαν τῶν Ἑλλήκων. Ἡ ἐφοδος ἀπεκρούσθη. Τὴν ἐπομένην νύκτα ἡ πάντων ἐςρημένη φρουρὰ τῶν ἐρειπίων τούτων ἐπειράθη νὰ σωθῆ. πρὸς τὰ ἐν τῷ χωρίῳ Λιγουδίιστι εὐρισκόμενα ἑλληνικὰ στρατεύματα, τρεῖς ὥρας ἀπέχοντα ἐκεῖθεν ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἀμέσως περιεκυκλώθη ὑπὸ τοῦ κυρὸς τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐγκατείχθη. Ὅσοι κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἐσώθησαν ἐπανελθόντες εἰς τὸ φρούριον, ἠναγκάσθησαν τὴν ἐπαύριον νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Χατζῆ Χρῆστος, ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης Γρηγόριος καὶ εἰς τῶν υἱῶν τοῦ Πετρόβεη ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Ὑπὲρ τοὺς 700 ἄνδρας ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Λουκᾶν κατέθεσαν τὰ ὅπλα, ὠδηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ ἰππικοῦ δύο ὥρας μακρὰν καὶ ἐκεῖ ἀπελύθησαν.

Αἱ δεῖναι αὔται συμφοραὶ διεκόπησαν πρὸς μεγάλην ὠφέλειαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος διὰ γενναίου τινος κατορθώματος τοῦ Μιχαήλου, ὅπερ κατεσίγασε δι' ἀλαλαγμοῦ τὸν ἔνεκα τῶν ἀπωλειῶν θρῆνον. Τὴν 12 Μαΐου, ἐνῶ αὐτὸς διὰ τινος ἐπιθέσεως ἐσταμάτησε τὰ πρὸ τῆς Μεθώνης περιπλέοντα πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ, 30 τὰς ἀριθμὸν, ἐπεμφεν ἐναντίον τοῦ ἐν τῷ λιμένι εὐρισκομένου μέρους τοῦ στόλου, ὅπερ συνίστατο ἐκ τῆς ἐν Σουηδία ναυπηγηθείσης φρεγάττας Ἀσίας καὶ ἐξ 20 μικροτέρων πολεμικῶν πλοίων, μίαν μοῖραν τοῦ στόλου του, τὴν ὁποίαν παρηκολούθησε καὶ ὁ ἴδιος. Τὴν 6 ὥραν τῆς ἐσπέρας διῆλθεν αὐτὴ

μεταξὺ τῶν νήσων Καβρέρας καὶ Σαπιέντσας, καὶ προσεχώλη-
 σεν ἐν πυρπολικὸν εἰς τὴν φρεγάτταν, καὶ ἄλλα ἐξ εἰς τὰ λοι-
 πὰ πλοῖα. Τὴν ὀγδόην ὥραν ἡ Ἀσία ἀνεφλέχθη, τρεῖς κορβέ-
 ται, τρία βρίκια, τέσσαρα τουρκικὰ καὶ δύο ἰονικὰ φορτηγὰ
 ἐκάησαν. Ἡ πόλις καὶ τὸ φρούριον δὲν ἐβλάβησαν, ἀν καὶ οἱ
 Ἕλληνες ἀνήγγειλαν τὸ ἐναντίον.

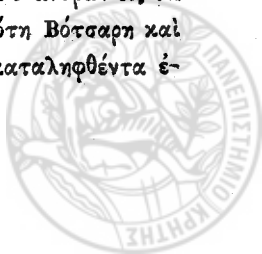
Ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο, ὅπερ καθόλην τὴν Ἑλλάδα ἐμε-
 τρίασε τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀποβάσεως καὶ νίκης τοῦ Ἰβραήμου,
 δὲν ἠλάττωσε τὴν ἀπορίαν τοῦ Ναυαρίνου, ὅπερ τὴν αὐτὴν ἀ-
 κριβῶς ἡμέραν ἐζήτησε νὰ παραδοθῆ ἐπὶ ἐλευθέρᾳ ἀπελεύσει
 τῆς φρουρᾶς μετὰ τῶν ὄπλων καὶ σκευῶν. Ὁ Ἰβραήμης ἀπέρ-
 ριψε τὴν αἴτησιν καὶ ἐξηκολούθησε τὸ πῦρ. Τὴν 13 ὁ Μιαούλης
 εἰσηλθε διὰ μέσου τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου εἰς τὸν λιμένα, καὶ
 ἔδωκεν ἐπικουρίαν εἰς τὸ φρούριον, ἀλλ' αὕτη δὲν ἠδυνήθη πλεόν
 νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν φρουράν. Τὴν 18 ἐζήτησεν αὕτη πάλιν ἐλευ-
 θέραν ἀπέλευσιν ἄνευ ὄπλων καὶ σκευῶν, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν
 δύο ἐν τῷ λιμένι τότε εὑρισκομένων πολεμικῶν πλοίων, ἐνὸς
 γαλλικοῦ καὶ ἐνὸς αὐστριακοῦ. Ἡ παράδοσις ἐγένετο. Τὴν 23
 ἐξήλθεν ἡ φρουρὰ ἀριθμοῦσα ἔτι 1100 ἄνδρας. Ὁ Ἰβραήμης ἀ-
 φῆκε τὰ ὄπλα εἰς ὄλους, ὅσοι τὸν παρεκάλεσαν περὶ τούτου·
 ὅσα τουρκικὰ χρήματα εὑρέθησαν ἐπὶ τῶν αἰχμαλώτων, διέταξε
 ν' ἀποδοθῶσιν αὐτοῖς ὡς ὀθωμανοῖς ὑπηκόοις, καὶ ἀφῆρσε μόνον
 τὸν ἀγγλικὸν χρυσόν, ὅστις εἶχεν ἔλθῃ ἐκ τοῦ δανείου. Μετεχει-
 ρίσθη μάλιστα φιλοφρόνως τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γρηγόριον, ὅστις
 εἶχε τὴν κακὴν φήμην ὅτι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1822 ἄλωσιν τοῦ
 Ναυαρίνου προσηνέχθη λίαν σκληρῶς πρὸς γυναῖκας καὶ παῖδας,
 ἀφῆκεν ἕνα ἐκ τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Πετρόβου ν' ἀπέλθῃ οἰκᾶδε, καὶ
 ἐκράτησε μόνον τὸν Ἰατράκον καὶ Γεώργ. Μαυρομιχάλην, υἱὸν
 τοῦ Βέη, ὡς ὁμήρους ἀντὶ τοῦ Σελίμ καὶ Ἀλῆ-πάσασά, οἵτινες
 εἶχον αἰχμαλωτισθῆ ἐν Ναυπλίῳ. Ἡ φρουρὰ ἐπιβιβάσθη εἰς
 αὐστριακῶν καὶ γαλλικῶν ἐμπορικῶν πλοίων συνωδύθη ὑπὸ
 τῶν δύο μεσολαβούντων πολεμικῶν πλοίων εἰς Κελάμας, καὶ

ἐκεῖ ἀπελύθη. Ἐν τῷ φρουρίῳ εὔρον οἱ Αἰγύπτιοι 52 τηλεβόλα, 5 τῶν 36 λιτρῶν, 2 τῶν 24, 7 τῶν 16, 14 τῶν 12, 5 τῶν 9, 11 τῶν 6 καὶ 6 ὄλμοις, ἄλλα μὲν χάλκινα, ἄλλα δὲ σιδηρᾶ καὶ τέσσαρα ἐξ αὐτῶν ἄχρηστα. Προσέτι 62 βαρέλλια πυρίτιδος, 32 κιβώτια φυσικίων, 2500 σφαίρας κανονίων διαφόρου ὀγκῆς, 150 βόμβας, 51 πλίνθους μολύβδου, 1100 ὄπλα, 600 πιστόλας, 120 σπάθας, διπυρίτην ἄρτον, ἄλευρον, ἐλαίας καὶ τεταριχευμένους ἰχθεῖς, ἐξαρκοῦντα δι' ἓνα μῆνα, καὶ ὕδωρ ἐν ταῖς δεξαμεναῖς διὰ 14 περίπου ἡμέρας.

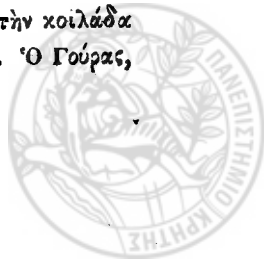
Οὕτως ἐπεσε τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος. Περί δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπηλείτο δεινῶς καὶ τὸ ἄλλο, τὸ Μεσολόγιον. Τὸν Μάρτιον ὁ Ῥεσχίδ - πασσᾶς εἶχε συναθροίσει εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἄρτας περὶ τὰς 20,000 ἀνδρῶν. Οἱ ἐπισημότεροι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀλβανίας προσῆλθον αὐτοπροσώπως. Ὁ Βαρνακιώτης μετὰ πολλῶν ἑκατοστῶν ἀνδρῶν συνεστράτευεν ὑπ' αὐτούς. Καὶ ὁ υἱὸς δὲ τοῦ Ἀνδρούσου Ὀδυσσεύς, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἔτι μηνῶν ἤρχε τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχε ζήσει τὴν ἡγεμονικὴν του εἶδρον ὑπὸ τὰ λείψανα τοῦ Παρθενῶνος, αὐτὸς, ὃν ἡ Ἑλλάς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς δόξης καὶ τῶν κινδύνων εἶχε ἰδεῖ μεταξὺ τῶν τολμηροτέρων καὶ εὐτυχεστέρων μαχητῶν τῆς, καὶ ὅστις ἠδύνατο νὰ τρέφῃ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ γείνη ἄρχων αὐτῆς, καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀφήσει τὸ ἀσφαλές ἄντρον αὐτοῦ, καὶ εἶχε προσέλθει εἰς τὸν Μεχμέτ-Ῥεσχίδ-Πασσᾶν, ἀκολουθούμενος πάντοτε ὑπὸ πολυαριθμοῦ στίφους, ἵνα ἀπὸ τοῦδε πολεμήτῃ κατὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως δὲν ὑπέφερε τὴν θέαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου ὅθεν ἔλαβε τοὺς μισθοὺς του καὶ ἐπατήθη δρομαίως εἰς τὰ ὄρη τῆς Φωκίδος καὶ Λοκρίδος, ὅπου μετ' ὀλίγον τὸν ἐφθασεν ἡ μοῖρα.

Τὴν 1 Ἀπριλίου ἐκινήθη ὁ στρατὸς τοῦ Σερασκιέρου. Ὁ Ἰσμαῆλ-Πασσᾶς Πλιάσσας εἰσήλασε μετὰ 7000 ἀνδρῶν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Μακρονόρου. Τὰ σώματα τοῦ Νότη Βότσαρη καὶ Τσόγκα μετὰ τινῶν κατοίκων τοῦ Βάλτου, καταληφθέντα ἐ-

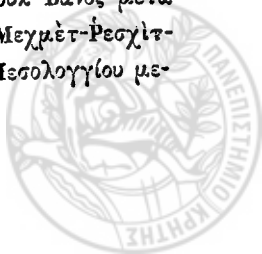
Ξαίφνης καὶ λίαν ὀλιγάριθμα ὄντα ἐξεκένωσαν αὐτὰ ἀμυχῆ-
τεί. Ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος εὔρεν, ὅτε ἔφθασε, τὰ στενόπορα κα-
τειλημμένα ἤδη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ὄρος
τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ
παιδιά ἐφυγαν εἰς τὴν ἰονικὴν νῆσον Κάλαμον, τὴν ὁποίαν
οἱ Ἀγγλοὶ εἶχαν ἀνοίξει εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἄσυλον. Ἄλλ'
ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῶν Τούρκων, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 2400 ἄν-
δρας ὑπὸ τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Σερρασιέρου, συνεπομένου καὶ τοῦ
Βαρνακιώτου, περιφρονήσασα τὰ ἑλληνικὰ σώματα εἰσεχώρησεν
εἰς τὸ ὄρος καὶ κατέβη διὰ τοῦ Καρβάσστρα μέχρις Ἀγρινίου
καὶ Ξηρομέρου, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ ὑπὸ τὸν Ἀββάς-πασσᾶν, ἀριθ-
μοῦσα 4000 ἀνδρῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὄρος παρὰ τὴν ἀριστερὰν
ὄχθην τοῦ Εὐήνου καὶ ἠνώθη μετὰ τῶν ἐκ Θεσσαλίας εἰσβαλ-
λόντων σωμάτων, ἵνα καταβῆ εἰς Ἀμφισσαν. Ὁ δὲ Σολιμάν-
πασσᾶς τοῦ Βερχτίου καὶ ὁ Βανούτ - Ἀγᾶς μετὰ 6,500 ἀν-
δρῶν ἐπροχώρησαν ὡς δευτέρα γκαμμὴ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπὲρ τὴν
Ἀμβρακίαν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ. Ἐνταῦθα ἀπήν-
τησαν οἱ φυγάδες τὸν ὀπλαρχηγὸν Στουρνάρην, ὅστις ἐζήτη-
σε νὰ τοὺς πείσῃ, ὡς ἀπεσταλμένοι τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτρο-
πῆς, ν' ἀντιστῶσιν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ, νὰ μὴν ἐγκαταλεί-
ψωσι τὸν Ἀνδρέαν Ἴσκον καὶ τοὺς ἄλλους, οἵτινες κατεῖ-
χον ἀκόμη τὸ ὄρος τῆς Ἀκαρνανίας ὁ Τσάγκας καὶ Μα-
κρῆς ἐπέτρεψαν πράγματι διαβάντες τὸν ποταμὸν, ἀλλ' ἀ-
πήντησαν παντοῦ τὸν ἐχθρὸν καὶ δὲν ἀντέστησαν ἐπὶ πλέον,
ἀλλ' ἔδραμαν εἰς τὸ Αἰτωλικὸν καὶ Μεσολόγγιον. Ἦδη τὴν
23 Ἀπριλίου ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι ἔμπροσθεν τοῦ Αἰτωλικοῦ,
ἀφοῦ ἐξώθησαν τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς Κεφαλο-
βρύσης, καὶ τὴν 27 ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, ἐνῶ κατὰ τὴν
ἡμέραν ταύτην ὁ Ἰσμαήλ-πασσᾶς παρὰ τὸ Κουρίον διέβη μεθ'
ὄλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ τὸν ποταμὸν.

Ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τῶν Τούρκων ἦτον ἤδη εἰς τὴν κοιλάδα
τοῦ Σπερχιοῦ καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν τοῦ Κηφισσοῦ. Ὁ Γούρας,

ὅστις κατὰ πρῶτον ἐπολέμησε παρά τὴν Κυνηίδα μετὰ τουρκικῶν σωμάτων, καὶ μάλιστα ἐκράτει εἰς τὰς Λιβανάδας ἐν ἐξ αὐτῶν πολιορκημένον, παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν Κριεζώτην καὶ Στάθην καὶ ἀπῆλθε μετὰ 4000 παλληκαρίων κατὰ τοῦ Ἀββάς-πασσᾶ, τὸν προσέβαλε τὴν 20 Ἀπριλίου παρά τὴν Δαυλίδα καὶ ἐπολέμησε τὴν 23 καὶ 24, ἕως οὗ ἀπώθησε τοὺς Τούρκους μέχρι Χαιρωνείας, ἀσφαλίσας ἐντεύθεν τὴν πρὸς τὴν Ἀμφισσαν ὁδόν. Ἐν ταῖς παρά τὰς Λιβανάδας μάχαις ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε πέσει κατὰ κακὴν του τύχην εἰς τὰς χεῖρας τοῦ παλαιοῦ συντρόφου καὶ πρωτοπαλληκαρίου του. Φοβηθεὶς ἐκ τῆς πιθανῶς ψευδοῦς εἰδήσεως, ὅτι ἐμελλε νὰ συλληφθῆ κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐγκαταληφθεὶς ἤδη ὑπὸ τῶν πλείστων ὀπαδῶν του ἐζήτησε νὰ σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς, ἠπάτησε τοὺς Τούρκους προσποιηθεὶς καταδίωξιν, καὶ νύτομόλησε πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλ' ὁ Γούρας δέσας αὐτὸν δι' ἀλύσεων ἐκόμισε πρὸ τοῦ ἄντρου, ὅπου κατῴκει εἰσέτι ἡ οἰκογένεια καὶ ὁ γαμβρὸς τοῦ Ὀδυσσεῦς, καὶ ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τούτους εἰς παράδαςιν, τὸν ἐπεμψεν εἰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα καὶ εἰς Μέγαρα, ὁ λαὸς σχεδὸν τὸν ἐλιθοβόλησε καὶ αἱ γυναῖκες ἐράπιζον αὐτόν. Μετεκομίσθη δὲ εἰς τὸν ὑψηλὸν πύργον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ φρουρὰ ἠρνήθη νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ τῆ προφάσει, ὅτι ἦτον ἀσφαλέστερος ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Ναυπλίῳ, καὶ ὁ Γούρας πρὸς παῦσιν ὄλων τῶν περιπετειῶν διέταξε καὶ τὸν κατεκρήμμισαν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου ἐπὶ τῆς λιθοστράτου ὁδοῦ, ὅπου ἀμέσως ἐξέπνευσε.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου οἱ Τούρκοι ἐστρατοπέδευσαν κανονικῶς πρὸ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ. Ὁ Σολιμάν-πασσᾶς μετὰ 9000 ἀνδρῶν διετήρει τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Ἡπείρου, ὁ Μιςερλῆ-ἀλῆ-βέκης τὴν μετὰ τοῦ Ἀββάς-πασσᾶ διὰ τῶν ὀρέων, καὶ ὁ Κουτσοῦκ καὶ Βογιούκ Βάνος μετὰ 6000 ἀνδρῶν τὴν μετὰ τῆς Ναυπάκτου. Ὁ δὲ Μεχμέτ-Ρεσχίτ-πασσᾶς συνενοήθη πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Μεσολογγίου με-

τὰ τοῦ Ἰουσοῦφ-πασσᾶ τῶν Πικτρῶν. Οὗτος δὲ ὑπεσχέθη νὰ χορηγήσῃ μεγάλα τηλεβόλα διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ προφυργίου τούτου τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ Μεσολόγγιον προστατεύεται ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ μέρους μέχρι τοῦ νοτίου εἰς ἀπόστασιν τριῶν μέχρι πέντε θαλασσιῶν μιλίων ὑπὸ λιμνοθαλάσσης, ἣτις μόλις ἔχει τριῶν ποδῶν ὕδωρ, καὶ μόνον διὰ μιᾶς στενῆς καὶ λίαν σκολιᾶς διώρυγος συγχωρεῖ εἰς τὰ πλοιάρια τὸν εἰς τὴν πόλιν εἰσπλουν. Εἰς τὸ στόμιον τῆς διώρυγος ταύτης οἱ Ἕλληνες εἶχον κατασκευάσει, ἐπὶ τινος ἐπιπέδου νήσου ἀπεχούσης μίαν ὄραν ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐν βελσειδῆς ὀχύρωμα δι' ἐξ τηλεβόλα με πλευρὰς ἐξ ἄμμου καὶ φρυγανοθεσιῶν, καλούμενον Βασιλάδι. Μεγάλα πλοῖα μόνον εἰς ἀπόστασιν τριῶν θαλασσιῶν μιλίων δύνανται νὰ πλησιάσωσιν εἰς αὐτό. Ἐκτὸς τοῦ ἀσθενοῦς τούτου ὀχυρώματος οὐδὲν ἄλλο εἶχε τὸ Μεσολόγγιον πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ ὀχύρωσις πρὸς τὴν ξηρὰν συνίστατο μόνον ἐξ ἐνὸς τείχους με τυφεκήθρας, ἔχοντος 7 πύργους καὶ μίαν τάφρον ἐπτὰ ποδῶν βαθεῖαν καὶ δώδεκα μέχρι τριάκοντα ποδῶν πλατεῖαν. Περὶ τὰ 40 τηλεβόλα καὶ δύο ὄλμοι, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων κατασκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ συντρόφου τοῦ Βύρωνος Πάρρου, ἔκειντο ἐπὶ τῶν πύργων, οὗς ὠνόμαζον προμαχῶνας καὶ ἀπεκάλουν με ἱστορικὰ ὀνόματα, οἷον τοῦ Μάρκου Βότσαρη, Κοσκιούσκου, Γουλιέλμου Τέλλου, Μονταλαμβέρτου, Μακρῆ, Ῥήγα καὶ Κοραῆ. Ἐν τηλεβοστάσιον, ὁ Σεφιλδ, ἀνεγεσθὲν δαπάνῃ τοῦ λόρδου Καρόλου Μόρρεϋ, δύο ἕτερα, ὁ Κουτσονίκας καὶ Μιαούλης, ἐνίσχυσον τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν, μικρὸν δὲ τι ἡμισέληνον, ὁ Γουλιέλμος ἐξ Ἀρράγωνίας, τὴν γωνίαν πρὸς ἄρκτον. Ἡ πόλις ἦτο φύραμα τι ἀθλίων οἰκιῶν ἄνευ τινος ἀσφαλοῦς στρατῶνος καὶ ἀποθήκης πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Ἡ φρουρὰ συγκροτουμένη ἐκ 4,000 ἀνδρῶν προσεδόκα ταῦτα ἐκ τῆς θαλάσσης. Αὕτη δὲ ἦτο πρὸς τὸ παρὸν ἀνοιχτὴ εἰς αὐτὴν καὶ τὰ ἑλληνικὰ

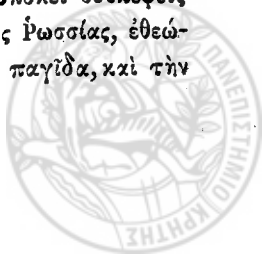

καταδρομικὰ προσέβαλλον ἄνευ διακρίσεως σημαίας τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ὅσα ἔφερον τρόφιμα.

Ὁ Σερασκιέρης ἐπλησίασε πρὸς τὰ κατὰ ξηρὰν πλευρὰ τῆς πόλεως μετὰ τριῶν συζυγαρχιῶν, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο εἶχον μόνον τέσπαρα τηλεβόλα, ἡ δὲ τρίτη ὄλμους τινάς. Ἀπεπειράθη νὰ καταβῇ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τὸν ἐμπόδισαν διὰ δύο τηλεβόλων, τὰ ὅποια ἔφερον ἐπὶ ἐγὸς ἡμιβεβυθισμένου πλοίου. Ἐν τούτοις ὁ κίνδυνος τοῦ Μεσολογγίου ἤϋξανεν ὀσημέραι καὶ ἡ μόνη παρηγορία, ἣν ἡ φρουρὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη, ἦτο ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς ἐφόδου τοῦ Σερασκιέρου ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς θελήσεως τῶν στρατευμάτων του, αὕτη δὲ ἐκ τῆς εἰσκομιδῆς ἢ μὴ εἰσκομιδῆς τροφίμων, ἐπομένως ἡ προσβολὴ δὲν ἦτο βεβαία, ἐφ' ᾧσαν ὁ στόλος τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ δὲν ἐνεφανίζετο.

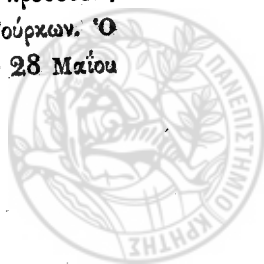
Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειων εἶχον λάθει γῶσιν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν αἰγυπτιακῶν καὶ τουρκικῶν ὄπλων, ὅτε ἐξετέλεσαν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν 13 Μαΐου ὀδηγίας. Ἐνεκα τοῦ Βαῦραμίου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιληφθῶσι πρότερον τοῦ ἀνέλπιδος ἔργου. Εἶχον συναποφασίσει ν'ἀντικαταστήσωσι τὴν λέξιν «παρεμβάσαι» (intervention) διὰ τῆς «συνδρομῆς» (bons offices), διότι ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ ὑπῆρχε ἀντίστοιχος ταύτης λέξις (Mesaiği dschemile) ἐνῷ δι' ἐκείνην μία μόνον σοφιστικὴ λέξις (Tevassut), ἣτις ἦτο πολὺ δεινότερα τῆς παρεμβάσεως, ἐσήμαινε δηλονότι καὶ ἀνάμικτον. Ἐπεμψαν δὲ ἕκαστος χωριστὰ τοὺς διερμηνεῖς των πρὸς τὴν Πύλην μὲ ὀδηγίας σχεδὸν συμφώνους καὶ φανεράς· ὁ μὲν κόμης Γκιλλεμινῶτος τὴν 13 Ἰουνίου, ὁ Διάγγελος τὴν 7, ὁ Βαρῶνος Μίλιτις τὴν 10 καὶ ὁ Μιγκιάκης τὴν 13.

Ἡ Πύλη, μαθοῦσα τὰ κατὰ τὰς ἐν Πετροπόλει συσκέψεις γεγόμενα καὶ πρὸ πάντων τὰς προτάσεις τῆς Ῥωσσίας, θεώρησε τὴν αἴτησιν τῶν τεσσάρων Δυνάμεων ὡς παγίδα, καὶ τὴν

ἀπέκρουσεν ἀμέσως. Ἐπλησίαζε δὲ νὰ υποχωρήσῃ εἰς τοὺς συμμάχους, ὅτε ἀπηύθυνε πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερμηνέα Κάρολον Τέσταν τὴν ἐρώτησιν.—Διατί αἱ Δυνάμεις δὲν ἀποτείνονται πρῶτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ δὲν βεβαιοῦνται πρῶτον περὶ αὐτῶν, πρὶν ἢ ἀπευθυνθῶσιν πρὸς τὴν Πύλην; Ἄλλ' ἡ σπουδαιότης, τὴν ὁποίαν ὁ γάλλος διερμηνεὺς Δεγράγγης ἀκαίρως ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἔκφρασιν ταύτην, καὶ τὸ ἀπότομον ὕψος δι' οὗ ἐλάλησαν οἱ ῥῶσσοι διερμηνεῖς Φραγκίνι περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Βεσλίδων ὑπὸ τῶν Ὀσποδάρων, προὐκάλεσαν τὴν ξηρὰν ἀπόρριψιν τῆς φιλόφρονος συνδρομῆς τῶν Δυνάμεων. Ἡ ἀπάντησις ὑπηγορευθεῖσα εἰς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ ὑπουργὸς ἐγχειρίζων αὐτὴν εἰς τοὺς διερμηνεῖς τῆς Γαλλίας καὶ Αὐστρίας εἶπεν ἀπλῶς. «Γινώσκωμεν ποῦ θὰ μᾶς φέρῃ ἡ φιλόφρων αὕτη συνδρομή. Ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπιδιώκει τὸ συμφέρον τῆς καὶ προσπαθεῖ ὅπως δῆποτε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ φιλόδοξα σχέδιά της, τοῦτα εἶναι ἀναμφίβολον. Ἄλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τί ἐλπίζουν νὰ κερδίσωσιν ἡ Αὐστρία, Γαλλία καὶ Πρωσσία ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν σχεδίων τούτων, τῶν ὁποίων ὁ κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ πτώσις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους». Τὴν 15 Ἰουνίου συνήλθον οἱ πρέσβεις καὶ ἀνεκοίνωσαν ἀλλήλοις τὴν ληφθεῖσαν ἀπάντησιν, τὴν δὲ 17 ἀνεχώρησαν οἱ ταχυδρόμοι τῶν εἰς Βιέννην, Παρισίους, Βερολίνον καὶ Πετρούπολιν. Ἦτο δὲ διάφορος κατὰ τύπον, μετρία μὲν καὶ φιλικὴ πρὸς τὴν Αὐστρίαν, εὐμενὴς δὲ πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Πρωσσίαν, καὶ ἀπότομος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον διεβλήθησαν αἱ διαπραγματεύσεις μεταξὺ Δανίας καὶ Πύλης περὶ τοῦ εἰσπλου τῆς σημαίας τοῦ κράτους ἐκείνου εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συμφωνήσωσιν ὡς πρὸς τοὺς ὄρους.

Ἄλλ' ὁ πόλεμος προὐχῶρθε ταχέως καὶ νέον βᾶρος προσετέθη εἰς τὴν τοσοῦτον βαρύνουσαν πλάστιγγα ὑπὲρ τῶν Τούρκων. Ὁ Καπουδάν-πασσᾶς ἀνεχώρησεν ἐξ Ἐλλησπόντου τὴν 28 Μαΐου

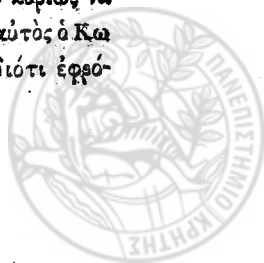

μετὰ 67 πλοίων (3 φρεγατῶν, 9 κορβετῶν, 14 βρικόκων, 20 Γολετῶν καὶ 21 φορταγωγῶν). Περιεφρόνησε δὲ τὸν Σαχτούρη, ὅς·ι· προσεπάθησε μετὰ 37 πλοίων νὰ τὸν βλάβῃ παρὰ τὴν Μυτιλήνην, καὶ ἔκαυσεν εἰς μάτην 7 πυρπολικά. Τὴν 2 Ἰουνίου ἦτο μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Ἄνδρου, ὅπου ἄνεμος καὶ θάλασσα ἐστράφησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκαν καιρὸν εἰς τὸν Σαχτούρη νὰ προσβάλῃ τὰ Τουρκικὰ πλοῖα μεμονωμένα. Μία φρεγάττα, ἣτις ἐν τῇ θυέλλῃ ἀπώλεσε τοὺς ἰστούς της, καὶ μία κορβέττα ἐκάησαν· μία ἄλλη κορβέττα ἐξώκειλεν εἰς Σύραν, καὶ ἐπυρπολήθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ πληρώματος. Ἐξ φορτηγὰ ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τρία βρικόκια, δεκαεννέα γολέτται καὶ πέντε φορτηγὰ ἔδραμον εἰς Κάρυστον· ὁ δὲ Καπουδὰν-πασσᾶς μετὰ 23 ἰστιοφύρων εἰσέπλευσε τὴν 5 Ἰουνίου εἰς Σούδα, ὅπου ἔφθασε πρὸ μιᾶς ἡμέρας ὁ Χουσεῖν-βέης ἐκπλεύσας ἐκ Νουαρίνου τὴν 29 Μαΐου μετὰ 9 φρεγατῶν, 9 κορβετῶν καὶ 21 βρικόκων καὶ γολετῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου.

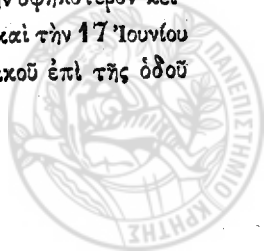
Ἐκεῖ ἐφάνησαν τὴν 11 καὶ 12 Ἰουνίου ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης, οἵτινες εἶχον ἐνωθῆ παρὰ τὴν Φιλικονέραν μετὰ 62 πλοίων, ἐν οἷς δέκα πυρπολικά, καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσορμησῶσι νῦν εἰς τὸν λιμένα καὶ νὰ καταστρέψωσι τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Ἐπεχείρησαν δὲ τοῦτο τὴν 14 καὶ 15, ἀλλ' ὁ Χουσεῖν-βέης ἀντεπεξῆλθεν αὐτοῖς κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας μετὰ πλοιαρίων καὶ ὀπλισμένων λέμβων εἰς τὸν κόλπον πρὸ τοῦ λιμένος, καὶ ἐμπόδισε τὴν προσπέλασιν, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν τρία πυρπολικά, κατέσβεψεν δι' ἐνός τρίτου μίαν κορβέταν, μόνον διότι αὕτη εἶχεν ἐξώκειλει, καὶ φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ἀνεπαρκειᾶς τῶν ὀπλων τῶν ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς Σούδας. Ὁ Τουρκικὸς καὶ Αἰγυπτιακὸς στόλος, ὁ δεύτερος μετὰ 5200 Ἄρναυτῶν, 600 ἰππέων καὶ 1200 ἀνδρῶν σκευαγωγῶν ἐξέπλευσαν τὴν 23 ἐκ Σούδας. Ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης ἔχοντες τὸν ἄνεμον εὐνοϊκὸν ἐφόρησαν καὶ πάλιν κατ' αὐτῶν παρὰ τὰ Κύθηρα

τὴν 28 Ἰουλίου διὰ δύο πυρπολικῶν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυγον· μετὰ ταῦτα περιωρίσθησαν νὰ τὰ συνοδεύσωσιν μακρόθεν. Ταῦτα δ' ἔφθασαν εἰς Ναυαρίνον τὴν 2 Ἰουλίου.

Δεκατρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ναυαρίνου ὁ Ἰβραϊμης ἀνεζυξεν εἰς Ἀρχαδίαν, ἀφοῦ ἀφῆκεν 300 μόνον ἀνδρας ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ, καὶ διπλασίους πρὸ τῆς Μοθώνης, μετὰ 13000 πεζικοῦ καὶ ὄλου τοῦ ἵππικοῦ, ἐτοποθέτησε φρουρὰν εἰς τὸν τόπον καὶ ἐστράφη ἔπειτα διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Μεσσήνης καὶ εἰς τὴν Ἀνδρούσαν. Κατὰ τὴν πορείαν ταύτην ἐπρόσκοψεν εἰς τὸ μόνον τότε ἐν Πελοποννήσῳ συνηθροισμένον στρατιωτικὸν σῶμα, συγκροτούμενον ἐκ 1700 ἀνδρῶν, ὅπερ ὑπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον (Παππᾶ-Φλέσσαν) Κεφαλᾶν καὶ δύο ἀνεψίους τοῦ Πετρόβου κατεῖχεν ὄχυρὰν θέσιν ἐν τῷ δάσει παρὰ τὸ Μανιάκι. Περιεκύκλωσεν αὐτὸ καὶ τὸ κατέστρεψε σχεδὸν ὀλόκληρον οὐδενὸς φεισθεὶς, διότι ὑπῆρχον εἰς αὐτὸ πολλοὶ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν ὄπλων ἀπολυθέντων ἀνδρῶν. Αὐτὸς ὁ Δικαῖος, ὁ ἀρχαῖος ἐταιριστὴς καὶ ἐμπαθὴς φατριαστὴς, κατέστρεψεν ἐνταῦθα τὸν πολυτάραχον βίον του. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύθη ὁ Ἰβραϊμης εἰς Νησίον καὶ Καλάμας, αἵτινες τὴν 8 Ἰουλίου κατεκάησαν, ἀφῆκεν εἰς τὴν πεδιάδα περὶ τοὺς δισχιλίους ἀνδρας καὶ ἐπιπέσας ἐξαίφνης ἠχμαλώτευσεν ἐπὶ τῆς εἰς Μιστρᾶν ὁδοῦ παρὰ τὸ Σαράντα 300 Μανιάτας μετὰ τῶν ἀρχηγῶν των. Ἐνταῦθα ἔμαθεν, ὅτι ὁ Κολοκοτρῶνης ἠλευθερώθη καὶ ἀνεκνήρυχθη ἀρχιστράτηγος ὄλων τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν Δυνάμεων ἐν Πελοποννήσῳ. Τῷ ὄντι ἡ Κυβέρνησις, στερηθεῖσα διὰ τῶν ταχέως καὶ ἀλλεπαλλήλως ἐπακολουθησασῶν ἠττῶν παντὸς σχεδὸν μέσου ἀντιστάσεως καὶ ἀπειλομένη ὑπὸ τῆς αὐξανομένης δυσαρσεκειᾶς, εἶχε καταφύγει εἰς τὰ ἔσχατον μέσον νὰ δώσῃ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας οὐχὶ τοῦ Κωλέττου, ἀλλὰ τοῦ Κολοκοτρῶνου, μεθ' αὐτοῦ ὁ Μαυροκορδάτος ἠδύνατο κυρίως νὰ συνδιαλλαγῇ εὐκολώτερον. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐνήργησεν αὐτὸς ὁ Κωλέττης ὁ πάντοτε εὐκαμπτος καὶ ὁ ἤμισα ἐμπαθὴς· διότι ἐφρό-

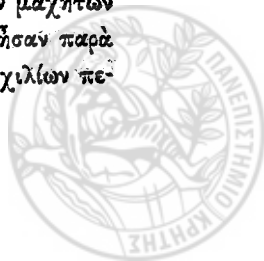
νει, ὅτι ἔπρεπε νὰ προτιμήσῃ τοῦ ξένου τὸν ἐγγχώριον τύραννον, καὶ πρὸς ἀντιζύγιον τῆς δυνάμεως τούτου ἔπεισε τὴν Ὑδραν ν'ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως διςχιλίους Ῥουμελιώτας πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς πιθανῆς ἐπιθέσεως τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ καὶ ἐνίσχυσε τοὺς 1200 Σουλιώτας ἐν Ναυπλίῳ διὰ 500 ἀνδρῶν τοῦ Γούρα. Πρῶτον δὲ ἀφοῦ ἔπεσε τὸ Ναυαρίνον προέβησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν ἡ νίκη τοῦ Μισαύλου εἶχεν ἀπειλήσει νὰ ἐμποδίσῃ. Ἡ κυβέρνησις, ἥτις καὶ κατ' αὐτὴν τὴν 21 Ἀπριλίου μαθοῦσα, ὅτι ὁ Ζαΐμης, Λόντος καὶ ἄλλοι φυγάδες ἐν Καλάμῳ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χερσόνησον, εἶχε διατάξει τὴν σύλληψιν καὶ παράδοσιν αὐτῶν, ἀπλευθέρωσε τὴν 22 Μαΐου τὸν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκ τῆς ἐν Ὑδρα μονῆς εἰς τὴν πόλιν καταχθέντα καὶ ἐπιτηρούμενον ἔτι ἐν αὐτῇ Κολοκοτρῶνην, τὸν ἄνδρα, ὅστις, ὡς ὁ Κουντουριώτης ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ, εἶχε τσαυτᾶ νὰ ἐκδικηθῇ, συνεκάλεσε διὰ τὴν 28 εἰς Ναύπλιον γενικὴν συνέλευσιν τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, ἐξέδωκε τὴν 30 καθολικὴν ἀμνηστειὰν καὶ ἀνέθεσε τὴν 1 Ἰουνίου τὴν ὑπεράσπισιν καὶ σωτηρίαν τῆς πατρίδος εἰς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρῶνην καὶ Πέτρον Μαυρομιχάλην, χορηγήσασα εἰς αὐτοὺς μεγάλην ἐξουσίαν καὶ προσκαλέσασα ἐν ταυτῷ ὅλον τὸν λαὸν εἰς τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν δύο τούτων ἀρχηγῶν. Ὁ μὲν Πετρόβης, ὅστις εἶχεν ἀπολέσει ἐν πολέμῳ δεκαοκτῶ υἱοὺς καὶ ἀνεψιοὺς καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα συγγενεῖς, ἔδραμεν ἀμέσως εἰς Μάνην, ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης εἰς Καλάβρυτα, ἵνα μετὰ τοῦ Λόντου, Ζαΐμου καὶ Σισσίνοῦ διεγείρῃ ὅλον τὸν λαὸν εἰς τὰ ὄπλα. Ὄρισε τὸ χάνι τοῦ Μακρυπλαγίου ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῆς κριλάδος τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Παμίσου λόφων ὡς τόπον συναθροίσεως τῶν πολεμικῶν δυνάμεων, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν συγκοινωνίαν τῆς Μεσσηνίας μὲ τὸ ὑψιπέδιον τῆς Τριπόλεως. Ἀλλ' ὁ Ἰβρὶμης ἐξελέξατο τὴν ὑψηλότερον κειμένην ὁδὸν διὰ τῶν στενοπόρων τῆς Πολιανῆς, καὶ τὴν 17 Ἰουνίου ἐπροχώρησε μετὰ 8000 ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἵππικοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ

τοῦ Λεονταρίου. Ἐκεῖσε ἔδραμεν ἐκ Τριπόλεως ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν ἐλπίζων νὰ συμπλακῇ μετὰ τῶν πολεμίων ἐπὶ τῶν ὄρέων. Εἰς τὸ χωρίον Ἄκοβον αἱ φυλακαὶ τοῦ εἶχον ἀνεγείρει λίθινα προχώματα, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἐτοποθετήθησαν περιμένοντες ἐπικουρίαν. Ὁ Γεναῖος Κολοκοτρώνης, Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ ἐπολέμησαν ἐκεῖ τὴν 17, ἀλλ' ὁ Πλαπούτας ἔχων τὸ κύριον σῶμα δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ καὶ ὑπεχώρησε μέχρι τῆς Καμάρας. Εἰς μάτην ὁ τὴν νύκτα προσδραμὼν Κολοκοτρώνης ἐπανελάβε τὴν πρωΐαν τὴν προσβολὴν· κατώρθωσε μὲν νὰ σώσῃ τὸν κινδυνεύοντα υἱὸν του, ἀλλὰ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσι πανταχόθεν. Τὴν δὲ 20 ὠπισθοδρόμησαν μέχρι Τριπόλεως, ἔκασαν τὴν πόλιν καὶ τὴν 21 οἱ Αἰγύπτιοι εἰσήλθον εἰς τὰ καπνίζοντα ερείπια. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ Ναύπλιον καὶ τὸ Ἄργος εἶδον τὰς βαγιονέττας τῶν Αἰγυπτίων νὰ λάμπωσιν ἐπὶ τῶν ὄρέων, δι' ὧν αἱ ὁδοὶ φέρουσιν εἰς Τρίπολιν.

Ἡ Ἑλλὰς νῦν θ' ἀπώλλετο, ἐὰν ὁ Ἰβραϊμῆς ἐγνώριζε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Ναυπλίῳ, ἐὰν δὲν τὸν ἤλυθεν ἡ ἐπιθυμία νὰ φθάσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ διὰ τῆς καταστροφῆς τούτου νὰ συντρίψῃ πᾶσαν ἀντίστασιν, καὶ ἐὰν ἐξαπατηθεῖς ἐκ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ὑψηλάντου δὲν ἐφοβεῖτο ἰσχυρότεραν ἀντίστασιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Ναυπλίας, ἢ ὅση ἦτο δυνατὴ.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀνὴρ μηδαμινὸς μὲν ἐν βουλαῖς, γενναϊότατος ὅμως ἐν πολέμοις, ἐτοποθετήθη μετὰ τοῦ Μακρυγιάννη καὶ ἄλλων ὄπλαρχηγῶν ὅπισθεν ταχέως ἀνεγερθέντων ὄχρωμάτων παρὰ τοὺς Μύλους τῆς Δέρνης, ὅπου ἦσαν αἱ ἀποθήκαι τῶν σιτηρῶν τοῦ Ναυπλίου, Ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης προσῆλθε πρὸς αὐτόν, ὥστε ὁ ἐκεῖ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἀνέβη εἰς τινὰς ἑκατοντάδας. Δύο πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν παρὰ τὴν ἀκτὴν. Τὴν 25 ὁ Ἰβραϊμῆς κατέβη μετὰ δισχιλίων πε-

ζῶν καὶ 2500 ἰππέων εἰς τὴν πεδιάδα, ἐκυρίευσεν τὸ Ἄργος καὶ ἐνῶ ὁ ἴδιος συνοδευόμενος ὑπὸ 80 ἰππέων ἐφθασεν ἔφιππος μέχρι τῆς Πύλης τοῦ Ναυπλίου, ἧτις ἐν τῇ συγχήσει μόλις ἠδυνήθη νὰ κλεισθῇ, τὸ πεζικόν του προσέβαλε τὰ παρὰ τοὺς μύλους χαρακώματα, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη νὰ τὰ κυριεύσῃ. Ἄπαντες οἱ ἐν Ναυπλίῳ φιλέλληνες προσέδραμον ἐκεῖσε, καὶ οἱ τυχαίως τότε προσωρμισμένοι μοίραρχοι Ἀμιλτων καὶ Ῥηγνῦς, ἀμφότεροι κινούμενοι ἐκ φιλελληνικῶν φρονημάτων, συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ζωογονήσωσι τὴν ἀντίστασιν, ἐκεῖνος μὲν ἐν Ναυπλίῳ, οὗτος δὲ παρὰ τοὺς Μύλους. Ἡ κυβέρνησις, ἐνθαρρυνθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀμιλιτῶνος, ἔμεινεν ἐν Ναυπλίῳ, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπεράσπισιν ἀνέθεσεν εἰς τὸν συνταγματάρχην Φαβιέρον. Ὁ δὲ ἰκανὸς οὗτος ἀξιοματικὸς ἐπέτυχεν νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τὰ στρατεύματα καὶ τὸν λαόν. Παρὰ τοὺς Μύλους διεκρίθη πρὸ πάντων ὁ Μακρυγιάννης, ὅς τις καὶ ἐπληρώθη. Ἦτο δὲ ἡδὴ νίκη τὸ νὰ μὴ καταβληθῶσιν ἐκεῖ. Ἐκαστος ἐπραττεν, ὡς εἶαν εἶχε τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἡ κρίσις ὅλης τῆς ἐκστρατείας ἐξηρτάτο ἐκ τῆς ἡμέρας ταύτης. Καὶ οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἂν καὶ τότε δὲν ἐδύνατό τις νὰ τὸ προῖδῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατὰ τῶν Μύλων ἐπίθεσις τῶν Αἰγυπτίων ἐματαιώθη, καὶ ὁ Ἰβραίμης ἐπιδραμὼν κατὰ τοῦ Ναυπλίου ἐσκόπει μόνον ἀπλῆν τινα κατόπτευσιν, καὶ κυρίως ἀπέβλεπε πρὸς τὸν Κολοκοτρῶνην, ἔκασε τὸ Ἄργος καὶ ἤγαγεν πάλιν τὴν 27 τὰ προπορευόμενα στρατεύματα διὰ τοῦ Πικρθενίου εἰς Τρίπολιν, χωρὶς ὁ Κολοκοτρῶνης καὶ Κολιόπουλος νὰ τὸν βλάψωσι. Ἐγκατέστη δὲ ἐν Τρίπολει, ἧτις ἔμελλεν νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον ἐνεργείας καὶ ἀποθήκη προμηθειῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Μεσολόγγιον *) ἐπιέζετο δεινῶς διὰ τακτικῆς πολιορκίας. Τὸ δυτικὸν μέρος κατεῖχον ὁ Στουρνάρης

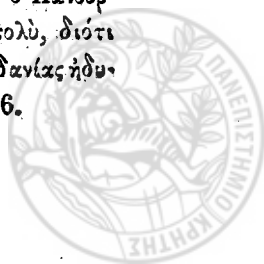
*) Ἦν τὸ σχέδιον, ὅπερ καίτοι ληφθὲν μετὰ πολλὰ ἔτη ὁμῶς δίδει ἰδέαν τινά.

καὶ Δῆμος Τσέλιος, τὸ μέσον ὁ Μακρῆς καὶ τὸ δεξιὸν ἡ ἀνατολικὸν μέρος ὁ Τσόγκας καὶ Λιακατᾶς. Ἐν τῷ Αἰτωλικῷ ὑπῆρχον Σουλῶται ὑπὸ τὸν Νίτην Βότσαρη, Σούκαν καὶ ἄλλους. Τὴν μεταξὺ τῶν δύο τόπων συγκοινωνίαν ἀπετέλει τὸ χαράκιμα Πύρος καὶ τὸν εἰς τὰς διώρυγας εἰσπλουν ἔκλειε τὸ προτειχίσμα Βασιλάδι. Ἦδη τὴν 5 Μαΐου ἤρχισαν οἱ Τοῦρκοι ἐν ἀγκωνωτὸν ὄρυγμα πρὸς τὸ μέτωπον τῆς μεγάλης Πύλης τοῦ προμαχώνος Βότσαρη, καὶ ἔσκαψαν τάφρον ἀμυντικὴν πρὸς τὸ προτειχίσμα τοῦ Γουλιέλμου ἐξ Ἀβραγωνίας, τὴν ὁποίαν κατέλαβον τὴν 7. Διαρκοῦντος τοῦ μηνός ἀνήγειραν προτειχίσμα ἀπέναντι τοῦ τηλεβοστασίου Νορμάννου, ἤρχισαν τὸν κανονβολισμόν κατὰ τῆς πόλεως καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὸ τεῖχος μέχρι 15 ὀργυιῶν. Τὸν Ἰούνιον ὁ Δημήτριος Σιδέρης, Ρούτσος καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐφρονεύθησαν ἔμπροσθεν αὐτῶ, ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἔλαβον βοήθειαν διὰ τοῦ βριγκίου Λεωνίδας, ὅπερ τέσσαρα πλοῖα τοῦ πασσᾶ τῶν Πατρῶν δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐκδιώξωσι, καὶ τὴν 10 διὰ τοῦ τρίτου ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Γεώργιον Νέγκαν, ὅστις παρηκολούθησεν εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν τὸν καπουδᾶν-πασσᾶν, ἐκπλεύσαντα ἐκ Ναυαρίνου μετὰ 7 φρεγατῶν, 10 κορβητῶν καὶ 20 μικροτέρων πλοίων. Ἡ ἀφίξις τοῦ στόλου τούτου ἔμπροσθεν τοῦ Μεσυλογίου ἔπρεπε νὰ ἐμβάλῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς φόβους, ὅτι καὶ τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος θὰ ἔπιπτεν ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐφάνετο ὅτι ἐπεκράτει ὁ αὐτὸς κακὸς δαίμων. Τὴν 17 Μαΐου προσέβαλον οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες νῦν κατέβησαν καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶχον φθάσει εἰς Λοιδορίκιον διὰ τῶν ἀφρουρήτων στενῶν μετὰ 2500 περίπου πεζῶν καὶ 500 ἵππέων, τοὺς Ἕλληνας ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν αὐτῶν «παρὰ τοὺς πέντε κυνηγούς» ἔμπροσθεν τῆς Ἀμφίσσης. Ἐκεῖ δὲ ὁ Πανουργιάς μετὰ 600 περίπου ἀνδρῶν δὲν ἀντέσχεν ἐπὶ πολὺ, διότι καὶ ἡ φρουρὰ τῆς Ναυπάκτου διαβάσα διὰ τῆς Ποτιδανίας ἤδη

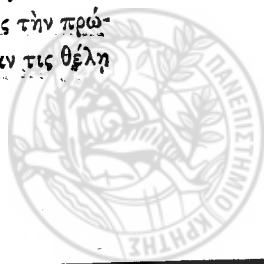

νήθη νὰ συνοδεύσῃ τὴν προπορείαν τῶν Ἀλβανῶν ὑπεράνω τοῦ Λοιδορικίου, καὶ ὁ Ἀββᾶς-πασσᾶς κατῆλθε ὑπὲρ τὸ Μαυρολί-
θαρὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ὑπάτης. Ἀφοῦ δ' ἔμειναν οἱ ἡμίσεις τῶν
Ἑλλήνων, οἱ ἄλλοι ἔφυγαν εἰς Ἀμφισσαν καὶ εἰλκυσαν τὸν ἐχ-
θρὸν ὀπισθεν αὐτῶν πρὸς τὴν σχεδὸν ἀμέριμον πόλιν. Ἡ μι-
κρὰ φρουρὰ ὑπὸ τὸν Κίτσον Τσαβέλαν, ὅστις ἔσπευσε ἐκεῖσε
ἐκ Πελοποννήσου, ἔφυγε διὰ τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δεσφίνης εἰς
τὸν Ἐλικῶνα ἢ Κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ τινες τῶν κατοί-
κων κατέβησαν δρομαῖοι εἰς τὴν Κρίσσαν καὶ ἐπεραιώθησαν
εἰς Κόρινθον ἄλλοι δ' ἐζήτησαν νὰ σωθῶσιν ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ
ἔπεσαν κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων· ἐκ
τῶν λοιπῶν ἄλλοι μὲν κατεσφάγησαν ἐν τῇ πόλει, ἄλλοι δὲ
ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἐνῶ δὲ ἡ Ἀμφισσα καὶ ἡ μέχρι τῆς παρα-
λίας γῆ ἐποτίσθησαν μὲ αἷμα, τὰ χωρία ἐπυρπολοῦντο, καὶ φυ-
γάδες ἐκάλυπτον τὸν κόλπον· οἱ δὲ ἐκ Πελοποννήσου ἀπερχόμε-
νοι καὶ πρὸ ὀλίγου μέχρις Αἰγίου φθάσαντες ῥουμελιώται ἐθρή-
νουν ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ἀκτῆς καὶ κατέβησαν μέχρι Λουτρα-
κίου εἰς τὴν ἐσχάτην γωνίαν τοῦ κόλπου, ἵνα φθάσωσι διὰ
ξηρᾶς εἰς τὸν Ἐλικῶνα, διότι δὲν εὔρον ἀρκετὰ πλοῖα. Ἐκεῖ
συνήχθησαν εἰς τὴν χώραν τῆς Θίσβης, καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς
τὸν Κίρφιν καὶ Παρνασσόν· ἐδίωξαν δὲ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Δε-
σφίνης καὶ προσέβησαν διὰ τῆς Ἀραχόβης καὶ τῶν Δελφῶν μέχρι
τῶν τελευταίων ὑψωμάτων τῆς Ἀμφίσσης· ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο κα-
τάρθωσαν πρὸς τὸ παρὸν ἢ νὰ ἐρεθίζωσι τοὺς Τούρκους, ν' ἀπειλῶ-
σι καὶ ἀρπάζωσι τὰς εἰσχομιδὰς των, καὶ νὰ τοὺς καταπονώσι
καὶ ἐξασθενίζωσι δι' ἐπιθέσεων, ἀψιμαχιῶν κατὰ τῶν φυλακῶν
καὶ προσβολῶν ἐν ταῖς φάραξι καὶ τοῖς δάσεσι. Καὶ ταῦτα μὲν
ἔπραττον οὗτοι κατὰ τὸ θέρος. Ὁ δὲ Καραϊσκάκης, Βάσσος, Μαυ-
ροβουνιώτης, Κώστας Βότσαρης Περγραιῶς, Τσαβέλλας καὶ ἄλλοι
ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Γούρα ὠχυρώθησαν παρὰ τὸ Μοναστήριον Μονήν·
ἡ δύναμις αὐτῶν μετεβάλλετο ἀπὸ 1500 εἰς 3000 ἀνδρῶν·
ἐξηκολούθησαν δ' ἐκεῖθεν τὸν μικροπόλεμον. Πρὸς δὲ τὸ Βαρ-

δοῦσι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁρέων πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀμφίσσης περιεπόλουν ὁ Δῆμος Σκαλτσᾶς, Γ. Βαλτινὸς, Δ. Καραγιάννης καὶ Γ. Αἰνιὰν μετὰ πολλῶν ἑκατοστύων ἀνδρῶν, ὠχύρωσαν τὰ στενόπορα, διέκοψαν τὰς συγκοινωνίας καὶ ἐπροστάτευσαν τὸν δυστυχή λαόν, ὅστις ἐκυνηγεῖτο ὡς ἀγρίμιον. Τὸ θέρος οἱ Τοῦρκοι τῆς Εὐβοίας περὶ τοὺς ὀκτακισχιλίους ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς νήσου των καὶ ἐπλημύρησαν ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν. Ὁ Γριζιώτης καὶ Βάσος ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ περὶχωρα τῆς Ἀμφίσσης καὶ νὰ δράμωσιν εἰς τὰ Μέγαρχα καὶ τὴν Ἐλευσίνα, ἵνα ὠχυρώσωσι τὸν Ἴσθμόν. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι ἤρχον παντοῦ ὅπου ἦσαν, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι. Οἱ δὲ Ἕλληνες δὲν εἶχον ἀρκοῦσαν δύναμιν ν' ἀντιτάξωσιν αὐτοῖς· ἐξηκολούθουν δὲ τὸν μικροπόλεμον ἐξ ἀνάγκης καὶ διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς ὑποταγῆς.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων εὐλόγως ἤλιπεν ἡ Πύλη ὅτι ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις ἐπλησίαζε νὰ παύσῃ. Τὸ αὐτὸ προσεδόκων καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια. Τὸ Ῥωσικὸν ἐζήτηε νὰ ἀνακτήσῃ δι' ἀμέσων διαπραγματεύσεων ὅ,τι ἀπέλεσεν ἐν ταῖς συνδιατάξεσιν, καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὸ αὐστριακόν, γαλλικόν καὶ πρῶσσικὸν ἀνακτοβούλιον, εἰς ἕκαστον κατ' ἰδίαν, τὸ ζήτημα τι ἐμελλε νὰ πράξῃ, εἴαν ἡ Πύλη ἀπέρριπτε τὴν μεσολάβησιν; Δὲν περιέμενε δὲ τὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης περὶ τούτου, καὶ εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ παρ' αὐτῇ γενομένη ἐνέργεια οὐδὲν θὰ ἔφερεν ἀποτελέσματα. Τὰ τρία ἀνακτοβούλια ἀπεκρίθησαν ὠρισμένως, ὅτι οὐδεμίαν θίαν θὰ παρεδέχοντο, ἐδήλωσαν ἐπομένως ὅτι δὲν θὰ συγκατετίθεντο εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Ἡγεμονιῶν καὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν πρεσβειῶν, ἅπερ ἀμφοτέρω ἐμελέτα νὰ πράξῃ ἡ Ῥωσσία· οὐχ ἤττον ἡ Ῥωσσία ἐχαρακτήρισεν ἐμπιστευτικῶς τὰ μέτρα ταῦτα ὡς προτάσεις, ὑποσχομένας βεβαίαν ἐπιτυχίαν. Ὁ πρίγκηψ Μετερνίχος παρέπεμψεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς πρὸς τὴν πρῶτην, καὶ κατὰ τῆς δευτέρας ἀντέλεξεν ἀπλῶς ὅτι ὅταν τις θέλῃ

νά διαπραγματευθῆ, δὲν πρέπει ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς διαπραγματευτάς. *)

Ὅτε ἡ εἰδησις περὶ τῆς ἀρνήσεως τῆς Πύλης ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, πράγματι οὐδὲν εἶχον προετοιμάσει διὰ τὴν περίπτωσηιν ταύτην, τὴν ὁποίαν προέβλεπον ὡς βεβαίαν. Ὀλίγην δ' ἐντύπωσιν ἐπροξένησε, καὶ ἡ κατὰ τῆς Αὐστρίας πικρία ἐδεινώθη ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ λύσῃσι τὰ δεσμά, ἐν οἷς ἦσαν στενοχωρημένοι, κῆρξεν καὶ ὡς ἀντίρροπον ὑπῆρχε μόνον, ὅτι ἡ Γαλλία καὶ Πρωσσία ἐφαίνοντο στερεῶς συνδεδεμένοι μετὰ τῆς Αὐστρίας, καὶ ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις θὰ κατεβάλλετο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν βραχυτέρῳ χρόνῳ, ἢ ὅσοις ἀπῆτειτο ἵνα ὠρμάσῃ οἷόν δηποτε σχέδιον. Ὁ κόμης Νεσελρῶδης προσεδόκα συμβᾶν τι δυνάμενον νὰ τὸν διευκολύνῃ, ἵνα μεταχειρισθῆ τὰς τρεῖς Δυναμείας, ἡ τοῦλάχιστον τὴν Γαλλίαν πρὸς τὸ συμφέρον του. Ἀντήλλαξε μετὰ τοῦ Μεττερνίχου διακοινώσεις τινὰς, ἐν αἷς μόλις ἔκρυπτε τὴν ὀργὴν του. Οὗτος δ' ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ κόμητος, Βαλλῆν Τατιτσέφ. « Ἐγκεῖται ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἔχοντες ἄδικον νὰ μεταδίδωσι τὰς δυσχερείας των εἰς τοὺς ἔχοντας δίκαιον. »

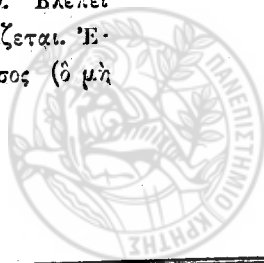
Τὸν αὐγούστον ὁ αὐτοκράτωρ ἀπῆλθεν ἐκ Πετρούπολεως. Ἦθελε δὲ νὰ συνοδεύσῃ τὴν αὐτοκρατορίσσαν εἰς Ταγανρόκ, ὅπου οἱ ἰατροὶ τὴν ἐσυμβούλευσαν νὰ ὑπάγῃ, καὶ ἔπειτα νὰ πορευθῆ εἰς Ἀστραχάν, ὅπου τὸν εἵλκυε τὸ σχέδιον τῆς ἐνώσεως τοῦ Βόλγα μετὰ τοῦ Δόν. Τὸ ῥωσικὸν ἀνγκυροβόλιον ἠπράκτει, ἀλλ' ἡ ἀπόφασίς του εἶχεν ἤδη τὸν Σεπτέμβριον τοσοῦτον ὠρμάσει, ὥστε ὁ Κ. Μιγκιάκης ἔλαβε τὴν 15 τὴν διαταγὴν νὰ μὴν ἔλθῃ εἰς συνδιαλέξεις μετὰ κανένα ἐκ τῶν συναδέλφων του περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ περὶ ἄλλου τινὸς ζητήματος.

Ὁ πόλεμος ἐν Πελοποννήσῳ ἀπέβαινε ὁλονὸν ἐναντίον τῶν

*) Ἱεὲ Παράρτ. ΣΤ. 8.

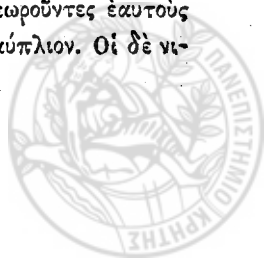

Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἐνῶ συνήθροίξε τὰ σώματά του ἐπὶ τοῦ ὄρους Παρθενίου καὶ πρὸς ἄρκτον τῆς πεδιάδος τῆς Μαντινείας, ἔλαβε τὴν 4 Ἰουλίου παρὰ τῆς κυβερνήσεως τὴν εἶδησιν περὶ νέας ἐπικουρίας στρατευμάτων, ἧτις ἔφθασεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἐν Ναυαρίνῳ. Ἐδραμε δὲ νὰ τὴν προσβά-
 λη εἰς Τρίπολιν. Ὅθεν περιέκλεισε τὸ ὑψιπέδιον τῆς Τριπό-
 λεως ἀναθέσας εἰς μὲν τὸν Πλατούταν μετὰ 2000 ἀνδρῶν τὴν
 θέσιν τοῦ Βαλετσίου ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὑψωμάτων, εἰς δὲ τὸν
 υἱὸν τοῦ Γενναῖου μετὰ 3000 ἀνδρῶν τὴν τῶν Βερβένων καὶ
 Τρικώρφων ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν καὶ ἀνατολικῶν, τοὺς δὲ τε-
 τραχιχιλίους ἀνδρας, μεθ' ὧν ὁ Ζαΐμης, Λόντος, Νοταρᾶς, οἱ
 Πετμεζαῖοι καὶ ἄλλοι κατεῖχον τὰ ἀρκτικά παρὰ τὸ Λεβίδιον,
 προσήγαγεν εἰς τὴν μονὴν Χρέπαν πλησίον τῆς Τριπόλεως.
 Ὅσοι δὲ εἶχον πολεμῆσαι κατ' ἀλλήλων, συνεστράτευσον ἤδη
 ἐν ἀδελφικῇ ὁμονοίᾳ. Τὴν νύκτα πρὸς τὴν 5, ὅτε οἱ Αἰγύ-
 πτιοὶ εἶδαν τὰ πυρὰ τῶν κατὰ πρῶτον ἐν μέρει φανέντων Ἑλ-
 λήνων, ἐξῆλθον ἐκ Τριπόλεως καὶ προέλαβον αὐτοὺς εἰς τὴν ἐ-
 πίθεσιν. Ὁ Γενναῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμμείνη ἐν ταῖς ὀχυρώμασι
 τῶν Τρικώρφων. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον προσῆλθον τὰ σώματα
 ἵνα τὸν βοηθήσωσι, ἐπολέμησαν ἐπὶ ὄλου τοῦ ὄρους, ἀλλὰ παν-
 τοῦ οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι, καὶ ἀφοῦ ἀ-
 πώλεσαν ἑνδεκα ὀπλαρχηγούς καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἀνδρας,
 ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Συνήχθησαν δὲ πάλιν παρὰ τὸ Λεβίδιον
 καὶ τὴν Καρύταιναν, ὅπου ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης τὴν 7 με-
 τὰ 4000 ἀνδρῶν καὶ προσεπάθησε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἀνδρας
 του, ἀλλὰ κατεπείγουσά τις πρόσκλησις πρὸς τοὺς Μανιάτας
 ἀπεδείκνυε τὴν στενοχωρίαν του. «Ποῦ μένουν τόσον καιρὸν τὰ
 ὄπλα τῆς Σπάρτης; ἔλεγεν ἐν αὐτῇ, «ποῦ εἶναι οἱ Σπαρτιάται,
 ποῦ ἡ ἀνδρεία, ποῦ ἡ φιλοπατρία των; Ὅποια ὀκνηρία! Ἡ
 Σπάρτη σήμερον προξενεῖ εἰς ἡμᾶς μεγίστην βλάβην. Βλέπει
 τὴν πατρίδα κατασφερομένη καὶ δὲν τὴν ὑπερασπίζεται. Ἐ-
 ξυπνήσατε, ἀδελφοί! διότι ἐὰν χαθῇ ἡ Πελοπόννησος (ὁ μὴ

γένοιτο) ποῦ θὰ καταφύγωμεν; εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα; Ἀλλὰ καὶ αἱ χῶραι αὗται κατέχονται ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὰ σπῆλαια; Ἀλλ' ἐκεῖ θ' ἀποθάνομεν ἐκ τῆς πείνης καὶ δίψης. Ἐπὶ τῶν ὀρέων; Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ εἶναι οἱ ἐχθροί. Εἰς τὴν Σπάρτην; Ἀλλὰ καὶ ἡ Σπάρτη δὲν θὰ μείνῃ ἀτιμώρητος, ἐὰν ὑποταχθῆ ἡ Πελοπόννησος. Εἰς τὴν Εὐρώπην; Ἀλλ' ἀρμόζει εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ζῶσιν ὡς οἱ Ἑβραῖοι ἐν τῷ μέσῳ ἄλλων λαῶν; Οὐδεμία διέξοδος μᾶς μένει παρὰ τὴν τῶν ὀπλων. Ἐμπρὸς λοιπὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ ἀπόφασιν! καὶ ἢ νὰ ζήσωμεν ἐντίμως, ἢ ν' ἀποθάνομεν ὡς ὁ Λεωνίδας! Ὑπογράφω ἀπληρημένος καὶ θερμῶς ἀνακραζῶ.—Ὅστις εἶναι χριστιανὸς, ἄς προσέλθῃ ὑπὲρ τῆς βηρσικείας καὶ πατρίδος!»

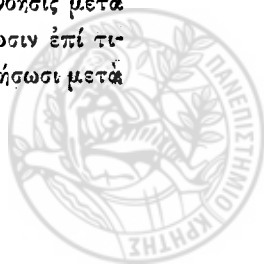
Ἀλλ' αἱ πρῶται κινήσεις τοῦ Ἰμβραΐμου διευθύνοντο πρὸς τὴν Σπάρτην. Διέσχισε τὴν 20 Ἰουλίου μετὰ τρισχιλίων ἀνδρῶν τὰς τάξεις τῶν προφυλακῶν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου; ὅστις συνήθροισεν στράτευμα παρὰ τὰ Δέρβενα, καὶ εἶχεν ἤδη συγκεντρώσει 1500 ἀνδρας, προσέβαλε μετὰ μίαν ἡμέραν τὴν ὠχυρωμένην θέσιν τῆς Ἀρχαχόβης, κατεχομένην ὑπὸ τοῦ Ζαφειροπούλου καὶ τῶν ἀδελφῶν Χατζῆ Στεφανῆ καὶ Γεωργίου μετὰ 2000 ἀνδρῶν, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν, ἂν καὶ ὁ Ὑψηλάντης προσέδραμεν μετὰ 600 ἀνδρῶν καὶ συμμετέσχε τῆς μάχης γενναίως. Ὀλίγοι μόνον φυγάδες εἰσῆλθον εἰς τὸν πύργον καὶ ὑπερήσπισαν ἑαυτοὺς. Οἱ ἄλλοι διεσκορπίσθησαν, καὶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ Κολοκοτρώνης, ὅστις ἦλθε διὰ νυκτός, μόλις ἐδυνήθησαν τὴν ἐπομένην ἡμέραν νὰ συγκεντρώσωσι πεντακοσίους ἀνδρας. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ μεταξύ τὰ ἐκ Λεβιδίου καὶ Καρυταίνης συνθηροισμένα παρὰ τὴν Ἀλονίσταιναν καὶ τὰ Μαγουλιανὰ σώματα ὤρμησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ὁ Ἰβραΐμης ἐστράφη, τὰ ἐκτύπησε καὶ διῆλθε λεηλατῶν τὴν Καρυταίναν καὶ τὰ περὶ χωρα. Πάντες ἔφυγαν εἰς τὰ ὄρη ἀλλὰ μὴ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς καὶ ἐκεῖ, εἰς τὴν Μάνην καὶ τὸ Ναύπλιον. Οἱ δὲ νι-

κηταὶ ἔφεραν εἰς Τρίπολιν πλῆθος ποιμνίων, λαφύρων καὶ αἰχμολώτων.

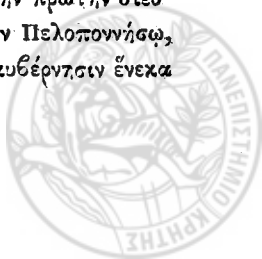
Τρόμος καὶ ταραχὴ κατέλαβε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὅλους τοὺς Ἑλληνας. Οἱ πλείστοι τῶν ἀρχηγῶν ἤλθον εἰς Ναύπλιον ἀνευ ἀνδρῶν καὶ ἐφοδίων, ἐν οἷς ὁ Ὑψηλάντης καὶ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ἐνῶ ὁ πατὴρ τούτου μετὰ ὀλιγίστων δυνάμεων περιέτρεχεν ἐπὶ τῶν ὁρέων.

Ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου παρὶστα δεινότατον θέαμα δυστυχίας, φόβου καὶ ὑπερπληρώσεως ἀνθρώπων. Χιλιάδες φυγάδων ἔκειντο ἐν παντελεῖ στερήσει καὶ θνήσκοντες ἐκ τῆς πείνης παρὰ τὰ τείχη, ἢ ὑπερεπλήρουν τὰς ἀθλίας ὁδοὺς. Ὑπὲρ τὰς 24,000 ἀνθρώπων κατώκουν τὰς τετρακοσίας κατερριμμένας οἰκίας τῆς πόλεως. Καθεκάστην ἤρχοντο νεοὶ φυγάδες ὄχι μόνον ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος προσήλθον οἱ τολμηρότεροι ἀρχηγοὶ Καραϊσκάκης, Τσαβέλλας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπηλπισμένοι περὶ τῆς ἐκθάσεως. Ἐν τῇ ἀπορίᾳ ταύτῃ, προσελθούσῃ κυρίως ἕνεκα τῆς λυπηρᾶς φιλοδοξίας τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ μίσους αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κωλέττου, οὐδεὶς ἄλλος ἤξευρε τί νὰ συμβουλευέσῃ, πῶς νὰ σώσῃ τὴν χώραν, πῶς τοῦλάχιστον νὰ παρατείνῃ τὴν ἀντίστασιν ἢ αὐτὸς ὁ Μαυροκορδάτος. Μεγίστην ἐξασκῶν ἐπιβρόχῃν ἐπέισεν οὗτος τὴν κυβέρνησιν νὰ προσφύγῃ εἰς λίαν ἀμφίβολον μέσον, ὅπερ, ἐὰν ἦτο ὁποῖον βραδύτερον ἐδείχθη, βεβαίως ἐπέτυχε, τοῦτέστι εἰς τὴν λίαν τολμηρὰν ἀπόφασιν τοῦ νὰ καταθέσωσιν ἐπισήμως τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῆς εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἐν τῇ προσδοκίᾳ ὅτι ἡ πρότασις δὲν θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ἐν Λονδίνῳ, νὰ διαταράξωσιν ὡς οἶόν τε τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν μυστικοσυμβουλιῶν, καὶ ἐμβάλωσιν εἰς τοὺς ἐπικινδυνολάτους ἀντιπάλους των, τὸν Μεχμέτ-Ἀλῆν καὶ Ἰβραήμην, τὸν φόβον ὅτι ὑπάρχει περὶ τοῦ ὅλου ζητήματος μυστικὴ συνεννόησις μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἵνα πεισθῶσιν οἱ Ἑλληνες νὰ ἀνθέξωσιν ἐπὶ τινὰς μῆνας, νὰ ἐμποδισθῶσιν ἀπὸ τοῦ νὰ συνθηκολογήσωσι μετὰ

τῶν Αἰγυπτίων, καὶ οὕτω νὰ προφθάσωσι τὰ προσεγγίζοντα χρηματικὰ βοηθήματα τοῦ δευτέρου δανείου καὶ ὁ χειμῶν, ὅτε εἶδύνατο νὰ ἐπέληθῃ εὐνοϊκωτέρα πραγμάτων κατάστασις, ἢ νὰ συμβῇ οἷον δηποτε σωστικὸν θαῦμα.

Ἦδη ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ναυαρίνου εἶχε προταθῆ ἡ γνώμη περὶ ὑποταγῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἰδίως ἐν ταῖς νήσοις, καὶ εὔρεν ὀπαδαύς. Ἐπροτείνετο δὲ ὅτε μὲν ἡ τελεία ὑποταγή, ὅτε δὲ νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου ὡς βασιλέα. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶχε καὶ πολλοὺς σφοδροὺς ἐναντίους, πάντας ὅσοι εἶχον σχέσεις μετὰ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, εἶχον διατηρήσει τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν τῆς φιλικῆς Ἐταιρίας, ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Ῥωσσίας καὶ ἐμίσουν τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀγγλων ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων, πάντας τέλος, ἐν οἷς καὶ ὁ Κωλέττης, ὅσοι ἐπέδιωκον τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος αὐτῶν. Ὁ μοίραρχος Ἀμιλτων, διαβεβαιώσας πολλάκις, ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε ἔ' ἀνείχετο τὴν ἐπάνοδον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν παλαιὰν ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς Πύλης, συνετέλεσε πολὺ πρὸς αὔξησιν τῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐλπίδων. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν εἶχεν ὡς φίλος καὶ σύμβουλος τῶν Ἑλλήνων μεγαλειότεραν ἐπιρροήν, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐνέργησε πλειότερον αὐτοῦ, ἢ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν ἰδέαν τῆς συνθηκολογίας μετὰ τῶν Τούρκων. Ἡ μέριμνά του ἰδίως ὑπὲρ τοῦ Ναυπλίου, ὅτε ὁ Ἰβραήμης ἠπειλεῖ τὸ φρούριον τοῦτο, εἶχε σχεδὸν καταφοβίσει τοὺς ἀλλοδοξοῦντας, καὶ ἐγέννησεν ἐν αὐτοῖς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐζήτηε νὰ ἰδρύσῃ ἑαυτῇ ἐν Ναυπλίῳ ἕτερόν τι Γιβραλτάρ. Ἀλλ' ἐπῆλθε στιγμὴ μεγίστης ἀποθαρρύνσεως τοῦ λαοῦ, καὶ συνέπεσεν ὅτε πολλὰ ἀγγλικὰ πολεμικὰ πλοῖα ἐφάνησαν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μεσολογγίου καὶ Ναυπλίου, ὅτε ὁ ἀρμοσῆς τῶν Ἰονίων νήσων εὐρίσκετο ἐπὶ τῶν λαβόντων τὴν πρώτην διεύθυνσιν πλοίων, ὅτε ἡ φήμη μετήγαγεν αὐτὸν ἐν Πελοποννήσῳ, ὅτε αἱ περιστάσεις ἐν γένει διευκόλυναν τὴν κυβέρονσιν ἑνεκα

τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας, ἐὰν ὄχι νὰ ἐνθου-
 σιάσῃ τὸν λαὸν εἰς πόλεμον, ὅμως νὰ συνοικειώσῃ αὐτὸν πρὸς
 τὴν ἰδέαν τῆς ὑποταγῆς εἰς χριστιανικὴν Δύναμιν, καὶ οὕτω
 νὰ τὸν ἐμπροδίσῃ ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἦτις ἤρχισεν ἤδη
 νὰ γίνηται σποράδην. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἡ πρότασις τοῦ νὰ
 παραδώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς πρᾶξις φανερά· ἠδύνατο
 νὰ ἐπιδοκιμασθῇ ὑπὸ πολλῶν ἀντιδοξούντων. Ὁ Μχυροκορδάτος
 εἶχεν ἐνεργήσει πρὸς τοῦτα ἐν Ὑδρα προσωπικῶς, καὶ ὅτε ἐπανῆλ-
 theoretical ἐκεῖθεν τὴν 20 Ἰουλίου μετὰ τοῦ Ἀμιλτωνος εἰς Ναύπλιον,
 ἔπεισε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν κυβέρνησιν νὰ συνέλθῃ εἰς ἔκ-
 τακτον συνεδρίασιν· ἐκθέσας δὲ τὴν ἀπελπιστικὴν θέσιν τῆς Ἑλ-
 λάδος, τὴν παντελῆ ἔλλειψιν πολεμικῶν δυνάμεων, τὴν ἐσχάτην
 ἀπορίαν χρημάτων, καὶ τὴν μεγάλην ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐγνω-
 στοποίησε τὴν πρότασιν τοῦ νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν
 μεγαλοφυχίαν τῆς Ἀγγλίας. Οὐδεὶς ἀντεῖπεν αὐτῷ. Τὴν 21
 Ἰουλίου ὁ Μχυροκορδάτος, Κωλέττης, Σπυρίδων Τρικούπης καὶ
 Σπηλιωτάκης μετέβησαν ἐπὶ τῆς φρεγάττας Κόμβριαν καὶ ἀνε-
 κοίνωσαν τὴν ἀπόφασιν ἐν ὀνόματι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸν ἀγ-
 γλον μοίραρχον. Οὗτος ἐδέχθη αὐτὴν ὡς προσδοκωμένην, καὶ ἐλυ-
 πήθη ὅτι αὐδεμίαν εἶχεν ὀδηγίαν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τού-
 του ἀντικειμένου. Ἰσχυρίσθη δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Πελοπόννησος
 κατείχετο ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦτο θὰ ἦτο δυσχερέστατον, ἔ-
 δωκεν ἐλπίδας περὶ τῶν νήσων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ναυπλίου, καὶ
 κατέληξε συμβουλεύσας ν' ἀποταθῶσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κυ-
 βέρνησιν του, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ νὰ διπλασιάσωσι τοὺς ἀγῶνας
 πρὸς ἀντίστασιν.

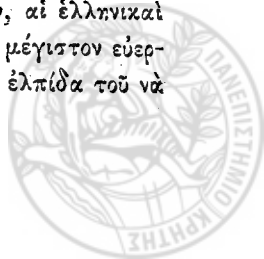
Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἦτον ἀρκοῦσα. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐν τῷ
 μέσῳ μεγάλου θορύβου τοῦ λαοῦ ἀπῆλθον εἰς τὸ κυβερνεῖον,
 καὶ ἀμέσως ἤρξαντο αἰ ὑπογραφαὶ ὑπὲρ τῆς ἀποφάσεως τοῦ νὰ
 ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Πληρεξούσιοι
 δὲ ἠτοιμάσθησαν ν' ἀναχωρήσωσιν εἰς Κέρκυραν, ἵν' ἀνκοινώσω-
 σι τὰ γενόμενα εἰς τὸν ἀρμαστήν, καὶ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ

ναυάρχου Μικούλη ἔμελλε νὰ κομίσῃ εἰς Λονδίνον τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα διὰ τινος τῶν πλοίων του.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐξασθενίτῃ τὸ Κολοκοτρωνικὸν κόμμα· ἀλλ' ἡ κυβέρνησις οὐδεμίαν πλὴν προσεδόξα βοήθειαν παρ' αὐτοῦ, ἔπρεπε δὲ νὰ παρρηγίση καὶ τὸ λεγόμενον γαλλικὸν κόμμα, ἀλλ' ἡ ἐπιβρόη αὐτοῦ ἦτο σχετικῶς μικρὰ, καὶ οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς ἀνεξαρτησίας ἔβλεπον ὀφθαλμοφανῶς, ὅτι ἡ κατεπείγουσα ἀνάγκη πράγματι οὐδεμίαν ἐσυγχώρει ἐκλογὴν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μεγάλου κινδύνου. Ἦτο δὲ τοῦτο μέσον ἢ σκοπός; Περὶ τούτου ἠδύναντο νὰ ἐρωτήσωσιν ἑαυτοὺς τούλαχιστον οἱ τελευταῖοι.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, οὔτε πρότερον οὔτε μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἰδιαίτερον γαλλικόν, ἀγγλικόν ἢ ῥωσσικὸν κόμμα· Ταῦτα, καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὸν λαόν, ὑπῆρχον μόνον ἐν τοῖς ὀνειροπολήμασι τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἐν τῇ φαντασίᾳ παραφρόνων τινῶν. Ὑπῆρχον μὲν κατὰ καιροὺς ἐν τῷ κυβερνητικῷ κόμματι (διότι τοιοῦτον ὑπῆρχε) ἐλπίδες εἰς τὴν Ῥωσσίαν, Ἀγγλίαν ἢ Γαλλίαν, καὶ ἐνεργεῖαι πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ἐλπίδων τούτων, ἀλλὰ τὰς ιδέας καὶ πράξεις ταύτας ὁ λαὸς ἐθεώρει ὡς μέσα, καὶ ὄχι ὡς σκοπούς. Ὅτε τὸ θέρος τοῦ 1824 ὁ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἐν Ῥωσσίᾳ ἐγκρατεστημένος Ἕλληνας Βαρθάκης, καὶ τοι ὀγδοηκοντούτης, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Ταγαρόν, καὶ τὰ δημόσια φύλλα διστάλπισαν αὐτὸν ὡς κομιστὴν αὐτοκρατορικῶν δώρων καὶ κάτοχον ἐκκτομμυρίων, τὰ ὅποια ἐσκόπει νὰ δαπανήσῃ κατὰ τῶν Τούρκων ὅτε ἄλλοι μὲν ἐφρόνουν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐσκόπει ν' ἀνεγειρῇ τὰ εἰρεῖπια τῆς πατρίδος του Ψαρῶν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἀπήρχετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Εὐβοίαν, καὶ νὰ θεμελιώσῃ ἐκεῖ ἀποικίαν, καὶ ἄλλοι ὅτι προὔτιθετο νὰ διοργανώσῃ τὴν Πελοπόννησον, αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες τὸν ἀπεκάλεσαν ἐκ τῶν προτέρων μέγιστον εὐεργέτην τοῦ ἔθνους, καὶ ἐγέννησαν ἐν αὐτῷ τὴν ἐλπίδα τοῦ νὰ

ἀναδειχθῆ πρόεδρος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐδείχθη, ὅτι οἱ θησαυροὶ τοῦ ἦσαν κατώτεροι τῆς φήμης, ἔμαθον δὲ ὅτι συνηγῆθη ἐν Γενεύῃ μετὰ τοῦ κόμητος Καποδιτρίου, καὶ ἐνήργει στηριζόμενος ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ῥωστικοῦ κόμματος, αἱ αὐταὶ ἐλληνικαὶ ἐφημερίδες ἀπέκρουσαν αὐτὸν, ἐκήρυξαν τὰ δῶρά του ὡς ὑποπτα, καὶ τὸν ὠνόμασαν πρᾶδότην καὶ μυστικὸν ἀπεσταλμένον τῆς Ῥωσσίας. Καὶ αὐτὸς ὁ Ὑψηλάντης εἶδεν ὅτι ἐκεῖνο, ὅπερ κατ' ἀρχὰς τὸν ἐσύστησεν, τὸν ἐμπόδιζεν ἤδη νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν. Ὀπλαρχηγοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες ἐμίσουν τὴν ξένην ἀνάμιξιν, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐξεδήλουν τὸ μῖσος τοῦτο ἀναφανδὸν κατὰ τῶν φιλελλήνων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μετεχειρίζοντο καὶ ἐκολάκευον αὐτούς.

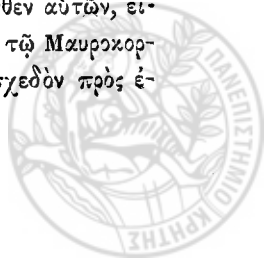
Τοιαύτη ἦτον ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ διαγωγὴ τῆς κυβερνήσεως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τοὺς Ἀγγλοὺς, οἵτινες προστατευόμενοι ὑπ' αὐτῆς ἔπαιζαν ἐπὶ τινὰ χρόνον πρόσωπον σπουδαῖον. Ἐφερον χρήματα, ὅπλα καὶ πολεμοφόδια παντὸς εἶδους· ἐπίσης πολεμικὰ καὶ στρατιωτικὰ σχέδια, σχολεῖα, ἐφημερίδας. Ἦσαν οἱ συνήγοροι τῶν Ἑλλήνων ἐν Εὐρώπῃ, καὶ τὰ ὠφελιμώτερα ὄργανα, τὰ ὁποῖα ὁ Μαυροκορδάτος καὶ οἱ ὅπαδοί του μετεχειρίζοντο ἵν' αὐξάνωσιν ἐν Εὐρώπῃ τὸν ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ καθιστῶσιν ἀφθονώτερα τὰ βοηθήματα. Περίεστελλον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὸ φιλοκερδὲς πνεῦμα τοῦ ἐν Λονδίῳ χρηματιστηρίου, καὶ διεπραγματεύοντο τὸ δάνειον, ἄνευ τοῦ ὁποῖου τὰ πλοῖα καὶ πυρπολικά, ἅπερ προὔξενησαν τοσαύτας ζημίας εἰς τοὺς τουρκικοὺς σόλους, δὲν θὰ ἐφαίνοντο ἐπὶ τῶν θαλασσῶν, ἄνευ τοῦ ὁποῖου ἡ Σάμος θὰ ἐλάμβανε κατὰ τὸν αὐγούστον τοῦ παρελθόντος ἔτους τὴν τύχην τῶν Ψαρῶν, καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος θὰ ἐπιπτεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων· ἄνευ τοῦ ὁποῖου ἡ κυβέρνησις ἐν Ναυπλίῳ δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ κατὰ τῶν ὀλιγαρχικῶν, καὶ ἡ ἐπανάστασις πιθανῶς θὰ κατέπαυεν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1825 διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ὑπηρεσίαι αὐταὶ ἀναμφιβόλως ἦσαν μεγάλαι. Ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐλαττώσωσι παρὰ τοῖς ἐγγχωρίοις τὴν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀγγλίας. Ὅλοι ἐφοβοῦντο τὴν γειτονίαν καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἰονίων νήσων ἐφοβοῦντο μήπως ἡ Ἀγγλία δράξῃται τῆς εὐκαιρίας, ἵνα ἰδρῶσῃ ἐν τῷ ἀρχιπελάγει ἀρχὴν τινα προστατευτικὴν ὡς ἐν Κερκύρα. Ἐνεκα τῶν φόβων τούτων παρήχθη ψυχρότης καὶ βία μέχρι τῆς ἐποχῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς σχέσεσι πρὸς τοὺς ἄγγλους φιλέλληνας. Αὐτὸς ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις διεκηρύσσετο ὅτε μὲν ὡς ὄργανον, ὅτε δὲ ὡς προστάτης αὐτῶν, ὃν πολλοὶ ἐμέμφοντο ὅτι ἀνεβίβριζε τὴν ἀγγλομανίαν του μέχρι προδοσίας, εἶχε διαλύσει τὴν φιλίαν μετὰ τοῦ Βλαγκιέρου, Τρέβλανου, Στάνωπ, καὶ τελευταῖον μάλιστα διέκειτο ἐχθρικῶς μετὰ τοῦ λόρδου Βύρωνος, ὥστε ὁ θάνατος τούτου προέλαβε τὴν δημοσίαν βῆξιν. Μετὰ τοῦ Βύρωνος ἀπωλέσθη καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς καὶ ἀνεφάνη ἡ τῆς γαλλικῆς.

Γαλλικὸν κόμμα οὐδόλως ὑπῆρχε παρὰ τῷ λαῷ. Ὁσον δραστηριότητα καὶ ἂν ἀνέπτυξαν οἱ γάλλοι φιλέλληνες, δὲν ἐφθασαν τοὺς ἄγγλους ὡς πρὸς τὰ χρήματα, καὶ τοῦτο ἐπενήργησεν ὀριστικῶς. Ἡ κυβέρνησις ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ πράττωσι, νὰ ἰδρῶσι νοσοκομεῖα, νὰ κάμνωσι στρατιωτικὰ γυμνάσια καὶ τρέφωσι τὸν ἐνθουσιασμόν ἢ τὴν κενοδοξίαν των. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ τοὺς μετεχειρίσθησαν ἴν' ἀντιτάξωσι τὸ εἶδωλον τοῦ γαλλικοῦ κόμματος κατὰ τοῦ εἰδώλου τοῦ ἀγγλικοῦ. Περὶ τούτου οὐδεὶς ἐπλανᾶτο, καὶ οὐδεὶς ἐπίστευεν ἐκτὸς τῶν φιλελλήνων καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἄλλ' ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τοιαῦτα κόμματα, ὑπῆρχον ὅμως ὀπαδοὶ τῶν Δυνάμεων τούτων, καὶ πίσσον οὗτοι προὔτιθεντο νὰ προβῶσι, τοῦτο ἦτο τὸ μυστικὸν αὐτῶν. Ἡδύνατο δὲ νὰ σχηματισθῇ ἐκ τῶν πεπλανημένων, οὓς ἔσυραν ὀπισθεν αὐτῶν, εἶδος τι κόμματος. Τοῦτο τῷ ὄντι συνέβη παρὰ τῷ Μαυροκορδάτῳ, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι εἶχε σχέσεις ὁμοίας σχεδὸν πρὸς ἐ-

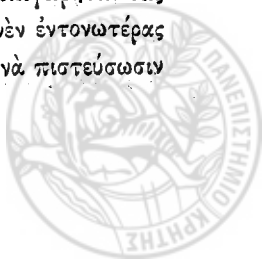

ξάρτησιν μετὰ τοῦ λήρδου ἀρμοστοῦ τῶν Ἴονίων νήσων καὶ τοῦ ἀγγλοῦ στολάρχου, καὶ ἐπομένως μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Τοῦτο πολὺ ὀλιγώτερον συνέβη παρὰ τῷ Κωλέττῃ, καὶ μᾶλλον ἀπεδείχθη ἐπιτηδεῖα τις καὶ λίαν μοχθηρὰ ἐνέργεια τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀνταγωνιζομένου περὶ τῆς ἀρχῆς, ἵνα χαρακτηρίσῃ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ ὡς γαλλοφρονόουντα. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐστερεώθη ἡ γνώμη διὰ τῆς διηνεκοῦς ἐπανκλήψεως τοῦ αὐτοῦ χαρακτηρισμοῦ καὶ διὰ τῶν μιμητικῶν φελλισμῶν τῶν αὐτῶν πεπλανημένων, ἀμάθων καὶ μοχθηρῶν ἀνδρῶν, ὅτι ὁ Κωλέττης ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γαλλικοῦ κόμματος. Ἡ ματαιότης καὶ ἀπερισκεψία τῶν γάλλων φιλελλήνων συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ἰδέαν ταύτην, καὶ πρὸ πάντων ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς γεγονός τετελεσμένον.

Ὁ Μαυροκορδάτος εἶχεν ἐπιτύχει ἕνεκα τῶν ραδιουργιῶν τῶν φιλελλήνων τούτων νὰ πείσῃ τοὺς ὀπαδοὺς του, ὅτι ἡ περιύποταγῆς πρᾶξις ἦτον ἀναγκαῖα ἵνα προληφθῶσιν αἱ ραδιουργίαι αὗται, καὶ εἶναι ἀναμρίβολον ὅτι οἱ Γάλλοι παρέσχον αὐτῷ τὸ ὄπλον τοῦτο, καὶ πρὸ πάντων ὁ στρατηγὸς Ρόχης, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου. Ὁ στρατηγὸς Ρόχης ἀνῆκεν εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ὀρλεανικοῦ οἴκου, πρὸ πολλοῦ ἠργάζετο ἵνα πείσῃ τοὺς Ἕλληνας ν' ἀποφανθῶσιν ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ καλέσωσιν ὡς βασιλέα πρίγκηπά τινα ἐκ τοῦ οἴκου τούτου. Ἐτι πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του γάλλοι φιλέλληνες εἶχον ἐργασθῆ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καὶ ἀπετάθησαν κατὰ πρῶτον πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, ὅστις ἐφάνη συναινῶν, καὶ ἔγραψε περὶ τούτου ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους 1825 πρὸς τὸν Κουντουριώτην παρακαλῶν αὐτὸν νὰ κρύψῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Κωλέττην. Ὅτε δ' ἦλθεν ὁ στρατηγὸς Ρόχης, προσεκάλεσε κατὰ πρῶτον τὸν Μαυροκορδάτον εἰς μυστικὴν συνδιάλεξιν διὰ τινος φίλου τοῦ Βιτάλου, ἔδωκε δῶρα εἰς αὐτὸν, τὸν Κουντουριώτην καὶ τὸν Αἰνιᾶνα, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς γαλλοφρονῶν, καὶ ὠμίλησεν εἰς ὁ-

λους περί τινος πρίγκηπος ἐκ τοῦ ὀρλεανικοῦ οἴκου. Εἶτε δ' ἔπραξε τοῦτο ἐλπίζων νὰ συστηθῆ εἰς Παρισίους, εἶτε μόνον ἔν' ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου γάλλον πρίγκηπα, μετεχειρίσθη πάντα τρόπον ἵνα στρατολογήσῃ ὀπαδοὺς, καὶ προσεῖλκυσε ἰδίως ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι πολλοὺς ὀπλαρχηγούς, εἰς οὓς διένειμε δῶρα, εἰκόνας τοῦ πρίγκηπος κτλ. Τὸ πρᾶγμα ἐσυζητήθη ἐπίσημως ἐν τῇ Γερουσίᾳ καὶ τῷ Ἐκτελεστικῷ. Κατὰ πρότασιν δὲ τοῦ Κωλέττου προσεκλήθη ὁ στρατηγὸς Ῥόχης νὰ ἐπιδείξῃ τὰ πληρεξουσία του. Οὗτος δὲν εἶχε τοιαῦτα, καὶ ἐπομένως ἀπέτυχεν ὡς μὴ δυνάμενος νὰ δώσῃ ὠρισμένας ὑποσχέσεις καὶ ἔνεκα τῆς συχῆς παρουσίας τοῦ γάλλου μοιράρχου Ῥιγνῦ, ὅστις δὲν ὑπεστήριζε τὰ τοιαῦτα πλάσματα καὶ δὲν ἔγεινεν ὄργανον. Ἡ κυβέρνησις ἐπίσεν ἔτι μᾶλλον τὸν Ῥόχην, γνωστοποιήσασα αὐτῷ ὅτι ἐσκόπει νὰ πέμψῃ ἀπεσταλμένους εἰς Παρισίους. Εἰς τοῦτο ἀντέτεινεν ὁ στρατηγὸς Ῥόχης, ὅθεν εὐθύς ἀπέτυχεν τὸ σχέδιόν του. Ἄλλ' ὁ δραστήριος οὗτος ἀνὴρ ἤρχισε τέλος νὰ ἐνοηθῇ, ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος ἔνεκα τούτου μόνον εἶχεν ὑποστηρίξει τὴν ἐπιθυμίαν τῶν γάλλων, ἵνα παραδώσῃ αὐτὴν ἔρμαιον εἰς τοὺς ἀγγλοφρονοῦντας. Ὁ Ὁ Ἀμιλτων ἐγνώριζε τὰ πάντα. Ὁ Ῥόχης ἤρχισεν νῦν τὸ πῦρ κατὰ τοῦ περὶ ὑποταγῆς ψηφίσματος καὶ ἦτον ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ Τοουνσένδ Βάσιγκτων, ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ συλλόγου τῆς ἀρκτώας Ἀμερικῆς, οὐχ ἦττον ἐχθρὸς ὢν τῆς Ἀγγλίας, παρηκολούθει αὐτόν. Ἀμφότεροι δ' ἐδημοσίευσον ἐμπαιθεῖς διαμαρτυρίας. Οἱ Ἑλληνας καθόλου καὶ τὰ πλεῖστα μέλη τῆς Κυβερνήσεως, μὴ δυνάμενοι νὰ κρίνωσιν ὀρθῶς τὴν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ἐπιβροῆν ἀνδρῶν, οἵτι οἱ Ῥόχης καὶ Βάσιγκτων, καὶ ἐλπίζοντες νὰ ἐξαγάγωσιν τὰς Δυνάμεις δι' ἀντιζηλίας ἐκ τῆς ἀδιαφορίας αὐτῶν, νῦν χαρίσθησαν διὰ τὴν ἐνέργειαν ἣν ἐπήνεγκεν ἡ τελευταία ἀπόφασις ἐπὶ τῶν κυρίων τούτων, ὠλιγόρησαν τὰς διαμαρτυρίας αὐτῶν, καὶ ἐκίνησαν αὐτοὺς εἰς ὀλονὲν ἐντονωτέρας μομφάς, αἵτινες συνετέλεσαν ὄχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ πιστεύσωσιν

ὅτι ἡ Ἀγγλία ἦτο διατεθεμένη νὰ δεχθῆ τὴν προστασίαν. Ὁσον ἐντονώτερον ἰσχυρίζοντο οἱ κύριοι οὔτοι ὅτι ὁ Ἀμιλτων ὑπεκίνησε τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα, τόσον ἡ Κυβέρνησις, ἣν διηύθυνεν ὁ Μαυροκορδάτος, ἔπρεπε νὰ εὐχαριστῆται εἰς τοῦτο, οὗτος δὲ ἐπωφελήθη τὴν κατηγορίαν ταύτην ἵνα τὴν ἀποδώσῃ εἰς τὸν Κωλέττην.

Τὸ ψήφισμα τοῦτο *) συνετάχθη ἐν εἰδει ἀναφορᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐν ὀνόματι τοῦ κλήρου, τῶν πληρεξουσίων, καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν προϋχόντων. Ἀνέπτυσε δὲ εἰς ἔνδεκα εἰσαγωγικὰ ἄρθρα τὴν πράγματι διὰ τοῦ πολέμου κατωρθωθείσαν ἀνεξαρτησίαν, τὰς δυσχερείας, ἃς πολλαὶ σημαῖαι παρενέβαλον εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τῆς παραβιάσεως τῆς οὐδετερότητος καὶ τὸ γεγονός, ὅτι χριστιανοὶ διωργάνιζον καὶ διηύθυνον τὰ ὀθωμανικὰ στίφη, τὴν αὐστηρὰν τήρησιν τῆς οὐδετερότητος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνεπαρκές τῆς ἀξιεπαίνου ταύτης διαγωγῆς, διότι αἱ ἄλλαι Δυνάμεις δὲν ἐφύλαττον κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τῶν τῆν οὐδετερότητα, τὴν ἀφρευκτον καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν δὲν νικήσῃ, τέλος τὴν ἐπιείκειαν τῆς γείτονος Δυνάμεως· μετὰ δὲ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην ἀνέφερεν εἰς τρία ἄρθρα τὸν νόμον, δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀνέθετε τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ πολιτικὴν ὑπαρξίν του ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας.

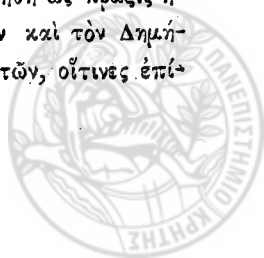
Φέροντες τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς ἕξ πρωτότυπα περιῆλθον κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου ὁ Γιαννούλης Νάκος ἐκ Λεβαθείας καὶ ὁ Σταμάτης Δανιέλῃς ἐξ Ἀταλάντης τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· ἄλλοι δὲ ἀπεσταλμένοι τὴν χώραν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἣτις δὲν κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Παντοῦ ὑπέγραψεν ὁ λαὸς διὰ τῶν προϋχόντων, γερόντων ἢ ὀπλαρχηγῶν ἄνευ πολλῆς ἐξετάσεως, καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἀ-

*) 18. Παράρτ. ΣΤ. 9.

ἔκστησιν λαμβάνων ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει αὐτοῦ ἢ ὅτι· «Ὅτω τὸ θέλει ἡ Ἀγγλία»· μόνος ὁ Γούρας παραπεισθεὶς ὑπὸ τινος τῶν ὀπαδῶν τοῦ στρατηγοῦ Ῥόχη ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ. Ἡ Κυβέρνησις ὑπέκρυψε τὴν ἄρνησιν ταύτην. Ἦδη κατὰ τὰς πρώτας ἐβδομάδας τοῦ Αὐγούστου ἀπεστάλησαν τὰ ὑπογεγραμμένα πρωτότυπα εἰς τὴν Ἰδραν, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ναυάρχου Μιχαούλη μετὰ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικρούπη, φέροντες τέσσαρα ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, εἰς Κέρκυραν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι καὶ ὁδηγία δύο μὲν νὰ ἐγχειρίσωσιν εἰς τὸν λόρδον Ἄρμωστὴν, τὰ δὲ λοιπὰ δύο νὰ κομίσωσιν εἰς Λονδίον καὶ παραδώσωσιν εἰς χεῖρας τοῦ Κάννιγκος.

Ὅτι ὀρθῶς ὑπελόγησαν τὴν ἐπενέργειαν τοῦ βήματος τούτου ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, ἀμέσως κατεδείχθη· οὐδεὶς πλέον ἐσκέπτετο περὶ ὑποταγῆς. Ὁ Ἰβραΐμης, ἄρχων ἀδιαφιλονεικῆτως παντοῦ ὅπου ἐπορεύετο, διήλθεν ἀκριβῶς τότε τὴν Ἀρκαδίαν διὰ τῶν Καλαβρῦτων καὶ ἐπέστρεψε διὰ τῆς Ἡλιδος εἰς Ναυαρίνον. Ὁ λαὸς ἔφρουγεν ἐνώπιόν του, οὐδεμίαν μάχην συνεκροτεῖτο καὶ μόνον τὰ κατεχόμενα μέρη ἔμενον εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἡ Κυβέρνησις, ἀνίσχυρος οὔσα ἐναντίον τοῦ Ἰβραΐμου, ἀλλὰ σφερεῶς ἐλπίζουσα ὅτι ἡ ἀποπειραθεῖσα ὑποταγή εἰς τὴν Ἀγγλίαν θὰ ἐπενήργει καὶ ἐπ' αὐτοῦ καὶ θὰ τὸν ἠνάγκαζε νὰ βραδύνη, καὶ νὰ ζητήσῃ ὁδηγίας ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ἵνα διαδόσῃ εἰς τὴν Βυρώπην δι' ἐξωτερικῶν ἐκστρατειῶν τὴν περὶ τῆς δυνάμεώς της γνώμην. Εἶχε λάβει τὸν Ἰούλιον 1,800,000 γρόσια διὰ λογαριασμὸν τοῦ δευτέρου δανείου, εἰδοποιήθη δὲ ὅτι τὸν Ὀκτώβριον θὰ ἐλάμβανε 150,000 λιρ. στερ. Μέρους τῶν χρημάτων τούτων ἐδαπάνησεν ἵνα διὰ τοῦ Μανόλη Τομπάζη, Κριεζῆ καὶ Κανάρη ἐπιχειρήσῃ ἐπιθεσίαν τινα κατὰ τῆς ἐστίας τῶν ἐξοπλισμῶν τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, ἧτις ἀπέτυχε μὲν, ἀλλ' ἐθεωρήθη ὡς πράξις ἠρωϊκῆ· ἐπεμψε τὸν Ἐμμανουὴλ Ἀντωνιάδην καὶ τὸν Δημήτριον Καλλέργην μετὰ τινῶν ἑκατοστίων Κρητῶν, οἵτινες ἐπί-

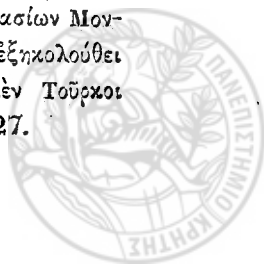

εζον αὐτὴν ἀνωφελῶς, εἰς Κρήτην, τὸν Δρόσον Μανσόλαν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βώλου, καὶ ἔκαμε παντοῦ θόρυβον, τοῦ ὁποῖου τὸ ἔσχατον ἀποτέλεσμα ἦτον εὐνοϊκόν.

Κυρίως ἡ ἀνικανότης τοῦ Καπουδάν-πασσᾶ ὠφέλησεν αὐτὴν περισσότερον, διότι ἕνεκα ταύτης διετήρησε τὸ Μεσολογγιον. Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ὁ σερασκιέρης ἐξηκολούθει τὴν πολιορκίαν μετὰ μεγάλης δραστηριότητος, διηύθυνε διὰ τῶν μεγάλων τηλεβόλων τοῦ στόλου τὸ πῦρ πρὸ πάντων κατὰ τοῦ τηλεβοστασίου Φραγκλίνου, καὶ κατὰ τῶν ἐν σπουδῇ ἀνεγερθέντων παραπλεύρων πυροβολοστασίων Κυριακούλη καὶ Σαχτούρη. Οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ ἐν τῇ λιμνοθαλάσῃ νησίδια καὶ προσέβαλαν τῆν 19 καὶ 20 Ἰουλίου τὸ προτείχισμα Βασιλάδι. Τοῦτο ἀντέσχε μὲν, ἀλλ' ὁ Προκοπάνιστος, μίξ ἐκ τῶν πρώτων θέσεων τῶν Ἑλλήνων, ἐκυριεύθη. Καθ' ἐκάστην σχεδὸν ἀπέβαλλον οὗτοι τοῦτον ἢ ἐκεῖνον ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν. Οὕτω κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τοὺς συνταγματάρχας Βίναν καὶ Λεπενοτάκη. Τὴν 22 ἐκυρίευσαν οἱ Τούρκοι τὴν νησίδα Σκύλλαν, ἣ καὶ ἐξ πλοιάρια ἀπέκρουον τὰς ἐπὶ τῆς λιμνοθαλάσσης λέμβους.

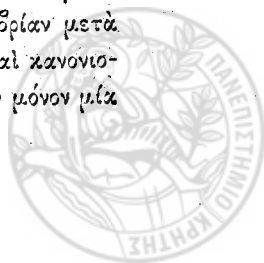
Ἡ πρὸ τοῦ τηλεβολοστασίου Φραγκλίνου τάφρος ἐπληρώθη ἀρτίως διὰ δένδρων καὶ κλάδων. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἐπέτυχον νὰ καύσωσιν αὐτά. Σχεδὸν δὲ ἀπώλεσαν τὸ θάρρος, καὶ τινες αὐτῶν, ἐν οἷς μάλιστα οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ράγκος καὶ Τσόγκα, ὑπέξφυγαν ἐκ τῆς πόλεως καὶ περ ἐκτιθέμενοι εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Τὴν 23 Ἰουλίου προσεκάλεσεν ὁ σερασκιέρης ἐκ νέου τοὺς πολιορκουμένους νὰ παραδοθῶσιν, ἀλλ' οὗτοι ἀπέκρουσαν τὰς προτάσεις του. Ὁ πυροβολισμὸς ἤρχισε νῦν ἀπὸ τε τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τῶν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν εἰσελθουσῶν λέμβων, καὶ ὁ πόλεμος πρὸ τῶν τηλεβοστασίων Μονταλαμβέρτη, Μακρῆ, Φραγκλίνου καὶ Βότσαρη ἐξηκολούθει σχεδὸν ἄνευ διακοπῆς νύκτα καὶ ἡμέραν, διότι οἱ μὲν Τούρκοι

προσεπάθουν νὰ στερεωθῶσιν, οἱ δὲ Ἕλληνες νὰ τοὺς ἐκδιώξω-
 σιν ἐκεῖθεν. Τὴν 28 κατέστρεψαν οἱ Τοῦρκοι δι' ὑπονόμων μέρος
 τοῦ τηλεβολοστασίου Βότσαρη, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ εἰσ-
 βάλωσι διὰ τοῦ ρήγματος ἀπαντήσαντες γενναίαν ἀντίστα-
 σιν. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐνέπηξαν ἤδη τὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν
 ἐρειπίων, ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἠναγκάστησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν. Οἱ
 Ἕλληνες ἀπώλεσαν ἐπὶ τοῦ ρήγματος τὸν ὄπλαρχηγὸν Ἰωάν-
 νην Σούκαν. Ὁ Δῆμος Ῥινιάσας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ
 ἀπέθανον ἐκ τῶν πληγῶν. Τὴν ἐσπέραν τῆς 1 Αὐγούστου πα-
 ρετήρησαν οἱ πολιορκούμενοι γενικὴν προσευχὴν ἐν τῷ στρατο-
 πέδῳ τῶν πολεμίων· τὴν δὲ 2 περὶ τὰ χαράγματα ἐπέπεσαν
 οὗτοι κατὰ τῶν τηλεβολοστασίων τοῦ κέντρου. Συγχρόνως σχεδὸν
 ἀνετινάχθησαν ὑπόνομοι ὑφ' ἕκασον αὐτῶν, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀνέ-
 βησαν εἰς τὰ ρήγματα στήσαντες εἴκοσι σημαίας ἐπὶ τῶν ἐρει-
 πίων τοῦ τηλεβολοστασίου· μετ' ὀλίγον δὲ ἐκυρίευσαν τὰ τη-
 λεβολοστάσια Βότσαρη, Μακρῆ καὶ Μονταλαμβέρτου. Ἀλλὰ
 δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὰ διατηρήσωσι καὶ ἀπεσύρθησαν μετὰ 2
 1[2 ὥρας ἀφέντες περὶ τοὺς 500 νεκρούς. Τὰ δὲ παραθαλάσια
 τηλεβολοστάσια ἀπέκρουσαν τὴν προσβολὴν τῶν λέμβων. Τὴν
 3 Αὐγούστου ἤκουσαν οἱ πολιορκούμενοι κρότον τηλεβόλων ἐκ
 τῆς θαλάσσης, εἶδον τὸν ὀθωμανικὸν στόλον ἀναχωροῦντα καὶ
 διευθυνόμενον πρὸς τὸν εἴσπλουν τοῦ κόλπου, καὶ τὴν 4 εἶχον
 τὴν χαρὰν νὰ εἰδῶσιν ἐν τῷ κόλπῳ 40 Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐνῶ
 ὁ ἀπομεμακρυσμένος κρότος τῶν τηλεβόλων ἀνήγγελλεν ἐτέραν
 ὀπισθοφυλακὴν πολλῶν πλοίων, ἧτις ἐναυμάχει μετὰ τοῦ κα-
 πουδάν-πασσᾶ. Ἦσαν δὲ εἴκοσι Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἅτινα, ἂν καὶ
 ὑπήνεμα, ἀπησχόλουν αὐτὸν, ἐνῶ ἡ κυρία δύναμις εἰσῆρχετο
 εἰς τὸν κόλπον. Ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης, ἀποπλεύσαντες
 ἐκεῖνος μὲν ἐξ Ὑδρας τὴν 27 Ἰουλίου κατὰ προτροπὴν
 τοῦ Ἀμιλτῶνος, οὗτος δὲ ἐκ τοῦ λακωνικοῦ κόλπου, ἐναυάρ-
 χουν τῶν 60 ἑλληνικῶν πλοίων. Ὁ ὀθωμανικὸς στολίσκος ἐν
 τῇ λιμνοθαλάσῃ ἀπεσύρθη ἀμέσως πρὸς τὴν ξηρὰν ὑπὸ τὴν

τέπην τῶν τηλεβολοστασίων τοῦ Σερρατικῆρου. Ὁ Σαχτούρης ἐξεφόρτωσεν ἀκωλύτως τὰ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀποσελλόμενα πολεμφοδία καὶ τρῶφιμα ὅλα τὰ τηλεβολοστατῖα τοῦ φρουρίου ἐχαιρέτησαν διὰ πυροβολισμῶν, καὶ τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων ἀνεζωπυρήθη. Ἐτέρα εὐχάριστος ἀγγελία ἦλθεν περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξ Ἀμφίσσης. Ὁ Καραϊσκάκης, υἱὸς τοῦ Καραϊσκού, εἷς τῶν ἀγαπητοτέρων ὀπλαρχηγῶν, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Κωλέττου κατὰ τὴν μεγάλην ἀποθάρρυνσιν ἐν Νευπλίῳ, ἴν' ἀνανεώσῃ τὸν ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι πόλεμον, καὶ πρὸς τοῦτο ἐφοδιασθεὶς μὲ μόνον 800 γρόσια, ἅτινα οὐδὲ κἂν εἶχεν ὁ Κωλέττης ἀλλ' ἐδανείσθη, εἶχεν ἀναβῆ πάλιν μετὰ 60 ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Ἀμφίσσαν ὄρους, καὶ ἐκεῖ συνήθησε μετ' ὀλίγον πολλὰς ἑκατοστῦας παλληκαρίων. Νῦν δ' ἐγραψεν εἰς Μεσολόγγιον ὅτι θὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ σερασκίερου ἐκ τῶν ὀπισθίων, καὶ ἐπραξε τοῦτο τὴν νύκτα πρὸς τὴν 6 Αὐγούστου. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, συναφθεῖσῃ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Τσαβέλλα μετὰ μεγάλης γενναιότητος, καὶ ὑποστηρικθείσῃ διὰ τινος ἐξόδου ἐφρονεῦθησαν ὑπὲρ τοὺς 600 Τούρκους, οἵτινες ἤρχισαν ἤδη νὰ φοβῶνται περὶ τῶν συγκρινωνιῶν αὐτῶν. Ἐξηκολούθησαν δὲ κατὰ τὰς ἐπομένους ἡμέρας τὰ πολιορκητικὰ ἔργα κατὰ τι ἀμελέστερον. Ἐν τούτοις κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσωσι ἐγγύτατα τοῦ Φραγκλίνου ὑπέροχόν τι ἔργον, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι τὸ τεῖχος πρὸς τὰ ἔνδον, καὶ ν' ἀποκαλύπτωσι τὴν πόλιν.

Ὁ Καπουδάν-πασσᾶς ἀπεχώρησεν ἐν λίαν κρίσιμῳ χρόνῳ ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Μεσολογγίου, διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νὰ πλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου του εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ νὰ διαβιβάσῃ ἐκεῖθεν ἐκ Πελοποννήσου τὰ ἐτοιμοπόλεμα αἰγυπτιακὰ στρατεύματα. Μετὰ χαρᾶς εἶδον αὐτὸν οἱ πολιορκούμενοι τὴν 5 Αὐγούστου ἀναχωροῦντα πρὸς μεσημβρίαν μετὰ 12 φρεγατῶν, 13 κορβετῶν καὶ 15 βρικίων καὶ κανονισφορῶν, ὥστε ὑπὸ τὰ τηλεβόλα τῶν Πατρῶν ἔμειναν μόνον μία

κορβέττα, τέσσαρα βρίκκια και τέσσαρες κανονηφόροι, ὁ δὲ κόλπος ἦτον ἐλεύθερος. Ὁ Σαχτούρης παρηκολούθησεν αὐτὸν τὴν 6 μετὰ 37 ἰστιοφόρων πλοίων, ἐν οἷς 15 πυρπαλικά, και μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ὁ Μιαούλης ἔλαβε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν μετὰ 8 πλοίων. Τὰ λοιπὰ πλοῖα ἔμειναν ἀποκλείοντα τὰς παραλίαις και τὸν κόλπον μέχρι τοῦ πορθμοῦ τῆς Κερκύρας, ὡς εἶχε διατάξει ἡ κυβέρνησις τὴν 29 Ἰουνίου.

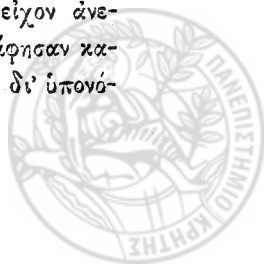
Ὑποχωρήσαντος τοῦ Καπουδᾶν πρὸς τὴν ἐσῶτην πρὸς τὸ παρὸν τὸ σπουδαιότατον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, ὅλος ὁ λαὸς ἔλαβε νέον θάρρος, ἐνῶ ἤρχιζε νὰ ἀποβάλῃ τὴν ἐλπίδα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ περὶ ὑποταγῆς ψηφίσματος. Ὁ Σερρασιέρης μὴ ἔχων ἱκανοὺς ἀξιωματικοὺς ἐξηκολούθησεν ὡς ἐδύνατο τὴν προσβολήν. Ἀπὸ τῆς ἐφόδου τῆς 6 Αὐγούστου ὑποχωρήσας κατεστρατοπέδευσε εἰς τὴν πεδιάδα, ἀνήγειρε παραθαλάσσιον πύργον, ἀπέχοντα δύο περίπου ὥρας βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως ὡς ὄχυρόν τι ἔρεισμα τῆς ἐσχάτης πτέρυγός του, καθεῖλκυσε πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν τὰς λέμβους τοῦ στολίσκου τῆς λιμνοθαλάσσης, και ἠνόχλει δι' αὐτῶν τὸ Αἰτωλικόν. Προσέβαλε δὲ και τὰ ἔνδον τοῦ τείχους, ὁμοίου ἤδη πρὸς σωρὸν λίθων, και ὅπισθεν τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀνεγείρει σποράδην ἐγκάρσια τείχη. Ἠνόχλει πυροβολῶν διὰ μικρῶν τηλεβόλων πολλὰς ὁδοὺς και οἰκοδομὰς τῆς πόλεως, ὡς και τὸν ἔκπλουν ἐκ τῆς λιμνοθαλάσσης. Οἱ Ἕλληνες ἔβλαπτον ἐκ τῶν πυροβολοστασιῶν Κοραῆ, Γουλιέλμου Τέλλου και Κοσκιούσκου διὰ τηλεβόλων και ὄλων τὰ παρὰ τὸν Φραγκλῖνον ἔργον του, ἐξ οὗ ἤρχισε νὰ προεκτείνῃ περιχαρακωμένας ὁδοὺς μέχρι τοῦ τείχους. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς πολιορκίας ἀπωλέσθησαν ἔμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου περὶ τὰς 6000 ἀνδρῶν, και νόσοι διεδόθησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τὴν 14 Αὐγούστου ἐφρονεύθη μὲν ὁ ὀπλαρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν Κίττος Κώστας, και τὴν 15 ὁ Σπύρος Κοντογιάννης· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κατέστρεψαν δι' ἐξόδου τὰ πολυήμερα ἔργα τοῦ

ἐχθροῦ, ὅστις προτεπάθει νὰ περατώσῃ τὸ παρὰ τὸν Φραγκλί-
νον ἔργον καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ὁδοὺς διὰ τινος μεγάλου χώ-
ματος. Πλοῖα ἐκόμισαν αὐτοῖς τὴν 19 ἐπικουρίαν στρατευμά-
των σταλέντων ὑπὸ τοῦ Κίτσου, Τσαβέλλα, Γεωργίου Βαλτινοῦ
καὶ Κώστα Φωτομάρα, καὶ συνάμα τὴν εἶδον, ὅτι ὅλος ὁ
λαὸς τῶν ὁρέων συναθροίζεται περὶ τὸν Καραϊσκάκη.

Τὴν τελευταίαν τοῦ αὐγούστου οἱ Ἕλληνες ἐπιπεσόντες ἐ-
κυρίευσαν τὰ ἔργα, ἅπερ οἱ πολιορκηταὶ εἶχεν ἀνεγείρει περὶ
τὸν Φραγκλίον. Τὰ σώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν Νότη Βότσαρη
Κίτσου Τσαβέλλα, Λάμπρου Βεΐκου, Νικολάου Ζέρβα, Γεωρ-
γίου Κίτσου, προσέτι τοῦ Μακρῆ Λαμπρούση, Ν. Στούρνάρη,
Α. Ίσκου, Δήμου Τσελίου, Α. Βαζικότσικα (ὅστις ἐστρατήγει
τῶν ἰθαγενῶν ἐθελοντῶν) Κώστα Χορμόδα, Α. Κουσουρη,
Παταγάννα, Βέρη, Παγκάλου, Κώστα Δροσίνη, διέῤῥηξαν τὰ
κακῶς φυλαττόμενα χώματα καὶ τὰς ὁδοὺς ἀποβαλόντες ὀλί-
γους σχετικῶς ἄνδρας, μὴ ὑπερβάντας τοὺς 100 πληγωμένους
καὶ φονευμένους. Τὴν 3 Σεπτεμβρίου ἡ γολέττα τοῦ πλοιαρ-
χου Κυριακοῦ Βρούσκου ἔφερεν αὐθις ἐφόδια τινα καὶ ἄνδρας
πυροβολιστὰς, σταλέντας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τὴν δὲ 4 ἀνε-
τείναν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν ἀέρα τὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων κεκα-
λυμμένον Φραγκλίον.

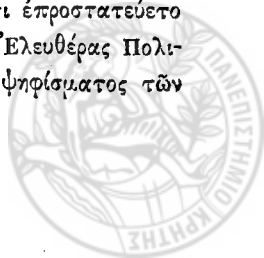
Ἐν τούτοις ἡ ἀπορία ἠΰξησεν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ στρατῷ.
Ὁ Καραϊσκάκης καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ κατέστησαν λίαν
δυσχερῆ τὴν εἰσφορὰν τροφίμων, ἐπέπεσαν κατὰ τινων ἀνιχνευ-
τῶν καὶ στιφῶν, κατέλαβαν ὅλας τὰς ὁδοὺς, διέκοψαν ὅλας τὰς
συνκοινωνίας, ἐκυρίευσαν τὸν Βάλτον καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν
Ἀκαρνανίαν καθὼς καὶ τὰ περιχώρα τῆς Ἀμφίσσης, ἣν ἐπο-
λιόρκουν ὀλονὲν στενωτέρων.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον οἱ πολιορκηταὶ ἐξηκολούθησαν τὸν
πυροβολισμὸν κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ὅσα ἔργα εἶχον ἀνε-
γείρει μέχρι τῆς 21 παρὰ τὸν Φραγκλίον, κατεστράφησαν κα-
τὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εὐκόλως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δι' ὑπονό-

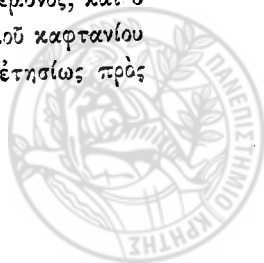

μων καὶ ἐξόδων. Οὗτοι δὲ ἀνεπλήρωσαν τὰς ζημίας των, διότι ἡ θάλασσα ἦτον ἀνοικτὴ καὶ ἡ ἰδέα περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ Μεσολογγίου ἦτο τότε εἰς τὸν κολοφῶνα. Ὅθεν τὴν 25 ἑλληνικὰ πλοῖα ἔφερον ἐκ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τοὺς ὀπλαρχηγούς Γ. Σαδίμαν, Βασίλην Πάτσην, Χριστόδουλον Χατζῆ-Πέτρον καὶ Ἰωάννην Στράτον μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν. Ἐπίσης ἐν ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου οἱ πολιορκούμενοι ἐνισχύθησαν καὶ ἐπληθύνθησαν, οἱ δὲ πολιορκηταὶ ἀπνύθησαν, ἤρχισαν νὰ λειποτακτῶσι, καὶ ἐγχειάσθη ἡ βαρύτες ἀνδρὸς τοσοῦτον τιμωμένου ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἷος ἦτον ὁ Μεχμέδ-Ῥεσχιδ-πασσᾶς, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὴν πολιορκίαν κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους καὶ κατὰ τὴν διάθεσιν ταύτην τῶν ψυχῶν. Καίπερ ἄνευ τινος ἐλπίδος καὶ προσδοκίας οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐθίσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι αἱ κακοπάθειά των θὰ ἐξακολουθήσουσι καὶ τὸν χειμῶνα. Ἐξεκένωσαν μὲν οἱ Τούρκοι τὴν Ἀμφίσσαν, ὅτε οἱ πιέζοντες αὐτοὺς ὀπλαρχηγοὶ ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς θέσεις αὐτῶν, ἄς δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσιν ἐπὶ πλέον ἕνεκα τοῦ χειμῶνος, καὶ ἐπανῆλθον εἰς Λαμίαν. Καὶ οἱ Μαυροθαλασσίται Τούρκοι ἐπέστρεψαν οἴκαδε ἐπομένως ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλάς ἦτο πάλιν ἐλευθέρᾳ· ἀλλ' ὁ Ῥεσχιδ-πασσᾶς ἐφωδίασε διὰ τὸν χειμῶνα τὰ πρὸ τοῦ Μεσολογγίου στρατόπεδόν του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ κύριον ζήτημα ἐν Κωνσταντινουπόλει διετέλει ἐν ἀδρανεῖα. Τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα εἶχε θεωρήσει ἡ Πύλη ὡς ἀπόδειξιν τοῦ προσεγγίζοντος τέλους τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐμφάνισις ἀμερικανικοῦ στόλου εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος ἀνησύχησε πρὸς στιγμὴν αὐτὴν, διότι ἐφοβεῖτο, ὅτι ἀποστολὴν εἶχε νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτήν· «συνάψετε μεθ' ἡμῶν συνθήκην ἐμπορικὴν, εἰδεμὴ βοθηθῶμεν τοὺς Ἕλληνας.» Ἀλλ' ὁ φόβος οὗτος διεσκεδάσθη ταχέως. Ἐνόησεν ὅτι ἐπροστατεύετο διὰ τῆς ἀντιζηλίας τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὰς Ἐλευθέρους Πολιτείας, καὶ ἀφῆρσεν ἀπὸ τοῦ περὶ ὑποταγῆς ψηφίσματος τῶν

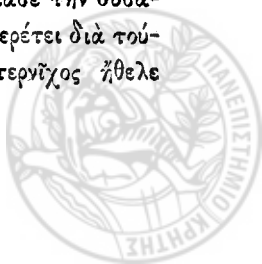
Ἑλλήνων τὴν ὠφέλιμον ἐπενέργειαν, διότι ἡ Ῥωσσία ἐμποδίσθη ν' ἀναμιχθῆ εἰς τοῦτο ἕνεκά τινος νέου συμβεβηκότος. Ὁ Μιγκιὰκης νομίσας, ὅτι ὑπηρετεῖ τὴν κυβέρνησιν του, ἐὰν παρίστα τὴν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὡς ἀντιβαίνουσαν εἰς τὰς συνθήκας, εἶχεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς μεσολαβήσεως ἀναλάβει τὴν δᾶδα τῆς ἔριδος, καὶ ἀπῆλυθε τὴν 22 Ἰουνίου πρὸς τὸν ρεῖζ-ἐφένδην διακοίνωσιν, ἧς τὸ πρῶτον ὕψος δὲν ἐδύνατο νὰ τύχη ἀποδοχῆς. Ἐπενθόμιζεν ἐν αὐτῇ εἰς τὴν Πύλην πάντα τὰ ἤδη λεχθέντα περὶ τῶν Ἀγάδων τῶν Βεσλιδῶν, ἐλυπεῖτο ὅτι αὕτη οὐδὲν ἐδυνάθη ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν λογικῶν ἐπιχειρημάτων του, καὶ ἐδήλωσεν αὐτῇ ὅτι ἔλαβε πάλιν παρὰ τῆς κυβερνήσεώς του τὴν ὁδηγίαν νὰ διεξαγάγῃ τὸ ζήτημα. Ἐπειτα δὲ ἀνέπτυσε τὴν ἱστορίαν τῶν Βεσλιδῶν, οἵτινες ἦσαν ὠρισμένοι ὡς ἀστυνομικὸν σῶμα νὰ προστατεύωσι τοὺς κατοίκους τῶν Ἡγεμονιῶν κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν παροίκων Τούρκων, καὶ ἰδίως ν' ἀποστέλλωσι πέραν τοῦ Δουναβέως τοὺς Τούρκους, ὅσοι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδειξῶσι τακτικὴν ἄδειαν, νὰ ἐπιτηρῶσι δὲ τοὺς δικαιουμένους νὰ παρεπιδημῶσιν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξιωματικῶν, Βασβεσλιδῶν, ἀνῆλθε βαθμηδὸν εἰς 40 περίπου, οἵτινες ὤφειλον νὰ διατηρῶσιν ἕκαστος ἐν τοῖς κυρίοις σταθμοῖς, τρεῖς μέχρι δεκαπέντε Βεσλίδας, νὰ ἐνεργῶσι δι' αὐτῶν τὴν ἀστυνομίαν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων, καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων καὶ τὰς διαταγὰς τῶν Ὀσποδάρων. Οὐδεὶς τῶν Βασβεσλιδῶν ἐδύνατο ἄνευ ἀδείας τοῦ Ὀσποδάρου νὰ ἔχῃ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν τοποτηρητῶν καὶ σωματαρχῶν. Ἐκλογή καὶ χρῆσις τοῦ στρατεύματος, παῦσις καὶ ἀπόλυσις ἐξηρτῶντο ἐκ μόνης τῆς θελήσεως τοῦ ἡγεμόνος· ὅθεν οἱ ἀγάδες τῶν Βεσλιδῶν ἐσυνειθίζετο νὰ ἀντικαθιστῶνται κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ὁ στρατιώτης ἐγένετο Βεσλῆς δυνάμει τοῦ τιμητικοῦ καφτανίου τοῦ Ὀσποδάρου. Πρὸ τοῦ 1821 ἐδαπανῶντο ἐτησίως πρὸς

συντήρησιν τοῦ στρατεύματος τούτου ἐν μὲν τῇ Βλαχία 125,000 γροσιῶν, ἐν δὲ τῇ Μολδαυίᾳ 45,000. Σήμερον δὲ δαπανῶνται ἐν μόνῃ τῇ Βλαχίᾳ 800,000 γροσιῶν.

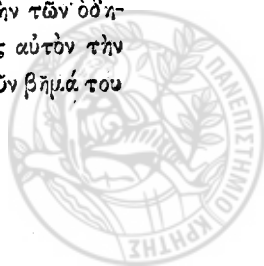
Ἐξηκολούθησε λοιπὸν ὁ Κ. Μιγκιάκης νὰ ἐκθέτῃ, πῶς τὸ στρατεύμα τοῦτο παρὰ τὸν ἀρχικὸν τοῦ προορισμὸν κατήντησε σῶμα ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Ὀσποδάρου. Ἐκήρυξε δ' ὅτι παρεβιάζοντο διὰ τούτου τὰ προστατευτικὰ δικαιώματα τῆς Ῥωσσίας, ἐμέμφθη τὴν Πύλην ὅτι δὲν ἐξετέλεσε τὰς ὁποίας ἔδωκε πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφόρδον ὑποσχέσεις, παρετήρησεν ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς διαγωγῆς ταύτης ἐδύνατο νὰ κρίνῃ τί ἔχῃ νὰ προσδοκᾷ παρὰ τῆς Πύλης, ἠπέιλησε νὰ διακόψῃ αὐτῆς τὰς ἐπὶ ταῖς ὑποσχέσεσι ταύταις ἀνανεωθείσας σχέσεις, καὶ ἀπήτησεν καθαρὰν ἀπάντησιν.

Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης, ἀγανακτήσας διὰ τὴν διακοίνωσιν ταύτην, παρέστησε πολλὰς ἐν αὐτῇ μομφὰς ὡς ἀβασίμους, οἷον ὅτι ἡ Πύλη πέμπει διαταγὰς ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς Βεσλίδας, ἐνῶ οὐδεμίᾳ λέξις στέλλεται πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ὀσποδάρους. Κατὰ τὴν διαβεβαίωσίν του οὐδέποτε ἐγένετο λόγος ἐν δημοσίῳ ἐγγράφῳ περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν Βασβεσλίδων. Ἄλλ' ὁ θρησκευτικὸς νόμος δὲν συγχωρεῖ νὰ περιβάλληται Μουσουλμάνος ὑπὸ μὴ τοιοῦτου, ἔστω καὶ ὑψηλὴν κατέχοντος θέσιν, μὲ στρατιωτικὸν βαθμὸν. Ὁ Ὀσποδάρος δύναται βεβαίως νὰ προτείνῃ τοὺς ἀξιωματικούς τούτους, ἀλλ' αἰετοτε διορίζοντο ὑπὸ τῆς Πύλης, καὶ ὁ Ὀσποδάρος παραχωρεῖ τὸ καφτάνιον δυνάμει τοῦ διορισμοῦ τούτου. Καὶ διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν Βεσλίδων οὐδεὶς ἄλλος κανὼν ὑπάρχει παρὰ τὸν τῆς ἀνάγκης. Ὁ ρεῖζ-ἐφένδης διημφισβήτησε τὸ προστατευτικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσσίας (droit de protection, Himajet) καὶ ἀνεγνώρισεν αὐτῇ μόνον τὸ τῆς παρεμβάσεως (droit d' intercession, Chifaat) χάριν τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν. Ἄλλ' ὁ Διάγγελος ἐμετρίασε τὴν δυσσέκειαν τῆς Πύλης παρασῆσας αὐτῇ πόσον ὑπερέτει διὰ τούτου τὰ σχέδια τῆς Ῥωσσίας. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος ἤθελε

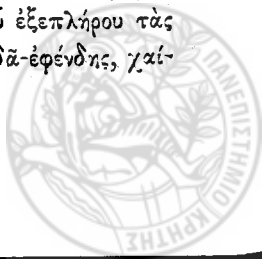
νὰ διαλύσῃ διὰ πάσης θυσίας τὸ περὶ Βεσλίδων ζήτημα. Ὁρ-
 μάτω δ' ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι οἶα δῆποτε καὶ ἂν φρονῆ τὸ
 ῥωσικὸν ὑπουργεῖον, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπιμένει σα-
 θερῶς ἐπιθυμῶν τὴν εἰρήνην καὶ ὅτι, ἐὰν πρότερον ὑπερήσπι-
 σεν ἑαυτὸν διὰ πολιτικῆς τῶν Συμμάχων του κατὰ τῆς πεί-
 σεως τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῖς Τούρκοις ἐχθρικοῦ κόμματος ἐν τῷ
 κράτει αὐτοῦ, νῦν, ὅτε ἀπεχωρίσθη τῶν Συμμάχων ἤθελε νὰ δι-
 καιολογήσῃ πρὸς τὸ αὐτὸ κόμμα τὴν μέλλουσαν ἀπραξίαν του
 διὰ τῆς ἐλλείψεως τῆς βοήθειας αὐτῶν. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην
 οὐδεμίᾳ μεταβολῇ ἐπῆλθεν ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσιν, ἐπο-
 μένως καὶ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ μετα-
 βάλλῃ πορείαν. Ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχρος ἐπεφόρτισε τὸν Διάγ-
 γελον ν' ἀσπασθῆ κατὰ τὴν περὶ τῶν Βεσλίδων ἔριν τὰς ῥωσ-
 σικὰς ἰδέας καὶ νὰ βιάσῃ τὴν Πύλην νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀπαι-
 τήσιν τοῦ ῥωσικοῦ ὑπουργείου τοῦ ν' ἀποσύρῃ τοὺς Βασβεσλί-
 δας ἐκ τῶν Ἡγεμονιῶν. Ὄφειλε δὲ νὰ παραστήσῃ τὴν ἀπαι-
 τήσιν αὐτοῦ ὡς ἀπορρέουσαν ἐκ τῶν συμφερόντων τῆς Αὐ-
 στρίας, νὰ μὴ θίξῃ τὸ περὶ δικαίου ζήτημα, ἀλλὰ νὰ καταδεί-
 ξῃ τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον τὸ μικρὸν τοῦ-
 το ζήτημα, νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Πύλην νὰ ἐξαρτήσῃ ἐκ
 τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης ἀνταπαίτησίν τινα
 (ὁ βεῖζ-εφένδης εἶχεν ἤδη ἐκφρασθῆ πρὸς τὸν αὐστριακὸν διερ-
 μηνέα, ὅτι ἐὰν ἡ Ῥωσσία ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ τι-
 μολογίου, ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸ τῶν Βασβεσλί-
 δων) καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀπειλήσῃ, ὅτι ἡ Αὐστρία θὰ ἤρνεϊτο τὴν
 ἑαυτῆς συνδρομὴν καὶ θὰ ἐγκατελείμπαεν ὅλως αὐτήν. Συνάμα
 δὲ τὸν διέταξε κατὰ τὴν πρὸς τὸν Μιγκιάκην διαγωγὴν του νὰ
 μὴ δεῖξῃ παντελῶς τὴν ψυχρότητα τοῦ ῥωσικοῦ ὑπουργείου
 πρὸς τὸ αὐστριακόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ προσέξῃ πολὺ νὰ παριστάνῃ
 τὰς ἐν Πετροπόλει συνδιασκέψεις ὡς διηνεκῆ πηγὴν τῶν ὀδη-
 γιῶν του, καὶ ἐὰν ὁ Κ. Μαγκιάκης δὲν δεῖξῃ πρὸς αὐτὸν τὴν
 αὐτὴν διαγωγὴν, νὰ παρατηρῆ καλῶς πᾶν ἀποχωροῦν βῆμά του

καὶ νὰ ἐπιβρίπτῃ πάντοτε ἐπὶ τοῦ τοῦ πρέσβειος τούτου τὸ πταῖσμα καὶ τὴν εὐθύνην.

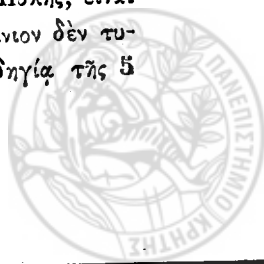
Τὴν 20 Σεπτεμβρίου ἔφθασεν ἡ παραγγελία αὕτη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν ὁ Κ. Μιγκιάκης εἶχε λάβει ἐπιστολὴν τοῦ κόμητος Νεσσελρώδου ἀπὸ 10 Αὐγούστου, περιέχουσαν τὰς ἐπομένους ἀξιοσημειώτους λέξεις· «ἡ ἐπιμονὴ τῆς Πύλης ἐν τῷ περὶ Βεσλίδων ζητήματι ἠΰξησεν ὑπερβαλόντως τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τῷ ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς περὶ τοῦ προσώπου, ὅπερ παίζουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ πρέσβεις τῆς Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Πρωσσίας. Ἀπὸ τοῦδε ὁ αὐτοκράτωρ θέλει ν' ἀποχωρήσῃ τῶν Συμμάχων καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν, ἣν διαχαράσσωσιν αὐτῷ τ' ἀληθῆ συμφέροντα τοῦ Κράτους καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια αὐτοῦ. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ λάβῃ ὁ Κ. Μιγκιάκης λεπτομερεῖς περὶ τούτου ὁδηγίας. Κατὰ τὸ παρὸν δὲ ὀφείλει νὰ σιωπήσῃ περὶ τῆς παρουσίας ἀνακοινώσεως. Ἄλλ' ἐὰν οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων βιάσωσιν αὐτὸν πολὺ, νὰ εἶπῃ αὐτοῖς ὅτι «ἔχει ῥητὴν διαταγὴν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κυρίου του νὰ μὴ ἐκφρασθῇ πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν φιλικῶν αὐτῶν μῆτε περὶ τῆς φύσεως μῆτε περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μεταβολῆς τῶν φρονημάτων αὐτοῦ» καὶ ὅτι κατὰ τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ λάβῃ μέρος εἰς κανὲν βῆμα, ὅπερ αὐταὶ θὰ ἔκρινον καλὸν νὰ ποιήσωσι παρὰ τῇ Πύλῃ· νὰ δηλώτῃ δὲ ὅτι, ἐὰν ἐπιτύχωσι παρ' αὐτῆς πλεονέκτημά τι εἴτε ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἢ ὡς πρὸς τὰ τῶν Ἡγεμονιῶν, ἡ Ῥωσσία τότε μόνον θὰ ἠὲ χαρίζετο, ὅταν εὕρισκε τὸ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα συνάδον πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντά της, διότι ὁ αὐτοκράτωρ ἔχει ἀπόφασιν νὰ μὴ διατρέβῃ πλέον περὶ τὰ καθέκαστα, ἀλλὰ νὰ ἐπιλαμβάνηται τῶν πραγμάτων ἐν συνόλῳ.»

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔμαθεν ὁ Διάγγελος ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξίν της. Ἄλλὰ ὁ ζῆλος, μεθ' οὗ ἐξεπλήρου τὰς ὁδηγίας τῆς αὐτῆς του, δὲν ἠλαττώθη. Ὁ Σαϊδᾶ-εφένδης, χαί-

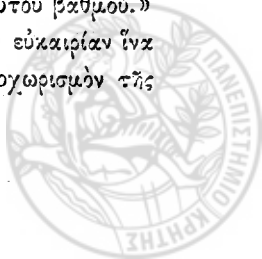
ρων ὅτι εὔρεν ὄπλα κατὰ τοῦ Διβανίου, ὑπεστήριξε καὶ αὐτὰς τὰς ἐχθρικοτέρας φήμας περὶ τῆς περιηγήσεως τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς νοτίους ἐπαρχίας· τὸ Διβάνιον ἐνέδωκε, καὶ τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἀνεκοίνωτον ὁ βεῖζ-ἐφένδης πρὸς τὸν Διάγγελον τὴν ἀπόφασιν τῆς Πύλης, ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς ἀγάδας τῶν Βεσλίδων καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτοὺς διὰ κοινῶν ἀξιωματικῶν. Ὁ Κ. Μιγκιάκης, μαθὼν τὸ μελετώμενον βῆμα, ἐδήλωσεν ἤδη αὐτολεξεῖ πρὸς τὸν Διάγγελον τὰς πρὸς αὐτὸν παραγγελίας τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης καὶ ἐπανέλαβε τ' αὐτὰ, ὅτε ἔμαθε τὸ ἀποτέλεσμα. Διέμεινε δὲ ἀποκεχωρισμένος, οὐδεμίαν ἔτεινε χεῖρα καὶ εἰς οὐδὲν ἀνεμίχθη.

Διὰ τῆς διαγωγῆς ταύτης ἀπέδειξεν ἡ Ῥωσσία ὅτι συνήσθηνετο τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ἴσταται ἐπὶ πλέον ἐπὶ τοῦ ταλαντευομένου ἐδάφους, ἐφοῦ μέχρι τοῦδε εἶχε σταθῆ. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνῆχος ἤρχισε νὰ φοβῆται, διότι ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἦτον εἰς ἄκρον δυσηρεσημένος καὶ ἐβασανίζετο ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος, ὅτι ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐπολέμησε τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα. ἤξευρε δὲ ὅτι συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ ὑποστρατήγου Δίβιτς καὶ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ μέρους τῶν αἰλικῶν του, ἀνδρῶν λίαν φιλοπολέμων, καὶ ὅτι περιηγείτο εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων εἶχον ἐργασθῆ οἱ Ἐταιρισταί. Προσέτι ὁ κόμης Βιτγκενστάιν, ὁ διοικητὴς τοῦ νοτίου στρατοῦ, εἶχε προσκληθῆ εἰς Πετρούπολιν μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἔπειτα εἶχεν ἀπέλθῃ εἰς τὸν στρατόν του. Τοῦτο ἴσως οὐδὲν ἐσήμαιεν, ἀλλ' ἐδύνατο καὶ νὰ σημαίνῃ. Ὁ πρίγκηψ ἔγραψε πρὸς τὸν Διάγγελον τὴν 3 Σεπτεμβρίου· «ὁ αὐτοκράτωρ θέλει νὰ ἐξέλθῃ τῆς θέσεώς του, ἥτις τῷ ὄντι εἶναι ψευδής. Ἐγκαταλειφθεὶς μόνος δύναται νὰ παρασυρθῇ εἰς ἀπόφασιν, ἥτις βεβαίως θὰ ἦτο πάλιν μέτρον σφαλερὸν, ἀλλ' ἀφοῦ δοθῇ τὸ κτύπημα κατὰ τῆς Πύλης, εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν ἦτο καλὸν ἢ κακόν. Ἐὰν τὸ Διβάνιον δὲν τυφλώτῃ, ὀφείλει νὰ μᾶς ἐννοήσῃ». Ἐν δὲ τῇ ὁδηγίᾳ τῆς 5

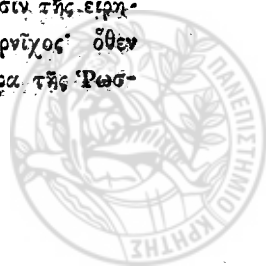
ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει, ἐὰν ὁ βεΐζ-ἐφένδης ἐνδώσῃ, νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὸν Κ. Μιγκιάκην δι' ἀπλῶν καὶ εὐπροσηγόρων φράσεων, ἵνα οὕτως ἀφαιρέσῃ τῷ ἐν Ῥωσσίᾳ πολεμικῷ κόμματι τὴν πρόφασιν τοῦ νὰ κηρύσσῃ τὴν διαγωγὴν τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν Πύλην ὡς ταπεινὴν. «Ἐνδιαφέρεται ἡ Πύλη» οὕτω κατέληγε τὸν λόγον, «περὶ τῶν Βασβεσλίδων τοσοῦτον, ὅσον καὶ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἐν Εὐρώπῃ; Ἐὰν ἡ τυφλότης τῆς Πύλης προβαίνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ θεωρῆ ἀμφότερα τὰ ζητήματα ὡς ἐξίσου σπουδαῖα, τότε καὶ ἡμεῖς θ' ἀναγκασθῶμεν ν' ἀκολουθήσωμεν πολιτικὴν καρποφορωτέραν, ἀντὶ νὰ ἐνεργῶμεν ὑπὲρ Δυναμείως, ἥτις δὲν ἔχει πλέον τὴν ἰσχὺν νὰ σώσῃ ἑαυτήν.»

Ἄλλ' ὅτι τὸ Ῥωστικὸν ὑπουργεῖον εἶχεν ἐπίσης ὀλίγην ἴσω; δὲ καὶ ὀλιγωτέραν βεβαιότητα περὶ τοῦ αὐτοκράτορός του ἢ ὁ πρίγκιψ Μεττερνίχος, ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Κ. Μιγκιάκης μόνον πρὸς τοὺς συναδέλφους του ἠναγκάσθη νὰ δεῖξῃ τραχύτητα καὶ νὰ μὴ ὀλιγορήσῃ ὅλως τῆς Πύλης. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ αὐστριακοῦ ταχυδρόμου, ὅστις ἐκώμισεν εἰς Βιέννην καὶ Πετροῦπολιν τὴν ὑποχώρησιν τῆς Πύλης, εἰς ἣν ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐφάνη ἀποδίδων τόσον ὀλίγην ἀξίαν, ὁ Ῥώστος οὗτος πρέσβυς ἐζήτησε συνέντευξιν μετὰ τοῦ βεΐζ-ἐφένδου, ἵνα συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Σερβίας καὶ τῶν Ἡγεμονιῶν. Ὁ βεΐζ-ἐφένδης ἐθεώρησε τὴν περὶ Σερβίας; μνησίαν ὡς νέον κακὸν οἰωνόν' παρετήρησε πρὸς τὸν Ῥώσον διερμηνέα ὅτι: «περὶ τῆς Σερβίας τὰ πάντα εἶχον λεχθῆ' οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατώκουεν ἐν τοῖς στρατιωτικαῖς θαλάμοις τοῦ σεραγίου τιμώμενοι κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν θέσιν των' ἡ Πύλη τοὺς διατηρεῖ ἢ τοὺς ἀφίνει ν' ἀπέλθωσιν οἵκαδε, ὡς ἐπιθυμεῖ ὁ Κ. Μιγκιάκης, ὑπὸ τὸν ὄρον βεβαίως τοῦ νὰ διαδεχθῶσιν αὐτοὺς ἄλλοι τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ.» Ἄλλ' ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐζήτηε κυρίως νὰ εὕρῃ τὴν εὐκαιρίαν ἵνα καταδείξῃ ἀρκούντως εἰς τὴν Πύλην τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς

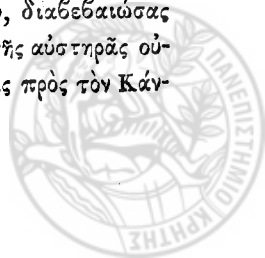
Ῥωσσίας ἀπὸ τῶν μέχρι τοῦδε Συμμάχων, καὶ οὕτω νὰ εἶπῃ πρὸς αὐτὴν ὅτι, ὅσα αὐτὴ συναποφασίζει ἐν Ῥωστικοῖς ζητήμασι μετ' ἄλλων συμμάχων, θεωροῦνται πάντοτε ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ὡς ἀκυρα. Ἡ συνέντευξις ἐγένετο τὴν 13 Ὀκτωβρίου ἐν τῇ ἐξοχικῇ οἰκίᾳ τοῦ Σαϊδᾶ ἐφένδου. Οὗτος ἤκουσεν ἀταράχως τὴν δῆλωσιν τοῦ Ῥώσσου πρέσβευς, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ γνωστοποιηθῇ πρὸς τὴν αὐλήν του εἰς ἀπάντησιν τὴν ἤδη διαταχθεῖσαν ἀνάκλησιν τῶν ἀγάδων τῶν Βεσλίδων καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῶν διὰ κατωτέρων ἀξιωματικῶν ἐκ Σιλιστρίας κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν Ὀσποδάρων. Τῶν σερβικῶν πραγμάτων ἐμνήσθησαν μόνον ἐν παρόδῳ· συνεννοήθησαν δ' εὐκόλως, καὶ ὁ Κ. Μιγκιάκης ἐφάνη νύχαριστημένος. Ἡ στάσις αὐτὴ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πράγματι ἀφηρέθη τῇ Ῥωστικῇ κυβερνήσει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἢ τελευταία τῶν προταθεισῶν προφάσεων τῆς, ἀπετέλεσαν περιέργον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προσδοκίαν ὅλης τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἐθεώρει τὴν περιήγησιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ὡς προοίμιον τοῦ πολέμου. Τὸ Ῥωστικὸν ὑπουργεῖον δὲν ἐδύνατο νὰ εἶπῃ, ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν ἀπαίτησίν του· ὅθεν ᾤφειλε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἱκανοποιήθη. Ἀλλ' εἶχεν ἤδη μεταφέρει τὰς ἐλπίδας του εἰς ἄλλο μέρος· ἐννοεῖται δὲ ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἐδύνατο νὰ ἦναι, ἢ ἡ Ἀγγλία· εἶχε στρέψει τὴν κυρίαν ἐνεργεσίαν του πρὸς τὸ Λονδίνον, ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ ἐν Πετροῦπόλει διαπραγματεύσεις, ἐξαντληθέντων ὅλων τῶν τύπων καὶ τρόπων, εἶχον τέλος καταδειξῆ τὴν ἀπότομον ἀντίθεσιν τοῦ κυρίου σκοποῦ τῆς αὐστριακῆς καὶ Ῥωστικῆς κυβερνήσεως καὶ θέσῃ ὀριστικῶς τὴν Γαλλίαν καὶ Πρωσσίαν μεταξὺ τῶν δύο· ὁ δὲ κόμης Νεσσελρῶδης δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θὰ ἔσμε ὀπισθὲν του τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον.

Ἀλλ' ὁ Κάννιγχ ἐπεθύμει ἐπίσης τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἂν καὶ ἐξ ἄλλων λόγων ἢ ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος· ὅθεν ἔκλινε φυσικῶς νὰ θλίψῃ τὴν προσφερομένην χεῖρα τῆς Ῥωσ-

σίας, ἵνα κρατήσῃ αὐτήν. Ὁ δὲ κόμης Νεσσαελρώδης, φοβούμενος ὅτι ὁ Κάννιγκ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, προσέφερε τὴν χεῖρα ἵνα σταματήσῃ καὶ διευθύνῃ τὴν τῆς Ἀγγλίας. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ ἔτους τούτου ἀμφότεροι ἔτεινον εἰς τὸ νὰ συναντηθῶσιν. Ἀλλ' ἡ συμφωνία ἐπὶ τοσοῦτον σπούδαίου θέματος, οἷον τὸ τῆς ἀποτροπῆς τοῦ πολέμου, ἔπρεπεν ἀναγκάως νὰ προσεγγίσῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐτι μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον καὶ Κάννιγκα· διότι ἐκάτερος εἶχε τὴν ἀνάγκην τοῦ ἄλλου. Ὅτε δὲ ἡ ἀνάγκη αὕτη ἤρξατο νὰ ἐκδηλοῦται, προϋπήντησαν ἀλλήλους εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐκάτερος αὐτῶν ἐνόμιζεν ὅτι ἔστυρε τὸν ἄλλον ὀπισθέν του. Ἐν Βερολίῳ καὶ Παρισίοις τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἐζήτησεν ἐπίσης νὰ ἐπωφεληθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν σιωπὴν τοῦ ῥωσικοῦ. Ὡμολόγησεν ὅτι οὐδέποτε προέθετο νὰ ἀποσυρθῇ ὀλοσχερῶς ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι, καὶ ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως τὴν ἀνάγκην συνόδου. Ἀνέφερε προτάσεις πρὸς καταστολὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ προὐκάλεσεν τοιαύτας. Ἡ Αὐστρία, Πρωσσία καὶ Ῥωσσία ἔμειναν προσδοκῶσαι. Ἡ δὲ Γαλλία ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ προβῇ καὶ προηγήμασε τὴν πρότασίν της.

Δύσκολον εἶναι νὰ εἴπωμεν ἐπὶ πόσον κυρίως ὁ Κάννιγκ ἤθελε νὰ προχωρήσῃ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι σκοπὸν δὲν εἶχε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας ταύτης, καὶ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ διεγείρῃ ἐν Πετροπόλει ὑπονοίας κατὰ τῶν σχεδίων του καὶ νὰ δυσχεράνῃ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἀνακτοβουλίου τούτου, ἐξάγεται ἐκ τῆς διαγωγῆς του. Ἀπήντησε δὲ εἰς τὰ παράπονα τῆς Πύλης, ἅπερ αὕτη ἀπῆύθυνεν αὐτῷ πρὸ μικροῦ δι' ὑπομνήματος δοθέντος τῷ Τούρνερ καὶ ἔπειτα διὰ πολλῶν διανοινώσεων, ἐξ ὧν τὴν τελευταίαν ἀπὸ 5 Σεπτεμβρίου ἔπεμφεν αὕτη καὶ πρὸς τὸν λόρδον Ἀρμωστὴν τῶν ἰονίων νήσων, διαβεβαιώσας ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὴν γραμμὴν τῆς αὐστηρᾶς οὐδετερότητος. Εἰς δὲ τὴν πρόσκλησιν τῆς Αὐστρίας πρὸς τὸν Κάν-

νιγα τοῦ νὰ δηλώσῃ τί ἐπόπει νὰ πράξῃ μετὰ τὸ περι ὑποταγῆς ψήφισμα τῶν Ἑλλήνων, ἀπήντησε κατακρίνας ὅλας τὰς πράξεις τοῦ Σὶρ Φριδερίκου Ἄδαμς καὶ τοῦ μοιράρχου Ἀμιλτῶνος, διαβεβχιώσας ὅτι δὲν θ' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο καὶ τέλος δημοσιεύσας γνωστοποίησιν τοῦ βασιλέως ἀπὸ 13 Σεπτεμβρίου, δι' ἧς ἀπηγορεύετο ἐπὶ ποινῇ ἡ στρατολογία διὰ τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἡ εἴσοδος εἰς αὐτήν, ἡ ἐξάρτησις πολεμικῶν πλοίων ἐν τοῖς ἀγγλικῶς λιμέσι διὰ λογαριασμόν ἢ πρὸς ὑπηρεσιαντῶν Ἑλλήνων, καὶ διετάσσετο ἡ ἀφαίρεσις τῶν πλοίων τούτων. *)

Ἐπομένως ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅτι διὰ τοῦ περι ὑποταγῆς ψήφισματος οὐδὲν ἄλλο προέθετο, ἢ νὰ παρατείνῃ τὴν ἀμυναν, ἐφάνη δικαιολογημένος. Ὁ Δημήτριος Μιαούλης, ὅστις ἐφθασεν εἰς Λονδῖνον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου, πλαγίως μόνον ἐδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Κατέθεσε τὸ ψήφισμα εἰς χεῖρας ὑπογραμματοῦς τινὸς μεθ' ὑπομνήματος ἀποδεικνύοντος ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος κυρίως ἄλλον σκοπὸν εἶχε, διότι ἐξέφραζε τὴν εὐχὴν τοῦ νὰ δοθῇ τοῖς Ἑλλῆσιν ὡς ἡγεμῶν ὁ πρίγκηψ τοῦ Σαξοκοβούργου. Ὁ Κάννιγκ δὲν ἀπήντησεν, ἐμήνυσε δὲ διὰ τρίτου πρὸς τὸν Δημήτριον Μιαούλην, ὅτι ἡ ἀπάντησις θὰ δοθῇ ἐν Κερκύρα, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα δὲν ἀπέτυχε καὶ παρ' αὐτῷ, διότι ἀπεφάσισε τότε τὴν ἀποστολὴν τοῦ Στρατηφόρου Κάννιγκος διὰ τῆς Ὑδρας, ἵνα συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἐφοβεῖτο ἡ ἐμάντευε τὴν ἐντύπωσον, ἦν τὸ ψήφισμα ἐδύνατο νὰ προξενήσῃ ἐπὶ τῶν ἀνακτοβουλιῶν, ἐπρόλαβε τὴν παράδοσιν αὐτοῦ διὰ τῆς μνημονευθείσης βασιλικῆς διαταγῆς, ἦν ἄλλως ἠναγκάσθη σχεδὸν νὰ ἐκδώσῃ ἕνεκα τῆς ἀφροσύνης τῶν φιλελλήνων. Ἡ Ἀγγλίᾳ ἐθεωρεῖτο πολὺ πέραν τοῦ ἀληθοῦς ὡς τὸ ὄπλοστάσιον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Πύλης. Ἀτμοκίνητα

*) Ἴδε Παράρτ. ΣΤ. 10.

πλοία έναυπηγοῦντο δημοσία παρὰ τὰς Τάξεσιν ὑπὸ τὰς ὄψεις ὄλων, διὰ τῶν χρημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου. Ὁ Σιρ Φραγκίσκος Βούρδετ, Χοβχάους καὶ ἄλλοι ἔξοχοι ἄνδρες παρεκίνησαν τοὺς Ἑλληνας διαπραγματευτὰς τοῦ δανείου νὰ προλάβωσιν ἐπὶ μισθῷ τὸν λόρδον Κόχραν, καὶ οὗτοι συνῆψαν μετ' αὐτοῦ ἀναφاندὸν τὴν 17 Αὐγούστου συμβόλακον ὑπηρεσίας. Ὁ ναύαρχος κατέβαλε μεγίστην δραστηριότητα πρὸς ἐξάρτισιν τῶν πλοίων. Αἱ ἐφημερίδες ἀνήγγελον τὸν προσεχῆ ἀπόπλου αὐτοῦ, καὶ ἐνῶ οὗτοι ἠγάλλοντο ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ τούτου ἄνδρος, ὅστις διεκηρύσσετο ὡς ἀγορχιὸν τι ἐμπόρευμα, ἐκεῖνοι ὑπελόγιζαν τὰ ἐπακόλουθα, ἅπερ θὰ ἐπέφερον ἢ πυρπόλησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας, ἢ ἐθεώρουν ὡς ἀφευκτον καὶ ὡς πρῶτον ἔργον τοῦ Κόχραν. Αἱ ἀγοραὶ καὶ ἀποστολαὶ τῶν ὄπλων, ἀντὶ νὰ γείνωνται μυστικῶς, ἐνηργοῦντο τόσον δημοσίως, ὥστε ἡ Εὐρώπη ἐξελάμβανεν αὐτὰς πολὺ μεγαλειτέρας. Ἐνεκα τούτου ἡ Ἀγγλία πράγματι ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος καὶ νὰ συμμαχήσῃ τοῖς Ἑλλησιν. Ἄλλ' ὁ Κάννιγκ δὲν ἐδύνατο νὰ θέλῃ τοῦτο εἰς στιγμήν, καθ' ἣν οἱ Ἑλληνες ἐπρότασσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ὡς γεγονός, καὶ ἐσκέπτετο πῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ διαπραγματεύσεων ἐκ Κωνσταντινουπόλει καὶ Πετροπόλει τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιόν του. Ἄνευ δὲ δημοσίας τινὸς κηρύξεως, οἷαν περιεῖχεν ἡ βασιλικὴ διαταγὴ, δὲν θὰ ἐδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν πίστιν οὔτε τῆς Πύλης οὔτε τῶν ἀνακτοβουλιῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης.

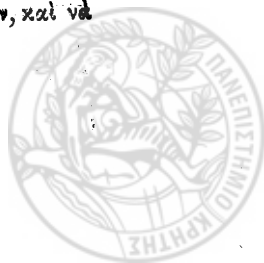
Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βιέννῃ τὰ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα ἐθεωρήθη οἷον εἶχεν ἤδη παραστήσει αὐτὸ δημοσία ὁ Μαυροκορδάτος. Ἐν Πετροπόλει μικρὰν ὑποψίαν ἤγειρεν, ἀλλ' ἔθλαψεν ὡς ἐχθρικὴ ἔκφρασις πολυαριθμοῦ κόμματος παρὰ λαῶ, παρ' οὗ ἐνόμιζον ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ προσδοκῶσιν εὐγνωμοσύνην. Ἐν Παρισίοις ἤκουσαν αὐτὸ μετὰ φθόνου, καὶ ἐνόμισαν

ὅτι ἐγένετο ἐκ συνεννόησεως μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κάννιγκ συνέλαβεν ὁμοίαν ὑπόψιαν κατὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἐγραψε δὲ τὸν ὀκτώβριον πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρέσβυν του, Σιρ Ἐδβίκον Οὐελλεσλέϋ. « Ἡ Γαλλία προδήλως παίζει διπλοῦν πρόσωπον. Διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς συντελεῖ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας ἐνθαρρύνει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιμένωσιν ἀμυνόμενοι, καὶ διαδίδει διὰ μυστικῶν ἀποστόλων ὑποσχέσεις περὶ μελλούσης βοήθειας, τὴν ὁποίαν κατὰ τὰς περιστάσεις ἴσως προτίθεται πράγματι νὰ παράσχη. Ἡ πρότασις τοῦ νὰ σχηματισθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς κράτος αὐτόνομον ὑπὸ Γάλλον βασιλέα, ἐξήλθε τῷ ὄντι ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου, ἀλλ' ὁ σύλλογος οὗτος ἔχει διηνεκεῖς καὶ στενὰς σχέσεις μετὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως· πολλὰ τῶν μελῶν αὐτοῦ εἶναι αὐλικοὶ τοῦ βασιλέως, καὶ εἶναι πιθανόν, ὅτι ἄνευ τῆς σιωπηρᾶς τούλαχιστον συγκαταθέσεώς του δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ λάβωσι μέρος εἰς τοῦτο. Οὐδεμίαν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς προτάσεως ταύτης, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν τὴν ἀπεδέχθησαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐννοεῖται διατὶ ἡ γαλλικὴ κυβερνήσις, συναισθανομένη τί ἔπραξεν ἢ ἔμελλε νὰ πράξῃ, ὑποπτεύεται ὁμοίας ραδιουργίας τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὸ περὶ ὑποταγῆς ψήφισμα θὰ ἐνίσχυε τὰς ὑποψίας τῆς ταύτας, ἐὰν ἡ εὐθύτης καὶ εἰλικρίνεια τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας ἦσαν ἥττον γνωσταὶ καὶ ἀναμφισβήτητοι ἢ ὅσον πράγματι εἶναι.» *)

Ἄλλὰ τὰ γεγονότα ἐμαρτύρουν ἀριδῆλως κατὰ τῆς οὐδετερότητος, περὶ ἧς ὁ Κάννιγκ τόσον προθύμως ἐλάλει πρὸς τὴν Πύλῃν καὶ τὰς Δυνάμεις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν ἐδύναντο νὰ διαψευσθῶσιν, ὁ Κάννιγκ προσεπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ τὰς διαφωνίας ἐκ τῆς διαφορᾶς περὶ τὴν ἐννοιαν αὐτὴν, καὶ νὰ

*) *18. Παράρτ. ΣΤ. 11. α.

πύραυλότητι τὴν Ἀγγλίαν ὡς πορευομένην μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατουσῶν γυνάμων. *) Κατὰ τὴν μίαν τὰ δικαιώματα ἐμπολέμου Δυναμείως δὲν ἐδύναντο ν' ἀναγνωρισθῶσι τοῖς Ἑλλήσιν ὡς ἀντάρταις· κατὰ τὴν ἄλλην, ἐπεὶδὴ ἐμάχοντο πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ζυγοῦ τυραννικοῦ, ἔπρεπε ν' ἀναγνωρισθῶσιν ἔτι πλεονα δικαιώματα. Ἡ Ἀγγλία νῦν ἀναγνωρίζει μὲν αὐτοῖς τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀδικον αὐξήσιν αὐτῶν. Ὁ Κάννιγκ ἐθεώρει τὸν πρίγκηπα Μεττερνίχον ὡς ὑπέρμαχον τῆς πρώτης γνώμης, καὶ τὴν ἐκ τούτου προερχομένην διαγωγὴν τῆς Αὐστρίας ὡς ὑπερπηδῶσαν χάριν τῆς Πύλης τὰ ὅρια τῆς οὐδετερότητος, οἷαν ἐνόει αὐτὴν ἡ Ἀγγλία. Ἐξέφρασε δὲ τὴν γνώμην ὅτι ἡ κατὰ τῆς Ἀγγλίας μομφὴ ὡς ὑπερπηδῶσης τὰ ὅρια ταῦτα χάριν τῶν Ἑλλήνων, προήλθεν ἐκ τῆς διχογνωμίας περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐννοίας ταύτης. Ἀπῆτει δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ὁμολογίαν ὅτι πικρῶς καὶ αὐστηρῶς ἐξεπλήρωσε τὰ καθήκοντα, ἅτινα ἐπέβαλλεν αὐτῷ ἡ οὐδετερότης ὡς ὑπελάμβανεν αὐτὴν. Μετὰ τὴν ἀπολογίαν ταύτην ὁ Κάννιγκ ἐδήλωσε ῥητῶς ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδέποτε θ' ἀναλάβῃ τὸ ἔαρος τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αἰτηθείσης προστασίας.

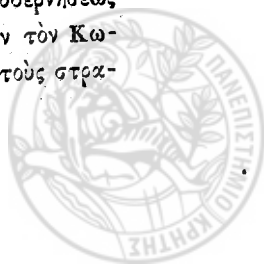
Ἄλλ' ὁ Κάννιγκ, εὐθύς ἅμα ἐθεώρησε τὸν καιρὸν κατάλληλον ἵνα ὑπερισχύσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Πετροπόλει, ἀνήγγειλεν ἔτι κατὰ τὸν ὀκτώμβριον τὴν ἀποστολὴν τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του Στρατφόρδου Κάννιγκος εἰς τὴν δευτέραν πόλιν. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Στραγκφόρδου ἦτον ἐχέγγυον εἰς χεῖρας τοῦ Μεττερνίχου, καὶ ἠδύνατο νὰ παραβλέψῃ τὴν τοῦ Στρατφόρδου. Ὁ πρῶτος εἶχε διαταγὴν ν' ἀνανεώσῃ τὰς περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων συνδιαλέξεις μετὰ τῆς Ῥωσικῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποσυρθῆ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου, διότι ἐνόμισεν ὅτι τὰ πάντα συνεβιβάσθησαν μεταξὺ τῆς

*) Ἴδε Παράρτ. ΣΤ. 11. 6.

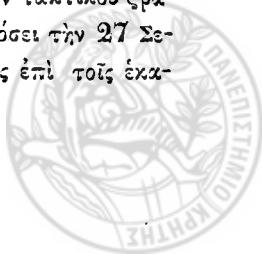

Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἀλλ' ἐὰν νῦν δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἡ Ἀγγλία εἶναι ἕτοιμος, νὰ συντελέσῃ ὑπὲρ τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου, διότι κύριος αὐτῆς σκοπὸς εἶναι ἡ διατήρησις τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης. Ἄλλ' ὁ Στρατφόρδος Κάννιγχ ἔλαβε τὴν ὀδηγίαν νὰ διέλθῃ διὰ τῆς Ἰδρίας καὶ νὰ συνομιλήσῃ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι οἱ Τούρκοι θ' ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῶν ἐπανεσατημένων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῇ τῆς αὐτονομίας ἀντὶ εὐνοϊκῆς τιμῆς ὑποτελείας εἰς τὸν Σουλτάνον· νὰ περιμένῃ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν εἶδησιν τῆς ἀφίξεως τοῦ Στρατφόρδου εἰς Πετρούπολιν, καὶ ἐν τῷ μεταξύ νὰ προσφέρηται φιλικῶς πρὸς τὴν Πύλην. Ὁ Κάννιγχ δὲν ἐγίνωσκε τότε, ὅτι ἡ Ῥωσσία εἶχε διαβρῆδην δηλώσῃ τὴν ἀπόφασιν νὰ μείνῃ μόνη, καὶ ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν εἶχεν ἀποσυρθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' εἶχεν ἀφαιρέσει διὰ τοῦ Διαγγέλου ὅλας τὰς τελευταίας προφάσεις τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Πύλη ψυχρῶς σχεδὸν ἤκουσε τὴν εἶδησιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Στρατφόρδου. Οὗτος ἦτον ἀνὴρ εὐφυῆς καὶ ἔμπειρος περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἀλλὰ χαρκτηῆρος ὀλίγον συνδιαλλακτικοῦ. Ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος παρήγγειλε τῷ Διαγγέλῳ νὰ προσφέρηται μὲν πρὸς αὐτὸν εὐπροσηγόρως, ἀλλὰ μηδεμίαν ἐμπιστευτικὴν σχέσιν νὰ συνάψῃ μετ' αὐτοῦ. Ὁ λόρδος Στρατφόρδος εὗρεν ἐν Πετρούπολει εὐμενῆ ὑποδοχὴν καὶ τὸ Ῥωστικὸν ὑπουργεῖον πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του ἠσπάσθη καθόλου πρότερον ὕψος, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν λίαν εὐμενές.

Ἐν τούτοις ἡ περὶ τοῦ ψηφίσματος τῆς ὑποταγῆς γνώμη εἶχεν ὅλως μεταβληθῇ ἐν Ἑλλάδι. ἡ μᾶλλον εἶχεν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τῆς ἀρχικῆς. Καθ' ὅσον δὲ προϊόντος τοῦ ἔτους ἤϋξανεν ἡ πεποιθήσις ἐν τῇ ἀμύνῃ, συνῆξαν καὶ ἡ μομφὴ κατὰ τοῦ ψηφίσματος ἐκεῖνου. Ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ συνήλθον πολλοὶ ὄπλαρχηγοὶ, κατεκραύγαζον κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ μάλιστα κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἐπήνουν τὸν Κωλέττην, ὅστις εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ πείσῃ τοὺς στρα-

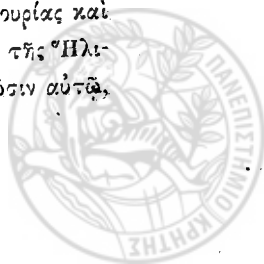

τιωτικούς, ὅτι παρὰ πεποιθήσιν ἔδωκε τὴν συγκατάθεσίν του εἰς τὸ ψήφισμα πρὸς ἀποφυγὴν δεινότερου κακοῦ. Ἄλλ' ἡ περὶ τούτου ἔρις οὐδέποτε ἐγένετο σφοδρὰ, ἐσυνείθισαν δὲ μετ' ὀλίγον νὰ θεωρῶσι τὸ ψήφισμα ὡς ἔργον τῆς ἀνάγκης· ἐκτὸς τούτου ἡ ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ἀποτυχία τῶν Τούρκων ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ἡ κοινῶς πιστευθεῖσα φήμη, ὅτι πανῶλης ἐπεκράτει ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ἰβραήμου καὶ αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστατικῆς σπορᾶς ἐν Κρήτῃ, ὅπου ἡ Γραβούσα ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοσοῦτον εὐχάριστον ἐντύπωσιν ἐπήνεγκον ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὥστε ταχέως ἐλησμονήθη τὸ πρᾶγμα, καὶ ἡ κυβέρνησις κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὴν χώραν καὶ ν' αὐξήσῃ τὴν ὑπόληψίν της. Ἐξησφάλισε δ' ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸν Γούραν ἀναγνωρίσασα προθύμως τὰς περὶ μισθῶν ἀπαιτήσεις του, καὶ κατέχουσα ἐν Ὑδρᾷ καὶ Ναυπλίῳ πολλοὺς τῶν ὀπαδῶν του· ἐκράτει τὸν Κολοκοτρώνην εἰς ὑπακοὴν τόσῳ μᾶλλον εὐκόλως, καθ' ὅσον συνέλαβε τὰ ὄργανά του, τὸν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸν Θεοτόκην καὶ τὸν πολλάκις μνημονευθέντα Σοφιανόπουλον, ὅσους ἐν Μεγάροις κατὰ τινα ὑπ' αὐτοῦ προκληθεῖσαν συνέλευσιν προύχόντων καὶ ὀπλαρχηγῶν ἐζήτηε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀποσολὴν πληρεξουσίῳ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, ἵνα ἐξαιτήσωσιν ὡς ἡγεμόνα ἓνα τῶν υἱῶν τοῦ δουκὸς τοῦ Ὁρλεάνς, πρὸς δὲ τούτοις τὸν Λάμπρον Νάκον, Αἰνιᾶνα καὶ ἄλλους· τέλος ἐπροσπάθησε διὰ τῆς συζάσεως τακτικοῦ στρατεύματος νὰ ἐπιτύχῃ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῶν κομμάτων, καὶ εἶχεν ἐξαιρετὸν ὄργανον πρὸς τοῦτο τὸν γάλλον συνταγματάρχην Φαβιέρν. Εἰς ὀλίγους μῆνας καὶ δι' ὀλιγίστων χρημάτων, σχεδὸν μόνον διὰ τῶν συνεισφορῶν τῶν γαλλικῶν συλλόγων ἐμόρφωσεν ὁ ἀξίωματικὸς οὗτος περὶ τοῦς 1500 πεζοῦς, ἰππεῖς καὶ πυροβολιστάς, καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν ἤδη νὰ συνειθίζωσιν εἰς τὴν θέαν τακτικοῦ στρατεύματος. Ἡ κυβέρνησις μάλιστα εἶχεν ἐκδόσει τὴν 27 Σεπτεμβρίου νόμον περὶ νεοσυλλεξίας, καθ' ὃν εἰς ἐπὶ τοῖς ἑκα-

τὸν ἀνδρᾶσι τοῦ πληθουςμοῦ ὄφειλε νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν, νόμον, ὅστις τῷ ὄντι εἰς ὀλίγας μόνον νήσους ἐφηρμώθη, ἀλλ' ὅστις ὠφέλησε τὴν ὑπόληψιν τῆς κυβερνήσεως ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Περὶ ὄπλων καὶ ἐφοδίων ἐφρόντιζον οἱ φιλελληνικοὶ σύλλογοι ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, οἵτινες τὸν αὔγουσον τοῦ ἔτους τούτου, ὅτε ὁ συνταγματάρχης Στάνωπ, πεθόμενος εἰς πρόσκλησιν τοῦ δουκὸς τοῦ Δαλβέργ, ἦλθεν εἰς Παρισίους, ἐζήτησαν νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους περὶ κοινῆς συμπράξεως. Ἐν Παρισίοις τοσοῦτον εἶχεν αὐξήσει ὁ ζήλος, ὥστε τὰ πρῶτα ὀνόματα τῆς Γαλλίας ὑπῆρχον ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Συλλόγου· ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ νὰ ἐξασκή ὑπερβάλλουσαν ἐπιβρόχην ἐγένετο αἰτία νὰ δαπανᾷ πολλὰ χρήματα εἰς ἀποστολὴν ἀξιωματικῶν, οἵτινες ὑποβλεπόμενοι ἐν Ἑλλάδι δυσαρῆστως, καὶ ὀλίγον ἀρμόζοντες εἰς τὴν ἐκεῖ κατάστασιν τῶν πραγμάτων δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν δαπάνην ταύτην. Προσέτι ἡ κυβερνήσις ἤρχισε νὰ συλλέγῃ δραστηριώτερον τοὺς φόρους, ἐζήτησε δάνειον ἐπὶ ὑποθήκῃ ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη, ἐπώλησε τοὺς κήπους καὶ τὰ φθαρτὰ κτήματα.

Ὁ πόλεμος ἐν Πελοποννήσῳ ἀπέβαλε περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους τὸν ἀπειλητικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἐνηργεῖτο δ' ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀφρόνως καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μὴ περατωθῇ. Ἐξ Ἀρκαδίας ἐπορεύθη ὁ Ἰβραήμης εἰς Μεσσηνίαν, ἔπειτα διὰ τοῦ Μιστρᾶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα μέχρι τῶν ἐκβολῶν καὶ περικιτέρω εἰς Μονεμβασιάαν, κατόπιν ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Τρίπολιν, ὅπου εἰσῆλθε τὴν 22 Σεπτεμβρίου μετὰ πολλῶν λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων. Μετ' ὀλίγον δὲ εἰσέπραξε τὰς συγκομιδὰς οἴνου καὶ ἐλαίου ἐν ταῖς κοιλάσι τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ Παμίσου ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κυπρισισίας, παρέλαβε τὰς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Νουαρίνον καταπλευσάσας ἐπικουρίας καὶ προμηθείας, καὶ διῆλθε τὸν Νοέμβριον τὰς πεδιάδας τῆς Ἡλιδος. Οἱ Ἕλληνες οὐδαμοῦ μὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντιστῶσιν αὐτῷ,

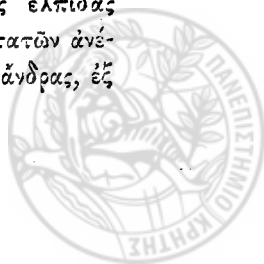

ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκ Τριπόλεως ἀπουσίαν τοῦ ἕκαμην ἐπιθέσεις τινὰς κατὰ τῶν ὑπολειφθέντων ἀνδρῶν καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου κατὰ πολλῶν προχωμάτων καὶ μύλων, οὓς κατέστρεψαν τὸν Σεπτέμβριον ἠθέλησαν μάλιστα νὰ ἐπιπέσωσιν αἰφνηδῶς κατὰ τῆς πόλεως, καὶ πρὸς τοῦτο προσεκάλεσαν τὸν Φαβιέρον μετὰ τοῦ τακτικοῦ στρατεύματός του. Ἄλλ' ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχε, διότι ὁ Φαβιέρος δὲν ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἔμεινε ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ἀρκαδικῶν ὄρεων, ὁ Πετρόβης ἐπὶ τῶν τῆς Μάνης καὶ ἄνδρες τινὲς ὑπῆρχον ἐν τῷ φρουρίῳ Τορνέσω καὶ εἰς τὰ ἔλη τῆς Ἀγουλινίτσας. Περὶ τοῦ Ναυπλίου οὐδεμίαν ἐλαμβάνετο φροντίς, ὥστε ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐνόμισεν ὅτι οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Φαβιέρου εἶχε χροσίαν. Ἐπεμφεν αὐτὸν καὶ τὸ στρατεύμα του εἰς Ἀθήνας, ἵνα διατηρῇ εἰς ὑπακοὴν τὸν Γούραν καὶ ἀπειλῇ τὴν Εὐβοίαν, κυρίως δὲ διότι ὁ Μαυροκορδάτος δὲν ἐνεπιστεύετο αὐτῷ, καὶ θεώρει αὐτὸν ὡς ἐμπόδιον κατὰ τῶν περαιτέρω σχεδίων του.

Οὕτως ἐκολύμβων οἱ Ἕλληνες ἐν ὑψωμένῃ κεφαλῇ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῶν συμφορῶν, ἃς ὑφίσταντο. Πᾶσα προσπάθεια, ὅπως ἐκτεθῶσιν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς πόλεμον, ἀπέβη ματαία, μέγα μέρος τῆς χερσονήσου ἦτο ἐρημωμένον, καὶ ὁ Ἰβραΐμης ἤρχε παντοῦ, ὅπου ἐπορεύετο. Ἄλλ' ὁ Ἕλλην οὐχὶ σπανίως ἔσπειρε καὶ ἐθέριζεν ὀπισθεν τῶν νώτων αὐτοῦ ἔφευγε μὲν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τῶν ὄρεων, ἢ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν φρουρίων, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐγένετο λόγος περὶ ὑποταγῆς, ὁ Κολοκοτρῶνης, Νικητάς καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ εἶχον μόλις 4000 ἀνδρῶν ἀξιωμαχῶν καὶ ἕκαστος ἤξευρεν, ὅτι ἡ κατὰ τὴν 10 ὀκτωβρίου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διαταχθεῖσα πάλιν στρατολογία 15000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦτον ἐν Πελοποννήσῳ ἦτο ὄνειρον, καὶ μᾶλλον ἐγένετο διὰ τὴν Εὐρώπην ἢ κατὰ τοῦ ἔχθρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Ἰβραΐμου ἠλαττώθη εἰς 9000 ἀνδρῶν τακτικοῦ πεζικοῦ, 5000 Ἀλβανῶν, 1400 ἰπ-

πεῖς καὶ ὀλίγας ἑκατοστάς πυρβολιστῶν καὶ σκαπανέων· ἐκ τούτων δὲ τὸ ἕν τρίτον ἐφρούρει τὴν Τρίπολιν καὶ τὰ παραθαλάσσια φρούρια. Ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι ἀπεφασίσθη μὲν νῦν ἡ ἐκστρατεία τοῦ χειμῶνος, διότι ὁ καπουδάν-πασσᾶς, ἐνῶ ἡ Ὑδρα ἐφοβεῖτο μεγάλως ἐπίθεσιν τινα αὐτοῦ, ἐφάνη πάλιν τὴν 25 Νοεμβρίου πρὸ τοῦ Μεσολογγίου. Εἶχε δὲ ἀναχωρήσει ἐξ Ἀλεξανδρείας τὴν 17 Ὀκτωβρίου μεθ' ἐνὸς πλοίου τῆς γραμμῆς, 20 φρεγατῶν καὶ κορβετῶν, 45 βρικκίων καὶ γολεττῶν 10 πυρπολικῶν, 70 φορταγωγῶν καὶ ἐνὸς ἀτμοκινήτου μετακομίζων 8500 ἄνδρας τακτικοῦ πεζικοῦ, 90 ἵππεις καὶ πολλὰ ἐφόδια παντὸς εἶδους, καὶ ἀφ' οὗ ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματα τὴν 5 Νοεμβρίου εἰς Νικαρῖνον, ἐξηκολούθησεν τὸν πλοῦν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ Μεσολόγγιον ἔλαβε πολλάκις ἐπικουρίαν, καὶ τὰ ὄρη κατείχοντο ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες εἶχον τρισχιλίους ἐνόπλους ἄνδρας. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι οἱ Ἕλληνες ἔμενον σχεδὸν ἀνενόχλητοι. Εἰς τοὺς τρισχιλίους ἄνδρας τοῦ Γούρα προστετέθησαν χίλιοι σχεδὸν τοῦ Φαβιέρου, οἵτινες ἀπετέλεσαν σῶμα ἐπιθετικὸν κατὰ τῆς Εὐβοίας. Τέλος ἐν Κρήτῃ ἔλαβεν ἡ ἐπανάστασις ἐπέκτασιν τινα, καὶ εὗρεν ἔρυσμα ἐν Γραβούσῃ, ὥστε ἐδύνατο νὰ ἐπασχολῇ περὶ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας.

Κατὰ θάλασσαν, ὅσον καὶ ἂν κατέπεσεν ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἡ μεγάλη ὁμως βοήθεια, ἣν παρέσχεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἔκαμε νὰ λησμονηθῇ πάλιν ἡ ἀπέναντι τοῦ Ἰβραήμου ἀποδειχθεῖσα ἀδυναμία, καὶ ἡ Ὑδρα, ἐξοπλισθεῖσα ἐπιμελῶς καὶ ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ 1200 ῥουμελιωτῶν, ἐφάνετο ἐξησφαλισμένη κατὰ πάσης ἐπιθέσεως τοῦ καπουδάν-πασσᾶ. Τὸ δὲ Ναύπλιον παρχμεληθὲν ὅλως πρὸ ὀλίγων μηνῶν κατέστη διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν γάλλων φιλελλήνων τοσοῦτον ἐπιτήδειον εἰς ἄμυναν, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ὀλίγας ἐλπίδας εἶχε νὰ τὸ κυριεύσῃ. Ἡ ὀλικὴ δύναμις τῶν ἐπαναστατῶν ἀνέβαινε τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους τούτου εἰς 17,319 ἄνδρας, ἐξ

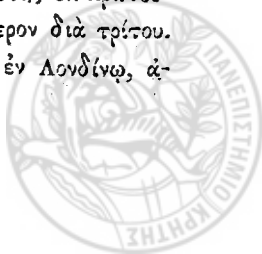

ὄν 5,910 ἄνδρες ἐν Πελοποννήσῳ, 6,600 ἐπὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, 1200 ἐν Ἰδρᾷ καὶ 800 ἄνδρες ἐν Κρήτῃ. Ἐπὶ δὲ τῶν μισθοδοτικῶν καταλόγων εἶχεν ἡ κυβέρνησις περὶ τὰς 35,000 ἀνδρῶν, ἐν οἷς 186 στρατηγούς.

Πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν χρηματικῶν ἀπαιτήσεων εἶχεν ἡ κυβέρνησις, ἐκτὸς τῶν γλίσχρων πόρων τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου καὶ τῶν ἀποστολῶν τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων, καὶ τὸ εἰσόδημα τῶν δεκάτων καὶ τελωνίων, ὅπερ ὁμως ἡ πλεονεξία τῶν ἐκμισθωτῶν, ἡ ἀρπαγὴ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ χερσονήσῳ εἶχον ἐλαττώσει πολύ. Αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἡ κυβέρνησις ἐδύνατο νὰ ἐκβιάσῃ, ἐδίδον ἔτι τὸ πλεῖστον εἰσόδημα, ὅπερ ὁμως ἐν ἔτει 1825 ἀνέβαινον ἐν συνόλῳ εἰς 6 περίπου ἑκατομμύρια τουρκικῶν γροσίων.

Ἡ ἔνδεια τοῦ λαοῦ ἐγέννησε βιομηχανίαν τινὰ, ἀφ' ἧς ἡ κυβέρνησις ἐθεράπευε τὰς καθημερινὰς ἀπορίας τῆς, καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέθλαψεν ἡ πρόδηλος εὐνοια τῶν στόλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἧτις ὁμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρέλυσεν τὸ ἐλληνικὸν ναυτικὸν καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν παῦσιν τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ, ἧτοι τὴν πειρατείαν. Ἡδὴ κατὰ τὸν ἰούλιον ὁ ἀριθμὸς τῶν πειρατικῶν πλοίων ἐν τῷ ἀρχιπελάγει ὑπερέβη τὰ ὀγδοήκοντα, ἅπερ εἶχον πλήρωμα ἐκ 3500 ἀνδρῶν περίπου. Ἡ Μύκωνος ἦτο ἡ ἐστία τῶν πειρατῶν τούτων καὶ ἡ Σύρα ἡ ἀγορὰ αὐτῶν. Ἡ μάστιξ αὕτη ἐκορυφώθη τὸν χειμῶνα τοῦ 1825 καὶ 1826. Ἀναβάλλομεν δὲ ἕως τότε τὴν ἱστορίαν αὐτῆς.

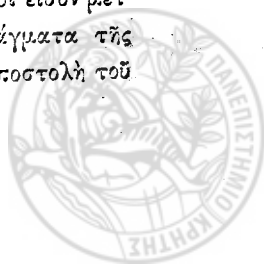
Ἐν Εὐρώπῃ αἱ περὶ Ἑλλάδος ἐλπίδες κατέπεσαν βαθέως. Μόνον οἱ μὴ εἰδότες ἐπίστευον ἔτι εἰς τὴν αἰσίαν ἔχθασιν, ἧτοι τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ οἱ πεπλανημένοι, οἵτινες ἐσηματίζον τὴν γνώμην αὐτῶν ἐκ τῶν εἰδήσεων τῶν ἐφημερίδων. Τὸ δάνειον κατέβη εἰς 26, καὶ τοιαύτης ἐπικρατούσης γνώμης, ἦτον ἀδύνατον ν' ἀρθῇ τὸ δεῦτερον διὰ τρίτου. Πολλοὶ Ἕλληνες, καὶ ἰδίως οἱ διαμένοντες ἐν Λονδίνῳ, ἀ-

πληρίσθησαν περί τῆς τύχης τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ ἀποκάλουον τὴν εὐτυχῆ τροπὴν τῶν πραγμάτων νεκρυνάστασιν.

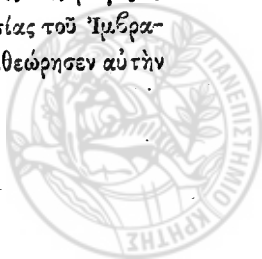
Ἡ κατασπατάλευσις τοῦ δανείου ἐγέννησε δεινοὺς φόβους. Ἐκ δύο ἑκατομυρίων λιρῶν, ὧν τὸ χρέος ἀνεδέχθη ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἐπραγματοποιήθησαν μόνον 1,110,000 λιρῶν· κατεβλήθησαν δὲ εἰς χρήματα μόνον 216,114 λίραι καὶ 56,850 ἑδαπανήθησαν εἰς ὄπλα καὶ πολεμφοδία· οἱ τόκοι, τὰ μεσιτικὰ, ἡ πληρωμὴ 500,000 λιρῶν τοῦ πρώτου δανείου καὶ ἡ χρεωλυσιὰ κατεβρόχθησαν 502,070 λίρας· 160,000 λίραι ἐκρατήθησαν διὰ 6 ἀτμοκίνητα πλοῖα ἐν Ἀγγλίᾳ, 156,000 διὰ δύο φρεγάττας ἐν Ἀμερικῇ, ὥστε τὸ ὑπάρχον ὑπόλοιπον ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων Ὀρλάνδου, Λουριώτη καὶ Κοντοσταύλου ἔφθανε μόνον εἰς 18,365 λίρας. Ἡ ἰδιοτελὴς διαγωγὴ τῶν ἀμερικανῶν ἐμπόρων, εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ ναυπηγία τῶν φρεγατῶν, κατέστησεν ἀνεπαρκῆ τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καταβληθέντα ποσὰ, καὶ οἱ ἐν Λονδίῳ πληρεξούσιοι ἠναγκάσθησαν ἤδη κατὰ τὸ φθινόπωρον νὰ στείλωσιν ὀπίσω ἀπλήρωτα συναλλάγματα τῶν ἐμπόρων τούτων ἐκ 45,000 λιρῶν, ὅπερ κατέστησε πρὸς τὸ παρὸν τὴν τύχην τῶν φρεγατῶν τούτων προβληματικὴν. Τὰ ἀτμοκίνητα, δαπάνη σχεδὸν περιττῆ, παρηγγέλησαν τῇ προτροπῇ τοῦ λόρδου Κόχραν, ὅστις ἔθεσε ποῦτο ὡς ὄρον τῆς ἐλεύσεώς του εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐγένετο μετὰ τῆς ἐπιπολαιότητος καὶ κακῆς ἐκλογῆς, ὥστε μέχρι τῆς ὥρας οὐδὲν ἦτο ἔτοιμον. Ὁ λόρδος Κόχραν, διαμένων τότε ἐν Βρυξέλλαις, παρητήθη τῆς ἀρχικῆς ἀπαιτήσεως τῶν 5 ἀτμοκινήτων, καὶ ἀπῆλθε μόνον ἐν μετὰ δύο σκουῶν καὶ κανονιοφόρων σαλουπῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο ἐλείπον τὰ χρήματα, διότι ὁ Ρικάρδος, θεωρῶν τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀπολωλότα, ἠρνήθη τὴν πληρωμὴν τῶν κατατεθειμένων ποσῶν. Οἱ πληρεξούσιοι εἶδον μετ' ὀλίγον ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ δεχθῶσι τὰ συναλλάγματα τῆς ἰδίας αὐτῶν κυβερνήσεως ἐκ 30,000 λιρῶν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ

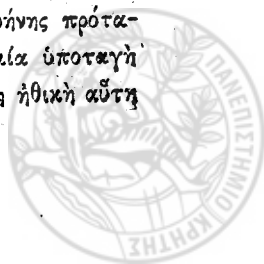
Σηρ Ροζέρτου Ούίλσονος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅστις ἔμελλε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ, σχέδιον εὐχαρίστως μὲν προσδοκώμενον ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος μὴ ἐκπληρωθὲν, ἐματαιώθη διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, διότι ὡς πρῶτον ὄρον ἀπήτησεν οὗτος 100,000 λιρῶν.

Καὶ αὐταὶ αἱ περιγραφαὶ, ἃς ἐλάμβανεν ὁ κόμης Καποδίστριας, ἦσαν ὅλως ἀποθαρρύντικαί. Κατὰ τινὰ ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου, πεμφθεῖσαν πρὸς αὐτὸν ἐκ Κερκύρας ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου, αἱ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ὡς ἐξῆς διανεμημέναι· ὁ Νικήτας μετὰ 2000 ἀνδρῶν ἐν Μεσσηνίᾳ, ἵνα ἐμπροσθίζῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὴν συγκοινωνίαν τῆς Τριπόλεως μετὰ τῶν δυτικῶν παραλλίων φρουριῶν. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ 3 ἕως 4,000 ἀνδρῶν ἐν Καρυταίνῃ, ἀφ' οὗ πολλάκις ἀπεπειράθη ἐπὶ ματαίῳ νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Τρίπολιν. Ὁ Καρατάσος μετὰ 3000 Ῥομελιωτῶν ἐλθὼν ἐξ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν εἰς Ἄργος καὶ μέλλων νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου· ὁ Λόντος καὶ Ζαΐμης ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ μετὰ 3000 ἀνδρῶν περίπου, ἵνα δυσχεράνωσι τὴν πορείαν τοῦ Ἰβραήμου ἐκ Πατρῶν εἰς Κόρινθον. Ὁ στόλος οἴκαδε τὸ Μεσολόγγιον ἐν κινδύνῳ, ἂν καὶ οἱ Σουλιῶται κατεῖχον τὰ στενόπορα τῶν ὁρέων καὶ διέκοπτον τὰς εἰσκομιδὰς τῶν Τούρκων· ἡ κυβέρνησις ἀνίσχυρος.

Ὅσον βαθέως καὶ ἂν κατέπεσαν αἱ ἐλπίδες τῶν φιλελλήνων καὶ καθόλου τῶν πλείστων εὐρωπαϊῶν, ὑπῆρχον ὅμως νουνεχεῖς ἄνδρες κρινόντες ἄλλως τὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων. Πρὸ πάντων δὲ ἡ γνώμη τῆς αὐστριακῆς καθερνήσεως διέφερον ἀπὸ τῆς γενικῆς. Ὁ Κ. Γέντς, ἐν τινὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὑπομνημάτων του, τῶν διακρινομένων διὰ τὴν ὀξύνοϊαν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ λεκτικῆς, ἀνὴρ, οὗ ὄμιος οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐν τοῖς ἀνακτοβουλίοις τῆς Εὐρώπης, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ταύτην κατὰ τὸν Αὐγούστον, ἐπομένως ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐποχῆς τῆς μεγίστης ἀποθαρρύνσεως. Ἐχαρακτήρισεν ὀρθῶς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ἰβραήμου ὡς νίκην μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατάκτησιν, καὶ ἐθεώρησεν αὐτὴν

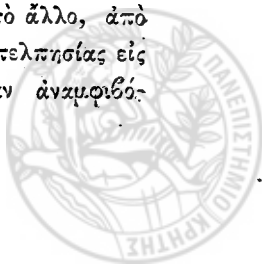
ταύτην τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐδυνήθη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ, ὡς ἀσφαλὲς σχεδὸν τεκμήριον, ὅτι ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Ἰμβραϊτικοῦ δὲν ἠδύνωντο νὰ ἐπιτύχῃ διαρκῶς. Ἰσχυρίζετο δ' ὅτι ἦτον ἀπίθανον νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ Ναύπλιον πρὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ νὰ δικτηρηθῇ ἄνευ τοῦ ὄχρου τοῦτου φρουρίου κατὰ τὸν χειμῶνα ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς δυτικῆς παραλίας ἄλλως ἢ ἐν ἀμύνῃ, ὡς καὶ ἐν Τριπόλει καὶ ἐν δύο ἄλλοις φρουρίοις τῆς χερσονήσου ἕνεκα τῶν συχάνικις διακοπτομένων συγκοινωνιῶν. Ἡ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατεία κατέδειξε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν ἀδράνειαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Τούρκων, τὸ δὲ γεγονός ὅτι, ἂν καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις εὐλόγως ἐθεώρει τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου ὡς σπουδαιοτάτην, οὐδὲν ἔπραξεν μέχρι τέλους τοῦ Ἰουλίου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πολιορκίας κατὰ θάλασσαν, ἔπεισεν ἔκτοτε τὸν πολιτικὸν τοῦτον ἄνδρα τῆς Αὐστρίας νὰ μὴ προσδοκᾷ πλέον τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Κατὰ θάλασσαν δ' ἔβλεπε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ καὶ περὶ ὑποστάτως δεινὰς ἤττας· ἐφρόνει ἐπομένως ὅτι καὶ κατὰ τὰ τρία ταῦτα ἐπλεονέκτουσιν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐπιπτε τὸ Μεσολόγγιον καὶ ὁ Ἰμβραϊτικὸς ἐκυρίευσεν κατὰ τὸν χειμῶνα ἅπαντα τὰ πρὸς ἄμυναν τῆς κατακεκτημένης χώρας σπουδαῖα μέρη, ὁ Κ. Γέντς ἐθεώρει τὸ Ναύπλιον, τὰς ὠπλισμένας νήσους καὶ τὸ ναυτικὸν ὡς τρία προπύργια τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἅτινα, καὶ ἐὰν ἐξέλπειον ὅλως διόλου ἢ ξένη ἐπιβρόη καὶ βοήθεια, δὲν ἠδύνωντο νὰ καταβληθῶσιν διὰ τουρκικῆς δυνάμεως. Τὰ προπύργια ταῦτα καὶ ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὴν παλαιὰν δεσποτείαν, ἣτις διεσώζετο ἀκμαία καὶ μετὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀποθάρρυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἦτον ἡ αἰτία ὅτι, μ' ὄλον τὸ φυγοπόλεμον, τὴν γενικὴν ἀθυμίαν καὶ διάστασιν, οὐδεμίαν περὶ εἰρήνης πρότασις, οὐδεμίαν ἀπόπειρα διαπραγματεύσεως, οὐδεμίαν ὑποταγὴν ἐλάμβανε χώραν, αἱ ὕλικαι αὗται δυνάμεις καὶ ἡ ἠθικὴ αὕτη

ἀντίστασις ἐφάνησαν εἰς τὸν Κ. Γέντι· ὡς ἐγγύθιον, ὅτι οἱ Ἑλληνες δὲν θὰ κτεβάλλοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Τὸ περίεργον τοῦτο καὶ ἀπαραδειγματίστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ φαινόμενον δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν σκληρότητα τῶν ἐναντιῶν. Οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἕτερον προῆλθεν κυρίως ἐκ πταίσματος τῶν Αἰγυπτίων, ἂν καὶ ἐσύμφερε τότε νὰ ἐκφράζωνται τοιαῦται κατηγορίαι καὶ νὰ διαδίδωνται διὰ τῶν ἐφημερίδων. Ἄλλως εἶχε τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν Πύλην καὶ τὴν ἰδίως ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν, διότι ὁ Ἕλλην ἐγίνωσκεν ἐκ πολυειδοῦς πείρας, κατὰ τῆς ὁποίας οὐδεμία γνώμη καὶ ὑπόσχεσις ξένων κυβερνήσεων ἠδύνατο νὰ ἰσχύσῃ, ὅτι ὁ Σουλτάνος καὶ ἀγαθὴν ἔχων προαίρεσιν δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐπιθυμίας δεινοτάτης ὀργῆς καὶ ἐκδίκησεως κατὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς χώρας εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἄλλ' ὁ διορισμὸς τοῦ Ἰβραήμη ὡς τοποτηρητοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἐπομένως ἡ ἐλπίς, ἐν περιπτώσει ὑποταγῆς, εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δεσποτεῖν, ἦρον τὸ ἐμπόδιον τοῦτο. Ὅθεν ἡ δυσκολία προήρχετο ὅλως παρὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐὰν εὐνόητον ἦτο περὶ τῶν ἀρχηγῶν ὅτι ἀπέρριπτον πᾶσαν συνδιαλλαγὴν, δυσνοητότερον ἦτο πῶς ὁ λαὸς, κατατρυχόμενος ὑπὸ πολυειδοῦς ἐνδείας καὶ δυστυχίας καὶ σχεδὸν διαλελυμένος, εἶχε τοιοῦτο φρόνημα καὶ περιεφρόνει πᾶσαν πρότασιν περὶ βελτιώσεως τῆς ἀπελπιστικῆς καταστάσεώς του.

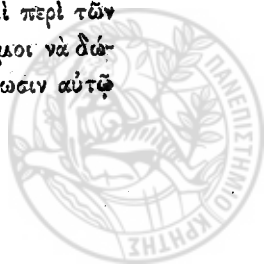
Τινὲς ἐθεώρουν ὡς κυριώτατον αἴτιον τούτου τὴν δυσπιστίαν καὶ τὸν φόβον, ἅπερ ἐνέπνεεν εἰς πᾶσαν κρινότητα καὶ ἰδιώτην ἢ ἀβεβαιοτήτος περὶ τῶν φρονιμάτων καὶ ἀποφάσεων τῶν γειτόνων· ἄλλοι τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ πεποθησιν εἰς τὴν εὐτυχίαν, τὴν τάσιν πρὸς τυχοδιωκτικὰς ἐλπίδας καὶ ἄλλα πρὸ πολλοῦ γνωστὰ χαρακτηριστικὰ, ἅτινα τόσον ταχέως ἐξεσφενδόνιζον τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο, ἀπὸ τῆς ὑπερηφανείας εἰς τὴν παράλυσιν, ἀπὸ τῆς ἀπελπησίας εἰς τὴν τόλμην. Πάντα ταῦτα τὰ αἴτια ἐπενήργησαν ἀναμφιβό-

λως, ἕτερον εἶναι ἐπίσης ἢ βαθέως ἐρριζωμένη ἐπιμονὴ ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ σκέπτεσθαι τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ τὸ κυριώτερον, τὸ σύστημα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ λαοῦ, τοῦ νὰ δίδωσιν διηνεκῶς εἰς τὰς ἐλπίδας τοῦ νέαν τροφήν καὶ ἐνθάρρουνσιν. Οἱ πολυπειρότεροι καὶ ἐπιτηδειότεροι πολιτικοὶ ἄνδρες μόνις ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν ὅ,τι παρέσχον ὁ Μαυροκορδάτος, Κωλέττης, Κουντουριώτης καὶ ἄλλοι, καὶ ὅ,τι ὡς πρὸς τοῦτο καὶ εἰς μόνος Ἑλληὴν ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

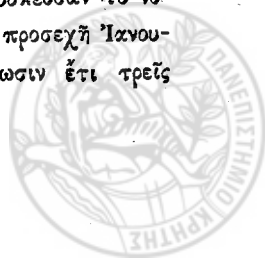
Οἱ νοημονέστεροι ἄνδρες ἐν Ἑλλάδι, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἡ σχέσις, εἰς ἣν διετέλουν τότε ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν Πύλην, καὶ οἵτινες ἐν πεποιθήσει ἐθεώρουν πᾶσαν μεταβολὴν τῆς σχέσεως ταύτης ὡς λίαν ὠφέλιμον εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ νοημονέστεροι ἄνδρες δὲν κατεπλάγησαν ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, καὶ ἐσυνείθιζον νὰ φρονῶσι μετὰ τοῦ Κωλέττου, ὅτι τὸ καλλίτερον ἦτο ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου. Αἱ ὑλικαὶ δυνάμεις ἦσαν τῷ ὄντι μηδαμιναί, ἀλλ' ἡ ἀνικνότης τοῦ Σουλτάνου τοῦ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ἑλληνας διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἐθεωρεῖτο παρὰ ποτε ὑφ' ὄλων ὡς βεβαία, καὶ τὸν φόβον τῆς ὑποταγῆς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἀντικατέστησε εὐτυχῆς θάρρος.

Εὐτύχημα τῷ ὄντι ἦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅτι, ὡσάκις ἐφθάνεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, εὕρισκε πάντοτε δοκὸν τινα, καὶ ὅταν αὕτη ἐθραύετο, παρουσιάζετο ἤδη ἐνώπιόν τῆς ἄλλῃ. Τὸ περὶ πρυστασίας ψήφισμα ἀπέτρεψε τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς· εὐθύς δ' ἄμα ἡ πρὸς τοῦτο πίστις ἐξέλειπεν, ἐγεννήθη ἡ πρὸς τὸν λόρδον Κόγγραν. Ἡ εἰσοδος τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἡ προσεχὴς ἔλευσις τοῦ διεδύθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους, καὶ αἱ μεγαλείτεραι προσδοκίαι συνεδέοντο μὲ τὴν γνώμην περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν μέσων, ἅπερ ἐμελλε νὰ φέρῃ μεθ' αὐτοῦ. Ἦσαν δ' ἔτοιμοι νὰ δώσωσιν αὐτῷ ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα, νὰ ὑποτάξωσιν αὐτῷ

ολόκληρον τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος, ἢ τοῦλάχιστον νὰ θέσωσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του εἰκοσι βρῖκκια, τῶν ὁποίων οἱ ἰδιοκτῆται ἐγγράφως ὁμολόγησαν ὅτι ἦσαν πρόθυμοι εἰς τοῦτο. Ἄλυσις πλανῶν συνετήρει κατὰ τὸ ἀπειλητικὸν τοῦτο ἔτος τὸν ἀγῶνα, καὶ ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ ὅτι, αἱ πλάναι ὠφέλησαν μᾶλλον τῆς ἡμισείας ἀληθείας, ἢτις κατόπιν ἐπῆλθεν.

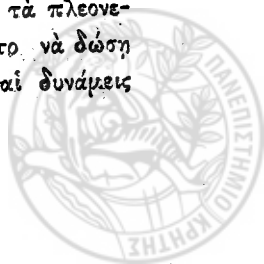
Ἡ κυβέρνησις εἶχε κυρίως δύο μόνον τῶ ὄντι ἱκανοὺς ἀνδρας, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Κωλέττην. Ὁ εἰς ἤρξεν τοῦ νομοθετικοῦ σώματος πρὸ πάντων διὰ τοῦ βουλευτοῦ Μεσολογίου, Σπυρίδωνος Τρικούπου, καὶ τῶν νήσων διὰ τοῦ προέδρου Γ. Κουντουριώτου ὁ ἄλλος εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς πλειότερους τῶν Ῥουμελιωτῶν καὶ ἐν γένει τοὺς ὀπλαρχηγούς. Ἡ τάσις τοῦ πρώτου ἦτο νὰ καταστήσῃ τὴν κυβέρνησιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ προϋχόντων, καὶ νὰ συγκεντρώσῃ αὐτὴν εἰς ἑαυτὸν ἐνόμιζε δὲ ὅτι εὔρε πρὸς τοῦτο ἰσχυρὸν ὄργανον τὸν τακτικὸν στρατὸν, καὶ ἐσκέπτετο μόνον νὰ παραδώσῃ αὐτὸν εἰς χεῖρας πιστὰς αὐτῶ. Μισοῦμενος ὡς φαναριώτης ἐκλίνε πρὸς τὴν Εὐρώπην, καὶ στηριχθεὶς εἰς αὐτὴν διτηρήθη εἰς τὴν δύσκολον, ὑπὸ πολλῶν πολεμουμένην καὶ τῶ ὄντι δισῆμανταν θέσιν του. Ὁ Κωλέττης ἔχων πολὺ βαθυτέρας ρίζας ἐν τῶ λαῷ, τολμηρότερος ὢν καὶ βιαίτερος εἰς τὰς πράξεις του, εὐγενέστερος κατὰ τὰ φρονήματα, μετεχειρίζετο τὴν Εὐρώπην μετ' εὐλαβείας καὶ δυσπιστίας, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐβιάζετο ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. Κατ' αὐτὸν τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἔκειτο ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς φρονήμασι τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦτο ὡς κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν συγκαλέσιν συνελεύσεως. Εἶχε δὲ ἤδη τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους τούτου τοσαῦτα ἐνεργήσει πρὸς τοῦτο, ὥστε ὁ Μαυροκορδάτος καὶ αὐτὸς ὁ Τρικούπης δὲν ἐτόλμων πλέον ν' ἀντισταθῶσι καὶ ἐσυμβούλευσαν τὸ νομοθετικὸν σῶμα νὰ συγκαλέσῃ αὐτὴν διὰ τὸν προσεχῆ Ἰανουάριον. Οὕτω μόνον ἐδύναντο τότε νὰ κερδίσωσιν ἔτι τρεῖς

μηνας και να παρατεινωσι την κατα νόμον την 10 'Οκτωβρίου λήγουσαν εξουσίαν των. Τò περι προστασίας ψήφισμα μετεχειρίσθησαν πάλιν ως πρόσχημα, ίνα καλύψωσι τόν αληθην λόγον της συμβουλης αὐτῶν πρὸς συγκάλεσιν της ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτοι τὸν φόβον. Ἐζήτησαν να κολακεύσωσι τὸν λαὸν διὰ συσκέψεως περι τούτου, ἤλπισαν να τὸν μεταπειώσωσι, διότι ἐμίσει ἤδη τὸ ψήφισμα τοῦτο και ἤθελε ν' ἀνακαλέσῃ τὴν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ὑπόσχεσίν του. Ἠλπισαν προσέτι να ἐδραιώσωσι πάλιν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας των.

Ὅσον και ἂν ἐκινδύνευε περι τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ κυβέρνησις, οὐδεμία ὁμως δύναμις ὑπῆρχεν, ίνα δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν μικρὰν ὠθησιν, ἥτις ἔρκει ίνα τὴν καταρρίψῃ. Ὁ λαὸς ἦτο πεπεισμένος, ὅτι οὐδεμία συνδιαλλαγὴ ἐδύνατο να γεινῇ πρὸς τοὺς Τούρκους, και ὅτι ὁ Σουλτάνος δὲν θὰ ἴσχυε να προστατεύσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐν περιπτώσει ὑποταγῆς κατα της μανίας τοῦ στρατοῦ. Προσέτι αἱ ὁμότητες τῶν Ἀλβανῶν ἀφῆρσαν πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἰβραήμου ἐπ' αὐτῶν. Ὁ λαὸς ἀπέβλεπεν ἐλπίζων εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ πλειότεροι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, οἱ ὀλιγώτεροι εἰς τὴν Γαλλίαν, και τινες εἰς τὴν ἱερὰν Συμμαχίαν· ὅλοι δὲ συνησθάνοντο ὅτι ἐν τῇ κυβερνήσει, ὅσον ἀσθενῆς και ἂν ἦτο, ὑπῆρχεν ὁ μόνος κρῖκος, ὅστις συνέδεε αὐτοὺς μετὰ της Εὐρώπης.

Ἐν τῷ μεταξὺ μεγίστη δραστηριότητος ἀνεπτύχθη ἐν τῇ διπλωματίᾳ. Ὁ κόμη Λαφερόναϊος προέβη πρῶτος ἐν Πετροπόλει προτείνων να ποιήσωσιν αἱ πέντε Δυνάμεις κοινὸν βῆμα παρὰ τῇ Πύλῃ. Κατὰ τὴν πρότασίν του αἱ πέντε Δυνάμεις, αἰσθανόμεναι τὴν ἀνάγκην να δώσωσι τέλος εἰς τὸν πόλεμον τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐδήλουν ἐκ συμφώνου και ἐπισήμως πρὸς τὴν Πύλην· ὅτι ἐθεώρουν τὸν πόλεμον τοῦτον ὡς πεπερατωμένον, ἐπομένως ἀπῆτουν να μάθωσι τὰ πλεονεκτήματα ἢ τὰς παραχωρήσεις, ἅς αὐτῇ διενοεῖτο να δώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους της· ἀντί δὲ τούτου αἱ δυνάμεις

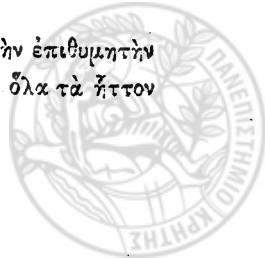
ὕπερχειντο νὰ πείσωσι τοὺς Ἑλληνας εἰς παραδοχὴν τῶν προτάσεων τῆς Πύλης. Ἡ νέα δὲ κατάστασις τῶν πραγμάτων, ἥτις θὰ προέκυπτεν ἐκ τῆς συνδιαλλαγῆς ταύτης, θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πέντε Δυνάμεων.»

Ἡ πρότασις τοῦ λόρδου Στραγκφόρδου, ἦν οὗτος ἐθεώρει πρὸς τὸ παρὸν ὡς ἰδίαν ἑαυτοῦ, εἶχεν ὡς ἐξῆς. «Αἱ τέσσαρες σύμμαχοι τῆς Ῥωσσίας Δυνάμεις, ἀναγνωρίζουσαι τοὺς πείσαντας τὴν Δύναμιν ταύτην λόγους εἰς τὸ νὰ λάβῃ ζωηρὸν καὶ ἰδιάζον ἐνδιαφέρον πρὸς εἰρηνοποίησιν τῆς Ἑλλάδος, συναισθάνονται συνάμα ὅτι οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ἔχει δικαίαν αἰτίαν ἔριδος μετὰ τῆς Πύλης, μεθ' ἧς συνδέονται διὰ συνθηκῶν πιστῶς ὑπ' αὐτῆς τήρουμένων ὅθεν θ' ἀντέβαινον εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Δυνάμεων τούτων νὰ πολεμήσωσιν ἕνεκα τούτου τὴν Πύλην, διότι διάκειται ἐχθρικῶς καθ' ἑνὸς μέρους τῶν ὑπηκόων τῆς ἀντίκειται δὲ εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῶν, οὐδὲ συμφέρει εἰς τὴν ὑπόθεσιν νὰ ἐκφράζωσιν ἀπειλὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ὠρισμένον τινὰ σκοπὸν.

«Ἄλλ' ἐπειδὴ θεωροῦσιν ὡς λίαν ἀναγκαῖον, νὰ παύσῃ ἡ ἀξιοθρήνητος κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ εἶναι πεπεισμένῃ ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε ἐφαρμοσθέντα μέτρα δὲν ἀρκοῦσι πρὸς τοῦτο, ἐπομένως πρέπει νὰ ληθῶσιν ἄλλα, ἀτινα καὶ τοὶ ἰσχυρότεροι ὄντα νὰ μὴ ἐξαγάγωσιν αὐτὰς ἐκ τῶν ὁρίων τῆς οὐδετερότητος, καὶ νὰ μὴ ἀφαιρέσωσι τὴν ἐλπίδα τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πύλης, διὰ τοῦτο ἐσκέφθησαν τὰ ἐξῆς.

1. Ἡ Ῥωσία, συμφωνοῦσα καθ' ὀλοκληρίαν μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἤδη ἐκπεφρασμένων ἀρχῶν, νὰ συνεργασθῇ δραστηριώτατα μετὰ τῶν τεσσάρων Δυνάμεων εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς εἰρήνης καὶ νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ εἰς τοῦτο δι' ὅλης τῆς βαρύτητος τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

2. Ἴνα δὲ ἡ ὑποστήριξις αὕτη ἐπενέγκῃ τὴν ἐπιθυμητὴν ἐνέργειαν, νὰ παραλειφθῇ πρὸς τὸ παρὸν ἡ Ῥωσία ὅλα τὰ ἥττον

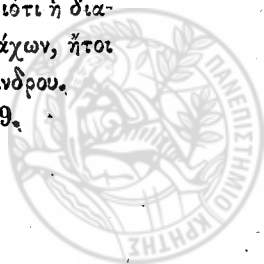
σπουδαῖα ζητήματα, νὰ μετέλθῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει νέαν πολιτικὴν, ν' ἀποσεύλῃ ἐκεῖσε πρέσβυν καὶ νὰ παραγγεῖλῃ αὐτῷ νὰ συμπράττῃ μετὰ τῶν πρέσβεων τῶν λοιπῶν Δυνάμεων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σπουδαίου τούτου σκοποῦ.

§. 3. Ὁ ῥῶσσος οὗτος πρέσβυς νὰ λάβῃ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὴν Πύλην ἐκ συμφώνου καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν πρέσβεων δήλωσιν ἀπλῶς καὶ γενικῶς συντεταγμένην, περὶ ἧς θὰ συνενθούντο προηγουμένως, καὶ δι' ἧς, ὅπερ δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε, νὰ συμβουλευσῇ τὴν Πύλην, νὰ δεχθῇ τὴν ὁμόφωνον ἀπόφασιν τῶν πέντε Δυνάμεων ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὴν ἐκ τῆς πλάνης, ὅτι ἐπικρατεῖ περὶ τούτου μεταξὺ τῶν Δυνάμεων διχογνωμία τις.

4. Εὐθύς δ' ἅμα αἱ δηλώσεις ἢ προτάσεις αὗται γίνωσι δεκταὶ ὑπὸ τῆς Πύλης, οἱ σύμμαχοι νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν ἐπιβροχήν των, ἵνα πείσωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ παραδεχθῶσιν αὐτάς, χωρὶς ὅμως νὰ μεταχειρισθῶσι κατὰ τὰ πρῶτα ταῦτα θέματα ἐκβιαστικὰ μέσα κατὰ τῶν Ἑλλήνων οὐδὲ κατὰ τῆς Πύλης.

5. Ἐὰν δὲ ἡ Πύλη ἀπορρίψῃ τὰς προτάσεις, ὁ ῥῶσσος πρέσβυς ν' ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ λοιποὶ πρέσβεις νὰ εἰπῶσιν ὁμοφώνως πρὸς τὴν Πύλην, ὅτι ἐγκαταλείπουσιν αὐτὴν εἰς τὴν τύχην της καὶ εἰς τ' ἀναπόφευκτα ἐπακόλουθα τῆς δευτέρας ταύτης ἀναχωρήσεως τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας, τὰ ὁποῖα, μόνον ἐὰν παραδεχθῇ ἀμέσως τὰς συμβουλάς ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, δύναται ν' ἀποφύγῃ.

Ὁ λόρδος Στραγκφόρδος ἐθεώρησε τὴν πρότασίν του ὡς ἀρκούσαν καὶ κατάλληλον, ὡς ἀρκούσαν μὲν, διότι κατὰ πρῶτην φορὰν ἔπεισε τὰς πέντε Δυνάμεις νὰ ἐνεργήσωσιν ἐκ συμφώνου, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἀπειλὴ τῷ ἐφάνη τόσον σπουδαία, ὥστε ἡ Πύλη δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντισηῖ ὡς κατάλληλον δὲ, διότι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης ἐξηρτάτο ἔκτοτε ἐκ τῶν συμμάχων, ἥτοι ἐκ τῆς ἐπιβροχῆς αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου.

Μόλις ἔμαθον ἐν Βιέννῃ τὰς δύο ταύτας προτάσεις, ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχος ἀπέβριψεν ὀριστικῶς τὴν πρώτην, καὶ ἐκηρύχθη ὑπὸ ὄρους ὑπὲρ τῆς δευτέρας. Ἡ σύνταξις τῆς πρώτης ἐμαρτύρει σπουδὴν. Τὸ αὐστριακὸν ὑπουργεῖον κατέδειξε τὰ σφάλματά της καὶ τὰ προτερήματα τῆς ἀγγλικῆς προτάσεως, καὶ ἐνῶ οὐδεμίαν σχεδὸν λέξιν ἐκείνης ἀφήκεν ἀναμφισβήτητον, ἐζήτησε μόνον παρὰ ταύτης μᾶλλον ὀρισμένην ἀπειλήν. Ἦθελε δηλαδὴ νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὸ δικαίωμα πρὸς πόλεμον ἐν τῇ προκειμένη περιπτώσει. Ὁ βαρῶνος Δαμᾶς ἀσθενῶς συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ κόμητος Λαφερρόναλου, καὶ ἐπὶ τέλους ἠσπάσθη τὰς παρατηρήσεις τοῦ πρίγκηπος Μεττερνίχου κηρύξας, ὅτι ἡ γνώμη τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως σφραγισθὲν καθ' ὅλα πρὸς τὴν τῆς αὐστριακῆς. Εἶπε μάλιστα ἀπροκαλύπτως, ὅτι ἐν περιπτώσει πολέμου τῆς Ῥωσσίας κατὰ τῆς Πύλης αἱ τέσσαρες Δυναμείαι θὰ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν μέτρων, ἅπερ θὰ ἐθεώρουν ὡς κατάλληλα. *)

Ἐνῶ συνεζητοῦντο αἱ προτάσεις αὗται ἐν Πετροπόλει, καὶ αἱ τρεῖς Δυναμείαι ἐνισχυθεῖσαι νῦν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας προσεπάθουν ν' ἀναγκάσωσι τὴν Πύλην νὰ δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, νὰ θέσωσι νέον φραγμὸν κατὰ τῆς φιλοπολέμου Ῥωσσίας, ἀνετράπησαν ὅλα τὰ σχέδιά των. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν αἰφνηδῶς ἐν Ταγανρόκ τὴν 1 Δεκεμβρίου. Ἡ εἰδήσις ἔφθασεν ἤδη τὴν 14 εἰς Βιέννην, τὴν 22 εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τὴν 9 εἰς Πετρούπολιν. Ἐπήνεγκε δ' ἐνταῦθα μὲν στιγμιαίαν νάρκωσιν, ἐν Κωνσταντινουπόλει δ' ἀγωνίαν καὶ στενοχωρίαν, ἃς ἐμετρίασε μόνον ἡ ἐλπίς ταραχῶν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐν Βιέννῃ νέας ἐλπίδας περὶ εἰρήνης.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασεν πυρέσσων ἐκ Σεβαστουπόλεως εἰς Ταγανρόκ τὴν 18 Νοεμβρίου· τὴν 27 ἡ νόσος ἐγένετο δεινοτέρα·

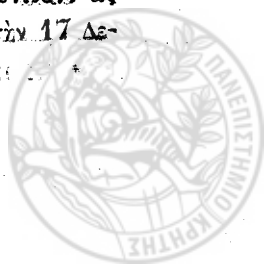
*) Ἴδε Παράρτ. ΣΤ. 12, 13, 14.

τὴν δὲ 29 μετέλαβε τῶν θείων μυστηρίων καὶ τὴν 9 Δεκεμβρίου περὶ τὴν 10 π. μ. ἀπέθανεν. Ἡ μήτηρ τοῦ αυτοκράτορος λαβοῦσα εἰδήσεις περὶ βελτιώσεως τῆς ὑγείας του διέταξε νὰ ψαλῆ δοξολογία ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ. Κατὰ τὴν δοξολογίαν ἔλαβεν ὁ μέγας δούξ Νικόλαος τὴν περὶ θανάτου ἀγγελίαν. Μετὰ τινα βραχεῖαν σύσκεψιν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐπιληφθῆ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ αὐτοκράτειρα ἔκειτο πεπτωκυῖα πρὸ τοῦ θυσιαστήριου, ἵνα διακοινώσῃ αὐτῇ τὸ θλιβερὸν συμβάν. Ἡ λειτουργία διεκόπη. Ὁ ἀρχιμανδρίτης φέρων εἰς χεῖρας τὸν σταυρὸν προέβη πρὸς αὐτὴν καὶ ἀνήγγειλε τὴν εἰδήσιν· ἡ αὐτοκράτειρα κατέπεσε λειποθυμημένη, καὶ μετακομίσθη ἔξω αὐτῶς ἔχουσα.

Ἡ Πύλῃ εἶχε πρὸ μικροῦ ἐπενέγκῃ σπουδαίας μεταβολᾶς εἰς τοὺς ἀνωτέρους κλάδους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους. Ὁ Κιαγιᾶ-βέης Σαδικ-εφένδης, ὅστις καὶ ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ καὶ ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην ἰσχὺν, ἀπελύθη τῆς θέσεώς του καὶ διωρίσθη εἰς πολὺ μικρότερον ἀξίωμα. Ἐν ταύτῳ ὁ διοικητὴς τοῦ ἁπλοσασίου Χουσεῖν βέης οὐ ἡ γνώμη εἶχε μεγάλην ἰσχὺν ἐν τῷ συμβουλίῳ καὶ τῷ σεραγίῳ κατὰ τὰς σπουδαιότερας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἀπώλεσεν, ἐὰν οὐχὶ τὴν ψῆφόν του ἐν τῷ συμβουλίῳ, ὅμως μέγα μέρος τῆς ἰσχύος του. Αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐθεωρήθησαν ὡς νίκη τοῦ μετριόφρονος κόμματος. Ὁ Χουσεῖν-βέης καὶ ὁ Νεσχίδ-εφένδης ἀπεσάλησαν εἰς Πελοπόννησον πρὸς τὸν διπλοῦν σκοπὸν τοῦ νὰ κατορθώσωσιν τὴν δέουσαν συνεννόησιν μεταξὺ τοῦ σερασκιέρου Ἰβραήμου-πασσᾶ καὶ τοῦ Καπουδᾶν-πασσᾶ, καὶ νὰ πείσωσιν εἰς ὑποταγὴν τοὺς Ἕλληνας.

Τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον, ὅπερ εἶχε γνωρίσει κάλλιστον παντὸς ἄλλου τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἐγνωρίζεν καὶ τὸν πρίγκηπα, ὅστις προὔπετίθετο ὡς διάδοχος αὐτοῦ· ὁ πρίγκηψ Μεττερνίχως ἔγραψε τὴν 17 Δε-

κεμβρίου πρὸς τὸν βαρῶνον Ὀπτενφελς *) «ὁ μέγας δούξ Κωνσταντῖνος ἔχει ναῦν, εὐθείαν καρδίαν καὶ γενναῖα φρονήματα, αἱ ἀρχαὶ τοῦ εἶναι ὄρθαι ἐνίοτε ἀντέφασκον πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις κατείχετο ὑπὸ εὐαισθησίας καὶ κλίσεως πρὸς τὸ ἰδεῶδες. Ἄλλ' ὁ μέγας δούξ ἦτο πιεστότατον ὄργανον εἰς χεῖρας τοῦ ἀδελφοῦ του. Οὐδεὶς γινώσκει τὴν ὑπακοὴν καὶ τὸ πείθειν εἰς ὑπακοὴν κάλλιον αὐτοῦ κατὰ τὴν νεότητά του ἔβλαψε πολὺ τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ διὰ τοῦ βιαίου χαρακτήρος του. Ἡ ἡλικία καὶ ἡ σύζυγός του ἐμετρίασαν τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἢ πολιτικὴ του θὰ στραφῆ ἐξωτερικῶς μὲν εἰς διατήρησιν τῆς εἰρήνης, ἐσωτερικῶς δὲ εἰς στερέωσιν τῆς μοναρχίας καὶ διοικητικὰς βελτιώσεις. Διὰ τὴν Ῥωσσίαν κῦν ἄρχεται ἡ ἱστορία, διότι τὸ μυθιστόρημα ἐτελείωσεν. Δὲν θὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, διότι μέχρι τοῦδε ὠμίλει περὶ τοῦ λαοῦ τούτου περιφρονητικῶς, καὶ ἀπεκάλει τὸν ἀγῶνα αὐτῶν ἀνταρσίαν. Ἐπιθυμεῖ τὴν ἔνωσιν τῆς Ῥωσσίας μετὰ τῆς Αὐστρίας ὡς συμφέρουσιν αὐτῷ, μισεῖ τοὺς Ἀγγλοὺς, καταφρονεῖ τοὺς Γάλλους, καὶ θεωρεῖ τὴν Πρωσσίαν ὡς τρέφουσιν ἐπαναστατικὰς ἰδέας. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ θὰ ἔχη νὰ ὑπερικήσῃ μεγάλα ἐμπόδια. Τὸ πρῶτον προέρχεται ἐκ τῆς χαλαρότητος, ἣτις ἐπῆλθεν εἰς ὅλους τοὺς δεσμοὺς τῆς ὑπακοῆς ὑπὸ τὴν ἡπίαν κυβέρνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αἱ πράξεις τοῦ νέου Αὐτοκράτορος κρινόμεναι διὰ τοῦ φόβου, τὸν ὁποῖον οὗτος ἐμπνέει, θὰ λάβωσιν εὐκόλως χαρακτῆρα σκληρότητος καὶ θὰ γεννήσωσι αἰσθημα βίας ἀγνώστου παρὰ τῷ Ῥωσσικῷ λαῷ ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας, ἧτοι ἀπὸ μιᾶς γενεᾶς. Ἄν ὁ μέγας δούξ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, ὅπερ πολλοὶ περιμένουσι, χάριν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νικολάου, εἶναι δύσκολον νὰ προῖδῃ τις τὴν πορείαν τῆς νέας Κυβερνήσεως.»

Οὕτως ἤρχιζεν ὁ πρίγκηψ Μετερνῆχος τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ

*) Ἰδ. Παράρτ. ΣΤ. 15.

πρὸς τὸν Διάγγελον, τίνι τρόπῳ κατὰ τὸ δυνατόν νὰ ὑπερισχύσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐσκέφθη δὲ ὅτι αἱ φήμαι περὶ ταχείας διαστάσεως μεταξύ τῶν δυνάμεων θὰ ἐγένων ἐν τῇ Πύλῃ τὸν φόβον τοῦ πολέμου καὶ ὑπέδειξεν αὐτῇ τὴν Αὐστρίαν ὡς ἀμετάτρεπτον σύμμαχόν της. Ἀπῆλθε παρ' αὐτῆς ἡ ἀποφύγη πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἕριν μετὰ τῆς Ῥωσσίας, νὰ δείξῃ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν νέον μονάρχην, ἡ ἀφαίρεση πᾶσαν πρόφασιν παραπόνων διὰ τὴν διοίκησιν τῶν Ἡγεμονιῶν, καὶ νὰ μὴ συγχωρήσῃ, ὥστε τὰ ἐκεῖ ὄργανά της νὰ δίδωσι ἀφορμάς· προσέτι νὰ προσπαθήσῃ νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον, νὰ μεταχειρίζεται τοὺς ὑποτασσομένους μὲ πολλὴν πραότητα, νὰ λάβῃ μέτρα ἐξασφαλίζοντα αὐτοῖς εἰρηνικὸν μέλλον, καὶ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν διοικητῶν. Ἐσυμβούλευσεν αὐτὴν νὰ σταθμίξῃ καλῶς τὴν ἰσχὺν τῆς δημοσίου γνώμης, τῆς ἀτμοσφαιρας ταύτης ἐντὸς τῆς ὁποίας κινουῦνται οἱ αἱ κυβερνήσεις, καὶ νὰ σκεφθῇ ὅτι, ἐὰν δὲν προσενεχθῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸν λεχθέντα τρόπον, ἡ δύναμις τῶν περιστάσεων θὰ ὑπερισχύσῃ τῶν ἀληθεσέρων φίλων τῆς εἰρήνης· ἐπομένως, ἐὰν αἱ Δυνάμεις λαλήσωσιν αὐτῇ περὶ τοῦ μέλλοντος σχηματισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, οὐ μόνον νὰ τὰς ἀκούσῃ, ἀλλὰ νὰ πράξῃ οὕτως ὥστε νὰ δύναται ἡ ἀποκριθῆ αὐταῖς ἐκ τῶν προτέρων. « Ἀναγνωρίζω ὅτι εἶσθε φίλοι μου, διότι μοὶ συμβουλευέστε ὅ,τι ἔπραξα πρὸ ὀλίγου » καὶ τέλος νὰ μὴν ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ὁμοιοῦσας τῶν Δυνάμεων.

Σὺν ταῖς ὁδηγίαις ταύταις παρήλθε τὸ ἔτος.

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1826
ΚΑΘ ΟΣΟΣ ΕΔΥΝΑΝΤΟ Ν ΑΝΕΥΡΕΘΩΣΙ

